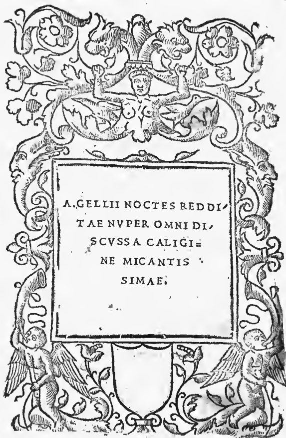

A. GELLII NOCTES REDDITAE NUPER OMNI DISCUSSA CALIGINE MICANTISSIMAE.

Costo · 2 · reales ·

Alexii Lapaccini ad Carolum Aldobrandum.

ODE.

Dum nos paterni funeris uberes
Nouasq; semper Carole lachrymas
Sicare nequidq̃ studemus
Illecebris genialis agri,
Tu Gellianis noctibus interim
Iam uindicatis à carie & situ,
Caliginosæ obliuioni
Eripis, haud sine laude, nomen.
Hæc te laborum, tot uigilum manet
Condigna merces, hæc tibi premia
Debentur, eudes labantis
Perniciem moriturus æui.
Quãuis nec/o/te LAVRE superstite
Sit de futurus nunc honor artibus,
Sacrisq; sortitis patronum
Vatibus, & meliora sæcla.
Agnouit in te nomen, & os aui
Vrbs nostra, tanti uindicis immemor
Futura nunq̃ agnoscet olim
Tempora per te eadem beata.
At nos & agro non inamabili
Atq; his serenis Carole noc[illegible]bus
Solabimur longas paterni
Interea tumuli querelas.

CAROLVS ALDOBRANDVS LAVRENTIO MEDICI VIRO MAGNANIMO. S.

IN Atthicis Gellii noctibus, Magnifice ac Clariss. LAVRENTI Medices, à principio statim maioris eruditionis ꝓposita oībus spes est, Vnoq; hoc titulo satis totum hoc eius opus cōmendatur, Propterea quòd nullus est, qui audito Athenarum nomine, in qua una ciuitate leges, mores, iura, ingenia, cultus, bonæ artes, sapientia primum orta, mox ad omnes translata feruntur, secretioris statim disciplinæ iucundum simul & uberem fructum aliquem non expectet. Adhoc, notissimum ꝓuerbiū est, noctem non solum curarum (ut poeta inquit) sed prudētiæ quoq; & consilii nutricem esse. Quippe eo tēpore nusq̃ per sensus distracto animo silētio tenebrisq; eius, firma meditatiōe ad omnem sapientiam proficimus. Eo factū est, ut ego Gellii noctes atthicas admiratus semper amauerim, & cum primum potui. Magnifice Laurenti, si non emendatas minus certe corruptas ad alios transmiscrim, qui sanè multi temporis labor fuit. In quo cum alios ueteres codices, quotquot aspicere licuerit, tum uero ex antiqua Biblyotheca tua emendatos cum his, qui circunferuntur, diu omni adhibita diligentia contulerim. Vtinamq; quod uolui mihi & aliis ex eo labore operæpretium sequutum sit. Quantulūcunq; tamen est nomini tuo dicatum exibit, cui scio uoluntatem nostrā pro officio futuram, & eā libenter undecunq; accepturum, ex quibus intelligant omnes, præcipuum tibi sapientiæ studium esse, & in eo id genus maxime amare, ubi uetustatis maiestas, ingeniiq; splendor, bonarum literarū cultus enitescat. VALE:

D

F

Infere aues.

M

O

S

Indicis finis.

SEVERVS MINERVIVS

SPOLETANVS.

Aulus cœcropidum conatus ſcribere noctes,
Nam ſuperi terras nocte ſilente petunt,

Inuidere dies, corruptas tempore noctes
Fecerunt longo, non tulit hoc Carolus,

Ingenio ſolers, lucentes efficit umbras,
Et claros mediis noctibus eſſe dies.

CAROLVS ALDOBRANDVS. LEGENTIBVS. .S.

IN censura laboris huius nostri, qua forte, ut credo, liberius aliqui utentur, meminisse id uolumus omnes, nullum hominis laborem tam lubricum facilemq; esse, ut non aliquam illi langor oscitationem afferat. Nullam etiam tam speciosam hominis faciem, quā nō lentigo, aut neuus aliquis dehonestet, beneq; tunc agi nobiscum, quum, cōtra quàm Martialis ait, in huiuscemodi labore sint mala, sint quædā mediocria, sint bona plura, quæ legas, & quæ uitiosa sint paratam habēt ex cōmuni usu emenda: nem. Accedit etiā is quòd uetustati codicū multum tribui es, quæ inuēta in eis ambigua sunt, & de quibus adhuc inter grammaticos certatur, ea maluimus qualia repperiebātur relinquere, q̄ inter eruditissimos nostræ ætatis homines iudices nos constituere. Literarum itaq; uitia omnia, mutationes, inuersionesq; & à quotidiano usu latini sermonis differentes aliquas uoces indulgeri nobis & impressoribus precamur. Laboremq; hunc nostrū ex his magis quæ bene tradita sunt, q̄ ex his, quæ aut neglecta, aut uetustati codicū concessa fuerint iudicari. Valete.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER PRIMVS.

LVTARCHVS IN LIbro quem scribit ὁπόση ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνθρώποις περὶ εὐφυΐαν καὶ ἀρετὴν διαφορά, idest quantũ inter homines animi corporisq; ingenio atq; uirtutibus intersit, sate subtiliterq; ratiocinatum Pythagoram philosophũ dicit, in reperienda, modulandaq; status lõgitudinisq; Herculis præstantia. Nam quum fere constaret curriculum stadii, quod est pisis apud Iouem olympium, Herculem pedibus suis metatum, idq; fecisse longum pedes sexcentos, cætera quoq; stadia in terris græciæ ab aliis postea instituta, pedum quidem esse numero sexcẽtũ, sed tamen esse aliquantulum breuiora, facile intellexit modum, spatiumq; plantæ Herculis ratione proportionis habita, tanto fuisse, q̃ aliorum procerius, quanto olympicum stadium longius esset, q̃ cætera. Comprehẽsa autem mensura herculani pedis secundum naturalem membrorum omnium inter se competentiam modificatus est. Atq; ita id collegit, quod erat consequens, tanto fuisse Herculem corpore excelsiorem, q̃ alios, quanto olympicum stadium cæteris pari numero factis anteiret.

Ab Herode attico consulari uiro tempestiue deprompta in quendam iactatum & gloriosum adolescentem, specie tantum philosophiæ sectatorem uerba Epicteti stoici, quibus festiuiter à uero stoico seiunxit uulgus loquaciū nebulonū, qui se stoicos nuncuparent. Cap. II.

HErodes Atticus uir & græca facundia, & cōsulari honore p̄ditus, accersebat sæpe nos, quum apud magistros athenis essemus, in uillas ei urbi proximas, me & clarissimum uirum Seruilianū, compluresq; alios nostrates, qui Roma in Græciam, ad capiendum ingenii cultum concesserant. Atq; ibi tunc quum essemus apud eum in uilla, cui nomē est cephysia, & æstu anni, & sidere autumni flagrantissimo propulsabamus caloris incōmoda lucorum umbra ingentium longis ambulacris, & molibus ædium posticum refrigerantibus lauacris nitidis, & abundis, & collucentibus, totiusq; uillæ uenustate aquis undiq; canoris, atq; auibus personante. Erat ibidem nobiscum simul adolescens, philosophiæ sectator, disciplinæ, ut ipse dicebat stoicæ, sed loquacior impendio & promptior. Is plerūq; in conuiuio sermonibus, qui post epulas haberi solent, multa atq; immodica de philosophiæ doctrinis intempestiue, atq; insubitæ differebat. Præq; se uno cæteros omnis linguæ atticæ principes, gentemq; omnem togatam, totumq; nomen latinum, rudes esse, & agrestes prædicabat. Atq; interea uocabulis haud facile cognitis, syllogismorum captionumq; dialecticarum laqueis strepebat κύριον τὰς ςιχαζούσας θεωρίας. idest laqueorum adhuc speculationes claudi-

cantes, aliosq; id genus griphos neminem posse dicēs nisi se dissoluere. Rem uero ethicam, naturā'q; humani ingenii, uirtutū'q; origines, officia'q; earū confinia, aut contra morborū uitiorum'q; fraudes animorū'q; labes, ac pestilentias asseuerabat, nulli esse ulli magis ea omnia explorata, comperta, meditata'q;. Cruciatibus aūt doloribus'q; corporis & periculis mortem minitātibus, habitum statum'q; uitæ beatæ, quam se esse adeptū putabat, neq; lædi, neq; imminui existimabat. Ac ne oris quoq; & uultus serenitatem stoici hominis, unquā ulla posse ægritudine obnubilari. Has ille inanes quum flaret glorias, iamq; omnes finem cuperēt, uerbis'q; eius defatigati pertæduissent, tum Herodes græce, cuius plurimus ei mos fuit, oratione utens. Permitte inquit philosophorum amplissime, quoniam respondere nos tibi quos idiotas uocas, non quimus, recitari ex libro, quid de huiuscemodi magniloquētia uestra senserit, dixerit'q; Epictetus stoicorum maximus. iussit'q; proferri dissertationum Epicteti digestarum ab Ariano primū librum. in quo ille uenerandus senex iuuenes, qui se stoicos appellabant, neq; frugi, neq; operæ probæ, sed theorematibus tantum nugalibus, & puerilium isagogarū cōmentationibus delatrantes, obiurgatiōe iusta incessuit. Lecta igitur sunt ex libro qui prolatus est, ea quæ addidit. Quibus uerbis Epictetus seuere simul ac festiuiter seiunxit, atq; diuisit à uero atq; sincero stoico, q eēt proculdubio. ἀκώλυτος. ἀνεκβίαστος ἀπαρεμπόδιστος. ἐλεύθερος. εὔπορος εὐδαίμων. i. non prohibitus inuiolatus. minime implicitus, liber, diues, felix uulgus aliud nebulonū hominū, q se stoicos nūcuparēt.

Vtroq; uerborũ & argutiarũ fuligine ob oculos audien-tiũ iacta, sanctissime disciplinæ nomine mentirētur. εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἀκούεις. ἰλιό-θεν με φέρων ἄνεμος κικόνεσσι πέλασσεν. τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστιν ἀγαθά. τὰ δὲ κακά. τὰ δὲ ἀδιά-φορα. ἀγαθὰ μὲν οὖν, ἀρεταί. κακὰ δὲ, τὰ μετέ-χοντα κακίας. ἀδιάφορα δὲ, τὰ μεταξὺ τούτων. πλοῦτος. συζυγία. ζωὴ θάνατος. ἡδονή. πόνος. πόθεν οἶδας, οὕτως ἑλλάνικος λέγει ἐν τοῖς αἰ-γυπτιακοῖς. τί γὰρ διαφέρει τοῦτο εἰπεῖν ἢ ὅτι διογένης ἐν τῇ ἠθικῇ. ἢ χρύσιππος ἢ κλεάνθης. βεβασάνικας οὖν αὐτὸ, καὶ δόγμα σαυτοῦ πε-ποίησαι. δείκνυε πῶς εἴωθας ἐν πλοίῳ χειμά-ζεσθαι μέμνησαι ταύτης τῆς διαιρέσεως ὅταν ψοφήσῃ τὸ ἱστίον. καὶ ἀνακραυγάσῃ, ἐάν σοι τις οὕ-τως παραστάθεὶς εἴπῃ λέγε μοι σὺ ἃ πρώην ἔλεγες. μή κακία ἐστὶ τὸ ναυαγῆσαι. μὴ τῆς κακί-ας μετέχον οὐκ ἄρα ξύλον ἐνσείσεις. αὐτῷ τί ἡ-μῖν. καὶ σοὶ ἄνθρωπε. ἀπολλύμεθα. καὶ σὺ ἐλθὼν παίζεις. ἐὰν δέ σε ὁ καῖσαρ μεταπέμψηται κα-τηγορούμενον. *idest de bonis & malis audis ne illud: Ad cicones troia referens me uentus adegit. Rerũ quædam bona, quædam mala, quædam indifferentia sunt. Bona sane uirtutes, quæ uitii participant mala. Indifferētia uero illa quæ inter hæc media sunt, opes, coniugium, uita, mors, uoluptas, labor. unde nosti in-quit? Sic Hellanicus in ægyptiacis tradit. Quid enim refert ita dicam an Diogenem in moralibus, Chrysip-pum'ue, aut Cleanthem? Hoc itaq; exquisiuisti, decre-tumq; fecisti tuum. Expone quonam modo tempestatē in*

naui feras. nunquid eius distinctionis memineris, ubi instrepit ac stridet uelum? si quis te ita alloquatur, repete age tu ea, quæ modo aiebas, num sit uitium naufragium facere? num particeps uitii sit, an non contra istum baculum moueas? heus homo, quid mecum tibi? nos perimus, & ipse ludis. Cæsar quoq; si te delatum accersiuerit, quid agas?

Quod Chilo Lacedæmonius consilium anceps pro salute amici cœpit. Quodq; est circunspecte & anxie considerandum, an pro utilitatibus amicorum delinquendum aliquãdo sit: Notataq; inibi, & relata quæ Theophrastus, & M. Cicero sup ea re scripserũt. Cap. III.

CHilo præstabilis homo sapiẽtiæ, quonãusq; debuerit contra legem, cõtraq; ius ꝑ amico progredi, dubitauit. Eaq; res in fine quoq; uitæ ipso, animũ eius anxit. Et alii deinceps multi philosophiæ sectatores, ut in libris eorum scriptum ẽ, satis inq̃t scite, satisq; sollicite quæsierunt, ut uerbis quæ scripta sunt, ipsis utar, εἰ δεῖ βοηθεῖν τῷ φίλῳ παρὰ τὸ δίκαιον. καὶ μέχρι πόσου καὶ ποῖα. i. nunq̃d oporteat cõtra iusticiam amico subuenire? & qua fini? & in cuiusmodi? ea uerba significant, quæsisse eos, an unquam contra ius, contraue morem faciendũ ꝑ amico sit, & in qualibus & in quibus causis. & quẽnã adusq; modũ. Super hac quæstiõe tum ab aliis sicuti dixi, multis tum uel diligentissime à Theophrasto disputatur, uiro in philosophia peripatetica modestissimo doctissimoq;. Eaq; disputatio scripta est, si recte meminimus,

in libro eius de Amicitia primo. Eum librum. M. Cicero uidetur legisse, quum ipse quoq; librũ de amicitia cõponeret. & cætera quidem quæ sumenda à Theophrasto existimauit, ut ingenium facundiaq; eius fuit, sumpsit, & transposuit cõmodissime aptissimeq;. Hũc autẽ locum de quo satis quæsitum esse dixi, omniũ rerũ aliarum difficillimum strictim, atq; cursim transgressus est. Neq; ea quæ à Theophrasto pensiculate atq; enucleate scripta sunt, executus est. Sed anxietate illa & quasi morositate disputationis prætermissa, genus ipsum rei tantum paucis uerbis notauit. Ea uerba Ciceronis si recensere quis uellet, apposui. His igitur finibus utendũ esse arbitror, ut quum emendati mores amicorũ sunt, tum sit inter eos omnium rerum, consiliorum, uoluntatum, sine ulla exceptiõe cõmunitas. ut et si qua fortuna acciderit, ut minus iustæ uoluntates amicorũ adiuuãdæ sint, in quibus eorũ, aut caput agatur. aut fama declinandum sit de uia, modo ne summa turpitudo sequatur. Est enim quatenus amicitiæ uenia dari possit. Quũ agetur inquit, aut caput amici, aut fama declinãdum est de uia, ut etiam nõ quam uoluntatem illius aduocemus. Sed cuiusmodi declinatio ista esse debeat, qualisq; ad adiuuandum digressio, & in quãta uoluntatis amici initquate nõ dicit. Quid aũt refert scire me in huiusmodi periculis amicorũ, si nõ magna me turpitudo insecutura est, de uia recta esse declinandum: nisi id quoq; me docuerit, quã putet magnam turpitudinẽ? & cũ decessero de uia, quousq; degredi debeam? Est enim inquit quatenus dari amicitiæ uenia possit. Hoc immo ipsum est, quod maxime discendum est, quodq; ab iis,

qui doceant, minime dicitur, quatenus quaq; fini dari amicitiæ uenia debeat. Chilo ille sapiẽs de quo paulo ante dixi, cõseruandi amici cã, de uia declinauit. Sed uideo quousq; progressus est. falsum enim pro amici salute consiliũ dedit. Id ipsum tamen in fine quoq; uitæ, an iure posset reprehendi, culpariq; dubitauit. Cõtra patriã inquit Cicero arma pro amico sumenda non sunt. hoc profecto nemo ignorat. & priusq̃ Theognis. ut Lucilius ait, nasceretur. Sed id quæro, id desidero, quum pro amico cõtra ius, & cõtra quã licet. salua tamen libertate atq; pace, faciendum est. & quũ de uia, sicut ipse ait, declinãdum est. quid & q̃tum, & in quali cã, & quonãusq; id fieri debeat: Pericles ille atheniẽsis egregius uir ingenio, bonisq; omnibus disciplinis ornatus, in una quidem specie, sed planius tamẽ. quid existimaret professus est. Nã quum amicus eum rogaret, ut pro re causaque eius falsum deieraret, his ad eũ uerbis usus est. δεῖ με συμπράττειν τοῖς φίλοις ἀλλὰ μέχρι θεῶν. i. opus est me amicis obsequi sed usq; ad Deos. Theophrastus in eo, quem dixi libro. inq̃sitius quidem sup hac re ipsa & exactius, pressiusq; q̃ Cicero dixerit. Sed is quoq; in docendo, nõ de unoquoq; facto singulatim existimat. neq; certis exẽplorũ documentis, sed generibus rerũ summatim uniuersimq; utitur, ad hunc ferme modũ. Parua inquit & tenuis uel turpitudo uel infamia subeũda est, si ea re magna utilitas amico quæri põt. Repẽditur quippe, & cõpensatur leue damnum deliberatæ honestatis maiore alia, grauioreq; in adiuuando amico honestate. Minimaq; illa labes, & quasi lacuna famæ munimentis, par

tarum amico utilitatum ratione solidatur. Neq; nominibus inquit moueri nos oportet, φ paria genere ipso non sunt, honestas meæ famæ & rei amici utilitas. Pōderibus hæc enim potestatibusq; præsentibus, non uocabulorum appellationibus, neque dignitatibus generum diiudicanda sunt. Nā cum in rebus aut paribus, aut non lōge secus, utilitas nostra consistit, honestas ꝓcul dubio præpōderat. Cū uero amici utilitas nimio est amplior, honestatis autem nostræ in re nō graui leuis iactura est, tūc quod utile amico est, id primum illo, qđ honestum nobis est, fit plenius. sicuti est magnum pondus æris, parua lamina auri fit preciosius. Verba adeo ipsa Theophrastus super ea re adscripsit. οὐκ εἴ τι πού τούτου τῷ γένει τιμιώτερον ἤδη, καὶ ὁτιοῦν μέρος τούτου. πρὸς τὸ τηλικοῦν δὲ ἀετέρου συγκρινόμενον αἱρετὸν ἔσται. λέγω δὲ οἷον καὶ χρυσίον τιμιώτερον χαλκοῦ. καὶ τηλικοῦν δὲ τοῦ χρυσοῦ. τῷ τηλικῷ δὲ χαλκοῦ μέγεθος ἀντιπαραβαλλόμενον. πλέον δόξει. ἀλλὰ ποιήσει τινὰ τέρ οπήν. καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος. id est nō si qđ suo genere alio est nobilius, continuo quæuis quoq; pars eius, partis cuiuslibet alterius, quo cum cōparatur, collatione eligenda sit potius. uerbi gratia hoc modo, ut & nobilius ære aurum sit, & auri pars quælibet portionis cuiuslibet æris cōparatione, sit pluris. uerum non nihil discriminis, cum numerus, tum uero magnitudo efficiet. Fauorinus quoq; philosophus huiuscemodi indulgentiam gratiæ tempestiuius, laxato paulū, permissoq; subtili iustitiæ examine. his uerbis definiuit. ἡ καλουμένη χάρις παρὰ τοῖς ἀφ-

θρώποις τοῦτο ἐστὶν ὕφεσις ἀκριβείας ἐνδέον-
τι.i.quæ gratia apud homines uocatur, hoc quidẽ est,
iuris diligentioris loco & tẽpore imminutio. Post dein-
de idẽ Theophrastus ad hanc ferme sententiã disser-
uit. Has tamen inquit paruitates rerũ, & magnitudi-
nes, atq; has omnis officiorũ existimationes, alia non-
nunq̃ momẽta extrinsecus, atq; alia quasi appendices
personarũ, & causarũ, & temporũ, & circunstãtiæ ip-
sius necessitates, quas includere in pcepta difficile est,
moderantur, & regunt, & quasi gubernant. & nunc ra
tas efficiunt, nũc irrita. Hæc talia quæ Theophrastus
caute & sollicite, & religiose, cũ discernendi magis di-
sputandiq; diligentia, q̃ cũ decernẽdi sententia atq; fi
ducia disseruit, quoniã pfecto causas scientiæ, corporũ
uarietates, dissertionumq; & differentiarũ ignoran-
tes, directũ atq; perpetuũ, distinctumq; in rebus singu
lis præceptum, qđ egonos in prima tractatus istius pte
desiderare dixeram, non capiunt. Eius aũt Chilonis à
quo disputatiunculæ huius initium fecimus, quũ alia
quædam sunt mota utilia, atque prudentia, tum id
maxime exploratæ utilitatis est, q duas ferocissimas
affectiones amoris, atq; odii intra modũ tantum coer-
cuit. Hac inqt fini amas, tanq̃ forte fortuna osurus, hac
eadẽ tenus oderis, tanq̃ fortasse post amaturus. Super
hoc eodẽ Chilone Plutarchus philosophus in libro πε
ρὶ ψυχῆς.i.de anima primo uerbis ita scripsit. Χεί-
λων ὁ παλαιὸς ἀκούσας τινὸς λέγοντος. μυδ' ἕ-
να ἔχειν ἐχθρὸν. ἠρώτησεν εἰ καὶ μηδένα φί-
λον ἔχει νομίζων ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖν
καὶ συνεπάγεσθαι φιλίας καὶ ἀπεχθείας.i.Chi

lo senior, quũ quempiã dicentẽ audisset, nullum se inimicum habere, an nullũ ẽt amicum haberet, interrogauit. amicitias inimicitiasq; inuicem consequi & adducĩ necesse esse arbitratus.

Quã tenuiter curioseq; explorauerit Antonius Iulianus in oratione Marci Tullii uerbi ab eo mutatĩ argutiam. Cap. IIII.

Ntonius Iulianus rhetor perq̃ fuit honesti, atq; amœni ingenii. Doctrina quoq; ista utiliore ac delectabili, ueterũq; elegantiarum cura, & memoria multa fuit. Ad hoc scripsa omnia antiqui ora tam curiose spectabat, aut uirtutes pensitabat, aut uitia rimabatur, ut iudicium factũ esse ad amussim diceres. Is Iulianus super eo enthimemathe, quod est in oratione. M. Tullii, quã pro Gn. Plancio dixit, ita existimauit. Sed uerba prius, de qbus iudiciũ ab eo factum est, ipsa ponã. Quanq̃ dissimulis est pecuniæ debitio & gratiæ. Nã qui pecuniã dissoluit, statim nõ habet id, quod reddidit. Qui aũt debet, æs retinet alienũ. Gratiã aũt & qui refert, habet. & qui habet, in in eo ipso qđ habet, refert. Neq; ego nũc Plancio desinã debere, si hoc soluero. Nec minus ei reddere uoluntate ipsa, si hoc molestiæ nõ accidisset. Crispũ sane inquit agmen orationis, rotundumq;, ac modulo ipso numerorum uenustum, sed quod cũ uenia legendum sit, uerbĩ paulũ immutati, ut sententiæ fides salua esset. Namq; debitio gratiæ & pecuniæ collata, uerbum utrobiq; seruari possit. Ita.n. recte opposita inter sese gratiæ, pecuniæq; debitio uidebitur si & pecunia quidem deberĩ dicatur, & gratia. Sed qđ eueniat in pecunia debita so

lutá'ue, qd cōtra in gratia debita reddita ue, debitōis uerbo utrinq; seruato differatur. Cicero aūt inquit quū gratiæ pecuniæq; debitionē dissimilem esse dixisset, eiusq; sententiæ rōnem redderet, uerbū debet in pecunia ponit, in gratia habet subiit, pro debet. Ita.n. dicit. Gratiā aūt & qui refert, habet, & qui habet, in eo ipso quod habet, refert. Sed id uerbū habet, cū ꝓposita cōparatione non satis cōuenit. Debitio.n. gratiæ non habitio cū pecunia cōfertur. Atq; ideo cōsequens quidē fuerat sic dicere, & qui debet in eo ipso quod debet, refert, quod absurdū & nimis coactum foret, si nondū redditam gratiā, eo ipso redditā diceret, qa debetur. immutauit ergo inquit, & subdidit uerbū ei uerbo, quod omiserat, finitimū, ut uidetur & sensum debitiōis collatæ non reliquisse, & cōcinnitatē sententiæ retinuisse. Ad hunc modū Iulianus enodabat, diiudicabatq; ueterum scriptorum sententias, quas apud eum adolescentes lectitabant.

Quòd Demosthenes rhetor cultu corporis atq; uestitu ꝓbris obnoxio, infamiq; munditia fuit. Quodq; item Hortensius orator ob eiusmodi munditias, gestumq; in agendo histrionicum Dionysiæ saltatriculæ cognomento compellatus est. Cap. V.

Demosthenem traditū, & uestitu cæteroq; cultu corporis nitido uenustoq;, nimisq; accurato fuisse. hinc ēt κόμψη illa χλανὶς καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι. i. elegans illa uestis & molles tuniculæ ab emulis aduersariisq; probro datū. hinc ēt turpibus, indignisq; in eū uerbis non temperatū, quū parum uir, ore quoq; polluto diceretur. Ad eūdē modū,

Hortensius oibus ferme oratoribus ætatis suæ, nisi. M. Tullio clarior, qui multa munditia, & circũspecte cõpositeq; indutus, & amictus esset, manusq; eius inter agendum forent argutæ admodũ, & gestuosæ, maledictis cõpellationibusq; ꝓbrosis iactatus est. multaq; in eum quasi in histrionẽ, in ipsis causis atq; iudiciis dicta sunt. Sed cum. L. Torquatus subagresti hõ ingenio, & infestiuo, grauius acerbiusq; apud cõsiliũ iudicum quũ de cã Syllæ quæreretur, non iam histrionẽ eũ esse diceret, sed gesticulariã Dionysiãq; eum notissimæ saltatriculæ nomine appellaret, Dũ uoce molli, atq; demissa Hortensius, Dionysia inquit Dionysia malo eq; dem esse, quam qui tu Torquate ἄμουσος ἀγροδι αι τος. ἀπρόσιτος. i. inelegans agrestis, aditu difficilis.

Verba ex oratione Metelli Numidici, quã dixit ad populum in censura, quũ eum ad uxores ducendas adhortaretur eaq; oratio quã ob causam reprehensa, & quo contra modo defensa sit. Cap. VI.

MVltis & eruditis uiris audientibus legebatur oratio Metelli Numidici grauis ac diserti uiri, quã in censura dixit ad populum, de ducendis uxoribus, quũ eũ ad matrimonia capescenda hortaretur, in ea oratione ita scriptũ fuit. Si sine uxore possemus q̃rites esse, oẽs ea molestia careremus. Sed quoniã ita natura tradidit, ut nec cum illis satis cõmode, nec sine illis ullo modo uiui possit, saluti perpetuæ potius, q̃ breui uoluptati consulendũ. Videbatur q̃busdam Metellum censorẽ, cui consiliũ esset, ad uxores ducendas populũ hortari non oportuisse de molestia incõ

modisq; perpetuis rei uxoriæ cõfiteri, neq; adhortari magis q̃ dissuadere absterrereq;. Sed contra, illud potius orationẽ debuisse sumi dicebant, ut & nullas plerunq; esse in matrimoniis molestias asseueraret, & si quæ tamen accidere nonnunq̃ uiderẽtur, paruas & leues faciles q; esse toleratu diceret, maioribusq; eas emolumentis, & uoluptatibus oblitterari, easdemq; ipsas neq; omnibus, neq; naturæ uitio, sed quorundã maritorum culpa & iniustitia euenire. T. aũt Castritius recte atq; cõdigne Metellum esse locutũ existimabat. Aliter inquit censor loqui debet, aliter rhetor. Rhetori concessum est sententiis uti falsis, audacibus, ut subdolis, captiosis, si modo uerisimiles sint, & possint ad mouẽdos hominũ animos qualicũq; astu irrepere. Propterea turpe esse ait rhetori, siqd in mala cã destitutum, atq; impugnatũ relinquat. Sed. n. metellũ inquit sanctum uirũ illa grauitate & fide præditũ, cum tanto honore, atq; uitæ dignitate, apud populũ Ro. loquẽtẽ nihil decuit aliud dicere, q̃ qd uerũ sibi esse, atq; omnibus uidebatur, præsertim quũ super ea re diceret, quæ quotidiana intelligentia, & cõi peruulgatoq; uitæ usu cõprehenderetur. De molestia igitur cũctis hominibus notissima cõfessus, eaq; cõfessione fidẽ sedulitatis, ueritatisq; cõmeritus, tum deniq; facile & pcliuiter, qd fuit rerũ omniũ ualidissimũ, atq; uerissimũ persuasit, ciuitatem saluã esse sine matrimoniorũ frequentia nõ posse. Hoc quoq; aliud, ex eadẽ oratione Metelli dignũ eẽ existimauimus assidua lectione, non hercle minus, q̃ quæ à grauissimis philosophis scripta sũt. Verba Metelli hæc sunt. Dii immortales plurimũ possunt, sed nõ

plus uelle debent nobis, q̃ parentes. At parentes si pgũt liberi errare, bonis exhæredant. Quid ergo nos à diis immortalibus diutius expectemus, nisi malis rõnibus finem facimus. iisdem deos ꝓpitios esse æquũ est, qui si bi aduersarii nõ sunt. Dii immortales uirtutem approbare, non adhibere debent.

In hisce uerbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem, hanc sibi rem sperāt præsidio futurum, neq; mendam esse, nec uitium. Errareq; istos, qui bonos uiolant libros, & futurā scribunt. Atq; ibi de quodā alio Ciceronis uerbo dictũ quod probe scriptũ perperam mutatur, Et aspersa pauca de modulis, numerisq; oratiõis, quos Cicero auide sectatus est. Cap. VII.

IN oratione Ciceronis quinta in Verrē libro spectatæ fidei. tyroniana cura, atq; disciplina facto, ita scriptum fuit. Hmines tenues obscuro loco nati, nauigant. adeuntq; ad ea loca, quæ nunq̃ antea adiuerant, neq; noti essent quo uenerunt, neq; semper. cum cognitoribus esse possunt, Hac una tamen fiducia ciuitatis, non modo apud nostros magistratus, qui & legum, & existimationis periculo cõtinẽtur, neq; apud ciues solum Romanos, qui & sermonis, & iuris, & multarũ rerum societate iuncti sunt, fore se tutos arbitrantur, sed quocunq; uenerint, hanc sibi rem præsidio sperant futurum. Videbatur q̃pluribus in extremo uerbo menda esse, debuisse. n. scribi putabant, non futurum, sed futuram, neque dubitabant, quin liber emendatus esset, ne ut in Plauti comœdia mœchus sic enim mendæ suæ illudebant, ita in Cicero-

nis oratione soloecismus est et manifestarius. Aderat ibi forte amicus noster hõ lectione multa exercitus, cui pleraq; omnia ueterũ literarũ quæsita, meditata, euigilataq; erant. Is libro inspecto ait, nullũ esse in eo uerbo neq; mendã, neq; uitium. Ciceronẽ ꝓbe ac uenuste locutum. Nã futurũ inquit non refertur ad rem, sicut legentibus temere, & incuriose uidetur, neq; pro participio positũ est, sed uerbũ est indefinitũ, quod græci appellant ἀπαρέμφατον, neq; numeris, neq; generibus præseruiẽs, sed liberũ undiq;, & impromiscuũ est. Quali. C. Gracchus uerbo usus est in oratione, cuius titulus est de. Q. Popilio circũ aliabula, in qua ita scriptum est. Credo ego inimicos meos hoc dicturum. Inimicos inquit dicturũ, & nõ dicturos. Videtur ne ea rõne positũ esse apud Gracchũ dicturũ, quã est apud Cicer. futurũ: sicut in græca oratione sine ulla uitii suspitiõe omnibus numeris, generibusq; sine discrimine attribuuntur huiuscemodi uerba ποιήσειν ἔσεσθαι. i. futurũ, λέξειν ἔσεσθαι dicturũ & similia. In. Q. quoq; Quadrigarii tertio annali libro uerba hæc esse dixit. Dũ hi cõaderentur, hostiũ copias ibi occupatas futurũ. In. xii. annali eiusdem Quadrigarii principium libri sic scriptum. Si ꝑ tua bonitate & nostra uoluntate tibi ualitudo suppetit, est qđ speremus, deos bonis bene facturum. Itẽ in Valerii Antiatis lib. iiii. & xx. simili mõ scriptũ esse. Si hæres diuinæ factæ, rectæq; perlitatæ essent, aruspices dixerunt omnia, ex sententia ꝓcessurũ esse. Plautus ẽt in Casina quũ de ꝑuella loqueretur, occasurum dixit, non occasurã his uerbis. Etiam ne habet Casina gladiũ: habet. Sed duos, qbus altero te oc-

cisurum ait, altero uillicum. Itē Laberius in Gemellis: Nō putaui inqt hoc eā facturum. Non ergo isti oēs soloecismus q̄d esset, ignorauerunt. Sed & Gracchus di cturum, & Quadrigarius, futurū, & bene facturum, & Plautus occasurum, & Antias pœssurum, & Laberius facturum, indefinito mō dixerūt. qui modus neq; in numeros, neq; in personas, neq; in genera distribuitur. Sed omnia istæc una eademq; declinatione complectitur. Si uti. M. Cicero dixit futurum, non uirili genere, neque neutro. Soloecismus enim foret plane, sed uerbo usus est ab omni necessitate generum absoluto. Idem autem ille amicus noster in eiusdem. M. Tul. Ciceronis oratiōe, quæ est de imperio Cn. Pompeii, ita scriptum esse a Cicerone dicebat, atq; ipse ita lectitabat. Quum nostros portus atq; eos portus, quibus uitā ac spiritum ducitis, in prædonum fuisse potestatem sciatis. Neq; soloecismum esse aiebat, in potestatem fuisse. ut uulgus semidoctum putat, sed ratione dictum certa & proba, contendebat, qua & græci ita uterentur, & Plautus uerborum latinorum elegantissimus in Amphitrione dixit. Non uero mihi in mentem fuit? non ut dici solitum est in mente. Sed enim præter Plautum, cuius ille in præsenti exemplo usus est, multā nos quoq; apud ueteres scriptores locutionum talium copiā offendimus. atq; his uulgo annotamentis inispersimus. Vt rationem istā missam facias & auctoritates, sonus qui εὐφωνία idest uocalatio tantum, & positura ipsa uerborum satis declarant, id potius ἐπιμελείᾳ τῶν λέξεων. idest uocabulorum delectui diligenti, modulamentisq; orationis. M. Tullij cōuenisse ut quoniā utrū uis dici

uis dici latine posset, potestatem dicere mallet, non potestate. illud enim sic compositum iucundius ad aurem. cõspectiusq́; , insuauius hoc imperspectiusq́; est, si modo ita explorata aure homo sit, non surda, nec iacenti. sicuti est hercle quod explicauit dicere maluit, q̃ explicuit, quod esse iam usitatius cœperat. Verba sunt hæc ipsius in exhortatiõe, quam de imperio Cn. Pompeii habuit. Testis est sicilia, quam multis undiq; cinctam periculis, non terrore belli, sed consilii celeritate explicauit. At si explicuit diceret, imperfecto & debili numero uerborum sonus clauderetur.

Historia in libris Focionis philosophi reperta super Laide meretrice, & Demosthene rhetore. Cap. VIII.

Focion ex peripatetica disciplina haud sane ignobilis uir fuit. Is librum multæ uariæq́; historie refertum cõposuit. eumq́; inscripsit. κέρας ἀμαλτείας. ea uox hoc ferme ualet, tanquã si dicas cornu copiæ. In eo libro super Demosthene rhetore, & Laide meretrice historia hæc scripta est. Lais inquit corinthia ob elegantiam, uenustatemq́; formæ grandem pecuniã demerebat. Conuentusq́; ad eam ditiorum hominũ ex omni græcia celebres erant, neq; admittebatur, nisi q dabat, quod poposcerat. Poscebat aũt illa nimiã quãtitatem. Hinc ait natũ esse illud frequẽs apud græcos adagium ὀυ παντὸς ἀνδρός ἐς κόριν θον ἔσθ᾽ ὁ πλοῦς. i. Non uiri cuiusq́; est corinthum petere, q frustra iret corinthum ad Laidem, q nõ quiret dare, quod posceretur. Ad hanc ille Demosthenes clan-

culum adit, & ut sibi sui copiam faceret petit. At Lais μυριάς δραχμάς, idest decem drachmarũ milia poposcit. hoc facit nummi nostratis denarium decemmilia. tali petulantia mulieris atque pecuniæ magnitudine ictus, expauidusq; Demosthenes auertitur. & discedẽs ego inquit pœnitere tanti nõ emo. Sed græca ipsa, quæ fertur dixisse, lepidiora sunt οὐκ ὠνοῦμαι inquit μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν. i. non emo cẽtum sestertiis pœnitere.

Qui modus fuerit, quis ordo disciplinæ pythagoricæ quantũq; temporis imperatum obseruatumq; sit, dicendi simul ac tacendi. Cap. IX.

ORdo atq; ratio Pythagoræ, ac deinceps familiæ successionis eius, recipiendi instituendiq; discipulos, huiuscemodi fuisse traditur. Iam a principio adolescentes, qui sese ad discendum obtulerant, ἐφυσιογνωμόνει, idest per naturæ indicia pensiculabat. id uerbum significat mores, naturasq; hominum coniectatione quadam, de oris & uultus ingenio, deq; totius corporis, atq; habitu sciscitari. Eum qui exploratus, ab eo idoneusq; fuerat, recipi in disciplinam statim iubebat. & tẽpus certum tacere, non omnes idẽ, sed alıud aliis tempus, pro æstimato captu sollertiæ. Is aũt qui tacebat, quæ dicebãtur ab aliis, audiebat. Neq; percontari, si parũ intellexerat, neq; commentari quæ audierat, fas erat. Sed non minus quisquam tacuit, q̃ bienniũ. Hi prorsus appellabantur intra tempus tacendi audiendiq; ἀκουστικοί, idest auditores. Ast ubi res didicerant rerum omniũ difficillimas tacere, audireq;,

atq; esse iam cœperāt silentio eruditi, cui erat nomen ἐχεμυθία.i. taciturnitas, tum uerba facere & quærere, quæq; audissent, scribere, & quæ ipsi opinarentur expromere potestas erat. hi dicebātur in eo tempore μαθηματικοί, idest disciplinis uacantes, scilicet ab iis artibus, quas iam discere atq; meditari inceptauerant, quoniam geometriam, & gnomonicam, musicam, cæterasq; item disciplinas altiores μαθήματα, idest disciplinas, ueteres græci appellabant. Vulgus autem, quos gentilicio uocabulo chaldæos dicere oportet, mathematicos dicit. Ex inde his scientiæ studiis ornati, ad perspicienda mundi opera, & principia naturæ procedebāt. Ac tunc deniq; nominabantur φυσικοί, idest naturales. Hæc eadem super Pythagora noster Taurus cum dixisset, nunc autem inquit isti, qui repente pedibus illotis ad philosophos deuertunt, non est hoc satis quod sunt omnino ἀθεώρητοι ἄμουσοι ἀγεωμέτρητοι. i. ē. à contemplatione, geometria, penitus alieni, sed legem etiā dant, quā philosophari discant. Alius ait, hoc me primum doce. Item alius, hoc uolo inquit discere. istud nolo. Hic à symposio Platonis incipere gestit, propter Alcibiadis comessationem. Ille à Phedro propter Lysiæ orationem. Est etiam inquit proh Iupiter, qui Platonē legere postulet, non uitæ ornandæ, sed linguæ orationisq; cōmentandæ gratia, nec ut modestior fiat, sed lepidior. Hæc Taurus dicere solitus nouitios philosophorum sectatores, cum ueteribus Pythagorias pensitās. Sed id quoq; non prætereūdum est, quod omnes simul q̄ à Pythagora in cohortē illā disciplinarū recepti erāt quod quisq; familiæ pecuniæq; habebāt in mediū dabāt.

Et cohibatur societas inseparabilis, tanquam illud fuerit antiquum consortium, quod in re atq; uerbo romano appellabatur, κοινόβιον. i. contubernium.

Quibus uerbis cōpellauerit Fauorinus philosophus adolescentē, uetuste nimis, & prisce loquentē. Cap. X.

Fauorinus philosophus adolescenti ueterum uerborū cupidissimo, & plerasq; uoces nimis priscas. & ignotissimas in quotidianis cōmunibusq; sermonibus expromenti, Curius inquit & Fabritius & Coruncanius antiquissimi nostri, & his antiquiores Horatii illi Trigemini plane ac dilucide cū suis fabulati sunt, neq; auruncorū, aut sicanorū, aut pelasgorū, qui primi coluisse italiam dicuntur, sed ætatis suæ uerbis locuti sunt. Tu aūt proinde quasi cū matre Euandri nunc loquare, sermone abhinc multis annis iam desito uteris, q; scire atq; intelligere neminem uis, quæ dicas. Nonne homo inepte, ut quod uis abūde cōsequaris, taceres? sed antiquitatem tibi placere ais, quod honesta, & bona, & sobria, & modesta sit. uiue ergo moribus præteritis, loquere uerbis præsentibus. Atq; id q̄d a. C. Cæsare excellentis ingenii ac prudentiæ uiro, in primo de analogia libro scriptum est, habe semper in memoria, atq; in pectore, ut tanquam scopulū, sic fugias inauditum, atq; insolens uerbum.

Quod Thucydides historiæ scriptor inclytus, lacedæmonios in acie nō tuba, sed tibiis esse usos dicit. Verbaq; eius super ea re posita. Quodq; Herodotus Ha-

lyatem regem fidicinas in procinctu habuisse tradit. atq; inibi quædã notata de gracchi fistula cõcionaria.

Caput XI.

AVctor historiæ græcæ grauissimus Thucydides lacedæmonios summos bellatores, non cornuum tubarum'ue signis, sed tibiarũ modulis in prœliis usos esse refert. Nõ prorsus ex aliquo ritu religionum, neq; rei diuinæ gratia, neq; etiam ut exercitarentur, atq; euibrarentur animi, quod cornua & litui moliuntur, sed contra ut moderatiores, modulatioresq; fierent, quod tibicinis numeris temperatur. Nihil adeo in cõgrediẽdis hostibus, atq; in principiis prœliorum ad salutem uirtutemq; aptius rati, q̃ si permulcti sonis mitioribus, nõ immodice ferocirent. Quum procinctæ igitur classes erant, & instructa acies, cœptũq; in hostẽ progredi, tibicines inter exercitum positi, canere inceptabant. Ea ibi præcentione tranquilla & uenerabili ad quandam, quasi militaris musicæ disciplinã uis & impetus militum, ne sparsi, dispalatiq; prorruerent, cohibebatur. Sed ipsius illius egregii scriptoris uti his libet, quã & dignitate, & fide grauiora sunt. καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ξύνοδος ἦν. ἀργεῖοι μὲν, καὶ οἱ ξύμμαχοι. ἐντόνως. καὶ ὁρμῇ, χωροῦντες λακεδαιμόνιοι δὲ βραδέως καὶ ὑπὸ αὐλοῖς. πολλῶν ὁμοῦ ἐγκαθεστώτων. οὐ τοῦ ἤδεος χάριν. ἀλλ᾽ ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες προσέλθοιεν. καὶ μὴ διασπασθείη αὐτῶν ἡ τάξις ὅπερ ἀεὶ μεγάλα στρατόπεδα ἐν ταῖς προσόδοις ποιεῖν. idest. Post hæc congrediebantur argiui quidem sociique acriter & impetu adorientes. lace-

dæmonii contra sub tibiarum præcentiõe, stipato agmĩne maturãtes nõ adeo uoluptatis causa, uerũ ut æquabili modulatoq; sensim ingressu cõuenientes pugnam capesserent, nec suos ordines distrahi sinerent. qđ semper amplissimas copias agere, ubi cõgrediendum est, nimirũ decet. Cretenses quoq; prœlia ingredi solitos memoriæ datum est, præcinente ac præmoderante cithara gressibus. Halyates autem rex terræ lydiæ, more atq; luxu barbarico præditus, quũ bellũ milesiis faceret, ut Herodotus in historiis tradit. cõcinentes habuit fistulatores & fidicines. atq; fœminas ẽt tibianas in exercitu, atq; in procinctu habuit, lasciuientiũ delitias cõuiuiorũ. Sed enim Achæos Homerus pugnam incipisci ait, non fidicularũ tibiarumq; concentu, uerum conspiratu tacito nitibũdos οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες ἀχαιοὶ ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεναι ἀλλήλοισιν. i. Ast ibant taciti spirãtes robur achiui. inq; uicem auxilium cupida sibi mente ferebant. Quid ille uult ardentissimus clamor militum romanorũ, quem in congressibus prœliorum fieri solitum scriptores annalium memorauere? Contra ne institutum fiebat antĩquæ disciplinæ tã probabile? An tum ẽt gradu clemen ti, & silentio est opus, quum ad hostem itur in cõspectu longinquo procul distantem? Quum uero prope ad manus uentum est. tum iam è propinquo hostis, & impetu propulsandus, & clamore terrendus est. Ecce aũt pro tibiana laconica tibiæ quoq; illius concionatoriæ in mẽtem uenit. quam. C. Graccho cum populo agente præisse, ac præmonstrasse modulos ferunt. Sed nequaquam sic est, ut à uulgo dicitur canere tibia solitum, qui pone

eum loquentem staret, uariisq; modis, tum demulcere animum actionemq; eius, tum intendere. Quid enim foret eare ineptius? si ut planipedi saltanti, ita Graccho concionanti numeros, & modos, & frequentamēta quædam uaria, tibicen incineret? Sed qui hoc compertius memoriæ tradiderunt, stetisse in circūstantibus dicunt occultius, qui fistula breui, sensim grauiusculum sonum inspiraret ad deprimendum sedandumq; impetum uocis eius. Referuescente nāq; impulsu, & instinctu extraneo naturalis illa Gracchi uehementia indiguisse non (opinor) existimanda est. M. tamen Cicero fistulatorem istum utriq; rei adhibitum eē à Graccho putat, ut sonis, tum placidis, tum citatis, aut demissam iacentemq; orationem eius erigeret, aut ferocientem sæuientemq; cohiberet Verba ipsius Ciceronis apposui. Itaq; idem Gracchus quod potes audire Catule ex Licinio cliente tuo literato homine. quem seruum sibi habuit ille ad manum cum eburnea solitus est habere fistula q stare post ipm occulte, quū cōcionaretur, peritū hominē q inflaret celeriter eū sonū, q illū aut remissum excitaret, aut à cōtētiōe reuocaret. Modū aūt illū in gredīdi ad tibicinū modulos ꝓlii institutū eē à lacedæmoniis Aristoteles in libris ꝓblematū scripsit, quo manifestior fieret, exploratiorq; militū securitas, & alacritas Nā diffidētiæ inqt, & timori, cū ingressisione huiuscemodi minime cōuenit, & mœsti atq; formidātis ab hac tā itrepida ac tā decora incedēdi modulatiōe alieni sūt uerba pauca Arist. sup ea re apposui. διατί ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι. πρὸς αὐλὸν ἐμβαίνωσιν. ἵνα τοὺς δειλοὺς ἀσχημονοῦντας γινώσκωσιν. i.

Quamobrem ubi commissuri prœliũ sint, ad tibiæ modulos congrediantur? ut timidos minus oneste agentes iudicent.

Virgo Vestæ qđ ætatis, & ex quali familia, & quo ritu, quibusq; cerimoniis, ac religionibus, ac cognomine a pontifice maximo capiatur. Et quo statim iure esse incipiat, simulatq; capta est. Quidq;, ut Labeo dicat nec intestato cuiq̃, nec eius intestatæ quisq̃ iure hæres est.

Caput XII.

QVi de uirgne capienda scripserunt, quorũ diligentissime scripsit Labeo Antistius, minorem q̃ annos. vi. maiorem q̃ annos. x. natam negauerũt capi fas esse. Item quæ non sit patrima, & matrima. Item quæ lingua debili, sensu'ue aurium deminuta, alia'ue qua corporis labe insignita sit. Item quæ ipsa, aut cuius pater emancipatus sit, etiam si uiuo patre in aui potestate sit. Item cuius parentes alter ambo'ue seruitutem seruierunt, aut in negociis sordidis deuersantur. Sed eam cuius soror ad id sacerdotium lecta sit, excusatiõem mereri annuit. Item cuius pater flamẽ, aut augur, aut quindecim uir sacris faciundis, aut qui septemuirum epulorum, aut salius est. Spõse quoq; pontificis, ex tubianis sacrorum filiæ uacatio à sacerdotio isto tribui solet. Præterea Capito Atteius scriptum reliquit, neq; eius legendam filiam, qui domicilium in Italia non haberet, & excusandam eius, qui liberos tris non haberet. Virgo autem uestalis simul est capta, atque in atrium Vestæ deducta, & pontificibus tradita est, eo statim tempore sine emancipatione, ac sine capitis munitione, è patris potestate exit, & ius te-

stamenti faciundi adipisatur. De more autem, ritúq; ca piundæ uirginis litteræ quidem antiquiores non extant, nisi quæ capta prima est, à Numa rege esse captá. Sed Papiam legem inuenimus, qua cauetur, ut pontificis maximi arbitratu uirgines è populo uiginti legantur. Sortitióq; in concione ex eo numero fiat. Sed ea sortitio ex lege papia non necessaria nunc uideri solet. Nam siquis honesto loco natus adeat pontif. max. atque offerat ad sacerdotium filiam suam, cuius duntaxat saluis religionum obseruationibus, ratio haberi possit, gratia popilia legis per senatum. Capi autem uirgo propterea dia uidetur, quia põtificis maxi. manu præsa, ab eo parête, in cuius potestate est, ueluti bello capta abducatur. In lib. primo Fabii pictoris, quæ uerba pontificem maximum dicere oporteat, quum uirginem capit, scriptum est. Ea uerba hæc sunt. Sacerdotum uestalem, quæ sacra faciat, quæ iussi & sacerdotum uestalé facere, p po. Ro. qritibus utiq; optima lege fuit, ita te amata capio. Pleriq; autem capi uirginem solam debere dia putant. Sed flamines quoq; diales, item pontifices & augures capi dicebantur. L. Sylla rerum gestarũ libro. ii. ita scripsit. P. Cornelius, cui primum cognomen Syllæ impositum est, flamen dialis captus. M. Cato de lusitanis, quum Ser. Galbã accusauit, cum dicit desicere uoluisse. Ego me nunc uolo ius pontificium obtinescere. Iam'ne ea causa pontifex capiat? Si uolo augurium optime tenere, ecquis me ob eam augurem capiat. Præterea in commentariis Labeonis, quæ ad duodecim tabulas composuit, ita scriptum est. Virgo Vestalis neq; hæres est cuiquam intestato, neq; intestatæ qsq̃, sed

bona eius in publicū redigi aiunt. Id quo iure fiat quæritur. Amata inter capiendum à pont. max. appellatur, quoniam quæ prima capta est, hoc fuisse nomine traditum est.

Quæsitum in philosophia est, quidnam foret in recepto mandato rectius id ne omnino facere, quod mandatum est, an nonnunq̃ etiam contra si id speres ei, q mandauit utilius fore? Superq; ea quæstione expositæ diuersæ sententiæ. Cap. XIII.

IN officiis capiendis, censendis, iudicādisq; quæ καθήκοντα, idest expedientia & conuenietia philosophi appellant, quæri solet, an negocio tibi dato, & quidquid omnino faceres, definito, contra quid facere debeas, si eo facto uideri possit res euentura prosperius, ex q; utilitate eius, qui id tibi negocium mandauit. Anceps quæstio, & in utrāq; partem à prudentibus uiris arbitrata est. Sunt enim non pauci, qui sententiam suā una in parte defixerint, & re semel statuta, deliberata'q; ab eo cuius negocium id pōtificiumq; esset. nequaq̃ putauerint contra dictum eius esse faciēdum etiā si repentinus aliquis casus rem cōmodius agi posse polliceretur. Ne si spes fefellisset, culpa impatientiæ, & pœna inde precabilis subeūda esset. Si res forte melius uertisset, diis forte gratia habēda. Sed exēplū tamē intromissum uideretur, quo bene cōsulta cōsilia religione mandati soluta corrūperētur. Alii existimauerunt incommoda prius, quæ metuenda essent, si res gesta aliter foret. q̃ imperatū est cum emolumento spei pensitāda esse. Et si ea leuiora minoraq; utilitas aut contra grauior & amplior, spe quantū po

tis firma ostenderetur, tum posse aduersum mandata fieri censuerunt, ne oblata diuinitus rei bene gerendae occasio amitteretur. Neq; timendum exemplū non parē di tradiderunt, si rōnes huiuscemodi dūtaxat nō adessent. Cum primis aūt respiciēdum putauerunt ingeniū naturāq; illius, cui ea res praeceptumq; esset, ne ferox, durus, indomitus, inexorabilisq; sit, q̄lia fuerunt posthumiana imperia, & manliana. Nam si tali praecepto ri ratio reddenda sit, nihil faciendum esse monuerunt aliter, q̄ praeceptum est. Instructius deliberatiusq; fore arbitramur theorematiū hoc de mandatis huiuscemodi obsequendis, si exemplum quoq;. P. Crassi Mitiani clari, ac inclyti uiri apposuerimus. Is Crassus a Sempronio Asellione, & plerisq; aliis historiae Romanae scriptoribus traditur qnq; habuisse rerū bonarū maxima & p̄pipua, q̄ esset ditissimus, q̄ nobilissimus, q̄ eloquētissimus, q̄ iurisconsultissimus, q̄ pont. max. Is quū in consulatu obtineret Asiam ꝓuinciā, & circumsedere oppugnareq; leucas oppidum pararet, opusq; esset firma ac ꝓcera trabe, qua arietē faceret, quo muros eius oppidi q̄teret, scripsit magister αρχιτεκτωνα molis atheniensium, sociorū amicorumq; Po. Ro. ut ex malis duobus, quos apud eos uidisset, uter maior esset, cum mittendū curaret. Tū magister αρχιτεκτων cōperto, quāobrē malū desideraret, nō uti iussus erat, maiorē, sed quē esse magis idoneū, aptiorēq; faciendo arieti, faciorem q; portatu existimabat, minorē misit. Crassus eū uocari iussit, & quum interrogasset, cur non quem iusserat misisset causis rōnibusq; quas dictitabat, spretis, uestimenta detrahi imperauit, uirgisq; multū caeci-

dit. Corrumpi atq; dissolui officium omne imperantis ratus, si quis ad id quod facere iussus est, non obsequio debito, sed consilio non desiderato respondeat.

Quid dixerit feceritq;. C. Fabritius magna uir gloria, magnisq; rebus gestis, sed familiæ pecuniæq; inops, quum ei samnites tanq̄ indigenti graue aurum donarent, plenumq; odii. Cap. XIIII.

IVlius Igynus in libro de uita, rebusq; illustrium uirorum sexto, legatos dicit à samnitibus ad C. Fabritiū Imperatorē Po. Ro. uenisse, & memoratis multis, magnisq; rebus, quæ bene ac beniuole post redditā pacem samnitibus fecisset, obtulisse dono grandem pecuniā, orasseq; uti acciperet, uteretur q;. Atq; id facere samnites dixisse, q̄ uiderent multa ad splendorē domus atq; uictus deesse, neq; p magnitudine dignitateq; lautum paratūq; esse. Tum Fabritium planas manus ab auribus ad oculos, & infra deinceps ad nares, & ad os, & ad gulam, atq; inde porro ad uentrē imum deduxisse, & legatis ita respondisse, dum illis omnibus mēbris, quæ attigisset obsistere, atq; imperare posset, nunq̄ quicq̄ defuturum. Propterea pecuniam, qua nihil sibi esset usus, ab iis q̄bus eam sciret usui esse, non accipere.

Quod importunū uitiū sit futilis, inanisq; loquacitas, q̄multis in locis à principibus utriusq; linguæ uiris detestatione iusta culpata sit. Cap. XV.

Visunt leues, & futiles, & importuni locutores, quiq; nullo rerū pondere innixi uerbis

humidis, & lapſantibus defluunt. eorum orationē bene exiſtimatū eſt in ore naſci, nō in pectore. Linguā autem debere aiunt nō eſſe liberā, nec uagā, ſed uinclis de pectore imo, ac de corde apertis moueri, & quaſi gubernari. Sic.n. uideas quoſdā ſcatere uerbis ſine ullo iudicii negocio cum ſecuritate multa & ꝓfunda, ut loquentes plerūq; uideantur, loq ſeſe neſcire. Vlyxē contra Homerus uirum ſapienti facundia præditum, uocē mittere ait nō ex ore, ſed ex pectore. Quo.ſ. non ad ſonum magis habitū'q; uocis, ꝙ ex ſententiarū penitus cōceptarum altitudine pertineret. Petulantiæq; uerborū coercendæ uallum eſſe oppoſitum dentiū, luculēte dixit, ut loquēdi temeritas, nō cordis tantū cuſtodia, atq; uigilia cohibeatur, ſed & quibuſdā quaſi excubiis in ore poſitis ſepiatur. Homerica de quibus ſupra dixi, hæc
ἀλλ' ὅτε δὴ ὄπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος ἵει (ſunt.
τέκνον ἐμὸν ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων
Aſt ubi iam magnam fundebat pectore uocem. (.i.
Dentis clauſtra tui uox qualis nata reliquit.

M. Tullii quoq; uerba poſui, qbus ſtultam & inanem dicendi copiam grauiter & uere deteſtatus eſt. Dūmodo inquit hoc cōſtet, neq; infantiā eius, qui rem norit, ſed eā explicare dicendo non queat, neq; inſcitiā illius cui res nō ſuppetat, uerba nō deſint, eſſe laudandam. Quorum ſi alterum ſit optandū, malim equidem indiſertam prudentiā, ꝙ ſtultā loquacitatem. Item in libro de oratore primo, uerba hæc poſuit. Quid.n. eſt tam furioſum, ꝙ uerborū uel optimorum, atq; ornatiſſimorū ſonitus inanis, nulla ſubiecta ſententia, nec ſcientia? Cū primis aūt. M. Cato atrociſſimus huiuſcemodi uitii

insectator est. nãq; in oratione quæ inscripta est. Si se
Celius trib. pleb. appellasset. Nunq̃ inquit tacet, quem
morbus tenet loquendi, tanq̃ ueternosum bibendi atq;
dormiendi. Quod si non conueniant, tum conuocari iu-
bet. Ita est cupidus oratiõis, ut conducat, qui auscultet.
Itaq; auditis nõ auscultatis tanq̃ pharmacopolã. Nam
eius uerba audiuntur, uerum ei se nemo committat, si
æger est. Idẽ Cato in eadẽ oratiõe eidẽ. M. Ce. tri. pl. ui
litatem obprobrans, nõ loquendi tantũ, uerũetiã tacen
di. Frusto inqt panis conduci põt, uel uti taceat, uel uti
loquatur. Neq; non merito Homerus unũ ex omnibus
Tersitem ἀμετροεπῆ ἀκροτόμυθον .i. loquentem
sine iudicio & modo appellabat. uerba illius multa &
ἄκοσμα .i. incompta. strepentium sine modo graculo
rum similia esse dicit. Quid .n. est aliud ἀμετροεπῆ
ἐκολῶα. idest supra modũ loquitans conturbabat. Eu
polidis quoq; uersus de id genus hominibus, consigna
tissime factus est. λαλεῖν ἄριστος. ἀδυνατώτατος
λέγειν. i. blaterare optimus, dicere ineptissimus. Qđ
Salustius noster imitari uolens, loquax inquit magis
q̃ facundus. Quapropter Hesiodus poetarũ prudẽtissi
mus linguam non uulgandam, sed recondẽdam esse di
cit. proinde ut thesaurum. Eiusq; esse in ꝓmendo gra
tiam plurimam, si modesta, & parca & modulata sit.
γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
φειδωλῆς. πλείστη δὲ χάρις, κατὰ μέτρον ἰούσης
Optimus est homini linguæ thesaurus, & ingẽs
Gratia, quæ parcis mensurat singula uerbis.
Epicharmium quoq; illud non inscite se habet.
οὐ λέγειν δεινός. ἀλλ' ἀσιγᾶν ἀδύνατος, idest non

idoneus ad dicendum, sed ad tacendum impos. Ex quo profecto sumptum est, Qui cum loqui non posset, tacere nõ poterat. Fauorinum, ego audiui dicere uersus istos Euripidis, ἀχαλινῶν ςομάτων. ἀνόμου τε ἀφροσύνας. τὸ τέλος δυσυχία. idest effrenioris, & exlegis dementiæ extremum infœlicitas occupat. Non de iis tã tum factos accipi debere, qui impia, aut illicita dicerẽt, sed uel maxime de hominibus quoque posse dici stulta & immodica blaterantibus, quorum lingua tam prodiga, infrenisq; sit, ut fluat semper & æstuet colluuione uerborum tetterrima. Quod genus homines à græcis significantissimo uocabulo λάλοις. idest linguaces appellatos. Valerium Probum grammaticum illustrem ex familiari eius docto uiro comperi Salustianum illud, Satis eloquentiæ, sapientiæ parum, breui anteq̃ uita decederet, sic legere cœpisse, & sic à Salustio relictum affirmasse. Satis eloquentiæ, sapiẽtiæ parum, Quo eloquentia nouatori uerborũ Salu. maxime congrueret. Eloquẽtia cũ insipiẽtia minime cõueniret. Huiuscemodi autem loquacitatem, uerborũq; turbam magnitudine inani uastam facetissimus poeta Aristophanes insignibus uocabulis denotauit, in his uersibus. ἄνθρωπον ἀγριωπὸν αὐθαδόςομον, ἔχοντα ἀχάλινον ἀκρατὲς, ἀπύλωτον ςομα περιλάλητον. κομποφακελορήμονα, idest hominẽ agresti ſ͡c rocia, ore, temerario, effrenato, p̃digo, petulante, loquacem, futilem, & fusum, per uerborum congeriem, ac fastum. Neq; minus insigniter ueteres quoq; nostri, hoc genus homines in uerba prouectos, locutuleios, & blatterones, & linguaces dixerunt.

Quod uerba istæc Quadrigarii ex annali tertio ibi, Mille hominum occi ditur, non licentia neq; de poetarũ figura, sed ratione certa, & proba grammaticæ disapli næ dicta sunt. Caput XVI.

Quadrigarius in.iii. annalium ita scripsit. Ibi occiditur mille hominum. occiditur inqt, non occiduntur. Item Lucilius in.iii. satyrarum. Ad portam mille à porta est, exinde salernũ. mille inquit est, non mille sunt. Varro in.xviii. rerum humanarum. Ad Romuli initium plus mille & centum annorum est. Cato in primo originũ. Inde est ferme mille passus. M. Cicero in.vi. in Antonium. Ita ne Ianus medius in. L. Antonii clientela est? quis unq̃ in illo Iano inuentus est, qui. L. Antonio mille nummum ferret expẽsum? In his, atq; multis aliis mille numero singulari dictum est. Neq; hoc (ut quidã putant) uetustati concessum est, aut per figurarum concinnitatem admissum est, sed sic uidetur ratio poscere. mille enim non pro eo ponitur, qđ græce χίλιοι dicitur. Sed quod χιλιάς & sicuti una χιλιάς & duæ χιλιάδες, ita unum mille, & duo milia, certa atque directa ratiõe dicitur. Quamobrem id quoq; recte & probabiliter dici solitum, mille denariũ in arca est. & mille equitum in exercitu est. Lucilius aũt præterquam superius posui, alio quoq; in loco id manifestius demonstrat. Nam in libro. xv. ita dicit.

Hunc mille passum qui uicerit, atq; duobus.
Campanus sonipes succursor nullus sequetur.
Maiore in spatio ac diuersus uidebitur ire.

Item alio lib. viii. Mille nũmũ põt uno quærere centũ.

Mille

Mille passum dixit ꝑ mille passibus. & uno mille duo nummum pro unis mille nummis apertęq; ostēdit mille & uocabulum esse & singulari numero dici. Eiusq; pluratiuum esse millia. & casum etiam capere ablatiuum neq; cæteros casus reqri oportere. quum sint alia pleraq; uocabula quæ in singulos tantum casus, quædā etiamquæ in nullum inclinentur. quapropter nihil iā dubium est, quin. M. C. in oratione quam scripsit pro Milone, ita scriptum reliquerit. Ante fundum Clodii quo in fundo, propter insanas illas substructiones, facile mille hominum uersabatur ualentium, non uersabātur quod in libris minus accuratis scriptum est. Alia enim ratione mille hominum dicendum est.

Quanta cum animi ęqtate tolerauerit Socrates uxoris ingeniū intractabile atq; inibi quid. M. Varro in quadā satyra, de officio mariti scripserit. Ca. XVII.

Antippe socratis philosophi uxor morosa admodum fuisse fertur. & iurgiosa. Irarūq; & molestiarum muliebrium, per diem perq; noctem scatebat. Has eius intemperies in maritū Alabiades demiratus, interrogauit Socratem, quæ nam ratio esset, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret. Quoniam inquit Socrates, quum illam domi talē perpetior, insuesco & exerceor, ut cæterorum quoq; foris petulantiam & iniuriam facilius feram. Secundū hanc sententiam quoq; Varro in satyra menippea, quā de officio mariti scripsit. Vitium inquit uxoris, aut tollendum, aut ferendum est. Qui tollit uitium uxorem com-

modiorem præstat, qui fert sese meliorem facit. Hæc uerba Varronis tollere, & ferre lepide qdem composita sunt. Sed tollere apparet dictum pro corrigere. Id ẽst apparet, eiusmodi uitium uxoris si corrigi non possit ferendum esse. Varronem censuisse. quæ ferri scilicet a uiro honeste possunt. Vitia.n. flagitiis leuiora sunt.

Quod. M. Varro in libro de ratione uocabulorũ primo. L. Lælium magistrum suum. πολλὰς ἐτυμολογίας nonnullorũ uerborũ falsa dixisse reprehendit, quodq; idem Varro in eodẽ libro furis ἐτυμολογίαν falsum dicit. Caput XVIII.

In quarto de una rerum diuinarum lib. M. Varro doctissimum tunc ciuitatis hominem. L. Lælium errasse ostendit, quod uocabulum græcum uetus traductum in linguam romanam ꝑmeratq; & quasi à se primitus latine fictum esset, resoluit in uoces latinas, rõne etymologica falsa. Verba ipsa super ea re Varronis posuimus. In quo Lælius nosterliteris ornatissimus memoria nostra errauit aliquotiẽs. Nam aliquot uerborum antiquorum græcorũ, perinde atq; essent propria nostra reddidit causas falsas. Non enim leporẽ dicimus (ut ait) quod est leuipes. Sed quod est uocabulum antiquum græcum. Multa uetera illorũ ignorantur quod pro iis aliis nunc uocabulis utuntur, & illorũ esse plerũq; ignorent græcum, quod nũc nominant ἕλληνας. Puteũ quod uocant φρέαρ. leporem quod λαγωὸν dicunt. In quo nõ modo Lælii ingeniũ non reprehendo, sed industriã laudo. Successum.n. fortuna experientiã laus sequitur. Hæc Varro in primore

libro scripsit, de ratione uocabulorũ scitissime, de usu utriusq; linguæ peritissime, de ipso Lælio clementissime. Sed in posteriore eiusdem libri parte dicit. Furem ex eo dictum quod ueteres romani, furuum atrũ appellauerint. & fures per noctem. quæ atra sit. facilius furẽtur. Nõne sic uidetur Varro de fure. tanq̃ Lælius de lepore? Nam quod à græcis nunc κλέπτης. idest fur dicitur antiquiore græca lingua φωρ est dictum. Hinc per affinitatem literarũ quæ φωρ græce est latine fur. Sed ea res fugerit ne tunc Varronis memoriã. an cõtra aptius & cohærentius putarint. furem à furuo .i. nigro appellari. in hac re de uiro tam excellentis doctrinæ non meum iudicium est.

Historia super libris sibyllinis. ac de Tarquinio superbo rege. Caput XIX.

IN antiquis annalibus memoria sup libris sibyllinis hæc ꝑdita est. Anus hospita, atq; incognita ad Tarquinium supbum regem uenit, nouẽ libros ferens quos esse dicebat diuina oracula. eos uelle dixit uenũdare. Tarquinius preciũ percũtatus est. Mulier nimium atq; immensum poposcit Rex quasi anus ætate desiperet risit. Tũ illa foculũ corã, cum igni apposuit. tris libros ex nouẽ deurit, & eo ecquid reliquos sex an eodẽ ꝓcio emere uellet, regem interrogauit. Sed.n. Tarqnius id multo risit magis. dixitq; anũ iã ꝓculdubio delirare. Mulier ibidẽ statim tris libros alios exussit. atq; idipsum denuo placide rogauit, tris reliquos eodẽ illo precio emat Tarqnius ore iã serio, atq; attentiore animo fit. eã cõstantiam confidentiãq; nõ insuper habendam intelligit, & libros tris reliquos

1 mercatur nihilo minore pretio, q̄ quod erat petitũ pro omnibus. Sed eam mulierem tunc à Tarquinio digres sam, postea nusq loci uisam constitit. Libri tres in sacra rium conditi sibyllini appellati. Ad eos quasi ad oraculum quindecimuiri adeunt, quum dii immortales publice consulendi sunt.

Quid geometriæ dicant græci. Quibusq; omnia ista latinis uocabulis appellentur. Caput XX.

Figurarũ quæ σχήματα geometræ appellant genera sunt duo, planum & solidum. hæc ipsi uocant ἐπίπεδον καὶ στερεόν. Planũ est quod in duas partis solum lineas habet, qua latum est, & qua longum. qualia sunt triquetra, & quadrata, quæ in area fiunt sine altitudine. Solidum est, quã do non longitudines modo, & latitudines planas numeri linearum efficiunt, sed etiam extollunt altitudines. quales sunt ferme metæ trianguli quas pyramidas appellant, uel qualia sunt quadrata undiq; quæ κύβους illi, nos quadrantalia dicimus κύβος enim est figura ex omni latere quadrata, quales sunt inquit. M. Varro tesseræ. quibus in alueolo luditur, ex quo ipse quoq; appellatæ κύβοι. In numeris etiam similiter κύβος dicitur. quum omne latus eiusdem numeri æqualiter in sese soluitur. sicuti fit. quum ter terna ducitur. Atq; idẽ ipse numerus terplicatur. huius numeri cubum Pythagoras uim habere lunaris circuli dixit, q & luna orbẽ suum lustret septem & uiginti diebus, numerus trienio, qui græce dicitur τριάς tãtũdem efficiat in cubo. Linea aũt à nostris dicitur, quam γραμμὴν græci no-

minant. Eam. M. Varro ita definit, Linea est inqt longitudo quædam sine latitudine & altitudine. εὐκλείδης autem breuius prætermissa altitudine γραμμή est inquit μῆκος ἀπλατές, idest longitudo illatabilis, quod exprimere uno latine uerbo non queas, nisi audeas dicere illatabile. Lin:

Quòd Iulius Higinus affirmatissime contendit legisse se librum. P. Vergilii domesticum, in quo scriptũ eēt. Et ora Tristia tentantum sensu torquebit amaror. Non quod uulgus legeret sensu torquebit amaro.

Caput XXI.

Versus istos ex georgicis Vergilii plærique omnes sic legunt.

At sapor indiciũ faciet manifestius, & ora. Tristia tentantum sensu torquebit amaro.

Higinus aũt non hercle ignobilis grãmaticus in commentariis, quæ in Vergilium fecit confirmat. & perseuerat, non hoc à Vergilio relictum. Sed quod ipse inuenerit in libro q fuerat ex domo, atq; familia Vergilii. Et ora Tristia tentantũ sensu torquebit amaror. Neq; id soli Higino. sed doctis quibusdam ēt uiris complacitum quoniã uidetur absurde dici. Sapor sensu amaro torquet, quũ ipse inquiunt sapor sensus sit, non alium in semetipso sensum habeat, ac proinde sit quasi dicatur, sensus sensu amaro torquet. Sed enim cum Fauorino Higinii commentarium legissem atq; ei statim displicita esset insolentia & insuauitas amaroris. Iouem lapideum inquit quod sanctissimum iusiurandum est habitũ, paratus ego iurare, Vergiliũ hoc nunq̃ scripsisse. Sed Higinũ ego dicere uerũ arbitror. Nõ. n. primus

finxit hoc uerbum Vergilius insolenter, sed in carminibus Lucretii inuentum, non est aspernatus auctoritate poetæ ingenio & facundia præcellentis. Verba ex quarto Lucretii hæc sunt.

Deniq; in os falsi uenit humor sæpe saporis,
Quum mare uersamur propter, dilutaq; contra,
Quum tuimur misceri a spynthia tangit amaror,

Non uerba autem sola, sed uersus prope totos & locos quoq; Lucretii plurimos sectatū esse Vergil. uidemus.

An qui causas defendit, recte Latineq; dicat superesse id quod defendit: & supesse pprie qd sit. Cap. XXII.

INroborauit inueterauitq; falsa atq; aliena uerbi significatio, quod dicitur, hic illi superest quū dicendum est. Aduocatum eē quē cuipiā, causamq; eius defendere atq; id dicitur, non in compitis tātū, neq; in plebe uulgaria sed in foro, in comitio, apud tribunalia. Qui integre aūt locuti sunt, magnā partem superesse, ita dixerunt, ut eo uerbo significarent supfluere, & superuacare atq; esse supra necessarium modum. Itaq; M. Varro in satyra quæ inscripta est, Nescis quid uesper uehat, sup fuisse dicit immodice & intēpestiue fuisse. Verba ex eo libro hæc sunt. In cōuiuio legi nec omnia debent, & ea potissimū quæ simul sunt βιοφελῆ. i. uitæ cōmoda, & delectēt potius, ut id quoq; nō uideatur sup fuisse memini ego ptoris docti hominis tribunali me forte assistere, atq; ibi aduocatū nō incelebrē sic postulare, ut q̄ cām diceret, rēq; quæ agebatur nō attingeret. Tūc pratorē ei cuia

res erat dixisse aduocatum eum non habere, & quum is qui uerba faciebat reclamasset, ego illi. V. Cl. supersum, Respondisse prætorem festiuiter, Tu plane superes, non ades. M. aũt Cicero in libro qui inscriptus est de iure ciuili in artẽ redigendo uerba hæc posuit. Nec uero scientia iuris maioribus suis. Q. Helius Tubero defuit. doctrina etiam superfuit. In quo loco superfuit significare uidetur supra fuit, & præstitit, superauitq; maiores suos doctrina sua superfluenti, tum & nimis abundanti. Disciplinas enim Tubero stoicas & dialecticas percalluerat. In libro quoq; de repub. secundo, idipsum uerbum Ciceronis nõ temere transeundũ. Verba ex eo libro hæc sunt non grauarer Læli, nisi & hos uelle putarem, & ipse cuperem te quoq; aliquã partem huius nostri sermonis attingere præsertim cum heri ipse dixeris te nobis etiã sup futurũ, uerũ id quidem fieri non põt, ne desis oẽs te rogamus. Exquisite igitur & cõperte Iulius Paulus dicebat, homo in nostra memoria doctissimus superesse non simplici rõne dici tam latine q̃ græce. Græcos enim περιεῖναι. i. uiuere, adesse, uicisse, etiã in utraq; parte ponere, uel quod supervacaneũ esset, ac nõ necessariũ, uel qđ abundãs nimis & affluens & exuperans. Sic quoq; nostros ueteres superesse alias dixisse, ꝓ superfluẽti & supuacuo, neq; admodũ necessario, ita ut supra posuimus Varronẽ dicere. Alias ita ut Cice. dixit, ꝓ eo qđ copia quidẽ & facultate cæteris anteiret, tũ supmodũ, tũ & largius ꝓlixi usq; flueret, q̃ eẽt satis. Qui dicat ergo superesse, ei quẽ defendit nihil istorũ uult dicere sed nescio qđ aliud indictũ insciturnq; dicit. At ne Vergilii quidem poterit

auctoritate uiri, q̃ in Georgicas ita scripsit. Primus ego in patriã mecum mõ uita supersit. Hoc.n. in loco Vergi. ἤ κυριότερον. i. minus proprie uerbo usus uidetur, quod supersit dixit pro longinquius diutiusq; adsit. illud contra eiusdem Vergilii est aliq̃to ꝓbabilius, Florẽtisq; secant herbas fluuiosq; ministrant,

Farraq;, ne blando nequeant superesse labori.

Significat enim supra laborem esse, neq; opprimi à labore. An autem superesse dixerint ueteres pro restare & præficiendæ rei adesse quærebamus. Nam Salustius in significatione ista non superesse, sed superare dicit. Verba eius in Iugurtha. Is plerunq; à rege exercitum ductare, & omnis res exequi solitus erat, quæ Iugurthæ fesso. aut maioribus astricto superauerãt. Sed inuenimus in. iii. Ennii annalium in hoc uersu.

Inde sibi memorat unum superesse laborem, idest reliquum esse & restare. Quod quia idest diuise pronũciãdum est, ut non una pars orationis esse uideatur, sed duæ Cicero aũt in. ii. antonianarum, quod est reliquum non superesse, sed restare dicit. Præter hæc superesse inuenimus dictum pro superstitem esse. Ita enim scriptum est in libro epistolarum. M. Ciceronis ad. L. Plancum, & in epistola. M. Asinii Pollionis ad Ciceronẽ uerbis his. Nam neq; deesse Reipu. uolo, neq; superesse. Per quod significat, si Resp. emoriatur, & pereat nolle se uiuere. In Plauti autem asinaria manifestius idipsum scriptum est in his uerbis, quæ sunt eius comœdiæ primi. Sicut tuũ uis unicum gnatum tuæ superesse uitæ sospitem & superstitem. Cauenda igitur est nõ improprietas sola uerbi, sed ẽt prauitas omnis, si quis se

nunc senior aduocatus adolescenti superesse dicat.

Quis fuerit Papyrius prætextatus, quæ'ue istius cã cognomenti sit historiamq́; istã omnis super eodẽ Papyrio cognitu iocunda. Cap. XXIII.

Historia de Papyrio prætextato dicta, scriptaq́; ẽ prætestatus à M. Catone in oratiõe qua usus est ad milites cõtra Galbam, cum multa quidem uenustate atq; luce, atq; munditia uerborum. Ea Catonis uerba, huic ꝓrsus cõmentario indidissem, si libri copia fuisset id tpis, quum hæc dictabã. Quòd si non uirtutes dignitatesq́; uerborũ, sed rem ipsam scire quæris, res ferme ad hunc modum est. Mos antea Senatoribus Romæ fuit, in curia cũ prætextatis filiis introire. Tamen cũ in senatu res maior quæpiã consultata, eaq; in diem posterum ꝓlata est. Placuitq́; ut eã rem super quã tractauissent, neq̃s enunciaret, priusq̃ decreta esset. Mater Papyrii pueri, qui cũ parente suo in curia fuerat, percunctata est filiũ, quidnã in Senatu patres egissent. Puer respondit tacendũ esse, neque id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior secretũ rei, & silentium pueri, animũq; eius ad inquirendũ euerberat. Quærit igitur cõpressius uiolentiusq́;. Tũ puer matre urgente, lepidi, atq; festiui mendacii consiliũ capit, actũ in Senatu dixit utrũ uideretur utilius, exq́; Rep. esse, unus'ne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta esset. Hoc illa ut audiuit, animus cõpauescit. domo trepidãs egreditur, ad cæteras matronas ꝑuenit. Ad senatũ postridie matrũ familias cateruatim lachrymantes, atq; obsecrãtes orant, una potius ut

duobus nupta fieret, quæ ut uni duæ. Senatores ingrẽdiẽtes in curiam, quæ illa mulierum intemperies, & qd sibi postulatio illa uellet mirabãtur. Puer Papyrius in medium curiæ progressus, quid mater audire institisset, qd ipse matri dixisset, rem sicuti fuerat denarrat. Senatus fidem atq; ingenium pueri exosculatur. Consultum facit, uti posthac pueri cũ patribus in curiã ne introeant, nisi ille unus Papyrius. Atq; puero postea cognomentum honoris gratia inditum, Prætextatus ob tacendi loquendiq; in ætate prætextata prudentiam.

Tria epigrammata trium ueterum poetarũ, Neuii, Plauti, Pacuuii, quæ facta ab ipsis, eorum sepulchris incisa sunt. Cap. XXIIII.

TRium poetarũ illustrium epigrãmata Gn. Neuii, Plauti, M. Pacuuii, quæ ipsi fecerunt & incidenda suo sepulchro reliquerũt, nobilitatis eorum gratia, & uenustatis, scribenda in his cõmentariis esse duxi. Epigrãma Neuii plenũ superbiæ campanæ, qđ testimoniũ esse iustũ potuisset, nisi ab ipso dictũ esset. Immortales mortales si foret fas flere,
Flerent diuæ camœnæ Neuium poetam.
Itaq; postq̃ est orchio traditus thesauro,
Obliti sunt Romæ lingua latina loquier.

Epigrãma Plauti, qđ dubitassemus an Plauti foret, nisi à M. Varrone positũ esset in libro de poetis primo.
Postq̃ est morte captus Plautus,
Comœdia luget, scæna est deserta.
Deinde risus, ludus, iocusq;, & numeri.
Innumeri simul omnes collachrymauerunt.

Epigramma Pacuuii uerecundissimum, & purissimũ dignumq; eius elegantissima grauitate Adolescens tã etsi properas, hoc te saxum rogat.
Vt se aspicias, deinde quod scriptum est legas.
Hic sunt poetæ Pacuuii Marcę sita ossa.
Hoc uolebam nescius'ne esses. Vale.

Quibus uerbis. M. Varro inducias definierit, quæsitũq; inibi curiosius, quænã rõ sit uocabuli induciarum.
Capvt XXV.

Dvobus modis. M. Varro in libro humanarum, qui est de bello & pace, induciæ qd sint definit, Induciæ inquit sunt pax castrensis paucorum dierum. Item alio in loco. Induciæ inqt sunt belli feriæ. Sed lepide magis atq; iocundæ breuitatis, utraq; definitio, q̃ plena aut proba esse uidetur. Nam neq; pax est induciæ, bellũ enim manet, pugna cessat. Neq; in solis castris, neq; paucorum tantum dierum induciæ sunt. Quid enim dicemus si inducis in mensium aliquot factis, castris concedatur, nonne tum quoq; induciæ sunt? Aut rursus quid esse id dicemus, quod in primo annalium quadrigarii scriptum est. C. Pontium samnitem à dictatore Romano, sex horarum inducias postulasse. si induciæ paucorum tantum dierum appellãdæ sunt. Belli autem ferias festiue magis dixit, quàm aperte atq; definite. Græci autem significantius consignantius q̃ cessationẽ istam pugnæ paticiam ἐκεχειρίαν, idest manibus temperationem dixerunt, exempta una litera sonitus uastioris, & subiuncta leuioris. Nã quod eo tẽpore nõ pugnetur, & manus cohibeãtur.

ἐκεχειρίαν idest inducias ab abstinẽdis manibus appellarunt. Sed profecto non id fuit Varroni negociũ, ut inducias superstitiose definiret, & legibus ratiõibus, quae omnibus definitionum inseruiret. Satis enim uisum est, eiusmodi facere demõstratiõem. Quod genus graeci τύπους idest formas magis & ὑπογραφὰς idest descriptiones, quam ὁρισμοὺς idest definitiones uocant. Induciarum autem uocabulum, qua sit ratione factum, iam diu est quod quaerimus. Sed ex multis quae iam audiuimus uel legimus, probabilius, id quod dicam uidetur. Inducias sic dictas arbitramur, quasi tu dicas iã, inde ut iam iam. Pactum induciarum eiusmodi est, ut in diem certum non pugnetur, nihilq; incommodi detur, sed ex eo die postea uti iam omnia belli iure agãtur. Quod dicitur dies certus praefinitus, pactumq; fit, ut ante eum diem ne pugnetur, atq; is dies ubi uenit, inde uti iam pugnetur. Icirco ex hiis quibus dixi, uocabus quasi per quendam coitum & copulam, nomen induciarum cõnexum est. Aurelius autem Opilius primo librorũ, quos musarum inscripsit. Induciae inquit dicuntur, quum hostes inter sese utrinq; ultroq; alteri ad alteros impune, & sine pugna ineunt. Inde ab eo inquit nomen esse factum uidetur, quasi initus atq; introitus. Hoc ab Aurelio scriptum propterea non praeterii, ne cui harum noctium aemulo, eo tantum nomine elegantius id uideretur, tanquam id nos originem uerbi requirentes fugisset.

Quem in modũ mihi Taurus philosophus respõderit, percunctanti an sapiens irasceretur. Cap. XXVI.

Interrogaui in diatriba Taurum an sapiēs irasceretur? Dabat.n.sæpe post quotidianas lectiones,quærendi,quod quis uellet potestatem.Is cum grauiter,& copiose de morbo affectu ueiræ disseruisset,quæ & in ueterum libris,& in ipsius cōmentariis exposita sunt,conuertitur ad me qui interrogauer am,Et hæc ego inquit super irascendo sentio. Sed quid & Plutarchus noster uir doctissimus,ac prudentissimus senserit,non ab re est ut id quoq; audias Plutarchus inquit seruo suo nequā homini & contumaci,sed libris disputationibusq; philosophiæ aures imbutas habenti tunicam detrahi.ob nescio quod delictum,cædiq; eum loro iussit,cœperat uerberari.oblo quebatur,non meruisse,ut uapulet,nihil mali,nihil sceleris admisisse.Postremo uociferari interuapulādū incipit,neq; iam querimonias aut gemitus eiulatusq; facere,sed uerba seria & obiurgatoria.Nō ita esse Plutarchū ut deceret philosophū irasci turpe esse sæpe eū de malo iræ desertauisse.librū quoq; περὶ ἀοργησίας.i.de non irascendo uel irasabilitate pulcherrimū cōscripsisse.is omnibus,quæ in eo libro scripta sunt,nequaq̄ conuenire,ꝙ prouolutus,effususq; in irā plurimis se plagis mulctaret.Tum Plutarchus lente & leniter,quid aūt inqt uerbero,nunc ego tibi irasci uideor?ex uultu ne meo,an ex uoce,an ex colore,an etiam ex uerbis correptum esse me ira intelligis? Mihi quidē neq; oculi (opinor) truces sunt,neq; os turbidum,neq; immaniter clamo,neq; in spumā,ruborem'ue efferuesco.Neq; pudenda dico,aut pœnitenda,neq; omno trepido ita & gestio,hæc.n.oīa si ignoras,signa esse irarū

solent, & simul ad eum qui accedebat, cōuersus interim inquit, dū ego atq; hic disputamus, hoc tu age. Summa aūt totius sententiæ Tauri hæc fuit, non idē esse existimauit ἀοργησίαν καὶ ἀναλγησίαν. i. in irascentiam & indolentiā. Aliudq; esse non iracundū animū, aliud ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον. i. hebentem ac stupētē. Nā aliorū omniū quos latini philosophi affectus uel affectiones græci πάθη appellāt, ita huius quoq; motus animi, qui cū est ulciscēdi cā seuior, ira dicitur, nō priuationē esse utilē censuit, quā græci στέρησιν dicūt, sed mediocritatē, quā μετριότητα illi appellant.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER SECVNDVS.

Quo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis, deq; eiusdem uiri patientia. Caput Primum.

Nter labores uolūtarios, & exercitia corporis ad fortuitas patientiæ uices firmamentū id quoq; accepimus Socrati facere insueuisse, stare solitus Socrates dicitur pertinaci statu perdius, atq; pernox à summo lucis ortu ad solē alterū orientē incōniuens, immobilis īsdē in uestigiis, & ore atq; oculis eūdem in locū directis cogitabundus, tanq̄ quodā secessu mētis, atq; animi facto à corpore, Quā rem cū Fauorinus de

fortitudine eius uiri, ut pleraque differens attigisset πολλάκις.i. sæpenumero inquit ἐξ ἡλίου εἰς ἥλιον εἱς τήκει ἀστραβέστερος τῶν πρέμμων.i. de sole ad solem erectior stipitibus arborũ steterat. Temperantia quoq; eum fuisse tanta traditũ est, ut omnia ferè uitæ suæ tpa ualitudine inoffensa uixerit. In illius etiã pestiletiæ uastitate, quæ in bello pelopõnesiaco imprimis ipsam Atheniensiũ ciuitatẽ internecino genere morbi depopulata est. Is parcẽdi, moderãdiq; rõnibus dicitur & à uoluptatũ labe cauisse, & salubritates corpisretinuisse, ut nequaq̃ fuerit cõi omniũ cladi obnoxius.

Quæ rõ obseruatioq; officiorum esse debeat inter patres, filiosq; in discumbendo sedendoq;, atq; in id genus rebus, domi forisq;, Si filii magistratus sunt & patres priuati, superq; ea re Tauri philosophi disserta tio & exemplũ ex historia Romana petitũ. Cap. II.

AD philosophum Taurum Athenas, uisendĩ cognoscendiq; eius gratia, uenerat uir clarissimus, præses Cretæ prouinciæ, & cũ eo simul eiusdem præsidis pater. Taurus sectatoribus cõmodũ dimissis sedebat pro cubiculi foribus, & cũ assistentibus nobis sermocinabatur. Introiuit ꝓuinciæ præses, & cũ eo pater. Assurrexit placide Taurus & post mutuã salutationẽ resedit. Allata mox una sella est q̃ in prõptu erat, atq; dum aliæ ꝓmebãtur, apposita est. Inuitauit Taurus patrẽ præsidis ut sederet. Atq; ille ait sedeat hic potius qui Po. Ro. magistratus est. Absq; ꝑiudicio inqt Taurus tu interea sede quũ inspicimus, quærimusq; utrũ cõueniat te ne potius sedere, q̃ pater

es, an filium qui magistratus est? Et cum pater assedisset, appositumq; esset aliud filio quoq; eius sedile, uerba super ea re Taurus facit cum summa dii boni, honorū atq; officiorū ppensatione corū uerborum sententia hæc fuit. In publicis locis, atq; muneribus, atq; actionibus patrū iura, cū filiorū q in magistratu sunt potestatibus collata inter quiescere paululū & conniuere. Sed quum extra remp. in domestica re, atq; uita sedeatur, ambuletur, in conuiuio quoq; familiari discumbatur, tum inter filium magistratum, & patrem priuatum publicos honores cessare, naturales & genuinos exoriri. ho: igitur inquit, q ad me uenistis, q colloquimur nūc, q de officiis disceptamus, priuata actio est. Itemq; utere apud me iis honoribus prius, qbus domi quoq; nostra te uti priorem decet. Hæc atq; alia in eandem sententiam Taurus grauiter simul & comiter disseruit, qd autem super huiuscemodi patris atq; filii officio apud Claudium legerimus, non esse ab re uisum est, ut adscriberemus. Posuimus igitur uerba ipsa quadrigarii ex annali eius. vi. transcripta Deinde facti consules Sempronius Gracchus iterum. Q. Fabius maximus filius eius qui priore anno erat consul, ei consuli pater proconsul obuiam in æquo uehens uenit. Neq; descendere uoluit, q pater erat, & q inter eos sciebat maxima concordia conuenire, lictores non ausi sunt descendere iubere. Vbi iuxta uenit tum consul ait descende, re iube, quod postea q̄ lictor ille qui apparebat cito intellexit. Maximum proconsulem descendere iussit. Fabius imperio paret, & filium collaudauit, quum imperium, quod populi esset, retineret.

Qua rōne

Qua ratione uerbis quibusdam uocabulisq; ueteres immiserunt.h.literæ spiritum. Caput III.

·h Litera, siue illam spiritum magis q̃ literā dici oportet, inserebant eã ueteres nostri plerisq; uocabus uerborum firmandis roborandisq;, ut sonus earum esset uiridior uegetiorq;. Atq; id uidentur fecisse studio & exemplo linguæ attice. satis notum est atticos ʾχθυ ʾ/ ϱον.i. piscem pauperem & esse multa itidem alia, citra morem gentium græciæ ceterarũ inspirantis prime literæ dixisse. Sic lachrymas, sic sepulchrum. sic ahenum sic uehemens. sic inchoare. sic helluari. sic hallucinari. sic honera. sic honustum dixerunt. In his.n.uerbis omnibus literæ seu. spiritus istius nulla ratio uisa est, nisi ut firmitas & uigor uocis, quasi quibusdam neruis additis intenderetur. Sed quoniam aheni quoq; exemplo usi fuimus uenit nobis in memoriam. Fidum optatumq; multi nominis romæ grãmaticum ostendisse mihi librum æneidos secũdum mirandæ uetustatis, emptũ in sigillaris.xx. aureis.quẽ ipsius Verglii fuisse credebat, in quo duo isti uersus quum ita scripti forent. Vestibulũ ante ipsum.primoq; in lumine pyrrhus. Exultat telis & luce coruscus aena. additam supra uidimus.h.literam. & ahena factum. Sic in illo quoq; Verglii uersu in optimis libris scriptũ inuenimus. Aut foliis undã tepidi dispumat aheni.

Quam ob causam.C.Bassus genus quoddam iudicii diuinatiõem appellari scripsit. Et quam aliam causam esse eius uocabuli dixerunt. Cap. IIII.

Vum de constituendo accusatore quæritur. iudiciumq; super ea redditur, cuinam potissimum ex duobus pluribus' ue accusatio, sub scripta ne in reum permittatur. ea res atq; iudicũ cognitio diuinatio appellatur. Id uocabulum quã ob cãm ita factum sit quæri solet. C. Bassus in tertio librorum, quos de origine uocabulorum composuit. Diuinatio inquit iudicium appellatur. quoniã diuinare quodãmodo iudex oportet, quã sententiam sese ferre par sit. Nimis quidem est in uerbis. C. Bassi rõ impfecta uel magis inops & ieiuna. Sed uidetur eum significare uelle, icirco dici diuinationem, ꝙ in aliis quidem causis iudex ea quæ dicit, quæq; argumentis uel testibus demonstrata sunt sequi solet. In hac aũt re, quum eligendus accusator est parua admodũ, & exilia sunt, quibus moueri iudex possit, & propterea qui nam magis ad accusandum idoneus sit, quasi diuinandũ est. Hoc Bassus. Sed alii quidem diuinationem esse appellatã putant, quoniã quum accusator & reus duæ res quasi cognatæ, coiũctæq; sint, neq; uera sine altera cõstare possit. in hoc tamen genere causæ reus qdem iã est. sed accusator nondũ est, & icirco quod adhucusq; deest, & latet diuinatione supplẽdũ est, quisnã sit accusator futurus.

Quam lepide designateq; dixerit Fauorinus philosophus, quid intersit inter Platonis & Lysiæ orationẽ.

Caput V.

Fauorinus de Lysia & Platone solitus est dicere, si ex Platonis inqt oratione uerbũ aliquod demas, mutesue, atq; id incõmodatissime facias, de elegãtia tamẽ detraxeris, si ex Lysiæ de sententia.

Quibus uerbis ignauiter & abiecte Vergilius usus esse dicatur, & quid iis q improbe dicūt respondeatur.

Caput VI.

Nonnulli grāmatici ætatis superioris in quis si Cornutus Anneus, haud sane indocti, neq; ignobiles, qui cōmentaria in Vergilium cōpo, u runt reprehendunt, quasi incuriose & abiecte uerbū p situm in his uersibus.

Candida, succinctam latrantibus inguina monstris
Dulichias uexasse rates, & gurgite in alto,
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis.

Vexasse enim putant uerbū esse leue, & tenuis ac par ui incōmodi, nec tantæ atrocitati cōgruere, quū homines repente à bellua immanissima rapti, laniatiq; sint. Item aliud huiuscemodi reprehendunt. Omnia iā uulgata, quis aut eurysthea durum. Aut illaudati nescit bu syridis aras: illaudati parū idoneum esse uerbum dicunt, neq; id satis esse ad faciendam sceleratí hominis detestationem, q ꝓ hospites omniū gentiū immolare solitus fuit, nō laude indignus, sed detractatiōe execratione q; totius generis humani dignus est. Item aliud uerbū culpauerūt. Per tunicā squallentem auro latus aurit aptū tanq̄ si nō cōuenerit dicere, auro squallentē quoniā nitoribus, spl. ndoribusq; auri squalloris illuuies sit cōtraria. Sed de uerbo uexasse ita respondert posse credo, uexasse graue uerbū est. Factumq; ab eo uidetur qd est uehere, in quo inest iā uis quædā alieni arbitrii. Non enim sui potens est q uehitur. Vexare autem, q ex eo inclinatum est, ui atq; motu procul dubio inclinatum est, nanq qui fertur & raptatur, atq; huc, atq; illuc distrahitur, is uexari proprie dicitur, sicuti

taxare pressius, crebriusq; est, q̃ tangere. unde procuḷdubio id inclinatum est, & iactare multo fusius, largiusq; est, q̃ iacere, in unde uerbum traductum est. Et quassare, q̃ quatere grauius uiolentiusq; est. Non igitur quia uulgo dici solet. uexatum esse quẽ fumo, aut uẽto, aut puluere, propterea debet uis uera, atq; natura uerbi deperire, quæ à ueteribus, q proprie atq; signate lo uti sunt, ita ut decuit cõseruata est. M. Catonis uerba sunt ex oratione, quam de acheis scripsit. Cũq; annibal terram italiam laceraret, atq; uexaret, uexatam italiam dixit Cato ab Annibale, quando nullum calamitatis, aut seuitiæ, aut immanitatis genus reperiri queat, q in eo tempore italia non perpessa sit. M. Tullii in uerrem quæ ab isto sic spoliata atq; direpta est, ut non ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionem, & consuetudinis iura retinere, sed ut à barbaris prædonibus uexata esse uideatur. De illaudato autẽ duo uidentur responderi posse. Vnum est eiusmodi, nemo quisquam tam efferis est moribus, quin faciat, aut dicat nonnunq̃ aliquid quod laudari queat, unde hic antiquissimus uersus uice pro uerbi celebratus est.

πολλάκι καὶ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν. id est.

Sæpe etian & olitor ualde opportuna locutus

Sed enim qui omni in re, atq; omni tempore laude omni uacat, is illaudatus est. Isq; omnium pessimus deterrimusq; est. Sicuti omnis culpæ priuatio, inculpatũ facit, In ulpatus autem instar est absolutæ uirtutis. Inlaudatus igitur quoq; finis est extremæ malitiæ. Itaq; Homerus non uirtutibus appellandis, sed uitiis detrahen

dis laudare ampliter solet, hoc.n. est ἠὺδ' ἀμάντις ἀμύμων. Et τὼ δ' οὐκ ἀέκοντε πετέσθην. i. fari inculpabilis auspex, & illa aut iuita uolarũt. Et itẽ illud. ἔνθ' οὐκ ἂν βρίζοντα ἴδοις ἀγαμέμνονα δῖον. οὐδὲ καταπτώσσοντ' οὐδ' οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι. idest.

Tuncneq; cernere erat torpentem agamẽnona diuũ.
Nec pauidum, uel nolentum decernere ferro.

Epicurus quoq; simili modo maximam uoluptatem, detractionem priuationemq; omnis doloris definiuit his uerbis ὅρος τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. i. hæc est definitio doloris detractio. Eadem rõne idem Verg. inamabilem dixit stigiam paludem. Nã sicut illaudatũ κατὰ. i. secundũ laudis στέρησιν. i. priuationem, ita inamabilem κατὰ amoris στέρησιν dictus est. Altero modo illaudatus ita defenditur. laudare significat prisca lingua nominare, appellareq;, sic in actionibus autem ciuilibus laudari id dicitur, quod est nominatius. Illaudatus enim est quasi illaudabilis, qui neq; mẽtione, aut memoria ulla dignus, neq; unquam nominãdus est. Sicuti quondam à cõmuni consilio Asiæ decretum est, uti nomẽ eius, qui templũ Dianæ ephesiæ incenderat, nequis ullo in tempore nominaret. Tertium restat ex hiis, quæ reprehensa sunt, ꝙ tunicam squalentẽ auro dixit. id aũt significat copiam densitatemq; aurĩ in squamarum spẽm intexti. Squallere. n. dictum est à squamarũ crebritate, asperitateq;, quæ in serpentium piscumq; coriis uisuntur. Quã rem & alii, & hic qdẽ poeta locis aliquot demõstrat. Quẽ pellis inqt ahenis in plumam squamis auro cõserta tegebat. Et alio loco.

Iamq; adeò rutilum thoracem indutus Ahenis. Horrebat squamis. Accius in pelopidis ita scribit. Eius serpentis squamæ squalido auro, & purpura prætextæ. Quicquid igitur nimis inculcatum obsitumque aliqua re erat & incuteret uisentibus faciē noua horrorem id squalere dicebatur sic in corporibus incultis squamosisq; alta cōgerie sordium squalor appellabatur. Cuius significationis multo assiduoq; usu totum id uerbū ita contaminatum est, ut iam squalor de re alia nulla, q̄ de solis inquinamentis dici cœperit.

De officio erga parentes liberorū, deq; ea re. ex philosophiæ libris, in quibus scriptum quæsitumq; est, an semper in omnibus patris iussis obsequendum sit.

Caput VII.

QVeri solitū est in philosophorū disceptationibus, an semp inq; omnibus iussis patri parendū sit. Super ea re græci, nostriq; qui de officiis scripserunt, tres sententias esse quæ spectandæ cōsiderandeq; sint, tradiderunt, easq; subtilissime diiudicauerunt. Earū una est, omnibus quæ pater impat parendū. Altera est, in quibusdā parendū, quibusdam nō obsequendū. Tertia est, nihil necesse est patri obseq, & parere. Hæc sententia quoniā primore aspectu nimis infamis est, super ea quæ prius dicta sunt, dicemus aut recte inquiunt imperat pater, aut perperā. Si recte imperat, non quia imperat parendum, sed quoniā id fieri ius est, faciendum est. Si perperam, nequaquā faciet faciendum quod fieri nō oportet. Deinde ita cōcludunt, nūquam est igitur patri parēdum, quæ imperat. Sed neq; istam sententiam probari accepimus. Ar-

gutiola quippe hæc, sicuti mox ostendemus, friuola & inanis ē. Neq; aūt illa quā primo in loco diximus, uera & pba uideri pōt, omnia esse quæ pater iusserit parendum. Quid enim si proditionem patriæ, si matris necē si alia quædā imperauit turpia, aut impia. Media igitur sentētia optima, atq; tutissima uisa est. Quædam eē parendum, quædam nō obsequendum. Sed ea tum quæ obsequi non oportet leniter & uerecunde, ac sine detestatione nimia sine obprobatione acerba reprehensiōis declinanda sensim, & relinquenda esse dicunt, q̄ respuenda. Conclusio uero illa, qua colligitur sicuti supra dictum est, nihil patri parendum, imperfecta est. Refutari ac dilui sic potest. Omnia quæ in rebus humanis sunt, ita ut docti censuerunt, aut honesta sunt, aut turpia. Quæ sua ui recta, aut honesta sunt ut fidem colere, ut patriam defendere, ut amicos diligere, ea fieri oportet, siue imperet pater, siue non imperet. Sed quæ his contraria, quæq; turpia & omnino iniqua sunt ea ne si imperet quidē. Quæ uero in medio sunt, & a græcis tum ἀδιάφορα. i. indifferētia, tum μέσα. i. media appellantur, ut in militiā ire, rus colere, honores capessare, cās defendere, uxorem ducere, uti iussum pficisci, ut accersitū uenire, quoniā, & hæc, & his similia p sese ipsa neq; inhonesta sunt, neq; turpia, sed perinde ut a nobis aguntur ita ipsis actionibus, aut probanda fiunt, aut reprehēdēda. pptcrea in eiusmodi omniū rerū generibus patri parēdū esse censent, ueluti si uxorē ducere imperet, aut cās pro reis dicere, quod. n. utrūq; in genere ipso. p se se neq; honestū, neq; turpe est, iccirco si pater iubeat obsequendū ē. Sed. n. si impet uxorem

ducere infamem, propudiosam criminosam? Aut pro reo Catilina aliquo, aut. C. Bibulo. aut. P. Clodio cũm dicere? non saliet parendum, quoniam accedente aliquo turpitudinis numero desinũt esse per se hæc media, atq; indifferentia. Non ergo integra est propositio dicendũ, aut hõesta sunt quæ imperat pater, aut turpia. Neq; ὑγιὲς νόμιμον διεζευγμένον .i. sanum legitimum disiunctum uideri potest deest enim disiunctioni isti tertium, aut neq; honesta sunt, neq; turpia, quod si additur, potest ita concludi, nonnunquam est igitur patri parendum.

Quòd parum æqua reprehensio epicuri à Plutarcho peracta sit in syllogismi disciplina. Cap. VIII.

PLutarchus secundo librorum, quos de Homero cõposuit, imperfecte atq; præpostere, atq; inscite syllogismo esse usum Epicurũ dicit. Verbaq; ipsa Epicuri põit ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς· τὸ γὰρ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ· τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς .i. mors nihil ad nos: Nã dissolutum non sentit, quod autem nõ sentit nihil ad nos. Nam prætermisit inquit quod in prima parte sumere debuit ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις .i. mors animæ & corporis dissolutio. Tum deinde eodẽ ipso, quod omiserat quasi posito concesseq; ad cõfirmandum aliud utitur. progredi autem hic inquit syllogismus nisi illo prius posito non potest. Vere hoc quidẽ Plutarchus de forma & ordine syllogismi scripsit. Nam sicut in disciplinis traditur, ita colligere, & ratiocinari

uelis, sic dici oportet, ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις· τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ· τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. idest mors animæ corporisq; est dissolutio, dissolutum autem non sentit, quod uero non sentit, nihil ad nos. Sed Epicurus cuiusmodi homo est non insatitia uidetur partem illam syllogismi prætermisisse. Neq; id ei negocium fuit syllogismũ, tanq̃ in scholis philosophorũ cum numeris omnibus, & cum suis finibus dicere. Est profecto quia separatio animi & corporis in morte euidens est, non est ratus necessariam esse eius admonitionem, quod omnibus prorsus erat obuium, sicuti etiam q̃ conclusionem syllogismi non in fine posuit, sed in principio. Nam id quoq; non imperite factũ, qs non uidet? Apud Platonẽ quoq; multis in locis reperias syllogismos repudiatos conuersoq; ordine isto, qui in docendo traditur, cũ eleganti quadã reprahensionis consumptione positos esse.

Quòd idem Plutar. euidenti calumnia uerbũ ab Epicuro dictum insectatus sit. Cap. IX.

IN eodem libro idem Plutarchus eundẽ Epicurum reprahẽdit, q̃ uerbo usus sit parum proprio & alienæ significationis. Ita enim scripsit Epicurus ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν. ἡ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. i. definitio magnitudinis uoluptatum, omnis doloris sublatio. Non inquit παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος. i. omnis nõ dolentis sed παντὸς τοῦ ἀλγεινοῦ. i. omnis rei anxiæ, & tristis dicere oportuit. Detractio enim significanda est doloris inquit, non dolentis. Nimis minutæ ac pp̃e etiã

ſubfrigide Plutarchus in Epicuro accuſando λέξεις
τηρεῖ ideſt dictiones rimatur. has enim curas uocum
uerborumq; elegantias, non modo non ſectatur epicu-
rus, ſed etiam inſectatur.

Quid ſint fauiſſæ capitolinæ, & qd ſuper eo uerbo,
M. Varro. S. Sulpitio quærenti reſcripſerit. Cap. X.

Seruius Sulpitius iuris ciuilis auctor, uir
bene literatus, ſcripſit ad M. Varronem, ro
gauitq; ut reſcriberet quid ſignificaret uer
bum qđ in cenſoriis libris ſcriptum eſſet id erat uerbū
fauiſſe capitolinæ. Varro reſcripſit, in memoria ſibi eē
φ. Q. Catulus curator reſtituendi capitolii dixiſſet. no
luiſſe ſe aream capitolinā deprimere, ut pluribus gra
di'bus in eādē conſcenderetur. Suggeſtusq; p faſtigii ma
gnitudine altior fieret, ſed facere id nō q̃ſſe, quoniā fa
ui ſe impediſſent. id e cellas quaſdā et ciſternas, q̃ in
area ſub terra eſſent, ubi reponi ſolere t ſigna uete
ra, quæ ex eo templo collapſa eſſent, & alia quædā re
ligioſe donis conſecratis. At deinde eadem epiſtola ne
gat quidē ſe in literis inueniſſe, cur fauiſſæ dictæ ſint.
Sed. Q. Valerium Soranum ſolitum dicere ait, quos
theſauros græco nomine appellaremus priſcos latinos
flauiſſas dixiſſe, φ in eos nō rude æs, argentumq; ſed
flata ſignataq; pecunia conderetur. Coniectare igitur
ſe detractā eſſe, ex eo uerbo ſecundam literam, fauiſ
ſas eſſe dictas cellas quaſdam & ſpecus, quibus æditui
capitolini uterentur ad cuſtodiendas res ueteres re-
ligioſas.

De Sicinio dentato egregio bellatore multa memoratu digna. Cap. XI.

Quium Sicinium dentatum, qui trib. pl. fuit. Sp. Tarpeo. Au. Thermo cōsulibus, scriptū est in libris annalium, plus q̄ credi debeat. strenuum bellatorem fuisse. Nomenq; ei factum ob ingentem fortitudinē, appellatumq; esse Achillem Romanum. Is pugnasse in hostem dicitur centum & .xx. prœliis Cicatricem auersam nullā, aduersas quinq; & .xl. tulisse. Coronis esse donatum aureis octo. Obsidionali. una. Muralibus tribus. Ciuicas. xiiii. Torqbus tribus & .lxxx. Armilis plus centum .lx. hastis duodeuiginti. Phaleris item donatus est quinquiesuicies q; populi militaria habuit multiiuga, in his prouocatoria pleraq;, Triūphauit cum Imperatoribus suis triūphos nouem.

Considerata perpensaq; lex quædam Solonis speciē habens primorem iniquæ iniustæq; legis, sed ad usum & emolumentum salubritatis penitus repertam. Caput XII.

N legibus Solonis illis antiquissimis quæ Athenis axibus ligneis incisæ sunt, quasq; latas ab eo Athenieses, ut sempiternæ manerēt, pœnis & religionibus sanxerunt, legem esse Aristoteles refert scriptam ad hanc sententiam. Si ob discordiam dissensionemq; seditio atque discessio populi in duas partis fieret, & ob eā causam irritatis animis utrinq; arma caperētur, pugnaretur q; tū q in

eo tempore, in eoq; casu ciuilis discordiæ, non alterutræ parti sese adiunxerit, sed solitarius separatusq; a cõmuni malo ciuitatis secesserit, is domo patria, fortunisq; omnibus careto, exul extorisq; esto. Quum hanc legem Solonis singulari sapientia præditi legissemus, tenuit nos grauis quædam in principio admiratio, requirentes quam ob causam dignos esse pœna existimarit, qui se procul à seditione & ciuili pugna remouissent. Tum qui penitus atq; alte usum ac sententiam legis inspexerat, non ad augendam sed ad desinendam seditionem legem hanc esse dicebat & res prorsum sese habent. Nam si boni homines qui in principio cœrcendæ seditiõis impares fuerint, populumq; percitum & amentem non deterruerint, ad alterutram partem diuisi sese adiunxerint, tum eueniet, ut quum socii partis seorsum utriusq; fuerint eoq; partes ab hiis, ut maioris auctoritatis uiris, temperari ac regi cœperint, concordia per eos potissimum restitui, cõciliariq; possit, dũ & suos, apud quos sunt regunt, atq; mitificant, & aduersarios seruatos magis cupiunt, q̃ perditos. Hoc idẽ Fauorinus philosophus inter fratres quoq; aut amicos dissidentis oportere fieri censebat, ut qui in medio sunt utriusq; partis beniuoli, sic in concordia anittenda parũ auctoritatis, quasi ambigui amici habuerint, tum alter in alteram partem discedant. Ac per id meritum uiam sibi ad utriusq; concordiam muniant. Nunc autem pleriq; inquit partis utriusq; amici quæ si probe faciant, duos litigantes destituunt, & relinquũt, deduntq; eos aduocatis maliuolis aut auaris, q lites animasq; eorum inflamment, aut odii studio, aut lucri.

Liberos in multitudinis numero etiam unum filiũ filiam'ue ueteres dixisse. Cap. XIII.

Neq; oratores, historiæq;, aut carminum scriptores etiam unum filium, filiam'ue. liberos multitudinis numero appellarunt. Id quoq; nos quũ in cõplurium ueterum libris scriptũ aliquotiens aduerteremus nunc quoq; in lib. Sempronij Asellionis rerum gestarũ qnto ita positũ esse ostendimus. Is Asellio sub. P. Scipione Aphricano tri. militum ad Numantiã fuit resq; eas, quibus gerẽdis ipse interfuit, conscripsit. Eius uerba de Tib. Graccho trib. ple. quo in tempore interfectus in capitolio est. hæc sunt. Nã Gracchus domo quum proficisceretur nunq̃ minus terna, aut quaterna milia hominum sequebantur, Atq; inde infra de eodem Graccho ita scripsit. Orare cœpit ut se defenderent, liberosq; suos, eum quẽ uirilis sexus tum in eo tempore habebat produci iussit, populoq; cõmendauit prope flens.

Quòd. M. Cato in libro qui inscriptus est cõtra Tibe. exulẽ stitisses uadimoniũ per i literã dicat, nõ stetisses. Eiusq; uerbi rõ reddita. Cap. XIIII.

In libro uetere. M. C. qui inscribitur contra Tiberium exulem scriptum q̃dem sic erat. Quid si uadimonium capite obuoluto stitisses? Recte ille stitisses scripsit. Sed falsi & audaces emẽdatores ẽ scripto p libros stetisses fecerũt tanq̃ stitisses uanum, & nihili uerbum esset, quin potius ipsi neq̃ & nihili sunt, qui ignorant stitisses dictũ a Catone, quoniam sisteretur uadimonium non staretur.

Quòd antiquus ætati senectæ potissimum habiti sint ampli honores, & cur postea ad maritos & patres iidē isti honores delati sint, atq; ibi quædam de capite legis Iuliæ, viii. Cap. XV.

Apud antiquissimos Romanorū, neq; generi, neq; pecuniæ præstātior honos tribui q̄ ætati solitus. Maioresq; natu à minoribus colebantur, ad Deū, ppe & parentum uicem. Atq; in omni loco, inq; omni specie honoris priores potioresq; habiti à cōuiuio quoq;, ut scriptum est in antiqtatibus, seniores à minoribus domū deducebātur eumq; morem acce pisse Romanos à Lacedæmoniis traditū est, apud quos Licurgi legibus maior rerū oīum honos maiori ætati hēbatur. Sed postq̄ soboles ciuitati necessaria uisa est, & ad plē populi frequentandā premiis, atq; inuitamētis usus fuit, tū antelati qbusdā in rebus, q uxorē, quiq; liberos haberēt, senioribus, neq; liberos, neq; uxores habētibus. Sic capite. D. vii. legis Iuliæ priori ex cōsulibus fasces sumēdi ptās sit, nō q pluris annos natus est, sed q pluris liberos q̄ collega, aut in sua ptāte hēt, aut bello amisit. Sed si par utriq; numerus liberorū est maritus, aut q in numero maritorū est præfertur. Si uero ambo & mariti & patres todē liberorū sunt, tum ille pristinus honos instauratus, & q maior natu est, prior fasces sumit. Sup his aūt q aut cælibes ambo sunt, aut parē numerū filiorū hēnt aut mariti sūt, & liberos nō habēt, nihil scriptum in lege de ea ætate est. Solitos tamen audio, q lege potiores essent, fasces primi mensis collegis cōcedere, aut lōge ætate prioribus, aut nobilioribus multo aut secundum consulatum ineuntibus.

Quòd Cesellius Vindex à Sulpitio apollinarii reprahẽsus est in sensus Vergiliani enarratiõe. Cap. XVI.

Ergilii uersus sunt è libro sexto.
Ille uides pura iuuenis qui nititur hasta,
Proxima sorte tenet lucis loca primus ad au
Aethereas italo cõmixtus sanguine surget (ras
Siluius albanum nomen tua posthuma proles.
Quem tibi longæuo serum lauinia coniunx
Educet siluis regem, regumq; parentem
Vnde genus longa nostrum dominabitur alba.
Videbantur hæc nequaquam conuenire. Tua posthuma proles. &
Quem tibi longæuo serum lauinia coniunx
Educet siluis regem. Nã si hic Siluius ut in omniũ ferme annalium monumentis scriptum est, post morte patris natus est. ob eamq; cãm prænomen ei impositũ hoc fuit qua rõne subiectum est. Quem tibi lõgæuo, serũ Lauinia coniunx. Educet siluis: Hæc. n. uerba significare uideri possunt. Aenea uiuo. ac iam Sene natũ ei Siluiũ, & educatum. Itaq; hãc sententiã esse uerborũ istorũ Cesellius opinatus in cõmentario lectionũ antiquarũ Posthuma inquit ;ples nõ eũ significat, qui patre mortuo, sed q postremo loco natus est sicuti Siluius q Aenea iã sene tardo seroq; ptu est editus. Sed huius historiæ auctorẽ nullũ idoneum noiat. Siluiũ aũt post Aeneæ morte sicuti diximus. natũ multi tradiderũt. Icirco Apollinaris Sulpitius inter cætera in qbus Cesellũ rephendit. hoc quoq; eius q̃si erratũ aduertit. Erroris q; istius hãc esse cãm dixit q scriptũ ita sit. Quẽ

tibi longæuo inquit non seni. Significatio enim est contra historiæ fidem, sed in longum iam æuum & perpetuum recepto immortaliq; facto, Anchises enim q hæc dicat ad filium, sciebat eum, quum hominum uita discessisset, immortalem indigetem futurum & longo perpetuoq; æuo potiturum. Hoc sane Apollinaris argute. Sed alium tamen est longum æuum, aliud perpetuum. Neq; dii longæui appellantur, sed immortales.

Cuiusmodi naturam esse quarundam præpositionū M. Cicero animaduerterit disceptatumq; ibi super eo ipso, quod Cicero obseruauerat. Cap. XVII.

Obseruate curioseq; animaduertit M. Tullius in & con præpositiones uerbis, aut uocabulis præpositas, tunc produci, atq; produci, quum literæ sequerentur, quæ primæ sunt in sapiente atq; fœlice. In aliis autem omnibus correpte pronunciari. Verba Ciceronis hæc sunt. Quid uero hoc elegātius, quod non sit natura, sed quodam instituto? Indoctus dicimus breui prima litera, insanus producta, inhumanus breui, infœlix longa. Et ne multis, quibus in uerbis eæ primæ literæ sunt, quæ in sapiente atq; fœlice, hæc pducte dicuntur, in cæteris uero omnibus breuiter. Item quæ composuit, consueuit, concrepuit, confecit, consule ueritatem, comprehende & refer ad auris, probabunt. Quare cur ita sit: dicent, probe iuuare. uoluptati autem aurium morigerari debet oratio. Manifesta quidem ratio suauitatis est in iis uocibus, de quibus Cicero lo.uus est, sed quid dicemus de præpositione pro?

ne proxiquæ cum producat, & corripi soleat. obseruationem hanc tamen. M. Tullii aspernata est. Non. n. semper producatur, quum sequitur ea litera, quæ prima est in uerbo fecit, quam Cicero hāc habere uim significat, ut propter eam rem in & con præpositiones producantur. Nam proficisci, & profundere, & profugere, & prophanum, & profestum correpte dicimus. proferre aūt, & profligare, & proficere producte. cur igitur ea literā, quam Cicero productionis causam facere obseruauit, non in omnibus consimilibus eandem uim, aut rationis, aut suauitatis tenet: sed aliam uocem producat, aliam corripi. Neq; uero con particula, tum solum producatur, quum ea litera, de qua Cicero dicit, insequitur. Nam & Cato & Salustius fœnoribus inquiunt cooper tus est. Propterea colligatus & connexus producte dicūtur. Sed tamen uideri potest in iis, quæ posui, ob eā causam particula hæc produci, quoniam eliditur ex ea n litera. Nam detrimentum literæ productione syllabe cōpensatur. Quod quidem etiam in cosceruatur, quod est coge. Neq; repugnat, quod coegi & correpte dicimus. Non enim salua συναλοιφῇ ἰdest coagmentatione dicitur à uerbo, quod est coge.

Quòd Phedon Socraticus seruus fuit, quòdq; itē alii complusculi seruitutem seruierunt. Cap. XVIII.

Phedon elidensis ex cohorte illa socratica fuit. Socratiq; & Platoni perfuit familiaris. Eius nomini Plato illū librum diuinum de immortalitate animæ dedit. Is Phedon seruus fuit, forma atq; ingenio liberali, & ut quidā scripserunt, à lenone domino puer ad merendum coactus. Eum Cebes

Socraticus hortante Socrate emisse dicitur, habuisseq; in philosophiæ disciplinis. Atq; is postea philosophus illustris fuit. Sermonesq; eius de Socrate admodũ elegantes leguntur. Alii quoq; non pauci serui fuerunt, qui post philosophi clari extiterunt. Ex quibus ille Menippus fuit, cuius libros. M. Var. in satyris æmulatus est, quas alii cynicas, ipse appellat menippeas. Sed & Theophrasti peripatetici Seruus Popilius, & Zenonis stoici seruus, qui Perseus uocatus est, & Epicuri, cui nomen Mus fuit, philosophi nõ incelebres uixerũt. Diogenes ēt Cynicus seruitutē seruiuit, sed is ex libertate in seruitutē uenum ierat, quē quum emere uellet Xeniades corinthius, & qd id artificii nouisset percontatus foret, Noui inquit Diogenes hominibus liberis imperare. Tũ Xeniades respõsum eiusdem miratus emit & manumisit, filiosq; suos ei tradens, accipe inquit liberos meos, qbus imperes. De Epicteto aũt philosopho nobili, φ is quoq; seruus fuit, recentior est memoria, q̃ ut scribi, quasi obliteratũ debuerit. Eius Epicteti ēt de se scripti duo uersus ferũtur, ex qbus latenter intelligas, non omnis mõ diis exosos nõ esse q in hac uita cum erũnarum uarietate luctãtur, sed esse arcanas causas, ad quas paucorum potuit peruenire curiositas.

δοῦλος ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρὸς
καὶ πενίην ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις. idest
Seruus epictetus fueram, qui corpore mancus,
Pauperie pressus, carus eram superis,

Rescire uerbum quid sit, & quam habeat ueram & p̃priam significationem. Cap. XIX.

VErbum re∫are ob∫eruauimus uim habere ꝓpriam quandã, non ex cõmuni ∫ignificatione cæterorũ uerborũ, quibus eadem præpo∫itio re imponitur. Neq; ut re∫cribere, relegere, re∫tituere, dicimus itidem re∫are. Nam qui factum aliquod occultius, aut inopinatũ in∫peratumq; cogno∫cat, is dicitur proprie re∫are. Cur aũt in hoc uno uerbo re partícula huius ∫ententiæ uim habeat, equidem adhuc quæro. Aliter.n dictum eẽ, re∫aui, aut re∫are apud eos, ꝗ diligenter locuti ∫unt nondum inuenimus quàm ∫uper his rebus, quæ aut con∫ulto cõ∫ilio latuerint, aut contra ∫pẽ opinionẽ'ue u∫u uenerint, ꝗꝗ ip∫um ∫are de oĩbus cõiter rebus dicatur, uel aduer∫is, uel pro∫peris, uel in∫peratis, uel expectatis. Neuius in ythi∫allo ita ∫crip∫it. Si unꝗ quicꝗ filiũ re∫ciuero, argentum amoris cau∫um ꝓ∫i∫∫e mutuũ, extemplo ille te ducam. ubi non de∫puas. Claudius quadrigarius in primo annali. ea Lucani ubi re∫ciuerunt ∫ibi per fallacias uerba data e∫∫e. Item Quadrigarius in eodem libro in re tri∫ti & inopinata. uerbo i∫to ita utitur. Id ubi re∫ciuerunt ꝓpinqui ob∫idum, quos Pontio traditos ∫upra demõ∫trauimus. eorũ parẽtes cũ ꝓpinquis capillo pa∫∫o in uiã prouolarunt. M. Cato in quarto originũ, Deinde dictator iubet po∫tri die magi∫trũ æquitũ arce∫∫i. Mittã te ∫i uis cũ eqtibus. Sero e∫t inquit magi∫ter equitum iam re∫ciuire.

Quæ uulgo dicuntur uiuaria id uocabulum ueteres non dixi∫∫e, & quid pro eo. P. Scipio in oratione ad populum, quid po∫tea. M. Var. in libris de re ru∫tica dixerit u∫urpatum. Cap. XX.

Viuaria quæ nunc dicuntur septa quędā loca in quibus feræ uiuæ pascuntur. M. Var. in li. de re rustica. iii. dicit leporaria appellari. Verba Var. subieci. Villaticæ pastiõis genera sunt tria, ornithiones, leporaria, piscinæ. Nunc ornithones dico omnium alitum, quæ intra parietes uillæ solent pasci. Leporaria te accipere uolo non ea quæ tritaui nostri dicebāt, ubi soli lepores sint, sed omnia septa ædificia uillæ, quæ sunt, & habent inclusa animalia, quæ pascuntur. is item infra in eodem lib. ita scribit. Quum emisti fundum thusculanū à M. Pisone in leporario apri fuere multi. Viuaria aūt quæ nunc uulgus dicit quos παραδείσους, i. hortos græci appellant quæ leporaria Var. dicit, haud usq̄ memini apud uetustiores scriptū. Sed quod apud Scipionem omnium ætatis suæ purissime locutū legimus, roboraria aliquot romæ doctos uiros dicere audiui id significare quod nos uiuaria dicimus Appellataq; esse a tabulis roboreis, quibus septa essent, quod genus septorū uidimus in Italia locis plerisq;. Verba ex oratione eius contra Clau. Asellū quinta hæc sunt. Vbi agros optime cultos, & uillas expolitissimas uidisset. in his regionibus excelsissimo locorum murum statuere aiebat. inde corrigere uiam, aliis per uineas medias aliis per roborarium atq; piscinā, aliis per uillam. Lacus uero & stagna, quæ piscibus uiuis coercentur clausa, suo atq; proprio nomine piscinas nominauerūt. Apiaria quoq; uulgus dicit loca in quibus siti aluei apum. Sed neminem eorum ferme qui incorrupte locuti sunt, aut scripsisse memini, aut dixisse. M. autē Var. de re rustica. iii. μελιττῶνες. i. apiaria mel

lariaq́;, ut ἀμπελῶνες, i. uineas et ἀφνῶνες, i. lau reta inquit ita facere oportet, quæ quidem mellaria ap pellabant. Sed hoc uerbum quo Var. usus est, græcum est, nam melissones ita dicuntur.

Super eo sidere quod græci ἅμαξαν, nos septentriones uocamus, ac de utriusq́; uocabuli rõne & origine.

Caput XXI.

Ab ægina in piræum cõplusculi earundem disciplinarũ sectatores græci Romaniq́; homĩnes eadem in naui transmittebamus, nox fuit, & clemens mare, & anni æstas cœlumq́; liquide serenum, sedebamus ergo in puppi simul uniuersi, & lucentia sydera cõsiderabamus. Tum quispiã ex iis, quĩ eodem in numero græcas res eruditi erant, qd ἅμαξα idest plaustrum esset, quid ἄρκτος, idest ursa. quid βοώτης, idest bootes, & quæ nam maior ἄρκτος, & quæ minor, & cur ita appellata, & quam partem procedentis noctis spatium mouerentur, & quamobrem Homerus solam eam nõ occidere dicat, cum & quædã alia sint tum ista omnia ac perite differebat, hic ego ad nostros iuuenes conuertor &. Quid inq̃ uos opia dicitis mihi? quare quod ἅμαξαν græci uocãt, nos septentriones uocamus. Non enim satis est q. vii. stellas uidemus, si quod hoc totum septentriones dicimus significet scire inquam id prolixius uolo. Tum quispiam ex iis quĩ se ad literas memoriasq́; ueteres dediderat. Vulgus inquit grammaticorum septentriones a solo numero stellarum dictum putat. Triones enim per sese nihil signĩficare aiunt, sed uocabuli esse supplementũ, sicut in eo

quod quinquatrus dicamus, ꝙ quinq; ab idibus dierũ nũerus sit atrus nihil, sed ego quid cũ Lælio, & M. Varrone sentio, qui triones rustico uocabulo boues appellatos scribunt, quasi quosdam teriones, hoc est arādæ colendæq; terræ idoneos. Itaq; hoc sidus, quod à figura positurāq; ipsa, quia simile plaustri uidetur, antiq græcorum ἅμαξαν dixerunt, nostri quoq; ueteres à bubus iunctis septētriones appellarunt, idest à septem stellis, ex quibus quasi iuncti triones figurantur. Præter hāc inquit opinionem id quoq; Varro addit, dubitare sese, an propterea magis hæ septem stellæ triones appellatæ sint, quia ita sunt sitæ, ut ternæ stellæ proximæ quæq; inter sese faciant trigona. i. triquetras figuras. Ex his duabus rōnibus quas ille dixit, qđ posterius est subtilius elegantiusq; ui, um est. Intuētibus .n. nobis in illud, ita propemodum res erat, ut ea forma esset, ut triquetra uideretur.

De uento iapige, deq; aliorũ uentorũ uocabulis, regionibusq; accepta à Fauorini sermōibus. Ca. XXII.

Apud mensam Fauorini in cōuiuio familiari legi solitũ erat, aut uetus carmen Incliti poetæ, aut historia partim græcæ linguæ, alias latinæ, – egebatur ergo tunc ibi in carmine latino ἰάπυγα uentus, quæsitumq; est, quis hic uentus, & quibus ex locis spiraret, & quæ tam infrequentis uocabuli rō esset. Atq; etiam petebamus, ut super cæterorum nominibus regionibusq; ipse nos docere uellet, quia uulgo neq; de appellationibus eorum, neq; de finibus, neque

de numero conueniret. Tum Fauorinus ita fabulatus est. Satis inquit notum est, limites regionesq; esse cœli quattuor, exortum, occasum, meridiem, septentrionem. Exortus & occasus mobilia & uaria sunt. Meridies septentrionesq; statu perpetuo stant, & manent. Oritur enim sol non indidem semper, sed aut æquinoctialis oriens dicitur, quum in circulo currit, qui appellatur ἰσονύκτιος, id est æquinoctialis, aut ἰσημέριος. i. æquidialis, aut solstitialis, aut brumalis, quæ sunt θεριναὶ τροπαὶ, καὶ χειμεριναὶ, id est æstiua solstitia & hiberna. Item cadit sol non in eundem semper locũ, fit enim similiter occasus eius, aut æquinoctialis, aut solstitialis, aut brumalis. Qui uentus igitur ob oriente uerno id est æquinoctiali uenit nominatur eurus ficto uocabulo, ut isti ἐτυμολογικοί, id est rationem originis uerbi interpretando indagantes aiunt ἀπὸ τῆς ἠοῦς ῥέων id est ab oriente sole fluens. Is alio quoq; à græcis nomine ἀπηλιώτης, à Romanis nauticis subsolanus cognominatur. Sed qui ab æstiua & solstitiali orientis meta uenit, latine aquilo, boreas græce dicitur, eumq; propterea quidam dicunt ab Homero αἰθρηγενέτην serenitatem facientem appellatum. Borean autem putant dictum ἀπὸ τῆς βοῆς. id est boatu, quoniã sit uiolẽti flatus & sonori. Tertius uentus, q ab orientẽ hyberno spirat uulturnũ Romani uocãt. Eum plærique græci mixto noĩe, q inter notũ & eurũ sit εὐρόνοτον appellãt. Hi sunt igitur tres uẽti orientales, aqlo, uulturnus eurus. quorũ medius eurus ẽ. His oppositi & cõtrarii sũt alii tres occidui, caurus quẽ solẽt græci ἀργέστην uocare is aduersus uulturnũ flat. itẽ alter Fa-

uonius. qui græce uocatur ζέφυρος is aduersus eurũ flat. Tertius africus, qui græce uocatur λὶψ. is aduersus Vulturnũ flat. Eæ duæ regiones cœli orientis, occidentisq; inter sese aduersæ sex habere uentos uidentur. Meridies autem quoniam certo atq; fixo limite est, unum meridionalẽ uẽtum habet. Is latine auster, græce νότος nominatur, quoniã est nebulosus atq; humectus νοτὶς enim græce humor nominatur. Septentriones autem habent ob eandem causam unũ. Is obiectus directusq; in austrum latine septentrionarius, græce ἀπαρκτίας appellatus. Ex his octo uentis alii quatuor detrahunt uẽtos, atq; id facere se dicũt Homero auctore, qui solos quatuor uentos nouerit, eurũ, austrũ, aquilonem, fauonium. Versus Homeri sunt.

σύν δ᾽εὖρός τ᾽ἔπεσε ζέφυρός τε νότος τε δυσαής.
καὶ Βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.
Cũq; euro incubuit, zephyrusq;, notusq; furentes,
Sudificusq; simul, boreas mala plurima uoluens.

A quatuor cœli partibus quas quasi primas nominauimus, oriente scilicet, atq; occidente latioribus, atq; simpliabus non tripartitis. Partim autem sunt, qui pro octo .xii. faciunt ternos hoc quatuor in media loca inserẽtes, cur meridie septentriões eadẽ rõne, q̃ secundi quatuor intersiti sunt inter primores duos apud orientem & occidentemq;, sunt porro alia quædam nomina quasi peculiarum uentorum, quæ incolæ in suis quisq; regiõibus fecerunt, aut ex locorum uocabulis, in quibus colũt ex aliqua causa, quæ ad faciendum uocabulum acciderat. Nostri nãq; Galli uentum ex sua terra flantem, quẽ se-

uissimum patiuntur, circium appellant a turbine (opinor) eius, ac uertigine, ἰάπυγα ex ipsius Apuliæ oræ proficiscentem, quasi finibus Apuliæ eodē quo ipsi nomine iapigem dicunt, eum esse ꝑpemodū caurum eximio. Nā & est occidentalis & uidetur aduersus eurū flare. Itaq; Vergilius Cleopatram e nauali prœlio in ægyptum fugientem uento iapige ferri ait, equū quoq; Apulum eodem, quo uentum uocabulo iapigem appellauit, est etiam uentus nomine cæcias, quem Aristoteles ita flare dicit ut nubes procul propellat, sed ut ad sese uocet, ex quo uersum istum prouerbialem factum ait κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων ὡς ὁ καικίας νέφος. id est mala ad sese attrahens, ut cæcias nubes. Præter hos aūt, quos dixi, sunt alii plurifariam uenti cōmenticii suæ quisq; regionis indigenæ, ut est Oratianus quoq; ille Atabulus, quos ipse quoq; executurus fui. Addidi sem quoq; eos, qui etesiæ & ꝑdromi appellantur, qui certo tpe anni, quū canis oritur, ex alia atq; alia parte cœli spirant, rōnesq; omnium uocabulorum, qa plus adbibi, effudissem nisi multa iam ꝑrsus omnibus uobis reticentibus uerba fecissem, quasi q̄ fieret a me ἀγροικοσις ἐπιδεικτική. idest ausculatio se ostentans. In conuiuio aūt frequenti loqui solum unū, neq; honestum est inquit, neq; cōmodum. Hæc nobis Fauorinus in eo quo dixi tpe, apud mensam suā summa cū elegātia uerborū totiusq; sermonis comitate, atq; gratia denarrauit. Sed ꝙ ait uentum qui ex terra gallia flaret, circium appellari. M. Cato in libro originū eum uentum cercium dicit nō circiū, Nā quū de hispanis alpinis scriberet, qui circa hiberum colunt, uerba hæc posuit. Sed

in his regionibus ferrarie argentifodinæ pulcherrimæ. Mons ex ſale mero magnus. quantum demas tantum adcreſcit. Ventus circius, quum loquare, buccã implet, Armatum hominem plauſtrum oneratum peraldit. Quod ſupra autẽ dixi ἐτησίας, ideſt ethesias ex alia & alia parte cœli flare, haud ſcio ut ſecutus opinionem multorũ temere dixerim. P. Nigidii in ſecũdo librorum, quos de uento compoſuit, uerba hæc ſunt.

& auſtri anniuerſarii ſecondo ſole flant. Conſiderandum igitur eſt, quid ſit ſecondo ſole.

Conſultatio diiudicatioq; locorum facta ex comœdia Menandri, & Cecilii quæ Philocium inſcripta eſt. Caput XXIII.

COmœdias lectitamus noſtrorum poetarum ſumptas, ac uerſas de græcis Menãdro, ac Poſidio, aut Apollodoro, aut Alexide, & quibuſdam item aliis comicis. Atqui quum legimus eas nihil ſane diſplicent, qn lepide quoq; & uenuſte ſcriptæ uideantur. prorſus ut melius poſſe fieri nihil cenſeas, etenim ſi conferas & cõponas græca ipſa unde illa uenerunt, ac ſingula conſiderare atque apte iunctis, & alternis lectionibus committas, oppido quàm iacere, atque ſordere incipiunt, quæ latina ſunt. Ita græcarum quas æmulari nequiuerunt, facetiis atq; luminibus obſoleſcũt. Nup adeo uſus huius rei nobis uenit, Cecilii. Philociũ legebamus. haud quaq̃ mihi, & q aderãt, diſplicebat. Libitũ ẽ Menãdri quoq; Philociũ legere, a quo iſtã comœdiã uerteret. Sed. n. poſtq̃ in manus

Menãder uenit, à principio statim dii boni, quãtũ stupe, atq; frigere, quãtumq; mutare à Menãdro Cecilius uisus est, Diomedis hercle arma, & Glauca nõ dispari magis pręcio existimata sunt. Accesserat dehinc lectio ad eum locum in quo maritus senex super uxore diuite, atq; deformi querebatur, quod ancillam suã nõ inscito puellam ministerio, & facie non inliberali coactus erat uenundare, suspectã uxori quasi pellicem. Nihil dicã ego quantum differat uersus utriusq; eximius, sit & aliis ad iudicium faciendum exponi. Menander sic.

ἐπ' ἀμφοτέραν ἐν ἐπίκληρος ἡ μέλλειν καθευδήσειν
κατεργάσασα μέγα. καὶ περιβόητον ἔργον
ἐκ τῆς οἰκίας ἐξέβαλε τὴν λυποῦσαν. ἣν ἐβούλετο.
ἵν' ἐπιβλέπωσι πάντες εἰς τὸ κρεωβύλης πρόσωπον.
ἥ τ' εὔγνωστος εἶχ' ἐμέ γυνὴ δέσποινα.
καὶ τὴν ὄψιν ὧν ἐκτίσατο ὄνος ἐν πιθήκοις τοῦ
τὸ λεγόμενόν ἐστι δὴ τοῦτο σιωπᾶν βούλομαι.
τὴν νύκτα. τὴν πολλῶν κακῶν ἀρχηγόν.
οἴμοι κρεωβύλην λαβεῖν ἐμέ. καὶ δέκα τάλαντα.
γυναικῶν οὖσαν πηχέως. εἶτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμα.
εἴπως ἐν ὑπόστατον. διὰ τὸν ὀλύμπιον.
καὶ ἀθηνᾶν οὐδαμῶς παιδισκάριον. θεραπευτικόν δὲ
λόγου, τάχιον. ἀπαγέσθω δέ τις ἢ ἄρ' αὐτίκα γύγην. id est,

In aurem utrãq; quandoquidem dotatã est, cubet.
Re confecta magnifice, & negocio inclyto
Domo illam exegit, cui male uoluit maxume.
Vt omnes increobulæ faciem oculos conuerterent,
Tum me cunctis notum ut faceret uxor hera.
Meoq; demoraretur in uultu, asinus inter simias fieri
Vti aiunt. Quid tandem. Tacere uolo.
Noctem mali conscia plurimi.
Me miserum qui creobulam duxi, & talenta decem,
Nanam mulierculam, cuius superbia
Adeo intolerabilis est. Iouem olympium
Et Mineruam ustor non ancillulam potius officiosam,
dicto citius
Prasto, hanc quispiam abigat quæso, at illam referat.
Cecilius autem sic. Is demum miser est, qui erumnam
suam nequit
Occultare. ferre ita me uxor forma & factis facit.
Si taceam, tamen iudicium, quæ nisi dotem omnia
Quæ nolis habet, qui sapit de me discet, qui quasi
Ab hostes captus libere seruio, salua urbe atq; arce.
Quæ mihi quicq̃ placet, eo priuatu. uim me seruatum?
Dum eius mortem inhio, egomet uiuo mortuus
Inter uiuos. Ea me clam se cum mea ancilla ait
Consuetum, id me arguit, ita plorando, orando,
Instando, atq; obiurgando me obtudit, uti eam
Venundarem nunc credo inter suas æqualis.
Et cognatas sermonem serit. Quæ nostrarum fuit
Integra ætatula, quæ hoc itidem à uiro
Impetrarit suo, quod ego anus modo
Effeci, pellice, ut meum priuarem uirum?

Hæc erunt cõnalia hodie, differor sermone miser.

Præter uenustatem autem rerum atq; uerborũ, in duobus libris nequaq̃ parem, in hoc equidem soleo animũ attenderer, quæ Menander præclare & apposite & facete scripsit, ea Cæcilius nequaq̃ potuit quidem conatus est enarrare. Sed quasi minime probanda præter misit, & alia nescio q̃ si minici inculcauit, & illud Menandri de uita hominum media sumptum, simplex, & uerum, & delectabile, nescio quo pacto omisit. Idem enim ille maritus senex cũ altero sene uicino colloquẽs, & uxoris locupletis superbiam deprecans, hæc ait.

ἔχω δ' ἐπίκληρον λαμίαν· οὐκ εἴρηκά σοι.
τοῦτ' οὐχὶ κυρίαν τῆς οἰκίας. καὶ τῶν ἀγρῶν.
καὶ πάντων ἀντ' ἐκείνης ἔχομεν. ἄπολλων χαλεπῶν.
χαλεπώτατον. ἅπασι δ' ἀργαλέα ἐστὶν οὐκ ἐμοὶ μόνῳ.
υἱῷ πολὺ μᾶλλον θυγατρὶ. πρᾶγμα
ἄμαχον λέγεις εὖ οἶδα idest

Lamiam hæreditariam duxi, quod non dixeram tibi.
Tum uero domus, atq; agrorum heram.
Vniuersorumq; illius loco, hei quàm miserum & graue?
Difficillimum immo. At omnibus molesta est, non soli mihi,
Filio multo magis filiæq; prouinciam
Inexpugnabilem gerис certo scio.

Cæcilius uero hoc in loco ridiculus magis q̃ personæ isti quam tractabat, aptus atq; conueniens uideri maluit, sic enim hæc corruit

Sed ita morosa ne uxor quæso est. Quam rogas.
Qui tandem. Tædet mentionis, quæ mihi ubi domum
Adueni, ac sedi, extemplo sauium datur, ieiuna anima,
Nihil peccat de sauio, ut deuomas uolt, quod foris pu-
taueris.

Quid de illo quoq; loco in utraq; comœdia posito existi-
mari debeat manifestum est. Cuius loci hæc ferme sen-
tētia. Filia hominis pauperis in peruigilio uitiata est.
Ea res clam patre fuit, & habebatur pro uirgine ex eo
uitio grauida mensibus exactis parturit. Seruus bo-
ne frugi, quum pro foribus domus staret, & ꝓpinqua-
re partum herili filiæ, atq; omnino uitium esse oblatū
ignoraret, gemitum & ploratum audit puellæ in puer-
perio enitentis timet, irascitur, suspicatur, miseretur,
dolet. Hi omnes motus eius affectionesq; animi in græ
ca quidē comœdia mirabiliter acres & illustres, apud
Cæcilium autem pigra hæc omnia, & à rerum digni-
tate atq; gratia uacua sunt. Post ubi idem seruus per
cunctando quid acciderat, repperit, has apud Menā-
drum uoces facit.

ὦ τρὶς κακοδαίμον ὅστις ὢν πένης ἀνήρ.
καὶ παιδοποιεῖ. ὡς ἀλόγιστος ἔστ' ἀνήρ.
ὃς μήτε φυλακὴν τῶν ἀναγκαίων ἔχει.
εἰ μήτ' ἂν ἀτυχέσῃ εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου.
ἐπαμφιέσθαι δύναται τοῦτο χρήμασιν.
ἀλλ' ἐν ἀνακατακύπτῳ καὶ ταλαιπώρῳ βίῳ
χειμαζόμενος ζῇ τῶν μέν. ἀνιαρὸν δ' ἔχων τὸ
μέρος,
ἁπάντων ἀγαθῶν οὐ δυνάμενος.
ὑπὲρ γὰρ ἑνὸς ἐλέγων. ἅπαντας νουθετῶ.

Quam extreme infelix est, quisquis in egestate sitis.
Quærit liberos, hei quantum est insciens sui.
Quiq; neq; necessariarum studium rerum gerit,
Nisi quantum aliquid iugiter in uita detrat.
Neq; (licet res cogat) uictum præbere quit sibi.
Sed inops domo in erumna uitam trahit,
Hyemem tolerans male, miseriæ omnis socius.
Bonorumq; uniuersorum in sors, ac carens
Vnũ eqdem cum obprobrans, cunctos monites uolo.
Ad horum autem sinceritatem ueritatemq; uerborum, an aspirauerit Cecilius consideremus.
Versus sunt hi Cecilii, trunca quædam ex Menandro dicentis & consarcinantis uerba tragici tumoris.
Is demum infortunatus est homo pauper.
Qui educat in egestate liberos, cui fortuna
Et res est ut conti. uo pateat, nam opulento famam
Facile occultat factio. Itaq; ut supra dixi, quũ hæc Cecilii uerba seorsum lego, neutiq̃ uidetur ingrata igna uaq;. Quum autem græca comparo, & contundo, nõ pu to Cecilium sequi debuisse, quod assequi nequiret.

De ueteri parsimonia, deq; antiquis legibus sumptuariis. Caput XXIIII.

PArsimonia apud ueteres Ro. & uictus atq; cœnarum tenuitas non domestica solum ob eruatione, ac disciplina, sed publica quoq; aduer sione, legumq; cum pluriũ sanctionibus custo dita est. Legi adeo nuper in Capitonis Attei collectaneis Senatus decretum uetus. C. Fannio, et. M. Valerio Messala consulibus factum, in quo iubentur principes

ciuitatis, qui ludis megalensibus antiquo ritu imitta-
rent idest mutua inter sese dominia agitarent. iurare
apud consules uerbis conceptis non amplius in singu-
las cœnas sumptus esse facturos, q̃ centenos uicenosq;
æris, præter olus, & far & uinum neq; uino alienige-
na, sed patriæ usuros, neq; argẽti in conuiuio plus põ
do, q̃ libras centum illaturos, sed post id senatusconsul-
tum lex fannia lata est, quæ ludis romanis, item ludis
plæbeis, & saturnalibus, & aliis quibusdam diebus in
singulos dies centenos æris insumi concessit, decemq;, ali
is diebus in singulis mensibus tricenos. Cæteris autem
omnibus diebus denos. Hanc Lucilius poeta legem si-
gnat quum dicit. Fannii centussisq; misellos. In quo err-
rauerunt quidam commentariorum in Lucilium scri-
ptores, q putauerunt fannia lege perpetuos in omne
dierum genus centenos eris statutos. Centum enim æris
Fannius constituit, sicuti supra dixi festis quibusdã die
bus, eosq; ipsos dies nominauit. Aliorum autem dierũ
omnium in singulos dies sumptus inclusit intra æris,
alias tricenos, alias denos. Lex deinde licinia rogata ẽ
quæ cum certis diebus sicuti fannia centenos æris impen
di permisisset, nuptiis ducenos indulsit, cæterisq; die-
bus statuit æris tricenos quum & carnis autem, & sal-
samenti certa pondera in singulos dies constituerit. Sed
qcq̃d eẽt tũ ẽ terra, uite, arboreq;, pmiscue, atq; indefi-
nite largita est. Huius legis Lælius poeta meminit in
erotopægnis. Verba Lælii hæc sunt, quibus hædũ, qui
ad epulas fuit allatus, dimissum, cœnamq;, ita ut lex li
cinia sanxisset, pomis oleribusq; instructam. Lex lici-
nia inquit introducitur, lux liquida hædo redditur,
Lucilius

Lucilius quoq; legis istius meminit in his uerbis. Legē uitemus liani. Postea. L. Sylla dictator, quum legibus istis f.m atq; senio obliteratis pleriq; in patrimōiis amplis helluarentur, & familiam pecuniamq; suam prandiorumq; gurgitibus proluissent, legem ad populū tulit, quam cautum est ut calendis, idibus, nonisq;, diebusq; ludorum, & feriis quibusdam solennibus, sestertios tricenos in cœnam insumere ius potestasq; eēt. Cæteris autem diebus omnibus non amplius ternos. Præter has leges Aemiliam quoq; legem inuenimus, qua lege non sumptus cœnarū sed aborū genus & modus præfinitus est, Lex deinde cincia præter sumptū æris id etiam sanxit, ut qui magistratus esset. magistratum'ue capturus eēt, nequo ad cœnam nisi ad certas personas itaret, Postremo lex Iulia ad populum peruenit, Cæsare Augusto imperante, qua profestis quidem diebus ducenti finiuntur, Calendis, idibus nonis, & aliis quibusdam festiuis trecenti, nuptiis autem & repotiis sestertii milies esse. Etiam dicit capito Atteius edictū diui ne' Augusti, an Tyberii Cæsaris non satis commemini, quo edicto per dierū uarias solemnitates, à trecētis sestertiis adusq; duo milia sumptus cœnarum propagatus est, ut his saltem finibus luxuriæ efferuescentis æstus coerceretur.

Quid græci ἀναλογίαν uocant, quid cōtra ἀνωμαλίαν. Cap. XXV.

IN latino sermone, sicuti in græco alii analogiam sequendam putauerunt, alii ἀνωμαλίαν. i. inæqualitatem, ἀναλογία est simi

lium similis declinatio, quam quidam latine proportionem uocant. ἀνωμαλία est inæqualitas declinationum cõsuetudinem sequens. duo autem græci grammatici illustres. Aristarchus. & Crates summo ope ille ἀναλογίαν, hic ἀνωμαλίαν defensitauit. M. Varronis liber ad Ciceronem de lingua latina octauus, nullã esse obseruationem similium docet. Inq; omnibus penè uerbis consuetudinem dominari ostendit, sicuti quum dicimus inquit lupus. lupi, probus probi, & lepus leporis. Item paro paraui, lauo laui. pungo pupugi, tundo tutudi, & pingo pinxi. Quumque inquit à cœno, & prandeo, & poto, & cœnatus sum, & pransus sum, & potus sum dicamus, & astringor tum, & extergeor, & lauor, astrinxi, & extersi, & laui dicimus. Item quum dicamus ab obsco tusco græco osce tusce græce. A gallo tamen & à mauro. gallicæ & mauricæ dicamus. Item à probus probe, à doctus docte, sed à rarus nõ dicitur rare, sed alii raro dicunt, alii rarenter. Idem. M. Varro in eodem libro. Sentior inquit nemo dicit, & id per se nihil est, assentior tamen ferè omnes dicunt, Sisenna unus assentio in senatu dicebat, & eum postea multi secuti, neq; tamen uincere consuetudinem potuerunt. Sed idẽ Varro in aliis libris multa pro ἀναλογία tuẽda scripsit. Sunt igitur hi tãquã loci quidam cõmunes cõtra ἀναλογίαν dicere, & item rursus pro ἀναλογία.

Sermones. M. Frontonis, Fauorini philosophi de generibus colorum, uocabulisq; eorum græcis & latinis. Atq; inibi color spadix, & cuiusmodi sit.

Cap. XXVI.

FAuorinus philosophus quum ad M. Fron-
tonem consularem pedibus ægrum uiseret
uoluit me quoq; ad eum secum ire. Ac dein-
de quum ibi apud Frontonem plerisq; uiris doctis præ
sentibus sermones de coloribus uocabulisq; eorũ agi-
tarentur, q multiplex, colorum facies, appellationes aũt
incertæ & exiguæ forent, plura inquit sunt Fauorinus
in sensibus colorum, q̃ in uerbis uocabusq; colorum di
scrimina. Nam ut alias eorũ continuitates omittamus,
simplices isti ruffi, & uiridis colores singula quidẽ uo-
cabula multas autem species differentes habent. Atq;
eam uocum inopiam in lingua magis latina uideo, q̃ in
græca. Quippe qui ruffus color à rubore quidem appel
latus est. Sed quum aliter rubeat ignis, aliter sanguis,
aliter ostrum, aliter crocus, has singulas ruffi uarieta-
tes latina oratio singulis propriisq; uocabulis non de-
monstrat, omniaq; ista significat una ruboris appella-
tione. Quum tamen ex ipsis rebus uocabula colorũ mu
tuantur, & igneum aliquid dicat, & flameum, & san-
guineum, & croceum, & hostrinum, & aureum. Ruffus
enim color, & rubor nihil à uocabulo ruffi differũt, ne
q; proprietates eius oẽs declarant ξανθός δὲ καὶ πυρ
ρός, καὶ ἐρυθρός, καὶ φοινικοῦς. i. flauus autẽ & ru
ber, & rubidus, et fuluus, et puniceus. sed habere quas
dam distantias coloris ruffi uidentur, uel augentes eũ
uel remittentes, uel mixta quadam specie temperantes.
Tum Fronto ad Fauorinum non inficias inquit imus,
quin lingua græca quam tu uidere legisse, prolixior fue
rit fiorque sit, quàm nostra, Sed in his tamen coloribus
quibus modo dixisti designandis, non perinde inopes

sumus, ut tibi uidemur. Non enim hæc sunt sola uocabula ruffum colorem demonstrantia, quæ tu modo dixisti, ruffus & ruber, sed alia quoq; habemus plura, q̃ quæ dicta abs te græca sunt, fuluus. n. & flauus & rubidus, & phœniceus, & rutilus, & luteus, & spadix appellationes sunt ruffi coloris, aut acuētes eum. quasi incendentes, aut cū colore uiridi miscentes, aut nigro infuscantes, aut uirenti sensim albo illuminantes. Nam phœniceus. quem tu græce φοινικοῦν. i. puniceum dixisti noster est. & rutilus & spadix phœnici συνώνυμα. i. cognata qui factus græce noster est, exuberantiam splendorem'q; significat ruboris. Quales sunt fructus palmæ arboris, non admodum sole incocti, unde spadicis & phœnicei nomē est. Spadicem enim dorici uocant auulsum è palma termitē cum fructu. Fuluus aūt uidetur de ruffo atq; uiridi mixtus, in aliis plus uiridis, in aliis plus ruffi habere. Sic poeta uerborum diligentissimus, fuluam aquilam dicit, & iaspidē fuluos galeros. & fuluum aurum. & arenam fuluam. & fuluum leonem. Sicq; Ennius in annalibus fuluo aere dixit. Flauus contra uidetur ex uiridi, & ruffo & albo concretus. Sic flauentes comæ, & quod mirari quosdam uideo, frondes olearum à Verglio dicūtur flauæ. Sic multo ante Pacuuius aquam flauam dixit, & flauū puluerem. cuius uersus (quoniam sunt iucundissimi) libens commemini,

Cedo tamen pedē, lymphis flauis flauū ut puluerem.
Manibus idem qbus Vlyxi sæpe permulsis. abluam.
Lassitudinem'q; nimiam manuum mollitudinem.

Rubidus aūt & ruffus atrore & nigriore multo mix-

us. Luteus cõtra ruffus color est diluädior. Vnde eius quoq; nomẽ esse factum uidetur. Nõ ergo inquit mi Fauorine spẽs ruffi coloris plures apud græcos. quàm apud nos nominantur. Sed ne uiridis quidẽ color pluribus. quàm à nobis uocabulis dicitur. Neq; non potuit Verg. colorem equi significare uiridem uolens. cæruleum magis dicere æquũ q̃ glaucum. Sed maluit uerbo uti notiore græco. q̃ inusitato latino. Nostris aũt latinis ueteribus cæsia dicta est. quæ à græcis glaucopis. ut Nigidius ait de colore cœli quasi cœlia. Postq̃ hæc Fronto dixit. tum Fauorinus scientiam rerũ uberem. uerborũ q; eius elegantiam exosculatus absq; te inqt, uno forsitan lingua profecto græca longe antiisset. Sed tu mi Fronto quod in uersu Homerico est. id facies.
καὶ νί κην ἐπ' ἀρετῇ ἀμφήριστον ἔθηκας, id est
Et uirtute tua facta est uictoria nutans.
Sed quum omnia libens audiui quæ peritissime dixisti. tum maxime q̃ uarietatem flaui coloris enarrasti, fecistiq; ut intelligerem uerba illa ex annali. xiiii. Ennii amœnissima, quæ minime intelligebam.
Verrunt extemplo placide mare marmore flauo,
Cæruleũ spumat mare conferta rate pulsũ. Non. n. uidebatur Cæruleũ mare. cũ marmore flauo cõuenire. Sed quũ sit (ita ut dixisti) flauus color uiridi & albo mixtus pulcherrime prorsus spumas uirentis maris. flauo marmore appellauit.

Quid. T. Castritius existimauerit sup Salustii uerbis & Demosthenis qbus alter Philippũ descripsit alter Sertorium. Cap. XXVII.

VErba sunt haec grauia atq; illustria de rege Philippo Demosthenis. ἑώρων δὲ αὐτὸν φίλιππον πρὸς ὃν ἦν ἡμῖν ὁ ἀγὼν ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναςείας τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον. τὴν κλεῖν κατεαγότα. τὴν χεῖρα. τὸ σκέλος πεπηρωμένον. πᾶν ὅ τι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι τοῦτο προϊέμενον ὥστε τὸ λοιπὸν μετὰ τιμῆς καὶ δόξης ζῆν. i. uidebam etiam ipsum Philippum quo cũ certaremus pro imperio principatuq; oculo effossum, humero fractum manu cureq; oblæsum, omne denique corporis membrum quod fortuna auferre uoluisset, id ultro offerentem, ut deceætro uitam cum honore & gloria ageret. Hæc æmulari uolens Sulustius. de Sertorio duce in historiis ita scripsit. Magna gloria tribus milibus in hispaniam. T. Didiuo imperante magno usu bello marsico paratu militum & armorum fuit. Multaq; tum ductu eius quæ raptu primo per ignobilitatẽ, deinde per inuidiam scriptorum celebrata sunt cominus faciem suam ostentebant, aliquot aduersis cicatricibus & effosso oculo. Quo ille dehonestamento corporis maxime lætabatur. Neq; illis anxius, quia reliqua gloriosius retinebat. De utriusq; his uerbis. T. Castricius quum pensitaret, nonne inquit ultra naturæ modum humanæ est, dehonestamento corporis lætari. Siquidem lætitia dicitur exultatio quædã animi gaudio efferuentiore euentu rerum expetitarum. Quanto illud sincerius ꝗ & humanius, magisq; omnibus conueniens πᾶν ὅ τι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι τοῦτο προϊέμενον. idest

omne deniq; corporis membrum, quod fortuna auferrē uoluisse id ultro offerentem, ut de cætero uitam cum honore & gloria ageret. Quibus uerbis inquit ostenditur. Philippus non ut Sertorius corporis dehonestamēto lætus, quod est inquit insolens & immodicū, sed præ studio laudis & honoris iacturarum damnorumq; corporis cōtemptor, qui singulos artus suos fortunæ prodigendos daret quæstu atq; compendio gloriarum.

Non esse compertum cui Deo rem diuinam fieri oportrat, quum terra mouetur uiribus. Cap. XXVIII.

Quænam esse causa uideatur, quamobrē terræmotus fiant nō modo his communibus hominum sensibus opinionibusq; compertum, sed ne inter physicas quidem philosophias satis constitit, uentorumne ui accidant, specus hiatusq; terræ subeuntium, an aquarum subter in terrarum cauis undantium fluctibus pulsibusq;, ita uti uidentur existimasse antiquissimi græcorum, qui Neptunum ἐννοσίγαιον. καὶ σεισίχθονα. idest terræquassonem, et telluri motorē appellauerūt, an cuius aliæ rei causa alterius'ue dei ui ac numine nondū etiam (sicut diximus) pro certo creditū. Propterea ueteres romani cū in oībus aliis uitæ officiis, tum in constituendis religionibus atq; in diis immortalibus animaduertendis castissimi cautissimiq;, ubi terram mouisse senserant, nunciatum'ue erat, ferias eius rei causa edicto imperabāt. Sed dei nomē ita uti solet cui seruari ferias oporteret statuere & edicere quiescebant, ne aliū pro alio nominando falsa reli-

gione populum alligarent, eas ferias siquis polluisset, piaculoq; ob hanc rem remotus esset hostiam si Deo, si deæ immolabat, Idq; ita ex decreto pontificū obseruatum esse. M. Varro dicit, quoniā & qua ui, & per quem deorum dearum'ue terra tremeret, incertum esset. Sed de lunæ motibus solisq; defectiōibus, nō minus in eius rei cā reperienda sese exercuerunt. Quippe. M. Cato uir in cognoscendis rebus multi studii, incerta tamē in curiosa. super ea re opinatus est. Verba Catonis ex originum quarto hæc sunt. non libet scribere quod in tabula apud pontificem maximum est quotiens annona cara, quotiens lune aut solis lumini caligo, aut qd obstiterit, usq; adeo paruifecit rationes ueras solis & lunæ deficientium uel scire uel dicere.

Apologus æsopi phrygis memoratu non inutilis. Caput XXIX.

Esopus ille è phrigia fabulator haud immerito sapiens existimatus est, quū quæ utilia monitu suasuq; erant, non seuere non imperiose præcepit et cēsuit, ut philosophis mos est, sed festiuos delectabilesq; apologos cōmentus res salubriter ac prospicienter animaduersas in mentes animosq; hominum cum audiēdi quadam illecebra induit, uelut hæc eius fabula de auiculæ nidulo lepide atq; iucunde præmonet spem fiduciamq; rerū quas efficere qs possit haud unq̄ in alios, sed in semetipso habendam. Auicula inquit est parua, nomen est cassita, habitat nidulaturq; in segetibus, id ferme temporis ut appetat messis puellis iamiam plumantibus, Ea cassita in sementes,

forte concesserat tempestiuiores, propterea frumētis flauescentibus pulli etiam tunc in uolucres erant. Quum igitur ipsa iret cibum pullis quæsitum monet eos ut si quid ibi rei nouæ fieret, diceretur'ue animaduerterent, idq; uti sibi ubi redisset, nūciarent. Dominus postea segetum illarum filiū adolescentem uocatum & uides ne inquit hæc ematuruisse? & manus iam postulare? Itcirco die crastini ubi primum diluculabit, fac amicos adeas, & roges ueniant, operamq; mutuā dent, & messem hanc nobis adiuuent. hæc ille ubi dixit discessit, atq; ubi rediit cassita, pulli trepiduli circumstrepere, orareq; matrē, ut statim iam pperet, atq; alium in locum sese asportet. nā dominus inquiūt misit qui amicos rogaret, uti luce oriēte ueniant & metant. Mater iubet eos à metu ociosos esse. Si.n. dominus inqt Messiū ad amicos reiicit crastino seges nō metetur, neq; necesse est hodie uti uos auferā. Die igitur postero mater in pabulum uolat, dominus quos rogauerat opperitur, sol feruit, & fit, nihil & amici nulli erant. Tū ille rursum ad filiū amici isti inqt magnā in parti cessatores sunt, quin potius imus, & cognatos affines amicosq; nostros oramus, ut adsint cras tpi ad metendū? Itide hoc pulli pauefacti matri nunciant. Mater hortatur, ut tū quoq; sine metu ac sine cura sint cognatos affinesq; nullos ferme tam esse obseqbiles dit, ut laborē capessendum nihil cunctētur, & statim dicto obediāt. Vos modo inquit aduertite, si modo qd denuo dicetur, Alia luce orta auis in pastum profecta est, cognati & affines operam, quā dare rogati sunt, supersedent. Ad postremum igitur dominus filio ualeant inquit amici cum propinquis. Affe

res prima luce falces duas, unam egomet mihi, & tu tibi capies alterã, & frumentũ nosmetipsi manibus nostris cras metemus. Id ubi ex pullis dixisse dominum matter audiuit, tempus inquit est cedendi, & abeundi, fiet nunc dubio procul quod futurũ dixit, In ipso enim iam uertitur, cuia est res, nõ in alio, unde petitur. Atq; ita cassita nidum migrauit, & seges à domino demessa est. Hæc quidẽ est æsopi fabula de amicorũ & ppinquorum leui & inani fiducia. Sed qd aliud sanctiores libri philosophorũ monent, q̃ ut in nobis tantum ipsis nitamur. Alia aũt omnia quæ extra nos extraq; nostrũ animũ sunt, neq; pro nostris, neq; pro nobis ducamus. Hunc Aesopi apologum. Q. Ennius in satyris, scite ad modum & uenuste uersibus quadratis composuit, quorum duo postremi isti sunt, quos habere cordi & memoriæ operæpretium esse Hercle puto hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm. Ne qd expectes amicos, quod tu agere possis.

Quid obseruatum sit in undarũ motibus, & quæ in mari alio, atq; alio modo fiunt austris flantibus aquilonibusq;. Cap. XXX.

Hoc sæpenumero in undarum motu obseruatum est, quas aqlones uenti, quiq; ex eadem cœli regione aer fluit, quas' ue faciũt in mari austri, atq; africa. Nã fluctus qui flante aqlone maximi, ac crebissimi excitantur, simul ac uentus posuit sternũtur, & cõflaccescunt, & mox fluctus esse desinũt. At non idẽ fit flante austro uel africo. qbus iam nihil

ſpirantibus unde tamen factæ diutius tument, & à uẽto quidem iamdudũ tranquillæ ſunt, Sed mare eſt etiã atq; etiã undabundũ. Eius rei cã eſſe cõiectatur, quẽtis. ſeptentrionibus ex altiore cœli parte in mare incidentes, deorſum in aquarum profunda quaſi præcipites deferũtur, undasq; ſicaũt nõ prorſus impulſas, ſed ui intus cõmotas, quæ tãtiſper erutæ ueluuntur, dũ illius inſuſi deſup ſpũs uis manet. Auſtri uero & Aphrici ad meridianũ orbis circulũ, & ad partẽ axis infimã depreſſi, inferiores & humiles per ſuprema æquoris euntis protrudunt magis fluctus, q̃ eruunt, & iccirco non deſup leſæ, ſed propulſæ in aduerſum aquæ etiam deſiſtente flatu retinent aliquãtiſper de priſtino pulſu impetum. Id autem ipſum quod dicimus, ex illis quoq; Homericis uerſibus. ſiquis non incurioſe legit adminiculari poteſt. Nam de auſtri flatibus ita ſcripſit.

ἔνθα νότος πόντοιο κλυδῶνα εἰς λάαν ὠθεῖ

Auſter ubi inſanas urget ſub ſaxa procellas.

Contra autem de Borea, quẽ Aquilonem appellamus, alio dicit modo.

καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων. i.

Sudificusq; altos Aquilo rotat impete fluctus.

Ab Aqlonibus. n. qui alti ſupniq;, ſunt fluctus excitatos quaſi per pna uolui dicit. Ab Auſtris aũt iis qui humiliores ſunt maiore ui quadã ppelli, rurſum atq; ſubiici. Id. n. ſignificat uerbũ λάαν ὠθεῖ. i. lapidẽ ppellit. Sicut in alio loco, λᾶαν ἄνω ὤθεσκε. i. ſaxũ ſurſum ppellit. Id quoq; à pitiſſimis rerũ philoſophis obſeruatũ eſt auſtris ſpirãtibus mare fieri glaucũ & cæruleũ, aqlonibus obſcurius atriuſq;. Cuius rei cãm cũ Ariſtote-

lis libros problematum percepimus. notaui. Cur austro spirante mare caeruleũ fiat: Aquilone obscurius atriusq;? An propterea ꝙ aquilo minus mare perturbat. Omne autem, quod tranquillius est, atrum esse uidetur.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER TERTIVS.

Quaesitum, ac traditum quam ob causam Salust. auaritiam dixerit non animum modo uirilem, sed corpus quoq; ipsum effaeminare. Cap. I.

Hyeme iam discedente apud balneas siticas in area sub calido sole cum Fauorino philosopho ambulabamus atq; ibi inter ambulandũ legebatur Catilina Salustii, quẽ in manu amici cõspectũ legi iusserat. Cũq; haec uerba ex eo libro lecta essent. Auaritia pecuniae studium habet quã nemo sapiens concupiuit, ea quasi uenenis malis imbuta corpus animumq; uirilem effaeminat, semper infinita & insatiabilis est, neq; copia, neq; inopia minuitur. Tum Fauorinus me aspiciens quo inquit pacto corpus hominis auaritia effaeminat? Quid enim istuc sit, ꝙ animũ uirilẽ ab ea effaeminari dixit, uideor ferme asseq. Sed quonã mõ corpus quoq; hoĩs effaeminet, nõdum reperio. Et ego inq̃ lõge iam diu in eo ipso quaerẽdo fui, ac nisi tu occupasses ultro te hoc rogassem. Vix

ego hæc dixerã cũctabundus, atq; inibi quispiã de se ctatoribus Fauorini, qui uidebatur esse in literis ueterator. Valeriũ inquit Probũ audiui hæc dicere, usum esse Salustiũ arcũlocutione quadã poetica, & quũ dicere uellet, hominẽ auaritiã corrũpi, corpus & animũ dixisse, quæ duæ res hominẽ demõstrarẽt. Nãq; homo ex anima & corpore est. Nunq̃ inqt Fauorinus quod equidem scio, tam importuna, tãq; audaci argutia fuit noster Probus, ut Salustiũ uel subtilissimũ breuitatis artificem periphrasim poetarũ facere diceret. Erat tũ nobiscum in eodẽ ambulacro homo qĩspiã sane doctus, is quoq; à Fauorino rogatus, ecqd haberet sup ea re diceret, huiuscemodi uerbis usus est. Quos inqt auaritia minuit & corrũpit, quiq; sese quærenda undiq; pecunia dediderũt, eos plerosq; tali genere uitæ occupatos uidemus, ut sicuti alia in is omnia præ pecunia, ita labor quoq; uirilis, exercẽdiq; corporis studiũ relictum sit. Negociis se plerũq; umbraticis, & sellulariis questibus intentos habẽt, in qbus omnis eorum uigor animi, corporisq; elanguescat, & qđ Salust. ait effœminatur. Tũ Fauorinus legi denuo uerba eadẽ Salustii iubet, atq; ubi lecta sunt. Quid igitur inqt dicamus, q̃ multos uidere est pecuniæ cupidos, & eosdẽ tamẽ corpe eẽ uegeto ac ualenti. Tũ ille ita respõdit, nõ hercle inscite. Quisquis est inquit pecuniæ cupiens, & corpore tamen est bene habito ac strenuo. aliarum quoq; rerum uel studio, uel exercitio eum teneri necessarium est, atq; in sese colendo non æque esse parcum. Nam si auaritia sola summa omnes hominis partes, affectionesq; occupet, & si ad incuriam usq; corporis grassetur, ut per illam

unam neq; uirtutis, neq; uiriũ, neq; corporis, neq; ani mi cura adsit. Tum deniq; id uere dici põt effœminato esse & animo & corpore, qui neq; sese, neq; aliud cu rẽt nisi pecuniã. Tum Fauorinus aut hoc inquit, quod dixisti, ꝓbabile est, aut Salustius odio auaritiæ plusq̃ potuit eam criminatus est.

Quemnam esse natalem diem, M. Varro dicat eorũ, qui ante noctis horã sextam, postue eã nati sunt. Atq; inibi de temporibus terminisq; dierum, qui ciuiles no minantur, & usq;quaq; gentium uarie obseruãtur, & præterea quid. Q. Mutius scripserit super ea quã ma ritus non iure se usurpauisset, q̃ rationem ciuilis an ni non habuerit. Cap. II.

Quæri solitũ est, qui noctis hora tertia, quar taue, siue qua alia nati sunt, uter dies na talis haberi appellariq; debeat, is ne quem nox ea cõsecuta est, an qui dies noctẽ cõsecutus est. M. Varro in libro rerũ humanarũ, quem de diebus scri psit homines inquit, qui media nocte ad ꝓximam me diã noctem in his horis. xxiiii. nati sunt, una die na ti dicuntur. Quibus uerbis ita uidetur dierũ obserua tionem diuisisse, ut qui post solẽ occasum ante mediam noctem natus sit, is ei dies natalis sit, à quo die ea nox cœperit. Contra uero qui in sex horis posterioribus na scatur, eo die uideri natũ, q̃ post eã noctem diluxerit. Athenienses autem aliter obseruare idem Varro in eo dem libro scripsit, eosq; à sole occaso ad solem iterum occidentem omne id medium tempus unũ diem esse di-

ere. Babylonios porro aliter. A sole enim exorto ad exortum eiusdem incipientem, totum id spatium unius diei nomine appellare. Multos uero in terra umbria unum & eundem diem esse dicere à meridie ad insequentem meridiem. Quod quidem inquit minus absurdum est. Nā qui calendis hora sexta natus est apud umbros dies eius natalis uideri debebit & calendarū dimidiarum, & qui est post calendas dies, ante horam eiusdem eius diei. vi. Populum autem Romanum ita uti Varro dixit, dies singulos annumerare à media nocte usq; ad mediam proximā multis argumentis ostenditur. Sacra sunt romana partim diurna, ptim nocturna. Sed ea quæ inter noctem fiunt. diebus addiiciuntur non noctibus. Quæ igitur sex posterioribus noctis horis fiunt, eo die fieri dicuntur, qui pximus eā noctē illucescit. Ad hoc ritus quoq; & mos auspicandi eandem esse obseruationē docet. Nā magistratus quādo una die eis auspicandum est, & id super quo auspicauerūt agendum post mediā noctē auspicatur, & post meridiē sole magno. Auspicatiq; esse. & egisse ex eodē die dicitur. Præterea tribuni plæbei, quos nullū diem abesse Romæ licet cum post mediā noctem pficiscuntur, & post primā facem ante mediā sequitē reuertuntur nō dicuntur abfuisse unū diē quādo ante horā noctis. vi. regressi, partem aliqua illius in urbe Romana sunt. Q. quoq; Mutiū iuriscōsultū dicere solitū legi, nō esse usurpatā muliere, quæ cū calēdis Ianuariis, apud uirū cā matrimonii esse cœpisset, ante diē. iiii. calēdas Ianuarias sequētes usurpatū isset. Nō posse ipleri trinoctiū q̄ abesse à uiro usurpādi cā ex. xii. tab. deberet, quoniā tertiæ no-

ctis posterioris sex horæ alterius anni eẽnt, qui incipe ret ex calendis. Istæc autem omnia de dierum tempori bus & finibus ad obseruationem disciplinãq; iuris an tiqui pertinacia, quum in libris ueterum inueniremus non dubitabamus. quin Vergilius quoq; idipsum osten derit, non exposite, atq; aperte, sed ut hominem decuit poeticas res agentem recondita & quasi operta uete ris significatione. Torquet inquit medios nox humida cursus. Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis. His enim uersibus obliq; sicuti dixi, admonere uoluit diẽ, quẽ Romãi ciuilẽ appellauerũt, à. vi. noctis hora oriri.

De noscendis explorandisq; Plauti comœdiis quoniã promiscue ueræ atq; falsæ nomine eius inscriptæ ferun tur. Atq; inibi ꝙ Plautus in pistrino, & Neuius in car cere fabulas scriptitarunt. Cap. III.

Verum esse cõperior, qđ quosdã bene littera tos homines dicere audiui, qui pleras que Plauti comœdias curiosæ, atq; contente lecti tauerunt, nõ indicibus Helii Sedigiti, nec Claudii, nec Aurelii, nec Accii, nec Manilii, super his fabulis, quæ dicũtur ambiguæ, credituros, sed ipsi plauto moribusq; ingenii, atq; linguæ eius. Hac enim iudicii norma Var ronem quoq; usum uidemus. Nam præter illas unã & xx. quæ Varronianæ uocantur, quas icirco à cæteris se gregauit, quoniam dubiosæ non erant, sed consensu omnium Plauti esse censebantur, quasdam item alias ꝓ bauit adductus stilo atq; facetia sermõis plauto cõgru entis. Easq; iam nominibus aliorum occupatas. Plauto uindicauit.

uindicauit. Sicuti istam quã nuprime legebamus, cui est nomẽ boeotia, nã quũ in illis una, &.xx. non sit, & eẽ Aqlii dicatur, nihil tamẽ Varro dubitauit qn Plauti foret, neq; alius quisq̃ nõ infreques Plauti lector dubitauerit, si uel hos solos uersus ex ea fabula cognouerit, qui quoniam sunt, ut de illius Plauti more dicam plautinissimi, ꝓpterea & meminimus eos, & ascripsimus. Parasitus ibi exuriens hæc dicit.

Vt illum dii perdant, primus qui horas repperit.
Quiq; adeo primus statuit hic solarium.
Qui mihi cõminuit misero articulatim diem.
Nam me puero uenter erat solarium.
Multo omnium istorum optimum, & uerissimum,
Vbi iste monebat esse, nisi cum nihil erat.
Nunc etiam quod est, non est, nisi soli libet,
Itaq; adeo iam oppletum'st oppidum solariis.
Maior pars populi aridi reptant fame.

Fauorinus quoq; noster, quũ Neruulariam Plauti legerẽ, quæ iter incertas est habita. & audisset ex ea comœdia uersum hunc. Stratæ Scrupedæ stati uille sordidæ. Delectatus faceta uerborum antiquitate meretricum uitia, atq; deformitates significantium, uel unus hercle inquit hic uersus Plauti esse hanc fabulam satis potest fidei fecisse. Nos quoq; ipsi nuperrime, cum legeremus fretum, nomen est id comœdiæ, quam Plauti esse q̃dam non putant, haud quicq̃ dubitauimus, quin & Plauti foret & omniũ maxime genuina. Ex qua duos hos uersus exscripsimus, ut historiã quæreremus oraculi arretini. Nunc illud, est quod Arretini responsum magnis ludis dicatur. Peribo si nõ fecero. Si faxo, uapulabo. M.

autem Varro in libro de comœdiis plautinis primo actu uerba hæc ponit. Nam nec gemini, nec leones, nec condalium, nec anus Pl uti, nec bis compressa, nec bocchia unq̃ fuit. Neq; adeo ἄγροικος, neq; commoriẽtes, sed M. Acutici. In eodem li. Varrõis id quoq; scriptum etiã Plautium fuisse quempiam poetã comœdiarum. Cuius quoniam fabulæ Plauti inscriptæ forent, acceptas eē, quasi plautinas quum essent nõ à Plauto plautinæ, sed à plautio plautianæ. Feruntur aũt sub Plauti nomine comœdiæ circiter, centum atq;.xxx. Sed homo eruditissimus Lælius quinq; &.xx. eē eius solas existimauit. Non tamen dubiũ est, quin ista, & quæ scripta à Plauto non uidentur, & nomini eius addiiciuntur, ueterum poetarum fuerint, & ab eo retractatæ expolitæ sunt. Ac propterea reapiant dictũ plautinũ. Sed. n. Saturionem. & aditum, & tertiam quandã cuius nunc mihi nomen non suppetit. in pistrino eum scripsisse Varro, & pleriq; alii memoriæ tradiderunt. cum pecunia omni quam in operis artificum scænicoruum pepererat, in mercationibus perdita inops Romã redisset, & ob quærendum uictum ad circunagendas molas, quæ trusatiles appellãtur, operam pistori locasset. Sicuti de neuio quoq; accepimus, fabulas eum in carcere duas scripsisse. Ariolum, & Leontem, cum ob assiduam maledicentiam, & probra in principes ciuitatis de græcorũ poetarum more dicta, in uincula Romanæ à triumuiris coniectus esset. Vnde post à trib. ple. exemptus est, cum in iis quas supra dixi fabulis, delicta sua & petulantias dictorum quibus multos ante læserat, diluisset.

Quòd.P.Africano,& aliis nunc uiris nobilibus ante ætatem senectam barbã,& genas radere, mox patriæ fuit. Caput IIII.

IN libris, quos de uita.P.Scipionis Africani compositos legimus scriptũ esse animaduertimus.P.Scipiõi Pauli filio, postq̃ de pœnis triumphauerat, censorq; fuerat, eidem diem dictũ esse ad populum à Claudio Asellio tri.ple.cui equũ in censura ademerat, Eũq; cum esset reus, neq; barbam desisse radi, neq; non candida ueste uti, neq; fuisse cultu solito reorum. Sed quum in eo tempore Scipionem minorem.xl. annorum fuisse constaret, quod de barba rasa ita scriptum esset mirabamur, Comperimus aũt cæteros quoq; in iisdem temporibus nobiles uiros, barbã in eiusmodi ætate rasitauisse. Iccircoq; plerasq; imagines ueterum, non admodum senum, sed in medio ætatis ita factas uidemus.

Delitiarum uitium.& molicies oculorum.& corporis, ab Archesilao philosopho cuidam obprobrata acerbe simul & festiuiter. Cap. V.

Plutarchus refert Archesilaum philosophũ uehementi uerbo usum esse, de quodã nimis delicato diuite, qui incorruptus tamen & castus perinteger dicebatur. Nam quũ uocem eius infractam, capillumq; arte compositum & oculos ludibundos atq; illecebra uoluptatisq; plenos uideret nihil interest inquit. quibus membris cinædi sitis posterioribus. an prioribus.

De ui atq; natura palmæ arboris quod lignum ex ea ponderibus impositis renitatur. Cap. VI.

Herhercle rem mirandam Aristo. in.vii. problematum, & Plutar.in.viii.symphosiacorũ dicit. Si super palmæ inquit arboris lignũ magna pondera imponas ac tã grauiter urgeas, oneresq; ut magnitudo oneris sustineri non queat, nõ deorsum palma cædit, nec intra flectitur, sed aduersus pondus resurgit, & sursum nititur recuruaturq;. Propterea inquit Plutarchus in certaminibus palmam signum esse placuit uictoriæ, quoniam ingenium eiusmodi ligni est, ut urgẽtibus opprimẽtibusq; nõ cedat.

Historia ex annalibus sumpta de. Q. Ceditio trib. militum. uerbaq; ex originibus. M. Catonis apposita, quibus Ceditii uirtutem cũ Spartano leonida equiparat. Caput. VII.

p Vlchrum dii boni facinus, græcarumq; facundiarum magniloquentia condignum. M. Cato libris originum de. Q. Ceditio trib. militũ scriptum reliquit. Id profecto est ad hanc ferme sententiam. Imperator pœnus in terra sicalia bello carthaginẽ si primo, obuiam romano exercitui progreditur, colles locosq; idoneos prior occupat. Milites Romani, uti res narrata est. in locum insinuant fraudi & perniciei ob noxium. Tribunus ad consulem uenit. Ostendit exitiũ de loci importunitate, & hostium circunstantia Maturum censeo inquit, si rem seruare uis, faciũdũ, ut. cccc. aliquos milites ad uerrucam illam (sic enim. M. Cato lo-

cum editum, asperumq; appellat) ire iubeas. Eamq; uti occupent, imperes horterisq;, hostes profecto ubi id ui derint, fortissimus quisq; & promptissimus, ad occursandum pugnandumq; in eos peruertentur, unoq; illo negocio sese alligabunt, atq; illi omnes. cccc. procul dubio obtruncabuntur. Tu interea occupatis in ea cæde hostibus, tempus exercitus ex hoc loco educendi habebis. Alia, nisi hæc salutis uia nulla est. consul tribuno respondit, consilium quidem fidum, atq; prouidēs sibi uiderier. Sed istos inquit milites. cccc. ad eum locū in hostium cuneos quisnam erit qui ducat? Si alium inqt tribunus, neminem reperis, me licet ad hoc periculum utare. Ego hanc tibi, & reip. animam do, consul tribuno gratias laudesq; egit. Tribunus &. cccc. ad moriendum proficiscuntur. Hostes eorum audaciam demirantur. Quorsum ire pergant in expectando sunt, sed ubi apparuit, ad eandem uerrucam occupandam iter intē dere mittit aduersum illos imperator Carthagnensis peditatum equitatūq; illos, quos in exercitu uiros habuit strennuissimos. Romani milites circūueniūtur. circūuenti repugnant. Fit prœlium diu anceps. tandem superat multitudo. Quadringenti omnes cum una pfossi gladiis, aut missilibus operti cadunt. Consul interibi, dum ea pugna fit, se in locos tutos, atq; editos subducit. Sed quod illi tribunus duci militum. cccc. diuinitus in eo prœlio usus uenit, non iam nostris, sed ipsius Catonis uerbis subiecimus. uerba Catonis. Dii immortales trib. militum fortunam ex uirtute eius dedere. Nam ita euenit, cum sautius multifariam ibi factus esset, tū uulnus capiti nullum euenit. Eūq; inter mortuos defati

gatum uulneribus, atq; spirātem quod sanguen deflu xerat, cognouere, eum sustulere. Isq; conualuit. Sæpeq; post illam operam reipu. fortem, atq; strenuā perhibuit. Illoq; facto quod illos milites subduxit, exercitū cæterum seruauit. Sed idem benefactum loco in quo ponas, nimium interest. Leonides lacedæmōius laudatur, qui simile apud Thermopylas fecit, ꝓpter eius uirtutes omnis græcia gloriam atq; gratiā præcipuā claritudinis inclytissimæ decorauere monumentis, signis, statuis, elogiis, historiis. Aliisq; rebus gratissimum id eius factum habuere. At tri. militum parua laus ꝓfactis relicta, qui idem fecerat atq; rempu. seruauerat. Hanc. Q. Cediciii uirtutem. M. Catali suo testimōio decorauit. Claudius aūt Quadrig. annalis. iii. nō Cedicio nomen fuisse refert, sed laberio.

Literæ eximiæ consulum. C. Fabritii, & Aemilii ad regem Pyrrhū à. Q. Claudio scriptore historiarū in memoriam datæ. Cap. VIII.

Vm Pyrrhus rex in terra Italia esset. & unā c atq; alterā pugnā prospere pugnasset, satisq; angerentur Romani, & pleraq; Italia ad regem desciuisset, tū ambraciensis quispiā Thimochares Regis Pyrrhi amicus ad. C. Fabritiū cōsulē furtim uenit, ac premiū petiuit, & si de premio cōueniret, ꝓmisit Regem uenenis necare. Idq; facile esse factu dixit, quoniā filii sui pocula in cōuiuio regi ministrarēt eā rē Fabritius ad senatū scripsit. senatus legatos ad regem misit, Mādauitq; ut de Thimocare nihil proderent, sed monerent, uti rex circūspectius ageret, atq;

a ꝓximorum insidiis salutem tutaretur, hoc ita uti diximus, in Valerii Antiatis historia scriptū est. Quadrigarius aūt in lib. iii. non Thimocharem, sed Niciā adisse ad cōsulē scripsit. Neq; legatos a senatu missos, sed a cōsulibus. Et à popu. ro. laudes atq; gratias scripsisse, captiuosq; omnis, quos tū habuerit, nesciuisse, & reddidisse. Cōsules tum fuerunt. C. Fabritius, atq; Aemilius. Literas quas ad regem Pyrrhū super ea cā miserunt, Clau. Quadrigarius scripsit fuisse hoc exēplo: Cōsules Romani salutē dicunt Pyrrho regi. Nos ꝓ tuis iniuriis cōtinuo animo strenui cōmoti inimiciter te cum bellare studemus. Sed communis exempli & fidei ergo uisum est, uti te saluū uelimus, ut esset quē armis uincere possimus. Ad nos uenit Nicias familiaris tuus, qui sibi preciū à nobis peteret. si te clā interfecisset. Id nos negauimus uelle. Neue ob eā rem quicq̄ cōmodi expectaret, & simul uisum est ut te certiorem faceremus, ne quid eiusmodi si accidisset nostro consilio ciuitates putarent factum, & quod nobis non placet precio, aut premio, aut dolis pugnare. Tu nisi caueas iacebis.

Quis & cuiusmodi fuerit qui in ꝓuerbio fertur equus seianus, & qualis color equorū sit, q spadices uocantur. Deq; istius uocabuli rōne. Cap. IX.

.C. Bassus in cōmentariis suis, item Iulius modestus in. ii. qōnū cōfusarū historiā de equo seiano tradunt, dignā memoria atq; admiratione. Cn. Seiū quempiā scribunt fuisse. Eūq; habuisse equum natum argis in terra græcia, de quo fama constans esset tanq̄ de genere equorū ꝓgenitus foret, qui

Diomedis thracis fuissent, quos Hercules Diomede occiso è Thracia argos perduxisset. Eũ equũ fuisse dicũt magnitudine inusitata, ceruice ardua, colore Phœniceo flaua & comanti iuba. Omnibusq; aliis equorum laudibus quoq; longe præstitisse. Sed eundẽ equũ tali fuisse fato, siue fortuna ferunt, aut quisq; haberet eũ, possideretq;, ut is cũ omni domo, familia fortunisq; oĩbus suis ad internecionẽ deperiret. Itaq; primũ illũ. Gn. Seiũ dominum eius à. M. Ant. qui postea triumuir Reip. cõstituendæ fuit, capitis damnatum miserando supplicio affectum esse. Eodẽ tẽpore Cor. Dolabellam cõsulem in Syriam proficiscentem fama istius equi adductũ Argos deuertisse. Cupidineq; habẽdi eius exarsisse. Emisseq; eũ sestertiis centum millibus. Sed ipsum quoq; Dolabellam in Syria bello ciuili obsessum atq; interfectũ esse. Mox eũdem equum, qui Dolabellæ fuerat. C. Cassium qui Dolabellam obsederat, abduxisse. Quẽ Cassium postea satis notum est, uictis Partibus, fusoq; exercitu suo, miseram mortem oppetiisse. Deinde Antonium post interitum Cassii parta uictoria, equum illũ nobilem Cassii requisisse, & cum eo potitus esset, ipsum quoq; postea uictu atq; desertum, detestabili exitio interisse. Hinc prouerbium de hominibus calamitosis ortum, diciq; solitum. Ille homo habet equum seianũ. Eadem sententia est illius quoq; ueteris prouerbii, qđ ita dictum accepimus. Aurum tolosanum. Nam quum oppidũ tolosanũ in terra Italiã. Q. Cepio cõsul diripuisset, multũq; auri in eius oppidi tẽplis fuisset, q̃sq; ex ea direptione aurum attigit, misero cruciabiliq; exitu periit. Hunc equũ Ganius Bassus uidisse argis refert,

haud credibili pulchritudine, uigoreq; & colore exuberantissimo. Quē colorē nos (sicuti dixi) puniceū, graece ꝓprie φοίνιξ alii παράδικα appellāt, quoniā palmae termes ex arbore cū fructu auulsus spadix dicitur.

Quòd est quaedam septenarii numeri uis & facultas, in multis naturae rebus animaduersa, de qua. M. Varro in hebdomadibus disserit copiose. Cap. X.

Ar. Varro in primo lib. qui inscribūtur hebdomades, uel de imaginibus septenarii numeri, quē graeci hebdomaden appellant, uirtutes, ptātesq; multas, uariasq; dicit. Is naq; numerus inqt, septentriōes maiores, minoresq; facit in caelo. Itē uergilias, quas graeci πλειάδας uocāt. Facit ēt stellas, quas alii erraticas. P. Nigidius errones appellat. Circulos quoq; ait in caelo, circum longitudinē axis septem esse, è quis duos minimos, qui axē extimum tangunt, πόλους .i. axes appellari dicit. Sed eos in sphaera quae κρικωτὴ .i. sphaera pertusa uocatur ꝓpter breuitatem non inesse. Atneq; ipsē zodiacus septenario numero caret. Nā in .vii. signo fit solstitiū à brumu. In septimo bruma à solstitiō. In .vii. aequinoctium ab aequinoctio. Dies deinde illos, quibus alcyones hyeme anni in aqua nidulātur, eos quoq; septē esse dicit. Praeterea scribit lunae curriculum cōfici integris quatuor septenis diebus. Nā duodetricesimo luna inquit, ex quo uestigio ꝓfecta est, eodē redit. Auctoremq; opinionis huius Aristidem esse samniū, in qua re nō id solū animaduertē debere dicit, qđ quatuor septenis .i. octo & uiginti die-

bus conficeret iter luna suũ. Sed q̃ is numerus septenarius, si ab uno pfectus, dũ ad semetipsum pgreditur, omnis. per quos pgressus est, numeros cōprahendat, ipsumq́; se addat, facit numerũ octo & xx. quot dies sunt curriculi lunaris. Ad hoïes quoq; nascendos uim numeri istius porrigi, pertinereq; ait. Nã cum in uterũ inquit mulieris genitale semen datũ est, primis septem diebus cōglobatur, coagulaturq́, Fitq; ad capiendam figura nidoneum. Post deinde quarta hebdomade, quod eius uirile fœtus futurum est, caput, & spinã, quæ est in dorso informatur. Septima aũt fere hebdomade. i. nono & xl die totus inqt hō in utero absoluitur. Illã quoq; uim numeri huius obseruatã refert, q̃ ante mensem. vii neq; masculus, neq; fœmina salubriter, ac secundum naturam nasci pōt, q̃ ii, qui iustissime in utero sunt, post. cclxxiii. dies, postq̃ sunt concepti, quadragesima deniq; hebdomada ita nascuntur. Pericula quoq; uitæ fortunarũq; hominũ, q̃ climacteras Chaldæi appellant grauissimos quosq; fieri affirmat septenariis. Præter hæc modũ esse dicit summũ adolescendi humani corpis septē pedes, qđ esse magis uerũ arbitramur, q̃ qđ Herodotus hō fabulator in primo historiarũ inuentũ esse sub terra scripsit Oresti corpus cubita lōgitudinis habens septem, quæ faciunt pedes. xii. & quadrantem. Nisi si (ut Homerus opinatus est) uastiora, prolixioraq; fuerint corpora hominũ antiquorũ, & nunc quasi iam mundo senescente, rerum atq; hominum detrimenta sunt. Dentes quoq; & in septē primis mensibus, & septenos ex utraq; pte gigni ait, & cadere annis septimis, & genuinos annasci annis ferebis septe-

nis. Venas et in hominibus, uel potius arterias, medicos musicos dicere ait, numero moueri septenario, qd ipsi appellant τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν, idest per quaternariũ cõsonantiam, quæ fit in collatiõe quaternarii numeri. Discrimina etiã periculorum in morbis maiore ui fieri putant in diebus, qui conficiuntur ex numero septenarii. Eosq; dies omnium maxime ita ut medici appellant κριτικοὺς ἢ κρισιμοὺς, idest iudiciarios uel iudiciales cuiq̃ uideri primam hebdomadam, & secundam & tertiam. Necnõ etiã idest ad uim facultatesq; eius numeri augendas, q̃ q̃bus inedia mori consilium est, septimo demum die mortem oppetunt. Hæc Varro de numero septenario scripsit admodum conquisite. Sed alia quoq; ibidem congerit frigidiuscula, Veluti septem opera esse in orbe terræ miranda, & sapientes item ueteres septem fuisse, & curricula ludorum circensium solemnia septem esse, ad oppugnãdas thebas duces septem delectos, tum ibi addit se quoque iam duodecimam annorum hebdomadam ingressum esse, & ad eum diem septuaginta hebdomadas librorũ conscripsisse. Ex quibus aliquãdiu quum proscriptis esse, direptis biblyothecis suis non comparuisse.

Quibus & quàm friuolis argumentis Actius in didascalicis utatur, quibus docere nititur Hesiodum esse, q̃ Homerum natu antiquiore. Cap. XI.

SVper ætate Homeri, atq; Hesiodi nõ cõsentitur. Alii Homerum, q̃ Hesio. maiorem natu fuisse scripserunt, in quis Philochorus, &

Zenophanes. Alii minorē inquis. L. Actius poeta, & Ephorus historiæ scriptor. M. autē Varro in primo de imagnibus, uter natus prior sit, parū cōstare diat, sed non esse dubiū qn aliquo tpe eodem uixerint, idq; ex epigrāmate ostendit, qd̄ in tripode scriptū est, qui in monte helicone Ab Hesiodo positus traditur. Actius autem in primo didascalico leuibus admodum argumētis utitur, per quē ostendit Hesiodum natu priorem. Quod Homerus inquit, quū in principio carminis Achillem esse filium Pelei diceret, quis esset Peleus nō addidit. Quā rem ꝓcul inquit dubio dixisset, nisi ab Hesiodo iam dictū uidere. De cyclope itidem inquit uel maxime ꝙ unoculus fuit, rem tam insignē nō prætermisisset nisi æquæ prioris Hesiodi carminibus uulgatū esset De patria quoq; Homeri multo maxime dissensum ē. Alii colophonium, alii smyrnæum sunt qui Atheniensem, sunt qui ægyptium dicant fuisse. Aristoteles tradit ex insula Io natum. M. Varro in lib. de imagnibus primo Homeri imagni hoc epigramma apposuit.

homeri patria dubia

Capella Homeri candida hæc tumulum indicat.
Quod ariete mortuo faciunt sacra.
ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου.
σμύρνα. ῥόδος. κολοφὼν. σαλαμὶν. ἰὸς. ἄργος. ἀθῆναι.
Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri.
Smyrna rhodus, colophō, salamin, ius, argos athenæ.

Largum atq; auidū bibendi a P. Nigidio doctissimo uiro nouo & propemodum absurdo uocabulo bibosum dictum. Cap. XII.

Bibendi auidum. P. Nigidius in cōmentariis grāmaticis bibacem & bibosum dici. Bibacē ego, ut edacem à plerisq; aliis dictum lego. Bibosum dictū etiā nusq̄ repperi, nisi apud Laberiū. Neq; aliud est, q simili inclinatu dicatur. Nō enim simi le est, ut uinosus, aut uitiosus, cæteraq; quæ hoc modo dicuntur, quoniā à uocabulis nō inclinata sunt. Laberius in mimo uel primo, q salinator inscriptus est, uerbo hoc ita utitur. Non mammosa, non annosa, nō bibosa, non procax.

Quòd Demosthenes etiam tum adolescens quū Platonis philosophi discipulus foret, audito forte Callistrato rhetore in concione populi, destitit à Platone, & sectatus est Callistratum. Cap. XIII.

Ermippus hoc scriptū reliqt. Demosthenē
b admodū adolescentē uentitare in academiā,
Platonēq; audire solitū. Atq; is inqt Demosthenes domo egressus, ut ei mos erat, quū ad Platonē pgeret, cōplurisq; populos cōcurrentes uideret, percontatur eius rei cām. Cognoscitq; currere eos auditū Callistratū. Is Callistratus athenis orator in reipu. fuit illi δημαγώγους appellāt uisum est paulū deuertere expeririq; an ad digna audito tāto pperatū studio foret. Venit inqt, atq; audit Callistratū, nobilē illū τ῀ν περὶ ὀρόπου δίκην. i. de oropo cām dicentem. Atq; ita motus, & demultus, & captus est, ut Callistratū iam inde sectari cœperit, academiam cum Platone reliquerit.

Dimidium librum legi, aut dimidiā fabulā audiui. aliaq; huiuscemodi, qui dicat uitiose dicere. Eiusq; ui-

tii causas reddere. M. Varronem nec queq̃ ueterem iisce uerbis ita usum esse. Cap. XIIII.

DImidium librum legi, aut dimidiã fabulam audiui, uel qd aliud huiuscemodi, male ac uitiose dici existimat Varro. Oportet enim inquit dicere dimidiatũ librũ, nõ dimidiũ, & dimidiatã fabulã, nõ dimidiã. Cõtra aũt si è sextario hemina fusa est nõ dimidiatũ sextariũ fusum dicẽdũ ẽ. Et q ex mille nũmũ qđ ei debebatur, qngentos recepit nõ dimidiatũ recepisse dicemus, sed dimidiũ. Ac si scyphus in qt argẽteus mihi cũ alio cõis in duas ptes disiectus sit dimidiatũ eũ dicere esse scyphũ debeo, nõ dimidiũ. Argenti aũt, qđ in eo scypho inest dimidiũ meũ esse non dimidiatũ, disserit, ac diuidit subtilissime, qd dimidium dimidiato intersit, & quasi Enniũ sciẽter hoc in annalibus dixisse ait. Sicuti siqs ferat uas uini dimidiatum. Sic uti pars quæ deest è uase, nõ dimidiata dicenda est, sed dimidia. Omnis aũt disputatiõis eius, quam subtiliter qdẽ sed subobscure explicat, summa hæc est. Dimidiatũ est quasi dismediatũ, & in partis duas pares diuisum. Dimidiatum ergo, nisi ipsum qđ diuisum est, dici haud cõuenit. Dimidiũ uero est non qđ ipsum dimidiatũ est, sed quæ ex dimidiato ps altera est, quum igitur partẽ libri dimidiã legisse uolumus dicere, aut partẽ dimidiã fabulæ audisse, si dimidiã fabulam, aut dimidium librũ dicemus, peccamus. Totum. n. ipsum, qđ est dimidiatum atq; diuisum est dimidiũ dicis. Itaq; Lucilius eadem secutus, uno oculo inqt pedibusq; duobus dimidiatus ut porcus. Et alio loco, quid ni & scruta quidẽ ut uendant, & scutarius laudat. Præfractã

ſtriglem ſoleā improbus dimidiatā. Iam in uigeſimo manifeſtius dimidiā horam dicere ſtudioſe fugit. Sed pro dimidia dimidium ponit in hiſce uerſibus.
Tempeſtate ſua, atq; eodem uno tempore, & hora
Dimidio & tribus cōfectis dūtaxat eandē, at quartā.
Nā quum obuium proximumq; eſſet dicere, & hora dimidia tribus cōfectis, uigilate, atq; attente uerbum nō probum mutauit per quod ſatis apparet, ne horā quidē dimidiā recte dici, ſed uel dimidiatā horā, uel dimidiatam partem horæ. Propterea Plautus in bacchidibus dimidiū auri dicit, nō dimidiatum aurum. Item in aulularia, dimidium obſonii nō dimidiatum obſoniū, in hoc uerſu. Ei adeo obſonii hinc iuſſit dimidiū dari. In menechmis aūt dimidiatum diem, non dimidium in hoc uerſu. Dies q̄dem iam ad umbilicū dimidiatus eſt mortuus eſt. M. ēt Cato in libro quē de agricultura cōſcripſit. ſemen cupreſſi ſerito crebrum, ita uti linū ſeri ſolet eo cribro terrā inſternito, dimidiatum digitum. Iam id bene tabula, aut pedibus, aut manibus cōplanato, dimidiatum inqt digitum, nō dimidium. Nam digiti q̄dem dimidium, digitum aūt ipſum dimidiatum dicā oportet. Itē. M. Cato de carthaginēſibus ita ſcripſit. Homines defoderūt in terrā dimidiatos, ignēq; circumpoſuerunt, ita interfecerunt. Neq; quiſq̄ omniū qui ꝓbe locuti, ſunt his uerbis ſecus q̄ dixi uſus eſt.

Extare in literis, perq; hominum memorias traditū, q̄ repente multis mortem attulit gaudium ingens inſperatum, interclusa anima, & uim magni, nouiq; motus non ſuſtinente. Cap. XV.

COgnito repente insperato gaudio expirasse animam refert Aristoteles philosophus Polycritam nobilem fœminam è naxo insula. Philippides quoq; comœdiarum poeta, haud ignobilis ætate iam edita, cum in certamine poetarum præter spē uicisset & lætissime gauderet inter illud gaudium repente mortuus est. de rhodio et Diagora celebrata historia est. Is Diagoras tres filios adolescentes habuit. unum pugilem. alterū pancratiasten. tertium luctatorem. Eosq; oēs uidit uincere, coronariq; eodem olympiæ die. & cū ibi eū tres adolescentes amplexi, coronis suis in caput patris positis sauiarentur, cūq; populus gratulabundus flores undiq; in eum iacerent, ibidē stadio inspectante populo. in osculis atq; in manibus filiorum animā efflauit. Præterea in nostris annalibus scriptū legimus. qua tempestate apud cannas exercitus populi romani cæsus est. anum matrē nuncio de morte filii allato, luctu atq; mœrore affectā esse. Sed is nūcius nō uerus fuit. Atq; is adolescens nō diu post ex ea pugna in urbem redit. Anus repente filio uiso, copia, atq; turba, & quasi ruina incidentis inopinati gaudii oppressa exanimata&q; est.

Temporis uarietas in puerperiis mulierum. quænam sit à medicis & philosophis tradita. Atq; inibi poetarum quoq; ueterum, super eadē re opiniones. Multaq; alia auditu atq; memoratu digna. Verbaq; ipsa Hippocratis medici ex libro illius sumpta, qui inscriptus est περὶ τροφῆς, i. de alimento. Id quoq; esse à grauissimis uiris memoriæ mandatum. Cap. XVI.

Et medici

Et medici & philosophi illustres, de tempore humani partus quæsiuerunt. πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος. i. quantum est hominum gestationis tempus. Et multa opinio est. Eaq; iam pro uero recepta. Postq̃ mulieris uterus conceperit semen, gigni hominem septimo rarenter, neq̃ octauo, sæpe nono, sæpe ius decimo mense. Eumq; esse hominem gignendi summum finem, decem menses nõ inceptos, sed exactos. Idq; Plautum ueterem poetã dicere uidemus in comœdia Cistellaria his uerbis. Tũ illa quam compresserat decimo mense exacto, hic peperit filiam. Hoc idem tradit etiã Menander poeta uetustior, humanarũ opinionũ uel peritissimus. Versus eius super ea re de fabula Plotio posui. γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος. mulier decimestris parit. Sed noster Cæcilius, cum faceret eodem nomine, & eiusdem argumenti comœdiam, ac pleraq; à Menandro sumeret. in mensibus tamẽ genitalibus nominandis, non prætermisit octauũ, quẽ prætierat Menander Cæcilii uersus hisce sunt.

Insolet ne mulier decimo mense parere?

Pol nono etiam septimo atq; octauo.

Eam rem Cæciliũ non incõsiderate dixisse, neq; temere à Menandro, atq; à multorum opinionibus desciuisse. M. Varro uti credamus facit. Nã mense nonnunq̃ octauo editũ esse partum in lib. xiiii. rerũ diuinarũ scriptũ reliquit. Quo in lib. et. xi. mense aliquãdo nasci posse hominẽ dicit. Eiusq; sententiæ, tam de. viii. q̃ de. xi. mẽse Aristotelem laudat auctorem. Sed huius de mense. viii. dissensionis cã cognosci põt in libro Hippocratis, qui inscriptus est. περὶ τροφῆς de alimento. ex quo

libro. uerba hæc sunt ἐςὶ δὲ καὶ οὐκ ἔςιν ὀκτάμηνος γένησις. i. Est autem & non est octimestris partus. Id tam obscure atq; præcise, tanq; aduerse dictũ Sabinus medicus, qui Hippocratem cõmodissime commentatus est, his uerbis enarrauit. ἐςὶ μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα μετὰ τὴν ἔκτρωσιν, οὐκ ἔςι δὲ ὡς θνήσκοντα μετὰ ταῦτα. καὶ ἔςιν οὖν φαντασίᾳ μὲν παραυτίκα ὄντα. δυνάμει δὲ οὐκ ἔςι. i. apparẽt quidem ueluti animalia post abortum. Sed nequaq̃ sunt, quippe quæ statim uita excedant. Itaq; esse quidem tantisper imagnantur, sed potentia non sunt. Antiquos autẽ Romanos Varro dicit non recepisse huiuscemodi q̃si monstruosas raritates. Sed nono mense aut decimo, neque præter hos alias partionem mulieris secundum naturã fieri existimasse. Iccircoq; eos nomina partis tribus fecisse à pariendo. & à nono atq; decimo mense. Nam parca inquit immutata litera una à partu nominata. Item nona & decima à partus tempestiui tempore. Cesellius autem uindex in lectionibus suis antiquis tria inquit nomina parcarum sunt. Nona. Decima. Morta. Et uersum hũc Liuii antiquissimi poetæ ponit ex ὀδυσσείᾳ .i. ulyssea. Quando dies adueniet. quem profata morta est. Sed homo minime malus Cesellius mortam quasi nomen accepit: cũ accipere quasi mœrã deberet. Præterea ego de partu humão, preterq̃ quæ scripta in libris legi, hoc quoq; uenisse usu romæ comperi. Fœminã bonis atq; honestis moribus, non ambigua pudicicia in .xi. mense post mariti mortem peperisse. Factumq; esse negocium propter rõnem tp̃is, quasi marito mortuo, postea cõcepisset. quoniã decẽuiri in decem mensibus gi

gni hominem, non in undecimo scripsissent. Sed diuũ Hadrianum causa cognita decreuisse in. xi. quoq; mẽse partum edi posse. Id q; ipsum eius rei decretũ nos legimus. In eo decreto Hadrianus id statuere se dicit, requisitis ueterum philosophorum, & medicorum sententiis. Hodie quoq; in satyra forte. M. Varronis legimus, quæ inscribitur testamẽtum uerba hæc. Siquis mihi filius, unus, plures'ue in decem mensibus gignuntur, ii si erunt ὄνοι λύρας. i. asini ad lyram exhæredes sunto. Quod si quis undecimo mense, κατ' ἀριστοτέλη. i. secundum Aristotelem natus esto. Accio idem, quod Titio ius esto apud me, Per hoc uetus prouerbium Varro significat sicuti uulgo dici solitum erat de rebus inter se nihil distantibus. Idem acci quod Ticii, ita pari eodem q; iure esse in. x. mensibus natos, & in. xi. Quod si ita, ne q; ultra decimum mensem fœtura mulierũ protolli potest, quæri oportet, cur Homerus scripserit Neptunum dixisse puellæ à se recens compressæ.

χαῖρε νῦν φιλότητι, περὶ πλομένου δ' ἐνιαυτοῦ
τέξεις ἀγλαὰ τέκνα. ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιοι εὐναὶ
ἀθανάτων.

Nunc gaude dilecta, ast cum se euoluerit annus
Illustres. ne q; enim diuum cubilia uana.

Natos nixa dabis Id quum ego ad compluris grammaticos attulissem partim eorum disputabant, Homeri quoq; ætate, sicuti Romuli, annum fuisse, non. xii. mensium sed. x. Alii conuenisse Neptuno, maiestatiq; eius dicebant, ut longiore tempore fœtus ex eo grandesceret. Alii alia quædã nugalia. Sed Fauorinus mihi ait

πολυπλωμένου ἐνιαυτοῦ. i. uoluente anno, nō confecto esse anno, sed affecto. In qua re usus est uerbo nō uulgariæ significatiōis. Affecta.n. sicuti. M. Cicero, & ueterum elegantissimi locuti sunt, ea proprie dicebantur, quæ non ad finem ipsum, sed proxime finem progressa deducta'ue erant. Hoc uerbum ad hanc sententiam Cicero in hoc fuit, quam dixit de prouinciis consularibus. Hippocrates autē in eo libro, de quo supra scripsi, quum & numerum dierū quibus conceptum in utero coagulum conformatur, & tempus ipsius partionis nono aut decimo mense de fieri, neq; id tamen semper eandem esse fini dixisset, sed alias ocius fieri, alias secus hisce ad postremum uerbis usus est. γίνεται δὲ ἐν τούτοις καὶ πλείω. τὰ ἐλάσσω. καὶ ὅλον. κατὰ μέρος. καὶ ᾗ τὸ μὲν δὲ καὶ πλείω πλειόνων. καὶ ἐλάσσω ἐλασσόνων. i. in hisce uero & plura fiunt, & pauciora, & ex toto & per partes. Dicimus etiā plura pluribus & pauciora paucioribus, quibus uerbis significat quod aliquando ocius fieret. non multo tamen fieri ocius. Neq; q̄d serius multo serius. Memini ego romæ accurate hoc atq; solicite quæsitū, negocio nō rei tūc pu æ postulante, an. viii. mēse infans ex utero uiuus editus, & statim mortuus ius triū liberorū suppleuisset, quum abortio quibusdam, non partus uideretur mensis octaui intempestiuitas. Sed quoniam de Homerico annuo partu, ac de. xi. mēse diximus quæ cognoueramus, uisum est non prætereundum, quod in Plinii secundi libro. vii. naturalis historiæ legimus. Id autem quia extra fidem esse uideri potest, uerba ipsius Plinii posuimus. Massurius auctor est. L. Papyrium prætorem se-

cundo hærede lege agentis bonorum possessionem contra eum dedisse, quum mater partum, se. xiii. mẽsibus tulisse diceret, quoniam nullum certum tempus pariendi, statutum ei uideretur. In eodem libro. Plinii secundi uerba hæc scripta sunt. Oscitationi nixu lætalis est, sicut sternuisse à coitu abortiuum.

Quòd tres libros Plato Philolai pythagorici, & Aristoteles paucolos Speusippi philosophi mercati sunt. preciis fidem non capientibus. Cap. XVII.

Memoriæ mandatum est Platonem philosophum tenui admodum pecunia familiari fuisse. Atq; eum tamen tris philolai Pythagorici libros decem milibus denariũ mercatum. Id ei precium donasse quidam scripserunt amicum eius Dionẽ Syracusanum Aristotelem quoq; traditum libros paucolos Speusippi philosophi post mortem eius emisse talẽtis atticis tribus ea summa fit nummi nostri sextertia duo & lxx. milia. Τίμων amarulentus librum maledicentissimum conscripsit qui σίλλος Sillus inscribitur. in eo libro Platonem philosophum quem dixeramus tenui admodum pecunia familiari fuisse contumeliose appellat. ꝙ impenso precio librum pythagoricæ disciplinæ emisset. Exq; eo Timæum nobilem illum dialogum continuasset. Versus sup ea re τίμωνος hi sunt. καὶ σὺ πλάτων καὶ γάρ σε μαθητήν ὁ πόθος ἔχεν. πολλῶν δ᾽ ἀργυρίων ὀλίγην ἠλλάξας βίβλον ὅθεν ἀπαρχόμενος γρέφειν ἐδιδάχθης. id est tuq; Plato. Nam discipulum te dira cupido Absu-

lit. Exiguũ redimus grandi ære libellum. Scribere per quem orsus, prædoctus abinde fuisti.

Quid sint pedarii senatores & quam ob causam ita appellati. Quamq; habeant originem uerba hæc, ex edicto tranlatiao consulum. Senatores, quibusq; in senatu sententiam dicere licet. Cap. XVIII.

NOn pauci sunt, qui opinantur pedarios senatores appellatos, qui sententiam in senatu non uerbis dicerent, sed in alienam sententiam pedibus irent. Quid igitur quum sena. consultum per discessionem fiebat, nonne uniuersi senatores sententiam pedibus ferebant? At cui hæc etiam uocabuli istius ratio dicitur. quam. C. Bassus in commentariis suis scriptam reliquit. Senatores enim dicit in ueterũ ætate qui curulem magistratum gessissent, curru solitos honoris gratia in curiã uehi, in quo curru sella esset, supra quam considerent quæ ob eam causam curulis appellaretur. Sed eos Senatores. qui magistratum curulem nondum cœperant, pedibus itauisse in curiam. Propterea senatores nondum maioribus honoribus functos pedarios nominatos. M. autem Varro in satyra Menippea, quæ ἱπποκύων, idest equicanis inscripta est, equites quosdam dicit pedarios appellatos. Videturq; eos significare, qui nondum à censoribus in senatum lecti, senatores quidem non erant. Sed qui honoribus populi usi quidem erant, in senatum ueniebant, & sententiæ ius habebãt. Nam & curulibus magistratibus functi, qui nondum à censoribus in sena-

tum lecti erant, senatores non erant. Et quia in postremis scripti erant, non rogabantur sententias, sed quas principes dixerant in eas discedebant. Hoc significabat edictum, quo nunc quoq; consules qui quum senatores in curiam uocant, seruandæ consuetudinis causa tranlaticio mutantur. Verba edicti hæc sunt. Senatores quibusq; in senatu sententiam dicere licet. Versum quoq; Laberii, in quo id uocabulum positum & notari iussimus, quem legimus in mimo, qui scripturæ inscriptus est, caput sine lingua, pedarta sententia est. hoc uocabulum à plerisq; barbare dici animaduertimus, nã pro pedariis pedaneos appellant.

Qua rõne. C. Bassus scripserit, parcum hominem appellatum, & quam eius uocabuli cãm putarit, & cõtra quem in modum quibusq; uerbis Fauorinus hanc traditionem eius eluserit. Cap. XIX.

APud cœnam Fauorini philosophi quum discubitum fuerat, cœptusq; erat apponi abus seruus assistens mensæ eius legere incœptabat, aut græcarũ quid literarum, aut nostratium, ueluteo die, quo affui ego legebatur. C. Bassi eruditi uirĩ liber de origine uerborũ & uocabulorũ in quo ita scriptũ fuit. Parcus cõposito uocabulo est, q̃si par arcæ quãdo sicut in arca, omnia reconduntur, eiusque custodia seruantur, & continentur, ita, homo tenax, paruoque contentus omnia custodita, & recondita habet sicuti arca, quam ob causam parcus, quasi par arcæ nominatus est. Tum Fauorinus ubi hæc audiuit, superstitiose inquit, & nimis moleste atq; odiosa confabricatus

cōmolitusq; magis est originē uocabuli. iste Bassus, qui enarrauit. Nā si licet res dicere cōmentaticias, cur non probabilius uideatur, ut accipiamus parcum ob eā causam dictum, quod pecuniam consumi atq; impendi arceat, & prohibeat quasi pecuniarcus. Quin potius, qđ simplicius inquit uerius'q; est, id dicimus: Parcus. n. neque ab arca, neq; ab arcendo, sed ab eo quod est & parum denominatus est.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER QVARTVS.

Sermo quidā Fauorini philosophi cum grammatico iactantiore factus in Socraticum modū, atq; ibi in sermone, dictum quibus uerbis penus à. Q. Scæuola definita sit. Caput Primum.

N uestibulo ædium palatinarum omnis ferè ordinum multitudo opperientes salutationem Cæsaris cōstiterant. Atq; ibi in circulo doctorum hominū. Fauorino philosopho præsente ostētabat quispiam grammaticæ rei ditior, scholica quædā nugalia. de generibus & casibus uocabulorum disserēs, cum arduis superaliis uocisq; & uultus grauitate cōposita, tanq̄ interpres & arbiter Sibyllæ oraculorum. Tum aspiciens ad Fauorinum, quāq̄ ei etiā nōdum satis notus esset. Penus quoq; inquit uariis ge

neribus dictum, & uarie declinatum est. Nã & hoc penus, & hæc penus, & huius peni, & penoris, & peniti ris, & penoris ueteres dictauerunt. Mundũ quoq; mu liebrem Lucilius in satyrarum.xvi. non uirili genere, ut cæteri, sed neutro appellauit his uerbis.

Leguit quidam uxori mundum omne, penumq;.

Quid mundum quid non? nam quis diuidet istuc?

Atq; omniũ horum & testimoniis & exemplis constre, pebat. Cũq; nimis odiose sibi placeret, interfecit placide Fauorinus, & iam bone inqt magister, qcqd est nomẽ tibi, abunde multa docuisti, quæ qdem ignorabamus, & scire haud sane postulabamus. Quid.n. refert mea eiusq; qui cũ loquor, quo genere penum dicam, aut in quas extremas literas declinem, si nemo id. non nimis barbare fecerit? Sed hoc plane indigeo addiscere, quid sit penus, & quo sensu id uocabulũ dicatur, ne rẽ quoti diani usus tanq̃ qui in uenalibus latinæ loqui tentẽt, alia q̃ oportet uoce appellem. Quæris inquit rem mini me obscurã. Quis adeo ignorat penũ esse, uinum, & triticum, & oleũ, & lẽtem, & fabã, atq; huiuscemodi cæ tera. Etiã ne inqt Fauorinus, miliũ, & panicũ, & glã, dem, & ordeũ penus est? Sunt.n. ꝓpemodũ hæc quoq; eiusmodi. Cunq; ille reticens hæreret, nolo inquit hoc iam labores, an ista quæ dixi, penus appellentur. Sed potes'ne mihi non spẽm aliquã de penu dicere, sed de, finire, genere ꝓposito, & differentiis appositis qd sit penus? Quot sint penus genera, & quas differentias dicis? non hercle intelligo. Rem inqt Fauorinus plane dicam. Postulas qd difficilius est dici planius. Nã hoc quidem peruulgatum est, definitiõem omnem, ex gene,

re & differentia consistere. Sed si item mihi præmãda
re, quod aiunt postulas, faciam sane id quoq; honoris
tui habendi gratia, atq; deinde ita exorsus est. Si in-
quit ego te nunc rogem, uti mihi dicas, & quasi circum-
scribas uerbis, qd homo sit, non opinor respondeas ho
minem esse te, atq; me. Hoc.n. quis homo sit, ostendere
est, non quid homo sit dicere. Sed si inq̃ peterem, ut ip-
sum illud, quod homo est definires, tum profecto mihi
diceres hominem esse mortale animal rõnis & scientiæ
capiens uel quo alio mõ diceres, ut eum à cæteris ani-
malibus omnibus separares. Perinde igitur nũc te ro-
go, ut qd sit penus dicas non ut aliquid ex penu nomi-
nes. Tũ ille ostentator, uoce iam molli atq; demissa, phi
losophias inqt ego non didici nec discere appetiui. Et si
ignoro, an ordeum ex penu sit aut qbus uerbis penus
diffiniatur, nõ ea re, literas quoq; alias nescio. Scire in
quit ridens iam Fauorinus, qd penus sit, nõ ex nostra
magis est philosophia q̃ grãmatica tua. Meministi.n.
credo, quæri solitum, qd Vergi. dixerit penum instrue
re, uel longã uel longo ordine. Vtrũq;.n. pfecto scis le
gi solitum. Sed ut faciam æquiore animo ut scis, ne illi
quidẽ ueteris iuris magistri, qui sapiẽtes appellati sũt,
definisse satis recte existimantur, qd sit penus. Nam
Q. Scæuolam ad demonstrandũ penũ his uerbis usum
audio. Penus est inquit, quod esculẽtum, aut poculentũ
est. Quod ipsius patris familias, aut liberorũ patrisfã
milias eiusq; familiæ, quæ circum eos, aut liberos eius
est & opus non facit, cã paratum est, ut Mutius ait pe-
nus uideri debet. Nã quæ ad edendum bibendumq; in
dies singulos prandii, aut cœnæ causa parantur penus

non sunt. Sed ea potius q̃ huiusce generis longæ uisionis gratia cõtrahuntur & recõduntur ex eo, qđ non in prõptu sint, sed intus, & penitus habeãtur, penus dicta sunt. Hæc ego inquit, quũ philosophiæ me dedissem, nõ insuper tamẽ habui discere, qn aiibus Romanis latine loquentibus, rem nõ suo uocabulo demonstrare, nõ minus turpe esset, q̃ hominẽ nõ suo noĩe appellare. Sic Fauorinus sermones in genus cõe à rebus paruis & frigidis abducebat ad ea quæ esset magis utile audire ac discere, non allata extrinsecus, nõ per ostentationẽ, sed indidẽ nata, acceptaq;. Praterea de penu adscribẽdum hoc et putaui. Ser. Sulpitiũ in reprehensis Scæuolæ capitibus scripsisse. Seio Helio placuisse, nõ quæ esui, & potui forent, sed thus quoq; & cæreos in penu esse. Quodq; esset non eius fermè rei cã comparatum. Massurius aũt Sabinus in iuris ciuilis secundo, etiam quod iumenterũ causa apparatum esset, quibus dominus uteretur penori attributum dicit. Ligna quoq;, & uirgas, & carbones, quibus cõficeretur penus, quibusdam ait uideri esse in penu. Ex iis autem quæ pro mercalia, & usuaria in locis isdem esse, ea sola penoris putat, quæ sint usu annuo.

Quid differat morbus & uitiũ, & quã uim habeant uocabula ista in edicto ædiliũ, & an eunuchus & sterilesmulieres redhiberi possint, diuersaq; super ea re sententiæ. Cap. II.

N edicto ædilium curulium, qua parte de mancipiis uẽdundis cautum est scriptum sic fuit. titulus seruorũ singulorũ, ut scriptus sit

curato ita uti intelligi recte possit, quid morbi uitiique cuiq; sit. Quis fugitiuus erroue sit. Noxaue solutusnō sit. Præterea quæsierunt iurecōsulti ueres, quid mancipiū morbosum, q́due uitiosum recte diceretur. Quantumq; morbus à uitio differt. Cealius Sabinus in libro, quem de edicto ædilium curulium cōposuit. Labeonē refert, q́d esset morbus hisce uerbis definisse. Morbus est habitus cuiusq; corporis cōtra naturā, qui usum eius facit deteriorē. Sed morbū alias in toto corpore accidere dicit, alias in parte corporis. Totius corporis morbū esse, ueluti φθίσις.i. tabes, aut febris. Partis ātue lut cæcitas, aut pedis debilitas. Balbus aūt iqt, & Atrippus uitiosi magisq̃ morbosi sunt, & equus mordax aut calatro, uitiosus, nō morbosus. Sed cui morbus ē, is ēt uitiosus est. Neq; id tamē cōtra fit. Pōt q uitiosus est, non morbosus esse. Quāobrem quū de homine morboso a gretur, nequā inquit ita diceretur, quādo ob id uitium minoris erit, De eunucho quidē quæsitū est, an contra edictum ædilium uideretur uenūdatus, si ignorasset emptor eum eunuchū esse? Labeonem respōdisse aiunt, redhiberi posse, quasi morbosum. Sues autē fœminas si steriles essent & uenū issent, ex edicto ædilium posse agi, Labeonem scripsisse. De sterile aūt muliere, si natiua sterilitate sit. Trebatium contra Labeonem respondisse dicunt, Nam quum redhiberi eam Labeo, quasi minus sanam putasset, necesse autem Trebatium ex edicto appos uisse, si ea mulier à principio genitali in sterilitate eēt. At si ualitudo eius offendisset, exq; ea uitium factum esset ut concapere fœtus non posset tum sanam non uideri, & esse in causa redhibi

tionis. De Myope quoq; et περὶ νωδοῦ. i. de edentulo eo & qui lusciosus latine appellatur, dissensum est. Alii enim redhiberi modo debere. Alii cōtra nisi id uitium morbo contractū esset. Eum uero cui dens deesset Seruius redhiberi posse respondit. Labeo in causa esse redhibendi, negauit. Nam & magna inquit ps dente aliquo caret. Neq; eo magis pleriq; homines morbosi sunt. Et absurdum admodum est dicere, nō sanos nasci homines, quoniam cum infantibus non simul dentes gignuntur. Non prætercūdum est id quoq; in libris ueterum iurisperitorum scriptum esse morbū, & uitiū distare. Quod uitium perpetuum, morbus, cum accessu, discessuq; fit. Sed hoc si ita est, neq; cæcus, neq; eunuchus morbus est, contra Labeonis, quam supra dixi sententiam. Verba Massurii Sabini apposui, ex libro iuris ciuilis secundo. Furiosus mutus'ue cuiue quod mēbrum lacerū, læsumq; est, aut obest quo ipse minus aptus sit, morbosi sunt. Qui non longe uidet, tam sanus est, q̄qui tardius currit.

Quòd nullæ fuerint rei uxoriæ actiones in urbe Romana ante Carbilianum diuortium atq; inibi quid sit propriæ, quæq; eius uocabuli pellex ratio sit.

Caput III.

Emoriæ traditum est, quingentis ferè annis
m post Romam cōditam nullas rei uxoriæ neq; actiones, neq; cautiōes in urbe Romana, aut in latio fuisse, quia profecto nihil desiderabantur, nullis etiam tunc matrimōiis diuertentibus. Seruius quoq; Sulpitius in libro quem composuit de dotibus. Tum

primum cautiones rei uxoriæ necessarias esse uisas scripsit. quum Sp. Caruilius, cui rugæ cognomentum fuit, uir nobilis diuortiũ cum uxore fecit, quia liberi ex ea, corporis uitio nõ gignerentur, anno urbis condite quingentesimo uicesimo tertio. M. Atilio. P. Valerio consulibus. Atq; is Caruilius traditur uxorem, quã dimisit, egregie dilexisse, carissimamq; morum eius gratia habuisse, & iurisiurandi religionem animo, atq; amori præuertisse, q͂ iurare à censoribus coactus erat, uxorem se liberorum quærendorum gratia habiturũ. Pellicem atq; appellatam, probrosamq; habitam, quæ iũcta consuetaq; esset cum eo, in cuius manu mancipioq; alia matrimonii causa foret, hac antiquissima lege ostenditur, quam Numæ regis fuisse accepimus. Pellex ædẽ Iunonis non tangito. Si tangit, Iunoni crinibus dimissis agnum fœminã cœdito Pellex autem quasi παλλακὶς .i. quasi παλλακὶς .i. cõcubina, ut pleraq; alia, ita hoc quoq; uocabulũ de græco flexum est.

Quid Seruius Sulpitius in libro, qui est de dotibus scripserit, de iure atq; more ueterum sponsaliorum. Caput IIII.

Sponsalia in ea parte Italiæ, quæ latium appellatur, hoc more atq; iure solita fieri scripsit Seruius Sulpitius in libro, quem scripsit de dotibus. Qui uxorem inquit ducturus erat, ab eo unde ducenda erat, stipulabatur eã in matrimoniũ ductum iri, qui daturus erat, itidem spondebat. Is contractus stipulationum, sponsionumq; dicebatur sponsa

lia. Tunc quæ promissa erat, sponsa appellabatur, q̃ spoponderat ducturum sponsus. Sed si post eas stipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur, qui stipulabatur ex sponsu agebat. Iudices cognoscebant. Iudex quam ob rem data, accepta' ue non esset uxor quærebat. Si nihil iustæ causæ uidebatur, litẽ pecunia æstimabat. Quanti'q; interfuerat eam uxorem accipi, aut dari eum qui spoponderat, aut qui stipulatus erat, condemnabat. Hoc ius spõsaliorum obseruatum dicit Seruius ad id tẽpus, quo ciuitas uniuerso latio lege iulia data est. Hæc eadem Neratius scripsit in libro quẽ de nuptiis composuit.

Historia narrata de perfidia aurispicum etruscorũ, quodq; ob eam rem uersus hic à pueris Romæ urbe tota cantatus est. Malum consilium consultori pessimum est. Caput V.

STatua Romæ in comitio posita Horatii Coclitis fortissimi uiri de cœlo tacta est. Ob id fulgur piaculis luẽdum aruspices ex ethruria acciti inimico atq; hostili in populum Romanũ animo, instituerant'eam rem cõtrariis regiõibus procurare. Atq; illam statuam suaserũt in inferiorẽ locũ perperam transponi, quem sol oppositu circum undiq; aliarum ædium nonq̃ illustraret. Quod quum ita fieri persuasissent, delati ad populum, ꝓditiq; sunt. Et quum de perfidia confessi essent, necati sunt. Cõstitit'q; eam statuam perinde, ut ueræ rationes post comperte monebant, in locum editum subducendam. Atq; ita in ... a

Volcani sublimiori loco statuēdam. Ex qua res bene & prospere reip. cessit. Tunc igitur quod in Etruscos aruspices male cōsulētis animaduersum, uindicatūq; fuerat, uersus hic scite factus, cantatusq; esse pueris urbe tota fertur, Malum consilium consultori pessimum est. Ea historia de aruspicibus, ac de uersu isto senario scripta est in annalibus maximis lib. xi. Et in Verrii Flacci libro primo rerū memoria dignarū. Videtur aūt hic uersus de græco illo Hesiodi uersu expressus.

ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

Consultum male consultori pessima res est.

Verba ueteris senatusconsulti sita, quo Decretum est hostiis maioribus expiādum quod in sacrario hastæ martiæ mouissent. Atq; ibi enarratum, quid sint hostiæ succidaneæ. Quid item tempora præcidanea. Et quid Capito Atteius ferias quasdam præcidaneas appellauit.

Caput. VI.

Vt terram mouisse nunciari solet, eaq; res procuratur, ita in ueteribus memoriis scriptum legimus, nunciatum esse senatui sacrario, in regia, hastas martias mouisse. Eius rei causa senatuscon. factum est. M. Ant. Au. Posthu. consu. eiusq; exemplum hoc est. Quod C. Iulius. L. filius pontifex nunciauit in sacrario, in regia hastas martias mouisse, de ea re ita censuerunt, ut. M. Ant. con. hostiis maioribus Ioui & Marti procuraret, quod & cæteris diis, quibus uideretur placandis, uti procurasset, satis habendum censuerunt. Siquid succadaneis opus esset, robigus accideret. Quod succadaneas hostias senatus appellauit quæri

quæri solet quid uerbum id significet. In Plauti quoq; comœdia quæ Epidicus inscripta est, super eodem ipso uerbo requiri audio in his uersibus. Men piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam ut meum tergum stultitiæ tuæ subdas sucadaneū. Sucadaneæ autem hostiæ dicuntur à litera per morem compositi uocabuli in, i, literā commutata. Nam quasi sucadaneæ appellatæ. quoniam si primis hostiis litatum non erat aliæ post easdē ductæ hostiæ cædebantur, quæ quasi prioribus iam cæsis luendi piaculi gratia subdebantur, & succidebant ob id sucadaneæ nominatæ litera, i, scilicet tractim pronunciata. Audio enim quosdam eam literam in hac uoce barbare corripere. Eadem autem ratione uerbi præcidaneæ quoq; hostiæ dicuntur, quæ ante sacrificia solēnia pridie cæduntur. Porca etiam præcidanea appellata quam piaculi gratia ante fruges nouas fieri captas immolari Cereri mos fuit, si qui familiam funestā, aut non purgauerant, aut aliter eam rem q̄ oportuerat. procurauerant. Sed porcam & hostias quasdam præcidaneas, sicuti dixi appellari, uulgo notum est. Ferias præcidaneas dici id opinor à uulgo remotum est, propterea uerba Attei Capitonis ex quinto librorum, quos de pōtificio iure composuit. scripsi. Lib. Cornucario pōti. maxi. feriæ præcadaneæ in atrum diem inauguratæ sunt. Collegium decreuit, non habendum religioni, quin eo die feriæ præcadaneæ essent.

De epistola Valerii Probi grammatici ad Marcellum scripta, super accentu nominum quorundam punicorū.
Caput. VII.

Valerius Probus grammaticus inter suã ætatem præstanti scientia fuit. Is Annibalem, et Asdrubalem. et Hamilcarem. ita pronunciabat, & penultimam arcũflecteret, ut est epistola eius scripta ad Marcellum, in qua Plautum & Enniũ, multosq; alios ueteres eo modo pronunciasse affirmat. Solius tamen Ennii uersum unum ponit ex libro qui Scipio inscribitur. Eum uersum quadrato numero, factum subiecimus, in quo nisi tertia syllaba de Annibalis nomine circũflexe ponatur, numerus claudus est. Versus Ennii, quem dixit, ita est.

Qui propter Annibâlis copias considerant.

Quid. C. Fabritius de Cornelio Rufino homine auaro dixerit. Quem quum odisset, inimicusq; esset, designandum eum consulem curauit. Cap. VIII.

Fabritius Luscinus magna gloria uir magnisq; rebus gestis fuit. P. Cornelius Rufinus manu quidem strenuus, & bellator bonus, militariq; disciplina peritus admodum fuit. Sed furax homo & auaritia acri erat. Hunc Fabritius nõ probabat, neq; amico utebatur, Osusq; eum morum causa fuit. Sed quum temporibus reipu. difficillimis consules creandi forent, & is Rufinus peteret consulatũ, competitoresq; eius essent imbelles quidem, & futiles, summa ope adnixus est Fabritius, uti Rufino consulatus deferretur. Eam rem plerisq; admirantibus. q hominem auarum, cui esset inimicissimus, creari consulem peteret qua hostin odat. Fabritius inquit, nihil est, quod

miremini, si malui compilari, q̃ uenire. Hũc Rufinum postea bis consulatu, & dictatura functum censor Fabritius senatu mouit ob luxuriæ notam, φ decem pōdo argenti facti taret. Id autem quod supra scripsi. Fabritiũ de Cor. Rufino, ita in pleraq; historia scriptum est, dixisse. M. Cicero, non alius à Fabritio, sed ipsi Rufino gratias agenti, φ eius gratiam dedi gnatus non esset, dictũ esse refert, in lib. II. de oratore. Verba Ciceronis hæc sunt. Arguta etiam significatio est, cum parua re, & sæpe uerbo, res obscura, & latens illustratur, ut quũ C. Fabritio. P. Cornelius homo (ut existimatur) auarus, & furax, sed egregie fortis, & bonus imperator gratias ageret, φ se homo inimicus consulem fecisset, bello præsertim magno et graui, nihil est quo mihi gratias agas inquit, si malui compilari, q̃ uenire.

Quid significat proprie religiosus, Et in quæ diuerticula significatio istius uocabuli flexa sit. Et uerba Nigidii Figuli ex commentariis eius super ea re sumpta. Caput IX.

Nigidius Figulus homo (ut ego arbitror) iuxta. M. Varronem doctissimus, in. xi. commentariorum grammaticorum uersum ex antiquo carmine refert memoria hercle dignum, Religentem esse oportet, religiosus nefas. Cuius autem id carmen sit, nō scribit. Atq; in eodem loco Nigidius, hoc inquit inclinamentũ semp huiuscemodi uerborũ, ut uinosus, mulierosus, religiosus, nũmosus signat copiam quādā immodicā rei sup qua dicitur, quo circa religio-

sus is appellabatur, qui nimia & superstitiosa religio
ne sese alligauerat. Eaq; res uitio assignabatur. Sed
præter ista quæ Nigidius dicit, alio quodam diuerticu
lo significationis, religiosus pro casto, atq; obseruanti,
cohibentiq; sese certis legibus, finibusq; dici cœptus. Si
mili autem modo, ista quoq; uocabula ab eadem profe
cta origine, diuersum significare uidentur, religiosi
dies. & religiosa delubra. Religiosi enim dies dicuntur
tristi omine infames impeditiq; in quibus & res diui
nas facere, & rem quampiam nouam exordiri temperan
dum est. quos multitudo imperitorum. praue. & perpe
ram nefastos appellant. Itaq; Marcus Cicero in lib. epi
stolarum. ix. ad Atticū maiores inquit nostri funestio
rem diem esse uoluerunt haliensis pugnæ, q̄ urbis ca
ptæ. ꝙ hoc malum ex illo. Itaq; alter religiosus ēt nunc
dies, alter in uulgus ignotus. Idem tamen. M. T. in ora
tione de accusatore constituēdo, religiosa delubra dicit,
non ominosa, nec tristia, sed maiestatis uenerationisq;
plena. Massurius autem Sabinus in cōmentariis, quos
de indigenis composuit, Religiosum inquit est, quod p
pter sanctitatem aliquam remotum ac se positum à no
bis est. Verbum à relinquendo dictum, tanquam ceri
moniæ à carendo. Secundum hanc Sabini interpreta
tionem templa quidem ac delubra, quia horum cumu
lus in uituperationem non cadit, ut illorum quorum la
us immodesta est, quæ non uulgo, ac temere, sed cū ca
stitate, cerimoniaq; adeundum, & reuerenda, & refor
mi landa sunt, magis q̄ inuulganda. Sed dies religio
si dicti quos ex contraria causa propter ominis dirita
tem relinquimus. Iccirco ait Terentius in eunu. Tum

quod dem, recte est. Nam nihil esse mihi religo est dicere. Quod si (ut ait Nigidius) omnia istiusmodi inclinamenta, nimium ac praeter modum significant, & ic circo in culpas cadunt, ut uinosus, mulierosus, uerbosus, morosus, famosus. Cur ingeniosus, & formosus, & officiosus, & speciosus, quae pariter ingenio & forma, & officio inclinata sunt. cur etiam disciplinosus, consiliosus, uictoriosus quae. M. Cato ita affigurauit. cur itē facundiosa, quod Sempronius Assellio. xiii. rerum gestarum ita scripsit. Facta sua spectare oportere. dicta non, si minus facundiosa essent cur inquā ista omnia, nunq̄ in culpam sed in laudem dicuntur: q̄q̄ haec quoq; incrementum sui nimium demonstrarent: An propterea quia illis quidem quae supra posuit adhibēdus est modus quidam necessarius: Nā & gratia si nimia atq; immodica, & mores, si multi atq; uarii, & uerba, si perpetua atq; infinita, & obtundētia, & fama, si magna, & inquieta & inuidiosa sit, neq; laudabilia, nec utilia sunt. Ingenium autem & officium & forma, & disciplina, & consilium & uictoria & facundia, sicut ipsae uirtutum amplitudines nullis finibus cohibentur. Sed quanto maiora auctioraq; sunt, etiam tanto laudatiora sunt.

Quid obseruatum de ordine rogandarum sententiarum in senatu, iurgiorumq; in senatu. C. Caesaris consulis, & M. Catonis diem dicendo eximentis.

Caput X.

ANte legem quae nunc de senatu habendo obseruatur, ordo rogandi sententias uarius fuit. Alias primus rogabatur, qui a censoribus princeps in senatum lectus fuerat. Alias qui designati consules erant. Quidam e consulibus, studio aut necessitudine aliqua adducti, quem iis uisum erat honoris gratia extra ordinem sententiam primum rogabant. Obseruatum tamen est, cum extra ordinem fieret, ne quis quenq̃ ex alio q̃ ex consulari loco sententiã primum rogaret. C. Caesar in consulatu quem cum M. Bibulo gessit, quatuor solos extra ordinẽ rogasse sententiam dicitur. Ex iis quatuor principem rogabat M. Crassum. Sed postq̃ filiam Cn. Pompeio desponderat, primum coeperat Pompeium rogare. Eius rei rationẽ reddidisse eum senatui Tyro Tullius. M. Ciceronis libertus refert, itaq; se ex patrono suo audisse scribit. Id ipsum Capito Atteius in libro, quem de officio senatorio composuit, scriptum reliquit. In eodem libro Capitonis, id quoq; scriptum est. C. inquit Caesar consul M. Catonem sententiam rogauit. Cato rem quam consulebatur, quoniam non e repu. uidebatur, perfici nolebat. Eius rei gratia ducendae longa oratione utebatur. Eximebatq; dicendo diem. Erat enim ius senatori, ut sententiam rogatus, diceret ante quicquid uellet, aliud rei, & quoad uellet. Caesar consul uiatorem uocauit. Eumq; cum finem non faceret, prehendi loquentem, & in carcerem duci iussit. Senatus consurrexit, & prosequebatur Catonem in carcerem. Hac inquit inuidia facta Caesar destitit, & mitti Catonem iussit.

Quæ qualiaq; sint, quæ Aristoxenus, quasi magis cõ pertà de Pythagora memoriæ commendauit, & quæ itẽ Plutarchus in eundem modum eodem Pythagorica scripserit.

Caput XI.

Opinio uetus falsa occupauit, & conualuit Pythagoram philosophũ non esitauisse ex animalibus. Item abstinuisse fabulo, quẽ κύαμον græci appellant. Ex hac opinione Callimachus poeta scripsit. καὶ κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχειν ἀνιῶντων, ἐγὼ Πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε λέγω. A fabulóq; manus tristante amouit edentes. Hoc ut Pythagoras iusserat ipse loquor. Ex eadem item opinione. M. Cic. in lib. de diuinatione primo, hæc uerba posuit. Iubet igitur Plato sic ad somnum proficisci corporibus affectis, ut nihil sit, quod errorem animis perturbationemq; afferat. Ex quo etiam Pythagoreis interdictũ putatur ne faba uescerentur, quæ res habet inflationem magnam. Is abus tranquillitatem mentis quærentibus constat esse contrarius. Hæc quidem. M. Cice. Sed Aristoxenus musicus uir literarum ueterum diligẽtissimus. Aristotelis philosophi auditor in libro quem de Pythagora reliquit, nullo sæpius legumento Pythagoram dicit usum quàm fabis, quoniam is abus & subducceret sensim aluum & læuigaret. Verba ista Aristoxeni subscripsi. Πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρίων μάλιστα τὸν κύαμον ἐδοκίμασε. λίαν κινητικόν τε γὰρ εἶναι, καὶ διαφορητικόν. διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ.

id est cum dicat Pythagoras in legumentis fabam praecipue approbauit, admodum enim genitalē esse, & alui discussiuam, quāobrē ea maxime utitur. Porculis quoq; minusculis, & hædis tenerioribus uictitasse idē Aristoxenus refert. Quam rem uidetur cognouisse ex Xenophilo pythagorico familiari suo, & ex quibusdā natu maioribus, qui ab ætate Pythagoræ, haud multū aberāt. Ac de alalibus Alexis ēt poeta in comœdia, quæ Pythagoræ uita inscribitur docet. Videtur autē κυάμω, non esitato causam erroris fuisse, quia in Empedoclis carmine, qui disciplinas Pythagoræ secutus est uersus hic inuenitur.

δειλοὶ πάνδειλοι κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχεσθαι.

Ah miseri à cyamo miseri subducite dextras.

Opinati.n. sunt pleriq; κυάμων legumentum à uulgo dicitur. Sed qui diligentius scitiusq; carmina Empedoclis arbitrati sunt. κυάμους hoc loco testiculos significare dicunt. Eosq; more Pythagoræ operte atq; symbolice κυάμους appellatos, quo sunt. εἰς τὸ κυεῖν δεινοὶ, καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν. i. in ferendo utero ualidi, causæq; uteri ferendi, & genituræ humanæ uim prabentes. Icircoq; in Empedocle uersu isto non à fabulo edendo, sed à rei ueneriæ pluuio uoluisse homines deducere. Plutarchus quoq; homo in disciplinis graui auctoritate in prio librorū quos de Homero cōposuit, Aristotelem philosophum scripsit, eadem ipsa de pythagoricis scripsisse, quod non abstinuerūt edundis animalibus, nisi paucum carne quadam. Verba ipsa Plutarchi (quoniam res nata est) subscripsi. ἀριστοτέλης δὲ

μήτρας, καὶ καρδίας, καὶ ἀκαλύφης, καὶ τοιού-των ἄλλων ἀπέχεσθαί φησι τοὺς πυθαγορι-κούς, χρῆσθαι δὲ τοῖς ἄλλοις. idest Aristoteles à uulua, corde, & marina urtica, atq; id genus quibuſdam aliis abstinere pythagoricos dicit, cæterorum autē uſum habuiſſe. ἀκαλύφη autem eſt animal marinum quod urtica appellatur. Sed & piſcibus nonnullis abſtinere pythagoricos Plutarchus in ſympoſiacis dicit. Pythagoram uero ipſum, ſicut cele bre eſt, Euphorbum primo ſe fuiſſe, dictaſſe, ita hæc remotiora ſunt iis, quæ Clearchus & Dicæarchus memoriæ tradiderūt, fuiſſe eum poſtea pyrandrum, deinde Callidenam, deinde fœminam pulchra facie meretricem cui nomen fuerit Alce.

Notæ & animaduerſiones cenſoriæ in ueteribus monumentis repertæ memoria dignæ. Cap. XII.

SI quis agrum ſuum paſſus fuerat ſordeſcere, eumq; indiligenter curabat, ac neq; arauerat, neq; purgauerat, ſiue quis arborem ſuam, uineamq; habuerat derelictui, non his ſine pœna fuit. Sed erat opus cenſorium, Cenſoresq; ærarium faciebant. Item ſiquis eques Romanus equum habere gracilentum, aut parum nitidum uiſus erat, Impolitiæ notabatur. Id uerbū ſignificat, quaſi tu dicas incuriæ. Cuius rei utriuſque auctoritates ſunt, & M. Cato. id ſæpenumero atteſtatus eſt.

Quòd inuentiones quædam tibiarum certe modo factæ

ischiadis mederi possint. Cap. XIII.

c Reditum hoc à plerisq; est, & memoriæ man
datum, ischiadici quum maxime doleant tum
si modulis lenibus tibicen incanat, minui do
lores. Ego nuperrime in lib. Teophrasti scriptum inue
ni, uiperarum morsibus tibicinem scite modulateq; ad
hibitum mederi. Refert & democriti qui liber inscribi
tur περὶ λοιμῶν ἢ λογικῶν κανῶν. idest de pesti
bus, aut rationalium regula. In quo docet plurimis ho
minum morsibus medicinam fuisse incentiones. Tant
prorsus est affinitas corporibus hominum, mentibus
q;, & propterea quoq; uitiis, aut medelis animorum,
& corporum.

Narratur historia de Hostilio Mancino ædili, & Ma
nulia meretrice. Verbaq; decreti tribunorum ad quos
à Manulia prouocatum est. Cap. XIIII.

c Vm librum. viii. Attej Capitonis collectaneo
rum legeremus, qui inscriptus est de iudiciis
publicis, decretum tribunorū uisum est gra
uitatis antiquæ plenum, propterea id meminimus. Id
q; ob hanc causam, & in hanc sententiam scriptum est.
A. Hostilius Mancinus ædilis currulis fuit. Is Manu
liæ meretrici diem ad populum dixit, q̄ de ambulacro
eius noctu lapide ictus eēt. Vulnusq; ex eo lapide oste
debat Manulia ad trib. ple. prouocauit. Apud eos di
xit. Comesatorem Mancinum ad ædes suas uenisse. Eū
sibi recipere non fuisse in æde sua. Sed quum ui irru

peret, lapidibus depulsum Tribuni decreuerunt ædilem ex eo loco iure deiectum, quo eum uenire cum coronario non decuisset. Propterea ne cum populo ædilis ageret, intercesserunt.

Defensa à culpa sententia ex historia Salustii quam in antiq eius cũ insectatione maligne reprehẽderũt.
Caput XV.

Elegantia orationis Salustii, uerborumq; fa cundia, & nouandi studium cum multa pror sus inuidia fuit. Multiq; non mediocri inge nio uiri conati sunt reprehẽdere pleraq;, & obtrecta re. In quibus plura insitæ, aut maligne uellicant. Non nulla tamen uideri possunt non indigna reprehensio ne. Quale illud in Catilinæ historia repertum est, qđ habeat eam speciem, quasi parum attunte dictum. Ver bá Salustii hæc sunt. At mihi qdem tametsi haud qua q̃ par gloria sequatur scriptorem, & auctorem rerũ, tamen in primis arduum uidetur res gestas scribere. Primum, ꝙ facta dictis exæquãda sunt. Deinde quia plerique, quæ dicta reprehenderis, maliuolentia, & inuidia dicta putant. Vbi de magna uirtute atque gloria bonorum memores, quæ sibi quisque facilia fa ctu putat, æquo animo accipit. Supra, ueluti ficta pro falsis ducit. Proposuit inquiunt dicturum cau sas, quamobrem uideatur esse arduum res gestas scri bere, atque ibi non primum causam, sed querelas di cit. Non enim causa uideri debet, cur historiæ opus ar duum sit, ꝙ ii qui legunt, aut iniquæ interpretantur

quæ scripta sunt, aut uera esse non credant. Obnoxiam quippe, & obiectam falsis existimationibus eã rem dicendam, magis aiunt q̃ arduum, quia quod arduum est. sui operis difficultate est arduum, non opinionis alienæ erroribus. Hæc illi maleuoli reprehensores dicunt. Sed arduum Salustius non pro difficili tantùm, sed pro eo quoq; ponit quod græca δύσχερές, aut χαλεπὸν appellant, quod est cum difficile, tum molestum quoq;, & incommodum, & intractabile. Quorum uerborum significatio, à sententia Salustii suprascripta non abhorret.

De uocabulis quibusdam à Varrone et Nigidio cõtra quotidiani sermonis cõsuetudinẽ declinatis. Atq; inibi in id genus quædam cum exemplis ueterum relata.

Caput XVI.

MAr. Varronẽ, & P. Nigidium uiros Romani generis doctissimos cõperimus, nõ aliter locutos esse & scripsisse, q̃ senatuis, & domuis, & fluctuis. qui est patrius casus ab eo, quod est senatus domus, & fluctus. huic senatui, domui, fluctui. Cæteraq; his consimilia pariter dixisse. Terentii quoq; comica uersus in libris ueteribus itidem scriptus est. Eius anuis opinor cã, quæ est mortua. Hanc eorum auctoritatem quidã è ueteribus grãmaticis rõne etiã firmare uoluerunt, ꝙ omnis datiuus singularis litera finitus i, si non similis est genetiui singularis s litera addita, genetiuũ singularem facit, ut patri patris. duci ducis. cædi cædis. Cum igitur inquiũt, in casu dandi huic senatui dicamus, genitiuus ex eo singularis senatuis ẽ,

& non senatus. Sed non oẽs cõcedũt in casu datiuo se
natui magis dicendum, q̃ senatu. sicut Lucilius in eodẽ
casu, uictu & anu dicat, nõ uictui & anui. in his ca uer-
sibus. Quod sumptum atq; epulas uictu præponis ho
nesto. Et alio in loco. Anu noceo inquit. Vergi. quoq; in
casu dandi aspectu dicit, nõ aspectui. Teq; aspectu ne
subtrahe nostro. Et in Georgicis. Quod nec cõcubito in
dulgent. C. etiã Cæsar grauis auctor linguæ latinæ. in
anticatone unius inquit arrogantiæ, superbiæq;, domi
natuq;. Item in Dolabella actionis allibuisti, quorũ in
ædibus, fanisq; posita, & honori erãt, & ornatu. In li-
bris quoq; analogicis omnia istiusmodi sine i litera di-
cenda censet.

De natura quarundam particularum, quæ præposi-
tæ uerbis intendi, atq; produci barbare atq; inscite ui-
dentur, exemplis rõnibusq; pluscullis dilucidatum.

Caput XVII.

Lucilii ex undecimo uersus sunt. (lus
Scipiadæ magno improbus obiiciebat asel-
Lustrum, illo censore, malũ infœlix fuisse.
Obiiciebat o litera producta multos legere audio.
Idq; eo facere dicunt, ut ratio numeri salua sit.
Idem infra, Et iam.
Coniicerem in uersus dictum præconis uel bam.
Graii. In hac quoq; prima uerbi præpositione, ob eañ
dem causam producunt. Item quindecimo Subiicit hinc
humilem, & suffercitus posteriorem. Subiicit u litera
longa legunt, quia primã syllabã breuem esse in uersu
heroico non conuenit. Itẽ apud Plautum in Epidico cum
syllabã productã pnunciant. Age nũc iam ornate Epi-

dice, & pallium in collum conice. Apud Vergiliũ quoq; subiiciat uerbum produci à plerisq; audio. Item Parnasia laurus, Parua sub ingēti matris se subiicit umbra. Sed neq; ob, neq; sub præpositio producendi habēt naturam, neq; item con nisi quum eam literæ sequuntur, quæ in uerbis constituit, et confecit, secundum eã primæ sunt, uel cum eliditur ex ea n litera, sicut Salustius fœnoribus inquit coopertus. In iis autem quæ supra posui & metrum esse integrum potest, & præpositiones istæ possunt non barbare portendi. Secunda enim litera in his uerbis per duo ii non per unum scribēda est. Nam uerbũ istud cui supradictæ particulæ præpositæ sunt, non icio est, sed iacio, & præteritum non iqt, sed iecit. Idq; nisi compositum est, ex, a, litera in, i, mutatur. Sicut fit in uerbis insilio, & incipio, atq; ita uim consonãtis capit. Et icirco ea syllaba productius, latiusq; Paulo pronunciata priorem syllabam breuem esse non patitur. Sed reddit eam positu longam. Proptereaq; & numerus in uersu, & ratio in pnunciatu manet. Hæc quæ diximus, eo etiam conducunt ut quod apud Vergilium yi. positum inuenimus. Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram inice. Sic esse iniice, ut supra dixi, & scribendũ & legendũ sciamus. Nisi ut qs tam indocilis est, in hoc quoq; uerbo, in ppositionē metri cã protendat. Quærimus igitur in obiicibus, o, litera qua ratione intēdatur. cum id uocabulum factum sit à uerbo obiicio & nequaq̃ simile sit, quod à uerbo moueo motus, o litera longa dicitur. Equidem memini Sulpicium Apollinarem uirum præstanti literarum scientia, obices, & obicibus, o litera correpta dicere. In Vergilio quoq; sic eĩ

legere. Qua ui maria alta tumescăt Obiicibus ruptis. sed ita ut diximus, i, literam, quæ in uocabulo quoque gemina esse debet, paulo uberius, largiusq; pronũciabat. Congruens igitur est, ut subiices etiam quod perinde ut obiices compositum est, u, litera breui dici oporteat. Ennius in tragœdia, quæ Achilles inscribitur, subiices pro aere alto ponit, qui cœlo subiectus est in his uersibus.

Ergo deum sublimes subiices, humidus
Vnde oritur hymber, sonitu sæuo, & strepitu.

Plerosq; omnes tamen legere audias, u, litera producta. Idipsum autem uerbum. M. Cato sub alia præpositione dicit in oratione quã de cõsulatu suo habuit. Ita hos inquit fert uentus ad priorem pyreneũ, quos proiicit in altum. Et Pacuuius item in Anchise, id promontorium, cuius lingua in altum proiicit.

De Africano superiore sumpta quædã ex annalibus memoratu dignissima. Cap. XVIII.

SCipio Africanus antiquior, quanta uirtutũ gloria præstiterit, & q̃ fuerit altus animo, atq; magnificus, & qua sui cõsciencia subnixus, pluribus rebus quæ dixerit, quæq; fecit declaratum est. Ex q̃bus sunt hæc duo exẽpla eius fiduciæ ac exuperantiæ ingentis. Cum. M. Neuius trib. ple. accusaret eum ad populum, diceretq; accepisse à Rege Antiocho pecuniã, ut cõditionibus gratiosis, & mollibus pax cũ eo, populi Romani nomine fieret. Et quædam item alia crimini daret, indigna tali uiro. tũ Scipio pauca

præfatus. quæ dignitas uitæ suæ. Atq; gloria postulabat. Memoria inquit, quirites repeto diem esse hodiernum. quo Annibalem pœnum imperio nostro inimicissimum. magno prelio uici in terra africa. pacemq; & uictoriam uobis peperi inspectabilem. Non igitur simus aduersum deos ingrati. & censeo relinquamus nebulonem hunc, eamusque nunc protinus Ioui optimo maximo gratulatum. Id cum dixisset, auertit, & ire in capitolium cœpit. Tum concio uniuersa, quæ ad sententiam de Scipione ferendam conuenerat, relicto tribuno, Scipionem in capitoliũ comitata, atq; inde ad ædes eius cum lætitia & gratulatione solẽni psecuta est. Fertur etiam oratio quæ uidetur eo die habita à Scipione, & qui dicunt eam non ueram, non eunt inficias, quin hæc quidem uerba fuerint, quæ dixi Scipionis. Itẽ aliud est factum eius præclarum. Petilius quidam. trib. pleb. M. ut aiunt Catone inimico Scipionis cumparati in eum atq; immissi desiderabant in senatu instantissime, ut pecuniæ antiochenæ prædæq; quæ in eo bello capta erat rationem redderet. Fuerat enim. L. Scipioni Asiatico fratre suo imperatori, in ea prouincia legatus. Ibi Scipio exurgit, & prolato ẽ sinu togæ libro, rationes in eo scriptas esse dixit omnis pecuniæ, omnisque prædæ. Illã tum ut palam recitaretur, & ad ærariũ deferreretur. Sed enim id iam non faciam inquit, nec me ipse efficiam contumelia. Eumq; librum statim discidit suis ma nibus, & concerpit, ægre passus, q̃ cui salus imperii ac reipub. accepta ferri deberet, ab eo ratiõe pecuniæ prædaceæ posceretur.

Quid. M.

Quid M. Varro in longa historia scripserit, de moderando uictu puerorum impubium. Cap. XIX.

Veros impuberes compertum est, si plurimo cibo, nimioq; somno utrerētur, hebetiores fieri, aduertimusq; hinc elici tarditatem. Corpora eorum improcera fieri, minusq; adolescere. Idem pleriq; alii medicorum, philosophorumq;, & M. Varro in longistorio scripsit, quæ inscripta est Capis, aut de liberis educandis.

Notati à censoribus, qui audientibus iis dixerunt iocū quædam intempestiuiter. ac de eius nota deliberatum, qui steterat forte apud eos oscitabūdus. Cap. XX.

Inter censorias seueritates tria hæc exēpla in literis sūt, castigatissimæ disciplinæ. Vnū est huiusmodi. Censor agebat de uxoribus solenne iusiurandum. Verba erant ita concepta. Vt tu ex animi tui sententia, uxorem habes? Qui iurabat cauillator quidam & canicula, et nimis ridicularius fuit. Is locū esse sibi ioci dicendi ratus, cum ita, uti mos erat, censor dixisset. & tu ex animi tui sententia uxorem habes? Habeo equidem inquit uxorem, sed non hercle ex animi tui sententia. Tum censor eum, q intempestiue lasciuisset, in ærarios retulit. causamq; hanc ioci scurrilis apud se dici subscripsit. Altera seueritas eiusdē sectæ, disciplinæq; est, deliberatum est de nota eius, qui ad censores ab amico aduocatus est, & in iure stans, clare nimis & sonore oscitauit. atq; inibi ppe ut plecte-

retur, fuit, tanquam illud indicium uagi animi fo, ret, & hallucinantis, & fluxæ atq; apertæ securitatis. Sed cum ille deierasset, inuitissimum sese, ac repugnãtem oscitatione uictum. Teneriq; eo uitio, quod obscœdo appellatur, tum notæ iam destinatæ exemptus est. P. Scipio Africanus Pauli filius, utrãq; historiam posuit in oratiõe quam dixit in censura, cum ad maiorum mores populum hortaretur. Item aliud refert Sabinus Massurius in septimo memorali seuere factum. censores inquit. P. Scipio Nasica. & M. Pumpilius, cum equitũ censum agerent, equum nimis strigosum, & male habitũ, sed equitem eius uberrimum, & habitissimum uiderũt. Et cur inquiunt ita est?ut tu sis, q̃ equus curatior. Quoniam inquit, ego me curo, equum Statius meus seruus. Visum est parum reuerens esse responsum, relatusque in ærarios, ut mos est. Statius autem seruile nomen fuit, pleriq; apud ueteres serui eo nomine fuerunt. Cæcilius quoq; ille comœdiarum poeta inclytus seruus fuit, & propterea nomen habuit Statius. Sed postea uersum est quasi in cognomentum appellatusque Cæcilius Statius.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER QVINTVS.

Vsonum philosophum solitum dicere accepimus, quũ philosophus inquit hortatur, monet, suadet, obiurgat, aliudue qui disciplinarum disserit, tum qui audiunt, si de summo, & soluto pectore, obuias uulgatasq; laudes effutiũt, si clamitant etiam, si gestiunt, si uocum eius festiuitatibus, si modulis uerborum, si quibusdam quasi frequẽtamentis orationis mouentur, exagitantur, & gestiũt, tum scias, & qui dicat & qui audiunt frustra esse, neq; illic philosophum loqui, sed tibicinem canere. Animus is inquit audientis philosophum, quæ dicuntur utilia, ac salubria sunt, & errorum atq; uitiorum medicinas ferunt, laxamentum atq; ocium prolixe, profuseq; laudandi non habet quisquis ille est, qui audit, nisi ille est plane deperditus, inter ipsam philosophi orationem, & perhorrescat necesse est, & pudeat tacitus, & pœniteat, & gaudeat, & admiretur, uarios adeo uultus, disparilesq; sensus gerat perinde, ut eum conscientiamq; eius affecerit, utrarũq; animi partiũ, aut syncerarũ, aut ægrarum philosophi ptractatio. Præterea dicebat magnam laudem nõ abesse ab admiratione. Admirationem aũt, quæ maxima est, nõ parere uerba, sed silentiũ. Icirco inquit poetarũ sapiẽtissimus, auditores illos

Vlyxi labores suos illustrissime narrantis, ubi loquendi finis factus, non exultare, nec strepere, nec uociferari facit. Sed cōsiluisse uniuersos dicit, quasi attonitos, & obstupidos, delinimentis aurium ad origines usque uocis permanantibus.

Super equo Alexandri Regis qui buccephalas appellatus est. Cap. II.

Equus Alexandri Regis, & capite, & nomine bucephalas fuit. Emptum Cares scripsit talentis. xiii. et regi Philippo donatum. æris nostri summa est sestertia. cccxii. Sup hoc equo dignū memoria uisum, q ubi ornatus erat armatusq; ad prælium, haud unq̄ inscendi sese ab alio nisi à rege passus sit. Id etiam de isto equo memoratum est, quod cum in eo insidens Alexander bello indico & facinora faciens fortia, in hostium cuneum non satis sibi prouidens, immisisset. coniectisq; undiq; in Alexandrum telis uulneribus altis in ceruice, atq; in latere equus pfossus est. Moribundus tamen, ac prope iam exanguis è mediis hostibus regem uiuacissimo cursu retulit. Atq; ubi eum extra tela extulerat, ilico concidit, & deinde iam superstitis securus. quasi cum sensus humani solatio expirauit. Tum Rex Alexander parta eius belli uictoria oppidum in iisdē locis condidit atque ob equi honores bucephalon appellauit.

Quæ causa, quodq; initium fuisse dicatur Protagoræ ad philosophiæ literas adeundi. Cap. III.

P Rotagoram uirum in studiis doctrinarum egregium cuius nomen Plato lib. suo illi inclito inscripsit. adolescentem aiunt uictus quærendi gratia in mercede missum. Vecturasq; onerũ corpore suo factitauisse. quod genus græci βασταγὴν τας uocãt. Latine baiulos appellamus. Is de proximo rure abderam oppidũ, cuius popularis fuit, caudices ligni plurimis e funiculo breui arcũdatos portabat. Tũ forte Democritus ciuitatis eiusdem ciuis homo ante alios uirtutis. & philosophiæ gratia uenerandus quum egrederetur extra urbem. uidet eum cum illo genere oneris tam impedito, Ac tam incobili, facile, atq; expedite incedentem. Et prope accedit. & iuncturam. positurámq; ligni scite, peritéq; factam considerat. Petitq; ut paulum acquiescat. Quod ubi Protagoras, uti erat petitum fecit, atq; itidem Democritus acruum illum, & quasi orbem caudicum, breui uinculo comprehensum, ratione quadam, quasi geometrica librari, contineriq; animaduertit, i nterrogauit, quis ad lignum ita composuisset? & cum ille à se compositum dixisset, desiderauit, uti solueret, ac denuo in modum eundem collocaret. At postquam ille soluit ac similiter composuit, tum Democritus animi aciem, solertiamq; hominis non docti demiratus, Mi Adolescens inquit, cum ingenium bene faciendi habeas, sunt maiora melioráq;, quæ facere mecum possis. Abduxitq; eum statim, Secumque habuit, & sumptum ministrauit, & philosophias docuit, & esse eum fecit, quantus postea fuit. Is tamen protagoras insyncærus quidem philosophus, sed acerrimus sophistarum fuit. Pecuniam quippe ingentem, cum à discipu-

lis acciperet annuã, pollicebatur se id docere, quanã uerborum industria causa infirmior fieret fortior. Quam rem græce ita dicebat, τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν. idest causam inferiorem superiorem efficere.

De uerbo duo & uicesimo. quod uulgo incognitum est à uiris doctis multifariam in libris scriptum est.

Caput IIII.

Apud sigillaria forte in libraria ego, & Iulius Paulus poeta uir memoria nostra doctissimus. consederamus, atq; ibi expositi erant Fabii annales bonæ atq; sinceræ uetustatis libri, quos uenditor sine mendis esse contendebat, grammaticus autem quispiam de nobilioribus ab emptore ad spectãdos libros adhibitus. reperisse unum in libro mendum dicebat. Sed contra librarius in quoduis pignus uocabat, si in una uspiam litera delictum esse. Ostendebat grammaticus ita scriptum in libro quarto. Quapropter tum primum ex plebe alter consul factus est, duo & uicesimo anno, postquam romam galli ceperunt. Nõ inquit duo & uicesimo. sed duodeuicesimo scribi oportuit. Quid enim est duo & uicesimo? Alio quoq; loco hic ita scripsit. Mortuus est anno duo & uicesimo. Res fuit annos uigesimoprimo.

Cuiusmodi ioco incauillatus sit Antiochum regem pœnus Annibal.

Caput quintum.

IN libris ueterum memoriarum scriptum est Annibalem carthaginensem apud Regē antiochum facetissime cauillatum esse. Ea cauillatio huiuscemodi fuit. Ostendebat ei antiochus in campo copias ingentis, quas bellum populo Romano facturus comparauerat, conuertebatq; exercitum insignibus argenteis & aureis florentem. Inducebat etiā currus cum falabus, & elephantos cum turribus Equitatumq; frenis, ephippiis, monilibus, phaleris praefulgentem atque ibi rex contemplatione tanti, ac tam ornati exercitus gloriabundus Annibalem aspicit, putasne inquit conferri posse, ac satis esse credis romanis haec omnia? Tum poenus eludens ignauiam imbelliamque militum eius praeciose armatorum satis plane inquit satis esse credo romanis haec omnia, etiam si auarissimi sunt. Nihil prorsum, neque tam lepide, neque tam acerbe dici potest. Rex de numero exercitus sui ac de equiparatione aestimanda quesierat. Respondit Annibal de praeda.

De coronis militaribus, quae sit earum triumphalis, quae obsidionalis. quae ciuica, quae muralis, quae castrensis, quae naualis, quae oualis, quae oleagna. Cap. VI.

MIlitares coronae multifariae sunt. Quarum quae nobilissimae sunt, has ferme esse accepimus, triumphalem, obsidionalem, ciuicam, muralem, castrensem naualē. Est ea quoq; corona, quae oualis dicitur. Est item postrema oleaginea, qua uti solent, qui in praelio non fuerunt, sed triumphum procurant. Triumphales coronae sunt aureae quae imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. Id uulgo dici-

tur aurum coronariū. Hæ antiquitus è lauro erāt post fieri ex auro cœptæ. Obsidionalis est quā ii qui liberati sunt obsidione dant ei duci, qui liberauit. Ea corona graminea est obseruariq; solitū ut fieret è gramine, q̄d in eo loco generatū esset, intra quē clausi erāt, qui obsidebātur. Hanc coronā gramineam. S.P.Q.R.Q. Fabio maximo dedit bello pœnorū secundo q̄ urbē Romanā obsidione hostiū liberasset. Ciuica corona appellatur, q̄ ciues ciui à quo seruatus est in p̄lio testē uitæ salutisq; perceptæ dat. Ea fit è fronde querna, quoniā cibus uictusq; antiq̄ssimus quercus capi solitus sit. Fit etiā ex ilicæ q̄d genus superiori proximum est. Sicuti scriptum est in quadā comœdia Cecilii. Aduehuntur inquit cū ilignea corona, & clamyde. Dii nostrā fidem. Massurius aūt Sabinus in. xi. librorū memoraliū ciuicam coronā tum dari solitā dicit, cum is qui ciuē seruauerat, eodem t̄pe, etiā hostem occiderat. Neq; locum in ea pugna reliquerat. Aliter ius ciuicæ coronæ negat cōcessum. Tiberiū tamē Cæsarem cōsultum, an ciuicam coronam capere posset qui ciuem in prœlio seruasset, & hostes ibidē duos interfecisset, sed locum in quo pugnabat. nō retinuisset, eoq; loco hostes potiti essent rescripsisse dicit, eū quoq; ciuica dignū uideri, q̄ apparet, è tam iniquo loco ciuem ab eo seruatum, ut etiā à fortiter pugnantibus retineri non quiuerit. Hac corona ciuica. L. Gel. uir censorius in senatu Cic. consulem donari à Repu. censuit, q̄ eius opera esset atrocissima illa Catilinæ cōiuratio detecta uindicataq;. Muralis est corona, qua donatur ab imperatore, qui primus murū subiit. In q; oppidū hostiū per uim ascendit. Iccirco qua

si muri pinnis decorata est. Castrēsis est corona qua donat eũ imperator qui primus hostiũ castra pugnãs introiuit. Ea corona insigne ualli habet. Naualis est, qua donari solet maritimo prœlio qui primus in hostiũ nauem ui armatus trãsiliuit. Ea quasi nauiũ rostris insignita est. Et muralis aũt, & castrensis & naualis fieri ex auro solent. Oualis uero corona myrtea est. ea utebantur imperatores, qui ouãtes introibãt urbē. Ouandi aũt ac non triũphandi cã est, quũ aut bella nõ rite indicta, neq; cũ iusto hoste gesta sunt, aut hostiũ nomē humile & non idoneũ est, ut seruorũ pyratarũq; aut deditione repente facta, in puluere (ut dici solet) incruētaq; uictoria obuenit. Cui facilitati aptã esse ueneris frõdē crediderũt, q̃ nõ Martius, sed quasi Venerius q̃dam triũphus foret. Hãc myrteã coronam. M. Crass. cum bello fugitiuorũ cõfecto, ouans rediret, insolēter asper natus est. Senatusq; cõsultũ faciendũ per gratiã curauit, ut lauro nõ myrto coronaretur. M. Cato obiecit. M. Fuluio nobiliori, q̃ milites per ambitionem coronis de causis leuissimis donasset. de qua re uerba ipse apposui Catonis. Nã principio, q̃s uidit corona donari quẽ, q̃, quũ oppidũ captum nõ esset? aut castra hostiũ non incensa essent? Fuluius autem in quẽ hoc à Catone dictũ est, coronis donauerat milites, q̃a uallũ curauerãt, aut q̃a puteũ strenue foderant. Prætereundũ non est q̃d ad ouationes attinet, sup quo dissensisse ueteres scriptores scio. Partim. n. scripserunt, qui ouaret, introire solitum equo uehentem. & Sabinus Massurius pedibus ingredi ouantis dicit sequentibus eos, non militibus, sed uniuerso senatu.

Personæ uocabulum q̃ lepide interpretatus. quãq; esse uoci eius originem dixerit. C. Bassus. Cap. VII.

Lepide me Hercules, et scite. Ganius Bassus in libris, quos de origine uocabulorũ cõposuit, unde appellata persona sit, interpretatur. A personando. n. id uocabulum factum esse coniectat. Nã caput inquit & os, cooperimento personæ tectũ undiq;, unaq; tantum uocis emittendæ uia peruium, quoniam non uaga, neq; diffusa est in unum tãtummodo exitum collectam, coactamq; uocem, & magis claros, canorosq; sonitus facit. Quoniam igitur indumentum illud oris clarescere, & resonare uocem, facit ob eam causam persona dicta est, o, litera propter uocabuli formam productiore.

Defensus error à Vergilii uersibus, quos arguerat Iulius Higinus grãmaticus. Et ibidem qd sit lituus, atq; de etymologia uocis eius. Cap. VIII.

Ipse quirinali lituo, paruaq; sedebat.
Succinctus trabea, leuaq; ancile gerebat.
In his uersibus errasse Vergilium Higinus scrisit, tanq̃ nõ animaduerterit deesse aliqd hisce uerbis, Ipse quirinali lituo. nam si nihil inquit deesse animaduertimus, uidetur ita dictũ, ut fiat lituo, et trabea succinctus, qd' est inquit absurdissimũ. Quippe cũ lituus sit uirga breuis in parte, q̃ robustior est, incurua q̃ augures utuntur, quonã mõ succinctus lituo uideri pôt? Immo ipse Higinus parũ aiaduertit sic hoc esse dictum ut pleraq; dici per defectionẽ solent, ueluti quũ

dicitur. M. Cicero hõ magna eloquẽtia & quare Roscius histrio summa uenustate non plenum hoc utrũq;, neq; perfectum est, Sed .n. pro pleno atq; perfecto audiiur ut Verg. alio in loco Victorẽ butem immani corpore .i. corpus immane habentem. Et item alibi. In mediũ geminos immani pondere cæstus proieat. Ac similiter Domus sanie dapibusq; cruentis Intus opaca ingens, Sic igitur id quoq; uideri dictum dẽt, Picus quirinali lituo erat sicut dicimus statura grãdi capite erat, & est aũt & erat & fuit plerũq; absunt cum elegãtia sine detrimento sententiæ. Et quoniam facta litui mẽtio est nõ prætermittendum est qđ posse quæri animaduertimus utrum lituus auguralis à tuba, quæ lituus appellatur, an tuba à lituo augurum lituus dicta sit: Vtrũq; .n. pari forma, & pariter incuruũ est. Sed si (ut quidã putant) tuba à sonitu lituus appellata est, ex illo Homerico uerbo λίγξε βιός .i. insonuit neruus, necesse est ita accipi, ut uirga auguralis à tube similitudine lituus uocetur. Vtitur autem uocabulo isto Ver. & pro tuba.
Et lituo pugnas insignis obibat, & hasta.

Historia de Crœsi filio sumpta ex Herodoti libris. Caput IX.

Filius Crœsi regis quum iam per ætatem fari posset infans erat, & quum iam multum adoleuisset, item nihil fari quibat. Mutus adeo & elinguis diu habitus est, quum uero in patrem eius bello magno uictũ, & urbe, in qua erat capta, hostis gladio deducto Regem esse ignorans inuaderet, diduxit adolescens os clamare nitens, eoq; nixu, atq;

impetu spūs uitiū, nodūq; linguæ rupit. Planeq; & articulatæ elocutus est clamās in hostē, ne rex Crœsus occideretur. Tum & hostis gladiū reduxit & rex uita dōatus est, & adolescēs loq. psum deinceps incœpit. Herodotus in historiis huius memoriæ scriptor est, eiusq; uerba sunt, quæ prima dixisse filiū Crœsi refert ὤνθρωπε, μὴ κτεῖνε κροῖσον. i. Heus hō nō occide crœsum. Sed & quispiā Samius athleta, nō nomen illi fuit αἴγλης .i. Aegles, quū antea nō loquens fuisset, ob similē dicitur cām loqui cœpisse. Nā quū in sacro certamine sortitio inter ipsos, & aduersarios nō bona fide fieret, & sortem nominis falsam subiici animaduertisset, repente in eum qui id faciebat sese uidere quid faceret, magnum inclamauit. Atq; is oris uinculo solutus, per oē inde uitæ tēps non turbide, neq; adhæse locutus est.

De argumentis, quæ græce ἀντιστρέφοντα appellantur, à nobis reciproca dici possunt. Cap. X.

INter uitia argumentorum, longe maximum esse uitium uidetur eorum, quæ ἀντιστρέφοντα græci dicunt. Ea quidā ex nostris, nō hercle nimis absurde reciproca appellauerūt. Id āt uitium accidit hoc modo, quum argumentum propositū referri contra, conuertiq; in eum potest, à quo dictum est, utrūq; pariter ualet, quale est peruulgatum illud quoq; protagoram sophistarum acerrimum usum esse ferunt, aduersus Euathlum discipulum suum. Lis nāq; inter eos & controuersia super pacta mercede hæc fuit. Euathlus adolescens diues, eloquentiæ discendæ,

causarumq; orandi cupiens fuit. Is in disciplinam Protagoræ sese dedit, daturumq; promisit mercedē grandem pecuniam, quantam protagoras petiuerat. Dimidiumq; eius dedit iam tunc statim, priusq̃ disceret. Pepigitq; ut reliquum dimidiū daret quo primo die causam apud iudices orasset, & uicisset. Postea quum diu tale auditor assectatorq; ꝓtagoræ fuisset, & in studio quidem facundiæ abunde ꝓmouisset, causas tamē non reciperet, tēpusq; iam longum transcurreret & facere id uideretur, ne reliquum mercedis daret, capit cōsiliū Protagoras (ut tum existimabat astutum). Petere insti tit ex pacto mercedem. Litem cum Euathlo contestatur, & quum ad iudices coniiciendæ consistendæq; cāæ gratia uenisset, tum Protagoras sic exorsus est. Disce inqt stultissime adolescens, utroq; id modo fore uti reddas, quod peto, siue contra te pronunciatum erit siue pro te, nam si contra te lis data erit merces mihi ex sententia debebitur, quia ego uicero. Sin uero secundum te iudicatum erit, merces mihi ex pacto debebitur qa tu uiceris. Ad ea respōdit Euathlus. potui inqt huic tuæ tā ancipiti captioni isse obuiā, si uerba nō ipse facerem, atq; alio patrono uterer. Sed magis mihi in ista uictoria ꝓludium est, quum te non in causa tātum, sed in argumēto quoq; isto uinco, disce igitur tu quoq; magister sapientissime utroq; modo fieri uti non reddam, quod petis, siue contra me pronunciatum fuerit, siue pro me, Nam si iudices ꝓ cā mea senserint, nihil tibi ex sententia debebitur qa ego uicero. Sin contra me pronunciauerint, nihil tibi ex pacto debebo quia ego non uicero. Tum iudices dubiosum hoc inexplicabileq; esse, quod utrinq;

dicebatur ratiōne sententia sua utrancūq; in parte dicta esset. ipsa sese resanderet, rem iniudicatam reliquerunt. Cāq; in diem longissimā distulerunt. sic ab adolescente discipulo magister disciplina eloquentiæ inclytus, suo sibi argumēto confutatus est, & captiōsis uersutæ excogitatæ frustratus fuit.

Biantis de re uxoria syllogismū nō posse uideri ἀντιστρέφοντα. i. reciprocū. Cap. XI.

Existimauit qdam etiā illud Biantis uiri sapientis, ac nobilis responsum consimile eē atq; est Protagorion illud, de quo dixi modo ἀντιστρέφον. i. reciprocans. nā quū rogatus esset à quodam Bias, deberet ne uxorē ducere an uitā uiuere cælibem: ἤτοι inquit καλὴν ἄξεις ἢ αἰσχράν, καὶ εἰ καλὴν, ἕξεις κοινήν. εἰ δὲ αἰσχράν, ἕξεις ποινήν. ἑκάτερον δὲ οὐκ ἀγαθὸν, οὐ λυπητέον ἄρα. id est aut pulchrā duces, aut deformē. Si pulchram habebis communem. Sin turpē habebis pœnā. Neutrum aūt bonū. Nō est igitur ducenda uxor. Sic aūt hoc respōsum conuerterunt, εἰ μὲν καλὴν ἄξω, οὐχ ἕξω ποινήν, εἰ δὲ αἰσχράν, οὐχ ἕξω κοινήν, γαμητέον ἄρα. i. si formosam ducā, non habebo pœnā. Sin deformē, nō habebo cōem. Ducenda est ergo uxor. Sed minime hoc esse uidetur ἀντιστρέφον. i. reciprocum, quoniā ex altero latere cōuersum frigidius est, infirmiusq;. Nam Bias ꝓposuit non esse ducendam uxorem ꝓpter alterutrū incommodum, quod necessario patiendū erit ei, qui duxerit. Qui conuertit aūt, non ab eo se defendit incōmodo, qđ

abest, sed carere se altero dicat quod nõ adest. Satis est aũt mendæ sẽtentiæ, q̃ Bias dixit, ꝙ eũ qui duxit uxorem pati necesse est ex duobus incõmodis. alterum, ut aut κοινὴν. i. cõem habeat, aut ποινὴν. i. pœnã. Sed Fauorinus noster cũ facta esset forte mentio syllogismi istius, quo Bias usus est, cuius prima πρότασις. i. ꝓpositio est. ἤ τοι καλὴν ἄξεις. ἢ αἰχρὰν. i. aut pulchram duces, aut turpem, nõ ratum id, neq; iustũ disiũctum esse ait, quoniã nõ necessum est alterum ex duobus quæ disiũguntur, quod in ꝓloquio disiunctiuo necessarium est. Eminentia. n. quædã significari formarũ turpes & pulchre uidentur. Est aũt inquit tertiũ quoq; inter duo ista, quæ disiunguntur cuius rõnẽ prospectũq; Bias non habuit. Inter. n. pulcherrimam fœminam, & deformissimam media quædam forma est, quæ à nimiæ pulchritudinis periculo, & à summo deformidatis odio uacat. Qualis à. Q. Ennio in Melanuppa, perquam eleganti uocabulo stata dicitur, quæ neq; κοινὴ. idest communis futura sit, neq; ποινὴ. idest pœna, quã informam modicam & modestam Fauorinus non mihercle inscite appellabat uxoriam, Ennius autẽ in ista quam dixi tragœdia, eas ferre fœminas ait incolumẽ pudicitia esse quæ stata forma forent.

De nominibus deorum populi Romani, Diiouis, & ueiouis. Cap. XII.

IN antiquis spectatiõibus nomina hæc deorũ inesse aiaduertimus. Diiouis & Veiouis. Est aũt etiam ædes Veiouis Romæ inter arcem &

capitolium. Eorum nominum rationem esse hanc comperi. Iouem latini ueteres à iuuando appellauere. Eundemq; alio uocabulo iuncto patrem dixerunt. Nã qđ est in elisis aut immutatis qbusdã literis Iupiter id plenũ atq; integrũ est. Iouis pater. Sic & Neptunus pater coniunctæ dictus est, Saturnus pater, & Ianus pater & Mars pater, hoc. n. est Marspiter. Itẽq; Iouis dies, spiter appellatus. i. diei & lucis pater. Icircoq; simili nomine Diiouis dictus est, & Lucetius. qđ nos die & luce quasi uita ipsa afficeret. & iuuaret. Lucetium autẽ Iouem Cn. Neuius in libris belli punici appellat. Quum Iouem igitur & Diiouem à iuuãdo nominassent, eum quoq; contra deum qui non iuuãdi potestatem sed. uim nocendi haberet. (Nam deos quosdam ut prodessent celebrabant quosdam ut ne obessent placabant) Veiouẽ appellauerunt. dempta atq; detracta iuuandi facultate. Væ enim particula quæ in aliis atq; aliis uocabulis uariatim per has duas literas cũ a litera media immissa dicitur duplicem significatum eundemq; inter se diuersum capit. Nam & augendæ rei & minuendæ ualet sicuti aliæ particulæ plurimæ propter quod accidit, ut quædam uocabula, quibus particula ista præponitur ambigua sint, & utroq; uersum dicantur, uæscum uæhemens, & uægrãde, de quibus alio in loco uberiore tractatu facto admonuimus. Vesanos aũt & uecordes ex una tantum parte dici, quæ priuatiua est. quam græci στερητικόν μόριον. i. priuatiuam particulam dicũt. Si mulachrum igitur dei Veiouis, quod est in æde, de qua suppra dixi, sagittas tenet, quæ sunt uidelicet paratæ ad nocendum. Quapropter eũ deum pleriq; Apollinem esse dixerũt.

esse dixerunt. Imolaturq; ritu humano capra. Eiusque animalis figmentum iuxta simulacrum stat. Propter ea Vergilium quoq; aiunt multæ antiquitatis hominem si ne ostentationis odio peritum, numina leua in Georgicis deprecari, significantem quandam uim eē huiuscemodi deorum in lædendo magis q̃ in iuuãdo potentem. Versus Vergilii hi sunt.

In tenui labor est, at tenuis non gloria, si quem
Numina leua sinunt, auditq; uocatus apollo.

In istis autem diis quos placari oportet, uti mala à nobis uel à frugibus natis amoueantur. Aurungus quoq; habetur, & Robigus.

De officiorum gradu atq; ordine moribus populi Romani obseruato. Cap. XIII.

SEniorum hominum, & Romæ nobilium atq; in morum disciplinarumq; ueterum doctrina memoriaq; præstantium disceptatio, quædam fuit, præsente, audiente me de gradu, atq; ordine officiorũ. Cũq; q̃reretur q̃bus nos ea prioribus potioribusq; facere oporteret, si necesse esset in opa dãda, faciũdoq; officio, alios aliis anteferre, non constabat. Conueniebat autem facile, constabatq; ex moribus po. ro. Primum iuxta parentes locum tenere, pupillos debere, fidei tutelæq; nostræ creditos. Secundum eos proximum locũ clientes habere qui sese itidem in fidem patrociniumq; nostrum dederunt. Tum in tertio loco esse hospites, postea eē cognatos, affinesq;, huius moris obseruatiõisq; multa sint testimonia, atq; documẽta in antiquitatibus

perſcripta. Ex quibus unum hoc interim de clientibus cognatisq; quod præ manibus eſt, ponemus. M. Cato in oratione quam dixit apud cenſores in Lentulū ita ſcrīpſit, ꝙ maiores ſanctius habuere defendi pupillos ꝙ clientem non fallere. Aduerſus cognatos, pro cliente teſtatur. Teſtimōium aduerſum clientem nemo dicit. Patrē primum, poſtea patronum proximum nomen haberet. Maſſurius aūt Sabinus in libro de iuris ciuilis tertio, antiquiorem locum hoſpiti tribuit, ꝙ clienti. uerba ex eo libro hæc ſunt. In officiis apud maiores ita obſeruatum eſt, primum tutelæ deinde hoſpiti, deinde clienti, tum cognato, poſtea affini, de qua cauſa fœminæ uiris potiores ſunt habitæ, pupillarisq; tutela mulieri prælata, & iam aduerſus quem affuiſſent eius filii tutores relicti, in eadem cauſa pupillo aderāt. Firmum atque clarum iſti teſtimonium rei perhibet auctoritas. C. Cæſaris pontificis maximi qui in oratione quam pro bithynis dixit, hoc principio uſus eſt. Vel pro hoſpitio regis Nicomedis, uel pro horum neceſſitate, quorum res agitur, refugere hoc munus. M. non potui. Nam neq; hominum morte memoria deleri debet, quin proximis retineatur, neq; clientes ſine ſumma infamia deſeri poſſunt, quibus etiam à propinquis noſtris opem ferre inſtituimus.

Quod Appion doctus homo, qui polyhiſtor appellatus eſt, uidiſſe ſe romæ ſcripſit, recognitiōem inter ſeſe mutuam ex uetere notitia hominis & leonis.

Caput XIIII.

APpion, qui polyhistor appellatus est, litteris homo multis praeditus, rerumq; graecarum plurima atq; uaria scientia fuit, eius libri non incelebres feruntur, quibus omnibus ferme, quae mirifica in aegypto uisuntur, audiunturq; historia comprehendit. Sed in his quae audisse uel legisse sese dicat, fortasse à uitio studioq; ostentationis fit loquacior. Est .n. sane q̃ in praedicandis doctrinis suis uenditator. Hoc autem quod in libro aegyptiacorum quinto scripsit, neq; audisse, neq; legisse, sed ipsum sese in urbe Roma uidisse, oculis suis confirmat. In circo maximo inquit uenationis amplissimae pugna populo dabatur. Eius rei (romae cum forte essem) spectator inquit fui. Multae ibi saeuientes ferae, magnitudines bestiarum excellentes, omniũq; inusitata, aut forma erat, aut ferocia. Sed praeter alia omnia leonũ inqt immanitas admirationi fuit. Praeterq; omnis caeteros unus. Is unus leo corporis impetu, uastitudine, terrificoq; fremitu, & sonoro, toris, comisq; ceruicum fluctuantibus animos oculosq; omnium in sese conuerterat. Introductus erat inter compluris caeteros ad pugnam bestiarum datus seruus uiri consularis. Ei seruo Androdus nomen fuit. Tunc ille leo ubi uidit procul, repente inquit quasi admirans stetit, ac deinde sensim atq; placide, tanquam noscitabundus ad hominem accedit. Tum caudam more atq; ritu adulantium canum clementer & blãde mouet, hominisq; sese corpori adiungit. Cruraq; eius & manus prope iam exanimati metu, lingua leniter demulcet. Homo andrudus inter illa tam atrocis ferae blandimenta

amissum animũ recuperat. Paulatim oculos ad contuendum leonem refert. Tum quasi mutua recognitione facta, lætos inquit & gratulabũdos uideres hominem & leonem. Ea re prorsus tam admirabili, maximos populi clamores excitatos dicit. Arcessitũq; à Cæsare Androdum, quæsitamq; causam, cur ille atrocissimus leo uni parsisset. Androdus rem mirificam narrat, atq; admirandam. Cum prouinciam inquit Africam pro consulari imperio meus dominus obtineret, ego ibi iniqs eius, & quotidianis uerberibus ad fugam sum coactus, & ut mihi à domino terræ illius præside tutiores latebræ forent, in camporum & arenarum solitudines cõcessi. Ac si defuisset cibus, cõsiliũ fuit mortem aliquo pacto quærere. Tum sole inquit medio rapido & flagranti, specum quandam nactus remotam latebrosamq; in eã me penetro, & recondo, neq; multo post ad eandem specum uenit hic leo debili uno & cruento pede gemitus edẽs, & murmura, dolorem, cruciatumq; uulneris cõmiserãtia. Atq; illic primo quidem conspectu aduenientis leonis territum sibi, & pauefactum animũ dixit. Sed postq̃ introgressus inquit leo uti re ipsa apparuit, in habitaculũ illud suũ uidet me procul delitiscentẽ mitis & mansuetus accessit, & sublatum pedẽ ostendere mihi & porrigere, quasi opis petendæ gratia uisus est. Ibi inquit ego stirpem ingentem uestigio pedis eius hærentem reuulsi. Conceptamq; saniem uulnere intimo, expressi accuratiusq; sine magna iam formidine siccaui penitus atq; detersi cruorem. Ille tunc mea opera, & medela leuatus, pede in manibus meis posito recubuit & requieuit. Atq; ex eo die trienniũ totum ego & leo in ea-

dem specu, eodemq; uictu uiximus. Nam quas uenabatur feras, membra opimiora ad specum mihi suggerebat, quae ego, ignis copiam non habens sole meridiano torrens edebam. Sed ubi me inquit uitae illius ferinae iam pertaesum est leone, inuenatum profecto reliqui specum, & uiam ferme tridui permensus, à militibus uisus, apprehensusq; sum. Et ad dominum ex aphrica Romam deductus. Is me statim rei capitalis damnandum, dandumq; ad bestias curauit. Intelligo autem inquit hunc quoq; leonem me tunc superato captum, gratiam nunc mihi beneficii & medicinae referre. Haec Appion dixisse Androdum tradit. Eaq; omnia scripta circulataq; tabula populo declarat. Atq; ideo cunctis petentibus dimissum Androdum & poena solutum. Leoneq; ei suffragis populi donatum postea inquit uidebamus Androdum, & leonem loro tenui reuinctum, urbe tota circum tabernas ire donari aere androdum floribus spargi leonem, ubiq; omnes obuios dicere. hic est leo hospes hominis, hic est homo medicus leonis.

Corpus ne sit uox. an ἀσώματον. i. incorporeum uarias esse philosophorum sententias. Cap. XV.

Vetus atq; perpetua quaestio inter nobilissimos philosophorum agitata est, corpus ne sit uox incorporeum, hoc enim uocabulum quidam finxerunt proinde, quod graece dicitur ἀσώματον. Corpus autem est, quod aut efficiens est, aut patiens id graece dicitur τὸ δρώμενον ἢ πάσχον σῶμα ἐστί. idest aut efficiens, aut patiens corpus est. Quam

definitionem significare uolens Lucretius ita scripsit. Tangere enim aut tangi, nisi corpus, nulla potest res. Alio quoq; mõ corpus esse græci dicunt, τὸ τριχῇ διαστατόν. idest triplici dimensione distans. Sed uocem stoici corpus esse contendũt. Eamq; esse dicunt ictum aera. Plato autem non esse uocem corpus putat. Non enim percussus inquit aer, sed plaga ipsa atq; percussio uox est. οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν ἡ φωνή. πλήττει γὰρ τὸν ἀέρα καὶ δάκτυλος παραγόμενος· καὶ οὐδέπω ποιεῖ φωνὴν ἀλλ' ἡ πόση πληγὴ καὶ σφόδρα. καὶ τόση δ' ἕως τε ἐξάκουστην γενέσθαι. idest non simpliciter plaga aeris uox est, nam digitus quoq; aerem percutit, non ita tamen uocem facit. Sed quanta plaga, & uehemens & tanta ut audibilis fiat. Democritus ac deinde Epicurus ex indiuiduis corporibus uocem constare dicunt. Eamq; ut ipsis eorum uerbis utar ῥεῦμα λόγων idest flumen uerborum appellant, hos aliosq; tales argutæ delectabilisq; desidiæ aculeos, cum audiremus, uel lectitaremus neq; in his scrupulis, aut emolumentum aliquod solitum ad rationem uitæ pertinens, aut finem illum quærendi uideremus, Ennianum, Neoptolemum probabamus, qui profecto ita ait. Philosophandum est paucis, nam omnino haud placet.

De ui oculorũ, deq; uidendi rõnibus. Cap. XVI.

DE uidendi ratione, deq; cernendi natura diuersas esse opiniones philosophorum animaduertimus. Stoici causas esse uidendi di

cunt, radiorum ex oculis in ea quæ uideri queũt emissionem, aerisq; simul intentionẽ. Epicurus affluere semper ex omnibus corporibus simulacra quædam corporum ipsorum, eaq; sese in oculos inferre, atq; ita fieri sensum uidendi putat. Plato existimat genus quoddã ignis, lucisq; de oculis exire. idq; coniũctum, continuatumq; uel cum luce solis uel cum alterius ignis lumine, sua ui, & externa nixum efficere, ut quæcunq; offenderit, illustraueritq; cernamus. Sed & hic, ea quæ dissert mus imaginandum. Eiusdemq; illius Enniani Neoptolemi, de quo supra scripsimus, consilio utendum est qui degustãdũ ex philosophia censet nõ in eã ingurgitãdũ.

Quam ob causam dies primi post calẽdas nonas idus atri habeantur, & cur diem quoq; quartum ante calendas, uel nonas uel idus quasi religiosum plærique uitant. Cap. XVII.

Verrius flaccus in quarto de uerborum significatione, dies qui sunt postridie calẽdas nonas, idus quos uulgus imperite nefastos dicit, propter hanc causam dictos habitosq; atros eẽ scribit. Vrbe inquit à gallis senonibus recuperata. L. Attilius in senatu uerba fecit. Q. Sulpitium tribu. militũ ad halliam aduersus gallos pugnaturum, rem diuinam dimicandi gratia postridie idus fecisse. Cum exercitum popu. Roma. occidione occasum, & post diem tertium eius diei urbem præter capitolium captam eẽ. Cõpluresque alii senatores recordari sese dixerunt quotiens belli gerendi gratia, res diuina postridie calendas nonas idus à magistratu populi Ro. facta esset eius

belli pximo deinceps prœlio Reip. malam gestam esse. Tum senatus eam rem ad pontifices reiecit, ut ipsi qđ uideretur, statuerent. Pontifices decreuerunt nullũ iis diebus sacrificium recte futurũ ante diem quoq; quartum calendas, uel nonas, uel idus, tanq̃ inominalē diē plerią; uitāt. Eius obseruatōis an religio ulla sit tradita q̃ri solet. Nihil sup ea re scriptũ inuenimus, nisi q̃ Claudius annaliũ quīto cladem illam pugnæ cannēsis uastissimā factā dicat ante diē quartũ nonas sextiles.

In quid & quantũ differat historia ab annalibus. Super eaq; ea re uerba posita ex libro rerum gestarum Sempronii Asellionis primo. Cap. XVIII.

Historiam ab annalibus quiddam differre eo putant, q̃ quum utrunq; sit rerum gestarũ narratio, earum tamen proprie rerũ sit historia quibus rebus gerēdis interfuerit is, qui narret. Eamq; esse opinionem quorũdam Verrius Flaccus refert in libro de significatu uerborũ quarto. Ac se quidē dubitare super ea re dicat. Posse aũt uideri putat non nihil esse rōnis in ea opinione, q̃ historia græce significat rerum cognitionem præsentiũ. Sed nos audire soliti sumus annales omnino id esse, qđ historiæ sint. Historias non omnino esse id quod annales sint. Sicuti qđ est homo id necessario animal esse, quod est animal nō id necesse est hoīem esse. Ita historias quidem esse aiũt rerũ gestarũ, uel expositionem, uel demonstrationem, uel quo alio nomine id dicendum est, Annales uero eē, quum res gestæ plurium annorum, obseruato cuiusq; anni ordine deinceps cōponuntur. Cum uero non per

annos, sed per dies singulos res gestæ scribūtur, ea hīstoria græco uocabulo ἐφημερίς.i. diariū dicitur. Cuius latinū interpretamentum scriptum est in libro Sempronii Asselliōis primo. ex quo libro plura uerba adscripsimus, ut simul ibidem, quid ipse inter res gestas, & annales esse dixerit ostēderemus. Verum inter eos inquit, qui annales relinquere uoluissent, & eos q res gestas à Romanis perscribere conati essent, omnium rerum hoc interfuit. Annales libri tantummodo quod factum quoq; anno gestum sit ea demonstrabant. Id est quasi qui diarium scribunt, quā græci. ἐφημερίδα uocant nobis nō modo satis esse uideo, quod factū esset id pronunciare, sed etiā quo consilio, quaq; ratione gesta essent, demonstrare. Paulo post idem Asellio in eodem libro. nam neq; alacriores ad Remp. defendendā, neq; segniores ad rem perperam faciundum annales libri cōmonere quicq̄ possunt. Scribere aūt bellum quo initum consule, & quo modo confectum sit, & qs triumphans introierit, exq; eo libro, quæ in bello gesta sint iterare id fabulas non prædicare ait. Interea quid senatus decreuerit, aut quæ lex rogatio'ue lata sit, neq; quibus cōsiliis ea gesta sunt iterare, id fabulas pueris est narrare, non historias scribere.

Quid sit adoptatio, quid item sit arrogatio, quantū q; hæc inter se differant uerbaq; eius, quæ qualiaq; sint, qui in liberis arrogandis super ea re populum rogat.

Cap. XIX.

CVm in alienam familiam, inq; liberorū locum extranei sumuntur, aut per prætorem

fit, aut per populū. Quod per prætorem fit adoptatio dicitur. Quod per populum arrogatio. Adoptantur aūt cum à parente, in cuius ptāte sunt, tertia mancipatione in iure ceduntur. Atq; ab eo qui adoptat, apud eū, apud quem legis actio est, uindicantur. Arrogantur ii, cū sui iuris sunt in alienam sese ptātem tradunt. Eiusq; rei ipsi auctores fiunt. Sed arrogationes non temere, nec inexplorate cōmittuntur. Nā comitia arbitris pontificibus præbentur, quæ curiata appellantur. Aetas eius qui arrogare uult an liberis potius gignundis idonea sit, bonaq; eius q arrogatur, ne insidiose appetita sint, consideratur. Iusq; iurandum à Q. Mutio Pon. Max. conceptum dicitur, qđ in arrogando iuraretur. Sed arrogari non pōt, nisi iam uesticeps. Arrogatio aūt dicta quia genus hoc in alienā familiam transitus per populi rogationem fit. Eius rogationis uerba hæc sunt. Velitis, iubeatis, uti. L. Valerius. L. Titio tam iure, legeq; filius si sit, & q̄ si ex eo patre, matreq; familias eius natus esset. Vtiq; ei uitæ, necisq; in eū ptās fiet, uti patrando filio est. hæc ita ut dixi, ita uos quirites rogo. Neq; pupillus aūt, neq; mulier, quæ in parentis ptāte est arrogari possunt, quoniā & cum fœminis nulla comitiorum cōio est, & tutoribus in pupillos tantam esse auctoritatem, ptātemq; fas non est, ut caput liberum fidei suæ commissum alienæ ditioni subiiciatur. Libertinos uero ab ingenuis adoptari quidem iure posse, Massurius Sabinus scripsit. Sed id neq; permitti dicit, neque permittendum esse unq̄ putat, ut homines libertini ordinis per adoptionem in iura ingenuorum inuadant. Alioquin si iuris ista antiquitas seruetur, etiam

seruus a domino per prætorem dari in adoptationem pōt. Idq; ait plerosq; iuris ueteris auctores posse fieri scripsisse. Animaduertimus in oratione. P. Sapionis, quam censor habuit ad populum de moribus, inter ea quæ rephendebat, φ contra maiorū instituta fierēt, id etiam eum culpauisse, quod filius adoptiuus patri ad optatori inter premia patrum prodesset. Verba ex ea oratione hæc sunt. In alia tribu patrem, in alia filium suffragium ferre. Filium adoptiuum tam procedere, q̄ si se natum habeat. absentis censeri iubere, ut ad censum nemini necesse sit euenire.

Quòd uocabulum Latinum solœcismo fuerit Capito. asinius, quid ipsum appellauerit ueteres latini, q̄bus q; uerbis solœcismum definierit idem asinius.

Caput XX.

Solœcismus latino uocabulo ab Asinio Capitone, eiusdemq; ætatis aliis imparilitas appellatur, uetustioribus latinis stribiligo dicebatur à uersura uidelicet & prauitate tortuose orationis, tanq̄ sieroblıgo quædam. Quod uitium Asinius capito in litteris, quas ad Clodium Tuscum dedit hisce uerbis definit. Solœcismus est inquit impar & inconueniens compositura partium orationis. Quum græcum autē uocabulū sit solœcismus, an Attia homines, q elegātius locuti sunt, usi eo sint q̄ri solet. Sed nos neq; solœcismū, neq; Barbarismū apud græcorū idoneos ad huc inuenimus. Nā sicut βάβαρον. i. Barbarū, ita σόλοικον, i. solœcū dixerūt. Nostri quoq; antiqores so-

locum facile, solœcismum haud scio, an unq̃ dixerint. Quod si ita est neq; in græco, neque in latino solœcismus probe dicitur.

Pluria qui dicat, & cõpluria, & cõpluries non barbare dicere sed latine. Cap. XXI.

Pluria forte qs dixit sermocinans uir adprime doctus meus amicus nõ hercle studio ferens ostentandi, neq; quo plura dicendũ nõ putaret. Est.n. doctrina homo seria, & ad uitæ officia deuincta, ac nihil de uerbis laborante, sed opinor assidua ueterum scriptorũ tractatione inoleuerat linguæ illius uox, quã in libris sæpe offenderat. Aderat, quũ ille hoc dixit, repræhẽsor audaculus uerborũ, qui per pauca eademq; à uulgo pertrita legerat. Habebatq; nõ nullas disciplinæ grãmaticæ inaudaciunculas, partim rudes inchoatasq;, partim non ꝓbas. Easq; quasi puluerem ob oculos, quũ adortus quemq; fuerat aspergebat. Sicut tunc amico nostro barbare inquit dixisti pluria. Nam neq; rõnem uerborum hoc, neq; auctoritates habet. Ibi ille amicus ridens, amabo te inquit uir bone, quia nunc mihi à magnis seriisq; rebus ocium est, uelim doceas nos, cur pluria siue compluria (nihil.n. differt) non latine sed barbare dixerint. M. Cato, & Q. Claudius, Vale. Antias. L. Lælius, P. Nigidius, M. Varro, quos subscriptores, approbatoresq; huius uerbi habemus. Præter poetarũ oratorũq; ueterum multam copiam. Ad quæ ille nimis arrogãter, tibi inquit habeas auctoritates istas, ex faunorum, & aborignum sæculo

repetitas, atq; huic rationi respondeas. Nullum.n.uocabulum neutrum comparatiuum, numero pluratiuo, casu recto ante extremum a, hēt, i, litteram sicuti meliora, maiora, grauiora. ꝓinde igitur plura non pluria dici cōsueuit, ne cōtra formā ꝓpetuā in cōparatiuo, i, litera sit ante extremum a. Tum ille amicus noster quū hominem confidentem pluribus uerbis non dignū existimaret. Asinii inqt Capitonis doctissimi uiri epistolæ sunt. uno in libro multæ opinor positæ in tēplo pacis. Primaq; epistola scripta est ad Pacuuium Labeonem cui titulus præscriptus est pluria nō plura dici debere. In ea epistola rationes grammaticas posuit, per quas docet pluria latinum esse plura barbarū. Ad Capitonem igitur te dimittimus. Ex eo id quoque simul disces, si modo assequi poteris, quod in ea epistola scriptū est, pluria siue plura absolutum esse siue simplex, non ut tibi uidetur comparatiuum. Huius opinionis asinianæ id quoq; adiumentum est, ꝙ compluries cū dicamus, non comparatiue dicimus. Ab eo autem quod est cōpluria, aduerbiū est factum compluries. Id quoq; quoniā minus usitatum est, uersum Plauti subscripsi ex comœdia, quæ persa inscribitur. Quid metuis? Metuo hercle uero. Sensi ego compluries. Item. M. Cato in quarto originum eodem in loco ter hoc uerbū posuit. Compluries eorum milites mercennarii inter se multi, alteri alteros occidere. Cōpluries multi simul ad hostes trās fugere. Compluries in imperatorem impetum facere.

LIBER
AVLI GELLII NOCTIVM ATTI-CARVM COMMENTARII.
LIBER SEXTVS.

Quem in modum responderit Chrysippus aduersus eos qui prouidentiã consistere negauerũt. Cap. I.

Homines fecisse dicitur tantã uim esse erũnarũ, & malorũ, aduersus ea Chrysippus, cum in libro περὶ προνοίας. i. de prouidẽtia quarto dissereret, nihil est prsus istis inqt nihil insipidius, q opinã tur bona eẽ potuisse, sinõ essent itidẽ mala. Nã cũ bona malis contraria sint, utraq; necessariũ est opposita inter sese, & quasi mutuo aduerso quæq; fulta nisu cõsistere. Nullũ adeo contrariũ esse sine contrario altero, quo.n. pacto iusticiæ sensus esse posset, nisi essent iniuriæ? Aut qd aliud iustitia est, q̃ iniustitiæ priuatio? Quid itẽ fortitudo intelligi posset, nisi ex ignauiæ oppositione? Quid cõtinentia, nisi ex intẽperantiæ? Quo item mõ prudentia esset, nisi foret cõtra imprudentia? Proinde inquit homines stulti, cur nõ hoc ẽt desiderant, ut ueritas sit, & nõ sit mẽdaciũ? Nãq; itidem sunt bona & mala, fœlicitas & infortunitas, dolor & uoluptas. Alterum.n. ex altero (sicuti Plato ait) uerticibus inter se cõtrariis deligatum est. Si tuleris unum, abstuleris utrũq;. Idem Chrysippus in eodem libro tractat, consideratq; dignũ esse id quæri pu

tat. Εἰ αἱ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται. i. an hominum morbi ſecundum naturā ꝓueniāt. Idem natura ne ipſa rerum, uel prouidentia, quæ compagem hanc mūdi, & genus hominū fecit, morbos quoq; & debilitates, & ægritudines corporū, quas patiuntur homines, fecerit. Exiſtimat aūt non fuiſſe hoc principale naturæ conſiliū, ut faceret homines morbis obnoxios. Nunq̄. n. hoc conueniſſe naturæ auctori, parētiq; rerum omnium bonarum. Sed cum multa inquit, atq; magna gigneret, pareretq; aptiſſima & utiliſſima, alia quoq; ſimul adgnata ſunt incōmoda iis ipſis quæ faciebat cohærentia. Eaq; nō per naturā, ſed per ſequellas quaſdam neceſſarias facta dicit, quod ipſe appellat κατὰ παρακολούθησιν. id eſt per ſequellā. Sicut inquit, cum corpora hominum natura fingeret, ratio ſubtilior, & utilitas ipſa operis poſtulauit, ut tenuiſſimis minutisq; oſſiculis caput compingeret. Sed hanc utilitatem rei maioris, alia quædam incommoditas extrinſecus conſecuta eſt ut fieret caput tenuiter munitum, & ictibus offenſionibusq; paruis fragile, proinde morbi quoq; & ægritudines partæ ſunt dū ſalus paritur. Sic hercle inquit dum uirtus hominibus per conſiliū naturæ gignitur, uitia itidem per affinitatem contraria nata ſunt.

Quo itidē mō, & uim neceſſitatēq; fati conſtituerit, & eſſe tamen in nobis conſiliu, iudiciiq; noſtri arbitrium confirmauerit. Cap. II.

Fatum, qđ græci πεπρωμένην, uel εἱμαρμένην uocāt, ad hāc ferme ſnīam Chryſippus ſtoicæ princeps philoſophiæ definit. Fatū

est inquit sempiterna quædam & indeclinabilis series rerũ, & catena uoluens semetipsa sese, & implicãs per æternos consequentiæ ordines, ex quibus apta connexaq; est. Ipsa autem uerba Chrysippi, q̃tum ualui, memoria adscripsi, ut si cui meum istud interpretamentũ uidebitur esse obscurius, ad ipsius uerba animaduertat. In libro enim περὶ προνοίας. i. de prouidentia quarto εἱμαρμένην, fatum esse dicit φυσικὴν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑτέρων τοῖς ἑτέροις ἐπακολουθούντων καὶ μεταπονὶ μὲν οὖν ἀπαραβάτου οὔσης τῆς τοιαύτης συμπλοικῆς. i. naturalem quẽdam ordinem omnium rerũ ex æterno aliis ad alia consequẽtibus & incõmutabili manẽte eiuscemodi complicatione. Aliarum autem opinionum disciplinarumq; auctores huic definitioni ita obstrepunt, si Chrysippus inquiunt fato putat omnia moueri, & regi, nec declinari, transcendiq; posse agmina fati, & uolumina, peccata quoq; hominum & delicta non suscẽsenda, neq; inducenda sunt ipsis, uolũtatibusq; eorũ, sed necessitati cuidam, & instantiæ quæ oritur ex fato, omni quæ sit rerum domina, & arbitra, per quam necesse sit fieri, quicquid futurum est. Et propterea nocentium pœnas legibus iniq; constitutas, homines ad maleficia non sponte ueniunt, sed fato trahuntur. Contra ea Chrysippus tenuiter multa, & argute disserit, sed omnium fere, quæ super ea re scripsit, sententia huiuscemodi est. Quãq̃ ita sit inquit ut ratione quadam necessario & principali coacta, atq; cõnexa sint fato oĩa, ingenia tamen ipsa mentium nostrarũ perinde sunt fato obnoxia, ut proprietas eorũ est ipsa qualitas. Nam si

sunt per

sunt per naturam primitus salubriter, utiliterq; ficta, omnem illam uim, quæ de fato extrinsecus ingruit, inoffensius, tractabiliusq; transmittunt. Sin uero sunt aspera, & inscita, & rudia, nullisq; artium bonarũ adminiculis fulta, & etiã si paruo siue nullo fatalis incommodi conflictu urgeantur, sua tamen leuitate, & uolũtario impetu in assidua delicta & in errores ruũt. Idq; ipsum ut ea ratione fiat, naturalis illa, & necessaria rerum consequentia efficit, quæ fatum uocatur. Est enim genere ipso, quasi fatale, & consequens ut mala ingenia peccatis, & erroribus nõ uacent. Huius deinde rei exemplo non hercle nimis aliene, neq; illepide utitur. Sicut inquit lapidem cylindrum si per spatia terræ prona, atq; derupta iacias, causam quidem ei, & initium præcipitanti feceris, mox tamen ille præceps uoluitur, nõ quia tu id iam facis, sed quoniã ita sese modus eius & formæ uolubilitas habet. Sic ordo & ratio & necessitas fati, genera ipsa & principia causarũ mouet. Impetus uero consiliorum, mentiumq; nostrarum actionesq; ipsas, uoluntas cuiusq; propria, & animorum ingenia moderãtur. Infert deinde uerba hæc iis, quæ dixit congruẽtia. διό ὑπὸ τῶν πυθαγορε ἰωνὸ'υτως εἴρηται. γνώσι δ' ἀνθρώπους αὐθαίρετα πήμαθ' ἐλβόντας ὡς τῶν βλαβῶν ἑκάστοις παρ' αὐτοῖς γινομένων, καὶ καθ' ὁρμὴν αὐτῶν ἁμαρτανόντων τε καὶ βλαπτομένων καὶ κατά τὴν αὐτῶν διάνοιαν καὶ πρόθεσιν. idest quamobrem à pythagoreis sic dicitur. Noscas homines spontaneas haurire calamitates, quasi detrimenta singulis à seipsis fiãt, & suo impetu delinquant, & in incommoda ruant sua

uoluntate atq; proposito. Propterea negat oportere ferri audiriq; homines aut nequam, aut ignauos, & nocentes, & audaces, q cũ in culpa & in maleficio reuicti sunt, perfugiunt ad fati necessitatem, tanquam in aliquod fani asylum, & quæ pessime fecerunt, ea non suæ temeritati, sed fato esse attribuẽda dicant. Primus autem Homerus sapientissimus & antiquissimus poetarum dixit in hisce uersibus.

ὢ πόποι. οἷον δή νυ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται.
ἐξ ἡμέων γάρ φασί κακ' ἔμμεναι οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ.
σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν, ὑπέρμορον, ἄλγε' ἔχου (σιν.
Hei mihi quid damnant mortales numina cœli?
Esse aiunt etenim per nos mala. cum tamen ipsis
Vecordi preter fatum sint mente dolores. Ita. M. Cic. in libro quem de fato cum scripsit, cũ quæstionẽ istam diceret obscurissimam esse & implicatissimam, Chrysippũ quoq; philosophũ non expedisse se in ea refert his uerbis. Chrysippus æstuans laboransq; quonam pacto explicet, & fato omnia fieri, & esse aliquid in nobis intricatur hoc modo.

Historia sumpta ex libris Tuberonis de serpente inusitatæ longitudinis. Cap. III.

Serpens.

Tubero in historiis scriptum reliqt, bello primo punico Attilium regulũ cõsulẽ in aphrica castris apud Bragadam flumen positis. prœlium grande, atq; acre fecisse aduersus unum serpentem in illis locis stabulãtem inusitatæ immanitatis. Eumq; magna totius exercitus conflictiõe balistis, atq; catapultis diu oppugnatum. Eiusq; interfecti longum corium pedes centum, & .xx. romam misisse.

Quid idem Tubero nouae historiae de Attilio Regulo à carthagniensibus capto litteris mãdauerit. Quid etiã Tuditanus super eodem Regulo scripserit. Ca. IIII.

Quod satis celebre de Attilio Regulo, id nuperrime legimus scriptũ in Tuditani libris Regulum captum ad ea quae in senatu Romae dixit suadẽs ne captiui cum carthagniensibus permutarentur, id quoq; addidisse. Venenum sibi carthagniẽses dedisse, non praesentaneum, sed eiusmodi qd' mortem in diem proferret, eo consilio, ut uiueret quidẽ tantisper, quoad fieret permutatio. Post autem grassante sensim ueneno cor tabesceret. Eundem regulum Tubero in historiis rediisse carthaginem, nouisq; exemplorum modis excruciatum à poenis dicit. In atras inquit & profundas tenebras eũ claudebant, ac diu post, ubi erat uisus sol ardentissimus, repente educebant, & aduersus ictus solis oppositum continebant. Atq; intendere in coelum oculos cogebant. Palpebras quoq; eius ne conniuere posset, sursum ac deorsum diductas insuebant. Tuditanus autem somno diu prohibitum, atq; ita uita priuatum refert. Idq; ubi Romae cognitum est, nobilissimos poenorũ captiuos liberis Reguli à senatu deditos, & ab iis in armario muricibus praefixo destitutos, eademq; insomnia cruciatos interisse.

Quod Alphenus iuriscõsultus in uerbis ueteribus interpretandis, errauit. Cap. V.

Alphenus iure consultus, Ser. Sulpitii discipulus, rerumq; antiquarum nõ incuriosus in lib. digestorũ. xxx. & .iiii. Colectaneorũ

autem secundo in fœdere inquit, quod inter popu. Ro. & carthaginenses factum & scriptum inuenitur, ut carthaginenses quotquot annis po. Ro. darent certum pondus argenti puri puti, quæsitumq; est quid esset argentum purum putum, respondi ego inquit esse purum putum ualde purum, sicut nouum nouicium dicimus, & proprium propitiũ augere atq; intendere uolentes noui & proprii significationem. Hoc ubi legimus, mirabamur eandẽ affinitatem uisam esse Alpheno puri & puti, quæ sit noui & nouicii. Nam si esset, puricium tum sane uideretur dici, quasi nouitium id etiam mirum fuit, quod nouitium per augendi figuram dictum existimauit, quum sit nouicium non ꝙ nouum sit, sed quod à nouo dictum inclinatumq; sit. Iis ergo assentimus qui putum esse dicunt à putãdo dictum, & ob eam causam prima syllaba breui pronunciant non longa, uti existimasse Alphenum uidetur, quia puro id esse factũ scripsit. Putare autem ueteres dixerunt, uacantia ex quaq; re, ac non necessaria, aut etiam obstantia, & aliena auferre & excidere, & quod eẽt utile, ac sine uitio uideretur relinquere. Sic nãq; arbores & uites & sic ẽt rationes putari dictum. Verbum quoq; ipsum puto, quod declarandæ sententiæ nostræ causa dicimus, non signat profecto aliud, ꝗ id agere non in re dubia obscuraq;, ut decisis amputatisq; falsis opiniõibus, quod uideatur esse uerum, & integrum, & incorruptum retineamus. Argentum ergo in carthaginensi fœdere putum dictũ esse quasi ex putatum excoctũq;, omniq; aliena materia carens, omnibusq; ex eo uitiis detractis, emaculatum & cãdefactum. Scriptum est autem purum

puum non in carthagmensi solum fœdere, sed quum in multis aliis ueterum libris. Tum etiam in. Q. quoque Ennii tragœdia quæ inscribitur Alexander, & in Satyra. M. Varrōis quæ inscripta est, δὶς παῖδες οἱ γέροντες. i. bis pueri senes.

Temere ineptéq; repræhensum esse à Iulio Higino Vergliũ, φ præpetes Dædali pennas dixit, atq; ibi qd sint aues præpetes. Et quid illæ sint aues, quas Nigidius inferas appellauit. Cap. VI.

Daedalus, ut fama est, fugiẽs minoia regna,
Præpetibus pennis ausus se credere cœlo
Insuetum per iter gelidas enauit ad arctos.
In his Vergilii uersibus reprehendit Higinus præpetibus pennis, quasi improprie & inscite dictum. Nã præpetes inquit aues ab auguribus appellantur, quæ aut oportune præuolant, aut idoneas sedes capiunt. Nõ apte igitur usum uerbo augurali existimauit in Dædali uolatu nihil ad augurum disciplinam pertinente. Sed Higinus nimis hercle ineptus est, cum quid præpetes eẽ se scire ratus est. Verglium autem & Timacium doctũ uirum ignorasse, qui in secundo iliadis uictoriam uolucrem præpetem appellauit in hoc uersu. Dũ dat uincenti præpes uictoria palmam. Cur autem non. Q. quoq; Ennium reprehendit? qui in annalibus non ut Vergilius pennas Dædali ꝑpetes, sed lõge diuersius inqt. Quid Brundusium pulchro præcinctũ præpete portu. Et si uim potius naturamq; uerbi considerasset, neq; id solum, quod augures dicerent inspexisset, ueniã pro-

sus poetis daret similitudine ac trãslatione uerborum non significatione utentibus, nam quoniam non ipsæ tantum aues, quæ prosperius præuolant, sed etiam loca quos capiunt, q̃ idonei fœliciaq; sunt, præpetes appellãtur. Icaro Dædali pennas præpetes dixit, quoniam ex locis in quibus periculum metuebat, in loca tutiora peruenerat. Locos porro præpetes & augures appellant. Et Ennius in annalium primo dixit.

Præpetibus hilares sese, pulchrisq; locis dant.

Auibus autem præpetibus contrarias auis inferas appellari Nigidius figulus in libro primo augurii priuati ita dicit. Discrepat dextra sinistræ, præpes inferæ. Ex quo est coniectare præpetes appellatas, quæ altius sublimiusq; uolitent, cum differre à præpetibus Nigidius inferas dixerit. Adolescens ego romæ, cum tum etiã ad grammaticos itarem audiui Apollinarem Sulpitium, quem in primis sectabar, cum de iure augurio quæreretur, & mentio præpetum auium facta esset, è. L. claro præfecto urbis dicere præpetes sibi uideri esse alites, quas Homerus τανυπτέρυγας, idest exporrectas passasq; protensas habentes alas appellauerit. Quoniam istas potissimum augures spectarent, quæ ingentibus alis patulæ, atq; porrectæ præuolarent. Atq; ibi hos Homeri uersus dixit.

τύνη δ' οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
πείθεσθαι τῶν οὔτι μετατρέπομ' οὐδ' ἀλεγίζω.

Me tu præpetibus parere uolucribus ipsum
Mandas, quas equidem temnoq;, animoq; recuso.

De Acca Larentia, & Caia Tarratia, deque origine sacerdotii fratrum Arualium.

Caput VII.

Accæ Larentiæ, & Caiæ Tarraciæ, siue illa suffetia, nomina in antiquis annalibus celebria sunt. Earum alteræ post mortem, Tarratiæ autem uiuæ amplissimi in honores à popu. Roma. habiti, & Tarratiã quidem uirginem Vestæ fuisse lex oratia testis est, quæ super ea ad populum lata, qua lege ei plurimi honores fiunt. Inter quos ius quoq; testimonii dicendi tribuitur. Testabilisq; una omniũ fœminarum ut sit datur. Id uerbũ est ipsius legis Horatiæ. Contrarium est in. xii. tabulis scriptum. Improbus intestabilisq; esto. Præterea si quadraginta annos nata sacerdotio abire, ac nubere uoluisset, ius ei potestasque exaugurandi, atq; nubendi facta est, munificentiæ & beneficii gratia, q campum Tiberinum, siue Martium popu. Roma. condonasset. Sed Acca Larentia corpus in uulgus dabat, pecuniamque emeruerat ex eo quæstu uberem. ea testamento, ut in Antiatis historia scriptum est. Romulum regem, ut quidam alii tradiderunt populum Ro. bonis suis hæredem fecit. Ob id meritum à flamine quirinali sacrificiũ ei publicè fit, & dies è nomine eius in fastos additus. Sed Sabinus Massurius in primo memoralium secutus quosdã historiæ scriptores. Accam Larentiã Romuli nutricem fuisse dicit. Ea inquit mulier ex. xii. filiis maribus unũ morte amisit. In illius locum Romulus Accæ Larentiæ sese filiũ dedit. Seq; & cæteros eius filios fratres aruales appel-

lauit. Ex eo tempore collegium mansit fratrum arualiũ numero. xii. cuius sacerdotii insigne est spicea corona, & albæ infulæ.

De Alexandro, & de. P. Scipione memoratu digna. Caput VIII.

Ἀπίων græcus hõ, qui πολυίστωρ. i. multi scius est appellatus, facili atq; alacri facundia fuit. Is quum de Alexandri Regis laudibus scriberet, uicti inquit hostis uxorem facie inclyta mulierem uetuit in conspectum suum deduci, ut eã ne oculis suis quidẽ contingeret. Lepida igitur quæstio agitari potest, utrum uideri continentiorem par sit. P. ne Aphricanum superiorẽ, qui Carthagine ampla ciuitate, in Hispania expugnata, uirginẽ tempestiuã, forma egregia, nobilis uiri hispani filiam captam, perductã ad se patri inuiolatã reddidit, an regem Alexandrũ, qui Darii regis uxorem, eandem eiusdemq; sororem prœlio magno captam quã esse audiebat, exuperanti forma, uidere noluit, perduciq; ad sese prohibuit. Sed hanc utrãq; declamatiũculam super Alexãdro & Scipione celebrauerint, q̃bus abũde & ingenii, & ocii, & uerborum. Non satis habebimus, quod ex historia est, id dicere. Scipionem istum, uero ne an falso incertum, fama tamen, cum esset adolescens, haud sincera fuisse, & propemodũ constitisse hosce uersus à Gn. Neuio poeta in eum scriptos esse.

Etiam qui res magnas manu sæpe gessit gloriose.
Cuius facta uiua nunc uigent, qui apud gentes solus.

præstat, cum suus pater cum pallio uno ab amicâ abduxit.

His ego uersibus credo adductum Valerium Antiatem aduersus cæteros omnes scriptores de Scipionis moribus sensisse, & eam puellam captiuam non redditā patri scripsisse, cōtra quē nos supra diximus, sed retentam à Scipiōe, atq; in delitiis, amoribusq; ab eo usurpatam.

Locus exceptus ex annalibus. L. Pisonis historiæ & orationis lepidissimæ. Cap. IX.

Quod res uidebatur memoratu digna, q̄ fecisse. Cn. Flauium anni filiū, & ædilem curulem. L. Piso in. iii. annali scripsit. Eaq; res per quā pure, & uenuste narrata à Pisone locum istū totum huncex Pisonis annali cōposuimus. Cn. inquit Flauius patre libertino natus scriptū faciebat. Isq; i eo tpe ædili curuli apparebat, quo tpe ædiles subrogantur. Eumq; ꝓ tribu ædilē curulem renunciauerunt. At ædilis, qui comitia habebat, negat accipere. Neque sibi placere, qui scriptū faceret, eū ædilem fieri. C. Flauius Annii filius dicitur tabulas posuisse, scriptu sese abdicasse. Isq; ædilis curulis factus est. Idem Cn. Flauius Annii filius dicitur ad collegam uenisse uisere ægrotū, & in conclaue postq̄ introiuit adolescens ibi complures nobiles sedebant. Ii contemnentes eum, assurgere ei nemo uoluit Cn. Flauius anni filius ædilis id arrisit. Sellam curulem iussit sibi afferri. Eā in limine apposuit, ne quis illorum exire posset. Vtiq; ii omnes inuiti uiderent sese in sella curuli sedentem.

Historia super Euclide Socratico, cuius exẽplo Taurus philosophus adhortari adolescentis suos solitus, ad philosophiam gnauiter sectandam. Cap. X.

Philosophus Taurus uir memoria nostra in disciplina platonica celebratus, cũ aliis bonis multis salubribusq; exẽplis hortabatur ad philosophiã capesçendã, tum uel maxime ista re animos iuuenũ expergebat. Euclidẽq; dicebat socraticum factitauisse. Decreto inquit suo Atheniẽses cauerant, ut qui megaris ciuis esset, si intulisse athenas pedem præhensus esset, ut ea res ei hoĩ capitalis esset. Tanto athenienses inquit odio flagrabant finitimorũ hominũ megarensium. Tum Euclides, qui indidem megaris erat, quiq; ante id decretum, & esse Athenis, & audire Socratem cõsueuerat. postq̃ id decretum sanxerunt, sub noctem priusq̃ aduesperasceret, tunica lõga muliebri indutus, & pallio uersicolore amictus, & caput, & ora uelatus, e domo sua megaris Athenas ad Socratem commeabat, ut uel noctis aliquo tempore consiliorum sermonumq; eius fieret particeps. Rursusq; sub lucem milia passuum paulo amplius uiginti eadẽ ueste illa tectus redibat. At nunc inquit uidere est philosophos ultro currere, ut doceant, ad fores iuuenũ diuitum, eosq; ibi sedere, atq; operiri, ppe ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne uinum edormiant.

euclides

Verba ex oratione. Q. Metelli Numidici, quæ libuit meminisse ad officium grauitatis dignitatisq; uitæ decentiã. Cap. XI.

CVm inquatissimis hominibus nō esse conuẽtio decertandum, neq; in maledictis aduersus impudentis, & improbos uelitandū, quia tātisper similis & cōpar eorū fias, dū paria & cōsimilia dicas, atq; audias, nō minus ex oratione. Q. Metelli Numidia sapiētis uiri cognosci pōt, quā ex libris & disciplinis philosophorū. Verba hæc sunt Metelli aduersus Caiū Manliū tri. pl. à quo apud populū in cōcione lacessitus, iactatusq; fuerat dictis petulātibus. Nūc quod ad illū attinet quirites, quoniā se ampliorē putat esse, si se mihi inimicū dictitauerat, quē ego mihi neq; amicum recipio, neq; inimicū respicio in eū ego nō sum plura dicturus. Nā eū indignissimū arbitror, cui à uiris bonis benedicatur. Tum ne idoneū quidem, cui à probis maledicatur. Nā si in eo tēpe huiuscemodi homunculum nomines, in quo punire nō possis, maiore honore, quā cōtumelia afficies.

Quòd neq; testamentū sicuti Seruius Sulpitius existimauit, neq; sacellū sicuti Trebatius, duplicia uerba sunt, sed à testatione productum alterū, alterum à sacro diminutum. Cap. XII.

SEruius Sulpitius Iureconsultus uir ætatis suæ doctissimus, in libro de testamentis secundo, qua rōne adductus testamentū uerbum esse duplex scripserit non reperio. Nā compositū esse dixit à mentis contestatione. Quid igitur calciamētum? quid paludamentum? quid pauimentum? quid uestimentum? quid alia mille per huiuscemodi formam producta? Etiamne ista omnia composita dicamus? Obstrepsisse autem uidetur Seruio, uel siquis est, qui id

prior dixit, falsa quidem, sed nõ abhorrens, neq; inconcinna, quasi mentis quedam in hoc uocabulo significatio. sicut hercle. C. quoq; Trebatio eadẽ cõnnitas obrepsit. Nã in libro de religionibus secũdo, sacellum est inquit, locus paruus deo sacratus cũ ara. Deinde addit uerba hæc, Sacellum ex duobus uerbis arbitror cõpositum, sacri, & cellæ, quasi sacra cella. Hoc quidẽ scripsit Trebatius. Sed quis ignorat sacellum & simplex uerbũ esse? & non ex sacro, & cella compositum, sed ex sacro diminutum?

De quæstiunculis apud Taurum philosophum in cõuiuio agitatis, quæ sympoticæ uocantur.

Caput XIII.

Actatum, obseruatumq; hoc Athenis, est ab iis qui erant philosopho Tauro iũctiores, quum domum suam nos uocaret, ne omnino (ut dicitur) immunes, & a symboli ueniremus, conie-ctabamus ad cœnulam, nõ cupedias ciborum, sed argutias quæstionũ. Vnusquisq; igitur nostrũ cõmẽtus paratusq; ibat, qđ quæreret. Erat q; initium loquendi eundiq; finis. Quærebantur autem si grauia, non reuerẽda, sed ἐνθυμέτα, idest argutiolæ, quædam lepida, & minuta, & florentem uino animũ lacessentia. Quale hoc ferme est subtilitatis ludicræ quod dicam. Quæsitum est quando moriẽs moreretur? quum iam in morte esset, an tum etiam quum in uita foret. Et quãdo surgens surgeret, quum iam staret? an tum etiam quum sederet? Et qui artẽ disceret, quãdo artifex fieret, quũ iã

esset an umquum etiam non esset. Verum enim horũ dices absurde, atq; ridicule dixeris, multoq; absurdius uidebitur, si aut utrũq; esse dicas, aut neutrum. Sed ea omnia, quum captiones esse quidem futiles & inanes dicerent. Nolite inquit Taurus hæc, quasi nugarũ aliquem ludum aspernari. Grauissimi philosophorũ, super hac re serio quæsiuerunt. Et alii moriendi uerbum atq; momentum, manente adhuc uita duci atque fieri putauerũt. Alii nihil in eo tempore uitæ reliquerunt, Totumq; illud, quod mori dicitur, morti uindicauerunt. Item de cæteris similibus in diuersa tempora, & in contrarias sententias discesserunt. Sed Plato inquit noster, neq; uitæ id tempus neq; morti dedit. Idq; in omni consimilium rerum disceptatione fecit. Vidit quippe utrunq; esse pugnans, neq; posse ex duobus contrariis, altero manente, alterum constitui. Quæstionemq; fieri per diuersorum inter se finium, mortis & uitæ cohærentiam, & iccirco peperit ipse, expressitq; aliud quoddam nouũ in confinio tempus, quod uerbis propriis, atq; integris τὴν ἐξαίφνης φύσιν, idest repentinam naturam appellauit. Idq; ipsum ita uti dico, inquit in libro cui παρμενίδης titulus est, scriptũ ab eo reperietis. τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιοῦτόν τι ἔοικε σημαίνειν. ὡς ἐξ ἐκείνου μεταβάλλον εἰς ἕτερον. idest repente enim tale uidetur quippiam significare, quod in alterum transeat. Talia apud Taurum symbolæ, & alia quæ erant secundarum mensarum, ut ipse dicere solitus erat τραγήματα, idest bellaria.

Puniendis peccatis tris esse rationes à philosophis at-

tributas. Et quãobrem Plato duarũ ex iis meminerit.
Caput XIIII.

PVniendis peccatis tris esse debere causas existimatum est. Vna est gratia quæ νουθεσία, idest cõmonitio uel κόλασις animaduersio, scilicet & punitio, uel παραίνεσις, idest monitio & statutio dicitur, quũ pœna adhibetur castigandi atq; emendandi gratia, ut is qui fortuito deliquit attentior, fiat correctior. Altera est, quã ii qui uocabula ista curiosius diuiserunt τιμωρίαν appellant. i. pœnam. Ea causa animaduertendi est, quum dignitas auctoritasq; eius, in quem est peccatum, tuenda est, ne prætermissã animaduersio, contemptum eius pariat, & honorem leuet. Idcircoq; id ei uocabulum à conseruatione honoris factum putant. Tertia ratio uindictæ est quæ παράδειγμα. i. exemplum à græcis nominatur, quũ punitio propter exemplum necessaria, ut cæteri à similibus peccatis, quæ prohiberi publicitus interest metu cognitæ pœnæ deterreantur. Icirco ueteres quoq; nostri exẽpla, pro maxumis, grauissimisq; pœnis dicebãt. Quãdo igitur aut spes magna est, ut is qui peccauit citra pœnam, ut ipse sese ultro corrigat, aut spes contra nulla est emendari eũ posse & corrigi, aut iacturam dignitatis, in quam peccatum est, metui nõ necessum est, aut non id peccatum est cuius exemplo necessario metu sanciendum sit. Tum quicquid ita dictum est, non sane dignum esse imponendæ pœnæ, studium uisum est. Has tris ulciscendi rationes, & philosophi alii plurifariam, & noster Taurus in primo commentariorum, quos in

Gorgiā Platonis compoſuit, ſcriptas reliquit. Plato autem ipſe uerbis apertis duas ſolas eſſe puniendi cauſas dicit. Vnam quam primo in loco propter corrigendum, alteram quam in tertio propter exēpli metum poſuimus. Verba ſunt hæc Platonis in Gorgia προσήκει δὲ παντὶ τῷ ἐν τιμωρίᾳ ὄντι ὑπ' ἄλλου ὀρθῶς τιμωρουμένῳ βελτίονι γίνεσθαι καὶ ὀνίνασθαι, ἢ παράδειγμα ἄλλοις γίνεσθαι ἵνα ἄλλοι ὁρῶντες πάσχοντα φοβούμενοι βελτίους γίγνωνται. ideſt autem conueniens, ut qui plectitur ab alio recte puniente melior fiat & utilitatem capiat, aut exemplo cæteris ſit, quo uidentes alii male affectū præ metu reddantur meliores. In hiſce uerbis facile intelligas τιμωρίαν. ideſt ultionem & pœnam Platonem dixiſſe, non, ut ſupra ſcripſi quoſdā dicere, ſed ita ut pmiſcue dici ſolet, pro omni punitiōe. An ne autē quā ſi omnino paruam, & contemptu dignam prætererit pœnæ ſumendæ cauſam propter tuendam læſi hominis auctoritatem. An magis quaſi ei quam dicebat, rei non neceſſariam prætermiſerit, quum de pœnis nō in uita, neq; inter homines, ſed poſt uitæ tempus capiendū ſcriberet, ego in medium relinquo.

De uerbo quieſco, an e littera corripi, an pduci debeat.
Caput XV.

AMicus noſter hō multi ſtudii, atq; in bonarum diſciplinarum opere frequens uerbum quieſcit, uſitate e littera correpta dixit. Alter itē amicus, hō in doctrinis, ēſſi in præſtigiis miri ſicus,

cōiumq; uocū respuens nimis, et fastidiens barbare cū dixisse opinatus est, quoniam producere debuisset, nā corripere. Nam quiescit ita oportere dici prædicauit, ut calescit, nitescit, stupescit, atq; alia huiuscemodi multa, id etiam addebat q quies è producto non breui diceretur, noster autem, qua est omnium rerum uerecūdia, mediocritate, ne si helii quidem cinnæi & satyri dicendum ita censuissent, obsecuturum se fuisse ait contra perpetuam latinæ linguæ consuetudinem. Neq; se tam insignite locuturum, absona ut inaudita que diceret. Litteras autem super hac re fecit inter exercitia quædam ludicra. Et quiesco non esse his simile, quæ supra posui, nec à quiete dictum sed ab eo quietem. Græceq; uocis ἔχου καὶ ἔσκον ionicæ à uerbo ἔχω ἴχω, & modum & orignem uerbum illud habere demonstrauit. Rationibusq; haud sane frigidis docuit quiesco e littera longa dici non conuenire, ut diceret eiusmodi quispiā, qui tumultuariis, & modicis linguæ exercitationibus ad famam se facundiæ permiserat, neq; orationis latinæ modos, usurpationes'ue illas didicerat.

Notum uerbum deprecor à poeta Catullo inusitate quidem, sed apte positum, & proprie deq; ratione eius uerbi, exemplisq; ueterum scriptorum. Cap. XVI.

QVum in lycio forte uespera ambularemus, uir quidam ludo ibi nobis & uoluptati fuit, nam quum esset uerbum deprecor doctiuscule positum in Catulli carmine, quia id ignorabat frigidissimos uersus eē dicebat, omniū qdem meo iudicio

uenustissimos

uenustissimos quos subscripsit Lesbia mi dicit semper male nec tacet unquam,
De me, dispeream, me nisi Lesbia amat.
Quo signo quia mox totidem ea depreor illam.
Assiduæ, uerũ dispeream nisi amo. Deprecor hoc in loco uir bonus ita dictũ esse putat, ut plerũq; à uulgo dicitur. quod significat ualde precor, & oro & supplico. In quo de præpositio ad augendũ & cumulandum ualet. Quod si ita esset, frigidi sane uersus forent. Nunc .n. contra omnino est. Nã de præpositio, quoniam est anceps in uno eodemq; uerbo diuersitatem dum significationis capit. Sic .n. deprecor à Catullo dictum est, quasi detestor, uel execror, uel depello, uel abominor. Contra aũt ualet, quũ Cicero pro. P. Sylla ita dicit. Quã multorum hic uitã à Sylla deprecatus est. Itẽ in dissuasiõe legis agrariæ. Si qd deliquero, nullæ sunt imagines quæ me à uobis deprecentur, sed neq; solus Catullus. ita isto uerbo usus. Pleni adeo sunt libri ueterũ similis in hoc uerbo significatiõis. Ex qbus unũ & alterum, quæ supperierant apposuit. Q. Ennius in Erechtheo nõ longe secus dixit, q̃ Catullus.
Quibus nunc inquit erumna mea libertatem paro?
Quibus seruitutẽ mea miseria deprecor? significat abigo, & amolior, uel prece adhibita, uel qd aliomõ. Item Ennius in cresphonte. Ego quũ meæ uitæ parcã, letum inimico deprecor. Cice. in lib. vi. de repu. ita scripsit. qđ quidem eo fuit maius qa quum in cã pari collegæ eẽnt, non modo inuidia pari nõ erant, sed & dandi inuidiã Græchitaristas deprecabatur. Hic quoq; itemnõ est ualde precabatur, sed quasi propulsabat, & defensabat inuidiã. Qđ græci ꝓpinqua significatiõe παραιτοῦμαι.

Id est deprecor .i. excuso, euito, dicunt. Item pro Licinio tum similiter Cicero uerbo isto utitur. Quid inquit huic homini facias? Non ne concedas interdum, ut excusatione summæ stultitiæ, summæ improbitatis odium deprecetur? item in Verrem actionis secundæ primo. Nunc uero quid faciat hortensius? auaritiæ ne crimina frugalitatis laude deprecetur? an hominem flagitiosissimum, libidinosissimum, nequissimumque defendat? Sic igitur Catulus eadem se facere dicit, quærens ueniam, quod & male diceret ei palam, respueretque, & recusaret, detestaretur que assidue, & tamen eam penitus deperiret.

Quis omnium primus libros publice præbuerit legendos. Quantusque numerus fuerit athenis ante cladés persicas librorum in bibliothecis publicorum. Ca. XVII.

Libros athenis disciplinarum liberalium publicæ ad legendum præbendos primus posuisse dicitur Pisistratus tyrannus. Deinceps studiosius accuratiusque ipsi athenienses auxerunt. Sed omnem illam postea librorum copiam Xerxes athenarum potitus, urbe ipsa præter arcem incensa abstulit, asportauitque in persas. Hos porro libros uniuersos multis post tempestatibus Seleuchus rex, qui Nicanor appellatus est, referendos athenas curauit, ingens postea numerus librorum in ægypto à ptolemæis regibus, uel conquisitus, uel confectus est, ad milia ferme uoluminum septingenta. Sed ea omnia bello priore alexandrino, dum diripitur ea ciuitas, non sponte neque opera consulta, sed à militibus forte auxiliariis incensa sunt.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTI- CARVM COMMENTARII.

LIBER SEPTIMVS.

Admiranda quædam ex annalibus sumpta de. P. Aphricano superiore. Cap. I.

Quod de Olympiade philippi regis uxore, Alexandri matre in historia græca scriptum est, idē de. P. Scipionis quoq; matre qui prior Aphricanus appellatus ē, memoriæ datum est. Nā et Caius Oppius & Iulius Higinius aliiq; qui de uita, & rebus Aphricani scripserunt, matrē eius diu sterilem existimatam credunt. P. quoq; Scipionem cum quo nupta erat, liberos desperauisse. Postea in cubiculo, atq; in lecto mulieris, quum absente marito cubans sola obdormisset, uisum repente iuxta eā cubare ingentem anguem. Eumq; iis, qui uiderant territis & clamantibus elapsum inueniri non quisse. Idipsum. P. Scipionem ad aruspices retulisse. Eos sacrificio facto respondisse, fore ut liberi gignerētur. Neq; multis diebus postea q̄ ille anguis in lecto uisus est, mulierem concepisse, concepti foetus signa, atq; sensum pati. Exinde mense decimo peperisse. Natumq; esse hunc. P. Scipionem Aphricanū, qui Annibalem & Carthaginienses in Aphrica bello punico secundo uicit. Sed & eum impendio magis ex rebus gestis, quàm ex illo

ostento, uirum esse uirtutis diuinæ creditum est. Id etiã dicere haud piget, quod idem illi quos supra nominaui, litteris mandauerint. Scipionem hunc Aphricanũ solitauisse noctis extremo, priusq̃ dilucularet in capitolium uentitare, ac iubere aperiri cellam Iouis, atque ibi solũ diu demorari quasi cõsultantem de repu. cũ Iouis Aedituosq; eius templi sæpe esse demiratos, q̃ solum id temporis in capitolium ingredientem canes semp in alios sæuientes neq; latrarent eum, neq; incurrerent. Has uulgi de Scipiõe opiniones cõfirmare, atq; approbare uidebantur dicta, factaq; eius pleraq; admiranda. Ex quibus est unum huiuscemodi, assidebat, oppugnabatq; oppidum in hispania situ, mœnibusq;, ac defensoribus ualidum & munitum, re ẽt cibaria copiosum. Nullaq; eius potiũdi spes erat. Et quodam die ius in castris sedens dicebat, atq; ex eo loco id oppidum procul uidebatur. Tumẽ militibus, qui in iure apud eũ stabant, interrogauit quispiam ex more in quem diem locumq; uadimonium promitti iuberet? Et Scipio manũ ad ipsam oppidi, quod obsidebatur arcem protendens, perendie inquit sese sistant illo in loco, atq; ita factũ. Die tertio in quem uadari iusserat, oppidum captũ est. Eodem die in arce eius oppidi ius dixit.

De Cesellii uindicis pudendo errore, quẽ offendimus in libris eius, quos inscripsit lectionum antiquarum.
Caput II.

Turpe erratũ offendimus in illis celebratissimis commentariis lectionum antiquarũ Cesellii uindicis, hominis hercle pleraq; haud

indiligentis, quod erratum multos fugit, q̃q̃ multa in Cesellio reprehendendo etiam per calumnias rimarentur. Scripsit autem Cesellius, Q. Ennium in. xiii. libro annalium cor dixisse masculino genere uerba Cesellii subiecta sunt. Masculino genere cor, ut multa alia enũciauit Ennius. Nam in. xiii. annali quem cor dixit. adscripsit deinde uersus Ennii duos.
Annibal audaci dum pectore dehortatur.
Ne bellum faciam, quem credidit esse meum cor?
Antiochus est qui hoc dixit asiæ rex. Is admiratur, & permouetur, ꝗ Annibal Carthagniensis bellum se facere Popu. Roma. uolentem dehortatur. Hos autem uersus Cesellius sic accipit. Tanquã si Antiochus sic dicat. Annibal me ne bellum geram, dehortatur, ꝗ quum faciat, æquale cor putat habere me ei, q̃ stultum eẽ me credit, quum id mihi persuadere uult, hoc Cesellius quidem, sed aliud longe Ennius. Nam tres uersus sunt nõ duo ad hanc Ennii sententiam pertinentes. Ex quibus tertium uersum Cesellius non respexit.
Annibal audaci dum pectore dehortatur.
Ne bellum faciam quem credidit esse meum cor.
Suasorem summum, & studiosum robore belli
Horum uersuum sensus, atq; ordo sic opinor est. Annibal ille audentissimus, atq; fortissimus quem ego credidi, hoc est. n. cor meum credidit, perinde atq; diceret, quem ego stultus homo credidi fore summum suasorem ad bellandũ, his me dehortatur, dissuadetq; ne bellum faciam. Cesellius autem forte ὁ ἀθυμότερον. idest destidiosius ὁ ἀφη. i. iunctura ista uerborum captus quem cor dictum putauit & quem accentu acuto legit quasi ad

ctor refertur, non ad Annibalem. Sed non fugit me si aliquis sit tam incondi tus sic posse defendi ctor Cesellii masculinũ, ut uideatur tertius uersus separatim, atq; diuise legendus, perinde quasi de præcisis interruptis q; uerbis exclamet Antiochus, suasorem summũ, sed non dignum est eis, qui hoc dixerint responderi.

Quid Tullius Tyro Ciceronis libertus reprehenderit in. M. Catonis oratione, quam pro Rhodiensibus in senatu dixit, & quid ad ea, quæ reprahenderat responderimus. Capue III.

CIuitas rhodiensis, & insulæ opportunitate, & operum nobilitate, & nauigandi solertia, naualibusq; uictoriis celebrata est, ea Rhodiensis ciuitas, quum amica, atq; socia populi Ro. foret, Persa tunc Philippi filio Macedonum rege, cum quo bellum Populo Ro. fuit amico usa est. Connixiq; sunt rhodienses legationibus Romã sæpe missis, id bellum inter eos componere, sed ubi ista pacificatio perpetrari nequiuit, uerba à plerisq; rhodiensibus in concionibus eorũ ad populũ facta sunt, ut si pax non fieret, Rhodienses regem aduersus populum Romanum adiutarent. Sed nullum super ea re publicum decretum factum est, at ubi Perses uictus, captus q; est, Rhodienses pertimuere ob ea, quæ compluries in cœtibus populi acta dictaq; erant. Legatosq; Romam miserunt qui temeritatem quorundam popularium suorum deprecarentur, & fidem consiliumq; publicum expurgarent. Legati postquam Romam uenerunt, & in senatum intromissi sunt, uerbisq; suppliciter pro causa sua factis

securi accesserunt, sententiæ rogari cœptæ quumq; par tim senatorum de Rhodiensibus quærerentur, maleq; eos animatos fuisse dicerent, bellumq; eos illis faciendum censerent. Tum. M. Cato exurgit, & optimos fidissimosq; socios, quorum opibus diripiendis, possidendisq; non pauci ex summatibus uiris intenti infensiq; erant defensum conseruatumq; pergit, orationemq; inclytam dicit. Quæ & seorsum fertur. Inscriptaq; est pro rhodiensibus, & in quinto originum libro scripta est. Tyro autem Tullius. M. Ciceronis libertus, sane quidem fuit ingenio homo eleganti, & haud quaquam rerum litterarumq; ueterum indoctus. Eoq; ab ineunte ætate liberaliter instituto adminiculatore, & quasi administro in studiis litterarum Cicero usus est. Sed profecto plus ausus est, quam ut tolerari, ignosciq; possit, namq; epistolam conscripsit ad. Q. Axium familiarem patroni sui confidenter, & nimis callide. In qua sibimet uisus est orationem istam pro rhodiensibus acri subtiliq; ingenio, & iudicio percensuisse. Ex ea epistola libitum forte nobis est reprehensiones eius quasdam attingere, maiore stili uenia reprehensuri Tyronem, quam tum ille reprehenderit Catonem. Culpauit autem primum hoc, quod Cato inerudite, & ἀναγώγως. i. ineducate, ut ipse ait principio nimis insolenti, nimisq; acri & obiurgatorio usus sit, cum uereri sese ostendit, ne patres, gaudio, atque lætitia rerum gestarum prospere de statu mentis suæ deturbati non satis consiperent, neque ad recte intelligendum, consulendumq; essent idonei. In principiis autem inquit, patroni qui pro reis dicunt, conciliare sibi, & complacare iudices debent. Sensusq; co-

rum expectatione causæ suspensos rigentesq; honorificis, uerecundisq; sententiis commulcere. Non iniuriis, atq; imperiosis minationibus confutare, Ipsum deinde principium apposuit, cuius uerba hæc sunt. Scio solere plerisq; hominibus rebus secundis, atq; prolixis atq; prosperis, animum excellentem, atq; superbiam, atq; ferociam, augescere, atq; crescere. quod nunc mihi magnæ curæ ē, φ hæc res tam secūde processerit, neqd in consulendo aduersi eueniat, quod nostras secundas res confutet. Neue hæc lætitia nimis luxuriose eueniat. Aduersæ res se domant, & docent quid opus sit facto. Secundæ res lætitia transuersum trudere solent à recte consulendo atq; intelligendo. Quo maiore opere dico, suadeoq; uti hæc res aliquot dies proferatur, dū ex tanto gaudio in potestatem nostram redeamus. Quæ deinde Cato iuxta dicit, ea inquit confessionem faciūt, non defensionem, neq; propulsationem, translationē ue criminis habent, sed cū pluribus aliis cōmunicatiōem, φ scilicet nihil ad pugnādum est. Atq; etiam inquit insuper profitetur Rhodiēses qui accusabantur, φ aduersus popu. Ro. regem magis cupiuerint, fauerintq;. Id eos cupisse atq; fauisse utilitatis suæ gratia, ne Ro. Perse quoq; rege uicto, ad superbiam, ferociamq; & immodicum modum insolescerent. Eaq; ipsa uerba ponit ita ut infra scriptum est. Atq; ego quidem arbitror Rhodienses noluisse nos ita depugnare, uti depugnatū est. Neq; regem Persen uicisse, non rhodienses id mō uoluere, sed multos populos, ac multas natiōes idem uoluisse arbitror. Atq; haud scio an partim eorū fuerint, qui non nostræ contumeliæ causa id uoluerūt euenire, sed

enim metuere, si nemo esset homo, quē uereremur, q̄cquid liberet, faceremus, ne sub solo imperio nostro in seruitute nostra essent, libertatis suæ causa in ea sententia fuisse arbitror. Atq; rhodienses tamē Persen publice nunq̄ adiuuere. Cogitate quanto nos nostri natiuī cautius facimus. Nam unusquisq; nostrum, siqs aduersus rem suam quid fieri arbitratur, summa ui cōtra nititur, ne aduersus ea fiat, qđ illi tamē peresse. Sed qđ ad principium reprehensum attinet, scire oportuit Tyronem, defensos esse rhodienses à Catone, sed ut à Senatore, & consulari, & censorio uiro, qui quod optimū esse publicum existimabat, suadente non ut à patrono solet causam pro reis dicente. Alia naq; principia conducunt reos apud iudices defendenti & clementiā, misericordiamq; undiq; indaganti. Alia quū senatus de repu. consulitur uiro auctoritate præstanti, sententiis quorundā iniquissimis permoto, & pro utilitatibus publicis, ac pro saluti sociorum grauiter ac libere indignanti simul ac dolenti. Quippe recte & utiliter in disciplinis rhetorum præcipitur iudices de capite alieno, deq; cā ad sese nō pertinenti cognituros ex qua præter officiū iudicandi, nihil ad eos simul periculi uel emolumenti redundaturū est, cōciliandos esse, ac ꝓpiciādos laudabiliter ac placabiliter, & leniter existimatiōi salutiq; eius qui apud eos accusatus est, At quū dignitas & fides, & utilitas omniū cōis agitur. ob eāq; rem aut suadendū qđ, ut fiat, aut fieri iam cœpto, deferendum est, tum qui se in eiusmodi principiis occupat, ut beniuolos, benignosq; sibi auditores paret, otiosam operā, in nō necessariis uerbis sumit. Iamdudū. n. negocia pe-

riculaq; ipsa rerum cõia, cõsiliis eos capiendis cõcia, liat, & ipsi potius sibi exposcunt cõsultoris beniuolentiam. Sed quod ait cõfessum Catonẽ uoluisse rhodienses ita depugnare uti depugnatum est, neq; regẽ Persen a Po. Ro. uinci, atq; id eum dixisse non rhodienses modo, sed multas quoq; alias nationes uoluisse, sed id nihil ad purgandum, extenuãdum'ue crimen ualere, iam hoc primum Tyro improbe mentitur. Verba ponit Catonis, & aliis tamẽ eum uerbis calumniatur. Nõ.n. Cato cõfitetur rhodienses noluisse uictoriã esse Pop. Ro. sed sese arbitrari dixit, id eos uoluisse, quod erat procuidubio suæ opinionis professio. non rhodiẽsium culpæ cõfessio. In qua re, ut meũ quidẽ iudicium est, non culpa tantum uacat, sed dignus quoq; laude admirationeq; est, quũ ingenue ac religiose dicere uisus est, contra rhodienses quod sentiebat, & parta sibi ueritatis fide ipsum illud tamẽ, quod contrarium putabatur flexit, & transtulit, ut eos iccirco uel maxime equum esset acceptiores, chariores'q; fieri populo Romano, qui quũ & utiles essent, & uellent regẽ esse factũ, nihil tamen adiuuãdi eius gratia fecerint. Postea uerba hæc ex eadẽ oratione ponit. Ea nunc de repente tanta beneficia ultro citroq; tantã amicitiã relinquemus. Quod illos dicimus uoluisse facere, id nos priores facere occupabimus? Hoc inquã enthymema neq̃ & uitiosum est, respõderi.n. potuit, occupabimus certe. Nã si non occupauerimus, opprimemur incidendũq; erit in insidias, a quibus ante nos nõ cauerimus. Recte inquit hoc uitio dat Lucilius poetæ Euripide, ꝙ quum Polyphõtes rex ꝓpterea se interfecisse fratrem diceret, ꝙ ipse ante cõsi

lium de nece eius cœpisset. Meropa fratris uxor his ad eum uerbis eluserit εἰ παρ' σε ἦ μελεν ὡς συφῆς κτείνειν πόσις. χρὴ κἀμὲ σε μέλλειν ὡς χρόνος παρῆν ἦθεν. i. nam si te occisurus erat, ut tu ais maritus, te quoq; occisurum esse oportuit, ut quãdo tẽps interponeretur. At hoc. n. inquit plane stultitiæ plenũ est eo consilio, atq; ea fini facere nolle aliquid, uti nunq̃ id facias, qđ uelis. Sed uidelicet Tyro animũ nõ aduertit non esse in omnibus rebus cauendis eandẽ cãm neque humanæ uitæ negocia, & actiones, & officia, uel occupandi, uel deferendi, uel ẽt ulciscendi, uel cauendi, similia esse pugnæ gladiatoriæ. Nã gladiatori cõposito ad pugnandũ pugnæ hæc ꝑposita sors est, aut occidere si occupauerit, aut occũbere, si cessauerit hominum aũt uitã nõ tam iniquis, neq; tam indomitis necessitatibus cõscripta est, ut iccirco prior iniuriam facere debeas, q̃ nisi feceris, pati possis. Quod tantum aberat à populi Romani mãsuetudine occupare, ut sæpe iam in sese factas iniurias ulcisci neglexerit. Post deinde usũ esse Catonẽ dicit, in eadẽ oratione argumentis parũ honestis, & nimis audacibus. Ac nõ uiri eius, qualis fuit sed uafris, ac fallaciosis & quasi græcorũ sophistarum solertiis. Nã quũ obiiceretur inqt rhodiensibus qđ bellum po. Ro. facere uoluissent, negauit penè. Sed ignoscat popolus, q̃a id nõ fecissent, & si maxime uoluissent, induxisseq; eũ dicit, quã dialectica ἐπαγωγὴν. i. inductionem appellat, rem admodũ insidiosam, & sophisticam, neq; ad ueritates magis, q̃ ad captiões repertã, quum conatus sit exemplis decipientibus colligere cõfirmareq; neminem, qui male facere uoluit plecti æquum

esse, nisi quod factum uoluit etiã fecerit, uerba aũt ex ea oratione. M. Catonis hæc sunt. Qui acerrime aduersus eos dicit, ita dicit, hostis uoluisse fieri, & qs est tandem nostrorum, qui quod ad sese attineat, æquum censeat quenq̃ pœnas dare ob eam rem, q̃ arguatur malefacere uoluisse? Nemo opinor. Nã ego quod ad me attinet nolim. Deinde paulo infra dicit. Quid nũc, & quæ tandem lex est tam acerba, quæ dicat, Siqs illud facere uoluerit, mille nũmis dimidiũ familiæ mulcta esto. Si quis plus quingenta iugera habere uoluerit, tãta pœna esto. Siqs maiorẽ pecudũ numerũ habere uoluerit, tantũ dãni esto. Atqui nos oĩa plura habere uolumus, & id nobis impune est. Postea ita dicit, sed si honorem non æquũ est habere ob eam rem, q̃ benefacere uoluisse qs dicit, neq; fecit tantũ, Rhodiẽsibus tale erit, non q̃ malefecerunt, sed qa uoluisse dicuntur facere. His argumentis Tyro Tullius. M. Catonẽ cõtendere & conficere dicit, Rhodiẽsibus quoq; impune esse debere q̃ hostes qdẽ Populi Ro. esse uoluissent, & qui maxime nõ fuissent. Dissimulari aũt non posse ait, qn paria, & cõsimilia non sint, plus quingenta iugera hẽre uelle qđ plebisato colonis prohibitum fuit, & bellum iniustum atq; impiũ po. Ro. facere uelle, neq; item infiaari posse, qn alia causa in premio sit, alia in pœnis, nam beneficia inquit pmissa opperire oportet, neq; ante remunerari, q̃ facta sint. Iniurias aũt imminentes præcauisse, iustum est magis, q̃ expectauisse. Summa enim pfessio stultitiæ inquit est non ire obuiam sceleribus cogitatis, sed manere, opperiri, ut quum admissa & perpetrata fuerint, tum deniq; ubi, quæ facta sunt, infecta fieri nõ

possunt, puniantur, hæc Tyro in Catonem, non minus frigide sane, q̃ inaniter. Sed enim Cato non nudã nec solitariam, nec improtectam hanc ἐπαγωγὴν facit. Sed multis eã modis præfulcit, multisq; aliis argumẽtis conuelat, & quia nõ rhodiensibus magis, q̃ Reipub. cõsulebat, nihil sibi dictũ, factũq; in ea re turpe duxit, q̃n omniũ sententiarũ uia seruatũ ire socios niteretur. Ac primũ ea non incallide conquisiuit, quæ nõ iure naturæ, aut iure gentiũ fieri prohibentur, sed iure legum rei alicuius mendam, aut tp̃is causa iussarum, sicut est de numero pecoris, & de dominio agri præfinito, aut eiusmodi aliquo. in quibus rebus quod ꝓhibitum fieri per leges qdem non licet uelle id tamẽ facere, si liceat, inhonestum nõ est. Atq; eas res cõtulit seorsum miscuitq; cum eo quod neq; facere neq; uelle, per sese honestũ est, tum deinde ne disparilitas collationis euidens fieret, pluribus in propugnaculis defensat. Neque tenues istas, & enucleatas uoluntatũ in rebus illicitis reprehensiones, qualia in philosophorũ ocio disputãtur, magnifacit, sed id solum ex summa ope nititur. ut causa Rhodiẽsium, quorũ amicitiã retineri ex repu. fuit aut æqua iudicaretur, aut qdem certe ignoscenda. Atq; interim, neq; fecisse rhodienses bellum, neq; facere noluisse dicit. Interim aũt facta sola censenda dicat, atq; in iudicium uocanda, sed uoluntates nudas, inanesq;, neq; legibus, neq; pœnis fieri obnoxias. Interdũ autẽ quasi deliquisse eos cõcedat, ignosci postulat, & ignoscẽtias utiles esse rebus humanis docet, ac nisi ignoscant, metus in repu. rerum nouarum monet, si enim contra si ignoscatur conseruatum iri ostendit. Po. Ro. magnitudi

nem, superbiæ quoq; crimē, quod tunc preter cætera, in senatu Rhodiensibus obiectum erat, mirifica, & ppe diuina responsionis figura elusit & eluit. Verba adeo ipsa ponemus Catonis, quoniam Tyro ea prætermisit. Rhodienses superbos esse aiunt id obiectantes, quod mihi ē liberis meis minime dici uelim, sint sane supbi. Quid id ad nos attinet? idne irascimini si quis supbior est q̃ nos? Nihil prorsus hac cōpellatione dici pōt, neq; grauius, neq; munitius aduersus homines superbissimos facta, qui superbiā in sese amarēt, in aliis reprehenderent. Præterea aiaduertere est in tota ista Catonis oratione, omnia disciplinarum rhetoricarū arma, atq; subsidia mota esse, sed non perinde, ut in decursibus ludicris, aut simulacris prœliorū uoluptariis fieri uidemus. Non inq̃ distincte nimis ac cōpte, atq; modulāte res acta est, sed quasi in ancipiti certamine quū sparsa acies est, multisq; locis Marte uario pugnatur, sic in ista tum causa Cato, quū superbia illa rhodiensiū famosissima multorū odio, atq; inuidia flagraret, omnibus promiscue tuendi, atq; propugnandi modis usus est, & nunc ut optime meritos cōmendat, nunc tanq̃ si innocentes purgat, ne bona diuitiæq; eorum expetantur, obiurgat. nunc etiam quasi sit erratū deprecatur. nūc ut necessarios reip. ostentat, nunc clementiæ, nunc mansuetudinis maiorum, nūc utilitatis publicæ cōmonefacit, eaq; omnia distinctius, numerosiusq;, ac compotius fortasse dici potuerint. Fortius atq; uiuidius potuisse dici non uidetur. Inique igitur Tyro Tullius, qui q ex omnibus facultatibus tam opulentæ orationis aptis inter sese, & cohærentibus paruum quippiam nu-

dumq; sumpsit, quod obtrectaret, tanq̃ non dignum. M. Catone fuerit, q̃ delictorum non perpetratorum uoluntates, non censuerit puniendas. Cõmodius aũt ereciiusq; de his meis uerbis, quibus Tul. Tyroni respõdi, modo existimabit, iudiciumq; faciet, qui & orationem ipsam Catonis totam acceperit in manus, & epistolam Tyronis ad Axium scriptam requirere & legere curauerit. Ita enim nos sincerius exploratiusq; uel corrigere poterit, uel probare.

Cuiusmodi seruos, & quam ob causam Cælius Sabinus iuris ciuilis auctor pileatos uenundari solitos scripserit, & quæ mancipia sub corona more maiorum uenierint. Atq; id ipsum sub corona q̃d sit. Cap. IIII.

Pileatos seruos uenum solitos ire, quorũ nomine uenditor nihil præstaret. Cælius Sabinus iurisperitus scriptum reliquit. cuius rei cãm esse ait, q̃ eiusmodi conditionis mancipia insignia esse in uendundo deberent, ut emptores errare, & capi non possent, neq; lex uendundi opperienda eẽt, sed oculis iam perciperent. q̃dnam esset manciporũ genus sicut inquit antiq̃us mãcipia iure belli capta coronis induta ueniebãt, & iccirco dicebantur sub coronis uenire. Nãq; ut ea corona signũ erat captiuorũ uenaliũ, ita Pileus impositus demõstrabat eiusmodi seruos uenũdari, quorum noĩe emptori uenditor nihil præstaret. Est aũt alia rationis huius opinio, cur dici solitum sit, captiuos sub corona uenundari, q̃ milites custodiæ causa, captiuorum uenalium greges circũstarent, eaq;

circunstatio militum corona appellata sit. Sed id magis uerum esse, quod supra dixi. Cato quoq; in libro, quẽ composuit de re militari docet. Verba sunt hæc Catonis. Vt populus sua opera potius ob rem bene gestam coronatus supplicatũ eat, q̃ re male gesta coronatus ueneat.

Historia de Polo histrione memoratu digna. Ca. V.

Histrio in terra græcia fuit fama celebri, qui gestus & uocis claritudine, & uenustate cæteris antestabat, nomen fuisse aiunt polum tragœdias poetarũ nobilium scite atq; asseuerate actitauit. Is Polus unice amatum filium morte amisit eum luctum quoniã satis uisus est eluxisse, rediit ad quæstum artis in eo tempore Athenis Electram Sophoclis acturus gestare urnam, quasi cum Orestis ossibus debebat, ita compositum fabulæ argumentum est, ut uelu ti fratris reliquias ferens Electra comploret, commiseretur q; interitum eius, qui per uim extinctus existimatur. Igitur Polus lugubri habitu Electræ indutus ossa, atq; urnã è sepulchro tulit filii, & quasi orestis amplexus oppleuit omnia, non simulacris, neq; immitamentis, sed luctu atq; lamẽtis ueris & spirãtibus, itaq; quum agi fabula uideretur, dolor actitatus est.

Quid de quorundam sensum naturali defectiõe Aristoteles scripserit. Cap. VI.

Ex quinq; sensibus, quos animantibus natura tribuit, uisu, auditu, gustu, tactu, odoratu, quos græci αἰσθήσεις, i. sensus ὄψιν. idest uisum,

ideſt uiſum, ἀκοὴν. ideſt auditum, γεῦσιν, ideſt guſtū ἁφὴν. ideſt tactum ὄσφρησιν, ideſt odoratū appellant, quædam animalium alia alio carent, & aut cæca natura gignuntur, aut inora, inauritaue, nullum autē gigni animal Ariſtoteles dicit, quod aut guſtus ſenſu careat, aut tactus, uerba ex libro eius, quē περὶ μνήμης. i. de memoria compoſuit, hæc ſunt, τὴν δὲ ἁφὴν, καὶ τὴν γεῦσιν πάντα ἔχει πλὴν εἴ τι τῶν ἀτελῶν ζώων. ideſt tactum uero, & guſtum omnia habent, præter q̄ animantium imperfecta.

An affatim quaſi admodum prima & acuta pronunciandum ſit, & quædam itidem non incurioſe tractata ſuper aliarum uocum accentibus. Cap. VII.

ANnianus poeta præter ingenii amœnitates, litterarum quoq; ueterum & rationum in litteris oppido q̄ peritus fuit, & ſermocinabatur mira quadam, & ſcita ſuauitate, is affatim ut admodum prima acuta, non media pronunciabat. Atque ita ueteres locutos cenſebat, itaq; ſe audiente Probum grāmaticū hos uerſus in Plauti aſtellaria legiſſe dicit
Potin es tu homo facinus facere ſtrenuum?
Aliorum eſt affatim qui faciant.
Sane ego me uolo fortem perhiberi uirum.
Cauſamq; huic accentui dicebat, ꝙ affatim non eſſent duæ partes orationis, ſed utraq; pars in unā uocē coaluiſſet, ſicuti in eo quoq; quod ex aduerſum dicimus, ſecundā ſyllabā debere acui exiſtimabat, quoniā una nō duæ eſſent orationis partes. Atq; ita oportere apud

Terentium legi dicebat in his uersibus. In quo hæc di-
scebat ludo ex aduersum loco tonstrina erat quædam.
addebat etiam quod ad prouerbium tum ferme acuere
tur, quum significaret ἐπίτασιν, quam intentionem
nos dicimus, sicuti adfabre, & admodū, & adprobe di-
cuntur. Cætera quidem satis commode annianus, sed
hanc particulam ad, quam semper quum intentionem
significaret acui putauit non id perpetuum uidetur.
Nam & adprobus quum dicimus, & adprimus, & ad-
prime intentio in his uerbis demonstratur, neq; tamen
ad, particula satis commode accentu acuto pronūciatur.
Adprobus tamen, quod significat ualde probus nō in-
ficias eo ꝙ prima syllaba acui debeat. Cæcilius in co-
mœdia quæ inscribitur triumphus, uocabulo isto uti-
tur. Hierocles hospes est mihi adolescens adprobus. Nū
igitur in istis uocabus quas nos nō acui diximus. ea cā
est, ꝙ syllaba insequitur natura longior, quæ nō ferme
patitur acui priorem: in uocabulis syllabarum pluriū
ꝙ duarum. Adprimus autem longe primum. L. Liui-
us in odissea dicit in hoc uersu. Ibi deniq; uir summus
adprimus patroclus. Idem Liuius in odissia præmodū
dicit quasi admodum. Parcētes inquit præmodū. Quod
significat supra modū, dictumq; est quasi prætermo-
dum, in quo scilicet prima syllaba acui debuit.

Res ultra fidem tradita super amatore delphino, &
puero amato. Cap. VIII.

Elphinos uenerios esse, & amasios non mo
do historiæ ueteres sed recentes quoque mo-

moriæ declarant. Nam & sub Cæsaribus in puteolano mari, & Appion scriptum reliquit, & aliquot sæculis ante apud naupactum, ut Teophrastus tradidit, amatores flagrantissimi delphinorum cogniti cōpertiq; sunt. Neq; ii amauerūt, quod sunt ipsi genus, sed pueros forma liberali, in nauiculis forte aut in uadis littorum conspectos miris & humanis modis arserūt uerba subscripsi ἀπωπίωνος eruditi uiri ex ægyptiacorum libro quinto, qbus delphini amantis & pueri non abhorrētis consuetudines, lusus, gestationes aurigationes refert, eaq; omnia sese i[..]um, multosq; alios uidisse dicit. καὶ αὐτὸς δ' οὖν εἶδον ἐν πόλει δικαιαρχίᾳ δελφῖνα ἐρῶντα παιδὸς καὶ πρὸς παιδικὴν ἐπιδούμενον φωνήν. ἀτὰρ οὖν καὶ προσνηχόμενος ὁ ἰχθύς. ἀνεδέχετο τὸν παῖδα ἐπὶ τῶν νώτων. καὶ τὰς ἀκάνθας περιστέλλων ἵνα μὴ τὸν ποθούμενον χρῶτα ἀμύξειε. καὶ ἱππηδὸν περιβεβηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων. ἐξέχειτο δ' ἄρα ἡ ῥώμη. καὶ πᾶσα ἡ ἰταλία θεάσασθαι ἰχθὺν νηχόμενον ὑπὸ ἔρωτος. idest & quidem nos uidimus apud puteolos delphinum amantem mire puerum, inclamatum à puero acciri. Annatans ita & pennæ aculeos uelut uagina condens, ne dilectum sibi corpus laceraret præbebat ascēsuro dorsum, receptumque equitis modo insidentem per magnum æquor ad triginta fere passuum milia deferebat, Roma igitur, omnisque italia eo confluebat, ut piscem per amorem uenerium uehentem puerum aspectaret. Ad hoc adiicit rem non minus mirandam. Postea inquit idem ille puer delphino

amœnus morbo affectus obiit suũ diem. At ille amans ubi sæpe ad littus soli tum annauit, & puer qui in primo uado aduentũ eius opperiri cõsueuerat, nusquam fuit, desiderio tabuit, exanimatusq; est, & in littore iacens inuẽtus ab iis, q rem cognouerant, in sui pueri sepulchro humatus est.

Peposci, memordi, pepugi, spepondi, & occecurri, plerosq; ueterum dixisse, non uti postea receptum est dicere, per o aut per u litteram in prima syllaba positam, atq; ideo græcæ rationis exemplo dixisse. Præterea notatum, q uiri nõ indocti, neq; ignobiles a uerbo descendo non descendi, sed descendidi dixerunt. Cap. IX.

P Oposci, momordi, pupugi, cucurri probabiliter dici uidentur. Atq; ita nunc omnes ferme doctiores huiusce uerbis utuntur, sed. Q. Ennius in satyris memorderit dixit per e litteram, nõ momorderit. Meum inquit non est, at si me canis memorderit. Item Laberius in gallis, de integro patrimonio meo centum milia nummum memordi. Item idem Laberius in coloratore. Itaq; leuiq; pruna percoctus, simul sub dentes mulieris ueni bis ter memordit. Item. P. Nigidius de animalibus libro secundo. Vt serpẽs si memordit, gallina deligitur, & opponitur. Item Plautus in aulularia. Vt admemordit hominem. Sed idem Plautus in trigeminis, non præmordisse, neq; præmomordisse dixit, sed præmorsisse. Ni fugissem inquit, mediũ credo præmorsisset. Itẽ Acta in conciliatrice, ursum se memordisse autumat. Peposci quoq; non poposci Valerius

Antias libro annalium.xlv. scriptum reliquit. Deniq; Licinius trib. ple. perduellionem ei diem dixit, & comitiis diem à. Q. Martio prætore peposcit. Pepugero æque Acta in ædilicia dicit. Sed si pepugero, memet. Helium quoq; Tuberonem libro ad. C. Oppium scripto occecurrit dixisse. Probus annotauit & hæc eius uerba apposuit. Si generalis species occurrerit. Idem Probus Valerium Antiatem libro historiarum. xii. spe. ponderat scripsisse annotauit, uerbaq; eius hæc apposuit. Tib. Gracchus, qui quæstor. C. Mancino in hispania fuerat, & cæteri, qui pacem speponderant. Ratio autem istarum dictionum hæc esse uideri potest, quoniam græci in quadam specie præteriti temporis, quod παρακείμενον. i. præteritum perfectum appellant, secundam uerbi litteram in, e, pleruq; uertunt. γράφω γέγραφα, ποιῶ πεποίηκα, λαλῶ λελάληκα, κρατῶ κεκράτηκα, λούω λέλουκα, sic ergo mordeo memordi, posco poposci, tendo tetendi, tango tetigi, pungo pepugi, spondeo spepondi, curro cecurri, tollo tetuli facit, sic. M. Tul. & C. Cæsar mordeo, memordi, pungo, pepugi, spondeo, spepondi, dixerunt. Prætera inueniri à uerbo scindo simili ratione non sciderat sed sciciderat dictum esse. L. Accius in sotadicorum libro primo scisciderat dicit uerba hæc sunt. Non ergo aquila ita ut hi prædicant sciciderat pectus. Ennius quoq; & Valerius Antias in libro historiarum. lxxv. uerba hæc scripsit. Deinde funere locato ad forū descendit. Laberius quoq; in Catulario ita scripsit. Ego mirabar quomodo mammæ mihi descenderant.

Vſuſcapio copulate recto uocabuli caſu dicitur, ita pignoriſcapio coniuncte, & eadem uocabuli forma dictum eſt. Caput X.

Et hæc uſuſcapio dicitur copulato uocabulo a, littera in eo tractim pnunciata ita pignoriſcapio iunctæ ſunt partes, & producte dicebantur, uerba Catonis ſunt ex primo epiſtolicarum quæſtionũ. Pignoriſcapio ob æs militare, quod es a Tribuno ærario miles accipere debebat uocabulum ſeorſum ſit, per quod ſatis dilucet hanc capionem poſſe dici, quaſi hanc captionem, & in uſu & in pignore.

Neq; leuitatem, neq; nequitiam ea ſignificatione eē, qua in uulg: ſermonibus dicuntur. Caput XI.

Leuitatem plerunq; nunc pro inconſtantia, & mutabilitate dici audio, & nequitiam pro ſolertia, aſtutiaq;, ſed ueterum hominum qui proprie, atq; integre locuti ſunt, leues dixerunt, quos uulgo nunc uiles, & nullo honore dignos dicimus & leuitatem appellauerunt proinde quaſi leuitatem. Et neque hominem nihili, neq; rei, neque frugis bone, quod genus græci fere ἄσωτον. ideſt prodigum, ἢ ἀκόλαστον. ideſt uel libidinoſum, ἢ ἀχρεῖον. ideſt uel inutilem, ἢ ἄχρηστον. ideſt uel inutilem, ἢ κακότροπον. ideſt uel improbum, ἢ μιαρὸν. ideſt uel ſceleſtum dicunt. Qui exempla horum uerborum requirit, ne in libris nimis remotis quærat, inueniat ea in

M. Tullii secunda antonianarum, nam quum genus quoddam sordidissimum uitæ, atque uictus. M. Antonii idem demonstraturus esset, ꝙ in caupona delitesceret, ꝙ ad uesperum perpotaret, ꝙ ore inuoluto iter faceret ne cognosceretur. hæc & alia eiusmodi, quum in eum dicturus esset. Videte inquit hominis leuitatem, tanquam prosus ista dedecora hoc uitio in homine notarentur. At postea quum in eundem antonium ꝓbra quædam alia ludibriora, & turpia ingessisset, ad extremum hoc addidit. O hominem nequam, nihil enim magis proprie possum dicere. Sed ex eo loco, M. Tull. i uerba complusculalibuit ponere, at uidete leuitatem hominis, quum ora diei decima fere ad saxa rubra uenisset, delituit in q̃dam cauponula, atq; ibi se occulens perpotauit ad uesperum. Inde cisio celeriter ad urbem aduectus, domum uenit ore inuoluto. Ianitor rogat quis tu? A Marco tabellarius, confestim ad eam, cuius causa uenerat deducitur. Eique epistolam tradit quam illa quum legeret flens. erat enim scripta amatorie. Caput autem litterarũ hoc erat, sibi cum illa mima posthac nihil futurum omnem se amorem abiecisse illi, atque in hanc transfudisse. Quum mulier fleret uberius, homo misericors ferre non potuit. Caput aperuit, in collum inuasit. O hominem nequam, nihil enim magis proprie possum dicere. Ergo ut te catamitum, nec opinato, quum ostendisses, præter spem mulier aspiceret. Icirco urbem terrore nocturno italiam multorum dierum metu perturbasti. Q. quoq; Claudius in primo annalium, nequitiam appellauit luxum uitæ prodigum, effusumq; in hisce uerbis. Persuadenti cuidam

adolescenti Luciano qui apprime summo genere gnatus erat, sed luxuria & nequitia pecuniam magnam consumpserat. M. Varro in libris de lingua latina. Vt ex non & uolo inquit. nolo fit, sic ex ne & quicquã media syllaba extrita compositum est nequã. P. Aphricanus pro se contra Tib. Asellium de mulcta ad populum. Omnia mala probra flagitia quae homines faciunt, in duabus rebus sunt malitia atq; nequitia, utrum defendit, malitiam an nequitiam? an utrũq; simul? Si nequitiã defendere uis licet. Si tu in uno scorto maiorem pecuniam absumpsisti, quã quanti omne instrumentum fundi Sabini incensum dedicauisti. Si hoc ita est, qui spondet mille nummum? Sed tu plus tertia parte pecuniae paternae perdidisti, atq; absumpsisti in flagitiis. Si hoc ita est, qui spondet mille nummum? non uis nequitiã? Age malitiam saltem defende, tu uerbis conceptis coniurauisti sciens, sciente animo tuo. Si hoc ita est, qui spõdet mille nummum?

De tunicis χειριδώτοις. i. manicatis & earum usum. P. Aphricanus Sul. Gallo obiecit. Cap. XII.

Tunicis uti uirum prolixis ultra brachia, & usq; in primores manus, ac prope in digitos Romae, atq; omni in latio indecorũ fuit. Eas tunicas graeco uocabulo nostri χειρόδώτους. i. manicatas appellauerunt. Foeminisq; solis uestem longe lateq; diffusa indecere existimauerunt, ad ulnas cruraq; aduersus oculos protegenda. Viri autem Ro. primo quidem sine tunicis, toga sola amicti fuerunt, postea

subſtrictas, & breuis tunicas atra humerum deſinentes habebant, quod genus græca dicunt ἐξωμίδας, id eſt ſubſtrictas ſine manicas tunicas. Hac antiquitate inductus. P. Aphricanus Pauli filius, uir omnibus bonis artibus atq; omni uirtute præditus. P. Gallo homini delicato inter pleraq; alia quæ obiectabat id quoq; pro dedit, ꝙ tunicis uteretur manus totas operientibus. uerba ſunt hæc Scipionis. Nam qui quotidie unguentatus aduerſum ſpeculum ornetur, cuius ſupercilia radãtur qui barba uulſa, fœminibusq; ſubuulſis ambulet, qui in conuiuiis adoleſcentulus cum amatore, cum chirodota tunica inferior accubuerit, qui nõ modo uinoſus, ſed uiroſus quoq; ſit, eumne quiſq̃ dubitet, quin idem fecerit, quod cinædi facere ſolent. Vergilius quoq; tunicas huiuſcemodi quaſi fœmineas ac probroſas criminatur. Et tunicæ inquit manicas, & habent tridimicula mitræ. Q. quoq; Ennius carthaginienſium tunicatam iuuentutem non uidetur ſine probro dixiſſe.

Quem claſſicum dicat. M. Cato, quem infra claſſem. Caput XIII.

C Laſſici dicebantur non omnes, qui in claſſibus erant, ſed primæ tantum claſſis homines qui. c. &. xxv. milia æris amplius'ue cenſi erant. Infra claſſem autem appellabantur, ſecũdæ claſſis, cæterarumq; omnium claſſium, qui minore ſummæ æris, quam ſupra dixi, cenſebãtur. Hoc eo ſtrictim notaui, quoniam in. M. Catonis oratione, qua uoconiã legem ſuaſit, quæri ſolet, quid ſit claſſicus quid infra claſſem.

De tribus dicendi generibus, ac de tribus philoso-phis, qui ab atheniensibus ad Senatum Romam legati sunt. Cap. XIIII.

T in carmine, & in soluta oratione genera dicendi ꝓbabilia sunt tria, quæ græci χαρακτῆρας formas uocant, nominaq; eis fecerunt apponi ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον. Nosq; quem primum posuimus uberem uocamus, secũdum gracilem, tertium mediocrẽ. Vberi dignitas, atq; amplitudo est. Gracili uenustas & subtilitas. Medius in confinio est utriusq; modi particeps. His singulis orationis uirtutibus uitia agnata sunt, pari numero quæ earum modũ & habitum simulacris falsis ementiuntur, sic plerunq; sufflati, atq; tumidi fallunt pro uberibus, squalentes & ieiuni dicti pro gracilibus, incerti & ambigui pro mediocribus. Vera autem & propria huiuscemodi formarum exẽpla in latina lingua. M. Varro esse dicit, ubertatis Pacuuium, gracilitatis Lucilium, mediocritatis Terentium. Sed ea ipsa genera dicendi iam antiquitus tradita ab Homero sunt tria in tribus. Magnificũ in Vlyxe, & Vbertum est, subtile in Menelao, & cohibitum mixtum moderatumq; in Nestore. Animaduersa eadẽ tripartita uarietas est in tribus philosophis, quos athenienses Romã ad Senatum Po. q; Ro. legauerãt, impetratum uti mulctam remitterent, quam fecerant ꝓpter oropi uastationem ea mulcta fuerat talentum ferẽ quingentum erant isti philosophi. Carneades ex academia Diogenes stoicus. Critolaus peripateticus, & in senatũ quidem introducti interprete usi sunt Cæcilio senato-

re,sed ante ipsi seorsum quoq; quisq; ostentandi gratia magno conuentu hominum disertauerunt. tum admirationi fuisse aiunt Rutilius & Polybius philosophorum trium sui cuiusq; generis facundiam. Violenta inquit, & rapida Carneades dicebat. Scita & teretia Critolaus. Modesta Diogenes & sobria, unumquodq; autem genus, ut diximus quum caste pudiceq; ornatur, fit illustrius quum fucatur, atq; prælinitur, fit præstigiosum.

Quia seuere moribus maiorum in fures uindicatum sit, & quid scripsit Mutius Scæuola super eo, quod seruatum datum, commodatum ue esset.

Caput XV.

Labeo in libro de duodecim tabulis secūdo acria, & seuera iudicia de furtis habita esse apud ueteres scripsit. Idq; Brutum solitum dicere, furti damnatum esse, qui iumentum aliorsum duxerat, q̄ quo utendum acceperat. Item qui longius produxerat, q̄ quem in locum petierat. Itaq; Q. Scæuola in librorū quos de iure ciuili composuit. xvi. uerba hæc. Quod cui seruandum datum est, si id usus est, siue quod utendum acceperit, ad aliam rem, atque accepit, usus est furti se obligauit.

Locus ex scriptus ē satyra. M. Varronis, quæ περὶ ἐδεσμάτων. idest de eduliis inscripta est de peregrinis aborū generibus, & appositi uersus Euripidis

quibus delicatorum hominum luxuriantem gulam cõfutauit. Caput XVI.

VArro in satyra, quam περὶ ἐδεσμάτων, idest de eduliis, cibis peregrinis & lauticiis inscripsit, lepidæ admodum & scite factis uersibus cœnarum ciborum, quæ exquisitas delitias comprendi, Nam pleraq; id genus, quæ helluones isti terra, & mari conquirũt exposuit, conclusitq; in numeros senarios, & ipsos quidẽ uersus, cui ocium erit, in libro quo dixi, positos legat. Genera autem nominaq; edulium, & domicilia ciborũ omnibus aliis præstãtia, quæ profunda ingluuies uestigauit, quæ Varro obprobrans executus est. hæc sunt ferme quantũ nobis memoriæ ẽ. Pauus è samo. Phrygia attagena. Grues mellicæ. Hœdus ex ambratia. Pelamis calchedõia. Murena tartæsia Aselli pessinunci. Ostrea tarentia. Pectunculus chius. Helops Rhodius. Scari cilices. Nuces thasiæ. Palma ægyptia. Glans iberica. Hanc autem peragrantis gulæ, & in succos insuetos inquirẽtis industriam, atq; has undiq; uorsum indagines cupediarũ maiore detestatione dignas censebimus, si uersus Euripidis recordemur, quibus utebantur sæpissime Chrysippus philosophus, tanquam edendi irritationes quasdam repertas esse, nõ per usum uitæ necessarium, sed per luxum animi, parata atq; facilia fastidientis per improbam satietatis lasciuiam uersus Euripidis adscribendos putaui ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυεῖν μόνον δημήτερος ἀκτῆς. πώματος. ὑδροχόου ἅπερ πάρεστι καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν

ὧν οὐκ ἐπώδεῖ πλησμονὴ δὲ τοι ἄμων ἐδεσμάτων θηράματα. Nam quid mortalibus sit usu, preter duo illa modo, Cereris munus, & aquæ poculum? quæ adsunt, ac nos queunt alere. quorum saties nūquam est. luxus autem sunt cæterarum epularū indagines.

Sermo habitus cum grammatico insolētiarum, & imperitiarum pleno, de significatione uocabuli, quod est obnoxius, deq; eius uocis origine. Cap. XVII.

Percunctabar Romæ quempiam grammaticū primæ in docendo celebritatis, non hercle experiundi, uel tentandi gratia, sed discendi magis studio & cupidine, quid significaret obnoxius, quæq; eius uocabuli origo ac ratio esset. Atq; ille aspicit me, illudens leuitatem quæstionis, paruitatemq; obscuram inquit sane rem quæris, multaq; prorsus uigilia indagandam. Quis adeo tam linguæ latinæ ignarus est, qui nesciat eum dici obnoxiū cui quid ab eo, cui esse obnoxius dicitur, incommodari & noceri potest, ei qui habeat aliquem noxæ, idest culpæ suæ conscium? Quin potius inqt hæc mittis nugalia & affers ea, quæ digna quæri tractariq; sint. Tum uero ego permotus agendum iam oblique, ut cum homine stulto existimaui, & cætera inquam uir doctissime, grauiora, remotioraq;, si discere & scire debuero, quando mihi usus uenerit, tum quæram ex te, atq; discam. Sed enim quia dixi sæpe obnoxius, & quid dicerem, nesciui didici ex te, & scire nunc cœpi, quod non ego omnium solus, ut tibi sum uisus, ignoraui, sed ut res est Plautus ho-

mo linguæ, atque elegantiæ in uerbis latinæ princeps, quid esset obnoxius, nesciuit. uersus.n. est in stico illius ita scriptus. Nunc ego hercle perii plane, non obnoxie. Quod minime congruit, cum ista, quam me docuisti, significatione. cōposuit enim Plautus tanq̄ duo inter se contraria, plane & obnoxie, quod à tua significatione, longe abest. Atq; ille grāmaticus satis ridicule, quasi obnoxius, & obnoxie, non declinatione sola, sed re, atq; sententia differrent. ego inquit dixi quid esset obnoxius, nō quid obnoxie. At tunc ego admirās insolentis hominis insciciā, mittamus inquit, sicuti uis, ꝙ Plautus obnoxie dixit, sed si id nimis esse remotum putas. atq; illud quoq; prætermittamus, quod Salustius in Catilina scribit. Minari etiam ferro, ni sibi obnoxia foret. Et qđ uidetur uobis peruulgatius esse, id me doce. uersus.n. Vergilii sunt notissimi.

Nam neq; tunc astris acies obtusa uideri,
Nec fratris radiis, obnoxia surgere luna.

Quod tu ais, culpæ suæ conscium. alio quoq; loco Vergilius uerbo isto utitur, à tua sententia diuersis his uersibus.

Iuuat arua uidere
Non rastris hominum, non ulli obnoxia curæ.

Cura enim prodesse aruis solet, non nocere, quod tu de obnoxio dixisti. Iam uero illud etiam. Q. Ennii quo pacto congruere tecum potest? qđ scribit in phœnice in hisce uersibus.

Sed uirum uera uirtute uiuere aīatū adiecit fortiter.
Eumq; innoxium uocare. aduersus aduersarios.
Ea libertas est. qui pectus purum, & firmum gestitat.
Aliæ res obnoxiæ nocte in obscura latent.

At ille oscitans, & hallucinanti similis. nunc inquit mihi opere non est, quum ocium erit, reuises ad me, atq; discas. quid in uerbo isto. & Vergilius. et Salustius. & Plautus, & Ennius senserint. Et nebulo qdem ille. ubi hoc dixit digressus est. Si quis autem uolet non originem solam uerbi istius, sed significationem quoq; eius varietatem q; recensere, ut hoc etiam Plautinum spectet. adscripsi uersus ex asinaria.

Maximas optimas. & gaudio effertissimas.
Suis heris ille mecum una pariet. gnatoq; & patri.
Deuota ut ætate ambo. ambobus nobis sint obnoxii.
Nostro deuincti beneficio.

Qua uero ille grammaticus finitione usus est. ea uidetur in uerbo tam multiplici. unam tantummodo usurpationem eius notasse, quæ qdē congruit cum significatu, quo Cæcilius usus est in Chrysio in his uersibus.

Quanq̃ ego mercede hic conductus tua aduenio.
Ne tibi me esse ob eam rem obnoxium reare.
Audibis male, si male dicis mihi.

De obseruata, custoditaq; apud Romanos iurisiurādi sanctimonia, atq; inibi de decem captiuis, quos Annibal Romam deiurio ab iis accepto legauit.

Caput XVIII.

IVsiurandum apud Romanos inuiolate, sancteq; habitū, seruatūq; est, id & moribus, legibusq; multis ostenditur, & hoc quod dicimus ei rei non tenue argumentum esse potest, prœlio cannense Annibal carthagniēsium imperator, ex capti

uis nostris electos decem romam misit, mandauit eis, pactusq; est, ut si po. Ro. uideretur, permutatio fieret captiuorum, & pro iis quos alteri plures acciperet, da rent argenti pondo libram scilicet & selibram, hos pri usq̃ pficiscerētur, iureiurādo adegit eos rediturios eos esse in castra punica, si Romani captiuos non permu tarent, ueniunt Romam decem captiui, mandatū pœni imperatoris in senatu exponūt permutatio senatuinō placita, parentes, cognati, affinesq; captiuorum ample xi eos, postliminio in patriam redisse dicebāt statumq; eorum integrum, incolumemq; esse, ac ne ad hostes re dire uellent, orabant. Tum octo ex iis postliminiū iu sium uon esse sibi responderūt, quoniam deiurio uin cti forent, statimq; uti iurati erant ad Annibalem pro fecti sunt, duo reliqui Romæ manserunt solutosq; esse sese, ac liberatos religione dicebant, quoniā quū egres si castra hostium fuissent commentitio consilio regressi eodem die, tanq̃ si ob aliquam fortuitam causam issent itaq; iureiurādo satisfacto, rursum iniurati abissent Hæc eorum fraudulenta calliditas tam esse turpis æsti mata est, ut contempti uulgo discerptiq; sint, censoresq; eos postea omnium notarum & damnis & ignominiis affecerunt, quoniam quod facturos dictauerant, nō fecissent. Cornelius autem nepos in libro exemplorū. v. id quoq; litteris mandauit, multis in senatu placuisse, ut ii, qui redire nollent, datis custodibus, ad Annibalē deducerentur. Sed eā sniam numero pluriū, quibus id nō uideretur superatam, eos tamē, qui ad Annibalem nō redissent, usq; adeo intestabiles inuisosq; fuisse ut tædium uitæ cœperint, necemq; sibi consciuerint.

Historia

Historia ex annalibus de Tiberio Sempronio Graccho sumpta, patre Gracchorum tribu. pleb. atq; inibi tribunitia ple. decreta cũ ipsis uerbis relata. C.XIX.

PVlchrum atq; liberale, atq; magnanimum factum Tib. Sempronii Gracchi, in exemplis repositum est. Id exemplum huiuscemodi est. L. Scipioni Asiatico Scipionis Aphricani superioris fratri Cui. M. Minutius Augurinus, trib. ple. mulctam irrogauit, eumq; ob eam causam prædes poscebat. Scipio Aphricanus, fratris nomine, ad collegum tribunorum prouocabat, petebatq; ut uirum consularem, triumphalemq; à collegæ ui defenderent, octo tribuni, cognita causa, decreuerunt eius decreti uerba, quæ posui ex annalium monumentis exscripta sunt. Quod. P. Scipio Aphricanus postulauit pro. L. Scipione Asiatico fratre, quum contra leges contraq; morem maiorum tri. ple. hominibus accitis per uim, inauspicato sententiam de eo tulerit, mulctamq; nullo exemplo irrogauerit, prædesq; eum ob eam rem dare cogat, aut si non det, in uincula duci iubeat, ut eum à collegæ ui prohibeamus, & quod contra, collega postulauit, ne sibi intercedamus, quominus suapte potestate uti liceat. de ea re nostrum sententia oium data est. si. L. Cornelius Scipio Asiaticus, collegæ arbitratu prædes non dabit, collegæ ne eum in uincula ducat, intercedemus, si eius arbitratu prædes nõ dabit, quominus collega sua ptãte utatur, non intercedemus. Post hoc decretum quũ augurinus tri. ple. L. Scipionem prædes nõ dantem prehendi, & in carcerem duci iussisset, tum Tiberius Sempronius

Gracchus tri.ple.pater Tiberii,atq;.C.Gracchorum, quum.P.Scipioni Aphricano inimicus grauis, ob plerasq; in rep.dissensiones esset,iurauit palam in amicitiam inq; gratiam se cum.P. Aphricano non redisse, atq; ita decretum ex tabula recitauit,eius decreti uerba hæc sunt.Quum.L.Cornelius Scipio asiaticus triũphans,hostium duces in carcerem cõiectauerit, alienũ uidetur esse à dignitate reipu.in eum locum imperatorem po.Ro.duci,in quem locum ab eo coniecti sunt duces hostium,itaq;.L.Cornelium Scipionem Asiaticum à collegæ ui prohibeo.Valerius aũt Antias cõtra hanc decretorum memoriam,cõtrâq; auctoritates ueterum annalium post Aphricani mortem,intercessionem istã, pro Scipione Asiatico factam esse à Tiberio Graccho dixit,neq; mulctam irrogatam Scipioni, sed damnatum eum peculatus ob anthiochenam pecuniam,q.a præ des non daret,in carcerem duci cœptum,atq; ita intercedente Graccho exemptum.

Quod Vergilius à nolanis,ob aquam sibi non permissam sustulit è uersu suo,nolam,& posuit oram, atque ibi quædam alia de consonantia litterarum iucunda.

Caput XX.

Scriptum in quodam commentario repperi uersus istos à Vergilio ita primum esse recitatos,atq; editos.

Talem diues arat capua,& uicina uesevo
Nola iugo.Postea Vergi.petisse à nolanis aquã, uti duceret in ppinquũ rus, nolanos beneficium petitũ non fecisse,poetã offensum nomen urbis eorũ quasi ex hominum memoria,sic ex carmine suo derasisse,oramq; p

nolam mutasse, atq; ita reliqsse. Et uiana ueseuo ora iugo, ea res uera ne, an falsa sit, nō laboro, quin tamen melius suauiusq; ad auris sit, q̄ nola ora dubiū id non est, nā uocalis in priore uersu extrema eademq; in sequenti prima, canoro simul, atq; iocundo hiatu tractim sonat, est adeo inuenire apud nobiles poetas huiusce modi suauitatis multa, quæ appareāt nouata eē, non fortuita sed præter cæteros omnis apud Homerum plurima, uno quippe in loco tales tanquam hiatus & sonitus in assiduis uocabus pluribus facit.

ἡ δ' ἑτέρη θέρει προρέει εἰκυῖα χαλάζῃ
ἢ χιόνι ψυχρῇ ἐξ ὕδατος κρυσάλλῳ, idest
Grandinis est similis, ruit æstate altera, uel iam
Prægelidis niuibus aut glaciei humore coactæ. Atq;
λάαν ἄνω ὠθεῖν ἔσκε ποτὶ λόφον. (itē alio loco
Sursum ille ad tumulum propellere saxum. Catullus quoq; elegantissimus poetarum in hisce uersibus.

Minister uetuli puer falerni
Ingere mi calices amariores
Vt lex posthumiæ iubet magistræ
Ebriosa acinæ ebriosioris.

Quum ebriosi dicere posset, & q̄d erat usitatius, acinū in neutro genere appellare, amās tamen hiatus illius homerici suauitatē ebriosam dixit ꝓpter cōsequētis litteræ concentū, qui ebrios aūt Catullū dixisse putāt, aut ebriosos (nā id quoq; temere scriptum inuenitur) in libros saliæ de corruptis exēplaribus factos inaderūt.

Quoad uiuet, & quoad morietur, cur idipsum tpis significēt, quū ex duobus sint facta cōtrariis. Ca. XXI.

Quoad uiuet, quum dicitur. item quoad morietur, uidentur quidem duæ res dici cōtrariæ, sed idem, atq; unum tempus utraque uerba demonstrant. Item quum dicitur quoad senatus habebitur, & quoad senatus dimittetur, tãetsi haberi, atq; dimitti cõtraria sunt unũ atq; idipsum tamẽ utro q; in uerbo ostenditur, tempora enim duo quum inter se opposita sunt, atq; ita cohærentia, ut alterius finis, cum alterius initio misceatur, non refert utrum per extremitatem prioris, an per initium sequentis, locus ipse confinis demonstretur.

Quod censores equum adimere soliti sint equitibus corpulentis, et præpinguibus, quæsitumq; utrum ea res cum ignominia, an incolumi dignitate equitũ facta sit.

Caput XXII.

Nimis pingui homini & corpulento censores equum adimere solitos scilicet minus idoneum ratos esse, cum tanti corporis põdere ad faciendum equitis munus, non enim poena id fuit, ut quidam existimant, sed munus sine ignominia remittebatur. Tamen Cato in oratione, quam de sacrificio cõmisso scripsit, obiicit hanc rem criminosius, uti magis uideri possit cum ignominia fuisse, quod si ita accipias, id profecto existimandum est, non omnino inculpatũ, neq; indesidem uisum esse, cuius corpus in tam immodicum modum luxuriasset, exuberassetq;.

A. Gell. i Noctium atticarum liber Octauus hac etate non reperitur. Sed ex uetustissimo exemplari hæc capita excerpta sunt.

Hesterna noctu recte an cū uitio dicatur, & quænā super istis uerbis grāmatica traditio sit. Itemq; q decemuiri in. xii. tabulis nox ꝓ noctu dixerūt. Cap. I.

Quæ mihi. x. uerba dederit Fauorinus quæ usurpentur quidem à græcis, sed sunt adulterina & barbara, quæ item ad me totidem accepit, quæ ex medio communiq; usu latine loquentium minime latina sunt, neq; in ueterum libris reperiantur. Cap. II.

Quem in modum & quam seuere increpuerit audientibus nobis peregrinus philosophus adolescentem Romanum ex equestri familia stantem segnem apud se & assidue oscitantem. Cap. III.

Quod herodotus scriptor historiæ memoratissimus parum uere dixerit unam solamq; pinum arborū omnium causam, nunq̄ denuo ex hisdem radicibus pullulare, & q item de aqua pluuiali & niue rem non satis exploratam pro compertam posuerit. Cap. IIII.

Quid illud sit quod Vergilius Cœlum stare puluere, & q Lucilius pectus sentibus stare dixit. Ca. V.

Quum post offensiunculas in gratiam redeatur, expostulationes fieri mutuas minime utile esse, superq; ea re & sermo Tauri expositus, & uerba Theophrasti libro sumpta, & q. M. Cicero de amore amicitiæ senserit cum ipsius uerbis aditum. Cap. VI.

Ex Aristotelis libro, qui inscriptus est,

cognita acceptaq́; de natura memoriæ & habitu, atque inibi de alia quadã exuberãtia, aut interitu eius lecta audita. Cap. VII.

Quid mihi usu uenerit interpretari & quasi affin gere uolenti iocos quosdam Platonicos latina oratione. Cap. VIII.

Quod Theophrastus philosophus omniũ suæ ætatis doctissimus uerba pauca ad populum athenienſem facturus, deturbata uerecundia obticuerit, quodq́; idẽ hoc Demostheni apud Philippum regem uerba facien ti euenerit. Cap. IX.

Qualis mihi fuerit in oppido eleusino disceptatio cum grammatico quodam præstigioso tempora uerborũ & puerilia meditamenta ignorante. Remotarum'ũ quæstionum nebulas, & formidines capiendas imperatorum animis ostentare festine tibi responderit Xantippe uxori Socrates petenti ut per Dionysia largiũe sumptum cœnitaret. Cap. X.

Quid significat in ueterũ libris scriptũ plerisq́; oẽs, & q ea uerba accepta à græcis uidentur. Cap. XI.

Quupsones q homines aphri dicunt non esse uerbũ pœnicum, sed græcum. Cap. XII.

Lepidissima Altercatio Fauorini philosophi aduer sus quendam intempestiuum de ambiguitate uerborum disserentem, atq́; inibi uerba quædam ex Neuio poeta & Cneo Gallo non usitate collocata, atq́; ibidem à. P. Nigidio origines uocabulorum exploratæ. Cap. XIII.

Quibus modis ignominatus, tractatusque sit d. C. Cæsare Laberius poeta, atq́; inibi appositi uersus super eadem re eiusdem Laberii. Cap. XIIII.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTI-CARVM COMMENTARII.

LIBER NONVS.

Quamobrem. Q. Claudius quadrigarius in undeuicesimo annali scripserit rectioresq; certioresq; ictus fieri si sursum quid mittas q̃ si deorsum. Cap. I.

. Claudius in undeuicesimo annali, quum oppidum à Metello proconsule oppugnari, cõtra ab oppidanis desuper è muris propugnari describeret, ita scripsit. Sagittarius cum funditore utrinq; summo studio, spergunt fortissime, sed sagittam atq; lapidem dehorsum an sursum mittas hoc interest. Nã neutrũ potest deorsum uersum recte mitti, sed sursum utrũq; optime quare milites Metelli sauciabãtur multo minus, & quod maxime opus erat, à pinnis hostis defendebant facillime. Percontabar ego Antonium Iulianũ rhetorem, cur hoc ita usu ueniret quod quadrigarius dixisset: ut contigui magis directioresq; ictus fiant, si uel lapidem, uel sagittam sursum uersus iacias q̃ deorsum: Quum procliuior, faciliorq; iactus sit ex supernis in infima, q̃ ex infimis in superna: Tum Iulianus comprobato genere quæstionis quod de sagitta inquit, & lapide dixit, hoc de omni fere missili telo dici potest. Facilior autem iactus est (sicuti dixisti) si desuper iacias,

si quid iacere tantum uelis, non ferire, sed quū modus, & impetus iactus temperandus dirigendusq; est, tum si in prona iacias, moderatio, atq; rō mittentis, praecipitantia ipsa, & pondere cadentis teli corrumpitur, atsi in editiora mittas, & ad percutiēdum superna aliqd, manum & oculos cōlimes, quo modus a te datus fuerit, eo telum ibit, quod ieceris. Ad hanc ferme sententiā Iulianus super istis. Q. Claudii uerbis nobiscum sermocinatus est. Quod aūt ait idē. Q. Claudius a pinnis hostis defendebant facillime, animaduertendum est usum esse eum uerbo defendebant non ex uulgari consuetudine, sed ad modum proprie & latine, nā defendere et offendere inter sese aduersa sunt, quorū alterū significat ἐμποδὼν ἔχειν. i. incurrere in aliquid, & inuadere. Alterū ἐκποδὼν ποιεῖν. i. auertere, atq; depellere, quod hoc in loco. A. Q. Claudio dicitur.

Quibus uerbis notarit Herodes Atticus falso quempiam cultu amictuque nomen habituq; philosophiae mentientem. Cap. II.

AD Herodem Atticum consularem uirum, ingenioq; amoeno, & graeca facundia celebrē, adiit nobis praesentibus palliatus qspiam, & crinitus, barbaq; prope ad pubem usq; porrecta, ac petit aes sibi dari εἰς ἄρτους. i. ad panes emendos, sa licet tum Herodes interrogat quisnā esset, atq; ille uultu, sonituq; uocis obiurgatorio philosophū sese esse dicit, & mirari quoq; addit, cur quaerendū putasset quod uideret. Video inquit Herodes barbam, & palliū, phi-

losophum nondum uideo. Quæso autem te cum bona ue nia dicas mihi, quibus nos uti posse argumentis existi mas, ut esse te philosophum noscamus? intererant ibi aliquot ex iis, qui cum Herode erant, erraticum esse ho minem dicere, & nullius rei incolam'q; esse sordentiũ ganearum, ac nisi accipiat, quod petit, cõuitio turpi so litum incessere. Atq; ibi Herodes, demus inqt huic ali quid heris, cuiusmodi est, tanq̃ homines, non tanq̃ ho mini, & iussit dari precium panis. xxx. dierum. Tum nos aspiciens, qui cum sectabamur. Musonius inquit eruscanti cuipiam id genus & philosophorum se osten tanti, dari iussit mille nummum, & quum pleriq; dice rent nebulonem esse hominem malum & malitiosum, & nulla re bona dignum, tum Musonium subridẽtem dixisse aiũt ἄξιος ὄυν ἐςὶν ἀργυρίου. idest dignus igitur est argento, sed hoc potius inquit dolori mihi & ægritudini est, q̃ istiusmodi animalia spurca atq; pro bra nomen usurpent sanctissimum, & philosophi ap pellantur. Maiores autem mei Athenienses nomina iu uenum fortissimorum Harmodii et Aristogytenis, qui libertatis recuperandæ gratiam Hippiam tyrannũ in terficere adorsi erant, ne unquam seruis indere lice ret, decreto publico sanxerunt, quã nefas ducerent no mina libertati patriæ deuota seruili contagio pollui, cur ergo nos patimur nomen philosophiæ illustrissimũ in hoibus deterrimis exsordescere? Simili aũt inqt exẽ plo, ex contraria specie, antiquos Romanorum audio prænomina patriciorum quorundam male de Repub. meritorum, & ob eam causam capite damnatorum cen suisse, ne cui eiusdem generis patritio inderentur, ut

uocabula quoq; eorum desamata, atq; demortua cum ipsis uiderentur.

Epistola Philippi regis, ad Aristotelem philosophum, super Alexandro recens nato. Cap. III.

Philippus Amyntæ filius, terræ Macedoniæ rex, cuius uirtute industriaq; Macedones locupletissimo imperio aucti gentiū natiōumq; multarum potiri cœperant, & cuius uim atq; arma toti græciæ cauendam, metuendamq; inclytæ illæ Demosthenis orationes concionesq; notificant. Is Philippus, quum oī fere tpe negociis belli uictoriisq; affectus, exercitusq; esset, à liberali tamen musa, & à studiis humanitatis nunq̄ affuit, quin lepide comiterq; pleraque & faceret, & diceret, feruntur adeo libri epistolarū eius, mundiciæ, & uenustatis, & prudētiæ plenarum, uelut sunt illæ litteræ, quibus Aristoteli philosopho natum ēē sibi Alexandrum nunciauit. Ea epistola quoniam curæ diligentiæq; in liberorum disciplinas hortamentum est exscribenda uisa est ad commonendos parentum aios. Exponenda igitur est ad hanc ferme sententiam Philippus Aristoteli Salutem dicit. Filium mihi genitum scito, quod equidem diis habeo gratiam, non proinde q̄ natus est, q̄ p eo, q eū nasci contigit temporibus uitæ tuæ, Spero enim fore, ut eductus, eruditusq; abs te, dignus existat & nobis, & rerum istarum successione. Ipsius aūt Philippi uerba hæc sūt. φίλιππος ἀριστοτέλει χαίρειν. ἴσθι μοι γεγονότα υἱόν. πολλὴν οὖν τοῖς θεοῖς χάριν ἔχω. οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ γενέσει

τοῦ παιδὸς ὡς ἔστι τῷ κατὰ τὴν σὴν ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι. ἐλπίζω παρ' αὐτὸν ὑπὸ σοῦ τραφέντα καὶ παιδευθέντα ἄξιον ἔσεσθαι καὶ ἡμῶν καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς.

De barbarorum gentium prodigiosis miraculis, deq; diris & exitiosis fascinationibus atq; inibi de fœminis repente uersis in mares. Cap. IIII.

CVum è Græcia in Italiã rediremus, & Brũdusium iremus, egressiq; e naui in terrã, in portu illo inclyto spatiaremur, quem Q. Ennius remotiore paulum, sed admodum scito uocabulo præpetem appellauit, fasces librorum uenalium expositos uidimus, atq; ego statim auide pergo ad libros, erant autem isti omnes libri græci miraculorũ fabularumq; pleni. res inauditæ incredulæ, scriptores ueteres nõ paruæ auctoritatis. Aristeas, proconnesius & Isigonus Nicæensis, & Ctesias, & Onesicritus, & Polystephanus, et Hegesias. ipsa aũt uolumina ex diutino situ squallebãt, & habitu aspectuq; tetro erãt, accessi tamẽ percũctatusq; preciũ sum, & adductus mira atq; insperata uilitate, libros plurimos ære pauco emo, eosq; oĩs duabus pximis noctibus cursim trãseo, atq; in legẽdo carpsi exinde quædã, & notaui mirabilia, & scriptoribus fere nostris intẽtata, eaq; his cõmẽtariis aspsi, ut q eos lectitabit, is ne rudis oĩno & ἀνήκοος. i. q nõ audierit, in istiusmodi rerũ auditiõibus reperiatur, erãt igitur in illis libris scripta huiusmodi. Scythas illos penitissimos, q sub ipsis septẽtrionibus ætatem agunt

corporibus hominum uesca, eiusq; uictus alimento uitam ducere, & ἀνθρωποφάγους. i. carne humana uescentes nominari. Item esse homines sub eadē regione cœli unum oculum habentes in frontis medio, q appellantur Arimaspi qua facie fuisse κύκλωπας. idest cyclopas hoc est unoculos poetæ ferunt. Alios item esse homines apud eandem cœli plagam singulares uelocitatis, uestigia pedum habentis retro porrecta, nō ut cæterorum hominum prospectātia. Præterea traditū esse memoratumq;, in ultima quadam terra, quæ Albania dicitur gigni homines, q in pueritia canescunt, & plus cernant oculis per noctem q̄ inter diem. Item esse cōpertum & creditum Sauromatas, qui ultra Borysthenem fluuium longe colunt, cibum capere semper diebus tertiis medio abstinere. Id etiam in iisdem libris scriptum ostendimus quod postea quoq; in libro Plinii secūdi naturalis historiæ septimo legi, esse quasdā in terra Africa familias hominum uoce, atq; lingua effascināntium, qui si impensius forte laudauerint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu, atq; cultu opimas emoriantur repente hæc oīa, nulli aliæ causæ obnoxia, oculis quoq; exitialē fascinationem fieri, in iisdem libris scriptum est traditurq; esse homines in Illiriis, qui interemant uidendo, quos diutius irati uiderint eosq; ipsos mares fœminasq;, qui uisu tam nocenti sunt pupillas in singulis oculis binas habere. Item esse in montibus terræ indiæ homines caninis capitibus & latrantibus, eosq; uescā auium & ferarū uenatibus. Atque item esse alia apud ultimas orientis terras miracula. Homines qui Mono-

meri appellantur, singulis cruribus saltuatim curren-
tes, uiuacissimæ perniciatis. Quosdam etiam esse
nullis ceruicibus, oculos in humeris habentes. Iam ue-
ro hoc egreditur omnem modum admirationis, q iidem
illi scriptores gentem esse aiunt, apud extrema indiæ
corporibus hirtis & auium ritu plumātibus, nullo cibo
tu uescentem, sed spiritu florum naribus hausto uicti-
tantem Pygmæos quoq; haud longe ab iis nasci, quorū
qui longissimi sunt, non lōgiores esse q̄ pedes duos, &
quadrantem. Hæc atq; alia istiusmodi plura legimus.
Sed quum ea scriberemus tenuit nos idoneæ scriptu-
ræ tædium, nihil ad ornandum iuuandumque usum
uitæ pertinentis. Libitum tamen est in loco hoc mira-
culorum notare id etiam quod Plinius secundus uir,
in temporibus, ætatis suæ ingenii dignitatisq; gratia,
auctoritate magna præditus, non audisse, neq; legisse
sed scire sese atq; uidisse in libro naturalis historiæ
vii. scripsit, uerba igitur hæc, quæ infra posui ipsius
sunt, ex eo libro sumpta, quæ profecto faciunt, ut neq;
respuenda, neque ridenda sit notissima illa ueterum
poetarum de Cæneide & Ceneo cantilena. Ex fœminis
inquit mutari in mares non est fabulosum. Inuenimus
in ānalibus. Q. Licinio Crasso. C. Cassio longino cos.
C. Asinii puerum factum ex uirgine, sub parentibus,
iussuq; haruspicum deportatum in insulam desertam.
Licinius Mutianus ꝑdidit uisum esse a se Argis Are-
scontem, cui nomen Arescusæ fuisset, nupsisse etiā, mox
barbā & uirilitatem ꝓuenisse, uxorēq; duxisse. Eius-
dem sortis & smyrnæ puerū a se uisum, ipse in Aphri-
ca uidi mutatū in marem die nuptiarū. L. Cositiū ciuē

Tysdritanum, uiuebatq; cum proderem hæc. Idē Plinius eodem in libro uerba hæc scripsit. Gignuntur homines utriusq; sexus, quos hermaphrodites uocamus, olim androgynos uocatos, & in prodigiis habitos, nūc uero in deliciis.

Diuersæ nobilium philosophorum sententiæ de genere ac natura uoluptatis, uerbaq; Hieroclis philosophi quibus decreta Epicuri insectatus est. Cap. V.

De uoluptate ueteres philosophi diuersas sententias dixerunt. Epicurus uoluptatem summū bonū esse ponit, eam tamen ita definit, σχηρὸς εὐςαθὲς κατάςτημα. i. corporis constātem habitum. Antisthenes socraticus summū malū dicit, eius nāq; hoc uerbū est. μανείην μᾶλλον ἢ ἡσθείην. i. insanirem potius q̄ oblectarer. Speusippus ueterisq; omnis academia, uoluptatē, & dolorē, duo mala esse dicūt opposita inter sese. bonū aūt esse, quod utriusq; medium foret. Zeno censuit uoluptatē esse indifferēs, idest neutrum, neq; bonum, neq; malum, qd' ipse græco uocabulo ἀδιάφορον appellauit. Critolaus peripateticus, & malū esse uoluptatem ait, & multa alia mala parere ex sese iniurias, desidias, obliuiones, ignauias. Plato ante hos omnis ita uarie, & multiformiter de uoluptate disseruit, ut cunctæ istæ sententiæ, quas supra posui, uideantur ex sermonū eius fontibus p̄fluxisse. nam perinde unaquaq; utitur, ut & ipsius uoluptatis natura fert, quæ est multiplex, & causarū, quas tractat, rerumq;, quas efficere uult, rō desiderat. Taurus autē noster, quotiens facta mentio Epicuri esset, in

ere,atq; in lingua habebat uerba hæc Hieroclis stoici uiri ancti & grauis. ἡδονῆς τέλος πόρνης δόγμα. ἄπεσω πορνεῖα οὐδὲν πόρνης δόγμα. i. uoluptatis finis meretrias decretum est. Tolle fornicationem, nullum meretrias erit decretum.

Verbum quod est ago, frequentatiuum in prima sylla ba, quonā sit modo ꝓnunciandū. Cap. VI.

AB eo, qd̓ est ago, & egi, uerba sunt, quæ appellant grāmatici frequentatiua, actito, & actitaui. hæc quosdā non sane indoctos uiros audio ita ꝓnunciare, ut primā in his litterā corripiant, rōnemq; dicant, quoniā in uerbo principali, qd̓ est ago, prima littera breuiter ꝓnunciatur. Cur igitur ab eo, quod est edo, & ungo, in qbus uerbis prima littera breuiter dicitur esito, & unctito, quæ sunt eorum frequentatiua, prima littera lōga ꝓmimus: & cōtra dicito, ab eo uerbo qd̓ est dico correpte dicimus? nū ergo potius actito, & actitaui ꝓducenda sunt, quoniā frequētatiua ferme oīa eodē mō in prima syllaba dicūtur, quo participia præteriti tēpis, ex iis uerbis, unde ea ꝓfecta sunt in eadē syllaba ꝓnunciantur, sicut lego, lectus, lectito facit, ungo, unctus, unctito. scribo, scriptus, scriptito, moneo monitus monito, pendeo pēsus pēsito, edo esus esito. dico aūt dictus dictito facit. gero gestus gestito, ueho uectus uectito, rapio raptus raptito, capio captus captito, facio factus factito, sic igitur actito producte in prima syllaba pronunciandum, quoniam ex eo fit, quod est ago, & actus.

De conuersione foliorum in arbore olea brumali, & solstitiali die, deq; fidibus id à temporibus ictu alieno sonantibus. Cap. VII.

Vlgo & scriptum, et creditum est, folia olearum arborum brumali & solstitiali die conuerti, & quæ pars eorum fuerat inferior atq; occultior eam supra fieri, atq; exponi ad oculos, & ad solem, quod nobis quoq; semel atq; iterum experiri uolentibus ita esse propemodum uisum est. Sed de fidibus rarius dictu, & mirabilius est, quā rem et alii docti uiri, & Suetonius etiam Tranquillus in libro ludicræ historiæ primo, satis compertum esse, satisq; super ea re constare affirmat neruias in fidibus brumali die alias digitis pelli, alias sonare.

Necessum est q multa habeat, multis indigere, deq; ea re Fauorini philosophi cum breuitate eleganti sententia. Caput VIII.

Verum est profecto, quod obseruato rerū usu sapientes uiri dixere, multis egere, q multa habeat, magnamq; indigentiam nasci, nō ex inopia magna, sed ex magna copia, multa enim desiderari ad multa quæ habeas tuenda. Quisquis igitur multa habens cauere, atq; prospicere uelit, nequid egeat, neue quid desit, iactura opus esse, non quæstu, & minus habendum esse, ut minus desit, hanc sententiam memini à Fauorino inter ingentes omnium clamores detonatam inclusamq; uerbis his paucissimis.

τῷ γὰρ μυρίων καὶ πεντακισχιλίων χλαμύδων δεόμενον οὐκ ἔσι μὴ πλειόνων δεῖσθαι, οἷς γὰρ ἔχω προσδεόμενος ἀφελῶν ὧν ἔχω ἀρκοῦμαι οἷς ἔχω, id est. Enim uero qui decem milibus & quindecim milibus uestimentorum egeat. Is quominus plurium indigeat fieri non potest, quum enim plus q̃ habeam ego, detrahẽs ex iis, quæ habeo in iis quæ habeo, acquiesco.

Quis modus sit uerba uertendi in græcas sententias. deq; iis Homeri uersibus quos Vergilius uertisse, aut bene apteq;, aut improspere existimatus est. Ca. IX.

QVando ex poematis græcis uertendæ mutandæq; sunt insignes sententiæ, non semper aiunt enitendum, ut omnia omnino uerba in eum, in quem dicta sunt modum, uertamus. pdunt enim gratiã pleraq;, si quasi inuita & recusantia uiolentius transferantur, Sate ergo & considerate Vergilius, cum aut Homeri, aut Hesiodi, aut Apollonii, aut Parthenii, aut Callimachi, aut Theocriti, aut quorundam aliorum locos effingere, in partem reliquit, alia expressit, sicut nuperrime apud mensam, cum legerentur utraq; simul bucolica Theocriti, & Vergilii, animaduertimus reliquisse Vergilium, quod græcum quidem mire q̃, suaue est, uerti autem, neq; debuit, neq; potuit, sed enim q̃ substituit ꝓ eo quod omiserat, nõ abest quin iucundius lepidiusq; sit.

βάλλει καὶ μάλλοισι τὸν αἰπόλον ἁ κλεαρίστα τὰς αἶγας παρελῶντα καὶ ἁδύ τι ποππυλιάσδει.

Appetiit malis caprarius acclaristæ
Propellens capras, & suaue quid occanit illa.
Malo me galathea petit lasciua puella,
Et fugit ad salices, & se cupit ante uideri.

Illud quoq; alio in loco animaduertimus caute omissum, quod est in græco uersu dulcissimum.

τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε βόσκε τὰς αἶγας.
καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε τίτυρε καὶ τὸν ἐνόρχαν,
τὸν λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο μή τυ κορύψῃ.

Pasce adamate mihi pulchre heus tityre capras.
Et potum ad fontis age tityre, sed coleatum
Hunc afrum, ruffumq; caue, ne cornua uibret.

Quo enim pacto diceret, τὸ καλὸν πεφιλαμένε. i. pulchre adamate, uerba hercle non translatitia, sed cuiusdam natiuæ dulcedinis, hoc igitur reliquit, & cætera uertit, nō infestiuiter, nisi q caprū dixit, quē Theocritus ἐνόρχαν. i. coleatū appellauit auctore enim M. Varrone is demū latine caper dicitur, q excastratus est.

Tityre dum redeo, breuis est uia, pasce capellas.
Et potum pastas age tityre, & inter agendum
Occursare capro, cornu ferit ille, caueto,

Et quoniam de transferendis sententiis loquor, memini audisse me ex Valerii Probi discipulis, docti hominis, & in legendis, pensitandisq; ueteribus scriptis bene callidi solitum eū dicere, nihil quicquam tam improspere Vergilium ex Homero uertisse, quā uersus hos amœnissimos, quos de nausicaa Homerus fecit.

οἵη ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος ἰοχέαιρα.

ἢ κατὰ τηΰγετον περιμήκετον ἢ ἐρύμανθον.
τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείαις ἐλάφοισι
τῇ δέ θ' ἅμα νύμφαι κοῦραι διὸς αἰγιόχοιο
ἀργονόμαι παίζουσι γέγηθε δέ τε φρένα λητώ.
πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα.
ῥεῖα δ' ἀρίγνωτη πέλεται καλαὶ δέ τε πᾶ-
σαι.
ὣς ἥγ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδ-
Montibus it, qualis studiosa diana pharetræ, (μής.
Aut per taygeti spatiosa iuga, aut erymanthi.
Et nunc gestit apro, nunc ceruo diua uolucri.
Stant circum nymphæ agrestes ioue cœlite natæ,
Inq; agris ludunt, latonæ pectora gaudent.
Fronte dea ante omnis, ceruicéq; prominet alta.
Et pulchras omnis inter clarissima fulget.
Talibus in famulis uirgo intemerata decebat,
Qualis in eurotæ ripis, aut per iuga cynthi
Exercet diana coors, quam mille secutæ
Hinc, atq; hinc glomerantur oreades. illa pharetrã.
Fert humero, gradiensq; deas supereminet omnis.
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat dido, talem se læta ferebat
Per medios, instans operi, regnisq; futuris.
Primum omniũ diuersum esse dicebat Probus, quod apud Homerum quidem, uirgo nausicaa ludibunda inter familiares puellas in locis solis recte atq; cõmode conferri cum Diana uenante in iugis mõtium inter agrestes deas. Nequaq̃ aũt conueniens Vergilium fecisse, quoniam Dido in urbe media ingrediens inter tyrios principes cultu, atque incessu serio instans operi, sicut ipse

cit, regnisq; futuris. nihil eius similitudinis cape posset, quæ lusibus atq; uenatibus Dianæ congruat, tum postea q Homerus studia, atq; oblectamenta in uenando Dianæ honeste aperteq; dicit. Vergilius aũt, quum de uenatu deæ nihil dixisset, pharetram tantũ facit eã ferre in humero, tanq̃ si onus & sarcinam, atq; illud impense Probum esse demiratum in Vergilio dicebant, q Homeri ea quidem λητώ. idest Latona gaudiũ gaudeat genuinum & intimum, atq; in ipso penetrali cordis & animæ uigens, si quidem non aliud est, γέγηθε δ' ἐτε φρένα λητώ. idest Latonæ pectora gaudent. Ipse autem imitari hoc uolens, gaudia fecerit pigra, & leuia, & cunctantia, & quasi in summo pectore supernantia, nescare enim sese. quid significaret aliud pertentant. præter ista omnia, florem ipsius totius loci Vergilium uideri omisisse, q hunc Homeri uersum exigue secutus sit, ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται καλαὶ δέ τε πᾶσαι. idest pulchras omnis inter clarissima fulget. Quando nulla maior, cumulatiorq; pulchritudinis laus dici potuerit, q̃ q una inter omnis pulchras excelleret, una facile ex omnibus nosceretur.

Quod Anneus Cornutus uersus Vergilii, quibus Veneris & Vulcani concubitum pudice operteq; dixit, reprehensione insulsa; & odiosa inquinauit. Cap. X.

Annianus poeta, & pleriq; cum eo eiusdem musæ uiri summi assiduisq; laudibus hos Vergilii uersus ferebant, quibus Vulcanũ & Venerẽ iunctos mixtosq; iure coniugii, rem lege naturæ operiendam uerecunda quadam translatiõe uer-

borum, quum ostenderet, demonstraretq; protexit, sic enim scripsit. Ea uerba locutus.

Optatos dedit amplexus, placidumq; petiuit
Coniugis infusus gremio per membra soporem.

Minus autem difficile esse arbitrabatur, istiusmodi reticenda uerbis uti uno, atq; altero, breui tenuiq; ea signo demonstrantibus, sicuti Homerus dixerit, παρθενίην ζώνην καὶ λέκτροιο δεσμὸν. καὶ ἔργα φιλοτήσια. τὸν μὲν ἄρ' ἐν τρητοῖσι κατεύνασ' ἐν λεχέεσσιν, idest

Virgineum soluit cæstum, legemq; cubilis.
Et munus amoris.
Inq; toris illi sculptis cœpere soporem.

Tot uero & tam euidentibus, ac tam non prætextatis, sed puris honestisq; uerbis uenerãdum illud conubii pudici secretum neminem queñ aliũ dixisse. Sed Annæus Cornutus homo sane pleraq; alia non indoctus, neq; imprudens in secundo tamen librorum, quos de figuris sententiarũ composuit, egregiam totius istius uerecundiæ laudem insulsa nimis & odiosa scrutatione uiolauit, nã quum genus hoc figuræ probasset, & satis arcũspecte factos esse uersus dixisset, membra tamen inquit paulo incautius nominauit.

De Valerio Coruino, & unde Coruinius sit. Ca. XI.

DE Maximo Valerio, qui Coruinus appellatus est, ob auxiliũ propugnationẽq; Corui alitis, haud quisq̃ est nobilium scriptorum qui secus dixerit, ea res prorsus admiranda sic pfecto

est in libris annalibus memorata. Adulescens tali genere editus. L. Furio. Cl. Appio consulibus tri. militaris atq; in eo tempore copiæ gallorũ ingentes agrũ põptinum insederant, instruebanturq; acies à consulibus de ui, ac multitudine hostiũ satis agẽtibus. dux interea gallorũ uasta, & ardua proceritate, armisq; auro pfulgentibus gratia dimicãdi, ingrediẽs, et manu telũ reciprocãs incedebat, perq; cõtemptũ, & superbiã circũspiciensq;, despiciẽsq; omnia uenire iubet, & cõgredi, siquis pugnare secum ex omni Romano exercitu auderet, tũ Valerius tribunus, cæteris inter metũ, pudorẽq; ambiguis ĩpetrato prius à cõsulibus, ut in gallũ tã immaniter arrogantem, pugnare sese permitterent, progreditur, intrepide, modesteq; obuiã & congrediuntur, & consistunt, & cõserebantur iam manus, atq; ibi uis quædam diuina fit. Coruus repente improuisus aduolat, & super galeã tribuni insistit, atq; in aduersarii os atq; oculos pugnare incipit, insibilabat, obturbat unguibus manum laniabat, & prospectum alias arcebat. atq; ubi satis sæuierat, reuolabat in galeam tribuni, sic tribunus spectante utroq; exercitu, & sua uirtute nixus, & opera alitis propugnantis, ducem hostiũ ferocissimũ uicit, interfecitq;, atq; ob hanc cãm cognomẽ habuit Coruinus, id factum est annis. cccc. &. v. post Romam cõditam Statuã Coruino isti diuus Augustus in foro suo statuendã curauit. in eius statuæ capite Corui simulacrũ est, rei pugnæq; quã diximus monumentũ.

De uerbis, quæ in utrãq; partem, significatione reciproca, & aduersa dicuntur. Cap. XII.

AT formidolosus dici potest & qui formidat, & qui formidatur, ut inuidiosus, & qui inuidet, & cui inuidetur, ut suspiciosus, qui suspicatur, & qui suspectus est, ut ambitiosus, & qui ambit, & qui ambitur, ut item gratiosus, & qui adhibet gratias, & qui admittit, ut laboriosus, & qui laborat, & qui labori est, ut pleraque alia huiusmodi in utramque partem dicuntur, ita infestus ancipiti quoque significatione est, nam & is infestus appellatur, qui malum infert cuipiam, & contra cui aliunde impendet malum, & is quoque infestus dicitur. Sed quod prius posui profecto exemplis non indiget, sic adeo multi loquuntur, ut infestum dicant inimicum, atque aduersum. Alterum autem illud ignorabilius, obscuriusque est. Quis enim è medio facile dixerit infestum esse, cui aliter infestus est? Sed & ueteres plerique ita dixerunt, & M. Tullius in oratione quam pro Cn. Planco dixit, uocabulo hoc sic usus est. Dolebam inquit iudices, & acerbe ferebam, si huius salus ob eam ipsam causam esset infestior, quod is meam salutem, atque uitam, sua beniuolentia præsidio custodiaque texisset. Nos igitur de origine & ratione uerbi quærebamus, atq; ita in Nigidianis commentariis inuenimus scriptum, infestum à festinando dictum. Nam qui instat inquit alicui, eumque properans urget, opprimereque eum studet, festinatque, aut contra de alicuius periculo, & exitio festinatur, is uterque infestus dicitur, ab instantia, atque imminentia fraudis, quam uel facturus cuipiam, uel passurus est. Nequis autem de suspicioso, quod supra posuimus,

& de formidoloso, in eam partē, quæ minus usitata est exemplum requirat, inueniet de suspitioso apud M. Catonem de refloria ita scriptum. Sed nisi qui palam corpore pecuniam quæreret, aut se lenoni locauisset, & si famulosus & suspiciosus fuisset, uim in corpus liberum, nō æquum censuere afferri. Suspiciosum enim hoc in loco suspectum significat, non suspicantē. Formidulosum autem qui formidetur. Sallustius in Catilina ita dicit. Igitur talibus uiris non labor insolitus, non locus ullus asper, aut arduus erat. nō armatus hostis formidulosus. Item. C. Caluus in poematis laboriosus dicit. non ut uulgo dicitur, qui laboret, sed in quo laboratur. Durum inquit rus fugis, sed laboriosum. Eadem ratione Laberius quoq; in sororibus. Eccastor inquit multum somniculosum, & Cinna in poematis, somniculosam, ut pœnus aspidem psillus. Metus quoq; & iniuria, atq; alia quædam id genus, sic utroq; uersum dici possunt. Nam metus hostium recte dicitur, & quum timent hostes, & quum timentur. Itaq; Sallustius in historia prima, Metum Pompeii dixit, nō quo Pompeius metueret, qđ est usitatius, sed q̄ metueretur. uerba hæc Sallusti sunt. In bellum excitabat metus Pompei uicto ris Hiempsalem in regnum restituentis. Item alio in loco postquam remoto metu punico, simultates exercere uacuum fuit. Iniurias itidem dicimus, tam illorum qui patiuntur, q̄ qui faciunt, quarum dictionum exempla sunt facilia inuentu. Illud etiam dictum a Vergilio eandem habet formam communicatæ ultro & citro significationis. Et uulnere inquit tardus Vlyxi. Quum diceret uulnus, non quod accepisset Vlyxes, sed quod de-

differt. Nescius quoq; dicitur tam is qui nescitur, q̃ qui nescit, sed super eo, qui nescit, frequens huius uocabuli usus est. infreques autem est de eo est, quod nescitur. Ignarus æque utroq; uersum dicitur, non tantum qui ignorat, sed qui ignoratur. Plautus in rudēte. Quæ in- colis nescias nescias pessimus. Sallustius. More humanæ cupidinis ignara uisendi. Vergilius. Ignarum laurens habet ora numanta.

Verba ex historia Claudii Quadrigarii, quibus Mãlii Torquati nobilis adolescentis, & hostis galli prouocatoris pugnam depinxit. Cap. XIII.

T. Manlius summo loco natus, adprimeq; nobilis fuit. ei Manlio cognomentum factum Torquatus. causam cognomenti fuisse accepimus, torquis ex auro induuias, quam ex hoste, quem occiderat detractã induit. sed quid hostis, & qd genus, & q̃ formidandæ uastitatis, & quantum insolēs prouocator, & cui modi fuerit pugna decertatum. Q. Claudius primo annalium purissime, atq; illustrissime, simpliciq; & incompta orationis antiquæ suauitate descripsit, quem locum ex eo libro Fauorinus philosophus quum legeret, nõ minoribus quãti adficiq; animum suum motibus, pulsibusq; dicebat, q̃ si ipse coram depugnãtis eos spectaret. Verba. Q. Claudi, qbus pugna ista depicta est, adscripsi. Cum interim gallus quidam nudus preter scutum, & gladios duo, torque, atq; armillis decoratus processit, q & uiribus, & magnitudine, & adulescentia, simulq; uirtute cæteris antista-

bat.is maxime prœlio cõmoto, atq; utrisq; summo studio pugnantibus, manu significare cœpit, utriq; quiescerent. pugne facta causa est. ex tẽplo silentio facto, cũ uoce maxima conclamat, siquis secum depugnare uellet, uti prodiret. Nemo audebat propter magnitudinẽ, atq; immanitatem facies. deinde gallus inuidere cœpit atq; linguam exertare. id subito perdolitum est cuidã. T. Manlio summo genere nato tantum flagitium ciuitati acadere, è tanto exercitu neminem prodire. Is ut dico processit, neq; passus est uirtutem Romanã à Gallo turpiter spoliari, scuto pedestri, & gladio hispanico cinctus cõtra gallum cõstitit. metu magno ea cõgressio in ipso ponte, utroque exercitu inspectãte facta est, ita ut ante dixi, cõstiterunt. gallus sua disciplina, scuto proiecto cautabundus. Manlius animo magis q̃ arte confisus, scutum scuto percussit atq; statum galli cõturbauit. dum se Gallus iterum eodem pacto constituere studet, Manlius iterũ scuto scutum percutit, atq; de loco hominem iterum deiecit, eo pacto ei, sub gallicũ gladiũ successit, atq; hispanico pectus hausit. dein cõtinuo humerum dextrum eodem concussu incedit, neq; recessit usq; donec subuertit, ne gallus impetum icti haberet. ubi eũ euertit, caput præcidit, torquem detraxit, eãq; sanguinulentam sibi in collum imponit, quo ex facto ipse, posteriq; eius Torquati sunt cognoîati. ab hoc. T. Manlio, cuius hãc pugnã Quadrigarius descripsit, impia & aspa, & immitia Manliana dicta sunt, quom postea bello aduersum latinos, cũ esset consul, filiũ suũ securi percussit, qui speculatum ab eo missus, ne pugnaret interdicto. hostem à quo prouocatus fuerat, occidit.

Quòd idem Quadrigarius, huius facies, patrio casu probe, & latine dixit, & quædam alia apposita de similium uocabulorum declinationibus.

Caput XIIII.

QVod autem supra scriptum est in Q. Claudi uerbis, ꝓpter magnitudinem, atq; immanitatem facies, id nos aliquot ueteribus libris inspectis explorauimus, atq; ita esse, ut scriptum est, comperimus. Sic.n. pleraq; ætas ueterũ declinauit hæc facies, huius facies, quod nunc propter rõnem grãmaticam faciei dicitur. Corruptos autem quosdã libros repperi, in qbus faciei scriptum est, illo quod ante scriptum erat, obliterato. meminimus etiam in Tiburti Bybliotheca inuenire nos in eodẽ Claudii libro scriptum utrunq; facies, & faci, sed facies in ordine scriptũ fuit & cõtra per, i geminum faci, neq; id abesse à quadam consuetudine priscæ existimauimus. Nam & ab eo, qđ est hic dies tam huius dii, & ab eo quod est hæc fames quam huius fami dixerunt. Q. Ennius in sextodecimo annali dies scripsit, pro diei in hoc uersu.

Postrema longinqua dies confecerit ætas.

Ciceronem quoq; adfirmat Cesellius in oratiõe, quã ꝓ P. Sestio fecit, dies scripsisse, ꝓ diei, qđ ego impẽsa opera cõquisitis ueteribus libris plusculis, ita ut Cesellius ait, scriptũ inueni. Verba sunt hæc. M. Tullii. Equites uero daturos illius dies pœnas. Quocirca factũ hercle est, ut facile iis credã, qui scripserũt. idiographum librum Vergilii sese inspexisse, in quo ita scriptum est. Libra

dies somniq; pares ubi fecerit horas. Idest libra diei somniq;. Sed sicut hoc in loco dies à Verglio scriptum uidetur, ita in illo uersu non dubium est, quin dii scripserit, pro diei, Munera lætitiamq; dii. Quod imperitiores dei legunt, ab insolentia scilicet uocis istius abhorrentes. Sic autem dies dii à ueteribus declinatum est, ut fames famii, pernicies perniciі, progenies progenii, luxuries luxurii, acies acii. M. enim Cato in oratione, quam de bello carthaginensi composuit, ita scripsit. Pueri atq; mulieres extrudebantur famii causa. Lucilius in. xii. Rugosum atq; famii plenum. Sisenna in historiarum, lib. vi. Romanos inferendæ perniciі causa uenisse. Pacuuius in Paulo.

Pater supreme nostræ progenii patris.

Cn. Matius in Iliadis. xxi.

Altera pars acii uitasset fluminis undas.

Idem Matius in tertiodecimo.

An maneat specii simulacrum, in morte silentum.

C. Gracchus de legibus promulgatis. Ea luxurii causa, aiunt instititui. Et ibidem infra ita scriptum est. Non est ea luxuries quæ necessario parentur uitæ cã. Propter quod apparet, eum ab eo, quod est luxuries luxurii patrio casu dixisse. M. quoq; Tullius in oratiõe qua Sex. Roscium defendit, perniciі scriptum reliquit. Verba hæc sunt. Quorum nihil perniciі causa diuino consilio, sed ui ipsa & magnitudine rerum factum putamus. Aut facies ergo in casu patrio, aut facii. Quadrigarium scripsisse, existimandum est, faciæ aũt in nullo ueteri libro scriptum repperi. In casu autem dandi qui purissime locuti sunt, non faciei, uti dicitur nunc,

sed facie dixerunt. Lucilius in satyris. Et primũ inq̃t facie honestatis accedit. idem Lucilius in lib. vii.

Qui te diligit, ætatis facieq; tuæ se,
Fautorem ostendat, se fore amicum polliceatur.

Sunt autem non pauci, qui utrubiq; facii legant. Sed C. Cæsar in lib. de analogia. ii. huius die, & huius specie dicendũ putat. Ego quoq; in Iugurtha Salustii sum mæ fidei & reuerẽdæ uetustatis libro, die casu patrio scriptum inueni. Verba hæc ita erant. Vix decima parte die reliqua. Non enim puto argutiolam istam recipiẽdam, ut die dictum quasi ex die existimemus.

De genere controuersiæ, quod græce ἄπορον. idest dubium & inexplicabile appellatur. Cap. XV.

CVm Antonio Iuliano rhetore per feriarum tempus æstiuarum, decedere ex urbis æstu uolentes, neapolin concessẽramus, atq; ibi erat adulescens tunc quispiam ex ditioribus, cũ utriusq; linguæ magistris meditans, & exercens, ad causas Romæ orandas eloquenti latinæ facultatem, atq; is rogat Iulianum uti sese audiat declamãtem. Id auditum Iulianus, imus nos cum eo simul, introit adolescens & præfatur adrogantius & elatius, q̃ ætati eius decebat, ac deinde iubet exponi controuersias. Aderat nobiscũ ibi Iuliani sectator, iuuenis promptus, & proficiens, & offendens iam in eo, quod ille apud Iuliani auris in præcipiti stare, & subitaria dictiõe periculum sui facere audebat. Exponit igitur tentamenti gratia controuersiam parũ consistentẽ, quod genus græci ἄπορον.

idest dubium uocant. latine autem id, non nimis incom mode inexplicabili dici potest. Ea controuersia fuit huiusce modi. De reo septem iudices cognoscant, eaq; sententia sit rata quam plures ex eo numero dixerint. Cũ septem iudices cognouissent, duo censuerunt reum exilio mulctandum, duo alii pecunia, tres reliqui capite puniendum. petitur ad supplicium ex sententia trium iudicum, & contradicit. Hac ille audita, nec considerata, neque aliis, ut proponerentur, expectatis, incipit statim mira celeritate, in eandem hanc controuersiam principia nescio quæ dicere, & in uolucra sensuũ uerborumq; uolumina, uocumq; turbas fundere, & cæteris omnibus ex cohorte eius, qui audire eum soliti erãt clamore magno exultantibus. Iuliano autem male ac misere rubente, & sudante. Sed ubi deblatteratis uersuum multis milibus, finem aliquando fecit, egressiq; inde sumus amici, familiaresq; eius Iulianum prosecuti, quidnam existimaret, percunctati sunt, atque ibi Iulianus festiuissime. Nolite quærere inquit, quid sentiam, adulescens hic sine controuersia disertus est.

Quòd Plinium secundum hominem nõ indoctum fugerit, latueritq; uitium argumenti quod ἀντιστρέφον. idest reciprocum græci dicunt. Cap. XVI.

Plinius secundus existimatus est esse ætatis suæ doctissimus. is libros reliquit, quos studiosorum inscripsit, non mediusfidius usquequaq; aspernãdos, In iis libris multa uarie ad oblectandas eruditorum hominum aures ponit, refert

etiã pleraſq; ſententias quas indeclinandis controuerſiis lepide, argute'q; dictas putat, ſicuti hanc quoq; ſententiam ponit ex huiuſcemodi controuerſia. Vir fortis premio, quod optauerit donetur. Qui fortiter fecerat, petiit alterius uxorem in matrimonium, & accepit. Is deinde cui ea uxor fuerat, fortiter fecit, repetit eandẽ. contra dicitur. Eleganter inquit & probabiliter ex parte poſterioris uiri fortis, uxorem ſibi reddi poſtulantis hoc dictum eſt ſi placet lex, redde. ſi non placet redde. Fugit autem Plinium, ſententiolam iſtam, quam putauit eſſe argutiſſimam. uitio non carere, quod græce ἀντίςρεφον. ideſt reciprocum dicitur, & eſt uitium inſidioſum & ſub falſa laudis ſpecie latens. nihil enim minus conuerti ex contrario idipſum aduerſus eundem poteſt. Atq; ita à priore illo uiro forti dici ſi placet lex. non reddo. ſi non placet. non reddo.

Cecropias noctes doctorum exempla uirorum
Donat habere mihi nobilis Euſtochius,
Viuat, & æternum lætus bona tempora ducat,
Qui ſic dilecto tanta docenda dedit.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER DECIMVS.

Tertium nec cõsul, an tertio dici oporteat, & quonã modo. Cn. Pompeius cum in theatro, quod erat dedicaturus, honores suos inscriberet, quæstionem ancipitem istius uerbi de consilio Ciceronis uitauerit. Cap. I.

Familiari meo cuipiam litteras Athenis Romam misi in iis scriptum fuit, me illi iam tertium scripsisse. Is ad me rescripsit, petiuit q; ut rationem dicerem cur tertium, ac non tertio scripsissem. Id etiam adscripsit, ut eadem quid super illo quoq; mihi uideretur, facerem se certiorem, tertium ne consul, & quartum, an tertio, & quarto dicendum esset, quom Romæ doctum uirum dicere audisset tertio, & quarto consul, non tertium quartumq;. Idq; in principio libri Cælium scripsisse, & .Q. Claudium libro undeuicesimo. C. Marium creatum septimo consulem dixisse. Ad hæc ego rescripsi nihil amplius, q̃ uerba. M. Varronis hoĩs opinor, q̃ fuit Claudius cũ Cælio, doctioris. quibus uerbis utrũq;, de quo ad me scripserat, decerneretur, nam & Varro satis aperte quid dici oporteret edocuit, & ego aduersus eũ, qui doctus eẽ dicebatur. Litem meam facere absens nolui, uerba. M. Varronis ex libro disciplinarum qnto hæc sunt. Aliud est, quarto

est, quarto prætorem fieri, & quantum, quod quarto locum adsignificat, ac tres ante factos. quartum tempus adsignificat, & ter ante factum. Igitur Ennius recte cõscripsit. Quintus pater quartum fit consul. Et Pompeius timide quod in theatro ne adscriberet consul tertiũ, aut tertio extremas litteras non conscripsit. Quod de Põpeio Varro breuiter & subobscure dixit. Tiro Tullius Ciceronis libertus in epistula quadam enarratius scripsit ad hunc ferme modum. Cum Pompeius inquit ædem uictoriæ dedicaturus foret, cuius gradus uicem theatri essent, nomenque eius & honores inscriberẽtur, quæri cœptum est, utrum est, utrum consul tertio inscribendum esset, an tertium, eam rem Pompeius exquisitissime retulit ad doctissimos ciuitatis. Cumque dissentiretur, & pars tertio, alii tertium scribendum contenderẽt, rogauit inquit Ciceronem Pompeius, ut quod ei rectius uideretur, scribi iuberet, tũ Ciceronẽ iudicare de uiris doctis ueritum esse, ne quorum opinionem improbasset, ipsos uideretur improbasse. Persuasit igitur Pompeio, ut neque tertiũ, neque tertio scriberetur, sed ad secundum usque. T. fierent litteræ, tert. ut uerbo nõ perscripto res quidem demonstraretur. Sed dictio tamen ambigua uerbi lateret. Id autem quod & Varro & Tiro dixerunt, in eodem nũc Theatro non est ita scriptum. Nam cum multis annis postea Scæna, quæ procciderat, refecta esset, numerus tertii consulatus non uti initio prioribus litteris terti. sed tribus tantũ lineolis, inasis significatus est. In. M. aũt Catonis quarta origine ita perscriptum est, Carthaginienses sextũ de fœdere decesse re. Id uerbum significat, quinquies ante eos fecisse con-

tra fœdus, & tum sextum. Græci quoq; in significandis huiusmodi rerum numeris τρίτον καὶ τέταρτον, id est tertium & quartum dicunt, quod congruit cum eo, quod latine dicitur tertium quartumq;.

Quid Aristoteles de numero puerperii memoriæ mandauerit. Cap. II.

Aristoteles philosophus memoriæ tradidit, mulierem in ægypto uno partu quinq; pueros enixam, eumq; eē finem dixit multiiugæ hominum partionis, neq; plures unq̃ simul genitos compertum, hunc autem esse numerum ait rarissimum. Sed & diuo Augusto imperāte, qui temporū eius historiam scripserunt, ancillam Cæsaris Augusti in agro Laurente peperisse, quinq; pueros dicunt, eosque pauculos dies uixisse, matrē quoq; eorū nō multo post, q̃ peperit, mortuam, monumentumq; ei factū iussu Augusti in uia laurentina, inque eo scriptum esse numerum puerperii eius, de quo diximus.

Locorum quorundam illustrium collatio, contentioq; facta, ex orationibus C. Gracchi, & M. Catonis. Ca. III.

Fortis ac uehemens orator existimatur esse C. Gracchus. nemo id negat, sed quod nonnullis uidetur seuerior, acrior, amplior q;, esse M. Tullio ferri id qui potest? Legebamus adeo nuper orationem Gracchi de legibus promulgatis in qua M. Marium, & quosdā ex municipiis italicis honestos uiros uirgis per iniuriam cæsos à magistratibus Pop. Roma. quanta maxime inuidia pōt, cōqueritur. Verba hæc sunt quæ super ea re fecit. Nuper teanū sidicinū cō

ſul uenit. uxorē dixit in balneis uirilibus lauari uelle. Quæſtori ſidicino à. M. Mario datū eſt negociū, uti balneis exigerentur, q lauabātur. uxor renūciat uiro parū cito ſibi balneas traditas eſſe, & parū lautas fuiſſe. Icirco Palus deſtitutus ē in foro, eoq; adductus ſuæ ciuitatis nobiliſſimus homo. M. Marius ueſtimēta detracta ſunt, uirgis cæſus eſt. Caleni, ubi id audierunt, edixerunt, neq; in balneis lauiſſe uellet, quū magiſtratus Romanus ibi eēt. Ferentini ob eandem cām prætor noſter quæſtores arripi iuſſit. Alter ſe de muro deiecit. Alter prehenſus, & uirgis cæſus eſt. In tā atroci re, ac tam miſera, atq; mœſta, iniuriæ publicæ cōteſtatione, & quicquid eſt, quod aut ampliter inſigniterq;, aut lachrymoſe, atq; miſerāter, aut multa, copioſaq; inuidia grauiq; & penetrabili querimonia dixerit? breuitas ſanè & uenuſtas, & mūdicies orationis eſt, qualis haberi fermè in comœdiarū feſtiuitatibus ſolet. Itē Gracchus alio in loco ita dicit. Quāta libido quātaq; intemperantia ſit hominū adoleſcentiū, unū exemplū uobis oſtendam. His annis paucis ex Aſia miſſus eſt, qui p id tēpus magiſtratū non ceperat, homo adoleſcens pro legato. Is in lectica ferebatur, ei obuiā bubulcus de plebe uenuſina aduenit, & per iocū quū ignoraret, q ferretur, rogauit num mortuū ferrēt. ubi id audiuit, lecticā iuſſit deponi. ſtuppis quibus, lectica deligata erat, uſq; adeo uerberari iuſſit dū animā efflauit. Hæc qdē oratio ſup tā uiolento atq; crudeli facinore nihil pfecto abeſt à quotidianis ſermonibus, at quū in ſimili cā apud. M. Tul. ciues Romani innocētes uiri cōtra ius cōtraq; leges uirgis cædūtur, aut ſupplicio extremo ne-

cātur, q̃ ibi tūc miseratio? q̃ cōploratio? quæ totius rei sub oculos subiectio? quod & quale inuidiæ, atq; acerbitatis fretum efferuescat? Animum hercle meum, cum illa. M. Ciceronis lego, imago quædam & sonus uerborum, & uocum, & eiulationum circumplectitur, uelut sunt ista, quæ de. C. Verre dicit, quæ nos, ut in præsens potuimus, quantum memoria suppeditabat, adscripsimus. Ipse inflammatus scelere, & furore in forum uenit, ardebant oculi, toto ex ore crudelitas emanabat, expectabant omnes, quo tādem progressurus, aut quidnam acturus esset, quum repente hominem p̄ripi, atq; in foro medio nudari, ac deligari & uirgas expediri iubet. Iam hæc medius fidius sola uerba nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet, tanti metus horroris q; sunt, ut non narrari quæ gesta sunt, sed rem geri prorsus uideas. Gracchus autem noster, nō quærentis, neq; implorantis, sed nunciantis uicem, palus inqt in foro destitutus est, uestimēta detracta sunt, uirgis cæsus est. Sed enim. M. Cicero præclare, cum diutina repræsentatione, non cæsus est, sed cædebatur inqt uirgis in medio foro messanæ ciuis Romanus. Quum interea nullus gemitus, nulla uox illius miseri inter dolorem crepitumq; plagarū audiebatur, nisi hæc ciuis Romanus sum, hac commemoratione ciuitatis omnia uerbera depulsurum, cruciatumq; à corpore diiecturum arbitrabatur, complorationem deinde tam acerbæ rei, & odium in Verrem detestatiōemq; apud ciues romanos incense, atque acriter, atque inflammanter facit, quum hæc dicit. O nomen dulce libertatis. O ius eximium nostræ ciuitatis. O lex portia, legesq; sempro-

niæ. O grauiter desiderata, & aliquando reddita plebi Romanæ tribunitia potestas, huccine tandem hæc omnia reciderunt, ut ciuis Romanus in prouincia popu. Roma. in oppido fœderatorum, ab eo qui beneficio po. Ro. fasces ac secures haberet, deligatus in foro uirgis cæderetur? quid quum ignes ardentesq; laminæ cæteriq; cruciatus admouebantur? Si te acerba illius imploratio, & uox miserabilis non leniebat, ne ciuium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu gemituq; maximo commouebare? Hæc. M. Tul. atrociter grauiter, copiose apteq; miseratus est. Sed siquis est tam agresti, aure ac tam hispida, quem lux ista, & amœnitas orationis, uerborumq; modificatio parum delectat, amat autem priora idcirco, q incompta & breuia, & nō operosa, sed natiua quadam suauitate sunt, quodq; in iis umbra & color quasi opacæ uetustatis est, is siquid iudicii habet, consideret in causa pari. M. Catonis hominis antiquioris oratiōem. Ad cuius uim & copiā Gracchus nec aspirauit, intelleget (opinor) Catonem cōtentum eloquentia ætatis suæ non fuisse, & id iam tum facere uoluisse, quod Cicero postea perfecit, in eo namq; libro, q de falsis pugnis inscriptus est, ita de. Q. Thermo conquestus est. Dixit à decem uiris parum sibi bene cibaria curata esse, iussit uestimenta detrahi, atq; flagro cædi. decemuiros brutiani uerberauere, uidere multi mortales. Quis hanc contumeliam? quis hoc imperium? qs hanc seruitutem ferre potest? nemo hoc Rex ausus est facere ea ne fieri bonis bono genere gnatis boni consulitis? Vbi societas? ubi fides maiorum, insignitas iniurias, plagas, uerbera, uibices, eos dolores,

atq; carnificinas per dedecus, atq; maxima cõtumelia, inspectantibus popularibus suis, atq; multis mortalibus te facere ausum esse? sed quantũ luctum quantũq; gemitum, quid lachrymarũ, quantum fletuum factum audiui? serui iniurias nimis ægre ferunt, quid illos bono genere natos, magna uirtute præditos opinamini animi habuisse, atq; habituros dum uiuent? Quod Cato dixit, Brutiani uerberauere, nequi fortasse de Brutianis requirat id significat. Cum Hannibal pœnus cũ exercitu in italia eẽt, & aliquot pugnas populus Ro. aduersas pugnauisset, primi totius italiæ Brutii ad Hãnibalem desciuerunt. id Romani ægre passi postq̃ Hãnibal italia decessit, superatiq; pœni sunt, Bruttos ignominiæ cã non milites scribebant, nec pro sociis habebant, sed magistratibus in ꝓuincias euntibus parere, & præministrare seruorũ uicem iusserunt. Itaq; ii sequebantur magistratus, tanq̃ in scænicis fabulis, q dicebantur lorarii, & quos erãt iussi uinciebãt, aut uerberabant. Quod autem ex Brutiis erãt, appellati sunt Brutiani.

Quod. P. Nigidius argutissime docuit nomina non positiua esse, sed naturalia. Cap. IIII.

Nomina uerbaq; non positu fortuito, sed quadam ui & ratione naturæ facta esse. P. Nigidius in grãmaticis cõmentariis docet, rem sane in philosophiæ dissertatiõibus celebrem, quæri.n. solitum apud philosophos φύσει τὰ ὀνόματα ἢ θέσει. idest natura'ne nomina sint an positu. in eam rem multa argumenta dicit, cur uideri possint uerba esse

naturalia magis q̃ arbitraria, ex quibus hoc uisum est lepidum & festiuum. Vos inquit quum dicimus, motu quodam oris conueniente cum ipsius uerbi demonstratione utimur, & labias sensim primores emouemus, ac spiritum, atq; animam porro uersum, & ad eos, quibus cum sermocinamur, intendimus, atq; cōtra eum dicimus nos neq; profuso intentoq; flatu uocas, neq; proiectis labris pronũciamus, sed & spiritũ & labias, quasi intra nosmetipsos cohercemus. Hoc idem fit & in eo quod dicimus, tu, ego & tibi & mihi. Nã sicuti cũ adnuimus, & abnuimus, motus quidã ille uel capitis, uel oculorũ à natura rei, quam significat, nõ abhorret, ita in his uocabus quasi gestus quidam oris & spiritus naturalis est, eadem ratio est in græcis quoq; uocabus, quã esse in nostris animaduertimus.

Auarus simplex'ne uocabulum sit, an compositum, & duplex, sicut. P. Nigidio uidetur. Cap. V.

AVarus non simplex uocabulum, sed iunctũ copulatumq; esse Nigidius dicit in cõmentariorum undetricesimo. Auarus enim inquit appellatus, qui auidus æris est, sed in ea copula, e, inquit litera detrita est. Item locupletem ait dictum, ex cõpositis uocabus. qui pleraq; loca, hoc est q multas possessiones tenet. Sed probabilius id firmiusq; est, quod de locuplete dicit. Nam de auaro ambigitur, cur enim non uideri possit ab uno solum uerbo inclinatum, quod est aueo: eademq; esse fictura, qua est amarus, de quo nihil dici potest, quin duplex non sit.

Multam dictam esse ab ædilibus plebis Appi cæci filiæ mulieri nobili q̃ locuta esset petulantius.

Caput VI.

Non in facta modo, sed in uoces etiã petulantiores publicæ uindicatum est. ita.n. debere esse uisa est Romanæ disciplinæ dignitas inuiolabilis. Appi nãq; illius cæci filia, à ludis quos spectauerat, exiens turba undiq; cõfluentis fluctuãtisq; populi iactata est. atq; inde egressa, quũ se male habitam diceret. Quid me nunc factum esset inquit, quantoq; arctius, pressiusq; conflictata essem, si P. Claudius frater meus nauali prœlio classem nauiũ cũ ingẽti ciuium numero non perdidisset? Certe quidem maiore nunc copia populi oppresse interci disse, sed utinã inquit reuiuiscat frater, aliamq; classem in Siciliam ducat, atq; istam multitudinem perditum eat, quæ me male nũc miseram cõuexauit, ob hæc mulieris uerba tam improba, ac tam inciuilia. C. Fundanius, & Tib. Sempronius ædiles plebei mulctam dixerunt ei æris grauis. xxy. milia. Id factum esse dicit Capito Atteius in cõmentario de iudiciis publicis bello punico primo, Fabio Licinio, & T. Acilio Crasso consulibus.

Fluminum quæ ultra imperium Romanũ fluũt prima magnitudine esse nilum, secunda Istrum, proxima Rhodanum, sicut M. Varronem memini scribere.

Caput VII.

Omnium fluminum quæ in maria qua imperium Roma. est, fluunt. quam græci τὴν εἰσω θάλασσαν. i. internum mare appellã

maximũ esse Nilum consentitur, ꝓxima magnitudine esse istrum scripsit Sallustius. Varro aũt quũ de parte orbis, quæ Europa dicitur, dissereret, in tribus primis eius terræ fluminibus Rhodanũ esse ponit, per q̃d uidetur eum facere istro æmulũ. Istrus enim quoq; in Europa fluit.

Inter ignominias militares q̃bus milites cœrcebãtur fuisse sanguinis demissionẽ & quænã esse uideatur cã huiuscemodi castigationis. Cap. VIII.

Hvit hæc quoq; antiquitus militaris animaduersio, iubere ignominiæ cã, militi uenã solui, & sanguinẽ dimitti. cuius rei rõ in litteris ueteribus, quas equidẽ inueniri potui nõ extat, sed opinor factũ hoc primitus in militibus stupẽtis animi atq; à naturali habitu declinantis, ut nõ tam pœna, q̃ medicina uideretur. postea tamẽ ob pleraq; alia delicta idẽ factitatum esse credo per consuetudinem, quasi minus sani uiderentur omnes, qui delinquerent.

Quibus modis, quoq; habitu acies Romana instrui solita sit, quæq; earum instructionum sint uocabula. Caput IX.

Vocabula sunt militaria, q̃bus instructa certo mõ acies appellari solet, frons, subsidia, cuneus, orbis, globus, forfices, serra, alæ, turres. hæc & quædã item alia inuenire est in libris eorũ qui de militari disciplina scripserunt. tranlata autem sunt ab ipsis rebus, quæ ita proprie nominantur, earũ q; rerum in acie instruenda sui cuiusq; uocabuli imagines ostenduntur.

Quae eius rei causa sit, quod & graeci ueteres, & Romani annulum in eo digito gestauerũt, qui est in manu sinistra minimo proximus. Cap. X.

Veteres graecos annulum habuisse in digito accipimus sinistrae manus, qui minimo est proximus. Romanos quoq; homines aiunt sic plerunq; annulis usitatos. Cãm esse huius rei Appion in libris aegyptiacis hãc dicit, quod insectis apertisq; humanis corporibus, ut mos in aegypto fuit, quas graeci ἀνατομὰς. i. dissectiones appellant, repertum est neruum quẽdam tenuissimũ ab eo uno digito, de quo diximus, ad cor hominis pergere, ac peruenire, propterea nõ inscitum uisum esse eum potissimum digitum tali honore decorandum, qui continens & quasi connexus esse cũ principatu cordis uideretur.

Verbum mature quid significet, quaeq; uocis eius ratio sit, & quod eo uerbo uulgus hominũ improprie utitur, atq; inibi quod praecox declinatũ praecocis faciat non praecoquis.

Caput XI.

Mature non significat propere, & cito, cõtra ipsius uerbi sententiam, aliud. n. est mature, quam quod dicitur propere. P. Nigidius homo in omniũ bonarũ artium disciplinis egregius, Mature inquit est, quod neq; citius est, neq; serius, sed medium quiddam & temperatũ est. Bene atq; proprie Nigidius. nam & in frugibus, & in pomis matura dicũtur, quae neq; cruda & immitia sunt, neq; caduca, & decocta, sed tempore suo adulta, maturataq;. Quoniam autem id quod nõ segniter fiebat, mature fieri dicebatur,

progressa plurimũ uerbi significatio est, & non iam, quod non segnius, sed quod festinatius fit, id fieri mature dicitur, quando ea, quæ præter sui temporis modũ properata sunt, immatura uerius dicuntur. Illud uero Nigidianum rei, atq; uerbi temperamentum, diuus Augustus duobus græcis uerbis elegantissime exprimebat. nam & dicere in sermonibus, & scribere in Epistolis solitum esse aiũt, σπεῦδε βραδέως. idest festina tarde. Per quod monebat ut ad rem agendam simul adhiberetur, & industriæ celeritas, & diligentiæ tarditas. ex qbus duobus contrariis fit maturitas. Vergilius quoq;, si quis animũ adtendat, duo ista uerba, properare & maturare, tanq̃ plane cõtraria satissime separauit in hisce uersibus.

Frigidus agricolam si quando continet hymber,
Multa forent quæ mox cœlo properanda sereno
Maturare datur. Elegantissime ista duo uerba diuisit. nãq; in pparatu rei rusticæ, per tempestates pluuiasq; quom ocium est, maturari potest per serenas, quom tẽpus instat, properari necessum est, quom significandũ aũt est coactius quid factum, & festinatius, tũ rectius præmature factum id dicitur, q̃ mature, sicut Afranius dixit in togata, cui titulus nomen est. Adpetis dominatum demens præmature præcocem. In quo uersu aiaduertendũ est, q̃ præcocem inquit, nõ præcoquẽ. est. n. casus eius rectus, non præcocas, sed præcox.

De portentis fabularum, quæ Plinius secũdus indignissime in Democritũ philosophũ cõfert. Ibidem de simulacro uolucri columbæ. Cap. XII.

Librum esse Democriti nobilissimi philosophorum de ui & natura chamæleontis, Cú, q; se legisse Plinius secundus in naturalis historiæ.xxviii.refert, multaq; uana atq; intoleranda auribus.deinde quasi à Democrito scripta tradit. ex quibus pauca hæc inuiti meminimus, quia pertesum est. Accipitrem auem rapidissimam à chamæleonte humi reptante si eum forte superuolet, detrahi & cadere ui quadam in terram, cæterisq; auibus laniandū sese sponte sua obiicere & dedere. Item aliud ultra humanam fidem, caput & collum chamæleontis, si uratur ligno, quod appellatur robur, hymbres & tonitrua de repente fieri, idq; ipsum usu uenire, si iecur eiusdem animalis in summis tegulis uratur. Item aliud qđ hercle an ponerem dubitaui, ita est deridiculæ uanitatis, nisi iccirco plane posui q oportuit nos dicere, quid de istiusmodi admirationum fallaci illecebra sentiremus, qua plerūq; capiuntur, & ad perniciem elabuntur ingenia maxime sollertia, eaq; potissimum quæ discendi cupidiora sunt, sed redeo ad Plinium. sinistrū pedem ait chamæleontis ferro ex igni calefacto torreri, cū herba quæ appellatur eodem nomine chamæleon, & utrūq; macerari unguento, colligiq; in modum pastilli, atq; in uas mitiligneum & eum qui id uas ferat, etiā si is in medio palam uersetur, à nullo uideri posse. His portentis atq; præstigiis à Plinio secundo scriptis, non dignum esse cognomen Democriti puto. Vel illud quale est, quod idem Plinius in decimo libro Democritū scripsisse adseuerat, aues quasdam esse certis uocabulis, & earum auium confuso sanguine gigni serpentē, cū

ſiquis ederit, linguas auium, & colloquia interpretatũ rum. Multa autem uidentur ab hominibus male ſolertibus huiuſcemodi commenta in Democriti nomen data nobilitatis auctoritatiſq; eius perfugio utentibus. Sed id quod Archytam pythagoricum commẽtum eſſe, atq; feciſſe traditur, neq; minus admirabile, neq; tamen uanum æque uideri debet. Nam & plerique nobilium græcorum, & Fauorinus philoſophus memoriarum ueterum exequentiſſimus & adfirmatiſſime ſcripſerunt, ſimulacrum columbæ è ligno ab Archyta ratione quadam, diſciplinaq; mechanica factum uolaſſe ita erat ſcilicet libramentis ſuſpenſum, & aura ſpiritus incluſa, atq; occulta concitum. Libet hercle ſuper re tam abhorrenti à fide ipſius Fauorini uerba ponere ἀρχύτας ταραντῖνος φιλόσοφος ἅμα καὶ μηχανικὸς, ὢν ἐποίησε περιστερὰν ξυλίνην πετομένην, ἥτις εἴποτε καθήσειεν οὐκ ἔτι ἀνίςατο μέχρι γὰρ τούτου. id eſt archytas Tarẽtinus philoſophus pariter & mechanicus uir columbam ligneã fecit uolantem, quæ ſi nunq̃ ſubſediſſet, præterea nõ exurgebat. hactenus enim.

Quum partim hominum, qua ratione dixerint.
Caput XIII.

P Artim hominum uenerunt plerunq; dicitur, quod ſignificat pars hominũ uenit, id eſt quidam homines. nam partim hoc in loco aduerbium eſt, neq; in caſus inclinatur, ſicuti quum partim hominum dici poteſt, id eſt cum quibuſdam hominibus, & quaſi cum quadam parte hominum. M. Cato in ora-

tione de re floria ita scripsit. Ibi pro scorto fuit in cubiculũ subrectitauit e conuiuio, cum partim illorũ, iam sæpe ad eundem modũ erat. Imperitiores aũt, cum partim legunt tanq̃ declinatum sit quasi uocabulum, nõ dictum, quasi aduerbiũ. Sed. Q. Claudius. xxi. annali insolentius paulo hac figura est ita usus. n. cũ partim copiis hominũ adulescẽtiũ placẽtẽ sibi. Itẽ. Q. Claudi in. xxiii. annali uerba hæc sunt. Sed idcirco me fecisse, ꝙ utrum negligentia partim magistratũ, an auaritia, an calamitate po. Ro. euenisse dicam, nescio.

Iniuria mihi factum itur quali uerborum ordine Cato dixerit. Cap. XIIII.

Vdio illi iniuriã factum iri, audio contumeliam dictum iri, uulgo quoq; ita dici, & istã esse uerborum figurã iam in medio loquendi usus, idcirco exẽplis supersedeo. Sed contumelia illi uel iniuria factum itur paulo est remotius. Exemplũ igitur ponemus M. Cato ꝓ se contra. C. Cassium. Atq; euenit ita quirites uti in hac cõtumelia, quæ mihi per huiusce petulantiam factum itur, rei quoq; pub. medius fidius miserear quirites, sicut aũt contumeliam factum iri, significat iri ad contumeliam faciendã, idest operã dari quo fiat contumelia, ita contumelia factũ itur casu tantum immutato idem dicit.

De flammis dialis, deq; flaminicæ cerimoniis, uerbaq; ex edicto prætoris apposita, quibus dicit, non coacturum se ad iurandum, neq; uirgines Vestæ, neque Dialem. Cap. XV.

Cerimoniæ impositæ Flamini diali multæ, item casus multiplices, quos in libris qui de sacerdotibus publicis compositi sunt. Item in Fabii pictoris librorũ primo scriptos legimus. unde hæc ferme sunt, quæ commeminimus. Equo Dialẽ flaminem uehi religio est. Classem procinctã extra pomeriũ .i. exercitum armatũ uidere, idcirco rarenter flamẽ dialis creatus consul est cum bella consulibus mãdabãtur. Item iurare dialem fas nunquam est. Item annulo uti, nisi peruio casso q; fas non est. Ignem ẽ flaminia, id est flaminis dialis domo nisi sacrum efferri ius non est. Vinctum si ædes eius introierit, solui necessum est, & uincula per impluuium in tegulas subduci, atq; inde foras in uiam dimitti. Nodum in apice neque in cinctu, neque alia parte ullum habet. Si quis ad uerberãdum ducatur, si ad pedes eius supplex procubuerit, eo die uerberari piaculum est. Capillum dialis nisi qui liber homo est, nõ detonset. Capram & carnem incoctam, & hederam & fabam, neque tangere diali mos est, neque nominare. Propagines ẽ uitibus altius prætentius non succedet. Pedes lecti in quo cubat, luto tenui circumlitos esse oportet, & de eo lecto trinoctium continuũ nõ decubat, neque in eo lecto cubare ne alium fas est, neque apud eius lecti fulcrum capsulam esse cum strue, atque ferro oportet. Vnguium Dialis, & capilli segmina subter arborem fœlicem terra operiuntur. Dialis quotidie ferstatus est. Ac sine apice sub diuo esse licitum non est, sub tecto uti libet, & non pridem à pontificibus constitutum. Massurius Sabinus scripsit, & alia quædam remissa, gratiaque ali-

quot cærimoniarum facta dicitur Farinam fermēto imbutam attingere ei fas non est. Tunicam intimam, nisi in locis tectis non exuisse, ne sub cœlo tanquam sub Iouis nudus sit. Super flaminem dialem in conuiuio, nisi Rex oculis, haud quisquam alius accumbit. Vxorē si amisit, flaminio decedit. Matrimōium flaminis, nisi morte dirimi nō est ius. Locū in quo bustū est, nūq̃ ingreditur. Mortuū nūq̃ adtingit, funus tamē exeq nō est religio. Eædē ferme cærimōie sunt, q̃s flaminica sacerdotissa dialis seorsum aiūt obseruitare, ueluti ē. Q̃d bene nato opitur. Et q̇ irrica surculum de arbore fœlici hēt. Et q̇ scalas, quæ græce κλίμακες appellātur, eas ascēdere ei plus tribus gradibus religiosum est, atq; ēt. Cū it ad argeos, q̇ neq; comit caput, neq; capillum depectit. Verba prætoris ex edicto perpetuo de flamine diali, & de sacerdote Veste adscripsi. Sacerdotem Vestalem et flaminem dialem in omni mea iurisdictiōe iurarenō cogam. Verba. M. Varronis ex secundo rerum diuinarum super flamine diali hæc sunt. Is solum habet galerum uel q̇ maximus, uel q̇ Ioui immolata hostia albato fieri oporteat.

Quos errores Iulius higinus in sexto Vergilii animaduerterit in historia Romana erratos. Cap. XVI.

REprehendit Higinius Vergiliū correcturū, q; eum fuisse existimat quod in libro sexto scriptum est. Palinurus est apud inferos, petens ab Aenea ut suum corpus requirendum, & sepeliendum curet. Is hæc dicat. Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram.

Iniiæ (namq; potes) portusq; require uelinos.

Quo inquit modo aut Palinurus nouisse, et aut nolare potuit portus uelinos? & Aeneas ex eo nomine locū inuenire? tum uelia oppidum, à quo portum, qui in eo loco est, uelinum dixit, Seruio Tullio regnante romæ post annum amplius sexcentesimum, q̄ Aeneas in Italiam uenit conditum in agro lucano, & eo nomine appellatum est. Nā qui ab Harpalo inquit, regis Cyri præfecto ex terra phocadem fugati sunt, alii ueliam, partim Massiliā condiderūt. Insitissime igitur petit, ut Aeneas portum uelinum requirat, quom id nomen eo tempore fuerit nusquam gentium, neq; simile inquit illud uideri debet, quod est in primo carmine.

Italiam fato profugus, lauinaq; uenit

Littora. & æque in. vi. libro.

Chalcidicaq; leuis tandem superastitit arce.

Quoniam poetæ ipsi quædam κατὰ πρό ληψιν. idest per anticipationē historia dicere ex sua persona conce di solet. quæ facta ipse postea sciri potuit. sicut Verg. sciuit de lauinio oppido, & de colonia calchidiēsi. sed Palinurus qui potuit id inquit scire, ea quæ post ānos DC. facta sunt, nisi quis eū diuinasse apud inferos putat proinde ut animæ defunctorū solent? Sed & si ita accipias, q̄q̄ non ita dicitur, Aeneas tamen, qui nō diuinabat. quo pacto potuit requirere portum uelinū? cui nomen tunc, sicuti diximus, nullumuſq̄ fuit. Item hoc quoq; in eodem libro reprehendit, & correcturū esse Vergilium putat, nisi mors occupasset. Nam cum Thesea inquit, inter eos nominasset, qui ad inferos adissent, ac redissent, dixissetq;. Quid thesea? ma-

gnum q̄d memorē Alciden? & mi genus ab Ioue summo ē, postea tamē īfert. Sedet æternūq; sedebit infelix Theseus. Qui aūt inquit fieri pōt, ut æternū apud inferos sedeat, quē supra cum iis nominat, qui descenderint illuc, atq; inde rursum euaserint. præsertim cum ita sit fabula de Theseo atq; si Hercules eum euellerit è petra, & in lucem ad superos eduxerit. Itē in his uersibus errasse Vergilium dicit

Eruet ille Argos, Agammemnonias'q; Mycenas
Ipsumq; æacidem genus armipotentis Achilli.
Vltus auos troiæ, templa & temerata Mineruæ.

Confudit inquit & personas diuersas & tpa, nāneq; eodem tpe, neq; per eosdem homines, cum Achæis, & cū Pyrrho bellatum est, Pyrrhus. n. quem dicit Aeacida, de Epiro in Italiam transgressus cū Romanis depugnauit, aduersus Maniū Curiū in eo bello ducem. Arguū autē bellum. i. achaicum multis post annis à. L. Mūmio Imperatore gestum est, pōt inquit igitur medius eximi uersus. q de Pyrrho importune immissus est, quem Vergilius procuidubio exempturus inquit fuit.

Quam ob causam, & quali modo Democritus philosophus luminibus oculorum sese priuauerit, & super ea re uersus Laberii pure admodum & uenuste facti.

Caput XVII.

Democritum philosophum in monumentis historiæ græcæ scriptum est, uirum præter alios uenerādum, auctoritateq; antiqua prædium luminibus oculorum sua sponte se priuasse, qa existimaret cogitationes, commentationesq; animi sui,

in contemplandis naturæ rationibus uegetiores, & exactiores fore, si eas uidendi inlecebris, & oculorum impedimentis liberasset id factum eius, modumq; ipsum quo cæcitatem facile solertia subtilissima conscivit Laberius poeta in mimo quem scripsit restiorem, uersibus quidem satis mūde, atq; graphice factis descripsit, sed caussam uoluntariæ cæcitatis finxit aliam, uertitq; in eam rem, quam tum agebat, nō inconcinniter, est enim persona, quæ hoc apud Laberium dicit diuitis auari & parci sumptum plurimum ἀσωτίας τε, idest luxūq; & popinationem adulescentis filii deplorantis.

Versus laberiani hi sunt.

Democritus abderites physicus philosophus clipeum.
Constituit contra exortum hiperionis, oculos
Effodere ut posset splendore æreo, ita radiis
Solis aciem effodit luminis, malis bene
Esse, ne uideret ciuibus, sic ego
Fulgenti splendore in pecuniam uolo
Luaficare exitium ætati meæ.
Ne in re bona uideam esse nequam filium.

Historia de Artemisia, deq; eo certamine, quod apud Mausoli sepulchrum à scriptoribus inclytis decertatum est. Cap. XVIII.

ARtemisia Mausolum uirum amasse fertur supra omnis amorū fabulas, ultraq; adfectiōis humanæ fidem. Mausolus aūt fuit, ut M. Tullius ait, rex terræ Cariæ, ut qdā græcorū historiarum scriptores dicunt, prouinciæ græcæ præfectus,

quem σατράπην .i. ducem. ac præsidem græci uocăt. Is Mausolus ubi fato per functus est, & inter lamenta, & manus uxoris funere magnifico sepultus est, Artemisia luctu atq; desiderio mariti flagrans uxor ossa, cineremq; eius mixta odoribus, contusaq; in pulueris faciē aquæ indidit, ebibitq;, multaq; alia uiolenti amoris indicia fecisse dicitur. molita quoq; est ingenti impetu operis, cōseruādæ mariti memoriæ caussa, sepulchrum illud memoratissimum, dignatumq; numerari inter septem omnium terrarum spectacula. Id monumētum Artemisia cum diis manibus sacris Mausoli dicaret, agona idest certamen laudibus eius dicundis facit, ponitq; premia pecuniæ, aliarumq; rerum bonarū amplissima, ad eas laudes decertandas uenisse dicuntur uiri nobiles ingenio, atq; lingua præstabili Theopompus, Theodectes, Naucrites. Sunt ēt qui Isocratem ipsum cum iis certauisse memoriæ mandauerint, sed eo certamine uicisse Theopompum iudicatum est. Is fuit Isocratis discipulus, extat nunc quoq; Theodecti tragœdia, quæ inscribitur Mausolus, in qua eum magis q̄ in prosa placuisse Higinus in exemplis refert.

Non purgari, neq; leuari peccatum, cum prætenditur peccatorum, quæ alii quoq; peccauerūt, similitudo, atq; inibi uerba ex oratione super ea re Demosthenis.

Caput XIX.

Incessebat quempiam Taurus philosophus seuera atq; uehementi obiurgatione adolescentem a rhetoribus & facundiæ studio, ad disciplinas philosophiæ transgressum, q̄ factum

quiddã eſſe ab eo diceret inhoneſte & improbe, at ille non ibat infitias feciſſe, ſed id ſolitum eẽ fieri defende bat, turpitudinemq́; delicti, exẽplorũ uſu, & conſuetudinis uenia deprecabatur, atq; ibi Taurus iſto ipſo de fenſionis genere irritatior, homo inquit ſtulte & nihili, ſi te à malis exemplis auctoritates & rationes philo ſophiæ nõ abducunt, ne illius quidem Demoſthenis ue ſtri ſententiæ tibi in mentem uenit? quæ quia lepidis, & uenuſtis uocum modis uincta eſt, quaſi quædã cantilena rhetorica facilius adhærere memoriæ tuæ potuit, nam ſi me inqt non fallit, quod quidem in priori pue ritia legerim, uerba hæc ſunt Demoſthenis aduerſus eum, qui (ut tu nũc facis) peccatum ſuum, peccatis alie nis exemptum, purgatumq́; ibat. σὺ δὲ μὴ λέγε ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις. ἀλλ' ὡς αὐτὸ προσήκει γίγνεσθαι. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε. μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη. σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω. διὰ τοῦτ' ἀποφύγοις ἂν δικαίως. ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον. ἁλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἑάλω. σὺ ταῦτα οὐκ ἂν ἔγραψας οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς. ἄλλος οὐ γράφει. ideſt uerum ne dicas ſic eſſe actum ſæpenumero, ſed hoc fieri ſic decere. Nõ enim ſi qd aliquando contra leges actum iam eſt, tuq; id ſecutus es propte rea iure queas euadere, quinimmo eo magis iccirco in te debeat ſtatui, ut enim ſi prius in aliquem foret animaduerſum, tu minime hæc ſcriberes, ita ſi ipſe in præ ſentia punieris, nequaquam deinceps alius ſcribet. Sic Taurus omnium ſuaſionum, admonitionumq́; genere uTens ſectatores ſuos ad rationes bonæ inculpatæq; indolis ducebat.

Quid sit rogatio, quid lex, qui plebiscitum, quid privilegium, & quantum omnia ista differant. Cap. XX.

QVæri audio quid lex sit, quid plebiscitum, quid rogatio, quid privilegium. Atiius Capito publici privatiq; iuris peritissimus, quid lex esset hisce verbis definiuit. Lex inquit est generale iussum populi, aut plebis rogante magistratu. Ea definitio si probe facta est, neq; de imperio Gn. Pompeii, neq; de reditu. M. Ciceronis, neq; de cæde. P. Clodii quæstio, neq; alia id genus populi plebisue iussa leges vocari possunt. Non sunt enim generalia iussa, neq; de universis civibus, sed de singulis concepta, quo circa privilegia potius vocari debent, quia veteres priva dixerunt, quæ nos singula dicimus, quo verbo Lucilius in primo satyrarū libro usus est. Ab domina thynnia venientibus priva dabo cephaleamq; carnem. Plebem autem Capito in eadem definitione seorsum à populo divisit, quoniam in populo omnis pars civitatis, omnisq; eius ordines continentur. Plebes vera ea dicitur, in qua gentes civium patriciæ non insunt. Plebiscitum igitur est, secundum eum Capitonem lex, quam plebes nō populus accipit, sed totius huius rei, iurisq; sive cum populus, sive quom plebis rogatus, sive quod ad universos pertinet, caput ipsum, & origo, & quasi fons rogatio est. Ista enim omnia vocabula censentur cōtinenturq; rogationis principali genere, & nomine, nā nisi populus, aut plebs rogetur, nullum plebis, aut populi iussum fieri potest. Sed quanq̄ hæc ita sunt, in veteribus tamen scriptis non magnam vocabulorum

istorum differentiam esse animaduertimus, nā & ple bisc ita, & priuilegia translato nomine leges appellauerunt, eademq; omnia confuso & indistincto uocabulo rogationes dixere. Sallustius quoq; proprietatum in uerbis retinentissimus consuetudini concessit, & priuilegium quod de Cn. Pompei reditu ferebatur, legem appellauit. Verba ex secunda eius historia hæc sunt. Nam Sullam consulem de reditu eius legem ferentē ex composito tri. pl. C. Herennius prohibuerat.

Quam ob causam. M. Cicero his omnino uerbis nouissime & nouissimus uti obseruatissime uitarit.
Caput XXI.

Non paucis uerbis, quorum frequens usus est nunc, & fuit. M. Ciceronem noluisse uti manifestum est, φ ea non probaret, uelut est & nouissimus, & nouissime. Nā quom & Marcus Cato, & Sallustius, & alii quoq; ætatis eiusdē uerbo isto promiscue usitati sint, multi etiam non indocti uiri in libris id subscripserint, abstinuisse eo tamen tanquā non latino uidetur. Quoniam qui doctissimus eorum temporum fuerat, Lælius illo ut nouo, & improbo uerbo uti uitauerat, proptereaq; id. M. quoq; Varronis ex libro de lingua latina ad Ciceronem. vi. demonstrandū putaui. Quod extremum inquit dicebatur, dici nouissimū cœptum uulgo, quod mea memoria, ut Lælius, sic senes alii φ nimium nouū esset uerbum, uitabant, cuius origo, ut à uetere uetustius, ac ueterrimum, sic à nouo declinatum nouius, & nouissimum.

Locus exemptus ex Platonis libro qui inscribitur Gorgias, de falsæ philosophiæ probris, quibus philosophos temere incessiuit, qui emolumenta ueræ philosophiæ ignorant. Cap. XXII.

Plato ueritatis homo amicissimus, eiusque omnibus exhibēdæ promptissimus quæ omnino dici possint in desides istos, ignauosq; qui obtentu philosophiæ nominis, inutile ocium, & linguæ, uitæq; tenebras sequuntur, ex persona quidē non graui, neq; idonea, uera tamen ingenueq; dixit. Nam & si Callicles, quē dicere hæc facit, ueræ philosophiæ ignarus, inhonesta, indignaq; in philosophos confert, perinde tamen accipienda sunt, quæ dicuntur, ut nos sensim moneri intelligamus, ne ipsi quoque culpationes huiuscemodi mereamur, ne'ue inerti inaniq; desidia cultum & studium philosophiæ mentiamur. Verba ipsa super hac re Platonis ex libro, qui appellatur Gorgias scripsi, quoniam uertere ea consilium non fuit, cum ad proprietates eorum nequaquam possit latina oratio aspirare, ac multo minus etiam mea. φιλοσοφία γάρ τοι ἐστὶν ὦ σώκρατες χαρίεν. ἐάν τις αὐτῆ μετρίως ἅψηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ. ἐὰν δὲ περαιτέρω τοῦ δέοντος ἐνδιατρίψῃ. διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων. ἐὰν γὰρ καὶ πάνυ εὐφυὴς ᾖ. καὶ πόρρω τῆς ἡλικίας φιλοσοφῇ. ἀνάγκη πάντων ἄπειρον γεγονέναι ἐστὶν. ὧν χρὴ ἔμπειρον εἶναι, τὸν μέλλοντα καλὸν, κἀγαθὸν καὶ εὐδόκιμον ἔσεσθαι ἄνδρα. καὶ γὰρ τῶν νόμων ἄπειροι γίγνονται τῶν κατὰ τὴν πόλιν. καὶ τῶν λόγων. οἷς δεῖ

δεῖ χρώμενον ὁμιλεῖν ἐν τοῖς συμβολαίοις τοῖς ἀνθρώποις. καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. καὶ τῶν ἡδονῶν τε καὶ ἐπιθυμιῶν τῶν ἀνθρωπείων. καὶ συλλήβδην τῶν ἠθῶν παντάπασιν ἄπειροι γίγνονται. ἐπειδὰν οὖν ἔλθωσιν εἴς τινα ἰδίαν ἢ πολιτικὴν πρᾶξιν. καταγέλαστοι γίγνονται. ὥσπερ γε οἶμαι οἱ πολιτικοὶ ἐπειδὰν αὖ εἰς τὰς ὑμετέρας διατριβὰς ἔλθωσι. καὶ τοὺς λόγους καταγέλαστοί εἰσι. συμβαίνει γὰρ τὸ τοῦ εὐριπίδου λαμπρός τέ ἐστιν ἕκαστος ἐν τούτῳ, κἀπὶ τοῦτ᾽ ἐπείγεται. νέμων τὸ πλεῖστον ἡμέρας τούτῳ μέρος ἵν᾽ αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνει βέλτιστος ὤν. ὅπου δ᾽ ἂν φαῦλος ᾖ. ἐντεῦθεν φεύγει καὶ λοιδορεῖ τοῦτο. τὸ δ᾽ ἕτερον. ἐπαινεῖ. ἀλλ᾽ οἶμαι τὸ ὀρθότατόν ἐστιν. ἀμφοτέρων μετασχεῖν. φιλοσοφίας μὲν ὅσον παιδείας χάριν. καλὸν μετέχειν καὶ οὐκ αἰσχρὸν μειρακίῳ ὄντι φιλοσοφεῖν ἐπειδὰν δὲ ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἄνθρωπος ἔτι φιλοσοφῇ, καταγέλαστον ὦ σώκρατες τὸ χρῆμα γίγνεται καὶ ἔγωγε ὁμοιότατον πάσχω πρὸς τοὺς ψελλιζομένους. καὶ παίζοντας. ὅταν μὲν γὰρ παιδίον ἴδω. ᾧ ἔτι προσήκει διαλέγεσθαι οὕτω ψελλιζόμενον καὶ παῖζον. χαίρω τε. καὶ χαρίεν μοι φαίνεται. καὶ ἐλευθέριον. καὶ πρέπον τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ ὅταν δὲ σαφῶς διαλεγομένου παιδαρίου ἀκούσω πικρόν τί μοι δοκεῖ χρῆμα εἶναι. καὶ ἀνιᾷ μου τὰ ὦτα καὶ μοι δοκεῖ δουλοπρεπές τι εἶναι ὅταν δὲ ἀνδρὸς ἀκούσῃ τις ψελλιζομένου. ἢ παίζοντα ὁρᾷ καταγέλαστον φαίνεται. καὶ ἄνανδρον καὶ πληγῶν ἄξιον

ταὐτὸν οὖν ἔγωγε πάσχω καὶ πρὸς τοὺς φι-
λοσοφοῦντας. παρὰ νέῳ μὲν παρ μειρακίῳ ὁρῶν
φιλοσοφίαν ἄγαμαι. καὶ πρέπειν μοι δοκεῖ. καὶ
ἡγοῦμαι ἐλεύθερόν τινα εἶναι τοῦτον τὸν ἄνθρω-
πον. τὸν δὲ μὴ φιλοσοφοῦντα. ἀνελεύθερόν τινα
εἶναι καὶ οὐδέποτε οὐδενὸς ἀξιώσαντα ἑαυ-
τὸν οὔτε καλοῦ οὔτε γενναίου πράγματος. ὅ-
ταν δὲ δὴ πρεσβύτερον ἴδω ἔτι φιλοσοφοῦντα
καὶ μὴ ἀπαλλαττόμενον πληγῶν ἐμοὶ δοκεῖ
ἤδη δεῖσθαι ὦ σώκρατες οὗτος ὁ ἀνήρ. ὃ γὰρ νῦν
δὴ ἔλεγον. ὑπάρχει τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ κἂν πά-
νυ εὐφυὴς ᾖ ἀνάνδρῳ γενέσθαι. φεύγοντι τὰ μέσα
τῆς πόλεως καὶ τὰς ἀγορὰς ἐν αἷς ἔφη ὁ ποιητὴς
τοὺς ἄνδρας ἀριπρεπεῖς γίνεσθαι καταδεδυ-
κότι δὲ τὸν λοιπὸν βίον βιῶναι μετὰ μειρακί-
ων ἐν γωνίᾳ τριῶν ἢ τεττάρων ψιθυρίζοντα. ἐλέ-
υθερον δὲ καὶ μέγα καὶ ἱκανὸν. μηδέποτε φθέγ-
ξασθαι. ἐγὼ δὲ ὦ σώκρατες πρὸς σὲ ἐπιεικῶς ἔ-
χω. καὶ φιλικῶς. κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι
νῦν ὅπερ ὁ ζῆθος πρὸς τὸν ἀμφίωνα ὁ εὐριπί-
δου οὗπερ ἐμνήσθην. καὶ γὰρ ἐμοὶ τοιαῦτ' ἄττα
ἐπέρχεται πρὸς σὲ λέγειν οἷάπερ ἐκεῖνος πρὸς
τὸν ἀδελφόν. ὅτι ἀμελεῖς ὦ σώκρατες ὧν δεῖ
σε ἐπιμελεῖσθαι. καὶ φύσιν ψυχῆς ὧδε γενναί-
αν μειρακιώδει τινὶ διαπρέπεις μορφώματι.
καὶ οὔτ' ἂν δίκης βουλαῖσι προσθεῖο ἂν ὀρθῶς
λόγον οὔτ' εἰκὸς ἂν καὶ πιθανὸν ἂν λάβοις, οὔθ'
ὑπὲρ ἄλλου νεανικὸν βούλευμα βουλεύσαιο.
καὶ τοι ὦ φίλε σώκρατες καὶ μοι μηδὲν ἀχθεσθῇς
εὐνοίᾳ γὰρ ἐρῶ τῇ σῇ οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ σοι εἶναι

οὕτως ἔχειν. ὡς ἐγώ σε οἶμαι ἔχειν. καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς πόρρω ἀεὶ φιλοσοφίας ἐλαύνοντας. νῦν γὰρ εἴτις σου λαβόμενος. ἢ ἄλλου ὁτουοῦν τῶν τοιούτων. εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγοι. φάσκων ἀδικεῖν μηδὲν ἀδικοῦντα οἶσθ' ὅτι οὐκ ἂν ἔχοις. ὅτι χρήσαιο σαυτῷ. ἀλλ' ἰλιγγιώης ἂν. καὶ χασμῷο ὅτι εἴποις. καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀναβὰς κατηγόρου τυχὼν πάνυ φαύλου καὶ μοχθηροῦ. ἀποθάνοις ἂν εἰ βούλοιτο θανάτου σοι τιμᾶσθαι. καί τοι πῶς σοφὸν τοῦτο ἐστιν ὦ σώκρατες. εἴτις εὐφυῆ λαβοῦσα τέχνη φῶτα ἔθηκε χείρονα. μήτε αὑτῷ δυνάμενον βοηθεῖν μήδ' ἐκσῶσαι ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων. μήτε ἑαυτὸν μήτε ἄλλον μηδένα ὑπὸ δὲ τῶν ἐχθρῶν, περισυλᾶσθαι πᾶσαν τὴν οὐσίαν, ἀτεχνῶς δὲ ἄτιμον ζῆν ἐν τῇ πόλει τὸν τοιοῦτον ἔτι καὶ ἀγροικότερον εἰρῆσθαι ἔξεστιν ἐπὶ κόρρης τύπτοντα μὴ διδόναι δίκην ἀλλ' ὦ ἀγαθέ ἐμοὶ πείθου. παῦσαι δὲ ἐλέγχων. πραγμάτων δ' εὐμουσίαν ἄσκει. καὶ ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν. ἄλλοις τὰ κομψὰ. ταῦτ' ἀφεὶς. εἴτε ληρήματα χρὴ φᾶναι εἶναι εἴτε φλυαρίας. ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκατοικήσεις δόμοις ζηλῶν οὐκ ἐλέγχοντας ἄνδρας τὰ μικρὰ ταῦτα. ἀλλ' οἷς ἐστι καὶ βίος καὶ δόξα καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά. Philosophia sane ô Socrates res est elegãs, si modice q̃spiã per ætatẽ attigerit, at si supra modũ tempus in ea contriuerit, hominũ est corrupula. nã siquis uel amœno sic acriq; ingenio, ultraq; ætatẽ philosophetur. necessum est cum rerum omnium esse imperitum, quarum usu calleat oportet quisquis hone-

stus probusq; est futurus. Legum.n.ciuilium peritia & orationis uacat quibus in actionibus ac cõmerciis,cum hominibus,tum priuatim,tum publice uti conuenit,uo luptatum item atq; cupiditatum humanarum, & morũ euadũt prorsus insolentes. Quum itaq; in ullã quampiam incidunt priuatam,publicam'ue actionem,habẽtur deridiculi perinde, ac uiri ciuiles ipsi, ubi uestra adeunt studia,& disputationes irridentur. Accidit iis enim illud Euripidis. Qua in re clarus quisq; est, ad eam properat,& die i partem illi plurimã impertit,in qua ipse se exuperet,contra in qua stupidior ac nihil sit,inde effugit,eamq; contemnit. Alterã uero sui beniuolentia commendat,arbitrans ita sese laudare. Sed præstat (sicuti opinor) utriusq; esse participẽ. Philosophiæ inq̃,quoad illius honestas finit,disciplinæ gratia cõpotem fieri,neq; turpe hẽtur adulescentẽ philosophari,at quom grandis iam natu philosophatur,ridicula res ò Socrates geritur, atq; equidem ita penes philosophantes afficior,ueluti erga balbutientes, ludentesq;. Quũ.n puerulum uideam,cui decorum adhuc est,sic lingua balbutientem,ac ludentem demulceor, resq; mihi quidem festiua & liberalis uidetur, puerilisq; ætati cõgruens. Quod si uolubiliter puerulum loquentẽ audiam,acerba quapiã res mihi oboritur, & aures meæ molestia afficiũtur,uideturq; nescio quid esse seruile. At si qs uirũ audierit balbutientẽ,aut ludentẽ uideat res uidetur,& deridẽda & puerilis,& deniq; digna uerberibus. Ita eqdẽ afficior sanè eorũ q philosophantur rõne. Vbi.n.in adulescente philosophiã aspicio,oblector,exosculorq;,& id mihi uidetur perdecere,inge

nium quoq; ac liberalem hunc esse hominē iudico, ecō trario si nō philosophatur illiberalem & sese nunq̄ re ulla dignum, uel honesta, uel ingenua arbitrantē. Verum quom seniorem iā hominē philosophantē adhuc necdū facientem finē ꝑsentio uerberibus egere cōmodū uir ille mihi uidetur. Quod.n. mō dixi, id hoī isti accidit, ut & si sit admodū ingeniosus, uilis atq; abiectus efficiatur, quum mediā ciuitatem forum'q; defugat. In quo poeta inquit uiros excellere. Abdat seuero & uitae reliquū cum adulescentulis tribus, aut quatuor degat, in angulorū aliquo cōmurmurans. ingenuū aūt quicq̄ magnum dignum haud unq̄ loquatur. Eqdem ō Socrates ꝑ mea erga te beneuolentia, atq; humanitate uideri mihi uideor affici in praesentia eodē mō quo Zetus respectu Amphionis, apud Euripidē, cuius modo mētionem feci. Etenim mihi quoq; eiusmodi quaedā tecum ut fabuler in mentem uenit, qualia cum fratre ille, neglectui habes ō Socrates ea quae debes curare animiq; naturam tui usq; adeo nobilē puerili quodam ornamento condecoras, nec foro senatui'ue orationis quicq̄ recte affers, neq; probabilem, aut cōsentientem ullam rationem inuenisti, neq; uero ꝓ aliis cōsilium integrū coepisti. Atqui amice Socrates, qđ aegre ne feras uelim, loquor enim tua causa summa cum beniuolentia. An tibi nō turpe uideatur, ita te gerere, ut ego te habere existimo, & caeteros qui ultra iustum pergant philosophari? nam siquis te nunc, aut alium eiusmodi quemlibet a carcerem rapiat, iniuriam te quidem intulisse arguens, qui culpa omnino uaces. nosti'ne te minime habiturum quonam te pacto tuearis. Sed uertigine uexeris,

ac consilii inops oscites quid dicas, quid agas. In iudicio item suggestū conscendēs si improbus admodū ac neq; aduersarius tuus sit, mori de facili queas, si ille capitali deferat crimine. Verū quonā pacto Socrates hoc sapiētis sit, si qua ars aliquē præstātē ingenio uirūnacta. deteriorem illum effecerit: qui neq; sibiipsi auxilio esse possit periculisq; extremis liberare neq; se, nec alium quenq̄. Sed ab inimicis bonorum omnium facultate spoliari necesse sit, & palàm quidem infelicem degere, liceat enim quanq̄ agrestius uera dicere, si quis in genam te percusserit, pœnas non det. Sed heus uir bone mihi obtempera, atq; à redargutionibus istis te abstine, rerūq; elegantiā cole, & eā sane unde recte sentire uideare, aliis missa faciēs ista arguta, siue deliramēta, siue nugalia deceat appellare, qbus efficitur, ut domos inanes habites, atq; sequēs non eos, qui exigua ista reprehendunt, sed illos potius à quibus & facultates, & gloria, & bona alia permulta possidentur. Hæc Plato sub persona quidem, sicuti dixi non proba, sed cum sensu, tamen intelligentiæq; communis fidæ, & cū quadam indissimulabili ueritate disseruit. Non de illa scilicet philosophia, quæ uirtutum omnium disciplina est, quæq; in publicis simul & priuatis officiis, excellit, ciuitatesq; & Rempub. si nihil prohibeat, constāter & fortiter et perite administrat, sed de ista futili atque puerili meditatione argutiarum nihil ad uitā neque tuendam, neque ordinandam promouente, qua id genus homines consenescunt male feriati, quos philosophos esse & uulgus putat, & is putabat, ex cuius persona hæc dicta sunt.

Verba ex oratione. M. Catonis de mulierum ueterum uictu, & moribus, atq; ibi q͞d fuerit ius mariti in adulterio uxorem deprehensam necare. Cap. XXIII.

QVi de uictu atq; cultu Po. Ro. scripserũt, mulieres romæ atq; in latio ætatem abstemias egisse hoc est uino semper, quod temetũ prisca lingua appellabatur abstinuisse dicunt, institutumq; ut cognatis osculum ferrent, reprehendendi causa, ut odor indiciũ faceret si bibissent. Bibere aũt solitas ferũt loreã, passum, murinam, & quæ id genus eptant, potu dulcia. Atq; hæc quidem in iis q͞bus dixi libris peruulgata sunt. Sed. M. Cato nõ solum existimatas, sed mulctatas quoq; à iudice mulieres refert non minus si uinum in se, q͞ si probrum & adulterium admisissent. Verba. M. Catonis adscripsi ex oratione quæ inscribitur de dote, in qua id quoq; inscriptum est. In adulterio uxoris deprehensos ius fuisse maritis necare. Vir inq͞t quom diuortium fecit mulieri iudex pro censore est, Imperium quod uidetur habet, siquid peruerse, tetreq; factum est à muliere, mulctatur, si uinum bibit, si cum alieno uiro probri quid facit, condemnatur. De iure autem occidendi ita scriptum. In adulterio uxorem tuam si prehendisses, sine iudicio impune necares. Illa te (si adulterares) digito non auderet contingere neque ius est.

Die pristini, & die crastini, & die quarti, & die quinti. qui elegantius locuti sunt dixisse, non ut ea uulgo dicuntur nunc. Cap. XXIIII.

Die quarto, & die quinto, quod græci ἐς τέταρτον καὶ πέμπτον, idest in quartam & quintā dicunt, ab eruditis quoq; dici au dio, & qui aliter dicit pro rudi atq; indocto dispicitur. Sed. M. Tullio ætas ac supra eam non opinor, ita dixe runt. die quinte enim & die quinti pro aduerbio copu late dictum est, & secūda in eo syllaba correpta. Diuus etiā Augustus memoriarum ueterum exequētissimus, linguæ latinæ non nescius munditiarum patris sui in sermonibus sectator, in epistulis plurifariam signifi cantione ista dierum non aliter usus est. Is autem erit p petuæ ueterū consuetudinis demonstrandæ gratia, uer ba solēnia prætoris ponere quibus more maiorum feri as concipere solet, quæ appellantur compitalia, ea uer ba hæc sunt. Dienoni popu. Ro. quiritibus compitalia erunt, quando concepta fuerint nefas. Dienoni prætor dicit, non die nono, neq; prætor solum, sed pleraq; om nis uetustas sic locuta est. Venit ecce illius uersus pōpo niani in mentē, qui est ex atellana, quæ metui adscribi tur, dies hic sextus, quum nihil egi die quarte moriar fā me. Suppetit ēt Cœlianum illud ex libro historiarum secundo. Si uis mihi æquitatum dare, & ipsi cum cæte ro exercitu me sequi, diequinti Romæ in capitolium cu rabo tibi cœna sit cocta. Et historiam autem, & uerbum hoc sumpsit Cœlius ex origine. M. Catonis, in quo ita scriptum est. Igitur dictatorem carthagnensium magi ster equitum monuit. Mitte mecum Romam equitatum, diequinti in capitolio tibi cœna cocta erit. Extremam istius uocis syllabam, tum per e, tum per i scriptam le gi. Nam sanè q̄ consuetum ueteribus fuerat literis iis

plerūq;

plerunq; uti indifferenter, sicuti pristini, & pristine, ꝓ cliui & ꝓcliue, atq; alia item multa hoc genus uarie dixerunt. Die pristini quoq; eodem modo dicebatur, quod significabat die pristino .i. priore, quod uulgo dicitur, conuerso compositionis ordine, quasi pristino die, atq; item simili figura die crastini dicebatur, idest crastino die. Sacerdotes quoq; populi Romani cum, cõdicunt in diem tertium, die perẽdini dicunt. Sed ut plerisq; die pristini. Ita. M. Cato in oratione contra Furiũ, die proximi dixit Die quarto autem. Cn. Martius homo impense doctus, in mimiãbis pro eo dicit, quod nunc diu, quartus nos dicimus in his uersibus.

Nuper die quarto ut recordor, & certe
Aquarium urceum unicum domi fregit.

Hoc igitur intererit, ut die quarto quidem de præterito dicamus die quarte aũt de futuro.

Telorum, & iaculorum, gladiorumq;, atq; inibi nauium quoq; uocabula, quæ scripta in ueterum libris reperiuntur. Cap. XXV.

TElorum, iaculorũ, gladiorumq; uocabula, quæ in historiis ueteribus scripta sunt. Item nauigiorumquoq; genera & nomina libitum forte nobis est sedentibus in rheda cõquirere, neq; itidem aliarũ ineptiarũ uacantem stupentemq; animũ occupare. Quæ tum igitur suppetierant, hæc sunt, hasta, pilum, phalarica, semiphalarica, solliferrea, gesa, lancea, spari, rumigestri, faces, tragulæ, frameæ, mesanculæ, cateiæ, rumpheiæ, scorpis, sabones, siciles, ueruta, enses, sicæ, machæræ, spathæ, lingulæ, pugio

nes, eluncacula. De lingula, quũ est minus freqũes, admonendum existimo lingulam ueteres dixisse gladiolum oblongum, in speciem linguæ factũ, cuius meminit Neuius in tragœdia hesiona, uersum Neui apposui. Sine mihi gerere morem uidear lingua, uerũ lingula. Item rumphea, genus teli est thraceæ nationis, positũq; hoc uocabulum in. Q. Enni annalium. xiiii. Nauium autem quas reminisci tunc potuimus, appellationes hæ sunt, gauli, corbitæ, caudicæ, longæ, hippagines, cercuri, celoces, uel ut græci dicunt cel tis, lembus, oxiæ, renunculi, actuariæ, quas græci ἱστοῶτους uocant, uel ἐπιτάρίδας, prosumiæ, uel geseoretæ, uel orioles, cattæ, scaphæ, pontones, nuctuaæ, media, phaselli, parones, moparones, lintres, caupulicæ, mareplaadæ cidarum, ratariæ, catascopium.

Inscite ab Asinio Pollione reprehensum Sallustium, q transfretationem transgressum dixerit, & transgressos qui transfretassent. Cap. XXVI.

Asinio Pollioni in quadã epistula, quam ad Plancũ scripsit, & quibusdam alijs. C. Sallustius iniquis dignum nota uisus est, q in primo historiarũ maris transmissumq; nauibus factũ, transgressum appellauit, eosq; qui fretum transmiserant, quos transfretasse dici solitũ est transgressos dixit, uerba ipsa Sallustii posuit. Itaq; Sertorius leui pṡidio relicto in mauretania, nactus obscurã noctẽ, æstu secũdo, furtim aut celeritate uitare prœlium in transgressu conatus est, ac deinde infra ita scripsit. Transgressos omnis recipit mons receptus à lusitanis. Hoc ig

ut & minus ꝓprie, & à nullo graui autore dictum aiunt. Nã transgressus inquit & ingressus, à trãsgrediendo dicuntur idq; ipsum ab ingressu, & à pedũ gradu appellatũ. Idcirco uerbum transgredi cõuenire nõ putauit. Neq; uolantibus, neq; serpentibus, neq; nauigantibus, sed his solis qui gradiuntur, & pedibus iter emetiuntur, ꝓpterea negant apud scriptorẽ idoneum, aut nauiũ trãsgressum repperiri posse, aut pro transfretatiõe trãsgressum. Sed quæro ego, cur nõ sicuti cursus nauium rectè dici solent, ita transgressus et nauibus factus dici possit, præsertim cũ breuitas tã angusti freti, quod terrã africã hispaniãq; interfluit, elegantissimæ trãsgressiõis uocabulo, quasi paucorũ graduum spaciũ definita sit. Qui autoritatem aũt requirunt, & negant dictũ ingredi, trãsgredi'ue in nauigantibus, uolo uti respõdeant q̃tum existiment interesse, ingredi, atq; ambulare, at. M. Cato in libro de re rustica, Fundus inquit eo in loco habendus est, ut & oppidum ꝓpe amplũ sit, & mare aut amnis qua naues ambulant. Appetitas porrò huiuscemodi translationes, habitasq; esse pro honestamẽtis orationis. Lucretius quoq; testimonium in hac eadẽ uoce dicit. In quarto. n. libro clamorẽ per arterias, & per fauces gradientem dicit, quod est nimio confidentius, q̃ illud de nauibus Sallustianum. Versus Lucretii hi sunt.

Corpoream quoq; enim uocem constare fatendum est,
Et sonitum, quoniam possunt impellere sensus.
Præterradit enim uox fauces sæpe. facitq;
Asperiora foras gradiens arteria clamor.

Propterea Sallustius in eodem libro, non eos solũ qui

nauibus ueherentur, sed & scaphas quoq; nantes progressas dicit. Verba ipsa de scaphis posui. Earum aliæ paululū ꝓgressæ, nimio simul & incerto onere, quom pauor corpora agitauerat, deprimebantur.

Historia de populo Romano, deq; populo punico, q̃ pari propemodū uigore fuerint æmuli. Cap. XXVII.

IN literis ueteribus memoria extat, q̃ par fuit quondā uigor, & acritudo, amplitudo po. Ro. atq; pœni, neq; immerito existimatum. Nam cū aliis quidem populis, de uniuscuiusq; repub. cū pœnis aūt de omnium terrarū imperio decertatum est. Eius rei specimen est in illo utriusq; populi uerbo factū quū. Q. Fabius imperator Romanus dedit ad carthagnienses epistulam, ibi scriptum fuit, populū Ro. misisse ad eos hastam & caduceum signa duo, belli, aut pacis, ex quis utrū uellent eligerent, quod elegissent, id unum ut esse missum existimarent. Carthagnienses respōderunt, neutrū sese eligere, sed posse qui adtulissent, utrū malent relinquere, quod reliqssent, id sibi pro lecto futurū. M. Varro aūt nō hastā ipsam, neq; ipsum caduceum missa dicit, sed duas tesserulas, in quarū altera caduceum, in altera simulacra hastæ fuerunt incisa.

De ætatū finibus, pueritiæ, iuuentæ, senectæ ex Tuberonis historia sumptum. Cap. XXVIII.

Tubero in historiarum primo scripsit Seruium Tulliū regem populi Ro. cum illas quinq; classes iuniorū censu faciendi gratia instituerit,

pueros esse existimasse, qui minores essent annis septedecim. Atq; inde ab anno. xvii. quos idoneos iam esse reipu. arbitraretur, milites scripsisse, eosq; ad annum quadragesimũsextũ iuniores, supraq; eum annũ seniores appellasse. Eam rem ꝓpterea notaui, ut discrimina, quæ fuerunt iudicio, moribusq; maiorũ, pueritiæ, iuuentæ, senectæ ex ista censione Serui Tulli prudentissimi regis noscaretur.

Quòd particula atq; non complexiua tantum sit, sed uim habeat pluscula uariamq;. Cap. XXIX.

ATq; particula à grãmaticis quidem coniunctio esse dicitur connexiua. Et plerũq; sanè cõiungit uerba & cõnectit. Sed interdũ alias quasdam ptãtes habet non satis notas, nisi in ueterũ literarũ tractatione, atq; cura exercitis. Nam & ꝓ aduerbio ualet cum dicimus aliter ego feci, atq; tu. significat enim aliter q̃ tu. Et gemina si fiat auget, intenditq; rem de qua agitur, ut animaduertimus in. Q. Enni annalibus, nisi memoria in hoc uersu labor.

Atq; atq; accedit muros Romana iuuentus,

Cui significationi contrarium est, quod itidem à ueteribus dictum est. Deq; & præterea pro alio quoq; aduerbio dicitur. i. statim. Quod in his Vergilii uersibus existimatur obscure, & insequenter particula ista posita esse. Sic omnia fatis.

In peius ruere, ac retro sublapsa referri,
Non aliter, q̃ qui aduerso uix flumine lembum
Remigiis subigit, si brachia forte remisit,
Atq; illum in preceps prono rapit alueus amni.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER VNDECIMVS.

De origine uocabuli terræ italiæ, deq; ea mulctaq; suprema appellantur, deq; eius nominis ratione, ac de lege Aterina, Et quibus uerbis antiquus mulcta minima dici solita sit. Cap. I.

Italia.

Imæus in historiis, quas oratiōe græca de rebus populi Ro. cōposuit, & M. Varro in antiquitatibus rerum humanarū, terrā italiam de græco uocabulo appellatam scripserūt, quom boues græci ueteri lingua ἰταλοὶ .i. uituli uocitati sunt, quorum in italia magna copia fuerit bucetaq; in ea terra gigni, pasciq; solita sint compluri ma. Cōiectare aūt ob eādem caussam possumus, q ita lia tunc eēt armentosissima. Mulctaq; quæ appellatur suprema, institutam in singulos dies, duarū ouium triginta boum, pro copia scilicet boū proq; ouiū penuria. Sed quom eiusmodi multa pecoris armentiq; a magistratibus dicta erat, adigebantur boues oues q; alias preciī parui, alias maioris, eaq; res faciebat inæqualem mulctæ punitionem. Icirco postea lege aterina cōstituti sunt in oues singulas æris deni, in boues æris cēteni. Minima autem mulcta est ouis unius. Suprema

mulcta est eius numeri, cuius diximus ultra quē mulctam dicere in dies singulos ius non est, et propterea suprema appellatur, id est summa & maxima. Quando igitur nunc quoq; à magistratibus Popu. Roma. more maiorum mulcta dicitur, uel minima ut suprema obseruari solet ut oues genere uirili appellentur, atque ita. M. Varro uerba hæc legitima, quibus minima mulcta diceretur, concepit. M. Terentio, quādo citatus, neq; respondit, neq; excusatus est, ego ei unum ouem mulctā dico, ac nisi eo genere diceretur, negauerunt iustā uideri mulctā. Vocabulū aūt ipsum mulctæ idē. M. Varro in undeuicesimo, rerum humanarū, non latinū, sed sabinum esse dicit. Idq; ad suam memoriam mansisse ait in lingua Samnitium, qui sunt a sabinis orti. Sed turba grammaticorū nouitia ea κατ' ἀντίφρασιν .i. per contrariam dictionem, ut quædam alia, ita hoc quoq; dici tradiderunt. Quom autem usus & mos sermonum is sit, ut ita & nunc loquamur ut pleriq; ueterum locuti sunt, mulctam dixit, & multa dicta est. Non esse ab re putaui notare, q. M. Cato aliter dixit. Nam in quarto originum uerba hæc sunt. Imperator noster, si quis extra ordinem depugnatum iuit ei mulctam faciat. Potest autem uideri consulta elegantia uitasse uerbum quom in castris & in exercitu mulcta fieret, nō in comitio, nec ad populum diceretur.

Quòd elegantia, apud antiquiores, nō de amœniore ingenio, sed de nitidiore cultu, atq; uictu dicebatur, ea quæ in uitio ponebatur.

Caput II.

ELegans homo non dicebatur cum laude, sed id ferè uerbum ad ætatem. M. Catonis uitii non laudis fuit. Est nanque hoc animaduertere, quom in quibusdā aliis tum in libro Catonis, qui inscriptus est carmen de moribus. ex quo libro uerba hæc sunt. Auaritiā omnia uitia habere putabant, sumptuosus, cupidus, elegans, uitiosus, irritus qui habebatur, is laudabatur. Ex quibus uerbis apparet elegantem dictum antiquitus, non ab ingenii elegantia, sed qui nimis lecto, amœno' que cultu, uictuq; esset. Postea elegans reprehendi quidem desiit, sed laude nulla dignabatur, nisi cuius elegantia erat moderatissima. Sic M. Tullius. L. Crasso, & Q. Scæuolæ, non meram elegantiam, sed multam parsimoniam mixtam laudi dedit. Crassus inquit erat parcissimus elegantium. Scæuola parcorum elegantissimus. Præterea ex eodem libro Catonis, hæc etiam sparsim, & intercise commeminimus. Vestiri inquit in foro honeste, mos erat, domi quod satis erat. equos charius q̄ coquos emebāt. Poeticæ artis honos non erat. Si quis in ea re studebat, aut sese ad conuiuia applicabat, grassator uocabatur. Illa quoq; ex eodem libro præclare ueritatis sententia est. Nam uita inquit humana prope uti ferrum est. Ferrū si exerceas conteritur, si non exerceas, tamen rubigo interficit. Item homines exercendo uidemus conteri. Si nihil exerceas inertia atq; torpedo plus detrimenti facit q̄ exercitatio.

Qualis quantaq; sit pro particulæ uarietas, deq; exēplis eius uarietatis. Cap. III.

Vando ab arbitris, negociisq; ocium est, & motādi corporis gratia, aut spatiamur, aut uectamur, quærere nonnunq̄ apud memetipsum soleo res eiusmodi paruas, quidem, minutasq; & hominibus non bene eruditis aspernabiles, sed ad ueterū scripta penitus noscenda, & ad scientiā linguæ latinæ, cum primis necessarias, uelut est, qd' forte nup in prænestino recessu uespertina ambulatione, solus ambulans considerabam. Qualis quantaq; esset particularum quarundam in oratione latina uarietas, qd' genus est, præpositio pro. Aliter enim dici uidebam pōtifices pro collegio decreuisse. Aliter quempiam testem introductum pro testimonio dixisse. Aliter. M. Catonē in originum. iiii. Prœlium factum depugnatumq; pro castris scripsisse. Et item in qnto. Vrbes insulasq; omnis pro agro illirio esse. Aliter etiam dici ꝓ æde Castoris, aliter pro rostris, aliter pro tribunali, aliter pro concione, atq; aliter tribunum plebis pro potestate intercessisse. Sed has omnes dictionis qui aut omnino similes, & pares, aut usquequaq; diuersas existimaret, errare arbitrabar. Nam uarietatem istam eiusdem quidem fontis & capitis, non eiusdem tamen esse finis putabā. Quod profecto facile intellegret, siquis adibeat ad meditationem suam intentionem, & habeat ueteris orationis usum atq; notitiam celebriorem.

Quemadmodum. Q. Ennius uersus Euripidis æmulatus sit.

Caput IIII.

Vripidis uersus sūt in Hecuba, uerbis sententia, breuitate insignes, illustresq; Hecuba est ad Vlyxem dicens.

τὸ δ᾽ ἀξίωμα κ᾽ ἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν
πείσει· λόγος γὰρ ἔκ τ᾽ ἀδοξούντων ἰὼν
κ᾽ ἀκ τῶν δοκούντων αὐτὸς οὐ ταυτὸν σθένει.

Auctoritas uero, & si male dicat, tua
Persuadebit. nam ab inexistimatis proficiscēs oratio,
Et ab existimatis, eadem haud quaq̄ tātundem ualet.

Hos uersus. Q. Ennius quom eam tragœdiam uerteret, non sane incommode æmulatus est. Versus totidem Enniani hi sunt.

Hæc tu & si peruerse dices, facile achiuos flexeris.
Nam cum opulenti loquuntur pariter, atq; ignobiles.
Eadem dicta eademq; oratio æqua non æque ualet.

Bene sicuti dixi, Enius. Sed tamē ignobiles et opulēti ἀντὶ ἀδοξούντων. i. pro eo qđ inexistimatis, & ἀντὶ δοκούντων. i. pro existimatis, satisfacere sententiæ nō uidentur. Nā neq; oēs ignobiles ἀδοξοῦσι. i. inæstimati sunt, neq; oēs opulenti εὐδοξοῦσι. i. existimati sunt.

De Pyrrhonibus philosophis quædam, deq; Academicis strictim notata, deq; inter eos differentia. Cap. V.

Vos Pyrrhonios philosophos uocamus, ii græco cognomento σκεπτικοὶ. i. commentātes appellantur, Id fermè signi ficat, quasi quæstores & consideratores. Nihil enim decernunt, nihil constituunt, sed in quærendo semper considerādoq; sunt, quidnam sit omnium rerum, de quo decerni cōsti

nisi possit, Ac ne uidere quoq; planè quicq̃ neq; audi re sese putant, sed ita pati, affici'q; quasi uideant, uel audiant, eaq; ipsa, quæ adfectiones istas in sese efficiant, qualia & cuiusmodi sint, cunctãtur, atq; insistũt. Omniumq; rerũ fidem, ueritatemq; mixtis, cõfusisq; signis, ueri atq; falsi ita incomprehensibilem uideri aiunt, ut quibusq; homo est, non preceps, neq; iudicii sui prodigus his uti uerbis debeat, quibus auctorem philosophiæ istius Pyrrhonem usum esse tradunt, οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκείνως ἢ οὐδετέρως. idest haud magis, sic se hoc, q̃ illo habet mõ, aut q̃ neutro. Indicia enim rei cuiusq;, & sinceras proprietates negãt posse nosci, & percipi. idq; ipsum docere, atq; ostẽdere multis modis conatur. Super q̃ re Fauorinus quoq; subtilissime argutissimeq; decẽ libros cõposuit, quos πυρρωνίων τρόπων. idest. Pyrrhoniorum modorum inscribit. Vetus autem quæstio, & à multis scriptoribus græcis tractata, an quid & quantũ inter Pyrronios, & Academicos philosophos intersit. Vtrinque enim σκεπτικοὶ ἐφεκτικοὶ ἀπορητικοὶ. i. commentantes, obligantes, ambigentes dicuntur, quom utriq; nihil affirmant, nihilq; cõprehendi putant. Sed ex omnibus rebus perinde uisa fieri dicunt, quas φαντασίας appellant, non ut rerum ipsarum natura est, sed affectio animi corporis'ue est eorum, ad quos ea uisa perueniũt. Itaq; omnes omnino res quæ sensus hoium mouerit τῶν πρός τι. i. eorum quæ ad aliqd, esse dicũt. Id uerbũ significat. Nihil esse quidq̃, quod ex sese constet, nec quod habeat uim propriam, & naturam, sed oia prorsum ad aliqd referri, taliaq; uideri esse, qua-

lis sit eorum species, dum uidentur, qualiaq; apud sen sus nostros, quo peruenerunt, creantur non apud sese unde pfecta sunt. Cum hæc aũt consimiliter, tam Pyrrhonii dicant, q̃ Academici, differre tamẽ inter sese, & pp̃ter alia quædam & uel maxime pp̃terea existimati sunt, q Academici quidem ipsum illud nihil posse comprehendi, quasi cõprehendunt, & nihil posse decerni, quasi decernunt. Pyrrhonii, ne id quidem ullo pacto ui deri uerum dicunt, q nihil esse uerum uidetur.

Quòd mulieres Romæ per Herculem non iurauerint, neq; uiri per Castorem. Cap. VI.

IN ueteribus scriptis, neq; mulieres Romanæ per Herculẽ deierant, neq; uiri per Castorem. Sed cur illæ nõ iurauerunt Herculẽ obscurum nõ est. nam Herculaneo sacrificio abstinent. Cur aũt uiri Castorẽ, iurantes nõ appellarũt, nõ facile dictu est. Nusq̃ igitur scriptum inuenire est apud idoneos qdẽ scriptores, aut mehercle, fœminã dicere, aut mecastor uirũ. Aedepol aũt, quod iusiurandũ per Pollucem est, & uiro & fœminæ cõe est. Sed. M. Varro adseuerat antiquissimos uiros, neq; per Castorẽ, neq; p Pollucem deierare solitos, sed id iusiurandum fuisse tantum fœminarum, ex initiis eleusinis acceptũ. Paulatim tamen inscitia antiquitatis uiros dicere ædepol accepisse, factumq; esse ita dicendi morem. Sed me castor à uiro dici in nullo uetere scripto inueniri.

Verbis antiquissimis, relictisq; iam, & desitis minime utendum. Cap. VII.

VErbis uti, aut nimis obsoletis exculcatisq́;, aut insolentibus, nouitatisq́; durae & illepidae par esse delictum uidetur. Sed molestius equidem culpatiusq́; esse arbitror, uerba noua incognita, iaudita dicere q̃ inuulgata & sordētia. Noua aūt uideri dico etiā ea quae sunt inusitata & desita, tā etsi sint uetusta. Est adeo id uitium plerũq; serae eruditiōis, quā graeci ὀψιμαθίαν. i. tardidiscentiā appellant, ut quod nunq̃ didiceris, diu ignoraueris, quom id scire aliquando coeperis magnifacias. Quo in loco cũq;, & quacunq; in re dicere. ueluti Romae nobis praesentibus, uetus celebratusq́; hō in causis, sed repētina, & quasi tumultuaria doctrina p̄ditus, quom apud praefectum urbis uerba faceret: & dicere uellet inopi quendam, miseroq; uictu uiuere, & furfureū panem esitare, uinumq́; eructũ, & fetidum potare, Hic inq̃t eques Romanus apludam edit, & floces bibit. Aspexerūt oēs qui aderant alius aliũ, primo tristiores turbato & requirente uultu, quidnā illud utriusq; uerbi foret. Post deinde quasi nescio quid thusce, aut gallice dixisset uniuersi riserunt. Legerat autem ille apludam ueteres rusticos frumēti fur furem dixisse. Idq́; à Plauto in comoedia (si ea Plauti est) quae astraba inscripta est positum esse. Item floces audierat prisca uoce significare uini faecem è uinaceis expressam, sicuti faeces ex oleis. Idq́; apud Caecilium in Polumenis legerat, eaque sibi duo uerba ad orationũ ornamenta seruauerat. Alter quoq; à lectiōibus, id genus, paucas ἀπειρόκαλος. i. infinitus & insolēs, & ineruditus, quom aduersarius cām differri postularet, inq̃t subueni succurre. Quonā usq;

nos bouinator hic demoratur, atq; id uoce magna ter q̃ terne inclamauit Bouinator est. Commurmuratio fieri cœpta est à plerisq; qui aderant, quasi monstrum uerbi admirantibus. At ille iactans & gestiens. Nõ.n. Lucilium inquit legistis, qui tergiuersatorem bouinatorẽ dicat. Est autem in Lucili. xi. uersus hic.

Hic strigosus, bouinatorq; ore improbus duro.

Quid senserit, dixeritq; M. Cato de Albino, qui homo Romanus græca oratione res Romanas, uenia sibi ante eius imperitiæ petita cõposuit. Cap. VIII.

IVste uenusteq; admodũ reprehendisse dicitur. A. Albinũ. M. Cato Albinus qui cũ. L. Lucullo consul fuit, res Romanas oratione græca scriptitauit. In eius historiæ principio scriptũ est ad hanc sententiam. Neminẽ succensere sibi conuenire, siquid in his libris parum cõposite, aut minus eleganter scriptum foret. Nã sum hõ Romanus inqt natus in Latio, græca oratio à nobis alienissima est. Ideoq; ueniã gratiãq; malæ existimatiõis, siqd esset erratũ. postulauit. Eã quom legisset. M. Cato. Ne tu inqt Auleni mium nugator es, quom maluisti culpam deprecari, q̃ culpa uacare. Nã petere ueniã solemus, aut quom imprudentes errauimus, aut quom cõpulsi peccauimus. Tibi inquit oro te, quis perpulit, ut id cõmitteres, qđ prius q̃ faceres, peteres ut ignosceretur? Scriptũ est hoc in libro Cornelii nepotis de illustribus uiris.

Historia de legatis Mileti, & Demosthene rhetore in libris Critolai reperta. Cap. IX.

Critolaus scripsit legatos Mileto publicæ rei causa uenisse Athenas fortasse, an dixerit auxilii petendi gratia. Tum qui pro sese, uerba facerent, quos uisum erat aduocauisse aduocatos, uti erat mandatum, uerba pro milesiis ad populum fecisse. Demosthenem milesiorum postulatis acriter respondisse, neq; milesios auxilio dignos, neq; ex republica id esse contendisse, in posterum diem prolatam, legatos ad Demosthenem uenisse, magnoq; opere orasse uti contra ne diceret. Eum pecuniam petiuisse, & quantam petiuerat, abstulisse. Postridie cum res agi denuo cœpta esset, Demosthenē lana multa collum ceruicesq; circumuolutum, ad populum prodisse, & dixisse se συνάγχην.i.anginam pati. Eo contra milesios loqui non quire. Tum e populo unum exclamasse. Non συνάγχην.i.anginam, quod Demosthenes pateretur, sed ἀργυράγχην.i.argentanginam esse. Ipse etiam Demosthenes, ut idem Critolaus refert, non id postea concelauit. quin gloriæ quoq; hoc sibi assignauit. Nam cum interrogasset Aristodemum actorem fabularū quantū mercedis, uti ageret accepisset, & Aristodemus talentū respondisset. At ego plus inquit accepi, ut tacerem.

Quod C. Gracchus in oratione sua, historiam infra scriptam Demadi rhetori, non Demostheni attribuit, uerbaq; ipsius C. Gracchi relata. Cap. X.

Quod in capite superiore a Critolao scriptū esse diximus, sup Demosthene, id C. Gracchus in oratione, qua legem Aufeiam dis-

suasit, in Demadē contulit uerbis his ce. Nam uos Quirites, si uelitis sapientia, atq; uirtute uti, & si quaeritis, neminem nostrum inuenietis sine precio huc prodire. Omnes nos, qui uerba facimus, aliquid petimus. Neq; ullius rei causa quisq̃ ad uos prodit, nisi ut aliquid auferat. Ego ipse, qui apud uos uerba facio uti uectigalia uestra augeatis, quo facilius uestra commoda, & rempublicam administrare possitis, non gratis prodeo. Verum peto à uobis, non pecuniam, sed bonam existimationem, atq; honorem. Qui prodeunt dissuasuri, ne hanc legem accipiatis, petunt, nō honorem à uobis, uerum à Nicomede pecuniam. Qui suadent ut accipiatis, ii quoq; petunt non à uobis bonā existimationem, uerū à Mithrydate rei familiaris suae, precium & premiū. Qui autem ex eodē loco atq; ordine tacent, ii uel acerrimi sunt. Nam ab omnibus precium accipiunt, & omnis fallunt. Vos cum putatis eos ab his rebus remotos esse, impartitis bonam existimationem. Legationes aūt à regibus, cū putant eos sua causa reticere, sumptus atq; pecunias maximas praebent uti, ut in terra graecia. Quo in tempore tragoedus gloriae sibi ducebat, talentum magnum, ob unam fabulam datum esse, homo eloquentissimus ciuitatis suae Demades ei respondisse dicitur. Mirum tibi uidetur, si tu loquēdo talentum quaesisti? Ego ut tacerem, decem talenta à rege accepi. Idem nunc isti precia maxima ob tacendum accipiunt.

Verba P. Nigidii, quibus differre dicit, mentiri & mendacium dicere.

Caput XI.

Verba sunt

VErba sunt hæc ipsa. P. Nigidii hoīs in studiis bonarum artium præcellētis. Quē. M. Cicero ingenii doctrinarumq; nomine, summe reueritus est. Inter mendaciū dicere, & mentiri distat. Qui mentitur ipse non fallitur, sed alterum fallere conatur. Qui mendacium dicit, ipse fallitur. Item hoc addidit, qui mentitur inquit fallit, quantum in se est. At q mendacium dicit ipse non fallit q̄tum in se est. Item hoc quoq; super eadem re dicit. Vir bonus inquit præstare debet, ne mentiatur. Prudens, ne mendacium dicat. Alterum incidit in hominem, alterū non. Varie mehercle, & lepide Nigidius tot sententias in eandem rem, quasi aliud atq; aliud diceret, disparauit.

Quòd Chrysippus philosophus omne uerbum ambiguum, dubiumq; esse dicit Diodorus contra, nullū uerbum ambiguum esse putat. Cap. XII.

CHrysippus ait, omne uerbum ambiguum natura esse, quoniam ex eodem duo uel plura acapi possunt. Diodorus autem cui Crono cognomentum fuit. Nullum inquit uerbum est ambiguum, nec quisq̄ ambiguum dicit, aut sentit. Nec aliud dici uideri debet, q̄ quod se dicere sentit is qui dicit. At quom ego inquit aliud sensi, tu aliud accepisti, obscure magis dictum, q̄ ambigue uideri potest. Ambigui enim uerbi natura illa eē debuit, ut qui diceret, duo uel plura diceret. Nemo autem duo uel plura dicit, qui se sentit unum dicere.

Quid T. Castritius de uerbis, deq; sententia quadā C. Gracchi existimauerit. Quòdq; esse eam sine ullo sensus emolumento docuerit. Cap. XIII.

Apud T. Castritium disciplinæ rhetoricæ doctorem graui atq; firmo iudicio uirum legebatur oratio. C. Gracchi in P. Popilium. In eius orationis principio conlocata uerba sunt accuratius, modulatiusq;, q̄ ueterum oratorū consuetudo fert. Ea uerba sicuti dixi composita hæc sunt. Quæ uos cupide per hosce annos adpetistis, atq; uoluistis, ea si temere repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupide adpetisse, aut nūc temere repudiasse dicamini. Cursus igitur hic, & sonus rotundæ uolubilisq; sententiæ, eximie nos & unicè delectabat. Tanto id magis, quod iam tunc. C. Graccho uiro illustri, & seuero eiusmodi compositiōem fuisse cordi uidebamus. Sed enim quom eadem ipsa uerba sæpius petentibus nobis lectitarentur, admoniti à Castritio sumus, ut consideraremus, quæuis, quod'ue emolumētum eius sententiæ foret. Ne q; pateremur ut aures nostræ cadentis aptæ orationis modis eblādite, animum quoq; nobis uoluptate inani perfunderent. Cumq; nos admonitione ista attentiores fecisset. Inspicite inquit penitus q̄d efficiant uerba hæc, dicatq; mihi quæso aliqui uestrum an sit ulla huiusce sententiæ grauitas aut gratia? Quæ uos cupide per hosce annos adpetistis atq; uoluistis, ea temere si repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupide adpetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini. Cui enim omnium hominum in mentem non uenit, id profecto usu ue-

nire, ut qđ cupide adpetieris, cupide adpetiſſe, & quod temere repudiaueris, temere repudiaſſe dicaris: At ſi: opinor inquit ita ſcriptum eſſet. Quæ uos per hoſce an nos adpetiſtis, atq; uoluiſtis, ea nunc ſi repudiaritis, abeſſe non poteſt, quin aut olim cupide adpetiſſe, aut nunc temere repudiaſſe dicamini. Si inquit ita diceretur, grauior ſalicet ſolidiorq; fieret ſententia, & acciperet aliquid iuſtæ in audiendo expectationis. Nunc autem uerba hæc cupide, & temere, in quibus uerbis omne momentum rei eſt, in concludenda ſententia tantum dicuntur, ſed ſupra quoq; nondum deſiderata ponuntur. Et quæ naſ a, oririq; ex ipſa rei conceptione debebant, ante omnino, q̃ res poſtulat, dicuntur. Nam qui ita dicat, ſi hoc feceris, cupide feaſſe diceris, rem dicit ſenſus alicuius ratiõe conlectam & confectam. Qui uero ita dicit, ſi cupide feceris, cupide feaſſe diceris nõ lõge ſecus dicit, atq; ſi diceret ſi cupide feceris, cupide feceris. Hæc ego inquit admonui. non ut. C. Gracchoutitio darem. Di. n. mentem meliorem mihi, nã ſi quicq̃ in tã fortis facundiæ uiro uitii, uel erroris eſſe dici põt, id omne & auctoritas eius exhauſit, & uetuſtas conſumpſit. Sed uti caueretis ne uos facile præſtringeret modulatus aliquis currẽtis facundiæ ſonitus. Atq; ut uim ipſam rerũ uirtutemq; uerborũ prius penſitaretis, & ſiqdem grauis, atq; integra, & ſincera ſententia diceretur, tũ ſi ita uideretur, greſſibus quoq; ipſis orationis & geſtibus plauderetis. Si uero frigidi, & leues, & futiles ſenſus in uerba apte, numeroſeq; poſita includerẽtur, nõ eẽ id ſecus crederetis, q̃ cũ hoĩes inſigni deformitate, ad faciẽda ridicula imitãtur hiſtriões, et geſtiũt.

Sobria & pulcherrima Romuli regis responsio circa uini usum. Cap. XIIII.

Implicissima suauitate & rei & orationis. L. Piso frugi usus est in primo annali, quũ de Romuli regis uita, atq; uictu scriberet. Ea uerba, quæ scripsit, hæc sunt. Eundem Romulum dicunt ad cœnam uocatum ibi non multum bibisse, q a postridie negocium haberet. Et dicũt Romule si istuc omnes homines faciant, uinum uilius sit. Is respondit immo uero charum, si quãtum quisq; uolet bibat, nã ego bibi quantum uolui.

De ludibundo, & errabundo, atq; id genus uerborũ productionibus, & q Laberius sic amorabundam dixit, ut dicitur ludibunda, & errabunda. Atq; inibi q Sisenna per huiuscemodi uerbũ noua figura usus est. Caput XV.

Laberius in lacu auerno mulierem amãtem uerbo inusitatius ficto amorabũdam dixit. id uerbum Cæsellius uindex in commentario lectionum antiquarũ ex figura scriptum dixit, qua ludibunda, ridibunda, & errabunda dicitur, ludens, & ridens, & errans. Terentius autem Scaurus, diui Hadriani temporibus, grammaticus uel nobilissimus inter illa quæ de Cæselli erroribus composuit, in hoc quoq; uerbo errasse eum scripsit, q idem esse putauerit, ludens & ludibunda, errans, & errabũda, ridẽs, & ridibũda. Nã ludibũda inqt & ridibũda, & errabũda ea dicitur, quæ ludẽtem, uel ridentem, uel errãtem

agit, aut simulat. Sed qua rõne Scaurus adductus sit, ut Cæsellių in eo reprehenderet, non hercle reperiebamus. Non est enim dubium quin hæc, genere ipso dumtaxat idem significent, quod ea demonstrant à quibus producuntur. Quid esset autem ludentē agere, uel imitari, non intellegere uideri maluimus, q̃ insimulare eū tanq̃ ipsum minus intellegentem. Quin magis Scaurū oportuit cōmētaria Cæsellij criminātem, hoc ab eo præteritum requirere, quod non dixerit, an quid, & quantulo differret a ludibundo ludens, & ridibūdo, ridens & errabundo, errans. cæteraq́; horum similia? An à principalibus uerbis paululum aliquid distaret? Et quã omnino uim haberet particula hæc extrema eiusmodi uocabulis addita. Hoc. n. fuit potius reqrendū in istiusmodi figuræ tractatu. Sicuti reqri solet in uinolēto, & lutulēto, & turbulēto, uacua ne & inanis sit istæc ꝓductio? Cuiusmodi sunt, quæ παραγωγὰς. i. deductiões & deriuatiões græci dicūt. An extrema illa particula habeat alıqd suæ ꝓpriæ significatiõis. Quom reprehēsionem aūt illam Scauri notaremus, in memoriam nobis rediit, ꝙ Sisenna in quarto historiarū, eiusdem figuræ uerbo ita usus est, populabundus inquit agros ad oppidum peruenit. Quod scilicet significat, quom agros popularetur, non ut Scaurus in consimilibus uerbis ait, cum populantē ageret, uel cū imitaretur. Sed inqrentibus nobis, quænā rõ, & origo eēt huiuscemodi figuræ populabundus, & errabundus, & lætabundus, & ludibundus, multorumq́; aliorum id genus uerborū ἐπηβόλος. i. ingeniose & apte hercle, Apollinaris noster sibi uideri ait, particulam istā po-

ſtremam, in qua uerba talia exeunt, uim, & copiam, & quaſi abundantiam rei, cuius id uerbum eſſet, demonſtrare. Vt lætabundus is dicatur, qui abunde lætus ſit, & errabundus, qui longo, atq; abundanti errore ſit. Cæteraq; omnia ex ea figura ita dici oſtendit, ut productio hæc & extremitas largam & fluentem uim, & copiam declararet.

Quòd græcorum quorũdam uerborũ difficillima eſt in latinam linguam mutatio, uelut quod græce dicitur πολυπραγμοσύνη. Cap. XVI.

Diccimus ſæpe animum ad uocabula rerũ non pauciſſima quæ neq; ſingulis uerbis, ut à græcis, neq; ſi maxime pluribus eas res uerbis dicamus, tam dilucide tamq; apte demonſtrari latina oratione poſſunt, q̃ græci ea dicunt priuis uocibus. Nuper etiam quom allatus eſſet ad nos Plutarchi liber, & eius libri indicem legiſſemus, q erat περὶ πολυπραγμοσύνης. id eſt de negociatione, & curioſitate, per contanti cuipiam, qui & literarum, & uocum græcarum expers fuit. Cuiuſnã liber, & qua de re ſcriptus eſſet. Nomen quidẽ ſcriptoris ſtatim diximus. Rem de qua ſcriptum fuit dicturi, hæſimus. Ac tum quidẽ primo, quia nõ ſatis cõmode opinabar interpretaturũ eẽ, ſi dicerem librũ ſcriptum eſſe de negotioſitate, aliud in ſtimi apud me exquirere, qđ ut dicatur, uerbũ de uerbo expreſſum eſſet. Nihil erat prorſus quod aut meminiſſem legere me, aut ſi etiã uellem fingere, qđ non inſigniter aſperum, abſurdum durumq; eẽt, ſi ex multitudine & negotio uerbũ unũ cõpingerem, Sicuti mul-

tiiuga dicimus, & multicoloria, & multiformia. Sed nõ minus illepide ita diceretur, q̄ si interpretari uoce una uelis πολυφιλίαν. i. multorũ amicitiam, aut πολυτροπίαν. i. multiplices ac uarios mores, aut πολυσαρκίαν. i. corpulentiã. Quãobrem quom diutile tacitus in cogitando fuissem, respondi tandem nõ uideri mihi, significari eam rem posse uno nomine. Et icar coiuncta oratione, quid uellet græcũ, id uerbũ parar ã dicere. Ad multas igitur res agressio, earumq; omniũ rerũ actio πολυπραγμοσύνη in q̄ græce dicitur, de qua hunc librũ compositum esse, inscriptio ista indicat. Tum ille opicus uerbis meis inchoatis, & incõditis adductus uirtutem quidem esse πολυπραγμοσύνην. i. curiositatem. Hortatur inquit nos pfecto nescio qs hic. Plutarchus ad negocia capessenda, & ad res obeũdas plurimas, cũ industria, & celeritate. Nomenq; ipsius uirtutis, de qua locuturus esset, libro ipsi, sicuti dicis, nõ incõmode præscripsit. Minime inq̄ uero, neq; enim ista omnino uirtus est, cuius græco nomine argumentũ hoc libri demõstratur. Neq; id, quod tu opinare, aut ego me dicere sentio, aut Plutarchus facit. Deterret enim nos hoc quidem in libro quã potest maxime, à uaria, promiscuaq;, & non necessaria rerum cuiuscemodi plurimarum, & cogitatione, & petitione. Sed huius inq̄, tui erroris culpã esse intelligo in mea scilicet infacundia, qui ne pluribus quidẽ uerbis potuerim nõ obscurissime dicere quod à græcis perfectissime uno uerbo, & planissime dicitur.

Quid significat in ueteribus prætorũ edictis, qđ flumina retanda publice redẽpta habẽt. Cap. XVII.

Dicta ueterum Prætorum sedentibus forte nobis in Biblyotheca templi Traiani, & aliud quid requirentibus, cum in manus inci- dissent, legere, atq; cognoscere libitum est. Tũ in quodam edicto antiquore ita scriptum inuenimus. Qui flumina retanda publice redempta habent, si quis eorum ad me eductus fuerit, qui dicatur, quod eum ex lege locationis facere oportuerit, non fecisse. Retanda igitur quid esset, quærebatur. Dixit ibi quispiam nobiscum sedens amicus meus, in libro se Caii de origine uocabulorũ septimo legisse. Retas uocari arbores, q̃ aut ex ripis fluminum eminerent, aut in alueis eorum extarent, appellatasq; esse à retibus, qđ prætereuntes naues impedirent, & quasi irretirent. Icirco sese arbitrari retanda flumina locari solita esse, idest purganda, ne quid aut moræ, aut periculi nauibus in ea uirgulta incidentibus fieret.

Quã pœna Draco atheniensis in legibus, quas populo Atheniensi scripsit, fures affecerit. Et qua postea Solon, & qua itẽ decẽuiri nostri qui. xii. tab. scripserunt. Atque inibi adscriptum q apud ægyptios furta liciata, & permissa sunt. Apud Lacedæmonios autem cum studio quoq; affectata, & pro exercitio utili celebrata. Ac prætera. M. Catonis de puniendis furtis digna memoria sententia. Cap. XVIII.

Draco Atheniensis uir bonus, multaq; esse prudentia existimatus est, iurisq; diuini & humani peritus fuit. Is Draco leges, quibus

Athenienses uterentur, primus omnium tulit. in illis legibus furem cuiuscunq; modi furti supplicio capitis puniendum esse, & alia pleraq; nimis seuere censuit, sanxitq;. Eius igitur leges, quoniam uidebantur impendio acerbiores, non decreto, iussoq;, sed tacito, illiteratoq; atheniẽsium consensu, obliteratæ sunt. Postea legibus aliis mitioribus à Solone cõpositis usi sunt. Is Solon ex septem illis inclytis sapientibus fuit. Is sua lege in fures, non ut Draco antea mortis, sed dupli pœna uindicandum existimauit. Decemuiri autem nostri, qui post reges exactos leges, quibus populus Romanus uteretur, in duodecim tabulis scripserunt, neq; pari seueritate in puniendis omnium generum furibus, neq; remissa nimis lenitate usi sunt. Nam furem qui manifesto furto prahensus esset, tum demum occidi permiserunt, si aut cum faceret furtum, nox esset, aut interdiu se telo, cum prahenderetur defenderet. Ex cæteris autẽ manifestis furibus, liberos uerberari addiciq; iusserunt ei, cui factum furtum esset. si modo id luci fecissent, neq; se telo defendissent, seruos item furti manifesti prahensos uerberibus affici, & è saxo præcipitari, sed pueros impuberes prætoris arbitratu uerberari uoluerunt, noxamq; ab his factam sarciri. Ea quoq; furta, quæ per lãcem, liciumq; concepta essent, perinde ac si manifesta forent, uindicauerunt. Sed nunc à lege illa decemuirali discessum est. Nam siquis super manifesto furto iure, & ordine experiri uelit, actio in quadruplum datur. Manifestum aũt furtum est, ut ait Massurius, quod deprehenditur, dum fit, faciẽdi finis, est quom perlatum est, quo ferri cœperat. Furti concepti,

item oblati, tripli pœna est. Sed quod sit oblatum, quod conceptum, & pleraq; alia ad eam rem, ex ægregiis ueterum moribus accepta, neq; inutilia cognitu, neq; iniocunda, qui legere uoluit, inueniet Sabini librũ, cui titulus est de furtis. In quo id quoq; scriptum est, quod uulgo inopinatum est. Non hominum tantum, neque rerum mouentium, quæ auferri occulte, & subrepi possunt, sed fundi quoq;, & ædium fieri furtum. Condemnatum quoq; furti colonum, qui fundo, quem conduxerat uendito, possessione eius dominum intervertisset. Atq; id etiam, quod magis inopinabile est, Sabinus dicit. Furem esse hominis iudicatum, qui quom fugitiuus præter oculos domini forte iret, obtentu togæ tanquam se amiciens, ne uideretur à domino obstitisset. Aliis deinde furtis omnibus, quæ nec manifesta appellantur, pœnam imposuerũt dupli. Id etiam memini legere me in libro Aristonis iure consulti, haud quaq̃ indocti uiri, apud ueteres ægyptios, quod genus hoĩum cõstat, & in artibus repperiendis sollertes extitisse, & in cognitione rerum indagãda sagaces, furta omnia fuisse licita, & impunita. Apud Lacedæmonios quoq; sobrios illos, & acres uiros, cuius rei non adeo, ut ægyptiis fides lõginqua est non pauci, neq; ignobiles scriptores, qui de moribus, legibusq; eorum memorias condiderunt, ius atq; usum fuisse furandi dicunt, idq; à iuuentute eorum, non ob turpia lucra, neque ad sumptum libidini præbendum comparandam'ue opulentiam, sed pro exercitio, disciplinaq; rei bellicæ, factitatum. Quod & furandi sollertia, & adsuetudo acueret, firmaretq; animos adulescentium, & ad insidiarum astus, & ad uigi

landi tolerantiam, & obrependi celeritatem. Sed enim M. Cato in oratione quam de præda militibus diuidunda scripsit, uehementibus, & illustribus uerbis de impunitate peculatus, atq; licentia conqueritur. Ea uerba quomnobis impense placuerant adscripsimus. Fures inquit priuatorum furtorum in neruo, atq; in compedibus ætatem agunt. Fures publici in auro atq; in purpura. Quam caste autem, & q̃ religiose à prudentissimis uiris, quid esset furtum definitum sit, prætereundum non puto. Nequis eum solum esse furem putet, qui occultat, tollit, aut clam subripit. Verba sunt Sabini ex libro iuris ciuilis secũdo. Qui alienã rem adtrectauit, quom id se inuito domino facere iudicare debet, furti tenetur. Item alio capite. Qui alienum tacens, lucri faciundi caussa sustulit furti obstringitur, siue sciat cuius sit siue nesciat. Hæc quidem sic in eo, quo nunc dixi libro, Sabinus scripsit, de rebus furti faciendi caussa adtrectatis. Sed meminisse debemus secundum ea, quæ supra scripsi, furtum sine ulla quoq; adtrectatione fieri posse, sola mente, atq; animo, ut furtum fiat, annitente. Quo circa ne id quidem Sabinus dubitare se ait, quin dominus furti sit condemnandus, qui seruo suo uti furtum faceret, imperauit.

LIBER
AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER DVODECIMVS.

Dissertatio Fauorini philosophi qua suasit Nobili fœminæ, ut liberos quos peperisset non nutricum adhibitarum, sed suo sibi lacte aleret. Cap. I.

Vnciatum quondam est Fauorino philosopho nobis p̄sentibus uxorē auditoris, sectatorisq́; sui paululum ante enixam, auctumq; eū esse nato filio. Eamus inquit, & puerperam uisum & patri gratulatum. Is enim erat loci Senatorii ex familia nobiliori. Imus una & qui tum aderamus. Prosecutiq; eum sumus ad domū quo pergebat, & cum eo simul introgressi sumus. Tum in primis ædibus cōplexus hominē, cōgratulatusq́; adsedit atq; percūctatus est q̄ diutinū puerperiū, & q̄ laboriosi nixus fuissent. Puellāq; defessam labore, ac uigilia somnū capere cognouit, fabulari instituit plixius. Et nihil inquit dubito, quin filiū lacti suo nutritura sit. Sed quom mater puellæ parcendū esse ei diceret, adhibēdasq; pueronutrices, ne ad dolores, quos in enitendo tulisset, munus quoq; nutricationis graue ac difficile accederet, oro te inquit mulier sine eam totam integram esse matrem filii sui. Quod est enim hoc contra naturam imperfectum, atq; dimidiatum matris genus? peperisse ac sta-

tim ab ſeſe abiecıſſe? Aluiſſe in utero ſanguine ſuo ne ſcio qđ qđ nō uideret? nō alere nūc ſuo lacti, qđ uideat iam uiuētem? iam hominē? iam matris officia implorātem? An tu quoq; inquit putas, naturā fœminis, mamarum ubera, quaſi quoſdā neuulos uenuſtiores, non liberorum alendorum, ſed ornandi pectoris cā dediſſe? Sic enim quod à uobis ſalicet abeſt, pleræq; iſtæ prodigioſæ mulieres, fontem illum ſanctiſſimū corporis generis humani educatorem areſacere & extinguere cū periculo quoq; auerſi corruptiq; lactis laborant tāq; pulchritudinis ſibi inſignia deuenuſtet. Quod quidem faciunt eadem uecordia, quam quibuſdam commenticiis fraudibus nituntur, ut fœtus quoq; ipſi in corpore ſuo concepti aboriantur, ne æquor illud uentris irrugetur, ac de grauitate oneris, & labore partus fatiſcat, quod quom ſit publica deteſtatione, cōmuniq; odio dignū in ipſis hominē primordiis, dum fingitur, dum animatur inter ipſas artifices naturæ manus interfectū ire, quantulum hinc abeſt, iam perfectū iam genitum, iam filiū ꝓprii, atq; conſueti, atq; cogniti ſanguinis alimonia priuare? Sed nihil intereſt (hoc. n. dicitur) dū alatur, & uiuat cuius id lacte fiat. Cur igitur iſte qui hoc dicit, ſi in capeſſendis naturæ ſenſibus, tam obſurduit, non id quoq; nihil intereſſe putat, cuius in corpore, cuiuſq; ex ſanguine cōcretus hō, & coalitus ſit? An qui à ſpiritu multo, & colore exalbuit, non idem ſanguis eſt nunc in uberibus, qui in utero fuit? Nonne hac quoq; in re ſollertia naturæ euidens eſt, ꝙ poſteāq̄ ſanguis ille opifex in penetralibus ſuis oē corpus hominis finxit, aduentāte iam partus tempore in ſupernas ſe par-

tis perfert, & ad fouenda uitæ, atque lucis rudimenta præsto est, & recens natis, notum & familiarem uictũ offertur. Quãobrem non frustra creditum est, sicuti ualeat ad fingendas animi, atque corporis similitudines uis & natura seminis, nõ secus ad eandem rem, lactis quoq; ingenia & proprietates ualere. Neq; in hominibus id solum, sed in pecudibus quoq; animaduersum. Nam si ouium lacte hœdi, aut caprarum agni alerentur, constat fermè in his, lanam duriorem, in illis capillum gigni teneriorem. In arboribus etiam & frugibus maior plerũq; uis & potestas est ad earum indolẽ, uel detrectãdã, uel augendam, aquarum, atq; terrarum, quæ alunt quàm ipsius quod iacitur seminis. Ac sæpe uideas arborem lætam & nitentem in locum aliũ trãspositam deterioris terræ succo deperisse. Quæ malum igitur ratio est nobilitatem istã nati modo hominis, corpusq; & animum, benigne ingeniatis primordiis inchoatũ, insitiuo degeneriq; alimento lactis alieni corrumpere. Præsertim si ista, quam ad præbendũ lacten tunc adhibebitis, aut serua, aut seruilis, & ut plerũq; solet, externæ, & barbaræ nationis, si improba, si informis, si impudica, si temulenta est. Nam plerũq; sine discrimine, quæcũq; id tpis lactens est, adhiberi solet. Patiemur'ne igitur infantẽ hũc nostrũ pernicioso cõtagio infici? & spũm ducere in animũ, atq; in corpus suũ, ex corpore & animo deterrimo? Id hercle ipsum est, qđ sæpenumero miramur, quosdam pudicarum mulierũ liberos, parentum suorum, neq; corporibus, neq; animis similes existere. Satis igitur & perite noster Maro, qui cum uersus illos Homeri consectaretur.

οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεύς,
οὐδὲ Θέτις μήτηρ· γλαυκὴ δέ σ' ἔτικτε θάλασσα
πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.
Nō eques ipse pater fuerat tibi mehercule Peleus, (.i.
Non thetis est genitrix, glaucum te protulit æquor.
Aeriæq; rupes, mens q̄ tibi dura ferox est.
Non partionem solā tanq̄ ille quem ille sequebatur, sed altricē quoq; feram & sæuam criminatus est. Addidit .n. hoc de suo, Hircanæq; admorūt ubera tigres. Quoniam uidelicet in moribus inolescendis magnam ferè partem ingenium altricis, & natura lactis tenet. Quæ iam à principio imbuta paternis seminis cōcretiōe, ex matris ēt corpore & animo recentē indolem cōfigurat. Et præter hæc aūt, quis illud ēt negligere, aspernari, q; possit, q quæ partus suos deserūt, ablegantq; à sese, & aliis nutricēdos dedunt. uincalū illud coagulūq; animi, atq; amoris, quo parentes cū filiis natura cōsociat, intercindunt, aut certe qdē diluūt, deterūtq;. Nā ubi infantis aliorsum dati, facta ex oculis amelitio est uigor ille maternæ flagrantiæ sensim atq; paulatim restinguitur. Oisq; impatientissimæ sollicitudinis strepitus consilescat. Neq; multo minor à mandati ad nutricē aliā filii, q̄ morte amissi obliuio est. Ipsius quoq; infantis adfectio animi, amoris, cōsuetudinis i ea sola unde alitur, occupatur, & proinde, ut in expositis usu uenit matris quæ genuit, neq; sensum ullum, neq; desideriū capit. Ac propterea oblitteratis & abolitis natiuæ pietatis elementis, quicquid ita educati liberi amare patrem, atq; matrem uidentur, magnam ferè partem nō naturalis ille amor ē, sed ciuilis & opinabilis. Hac Fa-

uorinum dicentem audiui græca oratione, cuius sententias communis utilitatis gratia, quatum meminisse potui, retuli. Amœnitates uero & copias ubertatesq; uerborum, latina omnis facundia uix quidem indipisci potuerit, mea tenuitas nequaquam.

Quòd Anneus Seneca indicans de. Q. Ennio, deq; M. Tullio leui, futiliq; iudicio fuit. Cap. II.

DE Anneo Seneca partim existimant, ut de scriptore minime utili. Cuius libros attingere, nullum precium opere sit. Quod oratio eius uulgaris uideatur, & protrita. Res atq; sententiæ, aut inepto, inaniq; impetu sint, aut leui, & quasi dicaci argutia. Eruditio autem uernacula, & plebeia, nihilq; ex ueterum scriptis habens, neq; gratiæ, neq; dignitatis. Alii uero elegantiæ quidem in uerbis parum esse non inficias eunt. Sed & rerum quas dicat, scientiam, doctrinamq; ei non deesse dicunt, & in uitiis morum obiurgãdis, seueritatem, grauitatemq; nõ inuenustã. Mihi de omni eius ingenio, deq; omni scripto iudicium censuramq; facere non necessum est. Sed quod de. M. Cicerone, &. Q. Ennio, &. P. Vergilio iudicauit, ea res cuiusmodi sit ad considerandum ponemus. In libro enim xxii. epistularum moraliũ, quas ad Lucilium composuit, deridiculos uersus. Q. Enniũ de Cethego antiquo uiro fecisse hos dicit.
Dictus ollis popularibus olim
Qui quum uiuebant homines, atq; æuum agitabant,
Flos delibatus populis, suada medulla.

Ac deinde

Ac deinde ſcribit de iiſdem uerſibus uerba hæc. Admiror eloquētiſſimos uiros & deditos Ennio ꝑ optimis ridicula laudaſſe. Cicero certe inter bonos eius uerſus, & hos refert. Atq; id etiam de Cicerone dicit. Non miror inquit fuiſſe qui hos uerſus ſcriberet, quum fuerit qui laudaret. Niſi forte Cicero ſummus orator agebat cauſſam ſuam, & uolebat hos uerſus uideri bonos. Poſtea hoc etiam addidit inſulſiſſime. Apud ipſum quoq; inquit Ciceronem inuenies etiam in proſa oratiōe quædam, ex quibus intellegas illum non perdidiſſe operā, ꝙ Ennium legit. Ponit deinde quæ apud Ciceronem reprehendit, quaſi Enniana, ꝙ ita ſcripſerit in libris de repu. ut Menelao laconi quædam fuit ſuauiloquens iocunditas, & quod alio in loco dixerit, breuiloquentiā in dicēdo colat. Atq; ibi hō nugator Ciceronis errores deprecatur, & nō fuit inqt Ciceronis hoc uitium ſed tēporis. Neceſſe erat hæc dici, quom illa legerentur. Deinde adſcribit Ciceronem hæc ipſa interpoſuiſſe, ad effugiendam infamiam nimis laſciuæ orationis & nitidæ. De Vergilio quoq; eodem in loco uerba hæc ponit. Verglius quoq; noſter non ex alia cauſſa duros quoſdam uerſus, & enormes, & aliquid ſupra menſurā trahentis interpoſuit, ꝙ ut Ennianus populus adnoſceret in nouo carmine antiqtatis aliquid. Sed iam uerborum Senecæ piget. Hæc tamen inepti, & inſipidi, & inſulſi hoīs ioca non' prætaribo. Quidam ſunt tā magni ſenſus. Q. Enni, ut licet ſcripti ſint inter hircoſos, poſſunt tamen inter unguentatos placere. Et quom reprehendiſſet uerſus quos ſupra de Cethego poſuimus, qui huiuſcemodi inquit uerſus amāt licat ſibi, & eoſdem

admirari, & Sotherici lectos, dignus sane Senecæ uideatur lectione, ac studio adulescentium qui honorem colore ueteris orationis Sotherilectis cōpararit, quasi minimæ scilicet gratiæ & relictis iā contēptisq;. Audias tamen cōmemorari, ac referri pauca quædā, quæ ipse idem Seneca benedixerit. Quale est illud in hominem auarū & auidū, & pecuniæ sitientem dixit. Quid .n. refert quantū habeas? multo illud plus est, quod non habes. Bene hoc sane bene. Sed adulescentium indolē, nō tā iuuant quæ benedicta sunt q̄, inficiunt, quæ pessime. Multoq; magis, si & plura sunt, quæ deteriora sunt. Et quædam in his non pro ἐνθυμήματι. commentatione aliqua rei paruæ ac simplicis, sed in re ancipiti pro consilio dicuntur.

Lictoris uocabulum qua ratione conceptum, ortumq; sit, & super eo diuersæ sententiæ Valgi Rufi, & Tulli Ciceronis liberti acceptæ. Cap. III.

Algius Rufus in secūdo librorū quos inscripsit de rebus per epistolam quæsitis, lictorē dicit à ligando appellatum esse q quom magistratus populi Ro. uirgis quempiā uerberari iussissent, crura eius & manus ligari uinciriq; à uiatore solita sint. Isq; qui ex cōlegio uiatorū officiū ligādi haberet, lictor sit appellatus utiturq; ad eam rem testimōio. M. Tulli, uerbaq; eius refert ex oratiōe, quæ dicta est pro. C. Rabirio. Lictor inquit colliga manus. Hec ita Valgus, & nos sane cū illo sentimus. Sed Tyro Tullius M. Ciceronis libertus, lictorem uel à lino uel à licio di

ctum scripsit. Licio enim transuerso, quod linium appellatur, qui magistratibus inquit præministrabāt, cincti erant. Si quis autem est, qui propterea putat probabilius esse quod Tyro dixit, quoniam prima syllaba in lictore, sicuti in licio producta est, & in eo uerbo, quod est ligo, correpta est, nihil ad rem istuc pertinet. Nā sic ut à ligando lictor, & à legendo lector, & à uincendo uictor, & à tuendo tutor, & à struendo structor, productis, quæ corripiebantur uocalibus dicta sunt.

Ex. Q. Ennii septimo annalium uersus, quibus depingitur finiturq; ingenium, comitasq; hominis minoris erga amicum superiorem. Cap. IIII.

DEscriptum, definitumq; est à. Q. Ennio in annali septimo graphice admodum, satisq; sub historia Gemini Seruili, uiri nobilis, quo ingenio, qua comitate, qua modestia, qua fide, qua linguæ parsimonia, qua loquendi oportunitate, quanta rerum antiquarum, morumq; ueterum, ac nouorum scientia, quantaq; seruandi tuendiq; secreti religione, qualibus denique ad minuendas uitæ molestias, fomentis leuamentis, solatiis amicum esse conueniat hominis genere, & fortuna superioris. Eos ego uersus non minus frequenti, adsiduoque memoratu dignos puto, quàm philosophorum de officiis decreta. Ad hoc color quidam uetustatis in his uersibus tam reuerendus est, suauitas tam impromiscua, tamque ab omni fuco remota est, ut mea quidem sententia pro antiquis, Socratisque amicitiæ legibus obseruandi,

tenendi, colendiq; sint, Quapropter adscribendos eos existimaui. Siquis iam statim desideraret.

Hæc elocutus uocat, qui cum bene sæpe libenter
Mensam, sermonesq; suos, rerumq; suarum
Comiter impertit, magna cum lapsa diei
Parte fuisset summis rebus, paruisq; regundis
Consilio, induforo, lato, sanctoq; senatu
Cui res audacter magnas, paruasq;, iocumq;
Eloqueret & cunctam aliisq; & bona dictu
Euomerer, siqui uellet tutoq; locaret,
Quo quom multa uolup, gaudia, clamq; palamq;,
Ingenium cui nulla malum sententia suadet,
Vt faceret facinus leuis, haud malus, idem
Doctus, fidelis, suauis homo, facundus, suoq;
Contentus, atq; beatus, scitus, secunda loquens in
Tempore commodus, & uerborum uir paucorum,
Multa tenens antiqua, sepulta & sæpe uetustas
Quæ facit, & mores ueteresq;, nouosq; tenentem,
Multorum ueterum leges, diuumq; hominumq;
Prudentem, qui multa loqui'ue, tacereq; posset,
Hunc inter pugnas compellat seruilius sic.

T. Aelium Sallonem dicere solitum ferunt. Q. Enniū de semetipso hæc scripsisse, picturamq; istam morum & ingenii ipsius. Q. Enni factam esse.

Sermo Tauri philosophi de modo atq; ratione tolerandi doloris, secundū stoicorū decreta. Cap. V.

Cum delphos ad Pythia, conuentumq; totius ferme græciæ uisendum philosophus Taurus iret, nosq; ei comites essemus, inq; eo iti

nere Lebadiam uenissemus quod est oppidum antiquũ in terra boeotia. Affertur ibi ad Taurũ amicum eius quempiã nobilem in stoica disciplina philosophũ ægra ualetudine oppressum decũbere, tunc omisso itinere, quod alioqui maturandum erat, & relictis uehiculis, pergit eum propere uidere. Nosq; de more, quem in locum cũq; iret, secuti sumus. Et ubi ad ædes, in quibus ille ægrotus erat peruenimus, uidemus hominem doloribus, cruciatibusq; alui, quod græci χωλὸν i. laxũ intestinũ dicunt, & febri simul rapida afflictari, gemitusq; ex eo complexos erũpere, spiritusq; & anhelitus è pectore eius euadere, nõ dolorem magis indicantes, q̃ pugnam aduersum dolorem. Post deinde quom Taurus, & medicos accersisset, collocutusq; de facienda medela esset, & eũ ipsum ad retinendam patientiã testimonio tolerantiæ, quã uidebat, perhibito, stabilisset, egressiq; deinde ad uehicula, & ad comites rediremus, uidistis inquit Taurus, non sanè iucundum spectaculum, sed cognitu tamen utile cõgredientes, cõpugnantesq; philosophum & dolorem. Faciebat uis illa, & natura morbi, quod erat suum, distractionẽ, cruciatumq; membrorũ. Faciebat cõtra rõ, & natura animi qđ erat æq; suum. Perpetiebatur. & cohibebat, coercebatq; intra sese uiolentias effrenati doloris. Nullos eiulatus, nullas cõplorationes, ne ullas quidem uoces indecoras edebat. Signa tamẽ quædam (sicut uidistis) existebãt uirtutis & corporis de possessiõe hominis pugnantiũ. Tũ è sectatoribus Tauri iuuenis in disciplinis philosophiæ nõ ignauus, Si tanta inquit doloris acerbitas est, ut contra uolũtatẽ, contra'q; iudiciũ animi nitatur,

inuitumq; hominem cogat ad gemẽdum, confitendumq; de malo morbi sæuientis, cur dolor apud stoicos indifferens esse dicatur, non malum: Cur deinde aut stoicus homo cogi aliquid potest, aut dolor cogere, quom & dolorem stoica nihil cogere, & sapientem nihil cogi posse dicant! Ad ea Taurus uultu iam propemodum lætiore, delectatus enim iam uidebatur inlecebra quæstionis, si iam amicus inquit hic noster melius ualeret, gemitus eiusmodi necessarios a calũnia defendisset, & hanc opinor tibi quæstionem dissoluisset. Me autem scis cum stoicis non bene conuenire, uel cum stoica potius disciplina. Est enim pleraq; & sibi & nobis incongruens, sicut libro quem super ea re compofuimus, declaratur. Sed ut tibi a me mos geratur, dicam ego indoctius ut aiunt, & apertius quæ fuisse dicturum puto sinuosius, atq; sollertius, si quis nunc adesset stoicorum. Nosti enim credo uerbum illud uetus peruolgatum ἀμαθέστερον πωςεῖπε καὶ σαφέστερον λέγε. i. indoctius rudiusq; quodammodo loquere, & apertius, ac clarius fare, atq; hinc exorsus de dolore, atq; gemitu stoici ægrotantis ita disseruit. Natura inquit omnium rerũ, quæ nos genuit induit nobis, inoleuitq; in ipsis statim principiis, quibus nati sumus, amorem nostri, & charitatem, ita prorsus, ut nihil quicq̃ esset charius, pensiusq; nobis, q̃ nosmetipsi. Atq; hoc esse fundementum rata est conseruandæ hominum perpetuitatis, si unusquisq; nostrum, simulatq; editus in lucem foret, harum prius rerum sensum, affectionemq; caperet, quæ a ueteribus philosophis τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν. idest secundum naturam prima appellata sunt, ut omnibus sa

licet corporis sui commodis gauderet, ab incommodis omnibus abhorreret. Postea per incremēta ætatis exorta è seminibus suis ratio est, & utendi consilii reputatio, & honestatis utilitatisq; uera contemplatio, subtiliorq;, & explorator commodorum delectus, atq; ita præ cæteris omnibus enituit, & præfulsit decori & honesti dignitas. Ac si ei retinendæ obtinendæ'ue incommodum extrinsecus aliquod obstaret, contemptum est. Neque aliud esse uere & simpliciter bonum, nisi honestum. Aliud quicq̄ malum, nisi quod turpe esset existimatum est. Reliqua omnia quæ in medio forent, ac neq; honesta essent, neq; turpia, neq; bona esse, neq; mala decretum est. Productiones tamen, & relationes suis quæq; momentis distinctæ diuisæq; sunt. Quæ προηγούμενα καὶ ἀποπροηγούμενα ipsi uocant. Propterea uoluptas quoque, & dolor, quod ad finem ipsum bene, beate'que uiuendi pertinet, & in mediis relicta, & neque in bonis, neque in malis iudicata sunt. Sed enim quoniam his primis sensibus doloris, uoluptatisq; ante consilii, & rationis exortum recens natus homo imbutus est, & uoluptati quidem natura conciliatus, à dolore autem quasi à graui quodam inimico abiunctus, alienatusq; est, idcirco affectiones istas primitus penitusq; inditas, ratio post addita, conuellere, abstirpe, atq; extinguere uix potest. Pugnat autem cum iis semper, & exultantis eas opprimit, obteritq;, & parere sibi, atque obedire cogit. Itaque uidistis philosophum ratione decreti sui nixum cum petulantia morbi, doloris'que exultantia colluctantem,

nihil cedentem, nihil confitentem, neq; ut plerique dolentes solent eiulantem, atq; lamentantem, ac miserum sese, & infelicem appellantē, sed acres tantū anhelitus & robustos gemitus edentem, signa atq; indicia non uicti, neq; oppssi à dolore, sed uincere eū, atq; opprimere enitentis. Sed haud scio inquit, an dicat aliquis ipsum illud quod pugnat, quod gemit, si malū dolor non est, cur necesse est gemere & pugnare. Quia.n. omnia quæ nō sunt mala, molestia quoq; omni non carent, sed sunt pleraq; noxa qd est magna, & pernicie priuata, quia nō sunt turpia, cōtra naturæ tamē mansuetudinem, lenitatēq; opposita sunt, & infesta, per obscurā quandā & necessariā ipsius naturæ cōsequentiā. Hæc ergo uir sapiens tolerare, & cōiectari pōt, nō oino sensum sui admittere pōt. ἀναλγησία. i. indolētia enim, atq; ἀπάθεια. i. impassibilitas, nō meo tantū inqt, sed quorundā etiā ex eadem porticu prudentiorum hominum, sicuti iudicio Panætii grauis atq; docti uiri improbata, abiectaq; est. Sed cur cōtra uoluntatē suā gemitus facere cogitur philosophus stoicus, quē nihil cogi posse dicunt. Nihil sanè pōt cogi uir sapiens, cū est rōnis obtinendæ locus. Cū uero natura cogit. ratio quoq; a natura data cogitur. Quare et si uidetur, cur alicuius manu ad oculos suos repente agitata inuitus conniueat? Cur fulgente cœlo à luminis iactu, non sua sponte, & caput, & oculos declinet? Cur tonitru uehementius facto sensim pauescat? Cur sternutamentis quatiatur? Cur aut in ardoribus solis æstuet? aut in pruinis immanibus obrigescat? Hæc etenim, & pleraq; alia nō uolūtas, nec consilium, nec ratio moderatur, sed natura, ne

æſſitatiſq; decreta ſunt. Fortitudo aũt non ea eſt, quæ cõtra naturam monſtri uicæ nititur, ultraq; modũ eius egreditur, aut ſtupore animi, aut immanitate, aut quã dam miſera & neceſſaria in perpetiẽdis doloribus exercitatione. Qualem fuiſſe accæpimus ferũ quẽdam in ludo Cæſaris gladiatorem, qui quom uulnera eius à medicis exſecabantur, ridere ſolitus fuit, ſed ea uera, & proba fortitudo eſt, quã maiores noſtri ſcientiã eſſe dixerunt, & rerum tolerandarum. Per quod apparet eſſe quædã intolerabilia, qbus fortes uiri, aut abeũdis abhorreant, aut ſuſtinendis. Quom hæc Taurus dixiſſet, uideretur q; in eandem rem plura etiam dicturus peruẽtum eſt ad uehicula, & conſcendimus.

Quòd græci ænigma dicunt, latini antiqui griphos appellauerunt. Cap. VI.

Quæ græci dicũt ænigmata. hoc genus q̃dã è noſtris ueteribus griphos appellauerũt. q̃le eſt quod nuper inuenimus per hercle antiquum per quàm lepidum tribus uerſibus ſenariis cõpoſitum ænigma, quod relinqmus inenarratum, ut legentium coniecturas, in requirendo acueremus.

Verſus tres hi ſunt.

Semel minus 'ne, an bis minus non ſit, ſat ſcio,
An utrunq; eorum, ut quondam audiui, dicier
Ipſi Ioui regi noluit concedere.

Hoc qui uolet diutius apud ſeſe quærere, inueniet qd ſit in M. Varronis de ſermone latino ad Marcellum ſecundo libro.

Quam ob causam Cn. Dolabella proconsul, ream mulierē ueneficai, confitentemq; ad areopagitas reiecerit. Caput VII.

AD Cn. Dolabellam proconsulari imperio p uinciam Asiam obtinentem deducta mulier smyrnaea est. Eadem mulier uirum, & filiū eodem tempore uenenis clam datis uita interfecerat, atq; id fecisse se confitebatur. Dicebatq; habuisse faciendi caussam, quoniam ille idem maritus & filius alterum filium mulieris ex uiro priore genitum adulescentem optimum, et innocentissimum exceptum insidiis occidissent. Idq; ita esse factum controuersia non erat. Dolabella retulit ad consilium. Nemo quisq ex cōsilio sententiā ferre in caussa tam ancipiti audebat, q & cōfessum ueneficium, quo maritus et filius necati forent, non admittendum impunitum uidebatur, & digna tamen pœna in homines sceleratos uindicatum fuisset. Dolabella eam rem Athenas ad Areopagitas, ut ad iudices grauiores exercitatioresq; reieat. Areopagitæ cognita causa, accusatorem mulieris, & ipsam quæ accusabatur centesimo anno adesse iusserunt. Sic neque absolutum mulieris beneficium est quod per leges non licuit, neque nocens damnata, punitaq;, quæ digna uenia fuit. Scripta hæc historia est in libro Valeri Maximi factorum, & dictorum memorabilium nono.

Reditiones in gratiam nobilium uirorum memoratu dignæ.

Caput VIII.

Aphricanus superior, & Ti. Grac. Ti. & C. Gracchorum pater rerum gestarum magnitudine, & honorum, atq; uitæ dignitate illustres uiri dissenserunt sæpenumero de Repu. & ea, siue qua alia re non amici fuerunt. Ea simultas quomdiu mansisset, & soleni die Ioui epulum libaretur, atq; ob id sacrificium Senatus in capitolio epularetur, fors fuit ut apud eãdem mẽsam duo illi iunctim locarẽtur, tum quasi Dis immortalibus arbitris in conuiuio Iouis optimi maximi dexteras eorum conducentibus, repente amicissimi facti, neq; solum amicitia incœpta, sed adfinitas simul instituta. Nam. P. Scipio filiã uirginem habens iam uiro maturam, ibi tunc eodem in loco despondit eam Tib. Graccho, quem ꝓbauerat, elegeratq; exploratissimo iudicii tempore dum inimicus est. Aemilius quoq; Lepidus, & Fuluius Flaccus nobili genere, amplissimisq; honoribus, & summo loco in ciuitate præditi, odio inter sese graui, & simultate diutina conflictati sunt. Postea populus eos simul cẽsores facit. Atq; illi ubi uoce præconis renũciati sunt, ibidem in campo statim nõdum dimissa concione ultro utrq;, & pari uoluntate coniuncti, complexiq; sunt. Exq; eo die, & in ipsa censura, & postea iugi concordia fidissime, amicissimeq; uixerunt.

Quæ dicantur uocabula ancipitia. Et ꝙ honoris quoque uocabulum ancipiti sententia fuerit.

Caput IX.

St pluri fariam uidere, atq; animaduertere
in ueteribus scriptis pleraq; uocabula, q̄
nunc sermonibus uulgi unā, certamq; rem
demonstrent, ita fuisse media, & communia, ut signi
ficare, & capere possent duas inter sese res cōtrarias.
Ex qbus quædam satis nota sunt, ut tempestas, ualetu
do, facinus, dolus, gratia, industria. Hec enim ferè iā
uulgatum est anapitia esse, & utroq; uersus diaposi
se. Periculū etiā, & uenenū & cōtagiū, nō uti nūc dicun
tur, ꝓ malis tantū dicta esse, multum exēplorū eiusmo
di repperias, Sed honorē quoq; mediam uocem fuisse,
& ita appellatum, ut etiam malus honos diceretur, & si
gnificaret iniuriā, id ꝓfecto rarissimū est. Q. autē Me
tellus Numidicus in oratione, quā de triumpho suo di
xit, his uerbis usus est. Qua in re q̄to uniuersi me unū
antestatis, tanto uobis, q̄ mihi maiorem iniuriam, atq;
contumeliam facit quirites. Et quanto probi iniuriā fac
lius accipiunt, q̄ alteri tradunt, tanto ille uobis, q̄ gra
tia mihi, peiorem honorem habuit. Nam me iniuriam
ferre, uos facere uult quirites, ut hic cōquestio, istic ui
tuperatio relinquatur. Honorē inquit peiorē uobis ha
buit, q̄ gratiam mihi, cuius uerbi sententia est, quā ip
se quoq; supra dicit, maiore uos adfecit iniuria, & con
tumelia, q̄ me. Præter huius autem uerbi notionem, ad
scribendam esse hanc sententiam ex oratione. Q. Me
telli existimaui, ut de finiremus Socratis esse decretū
κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι. i. peius eē
iniuriam facere, q̄ accipere.

Quòd æditimus uerbum latinum sit. Cap. X.

Editimus uerbum latinum est, & uetus, ea forma dictum, qua finitimus & legitimus. Sed pro eo à plerisq; nūc æditimus dicitur, noua & commenticia usurpatione, quasi à tuendis ædibus appellatus. Satis hoc esse potuit admonendi gratia dixisse, propter agrestes quosdam & indomitos certatores, qui nisi autoritatibus adhibitis non cōprimuntur. M. Varro in libro secundo, ad Marcellum de latino sermone æditumum dici oportere censet magis, q̄ æditum, quod alterum sit recenti nouitate fictum, alterum antiqua origine incorruptum. Leuius quoq; (ut opinor) in Protesilaodamia claustritumum dixit, qui claustri ianuæ præesset, eadem scilicet figura, qua æditimum dici uidebat, qui ædibus præest. In Verrē. M. Tulli in exēplaribus fidelissimis ita inueni scriptum. Aeditumi custodesq; mature sentiunt. In libris aūt hoc uulgatis æditui scriptum est. Pomponi fabula atellania est, quæ ita scripta est æditumus, in qua hic uersus est.

Qui postquam tibi appareo, atque æditumor in templo tuo.

T. autem Lucretius in carmine suo pro æditiis æditūtes appellat,

Onerataq; passim

Cuncta cadaueribus cœlestum templa manebant.

Hospitibus loca, quæ complerant æditumentes.

Errare istos, qui spe, & fiducia latendi peccēt, quoniam latebra peccati perpetua nulla sit. Et super ea re Peregrini philosophi sermo ex Sophoclis poetæ sententia. Caput XI.

PHilosophum nomine Peregrinũ, cui postea cognomentum Proteus factum est, uirum grauem, atq; constantem uidimus, quom Athenis essemus, diuersantem in quodam tugurio extra urbem. Cũq; ad eum frequenter uẽtitaremus, multa hercle dicere eum utiliter, & honeste audiuimus, in quibus id fuit, quod præcipuum auditu meminimus. Virũ quidem sapientem, non peccaturũ esse dicebat, etiam si peccasse eum Di, atq; homines ignoraturi forẽt. Nõ enim pœnæ aut infamiæ metu non esse peccandum cẽsebat, sed iusti, honestiq; studio & officio. Siqui tamẽ non essent tali uel ingenio uel disciplina præditi, uti se ui sua, ac sponte facile à peccando tenerent, eos omnis tunc peccare procliuius existimabat, quom latere posse id peccatum putarent, impunitatemq; ex ea latebra sperarent. At si sciant inquit homines, nihil omnium rerum diutius posse celari, suppressius, prudẽtiusq; peccabitur. Propterea uersus istos Sophoclis prudentissimi poetarum in ore esse habendos dicebat.

πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδὲν. ὡς ἅπανθ᾽ ὁρῶν καὶ πάντ᾽ ἀκούων πάντ᾽ ἀναπτύσσει χρόνος. Id est.

Hic nihil occulte, quando cuncta tuens,
Et cuncta audiens, omnia reuelabit dies.

Alius quidam ueterũ poetarum, cuius nomen mihi nũc memoriæ nõ est, ueritatem temporis filiam esse dixit.

Faceta responsio. M. Ciceronis amolientis à se crimẽ manifesti mendacii.

Caput XII.

HAec quoq; disciplina rhetoricæ ē, callide. & cum astu res criminosas citra periculū cōfiteri, ut si obiectū sit turpe aliqd quod negari nō queat, respōsione ioculari eludas, & rē facias risu magis dignā, q̄ crimie, sicut fecisse Ciceronē scriptū est, quom id quod inficiari nō poterat urbano, facetoq; dicto diluit. Nā quom emere uellet in palatio domū, et pecuniā in præsens nō haberet, à. P. Sulla qui tum reus erat, mutua sextertiū uicies tacita accepit. Ea res tamē priusq̄ emeret, pdita est & in uulgus exiuit. Obiectūq; ei est, q pecuniā domus emendæ causa à reo accepisset. Tum Cicero inopinata opprobratione permotus accepisse se negauit, ac domum quoq; se empturum negauit. Atq; adeo inquit, uerum sit accepisse me pecuniā, si domum emero. Sed quom postea emisset, & hec mendacium in Senatu ei ab inimicis obiiceretur, risit satis, atq; inter ridendum ἀκοινώνητοι. i. inciuiles, inconciliati, inquit homines estis, quom ignoratis. Prudentis & cauti patrisfamilias esse quod emere uelit, empturum sese negare propter competitores emptionis.

Intra calendas quom dicitur, quid significet, Vtrum ante calendas, an calendis, an utrunq;. Atq; inibi qd sit in oratione. M. Tullii, intra Oceanum, & intra montem Taurum, & in quadam epistola, intra modum.
Caput XIII.

C VM Romæ à Consulibus iudex extra ordinem datus, pronunciare intra calendas iussus essem. Apollinarem Sulpitium doctum

hominem percontatus sum, an his uerbis intra calēdas ipsæ quoq; calendæ tenerentur. Dixiq; ei me uidelicet datum iudicem, calendasq; mihi prodictas, ut intra eū diem pronunciarem. Cur inquit hoc me potius rogas q̄ ex istis aliquem peritis, studiosisq; uiris, quos adhibere in consilium iudicaturi soletis? Tū illi ita ego respondi. Si aut de uetere inq̄ iure, aut recepto, aut cōtrouerso, & ambiguo, aut nouo, & constituto discendum esset, issem planè sciscitatū ad istos quos dicis. Sed cū uerborū latinorū sententia, usus rōe exploranda sit, scæuus profecto, & cæcus animi forem, si quom haberem tui copiam, issem magis ad alium, q̄ ad te. Audi igitur inquit de rōne uerbi quid existimem. Sed eo tamen pacto, ut facias, non quod ego de ꝓprietate disseruero, sed q in ea re omnium plurimum'ue cōsensu obseruari cognoueris. Nō enim uerborū tantum cōmunium ueræ, atq; propriæ significationes longiore usu mutantur, sed legum quoq; ipsarū iussa, cōsensu tacito obliterātur. Tū deinde disseruit me, & plerisq; aliis audientibus, in hunc ferme modū. Quom dies inquit ita præfinita est, ut iudex in calendas pronunciet. Occupauit iam hæc omnes opinio, non esse dubium, quin ante calendas iure pronuncietur. Et id tantū ambigi uideo, quod tu quæris, an calendis quoq; iure pronuncietur. Ipsum autem uerbum sic procul dubio natum est, atq; ita sese habet, ut quom dicitur intra calendas, nō alius acapi dies debeat q̄ solæ calendæ. Nam tres istæ uoces, intra, citra, ultra, quibus certi locorum fines demonstrantur, singularibus apud ueteres syllabis appellabantur, in, cis, uls. Hæc deinde particulæ, quoniam paruo, exiguoq; sonitu

sonitu obscurius promebantur, addita est tribus omnibus eadē syllaba, & quod dicebatur, cis tiberim, & uls tiberim, dici cœptum ē citra tiberim, & ultra tiberim. Item q́ erat in accedente eadem syllaba intra factū est. Sunt ergo hæc omnia quasi contermina iunctis inter se finibus cohærentia, intra oppidum, ultra oppidum, citra oppidum, ex quibus intra sicuti dixi, in significat. Nam qui dicit intra oppidum, intra cubiculum, intra ferias, nō dicit aliud, q̃ in oppido, in cubiculo, in feriis. Intra calendas igitur, non ante calendas est, sed in calendis. i. eo ipso die quo calendæ sunt. Itaq; secundum uerbi ipsius rationem qui iussus est, intra calendas p nūciare, nisi calendis pronunciaet, contra iussum uocas facit. N ā si ante id fiat, non intra pronunciaat, sed citra. Nescio autem quo pacto recepta uulgo interpretatio est absurdissima, ut intra calendas significare uideatur, etiam citra calendas, & uel ante calendas, nihil enim ferme interest. Atq; insuper dubitatur, an calendis quoq; pronunciari possit, quādo neq; ultra, neq; citra, sed quod inter hæc medium est, intra calendas idest calendis pronunciādum sit. Sed nimirum consuetudo uicit, quæ cum omnium domina rerum, tum maxime uerborum est. Ea omnia cum Apollinaris scite perq̃, atq; enucleate disputauisset, tum ego hæc dixi. Cordi inq̃ mihi fuit, priusq̃ ad te irem, quærere, explorareq́, quonam mō ueteres nostri particula ista, qua de agitur usi sint, atq; ita inuenimus Tullium in tertia in Verrem scripsisse. Est aūt modo locus intra oceanum iam nullus est, neq; tam longinquus, neq; tam reconditus, quo non per hæc tempora nostrorum hominum libido, iniquitasq́

persuaserit. Intra oceanum dicit contra rõnem tuã. Nõ enim uult (opinor) dicere in oceano. Terras.n. demonstrat omnis, quæ oceano ambiũtur, ad quas a nostris hominibus adiri põt, quæ sunt citra oceanũ, nõ in oceano. Neq;.n. uideri põt insulas significare nescio quas, quæ penitus eẽ intra æquora ipsa oceani dicuntur. Tũc Sulpitius Apollinaris renidens, non me hercule inargute inqt, nec incallide opposuisti hoc Tullianũ, sed Cicero intra oceanũ, nõ ut tu interpretare citra oceanũ dixit, Quid.n. põt dici citra oceanũ eẽ, cũ undiq; oceanus circũscribat omnis terras, & ambiat? Nã citra quod ẽ, id extra est. Qui aũt põt intra esse dici, qđ extra est? Sed si ex una tantũ parte orbis oceanus foret, citra oceanũ esse dici põt uel ante oceanũ. Cũ uero omnis terras omnifariã & undiquersum circũfluat, nihil citra eũ est, sed undarũ illius ambitu terris oibus cõuallatis, in medio eius sunt omnia, quæ intra oras eius inclusa sunt. Sicuti hercle sol nõ citra cœlũ uertitur, sed in cœlo, & intra cœlũ. Hæc tũc Apollinaris scite, acuteq; dicere uisus est. Sed postea in libro. M. Tulli epistolarũ ad Ser. Sulpiciũ sic dictũ eẽ inuenimus, intra modũ, ut intra calendas dicũt, q dicere citra calendas uolunt. Verba hæc Ciceroĩs sunt quæ adposui. Sed tamẽ quoniã effugi eius occasionẽ, q fortasse arbitraretur, me hãc rem impite nõ putare, si ppetuo tacerẽ, modice hoc faciam. Aut ẽt intra modũ, ut & illius uolũtati, & meis studiis seruiã. Modice dixerat hoc faciã. i. cũ mõ æquo, & pari. Deinde quasi hoc displiceret, & corrigere id uellet, addidit. Aut ẽt intra modũ, per quod minus sese ostendit id facturũ esse, q̃ quod fieri modice uideretur. i. nõ ad ipsum modũ, sed retro paululũ, & citra modum. In

oratiōe ēt quā ꝑ. P. Sestio scripsit intra mōtē taurū sic
dicat, ut nō significet in mōte tauro, sed usq; ad mōtem
taurū cū ipso mōte. Verba sunt hæc ipsius. M. Tullii ex
ea, quā dixi oratiōe. Antiochū magnū illū maiores no-
stri magna, belli cōtentione, terra, mariq; superatū, in
tra montē taurū regnare iusserūt. Asiā, qua illū mul
ctarūt, Attalo, ut is in ea regnaret, cōdonarūt. Intra
montē inqt taurū regnare iusserunt, quod nō ꝓinde
est, ut intra cubiculū dicimus, nisi uideri pōt id esse in
tra montē, qđ est intra regiones, quæ tauri montis obie
ctu separantur. Nā sicuti q intra cubiculū est, is nō in cu-
biculi parietibus, sed intra parietes est, qbus cubiculū
includitur, q tamē ipsi quoq; parietes in cubiculo sunt,
ita q regnat intra montē taurū, nō solū in mōte tauro
regnat, sed in iis ēt regionibus, quæ tauro monte clau-
duntur. Nū igitur secundū istā uerborū. M. Tullii simili
tudinem, q iubetur intra calendas ꝓnūciare, is & ante
calendas, & ipsis calendis iure ꝓnunciare pōt. Neq; id
fit quasi priuilegio quodā insitæ cōsuetudinis, sed certa
rōnis obseruatione, quom omne tempus quod calenda-
rum die includitur, intra calendas esse recte dicitur.

Saltē pticula quā uim hēat, & quā originē. Ca. XIIII.

SAltē particula, quā hēret principalē significa-
tionē, quæq; uocis istius origo ēēt quærebamus
Ita. n. primitus factā ēē apparet, ut nō uidea-
tur, sicuti quædā supplementa, oratiōis temere, & incō
dite adsumpta. Atq; erat q diceret legisse se in grāma
ticis cōmentariis. P. Nigidi, saltē ex eo dictū, quod ēēt,
si aliter. Idq; ipsum dici solitum p defectionem. Nā ple-
nam esse sententiam, si aliter non potest. Sed id nos in

iisdem commentariis Nigidii, quom nos non (opinor) incuriose legissemus nusquam inuenimus. Videntur autem uerba ista, si aliter non potest, a significatione quidem uoculæ huius, de qua quærimus, non abhorrere. Sed tot uerba tamen in paucissimas literas cludere, improbe cuiusdam subtilitatis est. Fuit etiam qui diceret homo in libris, atque in literis assiduus. Saltem sibi dictum uideri. u. media litera extrita. Salutem enim ante dictum, quod nos saltem diceremus. Nam quom alia quædam petita, & non impetrata sunt. Tum solemus, inquit, quasi extremum aliquid petituri, quod negari minime, debeat dicere, hoc saltem fieri, aut dare, oportere, tanquam salutē postremo petentes, quam & impetrari aequum & obtineri sit æquissimum. Sed hoc itidem non inlepide quidem fictum nimis tamen esse uidetur commenticium. Censuimus igitur amplius quærendum.

Quòd Sisenna in libris historiarū aduerbii huiuscemodi sæpenūero usus ē cœlatim, uellicatim, saltuatim.

Cap. XV.

Vm lectitaremus historiā Sisennæ adsidue huiuscemodi figuræ aduerbia in oratiōe eius animaduertimus, cuimodi sunt hæc, cursim properatim, cœlatim, uellicatim, saltuatim. Ex quibus duo prima, quia sunt notiora exemplis non indigebant. Reliqua in historiarum sexto sic scripta sunt. Quā maxime cœlatim poterat in insidiis suos disponit. Item alio in loco. Nos una æstate in Asia, & græcia literis gesta, idcirco continētia mādauimus, ne uellicatim aut saltuatim scribēdo, lectorū animos impediremus.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER .XIII.

Inquiſitio uerborum iſtorum. M. Tullii curioſior, quæ fuit in Libro primo Antonianarum. Multa autem impendere uidentur præter naturam etiam præterq́; fatum, tractatumq́; an idem duo iſta ſignificent fatū atq́; naturam, an diuerſum. Cap. I.

Cicero in primo Antonianarum, ita ſcriptum reliquit. Hunc igitur ut ſequerer properaui, quē præſentes non ſunt ſecuti. Non ut proficerem aliquid (neq́; enim ſperabam id, nec præſtare poteram) ſed ut ſiquid mihi humanitus accidiſſet (multa autem impendere uidentur, præter naturam etiam, præterq́; fatum) huius diei uocem, teſtem reip. relinquerem, meæ perpetuæ erga ſe uoluntatis. Præter naturam inquit, præterq́; fatum. An utrūq́; idē ualere uoluerit? Fatum, Atq́; naturam? & duas res, ἀνθ' ἑνὸς ὑποκειμένους πεπρωμένην. καὶ φύσιν .i. pro uno ſubiecto, fatum, & naturā poſuerit? An uero diuiſerit, ſepararitq́;, ut alios caſus natura ferre uideatur, alios fatum, conſiderandū equidem puto. Atq́; id maxime requirēdū, qua rōne, dixerit, accidere multa humanitus poſſe præter fatum, quādo ſic rō, & ordo, & inſuperabilis quædam neceſſitas fati conſtituitur, ut

omnia intra factum claudenda sint, nisi illud sane Homeri secutus est.

μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον ἄϊδος εἰσαφίκηαι. i.
Néue obstante domum fato penetrabis auerni.

Nihil aũt dubium est, quin uiolentam, & inopinatam mortem significauerit, quæ q̃dem põt recte uideri accidere, præter naturã. Sed cur id quoq; genus mortis extra fatũ posuerit, neq; opis huius est explorare, neq; tpis. Illud tamẽ nõ prætermittendũ est, quod Verg. quoq; idipsum quod Cicero de fato opinatus est, cum hoc in quarto libro dixit de Elysa. quæ mortẽ p uim potita ẽ.
Nam quia nec fato, merita nec morte peribat.

Tam qui in faciendo fine uitæ, quæ uiolenta sunt, non uideãtur è fato uenire. Demosthenis aũt uiri prudẽtia pari, atq; facundia præditi, uerba idẽ ferè significãtia de natura atq; fato. M. C. secutus uidetur. Ita. n. scriptũ est in oratione illa egregia, cui titulus est περὶ στεφάνου, idest pro corona. ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι νομίζων μόνον γεγεννῆσθαι τὸν τῆς εἱμαρμένης καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον περιμένει. ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσαν. ἀποθνήσκειν. ἐθελήσει. Idest. Nam qui parentibus tantum se natũ putat, fatalem, atq; spontis suæ mortẽ manet. Qui uero etiam patriæ, ob id, ne in seruitutem redactam illam uideat, occumbere præoptabit. Quod Cicero fatum, atq; naturam uidetur dixisse, id multo ante Demosthenes τὴν πεπρωμένην καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον. idest fatalem, & spontis suæ mortem appellauit. αὐτόματος enim θάνατος. quasi naturalis, & fatalis, nulla extrinsecus ui coactus uenit.

Super poetarum Pacuui, & Acci colloquio familiari in oppido Tarentino. Cap. II.

Vibus otium & studium fuit, uitas atq; ætates doctorum hominum quærere, ac memoriæ tradere, de M. Pacuuio, & L. Accio tragicis poetis. historiam scripserunt huiuscemodi. Cũ Pacuuius inquiunt, grandi iam ætate, & diutino corporis morbo adfectus, Tarentum ex urbe Roma concessisset. Accius tunc haud paruo iunior. proficiscens in Asiam, cum in oppidum uenisset, deuertit ad Pacuuium, comiterq; inuitatus, pluscculisq; ab eo diebus retentus, tragœdiam suã, cui Atreus nomen est desideranti legit. Tum Pacuuium dixisse aiunt, sonora quidem eẽ, quæ scripsisset & grandia. Sed uideri ea tamen sibi duriora paulum, & acerbiora. Ita est inquit. Accius, uti dicis. Neq; id sanè me pœnitet. Meliora enim fore spero, quæ deinceps scribam. Nam quod in pomis est, itidem inquit esse aiunt in ingeniis, quæ dura & acerba nascuntur, post fiunt mitia & iucunda. Sed quæ gignuntur statim uieta, & mollia, atq; in principio sunt uiuida, non matura mox fiunt, sed putria. Relinquendum igitur uisum est in ingenio, q̃d dies, atq; ætas mitificet.

An uocabula, hæc, necessitudo, & necessitas, differenti significatione sint. Cap. III.

Risu prorsus, atq; ludo res digna est, cũ plerisq; grammaticorum adseuerant, necessitudinem, & necessitatem, mutare longe, differréque. Ideo q necessitas sit uis quæpiam premens,

& egens. Necessitudo autem dicatur ius quoddã, & uinculum religiosæ coniunctionis. Idq; unum solitariũ significat. Sicut autem nihil quicq̃ interest, suauitudo dicas, an suauitas, sanctitudo, an sanctitas, acerbitudo, an acerbitas, acritudo, an quod Accius in Neoptolemo scripsit acritas, ita nihil rationis dici potest, quin necessitudo & necessitas separentur. Itaq; in libris ueterum uulgo reperias necessitudinem dici pro eo qđ necessum est. Sed necessitas sanè pro iure, officioq; obseruatiæ, adfinitatis'ue in frequẽs est. Quãq̃ qui ob hoc ipsum ius adfinitatis, familiaritatis'ue cõnncti sunt necessarii dicuntur. Repperi tamen in oratione. C. Cæsaris, qua plautiam rogationem suasit, necessitatem dictam ꝓ necessitudine, idest iure adfinitatis. Verba hæc sunt. Equidem mihi uideor pro nostra necessitate, non labore, non opera, non industria defuisse. Hoc ego scripsi de utriusq; uocabuli indifferentia, admonitus forte uerbi istius, cum legerem Sempronii Asellionis ueteris scriptoris quartum, ex histori a librum, in quo de. P. Aphricano Pauli filio, ita scriptum est. Namse patrem suum audisse dicere. L. Aemilium Paulum, nimis bonum imperatorem signis collatis decertare, nisi summa necessitudo, aut summa ei occasio data esset.

Olympiadis Alexandri matris, comis ac prudens ad filium rescriptio. Cap. IIII.

IN pleris q; monumentis rerum ab Alexandro gestarum, & pauloante in libro. M. Varronis, qui inscriptus est Orestes, uel de insa-

nia Olympiadē Philippi uxorē festiuissime rescripsisse legimus Alexādro filio. Nam cum is ad matrem ita scripsisset. Rex Alexāder Iouis Hāmonis filius Olympiadi matri salutē dicit. Olympias ei rescripsit ad hāc sententiam. Amābo inquit mi fili quiescas, neq; deferas me, neq; criminere aduersum Iunonem. Malum mihi prorsum illa magnum dabit, quom tu me literis tuis pellicem illi esse confiteris. Ea mulieris scite atq; prudētis erga ferocem filiū comitas sensim, & comiter admonuisse eum uisa, deponendam esse opinionem uanam, quā ille ingentibus uictoriis, & adulantium blādimētis, & rebus supra fidem prosperis imbiberat, genitum esse sese de Ioue.

De Aristotele, Theophrasto, & Menedemo philosophis, deq; eleganti uerecundia Aristotelis successorem diatribæ suæ eligentis. Cap. V.

ARistoteles philosophus annos iam ferē natus duo & sexagnta, corpore ægro adfecto q;, ac spe, uitæq; tenui fuit. Tūc omnis eius sectatorū cohors ad eū accedit, orantes, obsecrātesq;, ut ipse deligeret locū sui, & magisterii successorē, quo post summum eius diem perinde ut ipso uterētur ad studia doctrinarum complenda excolendaq;, quibus ab eo imbuti fuissent. Erant tunc in eius ludo boni multi. Sed præcipui duo Theophrastus, & Menedemus, ingenio ii atque doctrinis cæteros præstabant. Alter ex insula Lesbo fuit. Menedemus aūt Rhodo. Aristoteles respondit facturum esse quod uellent, quom id sibi foret tem-

pestiuum. Postea breui tempore, quom iidē illi, qui de magistro destinando petierant, præsentes essent, Vinum ait qđ tum biberet, non esse id ex ualetudine sua, sed insalubre esse, atq; asperum, ac ꝑpterea quæri debere exoticum, uel Rhodium aliquod, uel Lesbium. Id sibi utrūq; ut curarent petiuit. Vsurumq; eo dixit, qđ sese magis iuuisset. Eunt, curant, inueniunt, adferunt. Tum Aristoteles rhodium petit, degustat. Firmum inquit hercle uinum & iucundum Petit mox Lesbiū, quo item degustato, utrūq; inquit oppido bonum. Sed ἡδίων ὁ λέσβιος, idest suauius lesbium. Id ubi dixit, nemini fuit dubium, quin lepide simul & uerecunde, successorem illa uoce sibi, non uinum delegisset. Is erat è lesbo Theophrastus, homo suauitate īsigni, linguæ pariter, atq; uitæ. Itaq; non diu post Aristotele uita defuncto ad Theophrastum omnes concesserunt.

Quid ueteres latini dixerunt, quas græci προσῳδίας, idest uocum moderamenta appellant. Et item quòd uocabulum barbarismi non usurpauerint, neq; Romani antiquiores, neq; attici. Cap. VI.

QVas græci προσῳδίας, idest accentus, dicunt eas ueteres docti, tum notas uocū, tum moderamenta, tum accentiunculas, tum uocalationes appellabant. Quod nūc autem barbare quē loqui dicimus, id uitium sermonis, nō barbarum esse, sed rusticum, & cum eo uitio loquentes, rustice loqui dictitabant. P. Nigidius in commentariis grammaticis. Rusticus fit sermo inquit, si adspires perperam. Itaq;

id uocabulum quod dicitur uulgo barbarismus, qui antediui Augusti ætatem pure atq; integre locuti sunt, an dixerint nondum equidem inueni.

Diuersum de natura leonum dixisse Homerum in carminibus, & Herodotum in historiis. Cap. VII.

Leænas inter omnem uitã semel parere, eásq; uno partu nunquam edere plures, q̃ unum Herodotus in tertia historia scriptum reliqt. Verba ex eo libro hæc sunt. ἡ δὲ λέαινα, ἐὸν ἰσχυρότατον καὶ θρασύτατον. ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει ἕν· τίκτουσα γὰρ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ τὰς μήτρας· τὸ δὲ αἴτιον τούτου· τόδ' ἐστὶν ἐπεὰν ὁ σκύμνος ἐν τῇ μήτρῃ ἐὼν ἄρχηται διακινεύμενος ὁ δὲ ἔχων ὄνυχας θηρίων πολλὸν πάντων ὀξυτάτους, ἀμύσσει τὰς μήτρας. αὐξανόμενός τε δὴ πολλῷ μᾶλλον ἐξικνέεται καταγράφων πέλας τε δὴ ὁ τόκος ἐστί, καὶ τὸ παράπαν λείπεται αὐτέων ὑγιὲς οὐδέν. Idest. Cum autem animalium acerrimum sit leæna, & audacissimũ, semel omnino in uita, & unum parit. Enitendo enim cum fœtu pariter matricem proiicit. Rei uero huiusce caussa est, q cum in matrice manens motitari incipit catulus, motus ille unguiculis præmunitus ferarum longe omnium acutissimis matricem discerpit, tum in maius continuo augescens, multo magis dilanians prodit, instante uero iam nixu, prorsum relinquitur eorum integrum & sanũ nihil. Homerus autem leones, sic enim fœminas quoq; uirili genere appellat, qđ grammatici

ἐπίκοινον, idest promiscuum uocant, pluris gignere, atq; educare Catulos dicit. Versus quibus hoc aperte demonstrat hi sunt.

εἱστήκει ὥς τις ελέων περὶ οἷσι τέκεσσιν
ᾧ ῥά τε νήπια ἄγοντι· συναντήσονται ἐν ὕλῃ
ἄνδρες ἐπακτῆρες. Idest

Vtq; leo in silua stabat sua pignora circum,
Cui manus occurset Catulos nemus inter agenti
Venatrix acancta uirum.

Item alio in loco idem significat.

πυκνὰ μάλα στενάχων ὥστε λὶς ἠυγένειος
ᾧ ῥά θ᾽ ὑπὸ σκύμνους ἐλαφήβολος ἁρπάσῃ ἀνὴρ
ὕλης ἐκ πυκινῆς· ὁ δέ τ᾽ ἄχνυται ὕστερος ἐλθών
πολλὰ δέ τ᾽ ἄγκε᾽ ἐπῆλθε μετ᾽ ἀνέρος ἴχνι᾽ ἐρευνῶν
εἴ ποθεν ἐξεύροι· μάλα γὰρ δριμὺς χόλος αἱρεῖ.

Crebra gemens nimium, tanq̃ leo uiribus ingẽs (.i.
Fauabus, absenti uenator si catulum audax
Abripuit denso in saltu, dolet acre, sequensq;
Deinde nemus uersat, scrutant uestigia, siquo
Versa uiri inueniat, coquit illum bilis amara.

Ea nos dissensio atq; diuersitas cum agitaret inclytissimi poetarum, & historicorum nobilissimi, placuit libros Aristotelis philosophi inspici, quos de animalibus exquisitissime composuit, in quibus quod super ista re scriptum inueniremus, cum ipsius Aristotelis uerbis in his commẽtariis scriberemus. Verba Arist. hæc sunt ex lib. de historia animalium. yi.

λέων δὲ ὅτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν καὶ ἔστιν ὀπι-

σθουρητικὸν εἴρηται πρότερον. ὀχεύει δὲ καὶ τίκτει οὐ πᾶσαν ὥραν, καθ' ἕκαστον μέντοι ἐνιαυτόν. τίκτει μὲν οὖν τοῦ ἔαρος. τίκτει δ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δύο. τὰ μέντοι πλεῖστα ἕξ. τίκτει δ' ἐνίοτε καὶ ἕν. ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰς ὑστέρας τίκτοντα ληρώδης ἐστίν. συνετέθη δὲ ἐκ τοῦ σπανίους εἶναι τοὺς λέοντας. ἀποροῦντος τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν μῦθον συνθέντος. σπάνιον γὰρ τὸ γένος τὸ τῶν λεόντων. καὶ οὐκ ἐν πολλῷ γίνεται τόπῳ. ἀλλὰ τῆς εὐρώπης ἁπάσης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ἀχελῴου καὶ τοῦ νέσσου ποταμῶν. τίκτει δὲ καὶ ὁ λέων πάνυ μικρὰ οὕτως. ὥστε δίμηνα ὄντα μόλις βαδίζειν. οἱ δ' ἐν συρίᾳ λέοντες. τίκτουσι πεντάκις. τὸ πρῶτον πέντε εἶτα ἀεὶ ἐλάττονα. μετὰ δὲ ταῦτα οὐκέτι οὐδὲν τίκτουσιν. ἀλλ' ἄγονοι διατελοῦσιν. οὐκ ἔχει δὲ ἡ λέαινα χαίτην ἀλλ' ὁ ἄρρην λέων. βάλλει δὲ ὁ λέων τοὺς κυνόδοντας καλουμένους τέτταρας μόνους δύο μὲν ἄνωθεν. δύο δὲ κάτωθεν. βάλλει δὲ ἑξάμηνος ὢν τὴν ἡλικίαν. *Ideſt Leonē auerſum coire, urinamq; retro reddere dictū iam eſt. Coit & parit, non omni tempore, ſingulis tamen annis uere parit, & magna ex parte geminos. Sed cum plurimos, ſex catulos, nonnunq̄ etiam unum. Quod de Leæna fertur, uuluam cum partu emittere, delira fabula eſt facta ex ea cauſſa, ꝙ rarū genus hoc animalis eſt, nec rationem cur ita eſſet comperire autor ille fabulæ poterat. Rarum hoc enim eſt, nec multis naſcatur locis, ſed Europæ totius ea parte ſolum, qua inter Acheloum amnem & Neſum eſt. Parit leæna quoq; adeo paruos, ut*

uix post secundũ mensem incipiãt ingredi. Leones ter re Syriæ quinquies uita, pariunt, primũ qnq; post ue ro subinde pauciores, deinde steriles degunt. Caret Leæna iuba. Maris hæc ꝓpria est. Dentes costátim do mutat leo, qui canini uocantur, quatuor, duos supe, rius, totidẽ inferius, idq; sexto mense ætatis fit.

Quòd Afranius poeta prudenter & lepide sapiẽtiam filiam esse usus & memoriæ dixit. Cap. VIII.

Maxime hoc atq; uerissime Aphrãius poeta de gignenda, cõparandaq; sapientia opina us est, q eam filiam esse usus & memoriæ dixit. Eo nãq; argumento demonstrat, qui sapiens esse rerũ humanarũ uelit, nõ libris solis, neq; disciplinis rhetoricis dialecticisq; opus esse, sed oportere eum uer sari quoq;, exerceriq; in rebus comminus noscendis, pe riclitandisq;. eaq; omnia acta & euenta firmiter me, minisse, & ꝑinde sape, ac consulere, ex iis, quæ picula ĩpsa rerũ docuerunt, non quæ libri tantum, aut magi, stri, per quasdam inanitates uerborũ, & imaginum, tanq̃ in mimo, aut in somnio delectauerint. Versus Afranii sunt in togata, cui sellæ nomen est.

Vsus me genuit, mater peperit memoria.
Sophian uocant me Grai, uos sapientiam.

Item uersus est in eandem fermẽ sententiam Pacuui, quem Macedo philosophus uir bonus. familiaris meus scribi debere cẽsebat pro foribus omnium templorum. Ego odi homines, ignaua opera, & philosopha senten tia. Nihil enim fieri posse indignius, neq; intolerãtius

dicebat. q̄ homines ignaui, ac desides, operti barba, & pallio, mores & emolumēta philosophiæ, in linguæ uerborumq; artes conuerterent, & uitia facundissime adcusarent, intercutibus ipsi uitiis madentes.

Quid Tullius Tyro in commentariis scripserit de suculis, & hyadibus, quæ sunt stellarum uocabula.
Caput IX.

Tullius Tyro. M. Ciceronis alumnus & libertus, adiutorq; in literis studiorum eius fuit. Is libros compluris de usu, atq; rōne linguæ latinæ, Item de uariis atq; promiscuis quæstionibus cō- posuit. In iis esse præcipui uidentur, quos græco titulo πανδέκτας, idest promiscua & omnimoda continentes libros inscripsit, tanquam omne rerum, atq; doctrinarum genus continentis. Ibi de iis stellis, quæ appellātur suculæ, hoc scriptum est. Adeo inquit ueteres Romani literas græcas nesciuerunt, & rudes græcæ linguæ fuerunt, ut stellas quæ in capite Tauri sunt. ppterea suculas appellarint, q̄ eas ὑάδας græci uocant, tanq̄ id uerbum latinum græci uerbi interpretamentum sit, quia græce ὗες sues latine dicantur. Sed ὑάδας inquit οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν. idest non a suibus, ita ut nostri opici putauerunt, sed ab eo est quod ὕω. idest pluo appellantur. Nam & quom oriuntur, & quom occidunt, tempestates, pluuias, largos'que hymbres cient. Pluere autem græca lingua ὕειν dicitur, Hæc quidam Tyro in Pandectis. Sed enim ueteres nostri, non usque eo opici & agrestes fuerunt, ut

stellas hyadas idcirco suculas nominarent, ꝗ ὕες latine sues dicuntur, sed ut quod græci ὑπὲρ nos superdicimus, quod illi ὕπτιος nos supinus, quod ὑφορβὸς nos subulcus, quod item illi ὕπνος nos primo sypnus, deinde per. y. græcæ latineq́;, o. literæ cognationẽ, somnus. Sic quod ab illis ὑάδες à nobis primo syades, deinde suculæ appellatæ. Stellæ aũt istæ non in capite tauri sunt, ut Tyro dicit. Nullũ enim uidetur pter eas stellas tauri caput, sed eæ ita circulo, qui zodiacus dicitur sitæ locatæq́; sunt, ut ex earum positu species quædam & simulacrum esse uideatur tauri capitis sicuti cæteræ partes & reliqua imago tauri confirmata, & quasi depicta est locis, regionibusq́; earum stellarũ, quas græce. πλειάδας nos uirgilias uocamus.

Quid sororis ἔτυμον. idest rectam interpretationem dixerit Labeo Antistius. et quid fratris Nigidius.

Caput X.

Labeo Antistius iuris quidem ciuilis disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de iure publice responsitauit, cæterarum quoq; bonarum artium non expers fuit. Et in grãmaticam sese atq; dialecticam, literasq́; antiquiores, altioresq́; impenetrauerat. Latinarumq́; uocum origines rationesq́; percalluerat. Eaq́; præcipue scientia ad enodandos plerosq́; iuris laqueos utebatur. Sunt adeo libri post mortem eius editi, qui posteriores inscribuntur. Quorũ librorum tres continui tricensimusoctauus tricensimusnonus & quadracensimus pleni sunt id genus rerum ad enarrandam & illustrandam linguam latinam

quam latinam conducentiũ. Præterea in libris quos ad prætoris edictum scripsit, multa posuit partim lepide atq; argute reperta, sicuti hoc est, quod in quarto, ad edictum libro scriptum legimus. Soror inquit appellata est, ꝙ quasi seorsum nascatur, separaturq; ab ea domo in qua nata est, & in aliam familiam trãsgreditur. Fratris autem uocabulum. P. Nigidius homo impense doctus non minus arguto, subtiliq; ἐτύμῳ.i. recto interpretamẽto interpretatur, frater inqt est dictus quasi fere alter.

Quem. M. Varro iustum aptumq; esse numerum conuiuarum existimarit. Ac de mensis secundis, & de bellariis. Cap. XI.

Lepidissimus liber est. M. Varronis ex satyris menippæis, qui inscribitur, Nescis quid uesper uehat. In quo disserit de apto conuiuarum numero, deq; ipsius conuiuii habitu cultuque. Dicit autem conuiuarum numerum incipere oportere à gratiarum numero, & pgredi ad musarũ.i. pficisci à tribus, & consistere in nouem, ut quom paucissimi cõuiuæ sunt non pauciores sint, q̃ tres, quom plurimi nõ plures q̃ nouem. Nam multos inquit esse non cõuenit, ꝙ turba plerũq; est turbulenta. Et Romæ quidem constat, sed & Athenis, nusquam autem plures cubabant. Ipsum deinde conuiuium constat inquit ex rebus quatuor, & tum deniq; omnibus suis numeris absolutum est, si belli homunculi conlecti sunt, si lectus locus, si tempus lectum, si apparatus non neglectus. Nec loquaces

autem inquit conuiuas, nec mutos legere oportet. Quia eloquentia in foro & apud subsellia. Silentiũ uero nõ in conuiuio, sed in cubiculo esse debet. Sermones igitur id temporis habendos censet, & non super rebus anxiis, aut tortuosis, sed iucundos, atq; inuitabiles, et cũ quadam illecebra, & uoluptate utiles, ex quibus ingenium nostrum uenustius fiat, & amœnius. Quod profecto inquit eueniet, si de id genus rebus ad communẽ uitæ usum pertinentibus confabulemur, de quibus in foro atq; in negociis agendis loqui non est ocium. Dominum autem inquit conuiuii esse oportet non tam lautum, q̃ sine sordibus. Et in conuiuio legi non omnia debent, sed ea potissimum, quæ simul sint βιωφελῆ. i. uitæ utilitatibus conducentia & delectent. Neq; non de secundis quoq; mensis cuiusmodi esse eas oporteat præcipit. His enim uerbis utitur, Bellaria inquit ea maxime sunt mellita, quæ mellita non sunt πέμμασιν. idest placentis & bellariis, enim cum πέψει. idest cum panibus secundæ mensæ societas infida. Quod Varro in hoc loco dixit bellaria, ne quis forte in ista uoce hæreat. Significat id uocabulum omne mensæ secundæ genus. Nam quæ τραγήματα græci, aut πέμματα dixerunt, ea ueteres nostri bellaria appellauerunt. Vina quoq; dulciora est inuenire in comœdiis antiquoribus hoc nomine appellata, dictaq; esse ea Liberi bellaria.

Tribunos plebis præhensionem habere, uocationem non habere.

Caput XII.

I N quadam epistula Attei Capitonis scriptum legimus Labeonem Antistium legum atque morum Popu. Roma. iurisq; ciuilis doctum apprime fuisse. Sed agitabat inquit hominem libertas quædam nimia atque uecors usque eo, ut diuo Augusto iam principe, & rem publi. obtinente ratum tamen, pensum' que nihil haberet, nisi q iustum sanctumq; esse in Romanis antiquitatibus legisset, ac deinde narrat quid idem Labeo p uiatorem à Tri. ple. uocatum responderit, quom à muliere inquit quadam Tri. ple. aduersum eum aditi Gellianum ad eum misissent, ut ueniret & mulieri responderet. Iussit eum qui missus erat redire, & Tribunis dicere ius eos non habere, neq; se neq; aliū quemq̄ uocandi, quū moribus maiorum Tri. ple. prensionē haberent, uocationem non haberent. Posse igitur eos uenire, & prehendi se iubere, sed uocandi absentem ius non habere. Quom hoc in ea Capitonis epistula sublegissemus, id ipsum postea in M. Varronis rerum humanarum uno & uicesimo libro enarratius scriptum inuenimus. Verbaq; ipsa super ea re Varronis adscripsimus. In magistratu inquit habent alii uocationem, alii prehensionem, alii neutrum. Vocationem ut Cōsules & cæteri, qui habent imperium. Prensionem ut Tribu. plebis. & alii qui habent uiatorem. Neque uocationem neque prehensionem, ut Quæstores, & cæteri qui neque lictorem habent, neque uiatorem. Qui uocationem habent, idem prehēdere, tenere, abducere possunt, & hæc omnia, siue adsunt quos uocant, siue acari iusserunt Tri. pleb. uocationem habent nullam.

Neq; minus multi imperiti perinde, atq; haberent, ea sunt usi. Nam quidam non modo priuatum, sed etiam Consulem in rostra uocari iusserunt. Ego Triũuir uocatus à Portio tri. ple. non iui, auctoribus principibus, & ueteris ius tenui. Item tribunus quom essem, uocari neminem iussi, neq; uocatum à collega parere inuitum. Huius ego iuris, quod. M. Varro tradit, Labeonem arbitror uana tunc fiducia, quom priuatus esset uocatum à tribunis non isse. Quæ malum autem ratio fuit uocãtibus nolle obsequi quos con fiteare ius habere prenendi? Nam qui iure præhendi, is etiã in uincula duci potest, sed quærentibus nobis quã ob causam tribuni qui haberẽt summam coercendi potestatem, ius uocandi nõ habuerint, illud occurrit ꝙ tri. ple. antiquitus creati uidentur, non iuri dicundo, nec causis, querelisq; de absentibus noscendis, sed intercessionibus faciendis, quibus præsentes fuissent ut iniuria, quæ coram fieret, arceretur. Ac propterea ius aduocandi adẽptum, quoniã ut uim fieri uetarent adsiduitate eorum, & præsentium oculis opus erat.

Quòd in libris humanarum. M. Varronis scriptum est, ædiles & quæstores po. ro. in ius, à priuato ad prætorem uocari posse. Cap. XIII.

CVm ex angulis, secretisq; librorum, ac magistrorum in medium iam hominũ, & in lucem fori pdissem, quæsitum esse memini in plerisq; Romæ stationibus ius publicæ docentium, aut respondentium, an quæstor po. ro. ad prætorem, in ius

uocari posset. Id autem non ex ociosa quaestione agitabatur, sed usus forte natae rei ita erat, ut uocandus eēt in ius quaestor. Non pauci igitur existimabant, ius uocationis in eum, Praetori non esse, quom magistratus po. Ro. procul dubio eēt. Et neq; uocari, neq; si uenire nollet capi, atq; prahendi, salua ipsius magistratus maiestate posset. Sed ego qui tum adsiduus in libris. M. Varronis fui, cum hoc quaeri dubitariq; animaduertissem prompsi unum & uicesimum rerum humanarū, in quo ita scriptum fuit. Qui potestatem neq; uocatiōis populi uiritim habēt, neq; prahēsiōis, eos magistratus à priuato in ius quoq; uocari est potestas. M. Leuinius aedilis curulis à priuato ad praetorem in ius est eductus. Nunc stipati seruis publicis nō modo prahendi nō possunt, sed etiam ultro summouent populum. Hoc Varro in ea libri parte de aedilibus. Supra autem in eodem libro. Quaestores neq; uocationem habere, neq; prahēsionem dicit. Vtraq; igitur libri parte recitata in Varronis omnes sententiam cōcesserunt, Quaestorq; in ius ad praetorem uocatus est.

Verba ex libro Messallae auguris, quibus docet q̄ sint minores magistratus, & Cōsulem, Praetoremq; collegas esse, & quaedam alia de auspiciis. Cap. XIIII.

Omerium quid esset augures Popu. Roma. qui libros de auspiciis scripserunt istiusmo di sententia definierunt. Pomerium est locus intra agrum effatum, per totius urbis. circuitū pone muros regiōibus certis determinatus, qui facit finem

urbani auspicii. Antiquissimũ autem pomerium, quod ab Romulo institutum est palatii montis radiibus terminabatur. Sed id pomerium pro incrementis reipu. aliquotiens prolatum est, & multos editosq; colles circumplexum est. Habebat autem ius proferendi pomerii, qui populum Roma. agro de hostibus capto auxerat. Propterea quæsitum est, ac nunc etiam in quæstione est, quã ob cãm ex septem urbis montibus, quom cæteri sex intra pomeriũ sint, auentinus solus, quæ pars non longinqua, nec infrequens est extra pomeriũ sit. Neq; id Ser. Tullius rex, neq; Sulla, q proferendi pomerii titulũ quæsiuit, neq; postea diuus Iulius, quom pomerium proferret, iutra effatos urbis fines incluserint. Huius rei Messala aliquot causas uideri scripsit. Sed præter eas omnis ipse unam probat, q in eo monte Remus urbis condendæ gratia auspicauerit, auesq; irritas habuerit, superatusq; in auspicio a Romulo sit. Idarco inquit omnes qui pomerium protulerunt, montem istum excluserunt, quasi auibus obscœnis ominosum. Sed de auentino monte prætermittendum non putaui, q non pridem ego in Elydis grammatici ueteris commentario offendi, in quo scriptum erat auentinum antea sicuti diximus extra pomerium exclusum. Post autore diuo Claudio receptum & intra pomerii fines obseruatum. In edicto Consulum, quo edicunt. Quis dies comitiis cẽturiatis futurus sit, scribitur. Ex ueteri forma perpetua nequis magistratus minor de cœlo seruasse uelit. Quæri igitur solet, qui sint magistratus minores. Super hac re meis uerbis nil opus fuit, quoniã liber. M. Messalæ auguris de auspiciis primus, quũ hoc

ſcriberemus, forte adfuit, propterea ex eo libro uerba ipſius Meſſalæ ſubſcripſimus. Patriciorum auſpicia in duas ſunt poteſtates diuiſa. Maxima ſunt conſulū, prætorum, cenſorum. Neq; tamen eorum omnium inter ſe eadem aut eiuſdem poteſtatis, ideo ꝙ collegæ non ſunt cenſores conſulum, aut prætorum, prætores conſulum ſunt. Ideo neq; conſules aut prætores cenſoribus, neq; cenſores conſulibus, aut prætoribus turbant, aut retinent auſpicia. At cenſores inter ſe, rurſus prætores conſulesq; inter ſe, & uitiant, & obtinent. Prætor & ſi collega conſulis eſt, neq; prætorem, neq; conſulem iure rogare poteſt, ut quidem nos à ſuperioribus accepimus, aut ante hæc tempora ſeruatum eſt. Et ut in commentario .xiii. C. Tuditani patet, quia imperium minus prætor, maius habet conſul, & à minore impio maius, aut maiore collega rogare iure non poteſt. Nos his temporibus prætore prætores creante ueterū auctoritatem ſumus ſecuti, neque his comitiis in auſpicio fuimus. Cenſores æq; non eodem rogantur auſpicio, atque conſules & prætores. Reliquorum magiſtratuum minora ſunt auſpicia. Ideo illi minores, hi maiores magiſtratus appellantur. Minoribus creatis magiſtratibus, Tribunis comitiis, magiſtratus, ſed iuſtus curiata datur lege. Maiores centuriatis comitiis fiunt. Ex his omnibus uerbis Meſſalæ manifeſtum fit, & qui ſint magiſtratus minores, & quamobrem minores appellentur. Sed & collegam eſſe prætorem conſuli docet, ꝙ eodem auſpicio creantur. Maiora autem dicuntur auſpicia habere, quia eorum auſpicia magis rata ſunt, ꝗ̄ aliorum.

Item uerba eiusdem Messallæ differentis, aliud esse ad populum loqui, aliud cum populo agere, & qui magistratus a quibus auocent comitiatum, eiusdem capitis portio.

Caput XV.

Idem Messalla in eodem libro de minoribus magistratibus ita scribit. Consul ab omnibus magistratibus, & comitiatum, & concionem auocare potest. Prætor, & comitiatum, & conciõem usquequaq; auocare potest, nisi a Cõsule. Minores magistratus nusquam, nec comitiatum, nec concionem auocare possunt, Ea re, qui eorum primus uocat ad comitiatum, is recte agit. Quia bifariam cum populo agi nõ potest. Nec auocare alius alii posset, si concionem habere uolunt, uti ne cum populo agant, quamuis multi magistratus simul concionem habere possunt. Ex his uerbis Messalæ manifestum est, aliud esse cum populo agere, aliud conciõem habere. Nam cum populo agere, est rogare quid populũ, quod suffragiis suis, aut iubeat, aut uetet. Cõcionem autem habere, est uerba facere ad populum sine ulla rogatione.

Humanitatem nõ id significare, quod uulgus putat. Sed eo uocabulo qui sinceriter locuti sunt, magis proprie esse usos.

Caput XVI.

Qui uerba latina fecerunt, quiq; iis probe usi sunt, humanitatem non id esse uoluerunt, quod uolgus existimat. Quodq; a græcis φι

φιλανθρωπία, idest erga homines amor dicitur, & si significat dexteritatem quandam beniuolentiamq; erga omnis homines promiscuam. Sed humanitatem appellaueruntid propemodũ, quod græci παιδείαν uocant, nos eruditionẽ institutionemq; in bonas artis dicimus, quas q sinceriter cupiunt, adpetuntq;, ii sunt, uel maxime humanissimi. Huius.n. scientiæ cura, & disciplina ex uniuersis animantibus, uni homini data est. Idcircoq; humanitas appellata est. Sic igitur eo uerbo ueteres esse usos, & cumprimis. M. Varronem. M. q; Tullium omnes fermè libri declarãt. Quamobrem satis habui unum interim exemplum promere. Itaq; uerba po sui Varrõis, è libro rerũ humanarũ primo, cuius principium hoc est. Praxiteles qui propter artificium egregium, nemini est paulũ modo humaniori ignotus. Humaniori inquit non ita ut uulgo dicitur, facili & tractabili, & beneuolo, tametsi rudis literarum sit (hoc enim cum sententia nequaq̃ conuenit) sed eruditiori doctioriq;, qui Praxitelem, quid fuerit & ex libris & ex historia cognouerit.

Quid apud. M. Catonem significent uerba hæc, inter os, atq; offam. Cap. XVII.

Ratio est. M. Catonis Censori, de ædilibus uitio creatis, ex ea oratiõe uerba hæc sunt. Nũc ita aiunt in segetibus, et in herbis bõa frumẽta esse. Nolite ibi nimiã spẽ habere. Sæpe audiui inter os atq; offam multa interuenire posse. Verum uero inter offam, atq; herbam ibi uero lõgum interual-

lum est. Eructius Clarus qui præfectus urbi, & bis consul fuit, uir morum literarum'que ueterum studiosissimus ad Sulpicium Apollinarem scripsit, hominem memoriæ nostræ doctissimum quærere sese, & petere, ut sibi rescriberet, quænam essent eorum uerborum sententia. Tum Apollinaris nobis præsentibus (nam id temporis ego adulescens Romæ sectabar eum discendi gratia) rescripsit Claro, ut uiro erudito, breuissime. Vetus esse prouerbium inter os & offam, idem significans, quod græcus ille παροιμιώδης. idest prouerbio tritus uersus.

πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. idest

Multa cadunt inter calicem supremaq; labra.

Platonem tribuere Euripidi Sophoclis uersum. Et inueniri uersus uerbis iisdem, aut paucis syllabis immutatis, apud diuersos poetas temporibus uariis natos.

Caput XVIII.

Versus est nota uenustatis senarius.

σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ. Idest

Sapientes tyranni sunt congressu sapientum.

Eum uersum Plato in Theæteto Euripidi esse dicit. Quod quidem nos admodum miramur. Nam scriptum eũ legimus in tragœdia Sophoclis quæ inscripta est, αἴας ὁ λοκρὸς, idest Aiax locrensis. Prior autem natus fuit Sophocles, q̃ Euripides. Sed etiam ille uersus non minus notus γέρων γέροντα παιδαγωγήσω

ἐγὼ, id est Senem senex ego te ipsum erudiero. Et in tragœdia Sophoclis scriptum est, cui titulus est φιλοκτήτης, id est Philocteta, & in bacchis Euripidis id quoque animaduertimus apud Aeschylum ἐν τῷ πυρφόρῳ προμηθεῖ, id est in ignigero Prometheo. Et apud Euripidem in tragœdia, quæ inscripta est ἰνώ, i. Ino eundē esse uersum, absque paucis syllabis. Aeschylus sic.

σιγῶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγων τὰ καίρια.

Tacens que ubi opus est, & opportuna loquens.

Euripides ita.

σιγῶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἀσφαλές. Id est Silereque ubi opus est, & tuto loqui.

Fuit autem Aeschylus non breui antiquior.

De genere atque nominibus familiæ Porciæ. Caput XIX.

Vm in domus Tiberianæ Biblyothecæ sederemus, ego, & Apollinaris Sulpicius, & quidam alii mihi aut illi familiares, prolatus forte liber est ita inscriptus. M. Catonis nepotis. Tum quæri cœptum est, quisnam is fuisset. M. Cato Nepos. Atque ibi adulescens quispiam (quod ex eius sermonibus coniectare potui) non abhorrens à literis. Hic inquit est. M. Cato, non cognomento Nepos, sed Mar. Catonis Censorii ex filio Nepos qui pater fuit Mar. Catonis prætorii uiri, qui bello ciuili uticæ necem sibi gladio manu sua consciuit, de cuius uita liber est. Mar. Ciceronis, qui inscribitur laus. Mar. Catonis quem in eodem libro, idem Cicero pronepotem fuisse dicit. M.

Catonis Censori. Eius igitur quem Cicero laudauit, pater hic fuit. M. Cato, cuius orationes feruntur inscriptæ M. Catonis nepotis. Tũ Apollinaris (ut mos eius in reprehendendo fuit) placide admodum, leniterq́;, Laudo inquit te mi fili, quod in tantula ætate etiã, si hunc, M. Catonem, de quo nunc quæritur, quis fuerit ignoras, auditiuncula tamen quadam de Catonis familia aspersus es. Non unus autem, sed cõplures. M. illius Catonis Censori nepotes fuerunt geniti, non eodẽ patre. Duos enim. M. ille Cato, qui & orator, & censor fuit, filios habuit, & matribus diuersos, & ætatibus lõge dispares. Nã iam adulescente altero matre eius amissa, ipse quoq; iam multum senex, Saloni clientis sui filiam uirginem duxit in matrimonium. Ex qua natus est ei. M. Cato Salonianus. hoc. n. illi cognomentum fuit, à Salonio patre matris datum. Ex maiore autẽ Catonis filio, qui prætor designatus, patre uiuo mortuus est, & egregios de iuris disciplina libros reliquit, nascitur hic, de quo quæritur. M. Cato. M. filius. M. nepos. Is satis uehæmens orator fuit, multasq́; orationes ad exemplum aut scriptas reliqt, & consul cum. Q. Martio rege fuit. Inq́; eo consulatu in Aphricam profectus in ea prouincia mortem obiit. Sed is, non ita ut dixisti. M. Catonis prætorii uiri, qui se Uticæ occidit, & quem Cicero laudauit, pater fuit. Nec quia hic nepos Catonis Censorii, ille autem pronepos fuit, propterea necessum est, patrẽ hunc ei fuisse. Hic. n. nepos cuius hæc modo plata oratio est, filium quidem maiorem Catonẽ habuit, sed nõ eum, qui Uticæ periit, sed qui quom ædilis curulis, & prætor fuisset in galliam narbonensem profectus, ibi

uita functus est. Ex altero autem uiro Censorii filio lõge natu minore quem Salonianum esse appellatum dixi, duo nati sunt. L. Cato, & M. Cato. Is. M. Cato. trib. pleb. fuit, & praeturam petens mortem obiit, ex q; eo natus est. M. Cato praetorius, q se bello ciuili Vticae interemit, de cuius uita, laudibusq;, quom. M. Tullius scriberet, pronepotem eum Catonis Censorii dixit fuisse. Videtis igitur hanc partem familiae, quae ex minore Catonis filio progenita est, non solum generis ipsius tramitibus, sed temporum quoq; spatio differre. Nam quia ille Salonianus, in extrema patris aetate, sicuti dixi, natus fuit, prognati quoq; ab eo aliquanto posteriores fuerunt, q̃ qui à maiore fratre eius geniti erant. Hanc quoq; temporum differentiam facile animaduertetis ex hac ipsa oratione, quom eam legetis. Hec Sulpitius Apollinaris, nobis audiẽtibus dixit, quae postea ita esse, uti dixerat, cognouimus, quom & laudationes funebres, & librum cõmẽtarium de familia porcia legeremus.

Quòd à scriptoribus elegantissimis maior ratio habita sit sonitus uocum, atq; uerborum iucundioris, quae à graecis εὐφωνία, idest uocalitas, consonantiaq; dicitur, q̃ regulae disciplina, quae à grãmaticis reperta est.

Caput XX.

INterrogatus est Probus Valerius, qđ ex familiari eius quõdam cõperi, has'ne urbis, an has urbes, & hanc turrem, an hanc turrim dici oporteret. Si aut uersum inqt pangis, aut orationem solutam struis, atque ea uerba dicenda sunt,

non finitiones illas prærancidas, neq; fetutinas grammaticas spectaueris, sed aurem tuã interroga, quo qd loco cõueniat dicere, quod illa suaserit, id ꝑfecto erit rectissimũ. Tum is qui quæsierat quodãmodo inqt uis aurem meã interrogem? Et Probũ ait respondisse, quo suã Vergilius percũctatus est. qui diuersis in locis, ur bes, & urbis dixit, arbitrio, cõsilioq; usus auris. Nam in primo Georgicon, quem ego inquit librum manu ipsius correctum legi, urbis per i literam scripsit. Verba è uersibus eius hæc sunt.
Vrbis'ne inuisere Cæsar.
Terrarumq; uelis curam.
Verte.n.& muta, ut urbes dicas, insipidius nescio qd facies, & pinguius. Cõtra in.iii. Aeneidis. Vrbes dixit, per e litera. Centum urbes habitant magnas. Hic item muta, ut urbis dicas, nimis exilis uox erit, & exanguis. Tanta qppe iuncturæ differentia est in cõsonantia uocum proximarũ. Præterea idem Vergi. turrim dixit, non turrem, & securim nõ securẽ. Turrim in præcipiti stãtem. Et Incertam excussit ceruice securim, quę sunt (opinor) iucundioris gracilitatis, ꝗ̃ si suo utrũq; loco per e literã dicas. At ille qinterrogauerat rudis profecto, & aure agresti hõ, Cur inquit aliud alio in loco potius, rectiusq; esse dicas, nõ sanè intelligo. Tũ Probus iam cõmotior. Noli inquit igitur laborare, utrũ istorum debeas dicere, urbis, an urbes. Nã quom id genus sis, quod uideo, ut sine iactura tui pecces, nihil perdes utrum dixeris. His tum uerbis Probus, & hac fini hominem dimisit, ut mos eius fuit erga indociles ꝓpe inclæmenter. Nos autem aliud quoq; postea consimiliter

a Vergilio duplici modo scriptum inuenimus. Nā tres, & tris posuit eodem in loco, ea iudicii subtilitate, ut si aliter dixeris, mutaueris'q;, & aliquid tamen auris habeas, sentias suauitatem sonitus diuidere.
Versus ex decimo hi sunt.
Tres quoq; threicios boreæ de gente suprema,
Et tris quos idas pater, & patria hismara mittit.
Tres hic, tris illic, utrūq; pensiculate, modulatea'q; repe ries, suo quicq; in loco sonare aptissime. Sed in illo quo q; itidem Vergilii uersu. Hæc finis Priami fatorum, si mul ut, & hic finis dicas, durum atq; absonū erit. Re spuent'q; aures, qđ mutaueris. sicut illud contra eiusdē Vergilius insuauius facias, si mutes.
Quem das finem rex magne laborum?
Nā si ita dicas, quā das finē: iniucundū nescio quo pa cto & laxiorē uocis sonū feceris. Ennius itē, rectos cu pressos dixit, contra receptū uocabuli genus, hoc uersu.
Capitibus nutantis pinos, rectos'q; cupressos. Firmior eic redo, & uiridior sonus esse uocis uisus est rectos dī cere cupssos, q̄ rectas. Cōtra uero idē Ennius in annali duodeuicesimo, aere fulua dicit nō fuluo. Nō ob id solū qđ Home. ἠέρα βαθεῖαν. i. aerē hoc est caliginē, & ne bulam p̄fundā dicat. Sed q̄ hic sonus (opinor) uocabi lior est uisus, & amœnior. Sicuti ēt. M. Ciceroni molli us teretius'q; uisum est in q̄nta, in Verrē, fretu scribere q̄ freto. Perangusto inq̄t fretu diuisa. Erat. n. crassius, uastius'q;, peragusto freto dicere. Itidē in secūda simili usus modulamine. Manifesto peccatu inq̄t, nō peccato. hoc. n. scriptū in uno, atq; in altero antiquissimæ fidei libro Tyroniano repperi. Verba sunt Cicero. hæc. Ne,

mo ita uiuebat, ut nulla eius uitæ pars, summæ turpitudinis esset expers, nemo ita in manifesto peccatu tenebatur, ut cum impudens fuisset in facto, tum impudentior uideretur, si negaret. Huius autem uocis cum elegantior hoc in loco sonus, & numeratio certa, & probata est, hic enim peccatus, quasi peccatio, recte latine dicitur. Sicut hic incestus, non qui admisit, sed quod admissum ē, & hic tributus, quod tributum nos dicimus, à plerisq; ueterum dicta sunt, hic quoq; adlegatus, & hic arbitratus, pro allegatione, proq; arbitratione dicuntur. Qua rōne seruata, arbitratu, & adlegatu meo dicimus, sic igitur in manifesto peccatu dixit, ut in manifesto incestu ueteres dixerunt. Non quin latinū esset, peccato dicere, sed quia in loco isto positum subtilius ad aurem, mollius'q; est. Lucretius æq; auribus inseruiēs, funem fœminino genere appellauit, in hisce uersibus,
Haud ut opinor enim mortalia secla, superne
Aurea de cœlo demisit funis in arua.
Cum dicere usitatius, manente numero posset.
Aureus è cœlo demisit funis in arua.
Sacerdotes quoq; fœminas. M. Cicero antistitas dicit non secundum grammaticam legem antistites. Nam cū insolentias uerborum à ueteribus dictorum plerūq; respueret, huius tamen uerbi in ea parte sonitu delectatus, Sacerdotes inquit Cereris atq; illius fani antistitæ usq; adeo in quibusdam, neq; rationem uerbi, neq; cōsuetudinem, sed solam aurem secuti sunt, suis uerba modulis pensitantem. Quod qui non sentiunt, inquit idem ipse. M. Cicero quom de numerosa, & apta oratione dissereret, quas auris habeant, aut quid in iis hominis

minis simile sit, nescio. Illud uero cum primis apud Homerum ueteres grammatici adnotauerunt, quod quom dixisset quodam in loco, κολοιούς τε ψῆράς τε. id est graculosq; sturnosq;. Alio in loco non ψηρῶν τε, id est sturnorum, sed ψαρῶν dixit.
τῶν δ' ὥς τε ψαρῶν νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν. i.
Horum ut de sturnis in nubes graculisue. Secutus non communem, sed propriam in quocunq; uocis situ iocunditatem. Nam si alterum in alterius loco ponas, utrunq; feceris sonitu insuaue.

Verba. T. Castritii rhetoris ad discipulos adolescentes de uestitu, atq; calciatu non decoro. Cap. XXI.

T. Castritius rhetoricæ disciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principem declamādi, & docendi summa uir auctoritate, grauitateq;, & a diuo Hadriano in mores atq; literas spectatus, quom me præsente (usus sum enim à magistro) discipulos quosdā suos senatores uidisset die feriato tunicis, & lacernis indutos, & gallicis calciatos, equidem inquit maluissem uos togatos esse. Pigtum est cinctos saltem esse & penulatos. Sed si hic uester huiuscemodi uestitus de multo iam usu ignoscabilis est soleatos tamen uos Populi Ro. senatores, per urbis uias ingredi nequaquam decorum est. Non hercle uobis minus q̃ illi tum fuit, cui hoc. M. Tul. pro turpi crimine obiectauit. Hæc me audiente Castritius, & quædam alia ad eam rem conducentia Romane, & seuere dixit, plerisq; autem ex iis qui audierant, requirebant, cur soleatos di-

xisset, qui gallicas, nō soleas haberent? Sed Castritius profectò sane, atq; incorrupte locutus est. Omnia .n. ferme id genus, quibus plantarum calces tantum infime teguntur, cætera prope nuda, & teretibus habenis iuncta sunt, soleas dixerunt. Nonnunq̄ uoce græca crepidulas. Gallicas autem uerbum esse opinor nouum, non diu ante ætatem. M. Ciceronis usurpari cœptum. Itaq; ab eo ipso positum est in secunda Antonianarum. Cum gallicis inquit & lacerna cucurristi. Neq; in ea significatione id apud quenq̄ alium scriptum lego, grauioris dūtaxat auctoritatis scriptorem, sed (ut dixi) crepidas, & crepidulas, prima syllaba correpta id genus calciamentum appellauerunt, quod græca κρηπῖδας, idest crepidulas. Eiusq; calciamenti sutores crepidarios dixerunt. Sempronius Asellio in libro rerum gestarum quartodecimo. Crepidarium inquit cultellum rogauit à crepidario sutore.

Comprecationes, quæ ritu Romano fiunt Dis, expositæ sunt, in libris sacerdotum, inter quas Marti Nerienem tribuūt, & q̄d Neriene, seu Nerio nomē importet.
Caput XXII.

COmprecationes deorum immortalium, quæ ritu Romano fiūt, expositæ sunt in libris sacerdotum populi Ro. & in plerisq; antiquis orationibus. In iis scriptum est Luam Saturni, Salaciam, Neptunni, Horam Quirini, Iurites Quirini, Maiam Volcani, Nerien Iunonis, Moles Martis. Nerienē Martis. Ex quibus id, quod postremum posui, sic ple-

rosq; dicere audio, ut primam in eo syllabam produ-
cant, quo græca modo dicant νηρεΐδας, idest nereidas
maris deas. Sed qui probe locuti sunt. primam corre-
ptam dixerunt tertiam produxerunt. Est enim rectus
casus uocabuli. sicut in libris ueterum scriptum est. Ne
rio, q̄q̄. M. Varro in satura menippæa, quæ inscribitur
σκιαμαχία. i. umbratilis pugna uel κριομαχία. i.
arietum, pugna non nerio, sed neriones uocatiue di-
cit, in his uersibus.

Teanna, & peranna, panda, telato, pales,
Nerienes, minerua, fortuna, ac Ceres.

Ex quo nominandi quoq; casum eũdem fieri necessum
est. Sed nerio à ueteribus sic declinatur quasi Anio.
Nam perinde ut anienem, sic nerienem dixerunt, ter-
tia syllaba producta. Id autem, siue nerio, siue nerie-
nes est, sabinum uerbum est. Eoq; significatur uirtus,
& fortitudo, itaq; ex claudiis, quos à sabinis oriundos
accepimus, qui erat egregia, atq; præstanti fortitudi-
ne, Nero appellatus est; sed id sabini à græcis accepisse
uidentur, qui uincula, & firmamẽta membrorũ νεῦρα
idest neruos dicunt. Vnde nos quoq; latine neruos ap-
pellamus, Nerio igitur Martis uis, & potentia, & ma-
iestas quædam esse Martis demonstratur. Plautus aũt
in truculento, coniugem esse Nerienẽ Martis dicit. Atq;
id sub persona militis in hoc uersu. Mars peregre ad-
ueniens salutat Nerienem uxorem suam. Super ea re
audiui non incelebrem hominem dicere, nimis comice
Plautum imperito, & incondito militi falsam nouamq;
opinionem tribuisse, ut Nerienem coniugem esse mar-
tis putaret. Sed id perite magis, q̄ comice dictum in-

telleget, qui leget. Cn. Gelii annalem tertiũ in quo scriptum est. Hersiliam, quom apud. T. Tatium uerba faceret, pacemq; oraret, ita precatam esse. Neria Martis te obsecro pacem date, ut liceat nuptiis propriis, & prosperis uti, quod de tui coniugis consilio contigit uti nos itidem integras raperent, unde liberos sibi, & suis posteris, patriæ pararent. De tui inquit coniugis consilio, Martem scilicet significans, per quod apparet non esse id poeticæ à Plauto dictum, sed eam quoq; traditionem fuisse, ut Nerio à quibusdam uxor esse Martis diceretur. Inibi autem animaduertendum est, quod Gelius Neria dicat per a literā, nō nerio, neq; Nerienes. Præter Plautum etiam. Præterq; Gelium. Licinius imbrex uetus comœdiarum scriptor in fabula quæ Neæra inscripta est, ita scripsit.

Nolo ego Neæram te uocent, sed Nerienem.

Cum quidem Marti es in connubium data. Ita autem senarii numerus huiusce uersus habet, ut tertia in eo nomine syllaba, contra quam supra dictum est corripienda sit. Cuius sonitus q̄ta apud ueteres indifferentia sit notius est, q̄ ut plura in id uerba sumenda sint. Ennius autem in primo annali in hoc uersu. Nerienē Mauortis. Et hercle, nisi quod minime solet numerum seruauit primam syllabam intendit, tertiam corripuit. Ac ne id quidem prætermittendum puto, cuiusmodi est, q in commentario quodam Serui Claudi scriptum inueni. Nerio dictum quasi nerio hoc est sine ira & cū placiditate, ut eo nomine mitem tranquillumq; fieri Martem precemur. Ne enim particula ut apud græcos, ita plerunq; in latina quoq; lingua priuatiua est.

M. Catonis consularis & censorii pulcherrima expro bratio contra philosophantes nomine & non re.

Caput XXIII.

M. Cato consularis & censorius publicis iam priuatisq; opulentis rebus uillas suas inex cultas, & rudes'ne tectorio quidem prælitas fuisse dicit, ad annum usq; ætatis suæ septuacensimum, atq; ibi postea his uerbis utitur. Neq; mihi inqt ædificatio, neq; uasum, neq; uestimentum ullum est in manu preciosum, neq; preciosus seruus, neq; ancilla. Siquid est inquit quo utar, utor. Si non est, ego sum, cuiq; per me uti, atq; frui licet. Tum deinde addit, uitio uertunt, quia multa egeo. At ego illis, quia nequeūt egere. Hæc mera ueritas Thusculani hominis, egere se multis rebus, & nihil tamē cupere dicentis, plus her cle promouet ad exhortandam parsimoniam, sustinendamq; inopiam quam græcæ istorum præstigiæ philosophari sese dicentium, umbrasq; uerborum inanes fingentium, qui se nihil habere & nihil tamen egere, ac nihil cupere dicunt, quom & habendo & egendo & cupiendo ardeant.

Quæsitum tractatumq; quid sint manubiæ, atq; inibi dicta quædam de ratiōe utendi uerbis pluribus idē significantibus. Caput XXIIII.

In fastigiis fori Traiani Simulachra sunt sita circum undiq; inaurata equorū, atq; signorum militarium, subscriptumq; est ex maubus. quærebat. Fauorinus, quom in area fori ambularet, & amicum suum consulem operiretur, causas pro tribunali cognoscentem, nosq; tunc eū sectaremur,

quærebat inquam, quid nobis uideretur significare proprie manubiarum illa inscriptio. Tum quispiã qui cum eo erat, homo in studiis doctrinæ multi, atq; celebrati nominis. Ex manubiis inquit significat ex præda, manubiæ enim dicuntur præda, quæ manu capta est. Etiam si inquit Fauorinus, opera mihi princeps, & prope omnis in literis, disciplinisq; græcis sumpta est, non usq; eo tamen infrequens sum uocum latinarum, quas subsiciuo, atq; tumultuario studio colo, ut hanc ignorem interpretationem uulgariam, quod esse dicantur manubiæ præda. Sed quæro an, M. Tullius uerborum homo diligentissimus in oratione quam dixit de lege agraria calendis ianuarii contra Rullum, inani, & inlepida geminatione iunxerit manubias, & prædam, si duo hæc uerba idem significant, neque ulla re aliqua dissident. Atq; ut erat Fauorinus egregia quadã uel diuina memoria, uerba ipsa, M. Tulli statim dixit, ea nos adscribimus hic, prædam, manubias, sectionem, Castra deniq; Cn. Pompei, sedente imperatore decemuiri uendent. Et infra itidem duo hæc simul iunctim posita dixit, ex præda, ex manubiis, ex auro coronario. Ac deinde ad eum conuertit, qui manubias eẽ prædam dixerat. Et uidetur'ne tibi inquit utroq; in loco. M. Cicero duobus uerbis idem, sicuti tu putas significantibus inepte & frigide eẽ usus? Ac tali ioco dignus, quali apud Aristophanem facetissimum comicorũ Euripedes Aeschylum insectatus est, quom ait.

δὶς ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς αἴσχυλος,
ἥκω γὰρ εἰς γῆν φησὶ, καὶ κατέρχομαι.
τὸ κατέρχομαι ἥκω δὲ ταυτόν ἐστι

νή μὰ δί' ὥσπερ εἴτις εἴποι γείτονι,
χρῆσον σύ μάκτραν. εἰ δὲ βούλει, κάρδοπον. i.
Bis idem nobis dixit sapiens æschylus.
Venio enim ad terram inquit, & accedo postliminio.
Ast uenio idem est, quod accedo postliminio,
Ita per iouem, atq; si quis uicino autumet,
Accōmoda tu mactrā, uel si libet arcā panariam. Ne-
quaq̄ uero inquit ille talia uidētur, quale est μάκτραν
καὶ κάρδοπον. i. mactra & arca panaria, quæ à poe-
tis uel oratoribus græcis, nostrisq; celebrandæ & or-
nandæ rei gratia, duobus eadem pluribus'ue nomini
bus frequentantur. Quid igitur inquit Fauorinus, ua
let hæc repetitio instauratioq; eiusdem rei, sub alio no
mine in manubiis & in præda? Nū ornat, ut alioquī so
let orationem? Num eā modulatiorem aptioremq; red-
dit? Num onerandi uel exprobrandi criminis cā, ex-
aggerationem aliquam speciosam facit? Sicuti in libro
eiusdem. M. Tulli, qui de constituendo accusatore est,
una eademq; res pluribus uerbis uehementer, atque
atrociter dicitur Siciliā tota, si una uoce loqueretur,
hoc diceret. Quod auri, quod argenti, quod ornamen-
torū in meis urbibus sedibus, delubris fuit. Nā quom
urbes totas semel dixisset, sedes, delubraq; addidit,
quæ sunt ipsa quoq; in urbibus. Item in eodem libro si
mili modo. Siciliam inquit prouinciam. C. Verres p trī
ennium depopulatus esse, siculorum ciuitates uastasse,
domos exinanisse, fana spoliasse dicitur, hæc qd uide-
tur, quom siciliam ꝓuinciam dixerit, atq; ēt insuper cī
uitates addiderit domos ēt & fana, quæ infra posuit,
cōprehēdisset uerba hæc itē multa, atq; uaria depopu

latus esse, uastasse, exinanisse, spoliasse. Nō ne unam & eandem uim in se se habent? Sane, sed quia cum dignitate orationis, & cum graui uerborum copia dicuntur, q̄q̄ eadem fere sint, & ex una sententia oriantur, plura tamē esse existimātur, quoniam & aures & animū sæpius feriunt, hoc ornatus genus in crimine uno uocabulis multis atq; sæuis extruendo, ille iam tunc M. Cato antiq̄ssimus in orationibus suis celebrauit, sicuti in illa quæ inscripta est de decē hominibus, cū Thermum accusauit, q̄ decem liberos homines eodē tempore interfecisset, his ce uerbis eandē rem omnibus significantibus usus est, Quæ quoniā sunt eloquentiæ latinæ tunc primū exorientis lumina uerba quædā subluſtria, libitum est ea mihi ἀπομνημονεύειν. i. cōmemorare. Tuū nefariū facinus peiore facinore operire postulas, sucadias humanas facis, decem funera facis, decem capita libera interficis, decem hominibus uitā eripis indicta caussa, iniudicatis, indemnatis. Item M. Cato in orationis principio, quā dixit in Senatu p̄ Rhodiensibus, cum uellet res nimis prosperas dicere tribus uocabulis idē sentientibus dixit. Verba eius hæc sunt. Scio solere pleris q̄ hominibus in rebus secundis, atque prolixis, atq; prosperis animum excellere, atque superbiam, atq; ferocitatem augescere. Itidem Cato ex originum septimo in oratione quam cōtra Ser. Galbā dixit, cōpluribus uocabulis super eadem re usus est. Multa me dehortata sunt huc p̄dire, anni, ætas, uox, uires, senectus, uerum enimuero cum tantam rempublicam agier arbitrarer. Sed ante omnis apud Homerū eiusdem rei atq; sententiæ luculenta exaggeratio est.

Ἕκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγε ζεύς. ἔκ τε κονίης. ἔκ τ' ἀνδροκτασίης. ἔκ θ' αἵματος. ἔκ τε κυδοιμοῦ. idest

Hectora de iaculis de puluere Iupiter, & de.
Cæde uirum abduxit, de sanguine, deq; tumultu.

Item alio in uersu.

ὑσμῖναί τε. μάχαι τε. φόνοι τ' ἀνδροκτασίαι τε. idest

Prælia, conflictus, cædes, hominumq; necatus.

Nam cum omnia ista utrobiq; multa, & cõtinua nomina nihil plus demõstrent, q̃ prælium, huius tamẽ rei uaria facies delectabiliter ac decore multis, uariisq; uerbis depicta est. Neq; nõ illa quoq; apud eundẽ poetam una in duobus uerbis sententia cũ egregia ratiõe repetita est. Idæus. n. cum inter Aiacem & Hectorẽ decertantes armis intercederet, is ad eos uerbis usus est.

μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε μηδὲ μάχεσθον. idest

Neu dulces pueri pugnate, aut cernite ferro.

In quo uersu non oportet alterum uideri uerbũ, idẽ q̃d superius significans supplendi numeri caussa, extrinsecus additum, & cõsarcinatum. Est. n. hoc inane admodum & futile. Sed cum in iuuenibus gloriæ studio flagrantibus peruicaciã, ferociamq;, & cupidinẽ pugnæ leniter tamen ac placidæ obiurgaret, atrocitatem rei & culpã perseuerandi bis idẽ dicendo alio, atq; alio uerbo auxit, inculcauitq;. duplexq; eadem cõpellatio admonitionem facit instantiorem. Ne illa quidem eiusdem significationis repetitio ignaua & frigida uideri debet.

μνηστῆρες δ' ἄρα Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε ἤρτυον. Idest

Telemachoq́; proa letum, fatumq́; profecto
Condibant, ꝙ bis idem dixerit. θάνατον καὶ μόρον. i. letum, & fatum. Indignitas enim moliendæ tam acerbæ tamq́; iniustæ necis, miranda mortis iteratione deflera est. Cæterum quis tam obtuso ingenio est, qui non intellegat πολεμίζετε καὶ μάχεσθον. idest bellate et pugnate, uerba idem duo significantia non frustra posita esse, ut illa quoq;.

Βάσκ' ἴθι οὖλε ὄνειρε, καὶ βάσκ' ἴθι, ῥῖγ ταχέως. Vade. I. somnium agens, & alibi, uade & perge iri citata, neq; ἐκ παραλλήλου. i. ex geminatione ut quidam putant, sed hortamentatum esse acre imperatæq́; celeritatis. Verba quoq; illa. M. Ciceronis in L. Pisonem trigemina, etiam si duræ auris hominibus non placent, nō uenustatem modo numeris quæsiuere, sed figuram simulationemq́; oris pluribus simul uocabus uerberauerunt. uultus deniq; inquit totus, qui sermo quidam tacitus mentis est hic in fraudem homines impulit. hic eos quibus erat ignotus decepit, fefellit, induxit. Quid igitur simile est inquit apud eundem in præda & manubiis? Nihil profecto istiusmodi, Nam neque ornatus fit additis manubiis, neq; exaggeratius, modulatius'ue, sed aliud omnino præda est, ut in libris rerum, uerborumq́; ueterum scriptum est, aliud manubiæ. Nam præda dicitur corpora ipsa rerum quæ capta sunt. Manubiæ uero appellatæ sunt pecunia à quæstore ex uenditione prædæ redacta, utrumq; ergo dixit M. Tullius cumulandæ inuidiæ gratia decemuiros ab

latrros,persecuturos'q; prædam,quæ nondum esset uēnundata,& pecuniam quæ ex uenditione prædæ perceptæ esset. Itaq; hæc inscriptio quam uidetis, Ex manubiis,non res corporaq; ipsa prædæ demonstrat (Nihil enim captum est horum à Traiano ex hostibus) sed facta esse hæc,comparataq; ex manubiis, idest ex pecunia prædaticia declarat. Manubiæ enim sunt,sicuti idē dixi,non præda,sed pecunia per quæstorem populi Romani ex præda uendita contracta. Quod per quæstorem autem dixi,intellegi nunc oportet præfectum ærario significari. Nam cura ærarii à quæstoribus ad præfectos tranlata est. Est tamen nonnusq; inuenire ita scripsisse quosdam non ignobiles scriptores, ut aut temere,aut incuriose prædam pro manubiis, & manubias pro præda posuerint, & tropica quadam figura mutationem uocabuli fecerunt. Quod facere concessum est scite id peritéq; facientibus. Sed enim,qui proprie atque signate locuti sunt,sicuti hoc in loco. M. Tullius, manubias pecuniam dixerunt.

Verba. P. Nigidi quibus dicit,in nomine Valeri in casu uocandi.primam syllabam acuendam esse. Et item alia ex eiusdem uerbis ad rectam scripturam pertinentia. Cap. XXV.

P. Nigidi uerba sunt,ex commentariorū grāmaticorum uicesimoquarto hominis in disciplinis doctrinarum omnium præcellentis. Deinde inquit uocatio qui poterit seruari, si non sciemus in nominibus ut Valeri,utrum interrogandi, aut uocandi sint. Nam interrogandi secunda syllaba

ſuperiore tono eſt q̃ prima. Deinde nouiſſima dicitur. At in caſu uocandi ſummo tono eſt prima. Deinde gradatim deſcendũt. Sic quidem. P. Nigidius dici praecipit. Sed ſiquis nunc Valerium appellans. in caſu uocandi. ſecundum id praeceptum Nigidii acuerit primã, non aberit quin rideatur. Summum autem tonum προσῳδίαν, ideſt uoculationem acutam dicit, & quem accentum nos dicimus uoculatiõem appellat, & caſum interrogandi, eum dicit, quem nunc nos genetiuum dicimus. Id quoq; in eodem libro Nigidiano animaduertimus. Si huius inquit amici, uel huius magni ſcribas unum, i, facito extremum. Sin uero hi magnei, hi amicei caſu multitudinis recto tum, ante, i, ſcribendum erit e. Atq; idipſum facies in ſimilibus. Item ſi huius terrei ſcribas, i, litera ſit extrema. Si huic terrae per e ſcribendum eſt. Item mei qui ſcribit in caſu interrogãdi, uelut quom dicimus mei ſtudioſus, per i, unũ ſcribat non per e, ac quom mei, tum per e, & i, ſcribendum eſt, quia dandi caſus eſt. Haec nos auctoritate doctiſſimi hominis adducti, propter eos qui harum quoq; rerum ſcientiam quaerunt, non praetermittenda exiſtimauimus.

De uerſibus quos Vergilius ſectatus uidetur Homeri ac Parthenii. Cap. XXVI.

P*Arthenii poetae uerſus eſt,* (Γλαύκῳ καὶ νηρεῖ καὶ ἐναλίῳ μελικέρτῃ.

Glauco, nereiq;, atq; maris genio melicertae.

Eum uerſum Vergilius aemulatus eſt. Itaq; fecit duobus uocabulis uenuſte immutatis patrẽ, glauco & pano-

pææ, & inoo meliartæ. Sed illi Homerico nō sanè rem parem neq; similē fecit. Esse.n. uidetur Homeri simplicior, & sincerior. Verglii autem νεωτερικότερος, id est oudacior, & iuuenilior, & quodam quasi ferrumine immisso fucatior.

ταῦρον δ' ἀλφειῷ ταῦρον δὲ ποσειδάωνι. idest Taurum autem alpheo, neptunno tum quoq; taurum. Taurum neptunno, taurum tibi pulcher Apollo.

De sententia Panæti philosophi, quā scripsit in lib. de officiis secundo qua hortatur, ut homines ad cauendas iniurias in omni loco intenti, paratiq; sint.

Caput XXVII.

Legebatur Panæti philosophi lib. de officiis secundus, ex tribus illis inclytis libris, quos M. Tullius magno cū studio, maximoq; opere æmulatus est. Ibi scriptum est, tum multa alia ad bonam frugem ducentia, tum uel maxime quod esse hærereq; in animo debet. Id aūt est ad hanc fermè sententiam. Vita inquit hominum qui ætatem in medio rerū agunt, ac sibi suisq; esse usui uolunt, negocia pericula q; ex improuiso adsidua, & prope quotidiana fert, ad ea cauenda, atq; declinanda perinde esse oportet animo semper prōpto, atq; intento, ut sunt athletarū, qui pancratiastæ uocantur. Nā sicuti illi ad certandū uocati, proiectis alte brachiis cōsistunt, caputq; & os, ū manibus oppositis quasi uallo p̄muniunt, mēbraq; eorū ela priusq̄ pugna mota est, aut ad uitādos ictus cauta sunt, aut ad faciēdos parata, ita animus atq; mens uiri prudentis aduersus uim & petulantias iniuriarum

omni in loco, atq; in tpe prospiciens, debet esse erecta, ardua, septa, solida, expedita, nunq̃ conniuens nusq̃ aciem suã flectens. Cõsilia cogitationesq; contra fortunæ uerbera, cõtraq; insidias iniquorũ, quasi brachia & manus ptendens, nequa in re, aduersa & repentina incursio imparatis, improtectisq; nobis oboriatur.

Quòd Quadrigarius cũ multis mortalibus dixit, an quid & q̃tum differret, si dixisset cum multis hoibus.

Caput XXVIII.

VErba sunt Claudi Quadrigari ex annalium eius decimotertio. Cõcione dimissa Metellus in capitoliũ uenit, cũ multis mortalibus. Inde quom domũ pficisciatur tota ciuitas eum reduxit. Cum his liber eaq; uerba. M. Frõtonis nobis ei, ac pleris q; aliis assidẽtibus legerentur, & cuidã, haud sane uiro indocto, uideretur multis mortalibus, p hominibus multis ineptæ frigideq; in historia, nimis'que id poeticè dixisse, Tum Frõto illi cui hoc uidebatur, An tu inquit aliarũ hõ rerum iudicii elegantissimi, mortalibus multis ineptũ tibi uideri & frigidũ dicis? Nil autẽ arbitrare caussæ fuisse, q uir modestius, atq; puri & p pe quotidiani sermonis mortalibus maluit, q̃ hoibus diceret. Eandemq; credis futurã fuisse multitudinis demonstratione, si cũ multis hoibus, ac nõ cũ multis mortalibus diceret? Ego qdẽ inqt sic existimo, nisi me scriptoris istius omnisq; antiquæ orationis amor, atq; ueneratio cæco esse iudicio facit, lõge lateq; esse amplius plixius, fusius in significãda totius, ppe ciuitatis multitudine mortales q̃ hoies dixisse. Nãq; multorũ homi

num appellatio intra modicũ quoq; numerũ cohiberi, atq; includi pôt. Multi aũt mortales nescio quo pacto & quodã sensu inenarrabili omne ferè genus, qđ in ciuitate est, & ordinũ, & ætatum, & sexus cõprehẽdũt. Quod. s. Quadrigarius ita (ut res erat) ingẽtum atq; ꝑmiscuã multitudinẽ uolens ostendere, cũ multis mortalibus Metellum in capitoliũ uenisse dixit ἐκφαντικώτερον. i. expressius, q̃ si cũ multis hoibus dixisset. Ea nos oia quæ Fronto dixit, cum ita ut par erat nõ ad probantes tantũ, sed admirãtes quoq; audiremus, Vide te tamẽ inquit, ne existimetis semꝑ atq; in omni loco mortales multos, ꝓ multis hoibus dicendum. Ne planẽ fiat græcum illud de Varronis satura ꝓuerbium, τὸν ἐπὶ τῇ φακῇ μῦθον. i. in lente fabulã. Hoc iudicium Frontonis ẽt in paruis minutisq; uocabulis, nõ prætermittendũ putaui, ne nos forte fugeret lateretq; subtilior, huiuscemodi uerborũ consideratio.

Nõ hactenus esse faciẽ, quã uulgo dicitur. Ca. XXIX.

Animaduertere est pleraq; uerborum latinorum, ex ea significatiõe in qua nata sunt, decessisse, uel in aliã lõge, uel in ꝓximam, eamq; decessionẽ factã esse consuetudine, & inscitia temere dicentiũ, quæ cuiusmodi sint nõ didicerint. Sicuti qđã faciem esse hominis putant, os tantũ, & oculos, & genas, qđ græci πρόσωπον. i. personã dicũt. Quãdo facies sit forma oĩs, & modus, & factura quædã corporis totius. à faciendo dicta, ut ab aspectu spẽs, & a fingendo figura. Itaq; Pacuuius in tragœdia quæ Niptra inscribitur, faciẽ dixit hominis ꝓ corporis lõgitudine.

Aetate inquit integra, feroci ingenio, facie, pcera uirũ. Non solum autem in hominum corporibus, sed etiã in rerum cuiusq; modi aliarum facies dicitur. Nam montis & cœli & maris facies si tempestiue dicatur probe dicitur. Sallustii uerba sunt ex historia secunda. Sardinia in Africo mari, facie uestigii humani in orientem, q̃ in occidentem latior prominet. Ecce autem id quoque in mẽtem uenit, q etiam Plautus in penulo, faciem pro totius corporis coloris & habitu dixit.

Verba Plauti hæc sunt

Sed earum nutrix, qua sit facie mihi expedi.
Statura non magna corpore aquilost.
Ipsa ast specie uenusta ore atq; oculis pernigris, formã qdem Hercle uerbis depinxit probe. Præterea memini Quadrigarium in undeuicensimo faciem pro statura, totius q; corporis figura dixisse.

Quid sit in satura. M. Varronis caninum prandium. Caput XXX.

Laudabat uenditabatq; se nuper quispiam in libraria sedens, homo inepte gloriosus, tanq̃ unus esset sub omni cœlo saturarum, M. Varronis enarrator, quas partim cynicas, aliæ menippæas appellant, & iaciebat inde quædam nõ admodum difficilia, atq; coniicienda adspirare posse neminem dicebat. Tum forte eum ego librum ex iisdem saturis ferebã, qui ὑδροκύων. i. aquarigens inscriptus est. Propius igitur accessi, & nosti inquã magister uerbum illud scilicet uems. Egregiam musicam, quæ sit ab scondita, eã esse nulli rei. Oro ergo te legas hos uersus

paucolos,

paucolos, & prouerbii istius, quod in his uersibus est sententias dicas mihi. Lege inquit tu mihi potius, quæ non intellegis ut ea tibi ego enarrem. Quonam inquã pacto legere ego possum quæ non adsequor? Indistincta namq; fient, & confusa quæ legero, & tuam quoq; impedient intentionem. Tunc aliis etiam qui ibi aderant compluribus idem comprobantibus, desiderantibusq;, accapit à me libru ueterem fidei spectatæ luculentæ scriptum. Accapit autem inconstantissimo uultu & mœstissimo. Sed quid deinde dicam? Non audeo hercle postulare ut id credatur mihi. Pueri in ludo rudes, si eum librum accepissent, non ii magis in legendo deridiculi fuissent. Ita & sententias interscidebat, & uerba corrupte pronũciabat. Reddit igitur mihi librum multis iam ridentibus. Et uides inquit oculos meos ægros, adsiduisq; lugubrationibus prope iam perditos? Vix ipsos literarum apices potui comprehendere. Cum ualebo ab oculis reuise ad me, & librum istum tibi totum legam. Recte inquam sit oculis magister tuis. Sed in quo illis nihil opus est id rogo te dicas mihi. Caninum prãdium in hoc loco quem legisti, quid significat? Atq; ille egregius nebulo, quasi difficili quæstione perterritus exurgit statim. Et abiens non inquit paruã rem quæris. Talia ego gratis non doceo. Eius autem loci in quo prouerbium est, uerba hæc sunt, non uides apud Mnestheum scribi, tria genera esse uini, nigrum, album, mediũ. Quod uocant κίῤῥον giluum, & nouum, uetus, medium, & efficere nigrum uires, album urinam, medium πέψιν idest concoctionem. Nouum r. frigerare, uetus calefacere, medium uero esse prandium caninũ. Quid

significat prandium caninũ, rem leuiculam diu & anxie quæsiuimus. Prandium autem abstemium, in quo nihil uini potatur caninum dicitur, quoniam canis uino caret. Cum igitur medium uinum appellasset, quod neque nouum esset, neq; uetus, & plerunq; homines ita loquantur, ut omne uinum, aut nouum esse dicant, aut uetus, nullam uim habere significauit, neq; noui, neq; ueteris, quod medium esset. Idcirco p uino non habendum, quia neq; refrigeraret, neq; calefaceret. refrigerare id dicit, qđ græce dicitur ἀναψύχειν.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER .XIIII.

Dissertatio Fauorini philosophi aduersus eos qui chaldæi appellantur, & ex cœtu motibusq; siderum & stellarum facta se hominum dicturos pollicentur.

Caput Primum.

Duersum istos qui sese chaldæos, seu genethliacos appellant, ac de motu, deq; positu stellarum dicere posse quæ futura sunt profitentur, audiuimus quondam Fauorinum philosophũ Romæ græce disserentem egregia, atq; inlustri oratione, exercendi'ne, aut ostendendi gratia in-

genii, an ꝙ ita serio iudicaretq; existimaret, non habeo dicere. Capita autem locorum argumentorumq́;, quibus usus est, quoad eius meminisse potui, egressus ibi ex auditione propere annotaui. Eaq́; fuerunt ad hãc ferme sententiam. Disciplinam istam chaldæorum tantæ uenustatis non esse, quantæ uideri uolunt. Neque eos principes eius, auctoresq; esse, quos ipsi ferant, sed id præstigiarum atque offuciarum genus commentos esse homines ærusatores, & cibum, quæstumq; ex mẽdaciis captantes, atque eos quoniam uiderent terrena quædam inter homines sita, cœlestium rerum sensu, atque dictu moueri, quale est, ꝙ oceanus, quasi lunæ comes cum ea simul senescat, adulescatq;, hinc uidelicet sibi argumentum ad persuadendum parauisse, ut crederemus omnia rerum humanarum, & parua, & maxima, tanquam stellis, atque syderibus euincta duci, & regi. Esse autem nimis q̃ ineptum, absurdumque, ut quoniam æstus oceani cum lunæ curriculo congruit, negocium quoq; alicuius quod ei forte de aquæductu cum riualibus, aut de communi pariete cum uicino apud iudicem est, ut existimemus id negocium, quasi habena quadam de cœlo uinctum gubernari. Quod & si ui & ratione quapiam diuina fieri potest, nequaquam tamen id censebat in tam breui, exiguóque uitæ spatio, quantouis hominis ingenio comprehendi posse, & percipi. Sed coniectari pauca quædam ut uerbo ipsius utar, παχυμερέςερον. idest crassius, & pingui Minerua nullo scientiarum fundo concepta, sed fusa & uaga, & arbitraria, qualis longinqua oculorum acies est, per interualla media caligantium. Tolli enim

quod maximum inter deos atq; homines differt, si homines quoq; res omnis post futuras praenosceret. Ipsam deinde syderum, stellarumq; obseruationem, quã esse originem scientiae suae praedicarent, haud q̃q̃ putabat liquide consistere. Nam si principes chaldaei, qui in patentibus campis colebant stellarum motus, & uias, & discensiones, & coetus intuentes quid ex iis efficeretur, obseruauerunt, procedat inquit haec sanè disciplina, sed sub ea modo inclinatiõe coeli sub qua tunc chaldaei fuerunt. Non enim potest inquit ratio chaldaeorum obseruationis manere, si quis ea uti uelit sub diuersis coeli regionibus. Nam quanta inquit partium, circulorumq; coeli, ex deuergentia, & conuexionibus mundi uarietas fit, quis non uidet? Eaedem igitur stellae, per quas omnia diuina humanaq; fieri contendũt, sicuti ne usquequaq; pruinas, aut calores cient, sed mutant & uariant, tempestatesq; eodem in tempore alibi placidas, alibi uiolẽtas mouent, cur non euenta quoq; rerum, ac negociorum, alia efficiũt in chaldaeis, alia in getulis, alia apud Danubium, alia apud Nilum? Per autem inquit inconsequens ipsum quidem corpus & habitum tam profundi aeris, sub alio, atq; alio coeli curuamine nõ eundem manere. In hominũ autem negociis stellas istas opinari idem semper ostendere si eas ex quacunq; terra conspexeris. Praeterea mirabatur id cuiq; pro praecepto liquere. Stellas istas quas à chaldaeis & babyloniis siue aegyptiis obseruatas ferunt, quas multi erraticas, Nigidius errones uocat, non esse plures q̃ uulgo dicerentur. Posse enim fieri existimabat, ut & alii quidam planetae pari potestate essent, sine quibus recta

atq; perpetua obseruatio perfici non quiret, neq; eos tamen cernere homines possent propter exsuperantiã uel splendoris uel altitudinis. Nam & quædam inquit sydera è quibusdam terris conspiciũtur, earũq; terrarum hominibus nota sunt, sed eadem ipsa ex omni terra alia non uidẽtur & sunt aliis omnino ignotissima. Atq; ut uidemus inquit, & has tantummodo stellas, & ex una parte terræ obseruari debuisse, quæ tandem finis obseruationis istius fuit, & quæ tempora satis esse uisa sunt ad percipiendum, quid præmonstraret, aut cœtus stellarum, aut circuitus, aut transitus. Nã si isto modo cœpta fieri obseruatio est, ut animaduerteretur, quo habitu, quaq; forma, quaq; positura stellarũ aliquis nasceretur, tum deinceps ab ineunte uita fortuna eius, & mores, & ingenium, & circũstantia rerum, negociorumq;, et ad postremum finis etiam uitæ spectaretur. Eaq; omnia, ut usu uenerant literis mandarentur. Ac postea longis temporibus, quom ipse ille eodem in loco eodemq; habitu forent eadem cæteris quoq; euẽtura existimarẽt, qui eodem illo tempore nati fuissent. Si isto inquit modo obseruari cœptum est, ex ea obseruatiõe composita quædam disciplina est, nullo id pacto potest procedere. Dicant enim quot tandem annis, uel potius quot sæculis orbis hic obseruationis perfici quĩuerit. Constare quippe inter astrologos dicebat stellas istas quas erraticas dicerent, quæ esse omnium rerum fatales dicerentur, infinito prope & innumerabili numero annorũ ad eũdem locum cum eodem habitu simul omnes pfectæ sunt, regredi, ut neq; ullus obseruationis tenor, neq; memoriæ ulla effigies literarũ tãto æuo

potuerint edurare. Atq; illud etiam cuiusmodi esset, cō
siderandum putabat, quod aliud stellarum agmen foret,
quo primū tempore conciperetur homo in utero matris,
aliud postea, cum in decem mensibus proximis in lucē
ederetur. Quærebatq; qui conueniret diuersam super
eodem fieri demonstrationem, si ut ipsi putarēt, alius
atq; alius earūdem stellarum situs, atq; ductus, alias
atq; alias fortunas daret? Sed & nuptiarum tempore,
ex quibus liberi quærerentur, atq; ipso etiam illo ma
ris atq; fœminæ coitu iam declarari oportere dicebat
certo quodam & necessario stellarū ordine, quales, qua
liq; fortuna homines gignertur, ac multo ēt anteq̄ pa
ter ipse atq; mater noscerentur, ex eorū genitura debu
isse iam tum prospici, qui nam olim futuri essent, quos
ii creaturi forent & supra longe, atq; longe per infini
tum, ut si disciplina ista fundamēto aliquo ueritatis ni
xa est, centesimo usq; ab hinc sæculo, uel magis primo
cœli, atq; mundi exordio, atq; inde iam deinceps conti
nua significatione, quotiens generis auctores eiusdē
hominis nascerentur stellæ istæ præmonstrare debue
rint. qualis, qualiq; fato futurus sit quisquis hodie na
tus est. Quo autem inquit pacto credi potest uniuscuiuſ
q; stellarum formæ & positionis sortem, atq; fortunam
uni omnino homini certāq;, destinatam esse: Eamq; for
mam post longissima sæculorum spatia restitui, si uitæ
fortunarumq; eiusdem hominis indicia, in tam breui
bus interuallis per singulos maiorū eius gradus perq;
infinitum successionum ordinem, tam sæpe, ac tā mul
tipliciter, eadem ipsa, non eadem stellarum facie deno
tantur. Quod si id fieri potest eaque diuersitas, atque

uarietas admittitur, per omnis antiquitatis gradus ad significanda eorum hominum, qui post nascendi exordia, imparilitas hæc turbat obseruationem, omnisq; ratio disciplinæ confunditur, iam uero id minime ferendum censebat, quod nō modo casus & euenta quæ euenirent extrinsecus, sed consilia quoq; hominum ipsa & arbitria, & uarias uoluntates, adpetitiones, q; & declinationes, & fortuitos repentinosq; in leuissimis rebus animorum impetus, recessusq; moueri, agitariq; desuper è cœlo putarent. Tanq̄ quod si forte ire in balneas uolueris, ac deinde nolueris, atq; id rursum uolueris, nō ex aliqua dispari uariaq; animi agitatione, sed necessaria quadam errantium syderum reciprocatione contigerit, ut planè homines, nō quod dicitur λογικὰ ζῶα, idest rationalia animalia, sed ludicra et ridenda quædam, νευρόσπαστα, idest neruis mouentia esse uideantur, si nihil sua sponte, nihil arbitratu suo faciunt, sed ducentibus stellis, & aurigantibus. Ac si inqt potuisse prædici, affirmant. Pyrrhus ne rex, an Manius Curius prœlio uicturus esset, cur tandem nō de alea quoq;, ac de calculis, et alueolo audeāt dicere, quisnā ibi ludentium uincat. An uidelicet magna sciunt, parua nesciunt: & minora maioribus imperceptiora sunt? Sed si magnitudines rerū sibi uindicant, magisq; esse pspicuas, & facilius cōprehendi posse dicunt, uolo inqt mihi respōdeant, qd in hac totius mūdi cōtemplatione præstantis naturæ operibus in tam paruis atq; breuibus negotiis fortunisq; hominū magnū putant? Atq; id uelim ēt inquit respondeant, si tam paruum, atq; rapidum est momentum temporis, in quo

homo nascens fatum accipit, ut in eodem illo puncto sub eodem circulo cœli, plures simul ad eandem competentiam nasci non queant, & si idcirco gemini quoque non eadem uitæ sorte sunt, quoniam non eodem temporis puncto editi sunt, peto inquit respondeant, cur sum illum temporis transuolantis, qui uix cogitatione animi comprehendi potest, quonam pacto aut consulto adsequi queant, aut ipsi per spicere, & deprehēdere, quom in tam præcipiti dierum nocliumq; uertigine, minima momenta ingentes facere dicant mutationes? Ad postremum autem, & quid esset quod aduersum hoc dici posset requirebat, quod homines utriusq; sexus omnium ætatum, diuersis stellarum motibus in uitam editi, regionibus sub quibus geniti sunt longe distantibus, omnes tamen isti, aut hiantibus terris, aut labentibus tectis, aut oppidorum expugnationibus, aut eadem in naui fluctu obruti, eodem genere mortis, eodemq; ictu temporis interirent? Quod scilicet inquit nunquam eueniret, si momenta nascendi singulis attributa, suas unumquidq; leges haberent, quod si quædam inquit in hominum morte, atq; uita etiam diuersis temporibus editorum, per stellarum pares quosdam postea conuentus paria nōnulla, & consimilia posse dicuntur obtingere, cur non aliquando possint omnia quoque paria usu uenire, ut existant per huiuscemodi stellarum concursiones & similitudines. Socratæ simul & Aristhenæ, & Platones multi, genere, forma, ingenio, morbus, uita omni, & morte pari, quod nequaq̄ inquit prorsus fieri potest. Non igitur hac caussa probe uniquevunt aduersum hominū impares ortus, interitus pares.

illud autem condonare se iis dicebat, quòd nō id quoq; requirerent, si uitæ mortisq; hominum, rerumq; humanarum omnium, tempus & ratio, & caussa in cœlo, & apud stellas foret, qd de muscis, aut uermiculis, aut echinis, multisq; aliis minutissimis, terra mariq; animantibus dicerent? An ista quoq; iisdem quibus homines legibus nascerentur, iisdemq; itidem extinguerentur, ut aut ranunculis quoq; & culicibus nascendi fata sint de cœlestium syderum motibus attributa, aut si id non putarent, nulla ratio uideretur, cur ea syderum uis in hominibus ualeret, deficeret in cæteris. Hæc nos sicca & incondita, & propemodum ieiuna oratiōe adtingimus. At Fauorinus, ut hominis ingeniū fuit, utq; græcæ facundiæ copia simul & uenustas, latius ea & amœnius, & splendidius, & profluentius exequebatur. Atq; identidem commonebat ut caueremus, ne qua nobis isti sycophantæ ad faciendam fidem irreperent, q uiderentur quædam interdum uera effutire, aut spargere. Non enim comprehensa inquit, neq; definita, neq; percepta dicunt, sed lubrica, atq; ambagiosa coniectatione nitentes inter falsa, atq; uera pedetentim quasi per tenebras ingredientes eunt. Et aut multa tētando incidunt repente imprudentes in ueritatē, aut ipsorum qui eos consulunt, multa credulitate ducētes, perueniunt callide ad ea, quæ uera sunt, & idcirco uidentur in præteritis rebus q̄ futuris ueritatem facilius imitari. Ista tamen omnia, quæ aut temere, aut astute uera dicunt, præ cæteris inquit quæ mentiuntur, pars ea non sit millesima. Hæc autem quæ dicentem Fauorinum audiuimus multa etiam memini poetarum uete-

rum testimonia confirmare, quibus huiuscemodi ambages fallaciásque confutantur. Ex quibus est Pacuuianum illud. Nam si qui quæ eueniunt a sunt præuideant æqui perent Ioui. Item Accianũ illud. Nihil inquit credo auguribus, qui aures uerbis diuitãt alienas, suas ut auro locupletent domus. Item Fauorinus deterrere uolés & depellere adulescentes à genethliacis istis, & quibusdam aliis id genus qui prodigiosis artibus futura omnia dicturos pollicentur nullo pacto adeundos esse, consulendosq; huiuscemodi argumentis concludebat. Aut aduersa inquit, euentura dicunt, aut prospera. Si dicunt prospera & fallunt miser fies frustra expectando. Si aduersa dicunt & mentiuntur, miser fies frustra timendo. Si uera respondent, eaq; sunt nõ prospera, iam inde ex animo miser fies anteq̃ è fato fias. Si felicia promittunt, eaq; euentura sunt, tum plane duo erunt incommoda, & expectatio te spei suspensum fatigabit, & futurum gaudii fructum spes tibi iam defloraverit. Nullo igitur pacto utendum est istiusmodi hominibus res futuras præsagientibus.

Quemadmodum disseruit Fauorinus consultus à me super officio iudicis. Cap. II.

QVo primum tempore à Prætoribus lectus in iudices sum, ut iudicia, quæ appellantur priuata, susciperem, libros utriusq; linguæ de officio iudicis scriptos conquisiui, ut homo adulescens, à poetarum fabulis, & à rhetorum epilogis, ad iudicandas lites uocatus rem iudiciariã, quoniam uo-

ãs (ut dicitur) uiuæ penuria erat, ex mutis, q̃ aiunt, magistris cognoscerem. Atque in rerum quidem defensionibus comperendinationibusq́;, & aliis quibusdam legitimis. in rebus ex ipsa lege Iulia. & ex Sabini Massurii, & quorundam aliorum iurisperitorum commentariis commoniti, & adminiculati sumus. In his autem quæ existere solẽt, negociorum ambagibus, & in ancipiti rationum diuersarum circunstantia, nihil quicquam nos huiuscemodi libri iuuerunt. Nam & si consilia iudicibus ex præsentium caussarum statu capienda sunt, generalia tamen quædam præmonita & præcepta sunt, quibus ante caussam, præmuniri iudex, præparariq́; ad incertos casus futurarum difficultatum debeat, sicut illa mihi tunc acadit inexplicabilis reperiendæ sententiæ ambiguitas. Petebatur apud me pecunia, quæ dicebatur data numerataq́;, sed qui petebat, neque tabulis, neque testibus id factum docebat, & argumentis admodum exilibus nitebatur. Sed eum constabat uirum esse fermè bonum, notæq́; & expertæ fidei, & uitæ inculpatissimæ. Multaq́; & illustria exempla probitatis sinceritatisq́; eius expromebantur. Illum autem unde petebatur, hominem esse non bonæ rei, uitaq́; turpi & sordida, conuictumq́; uulgo in mẽdaciis, plenumq́; esse perfidiarum, & fraudum estendebatur. Is tamen cum suis multis patronis clamitabat. Probari apud me debere pecuniam datam consuetis modis, expensilatione, mensæ rationibus, chirographi exhibitione, tabularum obsignatione, testium intercessione. Ex q̃bus omnibus si nulla re p̃baretur, dimitti iam sanè oportere, & aduersariũ de calũnia dã-

nari. Quod de utriusq; aũt uita, atq; factis diceretur, frustra id fieri atq; dici. Rem enim de petenda pecunia apud iudicem priuatum agi, non apud censores de moribus. Tunc ibi amici mei quos rogaueram, in consiliũ uiri exercitati, atq; in patrociniis, & in operis fori celebres, semperq; se circum undiq; distrahentibus causis festinantes, non sedendum diutius, ac nihil esse dubium dicebant quin absoluendus foret quem accepisse pecuniam, nulla probatione solemni docebatur. Sed .n. ego homines quom considerabam alterum fidei, alterũ probri plenum spurcissimaeq; uitae ac defamatissimae, nequaquam adduci potui ad absoluendum. Iussi igitur diem diffindi, atq; inde à subselliis pergo ire ad Fauorinum philosophum, quem meo tempore Romae plurimum sectabar. Ac de hominibus, quae apud me dicta fuerãt, uti res erat, narro omnia. Ac peto, ut & ipsum illud in quo haerebam, & caetera etiam quae obseruanda mihi forent in officio iudicis, faceret me ut earum rerum essem prudentior. Tum Fauorinus religione illa cunctationis, & sollicitudinis nostrae comprobata, id quidem inquit super quo nũc deliberas, uideri potest specie tenui paruaq; esse. Sed si de omni quoq; officio iudicis praeire tibi me uis, nequaquam est uel loci huius uel temporis. Est enim disceptatio ista multiiugae, & sinuosae quaestionis multaq; & anxia cura, & circumspicientia indigens. Namq; ut pauca tibi nunc quaestiõum capita adtingam, Iam omnium primum hoc de iudicis officio quaeritur. Si iudex forte id sciat, super qua re apud eum litigatur, eaq; res uni ei priusq̃ agi coepta, aut in iudicium deducta sit, ex alio quodam negocio

cauſaq; aliquo cognita liquido & comperta ſit, neq; id tamen in agenda cauſſa probatur, oportet ne eum ſecundum ea quæ aguntur? Id etiam inquit quæri ſolet an deceat, an conueniet iudici cauſſa iam cognita ſi facultas eſſe uideatur componendi negocii, officio paulisper iudicis dilato, communis amicitiæ, & quaſi pacificatoris partes recipere. Atque illud amplius ambigi, ac dubitari ſcio, debeat ne iudex intercognoſcendum ea quæ dicto, quæſitoq; opus eſt dicere, & quærere, etiam ſi cuius ea dici, quæri intereſt, neque dicat, neque poſtulet. Patrocinari enim prorſus hoc eſſe aiunt non iudicare. Præter hæc ſuper ea quoque re diſſentitur, An ex uſu exq; officio ſit iudicis rem, cauſſamq; de qua cognoſcit, interlocutionibus ſuis ita exprimere, cõſignareq;, ut ante ſententiæ tempus ex iis, quæ apud eum in præſens con fuſe, uarieq; dicuntur, perinde ut quoq; in loco ac tempore mouetur, ſigna & indicia faciat motus, atque ſenſus ſui. Nam qui iudices inquit acres, atq; celeres uidentur, non aliter exiſtimant rem, qua de agitur indagari, comprehendiq; poſſe, niſi is qui iudicat crebris interrogationibus, neceſſariisq; interlocutionibus, & ſuos ſenſus aperiat, & litigantium deprehendat. Contra autem qui ſedatiores & grauiores putantur, negant iudicem debere ante ſententiam, dum cauſſa utrinq; agitatur, quotiens aliqua re propoſita motus eſt, totiens ſignificare quid ſentiat. Euenturum enim aiunt, ut quia pro uarietate propoſitionum, argumentorumq; alius, atq; alius, motus animi patiendus eſt, aliter, atq; aliter eadem in cauſſa, eodemq; in tempore ſentire, & interloqui uideatur. Sed

de his inquit & cæteris huiuſcemodi iudicialis officii tractatibus, & nos poſt hac, quom erit otium dicere quid ſentiamus, conabimur, & præcepta Aelii Tuberonis ſuper officio iudicis quæ nuperrime legi receſebimus. Quod autem ad pecuniam pertinet, quã apud iudiam petí dixiſti, ſuadeo hercle tibi utare. M. Catonis prudẽtiſſimi uiri conſilio, qui in oratione quã pro L. Tyrio cõtra Cn. Gellium dixit ita eſſe moribus maiorũ traditum obſeruatum' que, ut ſi quid inter duos actũ eſt, neq; tabulis, neque teſtibus planum fieri poſſit. Tum apud iudicem qui de ea re cognoſceret, uter ex iis uir melior eſſet quæreretur. Et ſi pares eſſent, ſeu boni pariter, ſeu mali, tum' illi unde petitur crederetur, ac ſecundum eum iudicaretur. In hac autẽ cauſſa de qua tu ambigis, optimus eſt q̃ petit. Vnde petitur deterrimus, & res eſt inter duos acta ſine teſtibus. Eas igitur, & credas ei qui petit, condemnesq; eum, de quo petitur, quoniam ſicuti dicis, duo pares non ſunt, & qui petit melior eſt. Hoc quidem mihi tum Fauorinus, ut uirũ philoſophũ decuit, ſuaſit. Sed maius ego, altiusq; id eſſe exiſtimaui, q̃ quod meæ ætati & mediocritati conueniret, ut cognouiſſe, & cõdemnaſſe de moribus, non de ꝓbationibus rei geſtæ uiderer, ut abſoluerem tamẽ inducere in animum non quiui, & propterea iuraui mihi non liquere, atq; ita iudicatu illo ſolutus ſum. Verba ex oratiõe. M. Catonis cuius cõmeminit Fauorinus hæc ſunt. Atq; ego à maioribus memoria ſic accepi. Si quis quid alter ab altero peteret ſi ambo' pares eſſent, ſiue boni, ſiue mali eſſent, ꝙ duo res geſſiſſent, uti teſtes non intereſſent, illi unde petitur ei potius credendum

esse. Nunc si sponsionem fecisset Gellius cum Tyrio, nō uir melior esset Gellius, q̃ Tyrius nemo opinor tam insanus esset, qui iudicaret meliorem esse Gellium q̃ Tyrium. Si non melior est Gellius Tyrio, potius oportet credi unde petitur.

An æmuli, infensiq; inter sese fuerint Xenophon & Plato. Cap. III.

QVi de Xenophontis Platonisq; uita, & moribus pleraq; omnia exquisitissime scripsere, nō abfuisse ab eis motus quosdā tacitos & occultos simultatis, æmulatiōisq; mutuæ putauere, & eius rei argumēta quædā coniectatorie ex eorū scriptis protulerunt. Ea sunt profecto huiuscemodi. q̄d neq; à Platone in tot numero libris mentio usq̃ facta sit Xenophontis, neq; itē cōtra ab eo Platonis, in suis libris, q̃q̃ uterq;, ac maxime Plato cōplurium Socratis sectatorū in sermonibus, quos scripsit, cōmeminet. Id etiā esse non sinceræ, neq; amicæ uoluntatis iudicium crediderunt, q̄ Xenophon inclyto illi operi Platonis, q̄d de optimo statu Reipublicæ ciuitatisq; administrandæ scriptum est, lectis ex eo duobus ferè libris, qui primi in uulgus exierant, opposuit cōtra, conscripsitq; diuersum regiæ administratiōis genus, quod παιδείας κύρου, idest institutionis Cyri inscriptum est, eo facto scriptoq; eius, usq; adeo permotum esse Platonem ferunt, ut quodam in libro mentione Cyri regis habita retractandi, leuandiq; eius operis, gratia, uirum quidem Cyrum nauum & strenuum fuisse dixerit παιδείας δὲ οὐκ ὀρθῶς ἧφθαι τὸ παράπαν. idest institutio-

nem autem minime recte attigisse. Hæc.n. uerba sunt de Cyro Platonis. Præterea putant id quoq; ad ista, quæ dixi, accedere φ Xenophon in libris, quos dictorum atq; factorum Socratis commentarios composuit, negat Socratem de cœli atq; naturæ caussis, rônibusq; unq̃ disputauisse. Ac ne disciplinas quidem cæteras, quæ μαθήματα. idest disciplinas græci appellant, quæ ad bene, beateq; uiuendum non pertinerent, aut attigisse, aut comprobasse. Idcircoq; turpiter eos mentiri dicat, qui dissertationes istiusmodi Socrati attribuerent, hæc autem inquiunt Xenophon cum scripsit. Platonem uidelicet notat. in cuius libris Socrates de physica & musica & geometria disserit. Sed enim de uiris optimis & grauissimis, si credendum hoc, aut suspicandum fuit, caussam equidem esse arbitror non obtrectationis, neq; inuidiæ, neq; de gloria maiore pariendа certationis. Hoc enim procul à moribus philosophiæ obsunt, in quibus illi duo omnium iudicio excelluerunt. Quæ igitur est istius opinionis ratio? Hæc profecto est, equiparatio ipsa plerunq; & parilitas uirtutum inter sese consimilium, etiam si contentionis studium, & uoluntas abest, speciem tamen æmulationis creat. Nam cum ingenia quædã magna duorum pluriũ ue in eiusdem rei studio inlustrium, aut pari sunt fama, aut proxima, oritur apud diuersos fautores eorum industriæ, laudisq; æstimandæ contentio. Tum postea ex alieno certamine ad eos quoq; ipsos contagium certationis adspirat, cursusq; eorum ad eandem uirtutis calcem pergentium, quando est compar, uel ambiguus in æmulandi suspiciones non suo, sed fauentium studio delabitur.

delabitur. Proinde igitur & Xenophon, & Plato Socraticæ amœnitatis duo lumina, certare æmulariq; inter se existimati sunt, quia de iis apud alios uter eēt exuperantior certabatur. Et quia duæ eminentiæ cum simul iunctæ in arduum nituntur, simulacrum quoddam contentionis æmulæ pariunt.

Quòd aptè Chrysippus, & graphicè imaginem iustitiæ modulis coloribusq; uerborū depinxit. Cap. IIII.

Condigne mehercle & cum decore Chrysippus in librorū qui inscribuntur περὶ καλοῦ, καὶ ἡδονῆς. i. de honesto, & uoluptate primo. Os & oculos iustitiæ, uultumq; eius seueris atq; uenerandis uerborum coloribus depinxit. Facit quippe imaginem iustitiæ, fieriq; solitam esse dicit à pictoribus, rhetoribusq; antiquioribus ad hunc fermè modum. Forma atq; filo uirginali, aspectu uehementi & formidabili luminibus oculorum acribus, neque humilis, neq; atrocis. sed reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate. Ex imaginis autem istius significatione intelligi uoluit iudicem, qui iustitiæ antistes est, oportere esse grauem, sanctum, seuerum, incorruptum, inadulabilem, contraq; improbos nocentesq; immisericordem, atq; inexorabilem, erectumq; & arduum, ac potentem, ui & maiestate æquitatis ueritatisq; terrificū. Verba ipsa Chrysippi de iustitia scripta hæc sunt. παρθένος δὲ εἶναι λέγεται. κατὰ σύμβολον τ͂ ἀδιάφθορος εἶναι καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις. μηδὲ προσίεσθαι. μήτε τοὺς ἐπιει-

κεις λόγους μήτε παραίτησιν, καὶ δέησιν μήτε κολακείαν. μήτε ἄλλο μηδὲν τῶν τοιούτων οἷς ἀκολούθως. καὶ σκυθρωπὴ γράφεται. καὶ συνεςηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον καὶ ἔντονον. καὶ δεδορκὸς βλέπουσα. ὥστε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν. τοῖς δὲ δικαίοις θάρσος. τοῖς μὲν ὡς πρὸς φίλους ὄντος τοῦ τοιούτου προσώπου. τοῖς δὲ ἑτέροις, προσέντους. *idest dicitur uirgo esse iudicio eam esse incorruptam, improbis nunquam concedere, non sermones blandos, non purgationem, non deprecationem, non adulationem, non denique quicquam aliud pati. Quas ob res merito tristis etiam pingitur, uultu graui, aspectu contento & toruo, ut iniustis terrorem incutiat, iustis fiduciam prebeat quando huiuscemodi facies iustis grata, iniustis molesta sit.* Hæc uerba Chrysippi, eo etiam magis ponenda existimaui, ut prompta atque exposita ad considerandum iudicandumque sint. Quoniam legentibus nobis ea delicatiores, quidam disciplinarum philosophi, seuitiæ imaginem istam esse, non iusticiæ dixerunt.

Lis atque contentio grammaticorum Romæ illustrium enarrata super casu uocatiuo uocabuli, quod est egregius. Caput V.

Defessus ego quondam ex diutina commentatione laxandi, leuandique animi gratia in Agrippæ campo deambulabam. Atque ibi duos forte grammaticos conspicatus, non parui in urbe Roma nominis, certationi eorum acerrime adfui, cum alter in casu uocatiuo uir egregi dicendum contenderet, alter uir egregie. Ratio autem eius qui egregi oportere dici

transfebat huiusmodi fuit. Quæcūq; inquit nomina, seu uocabula recto casu numero singulari, us syllaba finiuntur, in quibus ante ultimam syllabam posita est i litera ea nomina, casu uocatiuo i litera terminantur, ut cælius celi, modius modi, tertius terti, accius acci, titius titi, & similia omnia, sic igitur egregius, quoniam us syllaba in casu nominandi finitur eamq; syllabam præcedit i litera, habere debebit in casu uocandi, i, literā extremam, & icirco egregi non egregie, rectius dicetur. Nam diuus, & riuus, & cliuus, non us syllaba terminantur, sed ea quæ per duo u scribenda est. Propter cuius syllabæ sonū declarandū, reperta erat noua litera, s. quæ digāma appellabatur. Hoc ubi ille alter audiuit. O inqt egregie grāmatice, uel si id mauis egregissime, dic oro te, inscius, & impius, & sobrius, & ebrius, & pprius, & ppitius & anxius, & cōtrarius, quæ us syllaba finiūtur, in qbus ante ultimā syllabā i litera est, quē casum uocādi habēt? Me. n. pudor & uerecundia tenet pnunciare ea secundū tuā definitionem. Sed quū ille paulisper oppositu horū uocabulorū cōmotus reticuisset & mox tamen se collegisset, eandēq; illā, quā definierat, regulā retineret, & propugnaret, diceret, q; & proprium, & ppitiū, & anxium, & contrarium itidem in casu uocatiuo dicendum, ut & aduersarius, & extrarius ita diceretur, inscium quoq;, & impiū, & ebrium, & sobrium, insolētius qdem paulo, sed rectius, per i literā nō per e in casu eodem pronunciandum eaq; inter eos contentio cum longius duceretur, nō arbitratus ego operæpreacium esse, eadem hæc ista diutius audire, clamantes compugnantesq; illos reliqui.

Cuiusmodi sint quæ speciem doctrinarum habeant, sed neq; delectẽt, neq; utilia sint, atq; inibi de uocabulis singularium urbium regionumq́ immutatis.

Caput VI.

Homo nobis familiaris in literarũ cultu non ignobilis, magnamq́ ætatis partẽ in libris uersatus adiutũ inquit ornatumq́ uolo ire noctes tuas, & simul dat mihi librum grandi uolumine, doctrinis omnigenis (ut ipse dicebat) præfartum, quem elaboratum sibi esse ait ex multis, & uariis, & remotis lectionibus, ut ex eo sumerem q̃tum liberet, rerum memoria dignarum. Accipio cupidus & libens tã q̃ si copiæ cornu nactus essem, & recondo me penitus, ut sine arbitris legam. At quæ scripta erant, proh Iupiter, mera miracula. Quo nomine fuerit, qui primus grammaticus appellatus est. Et quot fuerint Pythagoræ nobiles, quot Hippocrates, & cuiusmodi Homerus dicat in Vlyxis domo σειρῆνες. i. sirenes. Quã ob causam Thelemachus cubans iunctum sibi cubantem Pisistratum, non manu attigerit, sed pedis ictu excitarit ἐγείρας. i. & Euryclia Thelemachũ, quo genere claustri incluserit, et quapropter idem poeta rosam nõ norit, oleum ex rosa norit. Atq; illud etiã scriptum fuit, quæ nomina fuerint sociorum Vlyxis, qui a Scylla rapti laceratiq; sunt, utrum ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ. id est interiore mari Vlyxes errauerit κατὰ Ἀρίσταρχον. i. iuxta Aristarchum, an ἐν τῇ ἔξω κατὰ Κράτητα. i. in exteriore iuxta Craterem. Id etiam istic scriptum fuit, qui sint apud Homerum uersus ἰσόψηφοι. id est pares, & quorũ ibi nominum reperiantur παραστιχίς.

idest capita & primæ uersum literæ. Et quis adeo uersus sit, qui per singula uocabula singulis syllabis increscat. Ac deinde qua rõne dicat singulas pecudes, in singulos annos terna parere. Et ex quinq; operimentis quibus Achyllis clipeus munitus est, quod factum ex auro est, summum sit an medium. Et præterea quibus urbibus, regionibusq; uocabula iã mutata sint. Quòd boetia ante appellata fuerit aonia. Quòd ægyptus aeria dictaẽ. Quòd creta eodem quoq; nomine aeria dicta ẽ. Quòd atticæ ἀκτὴ .i. ora & acta apud poetã. Quòd corinthus, ephyre. Quòd macedonis ora ἠμαθία .i. emathia. Quòd thessalia αἱμονία .i. æmonia. Quòd tyrus, sarra. Quòd thracia ante scithon dicta sit. Quòd æstum ποσειδώνειον .i. Neptũnium & locus Neptuni. Hæc atq; item alia multa istiusmodi scripta in eo libro fuerant. Quem cum statim properans redderem, ὄναιό σοι .i. proficiat tibi inq̃ doctissime uirorũ ταύτης τῆς πολυμαθίας .i. huius multiuagæ disciplinæ gratia, & librum hunc opulentissimum recape, nil prorsus ad nostras pauperrimas literas congruentẽ. Nam meæ noctes, quas instructum, ornatumq; isti, de uno maxime illo uersu Homeri quærunt, quem Socrates præ omnibus semper rebus sibi esse cordi dicebat. ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται idest ædibus in nostris, quæ recta aut praua gerũtur.

Quòd. M. Varro. Cn. Pompeio Cõsuli primũ designato commentarium dedit, quem appellauit ipse isagogicum de officio senatus habendi.

Caput VII.

IN. Pompeio cōsulatus primus cū M. Crasso designatus est, eum magistratum Pompeius cum initurus foret, quoniam per militiæ tempora, senatus habendi consulendiq; rerum expers humanarum fuit. M. Varronem familiarem suum rogauit, uti cōmentarium faceret Εἰσαγωγικὸν, i. introductorium, sic. n. Varro ipse appellat, ex quo disceret, quid facere, dicereq; deberet, cum senatum consuleret. Eū librum cōmentarium, quem super eare Pompeio fecerat, perisse Varro ait in literis, quas ad Oppianū dedit, quæ sunt in libro epistolicarū quæstionum. iiii. in quibus literis, quoniā quæ ante scripserat, non compararebant, docet rursum multa ad eā rem ducētia. Primū ibi ponit, qui fuerint, p quos more maiorū senatus haberi soleret, eosq; nominat, dictatorē, cōsules, ꝑtores. Tri. ple. inter regem, præfectum urbi, neq; alii præter hos ius fuisse dixit facere senatuscōsultum. Quotiensq; usu uenisset, ut oēs isti magistratus eodem tpe Romæ essent, tum quo supra ordine scripti essent, qui eorū prior aliis esset, ei potissimū senatus cōsulendi ius fuisse. Addit deinde extraordinario iure tribunos quoq; militares, qui pro Cōsulibus fuissent. Item decemuiros, q bus imperium cōsulare tum esset. Item triumuiros rei pu. cōstituendæ cā creatos, ius cōsulendi senatū habuisse. Postea scripsit de interce ssionibus, dixitq; intercedendi, ne senatuscōsultum fieret, ius fuisse iis solis, q eadem ptāte, qua ii, qui senatusconsultū facere uellent, maioresue essent. Tū adscripsit de locis in quibus senatusconsultum fieri iure posset, docuit, confirmauitq; nisi in loco per augures cōstituto, quod templum appel-

laretur senatusconsultum factū esset, iustum id non fuisse, ppterea & in curia Hostilia, & in Pōpeia, & post in iulia, cum profana ea loca fuissent templa eē per augures cōstituta, ut in iis senatusc ōsulta, more maiorū iusta fieri possent. Inter quæ id quoq; scriptū reliquit, nō omnis ædes sacras tēpla eē. Ac ne ædē qdem Vestæ templū esse. Post hæc deinceps dicit, senatuscōsultū ante exortum, aut post occasum solem factū ratum non fuisse, opus ēt censorium fecisse existimates, per quos eo tpe senatusc ōsultum factū eēt. Docet deinde inibi multa, qbus diebus haberi senatum ius nō sit, immolareq; hostiā prius, auspicariq; debere, qui senatū habiturus esset. De rebus quoq; diuinis priusq̄ hūanis ad senatum referendū esse. Tum porro referri oportere, aut infinite de repub. aut de singulis rebus finite. Senatusq; consultum fieri duobus modis, aut per discessionem, si cōsentiretur, aut si res dubia esset, per singulorū sententias exquisitas, singulos aūt debere consuli gradatim. Incipiq; à consulari gradu, ex quo gradu semper quidem antea primū rogari solitum, qui princeps in senatum lectus esset. Tum aūt, cum hæc scriberet, nouū morem institutum refert, per ambitiōem gratiamq;, ut is primus rogaretur, quem rogare uellet, qui haberet senatum, dum is tamē ex gradu consulari esset. Præter hæc de pignore quoq; capiendo disserit, deq; multa dicenda senatori qui cum in senatum uenire deberet, nō adesset. Hæc & alia quædam id genus in libro quo supra dixi. M. Varro epistula ad Oppianum scripta executus est. Sed quod ait senatusconsultum duobus modis fieri solere, aut cōquisitis sententiis, aut per discessio-

nem, parum conuenire uidetur cum eo, q Atteius Capito in conlectaneis scriptum reliquit. Nã in lib. cclix. Tuberonem dicere ait, nullum senatusconsultum fieri posse, non discessione facta. Quia in omnibus senatusconsultis etiam in iis, quæ per relationem fierent, discessio esset necessaria. Idq; ipse Capito uerum esse adfirmat, sed de hac omni re alio in loco plenius accuratiusq; nos memini scribere.

Quæsitum esse dissensumq; an præfectus, latinarum caussa creatus ius Senatus conuocandi, consulendiq; habeat. Cap. VIII.

PRæfectum urbi, latinarum caussa relictũ, senatum habere posse Mutius negat, quoniam ne senator quidem sit, neq; ius habeat sentẽtiæ dicendæ, cum ex ea ætate præfectus fiat, quæ nõ sit senatoria. M. autem Varro in. iiii. epistolicarum quæstionum, & Atteius Capito in conlectaneorum. cclix. ius esse præfecto senatus habendi dicunt. Deq; ea re adsensum esse Capitonem Tuberoni contra sententiã Mutii refert. Nanq; & Tribunis inquit plebis Senatus habendi ius erat, quanq̃ senatores non essent, ante Atinium plebiscitum.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER .XV.

Quod in Quinti Claudi Annalibus scriptum est lignum alumine illitum non ardere. Cap. I.

Eclamauerat Antõius Iulianus rhetor præterq̃ sẽp alias, tum uero nimium q̃ delectabiliter & feliciter. Sũt.n. fermè scholasticæ istæ declamationes, eiusdẽ hominis, eiusdẽq; facundiæ, nõ eiusdẽ tamẽ quotidie felicitatis. Nos ergo familiares eius circũfusi undiq; cum ꝓsequebamur domũ, cum deinde subeuntes montẽ cæspium, cõspicimus insulã quandam occupatã igni, multis arduisq; tabulatis æditã, & ꝓpinqua iam omnia flagrare uasto incendio. Tum quispiã ibi ex comitibus Iuliani. Magni inquit reditus urbanorũ prædiorum, sed pericula sunt longe maxima. Si qd autẽ posset remedii fore, ut ne tam assidue domus Romæ arderent, uenum hercle dedissem res rusticas, et urbicas emissem. Atqui illi Iulianus læta, ut mos eius fuit, inter fabulandũ uenusta te. Si annalẽ inquit undeuicensimum. Q. Claudi legisses, optimi & sincerissimi scriptoris, docuisset te ꝑfecto Archelaus Regis Mithridatis ꝑfectus, q̃ medela, quaq; solertia ignem defenderes, ut ne ulla tua ædificatio e ligno correpta, atq; insinuata flãmis arderet. Per-

conctatus ego sum, quid esset illud mirum Quadrigari repetit. In eo igitur libro scriptum inueni, quom oppugnaret. L. Sylla in terra Attica, Pireum, & cōtra Archelaus regis Mithridatis præfectus ex eo oppido propugnaret, turrim ligneam defendēdi gratia structā, quom ex omni latere circumplexa igni foret, ardere nō quisse, quòd Archelao alumine oblita fuisset. Verba Quadrigarii ex eo libro hæc sunt. Tum Sylla conatus est, & tempore magno eduxit copias, ut Archelai turrim unam, quā ille interposuit, ligneam incenderet uenit. accessit, ligna subdidit, submouit græcos, ignē admouit, satis sunt diu conati, nunq̃ quiuerunt incendere. ita Archelaus omnem materiam obliuerat alumine. Quod Sylla atq; milites mirabantur, & postq̃ non succendit, reduxit copias.

Quòd Plato in libris, quos de legibus composuit, largiores lætioresq; in conuiuiis inuitatiunculas uini nō inutiles esse existimauerit. Cap. II.

EX insula creta quispiam ætatem Athenis agens, Platonicum esse se philosophum dicebat, & uiderier gestiebat. Erat autē nihili homo & nugator, atq; in græca facundiæ gloria iactabundus. Et p̃terea uini libidine adusq; ludibria ebriosus. Is in conuiuiis iuuenum quæ agitare Athenis hebdomadibus lunæ solemne nobis fuit simul, atque modus epulis factus, & utiles delectabilesq; sermōes cœperant, tum silentio ad audiendum petito, loqui cœptabat. Atque id genus, uili & incondita uerborum catter-

ua. hortabatur omnes ad bibendum. Idq; se facere ex decreto Platonico prædicabat, tanquã Plato in libris, quos de legibus composuit, laudes ebrietatis copiosissime scripsisset, utilemq; eam esse bonis, ac fortibus uiris censuisset. Ac simul inter eiusmodi orationem crebris, & ingentibus poculis omne ingenium ingurgitabat. Fomitemq; esse quendam dicens & inatabulum ingenii, uirtutisq;, si mẽs & corpus hominis uino flagraret. Sed enim Plato in primo, & in secundo de legibus, non ut ille nebulo opinabatur, ebrietatem istam turpissimam, quæ labefacere, & minuere hominum mẽtes solet, laudauit. Sed hanc largiorem paulo iucundioremq; uini inuitationem, quæ fieret sub quibusdam quasi arbitris, & magistris conuiuiorum sobriis non improbauit. Nam & modicas honestisq; inter bibendum remissionibus refici, integrariq; animos, ad instauranda sobrietatis officia existimauit. reddiq; eos sensim lætiores, atq; ad intentiones rursum capiendas fierẽ habiliores. Et simul siqui penitus in iis adfectionum cupiditatumq; errores inessent, quos aliqui pudor reuerens concelaret, ea omnia sine graui periculo libertate per uinum data detegi, & ad corrigendum, medendumq; fieri opportuniora, atque etiam hoc Plato ibidem dicit, non defugiendas esse, neque respuendas huiuscemodi exercitatiões, aduersum propulsandam uini uiolentiam. Neque ullum unquam continentem prorsus ac temperantem satis fideliter uisum esse, cuius uita uictusq;, non inter ipsa errorum pericula, & in medi is uoluptatum inlecebris explorata sit. Nam cui libentiæ gratiæq; omnes conuiuiorum incognitæ sint,

quiq; illarum omnino expers sit. Si eum forte ad parti cipandas eiusmodi uoluptates, aut uoluntas tulerit, aut casus induxerit, aut necessitas compulerit, deleniri plerunq; & capi. Neq; mentem animumq; eius cõsistere, sed ui quadam noua ictum labascere. Congrediendum igitur censuit, & tanq̃ in acie quadã cum uoluptariis rebus, cumq; ista uini licentia comminus decernendum, ut aduersum eas, non fuga simus tuti, nec abstinentia, sed uigore animi, & constanti præsentia, moderatoq; usu, temperantiam, continentiamq; tueamur, & cale facto simul, refotoq; animo, si qd in eo, uel frigidæ tristitiæ, uel torpentis uerecundiæ fuerit diluamus.

Quid. M. Cic. de particula ista senserit, scripseritq; quæ præposita est uerbis aufugio & aufero. Et an in uerbo autumo, eadem ista hæc præpositio esse uideri debeat. Cap. III.

LEgimus librum Ciceronis, qui inscriptus est orator. In eo libro Cicero quom dixisset uerba hæc aufugio, & aufero, cõposita quidem esse ex præpositione ab, & ex uerbis fugio, & fero, sed eam præpositionẽ, quo fieret uox pnunciatu, audituq; lenior, uersam mutatamq; esse in au syllabã, cœptumq; esse dici aufugio, & aufero p abfugio, & abfero. Cum hæc inq̃ ita dixisset, & tũ postea ibidẽ super eadẽ particula ita scripsit. Hæc inqt præpositio, præter hæc duo uerba, nullo alio in uerbo reperietur. Inuenimus autẽ in cõmentario Nigidiano. uerbũ autumo cõpositum ex au præpositione, & uerbo æstumo, dictũq; intercise, autumo, quasi abæstumo; qḋ significaret totum æstumo,

tanq̃ ab numero. Sed quod sit cum honore multo dictũ P. Nigidi hominis eruditissimi audacius hoc argutiusq; esse uidetur, q̃ uerius. Autumo.n. non id solum significat, sed & dico, & opinor, & censeo, cum quibus uerbis præpositio ista, neq; cohærentia uocis, neq; significatione conuenit. Præterea uir acerrimæ in studio literarum licentiæ. M. Tullius, non sola esse hæc duo uerba dixisset, si reppiri posset ullum tertiũ. Sed illud magis quæri inspiciq; dignum est, uersa'ne sit & mutata ab præpositio in au syllabã ꝓpter lenitatẽ uocis, an potius au particula sua sit ꝓpria origine, & ꝓinde ut pleræq; aliæ præpositiones à græcis, ita hæc quoq; inde accepta sit sicuti est in illo uersu Homeri.

αὖ ἔρυσαν μὲν πρῶτα. καὶ ἔσφαξαν,
καὶ ἔδειραν. καὶ ἄβρομοι αὐίαχοι.
Prima supinarunt, necuere, exuta dedere,
Pellibus. absq; sono. & uocum turba.

Historia de Ventidio Basso ignobili homine, quẽ primum de parthis triumphasse memoriæ traditum est.

Caput IIII.

IN sermonibus nuper fuit seniorũ hominũ, et eruditorũ multos in uetere memoria altissimũ dignitatis gradum ascendisse ignobilissimos prius homines, & despicatissimos. Nihil adeo tamẽ de quoq; tantæ admirationi fuit, q̃tæ fuerũt quæ de Ventidio Basso scripta sunt. Eum picentem fuisse genere, & loco humili, & matrem eius à Põpeio Strabone Pompei magni patre bello sociali, quo Asculanos subegit, captam cum ipso esse. Mox triumphãtẽ Põpeio

Strabone, eum quoq; puerum inter cæteros ante currū Imperatoris sinu matris uectum esse. Post cum adoleuisset, uictum sibi ægre quæsisse, eumq; sordide inuenisse, comparandis mulis, & uehiculis magistratibus, qui sortiti prouincias forent, prebenda publice conduxisse. In isto quæstu notum esse cœpisse. C. Cæsari, & cum eo profectum esse in Gallias. Tum quia in ea prouincia satis nauiter uersatus esset, & deinceps auili bello mandata sibi pleraq; impigre & strenue fecisset, non modo in amicitiam Cæsaris, sed ex ea in amplissimum quoq; ordinem peruenisse. Mox tribunum quoq; plebis, ac deinde prætorem creatum. Atq; in eo tempore iudicatum esse à Senatu hostem cum. M. Antonio. Post uero coniunctis patribus, non pristinam tantum dignitatem recuperasse, sed pontificatum, ac deinde cõsulatum quoq; adeptum esse. Eamq; rem tam intolerant ter tulisse Pop. Ro. qui Ventidium Bassum meminerat curandis mulis uictitasse, ut uulgo per uias urbis uersiculi proscriberentur.

Concurrite omnes augures, aruspices.
Portentum inusitatum conflatum est recens.
Nam mulos qui fricabat, consul factus est,

Eundem Bassum Suetonius Tranquillus præpositum esse à. M. Antonio prouinciis orientalibus parthosq; in syriam introrũpẽtis, tribus ab eo prœliis fusos scribit. Eumq; primum omnium de parthis triũphasse, & morte obita publico funere sepultum esse.

Verbum profligo a plerisq; dici improprie, inscitéq;.
Caput V.

Sicut alia uerba pleraq; ignoratione & inscitia improbe dicentiũ quæ non intellegãt, deflexa, ac deprauata sunt à ratiõe recta, & consuetudine, ita huius quoq; uerbi, quod est profligo, significatio uersa & corrupta est. Nam cum ab adfligendo, & ad perniciem interitumq; deducendo inclinatum id, tractumq; sit, semperq; eo uerbo, qui diligenter loquuti sunt, ita usi sint, ut profligare dicerent, prodigere, & deperdere, profligatasq; res, quasi profligatas & perditas appellarint. nunc audio ædificia & templa, & alia fere multa, quæ prope absoluta, adfectaq; sunt, in profligato esse dici, ipsaq; esse iam profligata. Quapropter urbanissime respondisse prętorem nõ indoctum uirum barbusculo cuidam, ex aduocatorum turba Sulpicius Apollinaris in quadam epistula scriptum reliquit. Nam cum ille inquit rabula audaculus ita postulasset, uerbaq; ita fecisset, omnia uir clarissime negocia de quibus te cogniturum esse hodie dixisti, diligentia, & uelocitate tua ꝓfligata sunt. unum id solum relictum est. de quo rogo audias. Tum prætor satis ridicule, an illa negocia de quibus iam cognouisse me dicas, profligata sint equidem nescio. Hoc autem negocium quod in te incidit, procul dubio, siue id audiam, siue non audiam profligatum est. Quod significare autem uolunt, qui profligatum dicunt, hi qui latine loquuti sunt, non profligatum, sed affectum dixerunt, sicut Mar. Cicero in oratione quam habuit de prouinciis consularibus. eius uerba hæc sunt. Bellum adfectum uidemus, & uere ut dicam penè confectum. Item infra. Nam ipse Cæsar quid est ꝙ in ea pro-

uinciā commorari uelit, nisi ut ea quæ per eum effecta sunt, perfecta reipub. tradat. Idem Cicero in œconomico. Quom uero effecta iam prope æstate, uuas à sole mitescere tempus est.

In libro. M. Ciceronis de gloria secundo, manifeste est erratum in ea parte in qua scriptum est super Hectore & Aiace. Cap. VI.

IN libro. M. Tulli, qui est secūdus de gloria, manifestus error est non magnæ rei. Quem errorem esse possit cognoscere non aliquis eruditorum sed qui tātum legerit ὁμήρου τὸ .η. idest Homeri. η. literam. i. librum octauum. Quamobrē non tam id mirabamur errasse in eam rem. M. Tullium q̄ non esse animaduersum hoc postea, correctumq́; uel ab ipso uel à Tyrone liberto eius diligentissimo homine, & librorum patroni sui studiosissimo. Ita enim scriptum in eo libro est apud eūdē poetā, Aiax cum Hectore congrediens de pugnandi causa agit, ut sepeliatur, si sit forte uictus. Declaratq́; se uelle ut suum tumulū, multis etiam post sæculis prætereuntes sic loquantur.
Hic situs est, uitæ iampridem lumina linquens,
Qui quondam Hectoreo perculsus concidit ense.
Fabitur hoc aliquis. mea semper gloria uiuet.
Huius autem sententiæ uersus, quos Cicero in linguam latinam uertit, non Aiax apud Homerum dicit, neque Aiax agit, ut sepeliatur, sed Hector dicit, & Hector de sepultura agit, prius q̄ sciat, an secum depugnandi causa congressurus sit Aiax.

ἀνδρὸς

ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα πάλαι κατατεθνειῶτος
ὅν ποτ' ἀριστεύοντα κατέκτανε φαίδιμος Ἕκτωρ·
ὥς ποτέ τις ἐρέει. τὸ δ' ἐμὸν κλέος οὔποτ' ὀλεῖται.

Ecce uiri tumulum, qui pridem alumine cessit.
Abstulit hunc, factis praeclarum splendidus Hector.
Quondam ita quis dicet, mea nunq̃ gloria olebit.

Obseruatum esse in senibus, quod annum ferè aetatis tertium sexagesimum agant, aut laboribus, aut interitu, aut clade aliqua insignitum. Atq; inibi super eadẽ obseruatione exemplum appositum Epistolae diui Augusti ad Caium filium. Cap. VII.

OBseruatum in multa hominum memoria, expertumq; est senioribus plerisq; omnibus sexagesimumtertium uitae annum cum periculo & clade aliqua uenire, aut corporis morbiq; grauioris, aut uitae interitus, aut animi aegritudinis. Propterea qui rerum, uerborumq; istiusmodi studio tenentur eum aetatis annũ appellant κλιμακτηρικόν. idest scalarium. Nocte quoq; ista proxima superiore quom librum epistolarum diui Augusti, quas ad Caiũ nepotem suum scripsit, legeremus, duceremurq; elegãtia orationis, neq; morosa, neq; anxia, sed facili hercle & simplici, idipsum in quadam epistola super eodem anno scriptum offendimus. Eiusq; epistolae exemplum hoc est. ix. calen. octobres. Aue mi Cai, meus Asellius iocundissimus, quem semper mediusfidius desidero, quom a me abes. Sed praecipue diebus talibus qualis

est hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium, quē ubicunq; hoc die fuisti, spero lætum & beneualentem celebrasse. quartum & sexagesimum natalem meum, nam ut uides κλιμακτῆρα. idest scalarium commu-nem seniorum omnium tertium, & sexagensimum annum euasimus. Deus autem oro, ut mihi quantumcū-q; superest temporis, id saluis uobis traducere liceat, in statu reipu. felicissimo ἀνδραγαθούντων ὑμῶν, καὶ διαδεχομένων. idest fortiter ac uiriliter agen-tibus uobis, atque succedentibus suscipientibusq; sta-tionem meam.

Locus ex oratione Fauorini ueteris oratoris de cœ-narum, atq; luxuriæ exprobratione, qua usus est, cum legem liciniā de sumptu minuēdo suasit. Cap. VIII.

Cum legeremus orationem ueterem Fauori-ni, non indiserti uiri, quam orationem totā, ut meminisse possemus, odio esse hercle isti-usmodi sumptus, atq; uictus perdidicimus. Verba quæ adposuimus Fauorini hæc sunt. Præfecti popinæ atq; luxuriæ negant cœnam lautam eē, nisi cum libentissi-me edis, tum auferatur, & alia esca melior, atq; ampli-or succenturietur. Is nūc flos cœnæ haberetur inter istos, quibus sumptus & fastidium pro facetiis procedit. Qui negant ullā auem, præter ficedulā, totam comesse opor-tere. Cæterarum auiū, atq; altilium, nisi tantū appona-tur, ut à cluniculis, inferiori parte saturi fiant, cōuiui-um putant inopia sordere. Superiorem partē auium, atq; altilium, qui edunt, eos palatū non habere. Si p-portiōe crescit luxuria, & debere epulas crescere. Vi-dete quid relinquitur, nisi ut delibrari sibi cenas iube

ant ne edendo defatigentur, quando stratus auro, argento, purpura, amplior aliquot hominibus, q̃ dis immortalibus adornantur.

Quòd Cæcilius poeta frontem genere uirili, nõ poetice, sed cum probatione, & cum analogia appellauit. Caput IX.

(psit. Ere ac diserte Cæcilius hoc in subditicio scri
Nam ii sunt inimici pessumi fronte hilaro,
Corde tristi quos neq; ut adprehẽdas, neq; ut mittas, scias. Hos ego uersus cũ de quodã istiusmodi hole sermones essent in circulo forte iuuenũ eruditorũ dixit. Tũ de grãmaticorũ uulgo quispiã nobiscũ ibi adsistens nõ sane ignobilis. Quæta inqt licentia, audaciaq; Cæcilius hic fuit, cũ fronte hilaro, nõ frõte hilara dixit, & tã immanẽ solœcismũ nihil ueritus est. Immo inq̃ potius nos, & q̃ audaces, & q̃ licẽtes sumus, q frontẽ improbe, indocteq; nõ uirili genere dicimus, cum & rõ pportionis, quæ analogia appellatur, & ueterũ auctoritas, nõ hanc, sed hunc frõtẽ debere dici suadeãt. Quippe. M. Cato in quinta originũ ita scripsit. Postridie signis conlatis, æquo fronte, peditatu, eqtibus, atq; aliis cũ hostiũ legionibus pugnauit. Recto quoq; frõte idem Cato, eodem in libro dicit. At ille semidoctus grãmaticus. Missas inqt auctoritates facias, quas quidem ut habeas posse fieri puto. Sed rationem dic, quã non habes. Atq; ego his eius uerbis, ut tum ferebat ætas inritatior, audi inquam mi magister rationem, falsam quidem, sed quam redarguere falsam esse tu nõ queas. Omnia inquam uocabula tribus literis finita, quibus frons finitur, generis masculini sunt, si in

genetiuo quoq; casu eadem syllaba finiantur, ut mons, pons, frons. At ille contra renidens, audi inquit discipule plura alia consimilia, quæ non sint generis masculini. Petebant ibi omnes, ut uel unum statim diceret. Sed cum homo uultum intorqueret, & non hisceret, & colores'q; mutaret, tum ego intercessi, & uade inquam nunc, & habeto ad requirendum.xxx. dies. Postq̄ inueneris, repetes nos. Atq; ita hominem nulli rei, ad indagandum uocabulum quo responderet finitionem fictã dimisimus.

De uoluntario & admirando interitu uirginum milesiarum. Cap. X.

Plutarchus in librorum quos περὶ ψυχῆς idest de anima inscripsit primo quom de morbus dissereret in animos hominũ inadentibus uirgines dixit milesii nominibus, fermè quot tũ in ea ciuitate erãt, repente sine ulla euidenti causa, uoluntatem cœpisse obeundæ mortis. Ac deinde plurimas uitam suspẽdio amisisse, id quom accidisset in dies crebrius, neq; animis earum, mori perseuerantium medicina adhiberi quiret, decreuisse milesios, ut uirgines, quæ corporibus suspensis demortuæ forent, ut eæ omnes nudæ cum eodem laqueo, qui essent præuinctæ efferentur. Post id decretum uirgines, uoluntariã mortem non petisse, pudore solo deterritas tam inhonesti funeris.

Verba senatusconsulti de exigendis urbe Roma philosophis. Item uerba edicti censorum, quo improbati & cœrciti sunt, qui disciplinam rhetoricam instituere & exercere Romæ cœperant. Cap. XI.

Fannio Strabone. M. Valerio Messalla con-
.C. sulibus, senatusconsultum de philosophis &
rhetoribus latinis factum est. M. Pomponius
prætor senatũ consuluit, quod uerba facta sunt de phi
losophis & de rhetoribus, de ea re ita censuerunt, ut
M. Pomponius prætor animaduerteret, curaretq; uti
eiè repu. fideq; sua uideretur, uti Romæ ne essent. Ali
quot deinde annis post id senatusconsultum Cn. Domi-
tius ænobarbus. & L. Licinius Crassus censores, de co
ercendis rhetoribus latinis, ita edixerunt. Renuncia-
tum est nobis esse homines qui nouum genus discipli-
næ instituerunt. Ad quos iuuentus in ludum conueni-
at, eos sibi nomen imposuisse latinos rhetoras. Ibi ho-
mines adulescentulos dies totos desidere. Maiores no-
striquæ liberos suos discere, & quos in ludos itare uel
lent instituerunt. Hæc noua quæ præter consuetudinẽ,
ac morem maiorum fiunt, neq; placent, neq; recta ui-
dentur. Quapropter & his qui eos ludos habent, & his
qui eo uenire consueuerunt, uisum est faciendum, ut
ostenderemus nostram sententiam. nobis non placere.
Neque illis solum temporibus nimis rudibus, necdum
græca disciplina expolitis philosophi ex urbe Roma
pulsi sunt, uerum etiam Domitiano imperante, sena-
tusconsulto eiecti, atque urbe & italia interdicti sunt.
Qua tempestate Epictetus quoq; philosophus, propter
id senatuscon. Nicopolim Roma decessit.

Locus ex oratione Gracchi de parsimonia acde pu-
dicitia sua memoratissimus.

Caput XII.

GRacchus quom ex Sardinia rediit, orationem ad populum in concióe habuit, uerba sunt hæc. Versatus sum inquit in prouincia, quomodo ex usu uestro existimabam esse, non quomodo ambitioni meæ cõducere arbitrabar, nulla apud me fuit popina, neq; pueri eximia facie stabant, sed in cõuiuio liberi uestri modestius erant q̃ apud principem. Post deinde hæc dicit. Ita uersatus sum in prouincia, ut nemo posset uere dicere assem, aut eo plus in muneribus me accepisse, aut mea opera quempiam sumptum fecisse. Biennium fuit in prouincia si nulla meretrix domum meam introiuit, aut cuiusq̃ seruulus ꝓpter me solicitatus est omnium nationũ postremissimum nequissimumq; exstimatote. Quom à seruis eorum tam caste habuerim, inde poteritis considerare. Quomodo me putetis cum liberis uestris uixisse atq; ibi ex interuallo. Itaq; inquit quirites, quom Roma ꝓfectus sum, zonas quas plenas argenti extuli, eas ex prouincia inanes retuli. Alii uini amphoras, quas plenas tulerunt, eas argento plenas domum reportauerunt.

De uerbis inopinatis quæ utroq; uersum dicuntur, & à grammaticis cõmunia uocantur. Cap. XIII.

VTor & uereor & hortor, & consolor cõmunia uerba sunt, ac dici utroque uersu possunt, uereor te, & uereor abs te, i. tu me ueris, utor te & utor abs te. i. tu me uteris, hortor te & hortor abs te. i. tu hortaris, consolor te & cõsolor abs te. i. tu me cõsolaris, testor quoq; & interpretor significatione reciproca dicuntur. Sunt autem uerba hec omnia

ex altera parte inusitata. Et an dicta sint in eã quoq; partem quæri solet. Afranius in consobrinis. Hem isto parentum est uitabilis liberis, ubi malunt metui q̃ uereri se suis. Hic uereri ex ea parte dictum est, quæ est nõ usitatior. Nouius in ligararta, uerbum quod est utitur, ex contraria parte dicit. Quia supellex multa, quæ non utitur, emitur tamen id est quæ usui non est. Mar. Cato in quinta origine, exercitum inquit suum pransum paratum cohortatus eduxit foras, atq; instruxit. Cõsolor quoq; in partem alteram, præterq̃ dicitur solitum est in epistula. Q. Metelli, quã quom in exilio esset ad Cn. & ad. L. Domitios dedit, ac quom animum inquit uestrum erga me uideo uehementer cõsolor, & fides uirtusq; uestra mihi ante oculos uersatur. Testata itidem & interpretata eadem ratiõe dixit. M. Tullius in primo libro de diuinatione, ut testor interpretorq; uerba cõmunia uideri debeant. Sallustius quoq; eodẽ modo dilargitus proscriptorũ bonis dicit, tanq̃ uerbũ largor sit ex uerbis cõmunibus. Veritum autem sicut pudium & pigitum, non personaliter per infinitum modum dictum esse, non à uetustioribus tantũ uidemus, sed à M. quoq; Tullio in secundo de finibus. Primũ inquit Aristippi cirenaicorumq; omnium, quos nõ est ueritum in ea uoluptate, quæ maxima dulcedine sensum moueret summũ bonũ ponere. Dignor quoq; & ueneror, & cõfiteor & testor, habita sunt in uerbis cõibus si illa in Vergilio dicta sunt. Coniugio anchisa ueneris dignate superbo, & Cursusq; dabit uenerata secundos. Confessi autem æris de quo facta confessio est, in xii. tabulis scriptum est his uerbis. Aeris confessi, re-

busq; iudicatis. xxx. dies iusti sunt. Item ex hiisdē tabulis id quoq; est. Quae si erit testatior, libripens'ue fuerit in testimōium feriatur improbus intestabilisq; esto.

Quòd Metellus Numidicus figuram orationis nouam ex orationibus graecis mutuatus est. Cap. XIIII.

Apud Q. Metellum Numidicum in libro accusationis in Valerium Messalam tertio noue dictum esse adnotauimus. Verba ex oratione eius haec sunt. Quom sese sciret in tantum crimen uenisse, atq; socios ad Senatum'quaestum flentes uenisse, sese maximas pecunias exactas esse, pecunias sema ximas exactas id nobis uidebatur graeca figura dictum. Graeci enim dicūt εἰσ ἐπράξατό μεἀργύριον, idest exigit à me argentum. Id significat exegit me pecuniam, quod si id dici potest, etiam exactus esse aliqs pecuniam dici potest. Caecilius quoq; eadem figura in hypobolimeo Aeschino usus uidetur. Ego illud minus nihilo exiger portorium, idest nihilominus exigitur de me portorium.

Passis uelis, & passis manibus dixisse ueteres, non à uerbo suo qđ est patior, sed ab alieno, qđ est pando. Caput XV.

AB eo quod est pando passum ueteres dixerunt, non pansum, & cum praepositione expassum, non expansum. Caecilius in Synaristosis. Heri uero prospexisse eum ex se tegulis. Haec nunciasse et flammeum expassum domi. Capillo quoq;

essemulier passo dicitur, quasi porrecto & expanso & passis manibus, & uelis passis dicimus, quod signi ficat diductis, atq; distentis, Itaq; Plautus in milite glo rioso a litera in e mutata, per r compositi uocabuli mo rem dispansis dicit, pro eo quod est dispassis.

Credo ego istoc exemplo tibi esse eundum extra Portam dispessis manibus patibulum quom habebis.

De nouo genere interitus Crotoniensis Milonis.

Caput XVI.

Milo Crotoniensis athleta Inlustris, quem in chronicis scriptum est olympiade prima co ronatum esse, exitum habuit uitæ miseran dum & mirandum. Quom iam nam grandis artem athleticam desisset, iter'q; faceret forte solus in locis Ita liæ siluestribus, quercum uidit proxime uiam patulis in parte media ramis hiantem. Tum experiri credo etiam tunc uolens, an ullæ sibi reliquæ uires adessent, immissis in cauernas arboris digitis diducere & rescin dere quercum conatus est. Ac mediam quidē partem di scidit, diuellit'q;. Quercus autem in duas diducta par tes, quom ille quasi perfecto, qđ erat cōnixus, manus laxasset, cessante ui, rediit in naturā, manibus'q; eius retentis inclusis'q; stricta denuo, & cohæsa dilaceran dum hominem feris prebuit.

Quam ob caussam nobiles pueri Atheniensium ti biis canere desierint, quom patrium istum morem ca nendi haberent.

Caput XVII.

Alcibiades Atheniẽsis, quom apud auunculum Periclẽ puer, artibus ac disciplinis liberalibus erudiretur, & arcessi Pericles Antigenidam Tibicinẽ iussisset, ut eum canere Tibiis, quod honestissimum, tum uidebatur doceret, traditas sibi tibias quom ad os adhibuisset, inflassetq; pudefactus oris deformidate, abiecit infregitq;. Ea res quom percrebuisset, omnium tum Atheniensium consensu disciplina tibiis canendi desita est. scriptum hoc est in cõmentario Pamphilæ nono & uicensimo.

Quòd pugna belli ciuilis uictoriaq;.C.Cæsaris, quã uicit in pharsalicis campis, nunciata prædictaque est per cuiusdam Cornelii sacerdotis uatianium, eodem ipso die in Italia Patauii. Cap. XVIII.

Quo.C.Cæsar.& Cn.Pompeius die ciuile bellum signis cõlatis in Thessalia cõflixerũt, res acadit Patauii in transpadana Italiã memoria digna. Cornelius quidam sacerdos, & loco nobilis.& sacerdotii religionibus uenerandus, & castitate uitæ sanctus repente mota mente conspicere se procul dixit pugnam acerrimam pugnari. Ac deinde alios cædere, alios urgere, cædem, fugam, tela uolãtia, instaurationem pugnæ, impressionem gemitus, uulnera. proinde ut si ipse in prœlio uersaretur, coram uidere sese uociferatus est. Ac postea subito exclamauit Cæsarem uicisse. At Corneli sacerdotis ariolatio leuis, tum uisa est, & uecors, magnæ mox admirationi fuit, q non modo pugnæ dies, quæ in Thessalia pugnata

est, neque prælii exitus, qui erat prædictus, idem fuit, sed omnes quoque pugnandi reciprocæ uices, & ipsa exercituum duorum conflictatio uaticinantis motu, atque uerbis repræsentata est.

Verba M. Varronis memoria digna ex satura, quæ inscribitur περὶ ἐδεσμάτων. id est de eduliis.

Caput XIX.

Non pauacissimi sunt, in quos potest conueniri id quod M. Varro dicit in satura, quæ inscribitur περὶ ἐδεσμάτων. id est de eduliis. uerba hæc sunt. Si quãtum operæ sumpsisti, ut tuus pistor bonum faceret panem, eius duodecimam philosophiæ dedisses, ipse bonus iampridem esses factus. Nunc illum qui norunt, uolunt emere milibus cẽtum. Te qui nouit nemo centussis.

Notata quædam de Euripidis poetæ genere, uita, moribus, deque eiusdem fine uitæ. Cap. XX.

Euripidis poetæ matrem Theopõpus agrestia olera uendẽtem uictum quæsisse dicit. Patri autem eius nato illo, responsum est à Chaldæis eum puerum cum adoleuisset, uictorem in certaminibus fore. Id ei puero fatũ esse pater interpretatus, Athletam debere esse, roborato exercitatoque filii sui corpore Olympiam certaturum eum inter Athletas pueros deduxit. Ac primo quidem in certamẽ per ambiguam ætatem receptus non est. Post Eleusinio & Theseo certamine pugnauit, & coronatus est. Mox à corporis cura ad excolendi animi studium transgressus audi-

tor fuit physici Anaxagoræ, & rhetoris Prodici. In morali autem philosophia, Socratis. Tragœdiam scribere natus annos duodeuiginti adortus est. Philochorus refert in insula Salamine speluncam esse tetrã, & horridã, quã nos uidimus, in qua Euripides tragœdias scriptitarit. Mulieres ferè omnes in maiorem modum exosus fuisse dicitur, siue quod natura abhorruit à mulierum cœtu, siue quod simul duas uxores habuerat, cum id decreto ab Atheniensibus facto ius esset, quarum matrimonii pertædebat. Eius odii in mulieres Aristophanes quoque meminit, ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις. i. in prioribus Thesmophoriis cum mulieres ad sacra conueniunt Eleusina. Thesmophoria. n. festa sunt Cereris in his uersibus.

νῦν οὖν ἁπάσαισι παραινῶ, καὶ λέγω.
τοῦτον κολάσαι τὸν ἄνδρα πολλῶν οὕνεκα.
ἄγρια γὰρ τινὰ ὦ γυναῖκες δρᾷ ἅτε ἐν ἀγρίοις
τοῖς λαχάνοις αὐτὸς τραφείς. idest

Omnis igitur nunc admoneo. & dico
Virum hunc ne ulasa, uultis de caussis.
Agrestia enim quædam matronæ agit, utqui
In agrestibus enutritus oleribus sit.

Alexander autem Aetolus hos de Euripide uersus composuit.

ὁ δὲ ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου.
στριφνὸς μὲν ἔμοιγε ἔοικε προσειπεῖν
καὶ μισογέλως καὶ τωθάζειν. οὐδὲ παρ᾽ οἶνον
μεμαθηκώς. ἀλλ᾽ ὅ τι γράψαι τοῦτ᾽ ἂν
μέλιτος καὶ σειρήνων ἐτετεύχει. Idest

At Anaxagoræ alumnus ueteris ille

Durus quidem ad ſalutandum uidetur.
Et ridendi excuſus, & iocari'ne ad uinum quidem
Conſuetus. uerum quicquid ſcripſerit, id
Amelle, ac ſyrenibus profluit. Is quom in macedonia apud Archelaũ Regẽ eſſet, utereturq; eo rex familiari tetrediẽs nocte ab eius cœna, canibus à quodã æmulo immiſſis dilaceratus eſt, & ex his uulneribus mors ſecuta eſt. Sepulchrum autem eius, & memoriam macedones eo dignati ſunt honore, ut in gloriæ quoq; loco p̃diarent. οὔποτε σὸν μνῆμα εὐριπίδης ὄλοιτο πού. i. nulla ætate tua Euripides monumẽta peribũt. Quod egregius poeta morte obita ſepultus in eorum terra foret. Quamobrem quom legati ad eos ab Atheniensibus miſſi, petiſſent ut oſſa Athenas in terrã illius patriam permitterent transferri, maximo conſenſu macedones in ea re deneganda perſtiterunt.

Quòd à poetis Iouis filii prudentiſſimi, humaniſſimiq;. Neptunni autem inhumaniſſimi, & feroaſſimi traduntur. Cap. XXI.

P Ræſtantiſſimos uirtute, prudentia, uiribus Iouis filios poetæ appellauerunt, ut Aeacum & Minoa, & Sarpedona, feroaſſimos, & immanes, & alienos ab omni humanitate tanq̃ è mari genitos Neptunni filios dixerunt, Cyclopa, & Cercyona, & Leſtrygonas.

Hiſtoria de Sertorio duce, deq; aſtu eius, commentiisq; ſimulamentis, quibus ad barbaros milites continendos, cõaliandosq; ſibi utebatur. Cap. XXII.

SErtorius uir acer, ægregiusq; Dux, & uten di regendiq; exercitus peritus fuit. Is in ꝑpi bus difficillimis mētiebatur ad milites simū dacium, ꝓdesset & literas cōpositas pro ueris legebat, & somniū simulabat, & falsas religiones cōferebat si qd istæ res eū apud militum animos adiutabant. Illud adeo Sertorii nobile est, Cerua alba eximiæ pulchritudinis, & uiuacissimæ celeritatis à lusitano ei quodā dono data est. Hāc sibi oblatā diuinitus, & instinctā. Dianæ numine, cōloqui secū, monereq; & docere, quæ utilia factu essent, persuadere omnibus instituit. Ac si qd durius uidebatur qd imperandū militibus foret, à cerua sese monitū ꝑdicabat. Id quom dixerat uniuersi tanq̄ si Deo, libentes parebant. Ea cerua quodam die quom incursio esset hostiū nūciata, festinatione, ac tumultu cōsternata in fugā se ꝓrupit, atq; in palude ꝓxima delituit, & postea reqsita perisse credita ē. Neq; multis diebus post inuentā esse ceruā Sertorio nūciatur. Tum q nūciauerat iussit tacere. Ac ne cui palam diceret interminatus est. Præcepitq; ut eā postero die repēte in eū locū, in quo ipse cū amicis esset, immitteret. Admissis deinde amicis postridie, uisum sibi esse ait inquietē, ceruā quæ perierat ad se reuerti. Et ut prius cōsueuerat, qd opus esset facto ꝑdicare. Tum Sertorio qd imparauerat significante cerua emissa in cubiculum Sertorii introrupit. Clamor factus & orta admiratio est. Eaq; hominū barbarorum credulitas Sertorio in magnis rebus magno usui fuit. Memoriæ ꝓditū est ex iis nationibus, quæ cū Sertorio faciebāt quom multis ꝑlis supatus esset, neminem nunq̄ ab eo desciuisse, q̄q̄ id genus hominum esset mobilissimum.

De ætatibus historicorũ nobiliũ Hellanici, Herodoti, Thucydidis. Cap. XXIII.

Hellanicus, Herodotus, Thucydides historiæ scriptores in hisdem tẽporibus, ferè laude ingenti floruerunt. Et nõ nimis longe distantibus fuerunt ætatibus. Nã Hellanicus in initio belli Peloponnesiaci fuisse, q̃nq; & sexaginta annos natus uidetur, Herodotus tres & q̃nquaginta. Thucydides quadraginta. Scriptum hoc in lib. xi. Pamphilæ.

Quid Vulcatius Sedigitus in libro quem de poetis scripsit, de comicis latinis iudicarit. Cap. XXIIII.

Sedigitus in libro quem scripsit de poetis, q̃d de iis sentiat, qui comœdias fecerũt, & quẽ præstare ex omnibus cæteris putet, ac deinceps quo quem in loco & honore ponat, his uersibus suis demonstrat.

Multos incertos certare hanc rem uidemus,
Palmam poetæ comico cui deferant,
Eum meo iudicio errorem dissoluam tibi.
Vt contra si quis sentiat, nihil sentiat.
Cæcilio palmam statuam do comico.
Plautus secundus facile exsuperat cæteros.
Dein Neuius qui feruet, pretio in tertio est
Si erit quod quarto detur. dabitur Licinio.
Post insequi Licium facio Atilium
In sexto consequitur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet
Nono loco esse facile facio Luscium.
Decimum addo antiquitatis caussa Ennium.

De uerbis quibusdam nouis, quæ in Cn. Matii Mimiambis offenderamus. Ca. XXV.

CN. Matius uir eruditissimus in Mimiambis suis non absurde neq; absone finxit recentatur, pro eo quod græci dicunt ἀνανεοῦται idest. denuo nascatur, atq; iterum fit recens. Versus in quibus hoc uerbum est, hi sunt.

Iamiam albicassit phœbus, & recentatur.
Commune lumen hominibus & uoluptatis.

Idem Martius in hisdem mimiambis, edulcare dicit, quod est dulcius reddere in his uersibus.

Quapropter edulcare conuenit uitam.
Curasq; acerbas sensibus gubernare.

Quibus uerbis Aristoteles philosophus definierit syllogismum, eiusq; definitionis interpretamentum uerbis latinis factum. Cap. XXVI.

ARistoteles quid syllogismus eēt, his uerbis definiuit, λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει διὰ τῶν κειμένων. i. oratio, in qua positis quibusdam, aliud quid a positis, necessario consequitur per ea quæ posita sunt, Eius definitionis non uidebatur habere incommode interpretatio facta hoc modo. Syllogismus est oratio in qua consensis quibusdam & concessis, aliud quiddam quæ concessa sunt, per ea que concessa sunt, necessario conficiatur.

Quid sint comitia calata, quid censoria, quid centuriata, quid tributa, quid consilium. Atque inibi quædam eiusmodi. Cap. XXVII.

IN libro Læli felicis ad. Q. Mutium primo scriptum est, Labeonē scribere calata comitia esse, quæ pro conlegio pontificum habētur, aut regis sacrorum, aut flaminum, inaugurandorum caussa. Eorum autem alia esse curiata, alia centuriata. Curiata per lictorem curiatim calari, id est conuocari, cēturiata per cornicinem. Hisdem comitiis, quæ calata appellari diximus, & sacrorum detestatio, & testamenta fieri solebant. Tria enim genera testamentorum fuisse accepimus. Vnum quod calatis comitiis in contione populi fieret, alterum in procinctu, quom uiri ad prœlium faciendum in aciem uocabantur. Tertium per familiæ emancipationem, cui æs & libra adhiberetur. In eodem Aeli felicis libro hæc scripta sunt. Is qui non uniuersum populum, sed partem aliquam adesse iubet, non comitia sed consilium edicere debet. Tribuni autem neq; aduocant patritios, neq; ad eos referre de re ulla possunt. Ita ne leges quidem ꝓpriæ, sed plebiscita appellantur, quæ tribunis plebis ferentibus accepta sunt. Quibus rogationibus ante patricii non tenebantur, donec. Q. Hortensius dictator eam legem tulit, ut eo iure, quod plebes statuisset. omnesq; Quirites tenerentur. Item in eodem libro hoc scriptum est. Quom ex generibus omnium suffragium feratur, curiata comitia esse. Cum ex censu & ætate centuriata. Quom ex regionibus & locis tributa, Centuriata aūt comitia intra pomerium fieri nefas esse, quia exercitum extra urbem imperari oporteat, intra urbē imperari ius non sit. Propterea centuriata in campo Martio haberi, exercitumq; imperari præsidii caussa soli-

tum, quoniam populus esset in suffragijs ferendis occupatus.

Quòd errauit Cor. Nepos quom scripsit Ciceronem tres & uiginti annos natum caussam pro Sex. Roscio dixisse. Cap. XXVIII.

Cor. Nepos & rerũ memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, ut qui maxime amicus familiarisq; fuit. Atq; is tamen in primo librorũ quos de uita illius composuit, errasse uidetur quom eũ scripsit tres & uiginti annos natum, primam caussam iudicii publici egisse. Sex. q; Roscium parricidii reum defendisse. Dinumeratis quippe annis à. Q. Cepione; &. Q. Serrano, quibus consulibus, ante diẽ. iii. nonas ianuarii. M. Cicero natus est, ad. M. Tulliũ, & Cn. Dolabellam quibus consulibus caussam priuatam pro Quintio, apud Aquiliũ Gallum iudicem dixit sex & uiginti anni reperiuntur. Neq; dubium est, quin post annum, q̃ pro Quincio dixerat, Sex. Roscium reũ parricidii defenderit, annos iam septem atq; uiginti natus L. Sylla Felice, &. Q. Metello Pio consulibus. In qua re ẽt Fenestellam errasse Pedianus Asconius animaduertit, q eum scripserit, sexto uicensimo ætatis anno pro Sexto Roscio dixisse. Longior autem nepotis, qui Fenestellæ error est, nisi quis uult in animum inducere, studio amoris, & amicitiæ adductum, amplificandæ admirationis gratia, quadriennium Nepotem suppressisse, ut. M. Cicero orationem florentem dixisse ꝑ Roscio admodum adulescẽs uideretur. Illud adeo ab utrisq; oratoris studiosis animaduersum, & scriptum est,

q̄ Demosthenes & Cicero pari ætate illustrissimas orationes in causis dixerint. Alter, κατὰ ἀνδροτίωνος. καὶ κατὰ τιμοκράτους, idest in Androtionem & in Thimocratem, septem & uiginti annos natus, alter an̄ minor pro. P. Quintio. septimo & uicesimo p̄ Sex. Roscio. Vixerūt quoq; non nimis numerum annorum diuersum. Alter tris & sexaginta annos. Demosthenes. lx.

Quali figura orationis & q̄ noua. L. Piso annalium scriptor usus sit. Cap. XXIX.

Væ istæ in loquendo figuræ notæ, satis usitatæq; sunt. Mihi nomen est Iulio, & mihi nomen est Iuli. Tertiam figuram nouā her de repperi apud Pisonem in secundo annalium. Verba Pisonis hæc sunt. L. Tarquinium conlegam suum, quia Tarquinio nomen esset metuere. Eumq; orat, uti sua uoluntate Romam contendat. Quia Tarquinio in quit nomen esset. Hoc perinde est, tanq̄ si ego dicam, mihi nomen est Iulium.

Vehiculum quod petorritū appellatur ciuitatis linguæ uocabulum sit græcæ an gallicæ. Cap. XXX.

Vi ab alio genere uitæ detriti iam, & retoridi ad literarum disciplinas serius adeūt, si forte idem sunt garruli natura, & subargutuli sunt, q̄ oppido fiunt in literarū ostentatiōe inepti, & friuoli. Quod genus p̄fecto ille homo est, q de petorritis nuper argutissimas nugas dixit. Nam quom

quæreretur petorritum quali forma uehiculum, cuiatis̃ lingux uocabulum esset, & faciem uehiculi ementitus est lõge alienam, falsamq́, & uocabulum græcum esse dixit. Atq; id significare uolucres rotas interpretatus est. Commutataq́ una litera petorritum esse dictum uolebat, quasi petorrotum. Scriptum etiã hoc eẽ à Valerio Probo contendit. Ego quom probi multos admodum commentationum libros adquisierim, neque scriptum in his inueni, nec usquam alioquin Probum scripsisse credo. Petorritum enim est non ex græcia dimidiatum sed totum transalpibus factum, nam est uox gallica. In scriptum est in libro. M. Varronis quartodecimo rerum diuinarum. Quo in loco Varro quom de petorrito dixisset, esse id uerbum gallicum, lanceam quoq; dixit non latinum sed hispanicum uerbum esse.

Quæ uerba legauerint rhodii ad hostium ducẽ Demetrium, quom ab eo obsiderentur super illa inclyta Ialysi imagine. Cap. XXXI.

Hodum insulã celebritatis antiquissimæ oppidumq́; in ea pulcherrimum, ornatissimumq; obsidebat oppugnabatque Demetrius dux ætatis suæ inclytus. Cui à peritia disciplinaq; faciendi obsidii, machinarumque solertia, ad capiendã oppida repertarum cognomentum πολιορκητὴς. i. urbium expugnator fuit. Tum ibi in obsidione illa ædes quasdam publicæ factas, quæ extra urbis muros cum paruo præsidio erat adgredi et uastare, atq; absumere igni parabat. In his ædibus erat memoratis-

sima illa imago Ialysi Protogenis manu facta illustris pictoris. Cuius operis pulchritudinem præstantiamq; ira percitus rhodiis inuidebat. Mittunt rhodii legatos ad Demetrium cum his uerbis. Quæ malum inquiunt ratio est, ut tu imagnem istam uelis incendio ædium facto, disperdere. Nam si nos omnes superaueris, & oppidum hoc totum cœperis, imagine quoq; illa integra, & incolumi per uictoriam potieris. Sin uero nos uincere obsidendo nequiueris, petimus consideres ne turpe tibi sit, q̄a nō potueris bello rhodios uincere, bellum cū Protogene mortuo gessisse. Hoc ubi ex legatis audiuit, oppugnatiōe desita, & imagini, & ciuitati pepcit.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER .XVI.

Verba Musonii græca digna atq; utilia audiri obseruariq;. Eiusdē utilitatis sententia à. M. Catone mul tis ante annis Numantiæ ad equites dicta. Cap. I.

Dulescentuli cum etiam tum in scholis eēmus, ἐνθυμημάτιον. idest cōmmētatiunculā, hoc græcum, quod adposui, dictum esse à Musonio philosopho audiebamus, & quoniam uere atq; luculente dictum, uerbisq; est breuibus, & rutūdis uinctum per q̄libenter memineramus.

ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου. ὁ μὲν πόνος οἴχεται. τὸ δὲ καλὸν μένει. ἄν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς. τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται. τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. i. si cũ labore honesti q̃ppiã egeris, labor abit, honestũ manet. Si cũ uoluptate turpe feceris quippiam, quod suaue est abit, quod turpe est manet. Postea istam ipsam sententiã in Catonis oratione, quã dixit Numãtiæ apud equites positã legimus. Quæ & si laxioribus paulo, longioribusq; uerbis cõprehensa est, præ q̃ illud græcum quod diximus, quoniam tamen prior tpe anti quiorq; est, uenerabilior uideri debet. Verba ex oratione hæc sunt. Cogitate cum animis uestris, si q̃d uos per laborem recte feceritis, labor ille à uobis cito recedet, bene factũ à uobis, dum uiuitis, nõ abscedet. Sed si qua per uoluptatem nequiter feceritis, uoluptas cito abibit, nequiter factum illud apud uos semper manebit.

Cuiusmodi sit lex apud dialecticos percontandi, disserendiq;, & quæ sit eius legis reprehensio. Cap. II.

Legem esse aiunt disciplinæ dialecticæ, si de quapiam re quæratur, disputeturq;, atq; ibi quod rogere, ut respõdeas, tum ne amplius q̃d dicas, q̃ id solum quod es rogatus, aut aias, aut neges. Eamq; legẽ qui nõ seruent, & aut plus, aut aliter q̃ sunt rogati respõdeant existimantur rudes, indoctiq; esse, disputandiq; morem atq; rõnem nõ tenere, hoc quidem quod dicũt in plerisq; disputatiõibus procul dubio fieri oportet. Inde finitus nãq; inexplicabilisq; sermo fiet, nisi interrogationibus, responsionibusq; simplici-

bus fuerit determinatus. Sed enim esse quædam uidentur, in quibus si breuiter, & ad id quod rogatus fueris respondeas, capiare. Nã si quis his uerbis interroget, postulo ut respõdeas. Desieris ne facere adulteriũ an non? utrũq; dialectica lege respõderis, siue aias, seu neges, hærebis in captione, tanq̃ si te dicas adulterũ, q̃ si neges. Sed quod minus est in interrogatione. i. addẽdum. Nam qui facere aliquid non desiuit, nõ id necessario etiã fecit. Falsa igitur est species istius captionis, & nequaq̃ procedere ad id potest, ut colligi, concludi'que possit, eum facere adulterium, qui se negauerit facere desisse. Quid aũt legis istius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua hærere eos necessum est? si nihil amplius q̃ quod interrogati erunt responderint. Nã si ita ego istorum aliquem rogem. Quicquid non perdidisti, habeas'ne an non habeas? postulo, aut aias, aut neges utrũq; breuiter responderit, capietur. Nã si nõ habere se negauerit, quod nõ perdidit, colligetur oculos eum non habere, quos nõ perdidit. Sin uero habere se dixerit, colligetur eum habere cornua, quæ non perdidit. Rectius igitur, cautius'q; ita respondebitur, quicquid habui, id habeo si id non perdidi. Sed huiuscemodi responsio non fit ex lege quam diximus. Plus. n. q̃ quod rogatus est respondet. Et propterea id quoq; ad eam legem addi solet, non esse captiosis interrogationibus respondendum.

Quanam ratiõe effici dixerit Erasistratus medicus si abus forte deerit, ut tolerari aliq̃tisper inedia possit, & tolerari fames, uerba'q; ipsa Erasistrati super ea re scripta. Cap. III.

Vm Fauorino Romæ dies plerunq; totos era-
c mus. Tenebatq; animos nostros homo ille fandi dulcissimus. Atque eum quoquo iret, quasi ex lingua prorsum eius capti ꝑsequebamur. ita sermonibus usquequaq; amœnissimis demulcebãt, tum ad quendam ægrũ quom isset uisere, nosq; cũ eo unà introissemus, multaq; ad medicos, qui tum forte istic erant, ualitudinis eius gratia, oratione græca dixisset. Ac ne hoc quidẽ mirũ inquit uideri debet, ꝙ cũ ante hac semper edundi fuerit adpetens, nunc post imperatam mediã tridui, omnis eius adpetitio pristina elãguerit. Nam qđ Erasistratus scriptũ reliquit inqt ꝑpemodum uerum est, Esuritionem faciunt inanes patentesq; intestinorum fibræ & caua intus uentris, et stomachi uacua hiantia, quæ ubi aut cibo complẽtur, aut inanitate diutina contrahuntur, & conniuent, tunc loco in quem cibus capitur, uel stipato, uel adducto, uoluntas capiendi eius, desiderãdiq; restinguitur. Scythas quoq; ait eũdem Erasistratum dicere, quom sit usus ut famem longius tolerent, fasciis uẽtrem strictissime circumligare. Ea uentris compressione esuritionem posse depelli creditũ est, Hæc tum Fauorinus multaq; istiusmodi alia adfabilissime dicebat. Nos aũt postea quom librum forte Erasistrati legeremus διαιρέσεων. i. diuisionum primũ, idipsum in eo libro, quod Fauorinũ audiebamus dicere, scriptũ offendimus. Verba Erasistrati ad eam rem pertinentia, hæc sunt. ἐλογιζόμεθα οὖν παρά τι εἶ χυρὰν σύμπτωσιν τῆς κοιλίας. εἶναί τὴν σφόδρα ἀσιτίαν. καὶ παρ τοῖς ἐπιπλέον ἀσιτοῦσι κατά προαίρεσιν ἐν τοῖς πρώτοις

χρόνοις ἧττόν τινα παρακολουθεῖ. ὕστερον δὲ οὐκέ-
τι. i. Cogitabamus itaq; propter nimiam uentris com-
pressionem summam esse inediam. Nam & ii qui spon-
te abstinēt ab his primis temporibus fame affligūtur, post
autem minus. Deinde paulū infra. εἰθισμένοι δὲ εἰσὶ
καὶ οἱ σκύθαι ὅταν διά τινα καιρὸν ἀναγκάζωνται
ἀσιτεῖν, ζώναις πλατείαις τὴν κοιλίαν διασφίγ-
γειν ὡς τῆς πείνης αὐτοὺς ἧττον ἐνοχλούσης.
χεδὸν δὲ καὶ ὅταν πλήρης ἡ κοιλία ᾖ διὰ τὸ κέ-
νωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶναι. διὰ τοῦτο οὐ πεινῶσιν
ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτωκυῖα ᾖ. κένωμα οὐκ
ἔχει. i. Scythæ etiā consueuerunt, siquando cuiuspiā
rei caussa inediam ferre coguntur, latioribus fasciis uē-
trem cohibere quasi ita fames minus eos infestet. Ven-
tre etiam fere pleno, quia nulla in eo sit inanitas, fit ne
esuriant. Cum aūt uenter cōpressus admodum est, ca-
ret inanitate. In eodem libro Erasistratus uim quan-
dam famis nō tolerabilem, quam græci βούλιμον καὶ
βούπειναν, i. esuritionem & anxiā edendi sitim ap-
pellant, in diebus frigidissimis multo sæpius accidere
ait, q̄ cum serenum atq; placidū est. Atq; eius rei cau-
sas, cur is morbus in eo plerūq; tempore oriatur nondū
sibi esse compertas dicit. Verba q̄bus id dicit, hæc sunt
ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως, καὶ ἐπὶ
τούτου. καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν βουλιμιώντων
διὰ τί ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦ-
το γίνεται ἢ ἐν ταῖς εὐδίαις. i. Dubiū est, indigēsq;
considerationis, tum in hoc, tū in cæteris famelicis, qua
re in frigoribus magis huiuscemodi casus accidat, q̄ se-
renis temporibus.

Quo ritu, q̄bus'q; uerbis fecialis populi Romani bellum indicere solitus sit iis, quibus populus Romanus bellū fieri iusserat. Et item in quæ uerba conceptum fuerit iusiurandum de furtis militaribus sanciendis, & uti milites scripti intra prædictum diem, in loco certo frequētarent, caussis quibusdam exceptis, ꝓpter quas id iusiurandum remitti æquum esset. Cap. IIII.

Incius in libro tertio de re militari fecialem
c populi Romani bellum indicentem hostibus,
telum'q; in agrum eorum iacientem his ce uerbis uti scripsit. Quod populus Hermundulus, homines'q; populi Hermunduli aduersus populum Romanum bellum fecere, deliqueruntq; quod'q; populus Romanus cum populo Hermundulo, hominibus'q; Hermundulis bellum iussit. Ob eam rem ego populus'que Romanus populo Hermundulo hominibus'q; Hermundulis bellum indico, facio'q;. Item in libro eiusdem Cincii de re militari quinto ita scriptum est. Cum dilectus antiquus fieret, & milites scriberentur, iusiurādū eos tribunus militaris adigebat ī uerba hæc. In magistratu uerba. C. Lælii. C. filii cōsulis. L. Cornelii. P. filii cōsulis in exercitu decem'q; milia passuum prope furtum non facies, dolo malo, solus, neq; cum pluribus, pluris nummi argentei. in dies singulos. Extra hastam, hastile, ligna, pabulum, utrem, follem, faculam, siquid ibi inueneris, sustuleris'ue, quod tuum non erit, q̄d pluris nummi argentei erit, uti tu ad. C. Lælium. C. filium cōsulem. L.'ue Cornelium. P. filium consulem, siue ad quem eorum iusserit, proferas, aut profitebere in tri-

duo proximo, quicquid inueneris, sustuleris'ue in do lo malo. Aut domino suo, cuium id censebis esse, reddes, uti quod recte factum esse uoles. Militibus autem scriptis dies præfiniebatur, quo die adessent, & ut citati Consuli respōderent. Deinde ita concipiebatur iusiurandum, ut adessent, his additis exceptionibus, nisi harunce quæ caussa erit, funus familiare, feriæ denicales kalendæq;, quæ non eius rei caussa in eum diem cōlatæ sint, quo is eo die minus ibi esset. Morbus sonticus auspicium'ue, quod sine piaculo præterire non liceat. Sacrificium'ue anniuersarium quod recte fierī non posset, nisi ipsus eo die ibi sit, ius hostis'ue, status condictus'ue dies cum hoste, si cui eorum harunce, quæ caussa erit, tum se postridie q̄ per eas caussas licebit, eo die uenturum, aditurum'q; eum, qui eum pagum, uicum, oppidum'ue delegerit. Item in eodem libro uerba hæc sunt. Miles cum die, qui prædictus est aberat, neque excusatus erat infrequens dabatur. Item in libro sexto hoc scriptum est. Alæ dictæ exercitus, equitum ordines, q circum legiones dextra, sinistraq; tanquam alæ in auium corporibus locabantur. In legione sunt centuriæ sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.

Vestibulum q̄d significet, deq; eius uocabuli rōnibus. Caput V.

Pleraq; uocabula, quibus uolgo utimur, neque tamen liquido scimus quid ea proprie, atque uere significent, sed incompertam, &

uolgariam traditionem rei non explorate sequuti, ui, demur magis dicere qđ uolumus q̃ dicamus. Sicuti est uestibulū uerbū in sermonibus celebre, atq; obuiū, nō oibus tamē qui illo facile utuntur satis spectatū. Aiad, uerti enim quosdā, haudquaq̃ indoctos uiros opinari uestibulum esse partem domus primorem, quā uolgus atriū uocat. Caelius Gallus in lib. de significatiōe uerborū, quæ ad ius ciuile ptinent, secundo uestibulū esse dicit nō in ipsis ædibus, neq; partem ædium, sed locum ante ianuam domus uacuum, per quem a uia aditus, ac accessusq; ad ædis est, cum dextra sinistraq; inter ianuā tectaq; quæ sunt uiæ iūcta, spatium relinquitur. Atq; ipsa ianua procul à uia est area uacanti intersita, quæ porrò huic uocabulo ratio sit quæri multum solet. Sed quæ scripta legi, ea fermè omnia inconcinna, atq; ab, surda uisa sunt. Quod Sulpicium autem Apollinarem memini dicere uirum eliganti scientia ornatum huiusce modi est. Ve particula sicuti quædam alia tū intentionē significat tum minutionem. Nam uetus & uehemēs al, terū ab ætatis magnitudine cōpositum, elisumq; est, Al terum àmentis ui, atq; impetu dicitur. Vescum aūt qđ ex ue particula, & esca copulatum est, utriusq; diuer, sæ significationis uim capit. Aliter enim Lucretius uescum salem dicit ex edendi intentione. Aliter Lucilius uescum appellat cum edendi fastidio. Qui domos igitur amplas antiquitus faciebant, locum ante ianuam relinquebant, qui inter fores domus, & uiam medius esset. In eo loco qui dominum eius domus salutatum uene, rant, priusq̃ admitterentur consistebant, & neq; in uia stabant, neque intra ædes erant. Ab illa ergo grandis

loci consistione, & quasi quadam stabulatione uestibula appellata sunt spatia (sicuti diximus) grandia ante fores ædium relicta, in quibus starent qui uenissent, priusq̃ in domum intromitterẽtur. Meminisse autem debebimus id uocabulum non semper à ueteribus proprie, sed per quasdam translationes esse dictum. Quæ tamen ita sunt facta, ut ab ista de qua diximus proprietate non longe desciuerint. Sicut illud in. vi. Vergili.

Vestibulum ante ipsum, primisq; in faucibus orci
Luctus, & ultrices posuere cubilia curæ.

Non enim uestibulum priorem partem domus infernæ esse dicit. Quod obrepere potest, tãquam si ita dicatur. Sed loca duo demonstrat extra orci fores uestibulum & fauces. Ex quibus & uestibulum appellat ante ipsam domũ & ante ipsa orci penetralia. Fauces autem uocat iter angustum, per quod ad uestibulum adiretur.

Hostiæ quæ dicuntur bidentes quid sint, & quam ob causam ita appellatæ sunt, superq; ea re. P. Nigidi, & Iuli Higini sententiæ. Cap. VI.

Edeuntes Græcia Brundisium nauem aduertimus. Ibi quispiam linguæ latinæ litterator Romã à Brundisinis accersitus experiũdum sese uolgo dabat. Imus ad eum nos quoque oblectamẽti gratia. Erat enim fessus atq; languens animus de æstu maris, legebat barbare, insciteq; Vergli septimũ, in quo libro hic uersus est.

Centum lanigeras mactabat rite bidentis.

Et iubebat rogare se siquis quid omnium rerum uellet
dicere. Tum ego indocti hominis confidentiam demira
tus, doces'ne inq̃ nos magister, cur bidentes dicantur,
Bidentes inquit oues appellatæ, idcirco'que Lanigeras
dixit, ut oues planius demonstraret. Post hac inq̃ uide
bimus, an oues solæ (ut tu ais) bidentes dicantur. Et an
Pomponius Atellanarum poeta, in gallis, transalpinis
errauerit, quom hoc scripsit. Mars tibi uoueo factu-
rum, si unq̃ redierit, bidenti uerre. Sed nũc ego à te ro
gaui ecq̃ scias esse huiusce uocabuli ratiõem. Atq; ille
nihil cunctatus, sed nimium quãtum audacter. Oues in
quit bidentes dictæ, ꝙ duos tantum dentes habeãt. Vbi
terrarum quæso te inq̃ duos solos per naturam dentes
habere ouem uidisti? Ostentum. n. est, & piaculis factis
procurãdũ. Tum ille permotus mihi & inritatus, quæ-
re inquit ea potius quæ à grãmatico quærenda sunt.
Nã de ouium dentibus upiliones percontãtur. Facetias
nebulonis hominis risi & reliqui. P. aũt Nigidius in li
bro quem de extis cõposuit, bidentes appellari ait, non
oues solas, sed hominis bimas hostias, neq; tamẽ dixit
apertius cur bidentes. Sed quod ultro existimabamus
id scriptum inuenimus in cõmentariis quibusdam ad
ius pontificum pertinentibus, Bidennes primo dictas
litera immissa, quasi biennes. Tum lõgo usu loquendi
corruptam esse, & uocem ex bidenibus bidẽtes factum,
quoniã id uidebatur esse dictu facilius. Higinus tamẽ
Iulius qui ius pontificũ non uidetur ignorasse in quar
to librorũ, quos de Verglio fecit, bidẽtes appellari scri
psit hostias, quæ per ætatem duos dentes altiores habe
rent. Verba illius ipsa posui. Quæ bidens est inquit ho

sis, oportet habeat dentes octo, sed ex iis duo cæteris altiores per quos appareat ex minore ætate, in maiorē transcendisse. Hæc Higni opinio, an uera sit, non argumentis, sed oculis iudicari potest.

Quòd Laberius uerba pleraq; licentius, petulantiusq; finxit, & q multis item uerbis utitur, de quibus an sint latina, quæri solet. Cap. VII.

LAberius in mimis quos scriptitauit oppido quàm uerba finxit prælicenter. Nam & Mendicimonium dicit, & mœchimonium, & adulterionem, adulteritatem'que pro adulterio, & depudicauit pro stuprauit, & abluuium, p diluuio, & quod in mimo ponit, quem Cophinum scripsit, manuatus est pro furatus est. Et item in fullone furem manuarium appellat. Manuari inquit pudorem perdidisti. Multa'que alia huiusmodi nouat, neque non obsoleta quoque, & maculantia ex sordidiore uolgi usu ponit, quale est in staminariis. Tollet bōa fide uos orcus nudas in Catomium & elutriare lintea, & lavandria dicit, quæ ad lauandum sint data, & coliculor inquit in fullonicā, & quid properas, & quid præcurris caldonia? Item in restione, talabarriunculos dicit, quos uolgus talabarriones. Item in compitalibus malas malaxaui. Item in cacomemnone. Hic est inquit ille gurdus, quem ego me abhinc duos menses ex Aphrica uenientem excepisse tibi narraui. Item in mimo, qui inscribitur, nacca. L. Cippum dicit, & obbam, & camelliam, & pictatium, & capitium, induis inquit

capititium tunicæ pittacium. Præterea in anna pannis, gubernium pro gubernatore, & planum pro sycophanta, & nanũ pro pumilione dicit, quãquã planum per sycophanta. M. quoq; Cicero in oratione scriptum reliqt, quam pro Cluentio dixit. Atq; item in mimo, qui saturnalia inscriptus est, botulum pro farcimine appellat, & hominem leenam pro leui, Item in necromantia cocionem peruulgare dicit, quem ueteres arulatorem dixerunt. Verba Laberi hæc sunt. Duas uxores, hoc Hercle plus negocii est inqt cocio sex ædiles uiderat. Sed enim in mimo, in quem scripsit Alexandream, eodem quidem modo, quo uolgus, se probe, Latineq; usus est græco uocabulo. Emplastrum enim dixit. δυδ' ετέρως neutro scilicet non genere fœminino, ut isti nouitii semidocti, uerba ex eo mimo adposui. Quid est iusiurandum? Emplastrum æris alieni.

Quid significet, & quid à nostris appellatũ sit αξιομα, quod dialectici dicunt, & quædam alia, quæ prima in disciplina dialectica traduntur. Cap. VIII.

CVm in disciplinas dialecticas induci, atq; imbui uellemus, necessum fuit adire, atque cognoscere quas uocant dialectici εἰσαγογὲς idest introductiones, tum quia in primo περὶ ἀξιωμάτων idest pronunciatorum quæ. M. Varro alias profatæ, alias proloquia appellat. Commentarium de proloquiis Aeli docti hominis, qui magister Varronis fuit, studiose quæsiuimus. Eumq; in pacis bibliotheca repertum legimus. Sed in eo nihil edocenter, neq; ad instituendum

endum explanatæ scriptum est. Fecisseq; uidetur eum librum Aelius siue magis admonēdi, q̄ aliorum docendi gratia. Redimus igitur necessario ad græcos libros. ex quibus accepimus ἀξίωμα. idest pronunciatū, definitum eē his uerbis λεκτὸν αὐτοτελὲς ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. i. dicibile per se perfectum enunciabile quantum ex semetipso. Hoc ego supersedi uertere, quia nouis & inconditis uocabus utendum sit, quas pati aures per insolentiam uix possent. Sed. M. Varro in libro de lingua latina ad Ciceronem quarto & uicēsimo expeditissime ita finit. Proloquium est sententia in qua nihil desideratur. Erit autem planius, q̄d istud sit si exemplum eius dixerimus. ἀξίωμα igitur, siue id proloquium dicere placet huiusmodi est. Hannibal pœnus fuit. Scipio numantiam deleuit. Milo cædis dānatus est. Neq; bonum est uoluptas, neq; malum. Et omnino quicquid ita dicitur, plena atq; perfecta uerborum sententia, ut id necesse sit, aut uerum, aut falsum esse, id à dialecticis. ἀξίωμα, id propositio, idest oratio uerum, aut falsum plene significans appellatū est à M. Varrone sicuti dixi proloquium. A Marco aūt Cicerone pronunciatum. Quo ille tamen uocabulo tantisper uti se attestatus est, quoad melius inquit inuenero. Sed quod græci συνημμένον ἀξίωμα. i. connexum pronūciatum dicunt, id alii nostrorum adiunctū, alii connexum dixerunt. Id connexum tale est. si Plato ambulat, Plato mouetur. Si dies est, sol sup terras est. Item quod illi συμπεπλεγμένον. idest copulatum, nos uel coniunctum, uel copulatum dicimus, quod est eiusdem modi. P. Scipio Pauli filius, & bis consul fuit,

triumphauit, & censura functus est, & collega in censura. L. Mumii fuit. In omni autem coniuncto, si unum est mendacium, etiam si cætera uera sunt, totum esse mendacium dicitur. Nam si ad ea omnia, quæ de Scipione illo uera dixi addidero, et Hannibalem in Africa superauit, quod est falsum, uniuersa quoq; illa quæ coniuncte dicta sunt, propter hoc unum, quod falsum accesserit, quia simul dicentur, uera non erunt. Est item aliud, quod græci διεζευγμένον ἀξίωμα. nos diiunctum proloquium dicimus. Id huiuscemodi est. Aut malum est uoluptas, aut bonum, aut neq; bonum, neque malum est. Omnia autem quæ diiunguntur, pugnantia esse inter sese oportet. Eorumq; opposita ἀντικείμενον græci dicut. Ea quoq; ipsa inter se aduersa esse. Ex omnibus quæ diiunguntur, unum esse uerum debet, falsa cætera. Quod si aut nihil omnium uerū aut omnia, plura'ue, q̃ unum uera erunt. Aut quæ diiuncta sunt, non pugnabūt, aut quæ opposita eorū sunt, contraria, inter sese non erunt. Tunc id diiunctū mendacium est, & appellatur παραδιεζευγμένον. i. uitiose diiunctū, sicuti hoc est in quo quæ opposita nō sunt contraria, aut curris, aut ambulas, aut stas. Nam ipsa quidem inter se aduersa sunt. Sed opposita eorū non repugnant. Non ambulare enim & non stare, & non currere contraria inter se non sunt, quoniam contraria ea dicuntur, quæ simul uera esse non queunt. Possis enim simul eodemq; tempore, neq; ambulare, neq; stare, neq; currere. Sed hoc iam breue, ex dialectica libamentum dedisse nūc satis erit. Atq; id solū addendum, admonendumq; est q̄ huius disciplinæ studium,

atq; cognitio in principiis quidem tetra & aspernabilis, insuauisq; esse & inutilis uideri solet. Sed ubi aliquantum processeris tum deniq; & emolumentum eius in animo tuo diluxebit, & sequetur quædam discendi uoluptas insatiabilis. Cui sanè si modum non feceris, periculum nō mediocre erit, ne ut plerią; alii, tu quoq; in illis dialecticæ giris atq; mæandris, tanq̃ apud syrenios scopulos consenescas.

Quid significet uerbum in libris ueterum creberrime positum susq; deq;. Cap. IX.

Vsq; deq; fero, aut usq; deq; habeo (his.n. omnibus modis dicitur) uerbum est ex hominum doctorum sermonibus, in poematis quoq; & in epistulis ueterum scriptum est plurifariā. Sed facilius reperias, qui id uerbum ostentent, q̃ q intellegant. Itaq; plerią; nostrum quæ remotiora uerba inuenimus, dicere ea properamus non discere. Significat autem susq; deq; ferre, æquo animo esse, & quod accadit, non magnipendere. Atq; interdum neglegere & contēnere, & ppemodū id ualet q̃d dicitur. ἀδιαφορεῖν. i. indifferēs eē. Laberius in cōpitalibus. Nūc tu lenius es, nunc tu susq; deq; fers. Materfamilias tua in lecto aduerso, sedet seruos sextantis uerbis nefarīis uititur. M. Varro in sisenna, uel de historia. Quid si nō horū omniū similia essent principia, susq; deq; eēt. Lucilius in tertio. Verū hic ludus ibi susq; oīa, deq; fue Susq; & deq; fuere inq̃ omnia ludus, iocusq;. (rūt Illud opus durum, ut setinum accessimus finem.

ἐπίλοιπον,idest in reliquo.
Vt aiunt,montes ætnæ omnes aſperi athones.

Quid ſint prolætarii,quid capitecenſi,quid item ſit in xii.tabulis aſſiduus,& quæ eius uocabuli ratio ſit.
Caput X.

Otium erat quodam die Romæ in foro a negocijs,& læta quædam celebritas feriarū, legebaturq; in conſeſſu forte compluriū Enni liber ex annalibus.iii.In eo libro uerſus hi fuere.
Prolætarius publicitus ſcutisq;,ferroq;
Ornatur.ferro muros,urbemq;,forumq;
Excubiis curant,Tum ibi quæri cœptum eſt quid eſſet prolætarius.Atq; ego aſpiciens quempiam in eo circulo ius ciuile callentem familiarem meum rogabam,ut id uerbum nobis enarret,& quom ille ſe iuris,non rei grammaticæ peritum eſſe reſpondiſſet,eo maxime inquam te dicere hoc oportet,quādo ut prædicas es iuriſperitus.Namq; Ennius uerbum hoc ex duodecim tabulis ueſtris accepit,in qbus ſi recte cōmemini,ita ſcriptum eſt.Adſiduo uindex adſiduus eſto.Prolætario ciui quis uolet uindex eſto.Petimus igitur ne annalem hunc.Q.Enni,ſed duodecim tabulas legi arbitrere.Et quid ſit in ea lege prolætarius ciuis interpretere.Ego uero inquit dicere atq; interpretari hoc deberem,ſi ius faunorum & aboriginum didiciſſem.Sed enim cum prolætarii & adſidui,& ſanates & uades & ſubuades & uigintiquinq; aſſes,& taliones,furtorumq; quæſtiones cum lance,& licio euanuerint,omniſque

illa duodecim tabularũ antiquitas, nisi in legis actionibus centumuiralium caussarum lege Aebutia lata consopita sit, studium scientiamq; ego præstare debeo iuris, & legum, uocumq; earum quibus utimur. Tum forte quadam Iulium Paulum poetã memoriæ nostræ doctissimum prætereuntem conspeximus. Is a nobis salutatur, rogatusq; uti de sententia deq; ratione istius uocabuli nos doceret. Qui in plebe inquit Romana tenuissimi, pauperrimiq; erant, neq; amplius quã mille quingentum æris in censum deferebãt, proletarii appellati sunt. Qui uero nullo aut perquam paruo ære censebantur, capitecensi uocabantur. Extremus aũt census capite censorum æris fuit. ccclxxv. Sed quoniã res pecuniaq; familiaris obsidis uice, pignorisq; eẽ apud rempublicam uidebatur, amorisq; in patriã fides quædam in ea, firmamentumq; erat, neq; proletarii, neq; capitecensi milites, nisi in tumultu maximo scribebantur, quia familia quæ his, aut tenuis, aut nulla is eẽt. Proletariorum tamen ordo honestior aliquanto & re & nomine, quàm capitecensorum fuit. Nam & asperis reip. temporibus, quom iuuentutis inopia esset in militiam tumultuariam legebantur. Armaq; iis sumptu publico prebebantur. Et non capitis censione, sed prosperiore uocabulo, a munere, officioq; prolis edendæ appellati sunt, quod cum re familiari parua minus possent rẽp. iuuare, subolis tamẽ gignendæ copia ciuitatẽ frequentarent. capitecensos aũt primus. C. Marius, ut quidam ferunt, bello cimbrico difficillimis reipub. temporibus uel potius, ut Sallustius ait, bello Iugurthino, milites scripsisse traditur, quom id factũ ante, in nulla

memoria extaret. Adsiduus in duodecim tabulis, pro locuplete, & facile munus faciente, dictus ab assibus, i. ære dando, quom id tempora reip. postularent. Aut à muneris pro familiari copia faciendi assiduitate. Verba autem Salusti in historia Iugurthina de. C. Mario consule, & de capitecensis hæc sunt. Ipse interea milites scribere, non more maiorum, nec ex classibus, sed ut libido cuiusq; erat capitecensos pleros q;. Id factum alii inopia bonorum alii per ambitionem consulis memorabant, q ab eo genere celebratus, auctus erat, & homini potentiam quærenti, egentissimus quisque opportunissimus.

Historia ex Herodoti libris sumpta de psyllorum interitu, qui in syrtibus Africanis colebant.

Caput XI.

De psyllis in aphrica

GEns in Italia Marsorum orta fertur esse à Circes filio Marso. Propterea Marsis hominibus, quorum dumtaxat familiæ cum externis cognationibus nondum etiam permixtæ corruptæq; sunt ui quadam genitali datum, ut serpentium uirulentorum domitores sint & incentionibus herbarumq; succis faciāt medelarum miracula. Hac eadem ui præditos esse quosdam uidemus qui psylli uocātur. Quorum nomine super & genere, quom in ueteribus literis quæsissem in quarto deniq; Herodoti libro, fabulam hanc de psyllis inuenimus. Psyllos quondam fuisse in terra Africa, conterminos nasamōibus. Austrumq; in finibus eorum quodam in tempore perquām ua-

lidũ, ac diutinum flauisse. Eo flatu aquam omnem in locis in quibus colebant exaruisse. Psyllos re aquaria defectos etiam iniuriam grauiter austro succensuisse. Decretumq; fecisse uti armis sumptis ad austrum, pro inde quasi ad hostem iure belli res repetitum proficiscerentur. Atq; ita profectis uentum austrum magno spiritus agmine uenisse obuiam. Eosq; uniuersos cũ omnibus copiis, armisq; cumulis montibusq; arenarum superactis operuisse. Eo facto psyllos ad unum omnis interisse. Itaq; eorum fines à nasamonibus occupatos.

Deiis uocabulis, quæ Cloatius Verus aut satis commode, aut nimis absurde, & illepide, ad origines linguæ græcæ redigit. Cap. XII.

C Loatius Verus in libris, quos inscripsit uerborum à græcis tractorum, non pauca hercle dicit curiose, & sagaciter conquisita, neq; non tamen quædam futilia & friuola. Errare inquit dictum est ἀπὸ τοῦ ἔρρειν. idest à pereundo. Versumq; infert Homeri, in quo id uerbũ ẽ. ἔρρε κακὴ γλήνη. idest pereas mala pupilla oculi & illud. ἔρρε ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων. idest Ocius ò pereas uiuorum ex insula abusus.

Item halucinari factũ scripsit ex eo quod dicitur græce ἀλύειν. idest languere, unde locum quoque esse dictum putat g litera in c conuersa tarditatem quandã animi & stuporẽ, q hallucinãtibus plerũq; usu uenit. Item fascinum appellat quasi βάσκανον. idest inuidũ, & fascinare esse quasi βασκαίνειν. idest inuidere. Cõ

mode hæc ſanè omnia, & condecenter. Sed in lib. quarto. Fœnerator inquit appellatus ē quaſi φαινεράτωρ ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ἐπὶ τὸ χρηστότερον. ideſt facile apparens ab apparendo, ad id quod melius ac benignius eſt, quoniam id genus hominum ſpeciem oſtendunt humanitatis, & commodi eſſe uideātur inopibus nummos deſiderantibus. Idq́; dixiſſe ait Hypſicratem quempiam grammaticum, cuius libri ſanè nobiles ſunt ſuper iis quæ à græcis accepta ſunt, ſiue hoc autem ipſe Cloatius, ſiue neſcio qui alius nebulo effutiuit nil poteſt dici inſulſius. Fœnerator enim ſicut Mar. Varro in libro tertio de ſermone latino ſcripſit à fœnore eſt nominatus. Fœnus autem dictum à fœtu, & quaſi à fœtura quadam pecuniæ parientis, atque increſcentis, & idcirco, &. M. Catonem, & cæteros ætatis eius fœneratorem ſine, a, litera pronunciaſſe tradit, ſicuti fœtus ipſe, & fœcunditas appellata.

Quid ſit municipium, & quid à colonia differat, & quid ſint municipes, quæq́; ſit eius uocabuli ratio, ac proprietas atq; inibi ꝙ diuus Hadrīanus in ſenatu de iure atq; uocabulo municipū uerba fecit.

Caput XIII.

MVnicipes & municipia uerba ſunt dictu facilia & uſu obuia, & neutiq̄ reperias q̄ hæc dicat, quin ſcire ſe planè putet quid dicat. Sed profecto aliud eſt, aliud dicitur. Quotus enim ferè noſtrum eſt qui quom ex colonia populi Ro. ſit, nō & ſe

municipem esse, & populares suos municipes esse dicat, quod est à ratione, & à ueritate lōge auersum. Sic adeo & municipia quid, & quo iure sint, quantumq; à colonia differant ignoramus. Existimamusq; meliore conditione esse colonias, q̄ municipia de cuius opiniōis tam promixtæ erroribus diuus Hadrianus in oratiōe q̄ de italicensibus, unde ipse ortus fuit in senatu habuit peritissime disseruit, mirariq; se ostendit, q & ipsi Italicenses. & quædam item alia municipia antiqua in quibus uticenses nominat, cum suis moribus legibusq; uti possent in ius coloniarum mutari gestiuerint. Prænestinos autem refert maximo opere à Tiberio imperatore petisse, orasseq; ut ex colonia in municipii statum redigerentur. Idq; illis Tiberium pro referēda gratia tribuisse, q in eorum finibus sub ipso oppido, ex capitali morbo reualuisset. Municipes ergo sunt ciues Romani ex municipiis suo iure & legibus suis utētes muneris tantum cum populo Roma. Honorarii participes, à quo munere capessendo appellati uidentur, nullis aliis necessitatibus, neq; ulla Po. Ro. lege adstricti, nunq̄ populus eorum fundus factus esset. Primos autem municipes sine suffragii iure, Cærites esse factos accepimus. Cōcessumq; illis, ut ciuitatis Romanæ honorem quidem caperent, sed negociis tamē atq; oneribus uacarēt, pro sacris bello gallico receptis, custoditisq;. Hinc tabulæ cærites appellatæ uersa uice, in quas censores referri iubebant quos nota causſæ suffragiis priuabāt. Sed coloniarum alia necessitudo est. Non enim ueniunt extrinsecus in ciuitatem. Nec suis radicibus nituntur, sed ex ciuitate quasi ꝓpagatæ sunt. Et iura institutaq;

omnia populi Romani non sui arbitrii habent. Quæ tamen conditio, quom sit magis obnoxia, & minus libera, potior tamen & præstabilior existimatur propter amplitudinem maiestatemq; popu. Roma. cuius istæ coloniæ, quasi effigies paruæ simulacraq; esse quædam uidentur, & simul quia obscura oblitterataq; sunt, municipiorum iura quibus uti iam per ignorantiam non queunt.

Quòd. M. Cato differre dixit properare, & festinare. Et q̃ commode Verrius Flaccus uerbum, quod est festinat interpretatus sit. Cap. XIIII.

FEstinare & properare idem significare, atque in eandem rem dici uidentur. Sed. M. Cato id differre existimat, Eaque hoc modo diuisa uerba sunt ipsius ex oratiõe, quam de suis uirtutibus habuit, aliud est properare, aliud festinare. Qui unum quid mature transigit, is properat, qui multa simul incipit neq; perficit, is festinat. Verrius Flaccus rationem uolens dicere differentiæ huius festinat inquit à fando dicitur, quoniam isti ignauiores, qui nihil perficere possunt plus uerborum q̃ operæ habent. Sed id nimis coactum, atq; absurdum uidetur. Neque tanti momenti esse potest prima in utroque uerbo litera, ut propter eam unam tam diuersa uerba esse festinare, & fari, eadem uideri debeant. Commodius autẽ propiusq; uisum est festinare, quasi fessum esse. Nam qui multis simul rebus properãdis defessus est, is iam non properat, sed festinat.

Quid Theophrastus mirum de perdicibus scriptum reliquerit, & quid Theopompus de leporibus.
Caput XV.

Theophrastus philosophorũ peritissimus omnes in Paphlagonia perdices bina corda habere dicit. Theopompus in Bisaltia lepores bina iecora. paphlagõia

Agrippas a partus ægri & improsperi uitio appellatos. Deq; is. duabus, quæ uocantur ꝓsa, & postuerta.
Caput XVI.

Quorum in nascendo nõ caput, sed pedes primi extiterant, qui partus difficillimus ægerrimusq; habetur, agrippæ appellati uocabulo ab ægritudine & pedibus. Confixos esse autem pueros in utero Varro dicit capite in fimo nixos sursum pedibus elatis non ut hominis natura est, sed ut arboris. Nam pedes cruraq; arboris appellat ramos. Caput stirpem atq; caudicem. Quando igitur inquit contra naturam forte conuersi in pedes, bracchiis plerũq; diductis retineri solent, ægriusq; tunc mulieres enituntur. Huius periculi deprecandi gratia aræ statutæ sunt Romæ duabus carmẽtibus, quarũ altera. Postuersa nominata est. Prosa altera, a recti peruersiq; partus, & potestate & nomine.

Quæ ratio uocabuli sit agri uaticani.
Caput XVII.

ET agrum uaticanum, & eiusdem agri deum præsidem appellatum acceperamus, à uaticiniis, quæ ui, atque instinctu eius dei in eo agro fieri solita essent. Sed præter hãc causam Mar. Varro in libris diuinarum, aliam esse traditi[...] us nominis ratioñe. nã sicut Aius inquit Deus appella tus, araq; ei statuta est, quæ ẽ in infima noua uia que in loco diuinitus uox edita erat, ita Vaticanus deus no minatus penes quem essent uocis humanæ initia, quo niam pueri simulatq; parti sunt eam primam uocem edũt, quæ prima in uaticano syllaba est. Idarco q; uagi re dicitur, exprimente uerbo sonum uocis recentis.

Lepida quædam memoratu, & cognitu de parte geo metriæ, quæ ὀπτικὴ. idest perspectiua appellatur. Et item alia quæ μετρικὴ. idest dimensiua. Et tertia ei dem quæ dicitur κανονικὴ idest regularis.

Caput XVIII.

PArs quædam geometriæ ὀπτικὴ. idest per spectiua appellatur, quæ ad oculos pertinet. Pars altera quæ ad auris κανονικὴ. idest re gularis uocatur, qua musici ut fundamento artis suæ utuntur. Vtraque harum spatiis & interuallis linearũ, & ratione numerorum constat ὀπτικὴ. idest perspe ctiua facit multa demiranda, id genus, ut in speculo uno imagnes unius rei plures appareant. Item ut spe culũ in loco certo positum, nihil imagnet, aliorsum trã latum faciat imagnes. Item si rectius speculum spe

ctes, imago fiat tua eiusmodi, ut caput deorsum uidea tur, pedes sursum. Reddit etiam caussas ea disciplina, cur istæ quoq; uisiones fallant, ut quæ in aqua conspi ciuntur, maiora ad oculos fiant. Quæ procul ab oculis sunt minora κανονικῆς (idest regularis) autem lõgitu dines, & altitud.nes uocis emetitur. Longior mensura uocis ῥυθμὸς. idest modulus numerus ordo pedum di citur. altior μέλος. idest modulatio cantus. Est & alia species κανονικῆς. idest regularis, quæ appellatur μετρική. idest mensuraria, per quam syllabarum longa rum, & breuium, & mediocrium iunctura, & modus congruens cum principiis geometriæ aurium mensura examinatur. Sed hæc inquit. M. Varro, aut oĩno nõ di scimus, aut prius desistemus, q̃ intelligemus cur discen da sint. Voluptas autem inquit, uel utilitas talium di sciplinarũ in post principiis existit, quom perfectæ ab solutæq; sunt, in principiis uero ipsis ineptæ & insua ues uidentur.

Sumpta ex historia Herodoti libro primo super fidi cine Arione. Cap. XIX. De Arione.

C Eleri admodum, & cohibili oratiõe, uocũq; filo tereti, & candido fabulam scripsit Hero dotus super fidicine illo Arione. Vetus inquit & nobilis Arion cantator fidibus fuit. Is loco, & oppi do methymnæus terra, atque insula omni Lesbius fu it. Eum Arionem rex Corinthi Periãder amicum ama tumq; habuit artis gratia. Is inde à rege proficiscitur terras inclytas Siciliam, atque Italiam uisere. Vbi cõ

uenit aures'q; omnium mentes'q; in utriusque terræ ur bibus demulsit. In q̃stibus istic, & uoluptatibus amo ribus'q; hominũ fuit. Is tum postea grandi pecunia & re bona multa copiosus Corinthum instituit redire. Na uem igitur & nautas ut notiores amicioresq; sibi corin thios delegit. Sed eo corinthios homine accepto nauiq; in altum prouecta, prædæ pecuniæq; cupidos cœpisse consilium de necando Arione. Tum illum ibi perniciæ intellecta, pecuniam cætera'q; sua ut haberent, dedisse uitam modo sibi ut parcerent, orauisse. Nautas precum eius harum commisertum esse illatenus, ut ei necem ad ferre per uim suis manibus temperarent. Sed impe rauisse, ut iam statim coram desiliret preceps in ma re. Homo inquit ibi territus spe omni uitæ perdita, id unum postea orauit, ut priusq̃ mortem oppeteret indu ere permitterent sua sibi indumenta, & fides capere, & canere carmen casus illius sui consolabile. Feros & immanes nauitas prolubium tamen audiendi subit. Quod orauerat impetrat, atque ibi mox de more cin ctus, amictus, ornatus stans'q; in summæ puppis foro carmen, quod orthium dicitur, uoce sublatissima can tauit. Ad postrema cantus cum fidibus ornatu'q; omni sicut stabat canebatq; eiiecit sese procul in ꝓfundum. Nautæ haud quaquam dubitantes quin perisset, cur sum quem facere cœperant, tenuerunt. Sed nouum & mirum & pium facinus contigit, Delphinum repente inter undas adnauisse, & dorso super fluctus edito ue ctauisse. Incolumi'q; eum corpore, & ornatu, Tænarum in terram Laconicam deuexisse. Tum Arionem prorsus ex eo loco Corinthum petiuisse. Talem'que Periã

dro Rege, qualis Delphino uectus fuerat, sese obtulisse. Ei'que rem sicuti acciderat, narrauisse. Regem istaec parum credidisse Arionem quasi falleret custodiri iussisse. Nauitas requisitos, ablegato Arione, dissimulanter interrogasse, & quid audissent in hiis locis, unde uenissent super Arionem? Eos dixisse, hominē quom inde irent in terra Italia fuisse, eum'que illic bene agitare, & studiis delectationibusq; urbium florere, atque in gratia pecuniaq; magna fortunatum'que esse. Tum inter hæc eorum uerba Arionem cum fidibus & indumentis, cum quibus se in salum eiaculauerat extitisse. Nautas stupefactos, conuictosq; ire inficias nō quisse. Eam fabulam dicere Lesbios & corinthios, atque esse fabulæ argumentum, ꝙ simulacra duo ahenea ad Tænarum uiserentur. Delphinus uehens, & homo insidens.

LIBER

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII,

LIBER .XVII.

Quòd Gallus Asinius, & Larsius Licinius sententiam M. Ciceronis reprehenderūt ex oratione quam dixit pro M. Cælio, & quid aduersus homines stolidissimos pro eadem sententia uere digneq; dici possit.

Caput I.

T quidam fuerunt, monstra hominū, qui de diis immortalibus impias, falsasq; opiniones prodiderunt, ita nonnulli tam prodigiosi, tamq; uecordes extiterunt (in quibus sunt Gallus Asinius, & Largius Licinius, cuius liber etiā fertur infando titulo Ciceromastix) ut scribere ausi sint, M. Ciceronem parum integre, atq; improprie, atq; inconsiderate loquutum. Atq; alia quidem quæ reprehenderunt, neq; dictu, neq; auditu, digna sunt. Sed etenim in hoc quo sibimetipsis præter cætera, esse uisi sunt uerborū pensitatores subtilissimi cedo, quale id sit consideremus. M. Cicero pro M. Cælio ita scripsit. Nam quod obiectum est de pudicitia, quodq; omnium accusatorum, non criminibus, sed uocibus, maledictisq; celebratum est, id nunquā tam acerbe feret M. Cælius, ut eum pœniteat non deformem esse natum. Non existumant uerbo proprio eē usum, quod ait pœniteat. Atq; id prope ineptum etiam esse dicunt. Nam

pœnitere

pœnitere inquiunt tum dicere solemus, cum quæ ipsi fecimus, aut quæ, de nostra uoluntate, nostroq; consilio facta sunt, ea nobis post incipiunt displicere, sententiamq; in iis nostram demutamus. Neminem autem recte ita loqui pœnitere sese, q natus sit, aut pœnitere, q mortalis sit, aut q ex offenso forte uulneratoq; corpore dolorem sentiat, quando istiusmodi rerum, nec consilium sit nostrum, nec arbitrium. Sed ea ingratis in corporibus nostris ui, ac necessitate naturæ nobis accidant. Sicut hercle inquiunt, non uolūtarium fuit. M. Cælio quali forma nasceretur. Cuius enim dixit non pœnitere, atquam in ea causa res esset ut rationem ea peteret pœnitendi. Est hæc quidem, q̄ dicūt uerbi huiusce sententia, & pœnitet nisi in uoluntariis rebus non ꝓ be dicitur. Tametsi antiquiores uerbo ipso, alio quoq; modo usitati sunt. Et pœnitet ab eo, quod est pene, & a penuria dixerunt, Sed id aliorsum pœnitet, atq; alio in loco dicetur. Nunc autem sub hac eadem significatione, quæ uulgo nota est, non modo ineptum hoc nō est quod, M. Cicero dixit, sed festiuissimum adeo & facetissimum est. Nam quom aduersarii & obtrectatores. M. Cæli quoniam erat pulchro corpore, formam eius & faciem in suspitiones impudicitiæ accerserent inludens Cicero tam obsurdam criminationem, q formam quam natura fecerat, uitio darent, eodem ipso errore, quem illudebat, sciens usus est, & non pœnitet inquit. M. Cælium nō deformē esse natum. Vt uel hac ipsa re, quod ita dicebat, obprobaret aduersariis ac ꝑ facetias ostētaret facere eos deridiculum, q ꝑinde Cælio formā crimini darēt quasi arbitriū eius fuisset, q̄lis forma nasceretur.

Verba quædam ex. Q. Claudi annalium primo, cursim in legendo notata.

Caput II.

Quom librum ueteris scriptoris legebamus, conabamur postea memoriæ uegetãda gratia indipisci animo, ac recensere, quæ in eo libro scripta essent, in utrasq; æstimationes laudis, aut culpæ adnotamentis digna. Eratq; hoc sanè q̃ utile exercitium ad conciliandas nobis ubi uenisset usus, uerborum sententiarumq; elegantium recordationes. Velut hæc uerba ex. Q. Claudi primo annali, quæ me meminisse potui notaui, quem librum legimus biduo proximo superiore. Arma inquit pleriq; abiiciunt, atq; inermi inlatebrant sese. Ibi inlatebrant uerbum poeticũ uisum est, sed non absurdum neq; asperum. Ea inquit dum fiunt latini subnixo animo, quasi sublimi, & supra nixo uerbum penè significans & non fortuitum, demonstratq; animi fortitudinem, fiduciamq; quoniã q̃bus innitimur iis, q̃si erigimur attollimurq;. Domus inquit suas quẽq; ire iubet, & sua omnia fruisci. Rarius quidem in ætate. M. Tulli, ac deinceps infra rarissimum. Dubitatumq; est ab imperitis antiquitatis an latinum foret. Non modo autem latinum, sed iucundius amœniusq; etiam uerbum fruiscor factum est, quã fruor, & ut fatiscor a fateor ita fruiscor factum est a fruor. Q. u. Metellus Numidicus, qui caste pureque lingua usus latina uidetur, in epistula quam exul ad Domitios misit ita scripsit. illi uero omni iure atque honestate interdicti. Ego neque aqua neque igni careo &

summa gloria fruisçor. Neuius in attelania, quæ parœ-
cos inscripta est, hoc uerbo ita utitur. Quod magnope-
re quæsiuerunt id fruiscinon queunt, qui non parsit.
apud se fruitus est. Et Romani inquit multis armis, &
magno commeatu, prædaq; ingenti capiantur. Verbum
castrense est, nec facile id reperias apud ciuilium cau-
sarum oratores, exq; eadem figura est, qua lignantur
& pabulantur & aquantur, Sole inquit occaso, sole oc-
caso, non insuaui uenustate est, si quis aurem hēat non
sordidam, nec proculcatam. In duodecim autem tabu-
lis uerbum, hoc ita scriptum est. Ante meridiem cau-
sam coniciunt, quom perorant ambo præsentes. Post
meridiem præsenti litem addicito. Si ambo præsentes,
sol occasus suprema tempestas esto. Nos inquit in me-
dium relinquemus. Vulgus in medio dicat, nam uitium
istuc putant, & si dicas in medium ponere, id quoque
esse σὸλοικον. idest solœcismi uitium putant. Et tamē
probabilius signi ficantiusq; sic dici uidebitur, si quis
ea uerba non incuriose introspiciat. Græce quoque
θεῖναι εἰς μέσον. idest ponere in medium uitium id
non est. Postquam nunciatum est inquit ut pugnatum
esset in gallos. id ciuitas grauiter tulit. In gallos mun-
dus subtiliusq; est, q̄ cum gallis aut contra gallos. Nā
pinguiora hæc obsolutioraq; sunt, simul inquit forma,
factis eloquentia, dignitate, acrimonia, confiden-
tia pariter præcellebat, ut facile intellegeretur ma-
gnum uiaticum. Magnum uiaticum pro magna fa-
cultate, & paratu magno noue positum est. Videturq;
græcos sequutus, qui ἐφόδιον, idest uiaticum sum-
ptum uiæ ad aliarum quoque rerum apparatus tra-

ducunt. Ac sæpe ἐφόδιον. pro eo dicũt, quod est instrue & instrue. Nam. M. inquit Manlius, quem capitolium seruasse a gallis supra ostendi, cuiusq; operam cum. M. Furio dictatore apud gallos cumprime fortem atq; exsuperabilem respublica sensit, is & genere, & ui & uirtute bellica nemini concedebat. Adprime crebrius est, cumprime rarius traductumq; ex eo est, qd cum primis dicebant, pro quod est in primis. Nihil sibi inquit diuitias opus esse. Nos diuitiis dicimus, & uitium hoc orationis nullum est. Ac ne id quidem est, quod figura dici solet. Recta enim istæc oratio est. Et ueteres compluscule ita dixere. Nec ratio dici potest, cur rectius sit diuitiis opus esse, q̃ diuitias nisi qui grammaticorum noua instituta ut τεμένον ἱερῶ. idest ad téplorum sacra obseruant. Nam hæc inquit maxime uersatur deorum iniquitas, q deteriores sunt incolumiores. Neq; optimum quempiam inter nos sinunt diurnare. Inusitate dixit diurnare pro diu uiuere. Sed ex ea figura est, qua dicimus perennare. Cum his inquit consermonabatur, sermonari rusticius uidetur, sed rectius, sermocinari rectius est, sed corruptius. Sese inquit ne id quoq;, quod tum suaderet, facturum esse. Ne id quoq; dixit, pro ne id quidem. Infrequens nunc in loquendo, sed in libris ueterum creberrimum. Tanta inquit sanctitudo fani est ut nunquam quisquam uiolare sit ausus. Sanctitas quoq; & sanctimonia non minus Latine dicuntur. Sed nescio quid maioris dignitatis est uerbum sanctitudo. Sicuti. M. Cato in. L. Veturium, duritudinem, quàm duriciẽ dicere grauius putauit. Qui illius inquit impudẽtiam norat & duritudinẽ. Quom

tantus inquit arrabo penes samnites po. Ro. ect. Arrabonem dixit. dc. obsides, & id maluit quàm pignus dicere, quoniam uis huius uocabuli in ea sententia grauior acriorq; est. Sed nunc arrabo in sordidis uerbis haberi cœptus. Ac multo rectius uidetur arra. Quamquam arram quoq; ueteres sæpe dixerint. Et complurĩ ens laboribus miserrimas inquit uitas exegerunt. Et hic nimiis in otiis inquit cõsumptus est. Elegantia utrubiq; ex multitudine numeri quæsita est. Cominius inquit qua ascenderat, descẽdit, atq; uerba gallis dedit. Verba Cominium dedisse gallis dicit, qui nihil quicquam, cuiquam dixerat. Neq; enim eum galli, qui capitolium obsidebant ascendentem aut descendentem uiderant. Sed uerba dedit, haud secus posuit, quam si tu dicas latuit, atq; obrepsit. Conualles inquit & arboreta magna erant. Arboreta ignobilius uerbum est, arbusta celebratius. Putabant inquit eos qui foris atq; quĩ in arce erant, inter se commutatiões, & consilia facere. Commutationes. i. confabulationes, communicationesq; insitate dixit. Sed non hercle inscite, nec ineleganter. Hæc ego pauca interim super eo libro quorum memoria post lectionem suppetierat mihi notaui in sermonibus forte, quos de temporibus rerum ad usus hominum repertarum agitabamus.

Verba. M. Varronis ex libro quinto & uicensimo humanarum, quibus contra opinionem uulgariam interpretatus est Homeri uersum.

Caput III.

ADulescens quispiam indoctus, sparti quoque usum in terra graecia diu incognitum fuisse dixit, multisque post Ilium captum tempestatibus ex terra hispania aduectum, riserunt hoc ad inludendum, ex is qui ibi aderant unus, atque alter male homines literati, quod genus graeci ἀγοραίους. idest uolgares & uiles appellant. Atque eum, qui id dixerat librum legisse Homeri aiebant, cui uersus hic forte deesset. καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νέων. καὶ σπάρτα λέλυνται idest. En ligna eputrent ratium & sparta in cariem sunt. Tum ille prorsum irritatus non inquit in eo libro uersus, sed uobis planè magister defuit, si creditis in eo uersu sparta id significare quod nos spartum dicimus. Maiorem illi risum subiciunt, neque id destiterunt, nisi liber ab eo prolatus esset. M. Varronis xxv. humanarum in quo de isto Homeri uersu à Varrone ita scriptum est. Ego sparta apud Homerum non plus spartū significare puto, quam σπάρτους, idest spartos qui dicuntur in agro thebano nati. In graecia sparti copia modo coepit esse ex hispania. Neque ea ipsa facultate usi liburni. Sed hi plerasque naues loris suebant. Graeci magis cānabo & stuppa caeterisque satiuis rebus, à quibus σπάρτα appellabant. Quod quom ita Varro dicat, dubito hercle, an posterior syllaba in eo uerbo quod apud Homerum est, acuenda sit, nisi quia uoces huiusmodi, quom ex communi significatione in rei certae proprietatem concedunt diuersitate accentuum seperantur.

Quid Menander poeta Philemoni poetæ dixerit,a quo ſæpe indigne in certaminibus comœdiarum ſuperatus ē,et q ſæpiſſime Euripides in tragœdia ab ignobilibus poetis uictus eſt.

Caput IIII.

Menander à Philemone nequaq̄ pari ſcriptore in certaminibus comœdiarū ambitu,gratiaq; & factiōibus ſæpenumero uincebatur. eum quom forte habuiſſet obuiam,quæſo inquit Philemon,bona uenia dic mihi,quom me uincis non erubeſcis?Euripidem quoq;.M.Varro ait,quom quinq; & ſeptuaginta tragœdias ſcripſerit,in quinq; ſolis uiciſſe.quom eum uincerent aliquot poetæ ignauiſſimi. Menandrum autem alii centum octo partim centū nouem comœdias reliquiſſe ferunt.Sed Apollodori ſcriptoris celebratiſſimi hos de menandro uerſus legimus in libro,qui chronica inſcriptus eſt.

κηφισιεὺς ὤν,ἐκ διοπείθου πατρός.
πρὸς τοῖς ἑκατὸν πέντε γράψας δράματ' ἐξέλιπε,πεντήκοντα καὶ δυοῖν ἐτῶν. ideſt.

Cephiſieus genere,ex diopethe patre.
Quinq; & centum,quom ſcripſiſſet fabulas.
Fato eſt defunctus,annos duos natus, & qnquagīta.
Ex iſtis tamen centum & quinq; omnibus ſolis eū octo uiciſſe.Idem Apollodorus eodem in libro ſcripſit.

Nequaq̄ eſſe uerū quod minutis qbuſdam rhetoricæ artificibus uideatur.M.Ci.in lib.quē de amicicia ſcri-

pſit uicioſo argumento uſum ἀμφισβητούμενον,
ἀντὶ ὁμολογούμενον. ideſt dubium pro confeſſo po-
ſuiſſe. Totumq; id conſideratius tractatum explora-
tumque. Cap. V.

Iicero in dialogo, cui titulus eſt Lælius, uel
c de amicitia, docere uolens amicitiam nõ ſpe
expectationeq; utilitatis, neque precii merce
disq; cauſſa colendam, ſed quo ipſa per ſeſe plena uir
tutis honeſtatisq; ſit, expetendam, diligendamq; eſſe,
etiam ſi nihil opis, nihilq; emolumenti, ex ea percipe
queat, hac ſententia atq; his uerbis uſus eſt, eaque di-
cere facit. C. Lælium ſapientem uirum, qui. P. Africa-
ni fuerat amiciſſimus. Quid enim Aphricanus indi-
gens mei? Ne ego quidem illius. Sed ego admiratione
quadam uirtutis eius, ille uiciſſim opinione fortaſſe
nonnulla, q̃ de meis moribus habebat, me dilexit, au-
xit beneuolentiam conſuetudo. Sed quanq̃ utilitates
multe & magnæ conſecutæ ſunt, non ſunt tamẽ ab ea
rum ſpe cauſſæ diligendi profectæ. Vt enim beneficili
beralesq; ſumus nõ ut exigamus gratiam, (neq; enim
beneficium fœneramur, ſed natura propenſi ad libera
litatem ſumus) ſic amicitiam nõ ſpe mercedis adducti,
ſed ꝙ omnis fructus in ipſo amore ineſt expetendã pu-
tamus. Hoc quom legeretur in cœtu forte hominum do-
ctorum, Rethoricus quidam ſophiſta utriuſq; linguæ
callens haud ſanè ignobilis, ex iſtis acutulis, & mi-
nutis doctoribus, qui τεχνικοὶ. ideſt artificiales ap-
pellantur, atq; in diſſerendo tamẽ non impiger, uſum
eſſe exiſtimabat argumento. M. Tullium non probo ne

que ἀποδεικτικῷ. idest demonstratiuo, sed eiusdem quæstionis, cuius esset ea ipsa res, de qua quæreretur. Verbisq; id uitiũ Græcis appellabat, φ accepisset, ἀμφισβητούμενον. ἀντὶ ὁμολογουμένου. idest dubium pro confesso & certo. Nam beneficos inquit & liberales sumpsit ad confirmandum id quod de amicitia dicebat, cum ipsum illud, & soleat quæri, & debeat quisquis liberaliter & benigne facit, qua mente, quõ ue consilio, benignus liberalisq; sit. Vtrum quia mutuam gratiam speret, & eum in quem benignus sit, ad parem curam sui prouocet, quod facere pleriq; omnes uidentur. An quia natura sit beneuolus, benignitasq; eum per sese ipsa, & liberalitas delectet, sine ulla recipiendæ gratiæ procuratione, quod est omnium ferme rarissimum. Argumenta autem censebat aut ꝓbabilia esse debere, aut perspicua, & minime controuersa. Idq; ἀπόδειξιν. idest expressionem & demonstrationem uocari dicebat, quom ea quæ dubia, aut obscura sunt, per ea quæ ambigua non sunt, illustrãtur. Atque ut ostenderet beneficos, liberalesq; ad id quod de amicitia quæreretur, quasi argumẽtum, exemplum ue, sumi non oportere. Eodem inquit simulacro & eadem rationis imagine, amicitia inuicem pro argumento sumi potest. si quis adfirmet homines beneficos, liberalesq; esse debere, non spe aliqua compendii, sed amore & studio honestatis. Poterit enim consimiliter ita dicere. Namque ut amicitiam non spe utilitatis amplectimur, sic benefici liberales'que, non gratiæ recipiendæ studio esse debemus. Poterit sanè inquit ita dicere. Sed neque amicitia liberalitati, neque libera-

litas amicitiæ præbere argumentum potest, cum de utro que pariter quæratur, Hæc ille rhetoricus artifex dixe re quibusdam uidebatur perite & scienter. Sed uide, licet eum uocabula rerum uera ignorauisse. Nam beneficum & liberalem Cicero appellat, ita ut philosophi appellandum esse censent, nõ eum qui, ut ipse ait, beneficia fœneratur, sed qui benigne facit, nulla tacita ratione ad utilitates suas redundante. Non ergo obscuro neque ambiguo argumento usus est, sed certo atq; perspicuo. Siquidem qui uere beneficus, liberalis'que est qua mente bene, aut liberaliter faciat nõ quæritur. Aliis enim longe nominibus appellandus est, si cum talia facit, sui potius q̃ alterius iuuandi causa facit. Processisset autem argutatori isti fortasse an reprehensio, si Cicero ita dixisset. Vt enim benefici liberalesq; facimus, non ut exigamus gratiam, uideretur enim benefice facere, etiam in non beneficum cadere posse, si id per aliquam circunstantiam fieret, non per ipsam perpetuæ benignitatis constantiam. Sed cum beneficos liberalesq; dixerit, neque aliusmodi isti sunt, q̃ cuius esse eos supra diximus illotis, quod aiunt, pedibus, & uerbis reprehendit doctissimi hominis orationem.

Falsum esse quod Verrius Flaccus in librorum secũdo, quos de obscuris. M. Catonis composuit, de seruo recepticio scriptum reliquit. Cap. VI.

Ar. Cato uoconiam legem suadens uerbis hisce usus est. Principio nobis mulier magnam dotem adtulit. Tum magnam pecu

niam recipit, quam in uiri potestate non committit. eã pecuniam uiro dat mutuam. Postea ubi irata facta est, seruum receptitium sectari, atque flagitare uirum iubet. Quærebatur seruus receptitius quid esset. Librĩ statim quæsiti allati'que sunt Verri Flacci de obscuris Catonis. In libro secundo scriptum inuentum est, receptitium seruum dici nequam, & nulli pretii, qui cum uenum esset datus redhibitus ob aliquod uitium, receptus'q; sit. Propterea inquit seruus eiusmodi sectarĩ maritum, & flagitare pecuniam iubebatur, ut eo ipso dolor maior, & contumelia grauior uiro fieret, q; eum seruus nihil petendæ pecuniæ caussa compellaret. Cum pace autem, cunctis; uenia istorum, si qui sunt, qui Verri Flacci autoritate capiuntur, dictum hoc sit. Receptitius enim seruus in ea re, quam dicit Cato, aliud omnino est, quàm Verrius scripsit. Atque id cuius facile intellectu est. Res enim procul dubio sic est. Quando mulier dotem marito dabat, tum quæ ex suis bonis retinebat, neque ad uirum tramittabat, ea recipere dĩcebatur. Sicuti nunc quoq; in uenditionibus, quæ excipiuntur neq; ueneunt. Quo uerbo Plautus quoque in trinummo usus est in hoc uersu.

Posticulum hoc recipit, cum ædis uendidit.

Particulam quandam, quæ post eas ædis erat, non uendidit, sed retinuit. Ipse etiam Cato mulierem demonstrare locupletem uolens. Mulier inquit & magnã dotem dat, & magnã pecuniã recipit. Hoc est & magnam dotem dat, & magnã pecuniã retinet. Ex ea igitur re familiari, quã sibi dote data retinuit, pecuniam uiro mutuam dat. Eam pecuniam cum uiro forte irata repetere

instituit, apponit flagitatorem seruũ receptitium, hoc est proprium seruum suum, quem cum pecunia reliquare experat, neq; dederat doti, sed retinuerat. Non enim seruo mariti imperare hoc mulierem fas erat, sed proprio suo. Plura dicere, quibus hoc nostrum tuear, supersedeo. Ipsa enim sunt per sese euidētia, & qđ à Verrio dicitur, & quod à nobis. Utrum ergo uidebitur cuiq; uerius, eo utatur.

Verba haec ex Atinia lege, quod subscriptum erit, eiusq; rei aeterna auctoritas esto. P. Nigidio. & Q. Scaeuo. uisa esse non minus de praeterito furto, q̃ de futuro cauisse. Cap. VII.

Legis ueteris Atiniae uerba sunt. Quod subreptũ erit, eius rei aeterna auctoritas esto. Quis aliud putet in hisce uerbis, q̃ de tempore tantum futuro legem loqui? Sed. Q. Scaeuola patrem suum, & Brutum, & Manliũ uiros adprime doctos quaesisse ait, dubitasseq; utrum'ne in post facta modo furta lex ualeret, an etiam in antefacta, quoniam quod subreptum erit, utrunque tempus uideretur ostendere, tam praeteritum q̃ futurum. Itaq;. P. Nigidius ciuitatis Romanae doctissimus super dubitatione hac eorum scripsit in uigesimoquarto commẽtariorum. Atq; ipse quoq; idem putat incertam esse temporis demonstrationem. Sed anguste perquàm & obscure disserit, ut signa rerum ponere uideas, ad subsidium magis memoriae suae, q̃ ad legentium disciplinam. Videbatur tamen hoc dicere, uerbum esse, & erit quan

do per ſeſe ponuntur, habent, atque retinent tempus ſuum. Cum uero præterito iunguntur, uim tẽporis ſui amittunt, & in præteritum contendũt. Cum enim dico, in campo eſt, in comitio eſt, tempus inſtans ſignifico. Itẽ cum dico, in campo erit, tempus futurum demonſtro. At cum dico, factum eſt, ſcriptum eſt, ſubreptum eſt, quãq; eſt uerbum, temporis ſit preſentis, confunditur tamen cum præterito. & præſens eſſe deſinit. Sic igitur inquit etiam iſtud quod in lege eſt, ſi diuidas, ſeparesq́; duo uerba hæc, ſubreptum, & erit, ut ſic audias ſubreptũ, tanq̃ certamen erit, aut ſacrificium erit. Tum uidebitur lex in poſt futurum loqui. Si uero copulate permixteq́; dictum, intellegas, ut ſubreptum erit, nõ duo, ſed unum uerbum ſit. Idq́; unita patiendi declinatione ſit, tum hoc uerbo non minus præteritum tempus oſtenditur q̃ futurum.

In ſermonibus apud mẽſam Tauri philoſophi, quæri agitariq́; eiuſmodi ſolita. Cur oleum ſæpe & facile, uina rarius congelaſcant, acetum haud ferè unquã, & quod aquæ fluuiorum fontiumq́; durentur, mare gelu non duretur. Cap. VIII.

P Hiloſophus Taurus accipiebat nos Athenis cœna plerũq;, ad id diei ubi iam ueſperauerat. id enim eſt tempus iſtic cœnãdi freques, tius cœnæ fundus, & fundamentũ oẽ erat in olla unà lentis ægyptiæ & cucurbitæ inibi minutim cæſæ, ea quodam die ubi paratis, & expectantibus nobis adlata, atq; impoſita menſæ ẽ, puerum iubet Taurus oleũ

in ollā indere, erat is puer genere atticus ad annos maxime natus. yiii festiuissimus, ætatis & gentis argutiis scatens. Gutum Samium oretenus imprudēs inanē tanq̄ si inesset oleum, adfert, cōuertitq; eum, & ut solitum est circumegit per omnē partem ollæ manum nullum inde ibat oleum. Aspicit puer gutum atrociibus oculis stomachabundus, & cōcussum uehementium iterum in ollam uertit. Idq; quom omnes sensim, atq; summussim rideremus. Tum puer græce, & id quidem perq̄ atice. μὴ γελᾶτε inquit. ἔνι τοὔλαιον ἀλλ' οὐκ ἴστε οἷα φρίκη περὶ τὸν ὄρτρον γέγονε τήμερον καὶ κεκρυστάλλωται. i. ne ridete, inest oleum. Verum uos nescitis qualis matutino diluculo hodie rigor fuerit. Itaq; gelu concretum est. Verbero inquit ridens Taurus, nōne is curriculo atq; oleum petis? Sed quom puer foras emptum isset, nihil ipse ista mora offensior. Olla inquit oleo indiget, & ut uideo intollerandum feruit cohibeamus manus, atq; interea quoniā puer nunc admonuit solere oleum cōgelascere, cōsideremus, cur oleum quidem sæpe & facile stet, uina rarenter cōgelascant. Atq; aspiciat me & iubet quod sentiā dicere. Tum ego respondi, cōiectare me uinum idcirco minus cito coalescere, quod semina quædam caloris in sese haberet, essetq; natura ignitius ob eam que rem dictum esse ab Homero. αἴθοπα οἶνον. idest calidum uinum, non ut alii putarent propter colorem. Est quidem inquit Taurus ita ut dicis nam fermè conuenit, uinum ubi potum est, calefacere corpora. Sed nō secus oleum quoq; calorificum est, neq; minorem uim in corporibus calefaciendis habet. Ad hoc si istæc quæ calidiora sunt difficilius gelu co-

gantur, congruens est, ut quæ frigidiora sunt facile cogantur. Acetum aût omnium maxime frigorificum est, atq; id nunquam tamen concrescit. Num igitur magis causa oleo coaguli celerioris in leuitate est, faciliora.n. ad coeundum ideo uidētur, quæ leuatiora leuioraq; sunt. Præterea id quoq; ait quæri dignum, cur fluuiorum & fontium aquæ gelu durentur, mare omne incongelabile sit? Tametsi Herodotus inquit historiæ scriptor contra omnium ferme, qui hæc quæsiuerunt, opinionem scribit mare Bosphoricum, quod cimerium appellatur earumq; partium mare omne, quod scythicum dicitur, gelu stringi & consistere. Dum hæc Taurus, in area puer uenerat, & olla deferbuerat, tempusq; esse cœperat edendi & tacendi.

De notis literarum, quæ in.C. Cæsaris epistulis reperiuntur, deq; aliis clandestinis literis ex ueteri historia petitis, & quod σκυτάλη. idest baculus quo epistula inuoluebatur sit laconica.

Caput IX.

Libri sunt epistularum.C.Cæsaris ad.C.Oppium, & Balbum Corneliū, qui res eius absentis curabant. In his epistulis quibusdā in locis inueniūtur literæ singulariæ, sine coagmentis syllabarum, quas tu putes positas incondite. Nam uerba ex his literis confia nulla possunt. Erat autem conuentum inter eos clandestinū, de cōmutando situ literarū, ut in scripto quidem alia alia locum & nomen teneret, sed in legēdo locus cuiq; suus & potestas restitueretur.

Quænam uero litera pro qua subderetur, ante iis, sicut dixi complacebat, qui hanc scribendi latebram parabant. Est autem Probi grammatici commẽtarius satis curiose factus, de occulta literarum significatione epistularum. C. Cæsaris scriptarum. Lacedæmonii autem ueteres cum dissimulare, & occultare literas publice ad imperatores suos missas uolebant, ne si ab hostibus captæ forent, consilia sua noscerentur epistulas id genus factas mittebant. Surculi duo erant teretes oblonguli pari crassamento eiusdemq; lõgitudinis derasi, atq; ornati consimiliter. Vnus imperatori in bellum proficiscenti dabatur, alterum domi magistratus cum iure, atq; cum signo habebant. Quando usus uenerat literarum secretiorum, circum eum surculum lorum modicæ tenuitatis, longum autem, quantum rei satis erat, complicabant, uolumine rutundo & simplici. Ita uti oræ adiunctæ undiq;, & cohærentes lori, quod plicabatur coirent. Literas deinde in eo loro per transuersas iũcturarum oras, uersibus à summo ad imum proficiscentibus inscribebant. Id lorum literis ita perscriptis reuolutum ex surculo imperatori, commenti illius conscio mittebãt. Resolutio autem lori literas truncas atq; mutilas reddebat, membraq; earum, & apices in partis diuersissimas spargebat. Propterea si id lorum in manus hostium inciderat, nihil quicq̃ coniectari ex eo scripto quibat. Sed ubi ille, ad quem erat missum, acceperat, surculo compari, quem habebat, capto, ad finem proinde ut debere fieri sciebat, circumplicabat, atque ita literæ per ambitum eundem surculi coalescentes, rursum coibant, integramq; & incorruptam epistulam,

epistulam, & facilem legi præstabant. Hoc genus epistulæ lacedæmonii σκυτάλην. idest loricatum surculum appellant. Legebamus id quoq; in uetere historia rerum punicarum, uirum indidem quempiam inlustrem siue ille Hasdrubal, siue quis alius est non reticeo, epistulam scriptam super rebus arcanis hoc modo absondisse. Pugillaria noua, nondum etiam cæra illita accepisse, literas in lignum incidisse. Postea tabulas uti solitum est, cæra colleuisse. Easq; tabulas, tanq̃ non scriptas, cui acturum id prædixerat, misisse. Eum deinde ceram derasisse, literasq; incolumes ligno incisas legisse. Est & alia in monumentis rerum græcarũ profunda quædã & inopinabilis latebra barbarico astu excogitata. Histiæus nomine fuit, loco natus ĩ terra asia nõ ignobili. Asiam tunc tenebat imperio Rex Darius. Is Histiæus, cum in Persis apud Darium esset. Aristagoræ cuipiam res quasdam occultas nunciare furtiuo scripto uolebat. Comminiscitur opertum hoc literarum admirandum. Seruo suo diu oculos ægros habenti capillum ex capite omni, tanq̃ medendi gratia, deradit. Caputq; eius leue in literarum formas compungit. His literis quæ uoluerat perscripsit. Hominem postea quoad capillus adulesceret, domo continuit. Vbi id factum est ire ad Aristagoram iubet. Et cum ad eum inquit ueneris, mandasse me dicito ut caput tuum (sicut nuper egomet feci) deradat. seruus, ut imperatum erat, ad Aristagoram uenit, mandatumq; domini adfert. Atque ille id non esse frustra ratus, quod erat mandatum. Ita literæ perlatæ sunt.

Quid de uersibus Vergilii Fauorinus existimarit, quibus in describenda flagrantia montis aetnae Pindarum poetam secutus est. Collataq; ab eo super eadem re utriusq; carmina & diiudicata. Cap. X.

Fauorinum philosophu͠, cum in hospitis sui antiatem uillam aestu anni cōcessisset, nosq; ad eum uidendum Roma uenissemus, memini super Pindaro poeta, & Vergilio in hu͠c ferè modum disserere. Amici inquit familiaresq;. P. Vergili, in iis quae de ingenio, moribusq; eius memoriae tradiderunt, dicere eum solitum ferunt, parere se uersus more atq; ritu ursino. Namq; ut illa bestia foetum ederet ineffigiatum informemq;, lambendoq; id postea, quod ita edidisset conformaret, & fingeret, proinde ingenii quoq; sui partus recentes rudi eē facie, & imperfecta. Sed deinceps tractando colendoq; reddere iis se oris, & uultus liniamenta. Hoc uerum iudicii subtilissimi ingenue atq; uere dixisse, res inquit indicium facit. Nā quae reliquit perfecta, expolitaq;, quibusq; imposuit census atque delectus sui supremam manum omni poeticae uenustatis laude florent. Sed quae procrastinata sunt ab eo, ut post recenserentur, & absolui, quoniam mors praeuerterat, nequiuerunt, nequaq̄ poetarū elegantissimi nomine atq; iudicio digna sunt. Itaq; cum morbo oppressus, aduentare mortem uideret, petiuit, orauitq; à suis amicissimis impēse, ut aeneida, quam nondum satis elimauisset, adolerent. In hiis autem inquit, quae uidentur retractari, & corrigi debuisse, is maxime locus est. q de monte aetna factus est.

Nam cum Pindari ueteris poetæ carmen, quod de natura, atq; flagrantia montis eius compositum est, æmulari uellet, eiusmodi sententias & uerba molitus est, ut Pindaro quoq; ipso, qui nimis opima, pinguiq; esse facundia existimatus est, insolentior, hoc quidem in loco, tumidiorq; sit. Atq; uti uosmetipsos inquit eius, quod dico arbitros faciam carmen Pindari, quod est sup mõ. tatna quantulum mihi memoriæ est dicam. τᾶς ἐρεύγονται μὲν ἀπλάτου πυρός. ἁγνόταται ἐκ μυχῶν παγαί. ποταμοὶ δὲ. ἁμέραισι μὲν, προχέοντι ῥόον καπνοῦ. αἴθωνα. ἀλλ' ἐν ὄρφναισι φοίνισσα κυλινδομένα φλόξ. ἐς βαθεῖαν. φέρει πόντου. πλάκα σὺν πατάγῳ. κεῖνους δ' ἡφαίστοιο κρουνοὺς, ἕρποντας δεινοτάτους ἀναπέμπει. τέρας μὲν θαυμάσιον προσιδέσθαι. θαῦμα δ' ἐκ καὶ παρεόντων ἀκοῦσαι. idest A`qua sane eru ctantur inaccessi ignis purissimi, ex imis fontes. Flumina uero interdiu quidem inundant fluctum feruẽtem fumi. At per noctes punicea proglomerata flamma, ad profundum ponti ferunt solum, cum strepitu illa Vulcani fluenta serpentia emittit sæuissima. Monstrum pro fecto, tum uisu, tum auditu mirabile. Audite nunc inquit Vergili uersus, quos inchoasse eum uerius dixerim, q̃ fecisse.

Portus ab accessu uentorum immotus, & ingens
Ipse. sed horrificis iuxta tonat ætna ruinis.
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla.
Attollitq; globos flammarum, & sydera lambit.
Interdum scopulos, auulsaq; uiscera montis

Erigit eructans, liquefactaq́; saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoq́; exaestuat imo.

Iam principio inquit Pindarus ueritati magis obsecu-tus, id dixit, quod res erat, quodq́; istic usu ueniebat quod q́; oculis uidebatur interdiu fumare aetnā noctu flam-migare. Vergilius autem dum in strepitu, sonitu uerbo-rum conquirendo laborat utrunq; tempus nulla discre-tione facta confudit. Atque ille graecus quidem fontes imitatus ignis eructari, & fluere omnes fumi, & flā-marum fulua & tortuosa uolumina in plagas maris ferre, quasi quosdam igneos angues luculētē dixit. At hic noster atram nubem turbine piceo, & fauilla fumā-tem, ῥόον καπνοῦ αἴθωνα. idest fluxum fumi calidū interpretari uolens crasse & immodice congessit, glo-bos quoque flammarum, quod ille κρουνοὺς. idest flu-enta dixerat, duriter & ἀκύρως. idest improprie tran-stulit. Item quod ait sydera lambit. Vacanter hoc etiam inquit accumulauit, & inaniter. Neque non id quoque inenarrabile esse ait, & propemodū insensibile, quod nubem atrā fumare dixit turbine piceo, & fauilla can-dente. Non enim fumare inquit solent, neque atra eē, quae sunt candentia nisi si candenti dixit peruulgate, & improprie pro feruenti fauilla, non pro ignea & re-lucenti. Nam candens scilicet est à candore dictum, non à calore. Quod saxa autem & scopulos eructari, & erigi, eosdemq́; ipsos statim liquefieri, & gemere atq́; glomerari sub auras dixit, hoc inquit nec à Pindaro scriptum nec unq̄ fando auditum & omnium quae mon-stra dicuntur, monstruosum est.

Quòd Plutarchus in libris ſympoſiacis opinionem Platóis, de habitu atq; natura ſtomachi, fiſtulæq; eius quæ τραχεῖα. i. dura dicitur aduerſum Eraſiſtratum medicum tutatus eſt, auctoritate adhibita antiqui medici Hippocratis. Cap. XI.

ET Plutarchus & alii quidam docti uiri reprehenſum eſſe ab Eraſiſtrato nobili medico Platonẽ ſcripſere, ꝙ potum dixit deſfluere ad pulmonem. Eoq; ſatis humectato, dimanare per eum, quia ſit rimoſior & confluere inde in ueſicam. Erroriſq; iſtius fuiſſe alcæum ducem qui in poematis ſuis ſcriberet. οἴνω πνεύμωνα τέγγε. τὸ γὰρ ἄϛρον περιτέλλεται. ideſt pulmonem uino. Ipſum aũt Eraſiſtratum dicere duas eſſe quaſi canaliculas quaſdam uel fiſtulas. Eaſq; ab oris faucibus proficiſci deorſum per earumq; alteram deduci delabiq; in ſtomachum eſculenta omnia & potulenta. Ex eoq; ferri in uentriculum, qui græce appellatur ἡ κάτω κοιλία. i. inferior uenter, & aluus appellatur. Atq; ibi ſubigi, digeriq; ac deinde aridiora ex iis recreamẽta in aluum conuenire, quod græce κοιλία dicitur humidiora per renes in ueſicam, per alteram autem fiſtulam quæ græce nominatur τραχεῖα ἀρτηρία. ideſt aſpera arteria, ſpiritum à ſummo ore in pulmonem, atque inde rurſum in os & in naris commeare. Perq; eandem uiam uocis quoque fieri meatum. Ac ne potus abuſq; aridior, quem oporteret in ſtomacum ire, procideret ex ore labereturq; in eandem fiſtulam, per quam ſpiritus reciprocatur, eaq; offenſione intercluderetur animæ

uia impositam esse arte quadam & ope naturæ. Inde apud duo ista foramina, quæ dicitur ἐπιγλωττίς. i. apposita lingula, quasi claustra quædam mobilia, conniuentia uicissim & resurgentia. Eamq; ἐπιγλωττίδα inter edendum, bibendumq; operire, atq; protegere. τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν. id est asperam arteriam, ne quid ex esca potu'ue incideret in illud quasi æstuantis animæ iter. Ac propterea nihil humoris influere in pulmonem ore ipso arteriæ communito. Hæc Erasistratus medicus aduersum Platonem. Sed Plutarchus in libro Symposiacorum auctorem Platonis sententiæ Hippocratem dicit fuisse. Idemq; esse opinatos & Philistionam locrum & Dioxippum Hippocraticum ueteres medicos & nobiles. Atq; illam de qua Erasistratus dixerit, ἐπιγλωττίδα non idcirco in eo loco constitutam, ne quid ex potu influeret in ateriam. Nam pulmoni quoque fouendo rigandoq; necessarios humores uideri. Sed adpositam quasi moderatricem quandam, arbitramq; prohibēdi admittendi'ue, quod ex salutis usu foret, uti eduliaquidem omnia defenderet ab arteria, depelleretq; in stomachum. Potum autem partiretur inter stomachum & pulmonem. Et quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet, non rapidum id necq; uniuersum, sed quadam quasi obice sustentatum ac repressum, sensim paulatimq; transmitteret, atq; omnem reliquum in alteram stomachi fistulā deriuaret.

De materiis infamibus, quas græci ἀδόξους appellant, a Fauorino exercendi gratia disputatis.

Caput XII.

IN fames materias, siue quis mauult dicere iopinabiles, quas græci ἀδόξους καὶ ἀπό-ποους ὑποθέσεις appellant, & ueteres adortī sunt, non sophistæ solum sed philosophi quoq;, & noster Fauorinus oppido q̄ libēs in eas materias dicebat. Vel ingenio expergificando ratus idoneas, uel exercendis argutiis, uel edomādis usu difficultatibus, sicuti cū Thersitæ laudes quæsiuit, & cū febrim quartis diebus recurrentem laudauit. Lepida sane multa, & non facilia inuentu in utrāq; caussam dixit, eaque scripta in libris reliquit. Sed in febris laudibus testem etiā Platonem produxit, quem scripsisse ait. Qui quartanam passus conualuerit, uiresq; integras recuperauerit, fidelius constantiusq; ualiturum, atque inibi in eisdem laudibus non hercle hac sententiola inuenuste lusit. Versus inquit est longo hominum æuo probatus ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη. ἄλλοτε μήτηρ. idest. Ipsa dies quandoq; mater, quandoq; nouerca est. Eo uersu significatur, non omni die bene posse, sed isto bene, atque alio male. Quod cum ita sit inquit, ut in rebus humanis bene aut male uice alterna sit, hæc biduo medio interuallata febris, quanto est fortunatior, in qua est μία μητρυιὰ δύο μητέρες. idest una nouerca, duæ matres.

Quin particula, quot qualesq; uarietates significationis habeat, & q̄ sæpe in ueterū scriptis obscura sit.

Caput XIII.

QVin particula, quam grāmatici cōiunctionē appellāt, uariis modis sentētiisq; cōnectere

orationē uidetur. Aliter enim dici putatur, cum quasi increpantes, uel interrogantes, uel exhortantes dicimus, quin uenis? quin legis? quin fugis? Aliter cum ita confirmamus. Non dubium est, quin. M. Tullius omniū sit eloquentissimus. Aliter autem cum sic cōponimus, quasi priori uidetur contrarium. Non idarco caussas Isocrates non defendit qn id utile esse et honestū existimarit. A quo illa significatio non abhorret, quæ est in tertia origine. M. Catonis. Haud eos inquit eo postremum scribo, quin populi & boni & strenui sient. In secunda quoq; origine. M. Cato nō longe secus hac particula usus est. Neq; satis inquit habuit, quod eū in occulto uitiauerat, qn eius famā prostitueret. Præterea animaduertimus Quadrigarium in. viii. annaliū particula ista usum esse obscurissime. Ipsius uerba posuimus. Romam uenit, uix superat quin triumphus decernatur. Item in. vi. annali eiusdem uerba hæc sunt. Pene factum est, quin castra relinquerent, atque cederent hosti. Nō me aūt pterit dicere aliquē posse de summo pectore nihil esse in his uerbis negotii. Nam quin utrubiq; positum pro ut, planissimumq; esse, si ita dicas. Romam uenit, uix superat, ut triumphus decernatur. Item alio in loco, pene factū est, ut castra relinquerent, atq; cederent hosti. Sed utantur sanè qui tam expediti sunt per fugis commutationum in uerbis, quæ non intelleguntur, utantur tamen ubi id facere poterūt uerecundius. Hanc uero particulam de qua dicimus, nisi quis didicerit compositam, copulatamq; esse, neq; uim tantum coniungendi habere, sed certa quadam significatione factam, nūquam profecto rationes ac ua

rietates istius comprehensurus est. Quod quia longioris dissertationis est, poterit cui ocium est, reperire hoc in P. Nigidi commentariis, quos grammaticos inscripsit.

Sententiæ ex Publii mimis selectæ lepidiores.
Caput XIIII.

PVblius Mimos scriptitauit, dignusq; habitus ē, qui super Laberio iudicaretur. C. autem Cæsarem, ita Laberi maledicentia, & adrogantia offendebat, ut acceptiores & probatiores sibi esse Publi, q̄ Laberi Mimos prædicaret. Huius Publi sententiæ feruntur pleræq; lepidæ, & ad communem sermonum usum commendatissimæ. Ex qbus sunt istæ singulis uersibus circumscriptæ, quas libitum herde est adscribere.

Malum consilium est quod mutari non potest,
Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Feras, non culpes, quod uitari non potest.
Cui plus licet q̄ par est, plus uult q̄ licet.
Comes facundus in uia pro uehiculo est.
Frugalitas inserta est rumoris boni.
Hæredis fletus sub persona risus est.
Furor fit læsa sæpius patientia.
Improbe neptunnū accusat, qui iterū naufragiū facit.
Ita amicum habeas, posse ut fieri hunc inimicū putes.
Veterem ferendo iniuriam inuitas nouam.
Nunq̄ periculum sine periculo uincitur.
Nimium altercando ueritas amittitur.
Pars beneficii est, quod petitur, si belle neges.

Quòd Carneades Academicus elleboro stomachum purgauit, scripturus aduersus Zenonis stoici decreta. Deq; natura medelaq; ellebori candidi & nigri.

Caput XV.

Carneades Academicus scripturus aduersum stoici Zenonis libros superiora corporis helleboro candido purgauit, ne quid ex corruptis in stomacho humoribus ad domicilia usq; animi redũdaret, & instantiam uigoremq; mentis labefaceret. Tãta cura tantoq; apparatu sui uir ingenio præstanti ad refellenda, quæ scripserat Zeno, adgressus. Id quom in historia græca legissem, quod helleboro cãdido scriptum erat, quid esset quæsiui. Tum comperi duas species hellebori esse discerniculo coloris insignes, candidi & nigri. Eos autem colores non in semine hellebori, neq; in uirgultis, sed in radice dinosca. Candido stomachum & uentrem superiorem uomitionibus purgari. Nigro aluum, quæ inferior uocatur, dilui. Vtriusque esse hanc uim, ut humores noxios, in quibus caussæ morborum sunt, extrahant. Esse autem periculum, ne inter caussas morborum omni corporum uia patefacta, ea quoque ipsa in quibus caussa uiuendi est, exinaniantur. Amissoq; omni naturalis alimoniæ fundamento, homo exaustus intereat. Sed helleborum sumi posse tutissime in insula anticyra. Plinius. Secũdus in libris naturalis historiæ scripsit. Propterea Liuium Drusum, qui Tribunus plebi fuit, cum morbum qui comitialis dicitur, pateretur, Anticyram nauigasse, & in ea insula helleborum bibisse ait, atque ita morbo liberatum. Præterea scriptum legimus, Gallos in uenatibus

tinguere helleboro sagittas, quòd iis ictæ exanimatæ feræ teneriores ad epulas fiant. Sed propter hellebori contagium, uulnera ex sagittis facta circuncidere latius dicuntur.

Anates ponticas uim habere uenenis detegendis potentem. Atque inibi de Mithridatis Regis in id genus medicamenti sollertia. Cap. XVI.

Anates ponticas dicitur edundis uolgo uenenis uictitare. Scriptum etiam à Leneo Cn. Pompei liberto Mithridatem illum ponti Regem medicinæ rei, & remediorum id genus sollertem fuisse. Solitumque earum sanguinem miscere medicamentis, quæ digerendis uenenis ualent. Eumque sanguinem uel potentissimum esse in ea confectione. Ipsum autem regem adsiduo talium medelarum usu à clandestinis epularum insidiis cauisse, Quin & scientem quoque ultro, & ostentanti gratia uenenum rapidum, & uelox sæpenumero hausisse, atque id tamen sine noxa fuisse. Quamobrem postea cum prœlio uictus in ultima regni refugisset, & mori decreuisset, & uenena uiolentissima festinandæ necis gratia frustra expertus esset suo se ipse gladio trãsegit. Huius regis Antidotus celebratissima est, quæ Mithridatios uocatur.

Mithridatem ponti regem quinque & uiginti gentium linguis loquutum. Quòdque Ennium tria corda habere sese dixisse, quòd tris linguas percalluisset, Græcam, Oscam, Latinam. Cap. XVII.

Ennius tria corda habere sese dicebat, q lo qui græce, & osce, & latine sciret. Mithridates autem ponti, atque Bithyniæ Rex inclytus, qui à Cn. Pompeio bello superatus est. y. & xx. gentium, quas sub ditione habuit, linguas percalluit. Earumq; omnium gentium uiris haud unquam per interpretem conlocutus est. Sed ut quemq; ab eo appellari usus fuit, proinde lingua & oratione ipsius, non minus scite, q̃ si gentilis eius esset, locutus est.

Quòd M. Varro C. Sallustium historiæ scriptorem deprehensum ab Annio Milone in adulterio scribit, & loris cæsum, pecuniaq; data dimissum. Ca. XVIII.

m Arcus Varro in literis atque uita, fide homo multa & grauis, in libro quē scripsit Pius, aut de pace. C. Sallustium scriptorem seriæ illius, & seuere orationis, in cuius historia notiones censorias fieri, atq; exerceri uidemus, in adulterio deprehēsum ab Annio Milone loris bene cæsum dicit, & cum dedisset pecuniam, dimissum.

Quid Epictetus philosophus dicere solitus sit hominibus neq̃, & impuris disciplinas philosophiæ studiose tractantibus. Et quæ duo uerba obseruanda præceperit, omnium rerum longe salubria. Cap. XIX.

Fauorinum ego audiui dicere Epictetū philosophum dixisse, plerosq; istos q philosophari uidētur, philosophos esse huiuscemo

ἄνευ τ͂ πράττειν μέχρι τ͂ λέγειν. Id significat, factis procul, uerbis tenus. Iam illud est uehementius, quòd Arrianus solitum eū dictitare in libris, quos de dissertationibus eius composuit, scriptum reliquit. Nā quom inquit animaduerterat hominem pudore amissoimportuna industria, corruptis moribus audacem, confidentem linguam, cæteraq; omnia, præterquàm animum procurantem istiusmodi inquit hominem quom uiderat, studia quoque & disciplinas philosophiæ contrectare, & physica adire, & meditari dialectica, multaq; id genus theoremata suspicari sciscitariq; inclamabat Deū, atque hominum fidem. ac plerunque inter clamandum his eum uerbis increpabat. ἄνθρωπε ποῦ βάλλεις, σκέψαι εἰ κεκάθαρται τὸ ἀγγεῖον. ἂν γὰρ εἰς τὴν οἴησιν αὐτὰ βάλλῃς ἀπώλετο ἢν σαπῇ ὄυρον, ἢ ὄξος γένοιτο ἂν, ἢ τί τούτων χεῖρον. idest. Homo ubi nam mittis considera nūquid purgatum uas sit. Nam si ad inanem opinionem ea ingeris, prorsum interierunt. Sin computrescant, in urinam aut acetum uertentur, aut siquid iis ipsis est deterius. Nil profectò is uerbis grauius, nil uerius, quibus declarabat maximus philosophorum litteras, atq; doctrinas philosophiæ, quom in hominem falsum, atque degenerem, tanquam in uas spurcum, atque pollutum, influxissent, uerti, mutari, corrumpi, & quod ipse κυνικώτερον. idest magis cynicē dixit, urinam fieri, aut siquid est urina spurcius. Præterea idem ille Epictetus, quod ex eodem Fauorino audiuimus solitus dicere est, duo esse uitia multo omnium grauissima ac tetterrima, intolerantiam & incontinentiā, quom

aut iniurias, quæ sunt ferendæ non toleramus, neque ferimus, aut a quibus rebus uoluptatibusq; nos tenere debemus, non tenemus. Itaq; inquit si quis hæc duo uerba cordi habeat eaq; sibi imperando, atq; obseruando curet, is erit pleraque impeccabilis, uitamq; uiuet tranquillissimam. Verba duo hæc dicebat, ἀνέχου καὶ ἀπέχου patere, & abstine.

Ex Sympoſio Platonis ſumpta uerba, numeris magnificentis q; uerborum ſcite modulateq;, aptéq; exercendi gratia, in latinam orationem uerſa.

Caput XX.

Symposium Platonis apud philosophũ Taurum legebatur. Verba illa Pausaniæ inter conuiuas amorē uice sua laudantis ea uerba ita prorsum amauimus, ut meminisse etiam studuerimus. Sunt adeo quæ meminimus uerba hæc. πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδ᾽ ἔχει. αὐτὴ ἐφ᾽ ἑαυτῆς πραττομένη. οὔτε καλὴ οὔτε αἰσχρὰ οἷον νῦν ἡμεῖς ποιοῦμεν. ἢ πίνειν ἢ λαλεῖν ἢ διαλέγεσθαι. οὐκ ἐστὶ τούτων αὐτὸ καλὸν οὐδὲν, ἀλλ᾽ ἐν τῇ πράξει. ὡς ἂν πραχθῇ τοιοῦτον ἀπέβη. καλῶς μὲν γὰρ πραττόμενον καὶ ὀρθῶς καλὸν γίγνεται. μὴ ὀρθῶς δὲ αἰσχρὸν, οὕτω καὶ τὸ ἐρᾶν. καὶ ὁ ἔρως, οὐ πᾶς ἐστὶ καλὸς, οὐδὲ ἄξιος ἐγκωμιάζεσθαι. ἀλλ᾽ ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾶν. id est. Omnis. n. actio sic sese habet. Nam ipsa quantum in semetipsam agitur, neque honesta, neque turpis est, quemadmodũ sunt quæ nunc nos ipsi facimus, aut bibere, aut loqui aut disputare. Non enim est horum honestum per seipsum

quicquam, sed in actione, ut quidem est actum eiusmo di euenit. Nam honeste gestum & recte honestum fit, contra uero turpe. Eodem pacto & amare ipsum, & amor, non omnis quidem honestus est, neq; commenda tione omni dignus uerum is qui amare honeste nos ad hortatur. Hæc uerba ubi lecta sunt, atque ibi Taurus mihi, Heus inquit tu rethorisce. Sic enim me in princi pio recens in diatribam acceptum appellitabat, existi mans eloquentiæ unius extundendæ gratia athenas uenisse. Vides'ne inquit ἐνθύμημα. idest commentum crebrum & coruscum, & connexum breuibusq;, & ru tundis numeris, cum quadam æquabili circumactione deuinctum? Habes'ne nobis dicere in libris rethorum uestrorum tam apte, tamq; modulate compositam ora tionem? Sed hos inquit tamen numeros censeo uideas ὁδοῦ πάρεργον. idest superuacaneæ extra itineris propositum, quasi ex diuerticulo. Ad ipsa enim Plato nis penetralia, ipsarumq; rerum pondera & dignita tis pergendum est, non ad uocularum eius amœnitatē, nec ad uerborum uenustates deuersitandum. Hæc ad monitio Tauri de orationis Platonicæ modulis, non modo non repressit, sed instruxit, etiam nos ad elegā tiam græcæ orationis uerbis latinis adfectandam. At que uti quædam animalium parua & uilia ad imitan dum sunt, quas res cunq; audierint, uiderint'ue, petu lantia proinde nos ea quæ in Platonis oratione demi rabamur, non æmulari qdem sed lineas umbrasq; fa cere ausi fuimus, uelut ipsum hoc est q ex illis iisdem uerbis eius effiximus. Omne inquit omnino factum sic sese habet, neque turpe est quantum in eo est, neque

honestum uelut est quas nunc facimus ipsi res bibere, cantare, disserere. Nihil namq; horum ipsum ex sese honestum est, quale quom fieret modo, factum est tale extitit. Si recte honesteq; factum est tum honestum fit, sin parum recte turpe fit, sic amare, sic amor non honestus omnis, neq; omnis laude dignus, sed qui facit nos ut honeste amemus.

Quibus temporibus post Romam conditam graeci Romaniq; illustres uiri floruerunt, ante secundum bellum Carthagnensium. Cap. XXI.

VT conspectum quendam aetatum antiquissimarum, item uirorum inlustrium, q in his aetatibus nati fuissent haberemus, ne in sermonibus forte in conspectum aliquid super aetate atq; uita clarorum hominum temere diceremus, sicuti sophista ille ἀπαίδευτος. idest ineruditus, qui publice nuper disserens, Carneadem philosophum rege Alexandro Philippi filio pecunia donatum, & Panaetium stoicum cũ superiore Africano uixisse dixit, ut ab istiusmodi in q̃ temporũ, aetatumq; erroribus caueremus, excerpebamus ex libris, qui chronici appellantur, quibus temporibus floruissent graeci, simul atq; Romani uiri, qui uel ingenio, uel imperio nobiles, insignesq; post conditam Romam fuissent ante secundum bellum carthagniensium, easq; nunc excerptiones nostras uariis diuersisq; in locis factas, cursim digessimus. Neq; enim id nobis negocium fuit, ut acri atq; subtili cura excellentiũ in utraq; gẽte hominũ συγχρονισμοὺς. i.

cõtemporationes

contemporatiões componeremus, sed ut noctes istæ quadam tenus his quoq; historiæ flosculis leuiter iniectis aspergerentur. Satis autem uisum est in hoc cōmentario de temporibus paucorum hominum dicere, ex quorum ætatibus de pluribus quoq; quos non nominaremus, haud difficilis cōiectura fieri posset. Incipiemus enim à Solone claro quoniam de Homero, et Hesiodo, inter omnes ferè scriptores constitit ætatem eos egisse, uel iisdem ferè temporibus, uel Homerum aliquanto antiquiorem, utrūq; tamen ante Romam conditam uixisse Siluiis albæ regnantibus, annis post bellū Troianum, ut Cassius in primo annalium de Homero atq; Hesiodo scriptum reliquit, plus. c. atq;. xl. annis. Ante Romam conditam, ut Cornelius nepos in primo chronicorum de Homero dixit annis circiter. c. & . lx. Solonem ergo accepimus unum ex illo nobili numero sapiētum, leges scripsisse atheniensiū Tarquinio prisco Romæ regnante, anno regni eius tricēsimotertio. Seruio autem Tullio regnante, Pisistratus athenis tyrannus fuit. Solone ante in exilium uolūtarium profecto, quoniam id ei prædicenti non creditum est. Postea Pythagoras samius in Italiam uenit. Tarquinii filio regnum obtinente, cui cognomētum superbus fuit, Iisdemq; temporibus occasus est Athenis ab Harmodio, & Aristogitone Hipparcus Pisistrati filius Hippiæ tyranni fratrer Archilochum autem Nepos Cornelius tradit Tullio Hostilio Romæ regnante, iam tunc fuisse poematis clarum & nobilem. Ducentesimo deinde & . lx. anno post Romam conditam, aut non longe amplius, uictos esse ab atheniensibus Persas, memoriæ traditum est.

Solon

Atheniēsiū victoria

A. Gel. H

Pugnam illam inclitam marathoniam Miltiade duce qui post eam uictoriam damnatus a populo atheniensi in uinculis publicis mortem obiit. Tum Aeschilus athenis tragœdiarum poeta celebris fuit. Romæ autem ferme istis temporibus tribunos & ædiles, tum primum per seditionem sibi plebes creauit, Ac non diu post. Cn. Marcius Coriolanus exagitatus, uexatusq; a tri. ple. ad uolscos, qui tum hostes erant a repu. desciuit, bellumq; populo Romano fecit. post deinde paucis annis Xerses rex ab atheniensibus & pleraq; græcia Themistocle duce, nauali prœlio, quod ad salamina factum est, uictus fugatusq; est. Atque inde anno fere quarto. Menenio Agrippa. Marco Horatio Puluillo cōsulibus bello ueiente apud fluuium cremeram, ab iis sex, & trecenti patricii Fabii, cum familiis suis, uniuersi ab hostibus circūuenti perierunt. Iuxta ea tempora Empedocles agrigentinus in philosophiæ naturalis studio floruit. Romæ autem p eas tempestates decem uiros legibus scribundis creatos constitit. Tabulasq; ab iis primo decē conscriptas, mox alias duas additas. Bellū deinde terra græcia maximum pelopon nesiacum, quod Thucydides memoriæ mandauit cœptum est, circa annum fere post conditam Romam. cccxxiii. Qua tempestate. A. Postumius Torquatus dictator Romæ fuit. Qui filium suum q contra suum dictū in hostem pugnauerat, securi necauit. Hostes tum po pu. Roma. fuerant fidenates. Itaque qui inter hæc tempora nobiles celebresq; erāt. Sophocles ac deinde Euripides tragici poetæ, & Hippocrates medicus, & Democritus philosophus qbus Socrates atheniēsis natus q

Bellum pellopon nesiacum.

dem posterior fuit, sed quibusdam tpibus iisdem uixerunt. Iam deinde tribunis militaribus consulari imperio rempublicam Romæ regentibus ad annum fere conditæ urbis. cccxlvii. Triginta illi tyranni præpositi sunt à lacedæmonis atheniensibus, & in Sicilia Dionysius superior tyrannidem tenuit. Paucisq; annis post Socrates athenis capitis damnatus est, & in carcere ueneno necatur. Ea ferè tempestate Romæ. M. Furius Camillus dictator fuit, & ueios cœpit. Ac post non longo tempore bellum senonicum fuit. Tum galli Romam præter capitolium cœperunt, neque multo postea Eudoxus astrologus in terra græcia nobilitatus est. Lacedæmoniiq; ab atheniensibus apud corinthum superati duce Phormione, & M. Manlius Romæ, qui gallos in obsidione capitolii obrepentes per ardua depulerat, conuictus est. Consilium de regno occupando inisse, damnatusq; capitis saxo tarpeio, ut M. Varro ait, preceps datus est, ut Cor. autem nepos scriptum reliquit, uerberando necatus est, eoq; ipso anno, qui erat post recuperatam urbem septimus Aristotelem philosophum natum esse memoriæ mandatum est. Aliquot deinde annis post bellum senonicum thebani lacedæmonios duce Epaminonda apud leuctra superauerunt, ac breui post tempore in urbe Roma lege licinii Stolonis consules creati, & iam ex plebe cœpti, quom antea ius non esset nisi ex patriais gentibus fieri consulem. Circa annum deinde urbis conditæ quadringentensimum. Philippus amyntæ filius Alexandri pater, regnum macedoniæ adeptus est.

Lacedemonii

tæq; eo tempore Alexander natus est. Paucisq; inde annis post Plato philosophus ad Dionysium siciliæ tyrannum posteriorem profectus est. Post deinde aliquanto tempore, Philippus apud cheroneam prœlio magno athenienses uicit. Tum Demosthenes orator ex eo prœlio salutem fuga quæsiuit. Cūq; id ei quòd fugerat probrose obiiceretur, uersu illo notissimo illusit ἀνὴρ inqt ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχέσεται. idest uir fugiens & denuo pugnabit. Postea philippus ex insidiis occiditur, & Alexander regnum adeptus, ad subigendos Persas in Asiam atq; in orientem transgressus est. Alter autem Alexander, cui cognomentum Molosso fuit in Italiam uenit bellum po. Roma. facturus. Iam enim fama uirtutisq; felicitatis Romanæ apud exteras gentes enitescere inceptabat. Sed priusq̄ bellum faceret, uita decessit. Eum Molossum quom in Italiam transiret, dixisse accepimus, Se quidem ad Romanos ire, quasi in Andronitin macedonem isse ad persas, quasi in gynæconitin. Postea macedo Alexander pleraq; parte orientali subacta, quom annos regnauisset. xi. obiit mortis diem. Neq; ita longe post Aristoteles philosophus, & post aliq̄to Demosthenes, uita functi sunt. Hisdemq; ferme tempestatibus populus Roma. graui ac diutino samnitum bello conflictatus est. Consulesq;. T. Veturius & spurius Posthumius, in locis, iniquis apud caudium à samnitibus circumuallati, ac sub iugum missi, turpi fœdere facto discesserunt. Ob eamq; caussam populi iussu samnitibus per feciales dediti, recepti nō sunt. Post annum deinde urbis conditæ. cccc. fere & . lxx. bellum cum rege Pyrrho sumptum est. Ea tempestate Epi-

onus athenienſis, & Zeno citienſis philoſophi cele-
breserant. eodemq; tempore. C. Fabritius Luſcinus. &
Q. Aemilius papus cenſores Romæ fuerunt. &. P. Cor-
nelium Rufinum qui bis conſul & dictator fuerat ſe-
natu mouerunt. Cauſſamq; iſti notæ ſubſcripſere, q eũ
comperiſſent argenti facti cœnæ gratia decem pondo
habere. Anno deinde poſt Romam conditam. cccc. fer-
me & .xc. COSS. Appio Claudio, cui cognomentum
Caudex fuit Appi illius cæci fratre, & Marco Fuluio
Flacco, bellum aduerſum pœnos primum cœptum eſt.
Neq; diu poſt Callimachus poeta cyrenenſis Alexan-
driæ, apud Ptolemæum regem celebratus eſt. Annis de
inde poſtea paulo pluribus, quàm .xx. cum pœnis pace
facta, COSS. Claudio Centone Appi cæci filio, &
M. Sempronio Tuditano, primus omnium. L. Liuius
poeta fabulas docere Romæ cœpit, poſt Sophoclis &
Euripidis mortem annis plus fere. c. & .lx. poſt Menan
dri, annis circiter quinquagintaduobus. Claudium &
Tutidanum conſules ſequuntur. Q. Valerius & . C.
Manilius, quibus natum eſſe. Q. Ennium poetam. M.
Varro in primo de poetis libro ſcripſit, eumq; quom
ſeptimum & ſexageſimum annum ageret, duodeci-
mum annalem ſcripſiſſe. Idq; ipſum Ennium in eodem
libro dicere. Anno deinde poſt Romam conditam quin-
genteſimo undeuiceſimo Spurius Caruilius Ruga.
Primus Romæ de amicorum ſententia, diuortium cum
uxore fecit q ſterilis eſſet. Iuraſſet'que apud cenſores
uxorem ſe liberorum quærẽdorum cauſſa habere. Eo-
demq; anno. C. Neuius poeta fabulas apud populum
dedit. Quem. M. Varro in libro de poetis primo ſtipen

dia fecisse dit bello phoenico primo. Idq; ipsum Neuiũ dicere in eo carmine quod eodem bello scripsit. Porciũ autem Licinium Seruius poeticam Romæ cœpisse dicat in his uersibus. Phoenico bello secundo musa pennato gradu, Intulit sese bellicosam in Romuli gentem ferã. Ac deinde annis ferè post. xy. bellum aduersum pœnos sumptum est. Atque non nimium longe. M. Cato orator in ciuitate, & Plautus poeta in scæna floruerunt. Hisdemq; temporibus Diogenes stoicus, & Carneades academicus, & Critolaus peripateticus ab atheniensibus ad senatum popu. Roma. negotii publici gratia legati sunt. Neque magno interuallo postea. Q. Ennius, & iuxtà Cæcilius & Terentius, ac subinde Pacuuius, & Pacuuio iam sene Accius, clariorq; tunc in poematis eorum obtrectandis. Lucilius fuit. Sed progressi longius sumus, quom finem proposuerimus adnotatiunculis istis bellum pœnorum secundum.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER .XVIII.

Disputationes à philosopho stoico, & contra à peripatetico arbitro Fauorino factæ, quæsitúq; inter eos quãtum in perficienda uita beata uirtus ualeret, quantũq; esset in his quæ dicuntur extranea. Cap. I.

Amiliares Fauorini duo erãt quidam non incelebres in urbe Roma philosophi, eorum fuit unus peripateticæ disciplinæ sectator, alter stoicæ. His quõdam ego acriter atq; contente, pro suis utrinq; decretis propugnantibus, quom essemus una Ostiæ omnes cum Fauorino, interfui. Ambulabamus autẽ in littore quom iam aduesperasceret æstate anni noui. Atq; ibi stoicus censebat, & uitã beatam hominum uirtute animi sola, & miseriam summã malicia sola posse effici, etiã si cætera bona oĩa quæ corporalia & externa appellarentur, uirtuti deessent. malicia adessent, Ille cõtra peripateticus, miserã qdẽ uitã uitiis ai, & malicia sola fieri cõcedebat. Sed ad cõplẽdos oẽs uitæ beatæ numeros uirtutem solam nequaq̃ satis esse existimabat, quoniã & corporis integritas, sanitasq; & honestus modus formæ, & pecunia familiaris, & bona æstimatio, cæteráq; omnia corporis & fortunæ bona necessaria uiderentur ꝑficiẽdæ beatæ uitæ.

Reclamat hoc in loco stoicus, & tanquã ille duas res di uersas poneret mirabatur. Quod quom essent malicia & uirtus duo contraria uita misera & beata quoque æque contraria nõn seruaret in utrisque uim & natu ram contrarii, & ad miseriam quidem uitæ conficien dam, satis ualere maliciam solam putaret, ad præstã dam uero uitam beatam non satis solam esse uirtutẽ diceret. Atq; id maxime dissidere, neq; conuenire dice bat, ꝙ qui profiteretur uitã nullo pacto beatam effici posse, si uirtus sola abesset, idem contra negaret bea tam fieri uitam, quom sola uirtus adesset, & quẽ da ret haberetq; absenti uirtuti honorem eundem petẽ ti, atq; præsenti adimeret. Tũ peripateticus perquàm hercle festiue, rogo te inquit cum bona uenia respõde as, an existimes esse uini amphorã quom abest ab ea unus congius. Hæc ubi accepit stoicus minime inquit ui ni amphora dici põt ex qua abest congius. Hoc ubi acce pit peripateticus. unus igitur congius amphorã facere dici debebit, quoniã quom deest ille unus non fit uini amphora, & quom accessit, fit amphora. Quod si id di cere absurdum est, uno congio solo fieri amphoram, iti dem absurdum est una sola uirtute uitam fieri beatam dicere, quoniam quom uirtus abest, beata esse uitanũ q̃ potest. Tum Fauorinus respiciens peripateticum, est quidem inquit argutiola hæc qua de congio uini usus es, exposita in libris. Sed (ut scis) captio magis lepida q̃ probum, aut simile argumentum uideri debet. Con gius enim quom deest efficit quidem, ne sit iustæ men suræ amphora. Sed quom accedit & additur, non ille unus facit amphorã, sed supplet. Virtus autem (ut isti

diant) non accessio, neq; supplementum, sed sola ipsa uita beatæ instar est, & propterea uitam beatã sola una quom adest faat. Hæc atq; alia quædam minuta magis, & nodosa, tanquam apud arbitrum Fauorinum, in suam uterq; sententiam conferebãt. Sed quom iam prima fax noctis, & densiores esse tenebræ cœpissent, prosecuti Fauorinum in domum in quam diuertebat, discessimus.

Cuiusmodi quæstiõum certaminibus saturnalicia ludicra Athenis agitare soliti sumus, atq; inibi inspersa quædam sophismata, & ænigmata oblectatoria.

Caput II.

Saturnalia Athenis agitabamus, hilare prorsum ac modeste, non ut dicitur remittentes animum. Nam remittere inquit Musonius, animum quasi amittere est, sed demulcentes eum paulum, atq; laxantes iucundis, honestisq; sermonum inlectationibus. Conueniebamus autem ad eandem cœnam complusculi, qui Romani in Græciã uenẽramus, quiq; easdem auditiões eosdemq; doctores colebamus. Tum qui & cœnulam ordine suo curabat, premium soluendæ quæstionis ponebat, librum ueteris scriptoris, uel græcum uel latinum, & coronam e lauro plexam. Totidemq; res quærebat, quot homines istic eramus. Cunq; eas omnis exposuerat rem locumq; dicendi sors dabat. Quæstione igitur soluta, corona & premio donabatur, non soluta autem tramittebatur, ad eũ qui sortito successerat. Idq; in orbem uicε pari seruabatur. Si nemo dissoluebat quæstionis eius nodũ, pre-

niū ipsum, & corona Deo cuius id festum erat dicaba tur. Quærebantur autem res huiuscemodi, aut sententia poetæ ueteris lepide obscura, non anxie, aut historiæ antiquioris requisitio, aut decreti cuiuspiam ex philosophia perperam inuulgati purgatio, aut captionis sophisticæ solutio, aut inopinati rariorisq; uerbi indagatio, aut tempus item in uerbo perspicuo obscurissimum. Itaq; nuper quæsita esse memini numero septem, quorum prima fuit enarratio horū uersum qui sunt in saturis. Q. Enni, uno multifariam uerbo concinniter implicati, quorum exemplum hoc est.

Nam qui lepide postulat alterum frustrari,
Quem frustratur, frustra eum dicit, frustra esse.
Nam qui sese frustrari, quem frustra sentit.
Qui frustratur, is frustra est, si non ille est frustra.

Secunda quæstio fuit, quonam modo audiri, atq; accipi deberet, quod Plato in ciuitate, quam in libris suis condidit, τῆς πολιτείας. idest reipublicæ fingebat, κοινὰς τὰς γυναῖκας. i. cōes mulieres esse censuit, & premia uiris fortibus summis'que bellatoribus posuit sauiationes puerorum & puellarū. Tertio in loco hoc quæsitum est. In quibus uerbis captionum istarum fraus esset, & quo pacto distingui resoluiq; possent. Q. Ꝙ non perdidisti habes, cornua non perdidisti, habes igitur cornua. Item altera captio. Quod ego sum, id tu non es, homo igitur tu non es. Quæsitum id quoque ibi est, quæ esset huius quoque sophismatis resolutio, quom mentior & mentiri me dico, mentior, an uerum dico? Postea quæstio ista hæc fuit. Quam ob caussam patricii Megalensibus mutitare soliti sint plebs cereali-

bus? Secundum ea quæsitum hoc est. Verbum uerant quod significat, uera dicant, quis nam ueterum poetarum dixerit? Sexta quæstio fuit, asphodelū cuiusmodi herba sit, quod Hesiodus in isto uersu posuerit,

νήπιοι οὐδ᾽ ἴσασιν ὅσω πλέον ἥμισυ παντός.
οὐδ᾽ ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ᾽ ὄνειαρ. idest

Ignorant stolidi q̃ toto sit medium plus
Ac quanta utilitas in malua, atq; asphodelo sit.

Et quid item Hesio. se dicere sentiat, quom dimidium plus esse toto dicit. Postrema quæstionum omnium hæc fuit. Scripserim, uenerim, legerim, cuius temporis uerba sint præteriti, an futuri, an utriusq;. Hæc ubi ordine quo dixi proposita, atque singulis sorte ductis disputata, explanataq; sunt, libris coronisq; omnes donati sumus, nisi ob unam quæstionem quæ fuit de uerbo uerāt. Nemo enim tum cōmeminerat dictum esse a Q. E. Ennio id uerbum in .xiii. annalium in isto uersu.

Satin uates uerant ætate in agunda.

Corona igitur huius quæstiōis Deo feriarum istarum Saturno data est.

Quid Aeschines rhetor in oratiōe, qua Timarchum de impudicitia accusauit, Lacedæmonios statuisse dixerit, super sententia probatissima, quam improbatissimus homo dixisset.

Caput III.

Aeschines uel acerrimus prudentissimusque oratorum, qui apud conciones Atheniensium floruerunt. in oratione illa saeua crimino, atque uirulenta, qua Timarchum de impudicitia grauiter insigniterque accusauit, nobile & inlustre consilium Lacedaemoniis dedisse dicit, uirum in idem, ciuitatis eiusdē principē uirtute, atque aetate magna praeditum. Populus inquit Lacedaemonius de summa Rep. sua quidnam esset utile & honestū deliberabat. Tum exsurgit sententiae dicendae gratia. homo quispiam turpitudine pristinae uitae defamatissimus. Sed lingua tūc atque facundia nimium quanto praestabilis, consilium quod dabat, quodque oportere fieri suadebat, acceptum ab uniuersis, & complacitum est. Futurum que erat ex eius sententia populi decretum. Ibi unus ex illo principum ordine quos Lacedaemonii aetatis dignitatis que maiestate tanquam arbitros, & magistros disciplinae publicae uerebantur, commoto iratoque animo exilit. Et quae nam inquit Lacedaemonii ratio, aut quae tandem spes erit urbem hanc, & hanc rempublicam saluam inexpugnabilemque esse diutius posse, si huiuscemodi, anteactae uitae hominibus consiliariis utemur? Quòd si ꝓba istaec & honesta sententia est, quaeso uos non sinamus eandem dehonestari turpissimi autoris contagione. Atque ubi hoc dixit, eligit uirum fortitudine atque iustitia praeter alios praestantem, sed inopi lingua & infacundum. Iussitque eum consensu petituque omnium eandem illam sententiam diserti uiri, cuiusmodi posset uerbis dicere, ut nulla prioris mentione habita, scitum atque decretum populi ex eius unius nomine fie-

ret, quod ipsum denuo dixerat. Atq; ita ut suaserat prudentissimus senex factum est. Sic bona sententia mansit. Turpis autor mutatus est.

Quòd Sulpitius Apollinaris prædicantem quendam à sese uno Sallustii historias intelligi, illusit quæstione proposita, quid uerba ista apud Sallustium significarent. Per incertum stolidior an uanior.

Caput IIII.

Qvom iam adulescentuli Romæ prætextam, & puerilem togam mutassemus, magistros q; tunc nobismetipsis exploratiores quæreremus, in sandaliario forte apud librarios fuimus, quom ibi in multorum hominum coetu Apollinaris Sulpitius uir in memoria nostra præter alios doctus iactatorem quempiam, & uendicatorem Sallustianæ lectionis irrisit, inlusitq; genere illo facetissimæ dissimulationis qua Socrates ad sophistas utebatur. Nā quom ille se unum & unicum lectorem esse, enarratoremq; Sallustii diceret, neque primam tantum cutem, ac sententiarum speciem, sed sanguinem quoq; ipsum, ac medullā uerborum eius eruere, atq; introspicere penitus prædicaret. Tum Apollinaris amplecti uenerariq; se doctrinas illius dicens. Per inquit magister optime exoptatus mihi nunc uenis, cum sanguine & medulla, Sallustii uerborum. Hesterno enim die quærebatur ex me, quidnam uerba eius hæc in quarto historiarum libro de Cn. Lentulo scripta significent, de quo incertum fuisse ait, stolidior ne esset, an uanior. Eaque ipsa uerba uti sunt à Sallustio scripta dixit. At Cn. Lentulus

patriciæ gentis collega eius, cui cognomentũ Clodiano fuit per incertum ſtolidior, an uanior legẽ de pecunia, quã Sylla emptoribus bonorũ remiſerat, exigẽda promulgauit. Quæſitũ ergo ex ſe Apollinaris, neq; id ſe diſſoluere potuiſſe adjeuerabat, q̃d eſſet uanior, q̃d ſtolidior, quoniam Salluſtius ſic ea ſeparaſſe, atq; ob poſuiſſe inter ſe uideretur tanq̃ diuerſa ac diſſimilia, nec eiuſdẽ utraq; uitii forent. Ac ꝓpterea petebat, uti ſe doceret, ſignificatiões utriuſq; uocis & origines. Tũ ille rictu oris labiorũq; ductu contẽni à ſe oſtendẽs & rem de qua quæreretur, & hominẽ ipſum qui quæreret. Priſcorũ inquit & remotorũ ego uerborũ medullas & ſanguinẽ (ſicuti dixi) perſpicere & elicere ſoleo nõ iſtorũ quæ proculcata uolgo & protrita ſunt, Ipſo illo quippe Cn. Lentulo ſtolidior eſt & uanior qui ignorat eiuſdem ſtultitiæ eſſe uanitatẽ & ſtoliditatẽ. Sed ubi hoc dixit, media ipſa ſermonũ reliquit & abire cœpit. Nos deinde eũ tenebamus, urgebamusq;, & cũ primis Apollinaris, ut de uocabulorum iſtorũ, uel differẽtia, uel ſi ei ita uideretur, ſimilitudine plenius apertiusq; diſſereret, & ut ne ſibi inuideret diſcere uolentis orabat. Atq; ille ſe iam plene inludi ratus, negociũ ſibi eſſe cauſſatur, & digreditur. Nos aũt poſtea ex Apollinari didicimus, uanos ꝓprie dici, non ut ut uolgus diceret, deſipientis, aut hebetes, aut ineptos, ſed ut ueterũ doctiſſimi dixiſſent, mẽdaces & infidos, & leuia inaniaq; ꝑ grauibus & ueris aſtutiſſime cõponentes. Stolidos aũt uocari non tam ſtultos & excordes, q̃ tetros & moleſtos inlepidos, quos græci μοχθηρὸυς κὰι φορτικὸυς, i. improbos atq; importunos dicerent. Et uua-

queq; harũ uocum & origines scriptas esse dicebat in libris Nigdianis, quos ego requisitos & repertos cũ primarum signi ficationum exemplis, ut cõmentariis harum noctium inferrem, notaui. Et intulisse iam me aliquo in loco cõmentationibus istis existimo.

Quòd. Q. Ennius in septimo annali q̃drupes eques, ac non quadrupes equus, ut legunt multi, scriptum reliquit. Caput V.

Cum Antonio Iuliano rhetore uiro hercle bono, & facundiæ florentis cõplures adulescẽtuli familiares, eius puteolis æstiuarũ ludũ, ersiocũ in literis amœnioribus, et in uoluptatibus pudicis hõ stisq; agitabamus. Atq; ibi tũc Zuliāo nũciatur. ἀναγνώστην .i. prælectorem quendam non indoctum hominem uoce admodum scita & canora Enni annales legere ad populum in theatro. Eamus inquit audiтum nescio quem istum Ennianistam. Hoc. n. se ille nomine appellari uolebat, quem quom iam inter ingẽtes clamores legentem inuenissemus, legebat autem librũ ex annalibus Enni. vii.

Hos eum primum uersus perperam pronunciantem audiuimus.

Deniq; ui magna quadrupes equus atq; elephanti Proiiciunt sese. Neq; postea multis uersibus additis, celebrantibus eũ laudantibusq; omnibus discessit. Tum Iulianus egrediens è theatro, quid uobis inq̃t de hoc ἀναγνώστῃ .i. lectore, & de quadrupede equo uidetur? Sic enim profecto legit. Deniq; ui magna quadrupes equus atq; elephãti. Proiiciũt sese. Et q̃d putatis si ma

gistrum prælectorem'q; habuisset aliquius æris, quadrupes equus dicturũ fuisse, ac nõ quadrupes eques? quod ab Ennio ita scriptum relictum'q; eẽ nemo unus literarum ueterum diligens dubitauit. Cumq; aliquot eorum qui aderant, quadrupes equus apud suũ quisq; grammaticum legisse se dicerent, & mirarentur quidnam esset quadrupes eques. Vellem uos inquit optimi iuuenes tam accuratæ. Q. Ennium legisse q̃. P. Vergilius legerat, qui hunc eius uersum secutus in georgicis suis, equitem pro equo posuit in his uersibus Frena pelethronii, lapithæ gyros'q; dedere Impositi dorso, atq; equitem docuere sub armis Insultare solo, & gressus glomerare superbos. In quo loco equitem siquis modo non inscite inepte'q; argutior sit, nihil potest accipi aliud nisi equum. Pleraq; enim ueterum ætas, & hominẽ equo insidentem, & equum qui insideretur, equitem dixerunt. Propterea equitare etiam q; uerbum e uocabulo eqtis inclinatum est, & homo equo utens, et equus sub homine gradiens dicebatur. Lucilius adeo uir adprime linguæ latinæ sciens equum equitare dicit his uersibus.

Quis hinc currere equum nos atq; eqtare uidemus.
His equitat curritq; oculis equitare uidemus
Ergo oculis equitat.

Sed enim contentus inquit ego his non fui.
Et ut nõ turbidæ fidei, nec ambiguæ, sed ut pure liquẽtius'q; esset, equus ne an eques Ennius scriptum reliquisset, librum summæ atq; reuerendæ uetustatis, quẽ ferè constabat Lampadionis manu emendatum studio precio'q; multo unius uersus inspiciẽdi gratia cõduxi

& eques

& eques non equus ſcriptum in eo uerſu inueni. Hæc
tū nobis Iulianus, & multa alia erudite ſimul & ad-
fabiliter dixit. Sed eadem ipſa poſt etiam in peruulga-
tis commentariis ſcripta offendimus.

Quid Helius Meliſſus in libro cui titulum fecit de lo-
quendi proprietate, quem quom ederet cornū eſſe co-
piæ dicebat, rem ſcripſit, neque dictu, neq; auditu di-
gnam, quom differre matronam, & matremfamilias
exiſtimauit differentia longe uaniſſima. Cap. VI.

HElius Meliſſus in noſtra memoria fuit Ro-
mæ ſummi quidem loci inter grammaticos
temporis, ſed maiore in literis erat iactan-
tia, & σοφιςείᾳ, ideſt elatiōe, q̄ opera. Is præter alia
quæ ſcripſit compluria, librum compoſuit ut tum uide-
batur, cum eſt editus doctrinæ inclytæ. Ei libro titulus
eſt ingentis cuiuſdam inlecebræ ad legēdum. Scriptus
quippe eſt de loquendi proprietate. Quis adeo exiſti-
met loqui ſe recte atq; proprie poſſe, niſi illas Meliſſi
proprietates perdidicerit: ex eo libro uerba ſunt. Ma-
trona eſt quæ ſemel peperit, quæ ſæpius mater famili-
as, ſicuti ſus, quæ ſemel peperit porcetra, q̄ ſæpius ſcro-
pha. Vtrum autem hoc de matrona ac de matrefami-
lias, Meliſſus excogitauerit ipſe & cōiectauerit an ſcri-
ptum ab aliquo legerit. ariolis profecto eſt opus. Nam
de porcetra habet ſanè auctorem Pomponium in atel-
lana quæ hoc eodem uocabulo inſcripta eſt. Sed ma-
tronam non eē appellatam, niſi quæ ſemel peperit, ne-
q; matremfamilias, niſi quæ ſæpius, nullius ueterum

ſcriptorũ auctoritatibus cõfirmare poteſt. Enimuero illud cõpendio ꝓbabilius eſt, quod idonei uocum antiquarum enarratores tradiderunt. matronã dictã eſſe proprie quæ in matrimonium cum uiro conueniſſet, quoad in eo matrimonio maneret et ſi ſibi liberi nondum nati forent, dictamq́; eſſe ita à matris nomine nõ adepto iam, ſed cũ ſpe & omine mox adipiſcendo, unde ipſum quoq; matrimonium dicitur. Matrem aũt familias appellatã eſſe eam ſolam, quæ in mariti manu mãcipioq́;, aut in eius in cuius maritus manu mancipioq́; eſſet, quoniã non in matrimonium tãtum, ſed in familiam quoq; mariti, & in ſui hæredis locum ueniſſet.

Quem in modũ Fauorinus tractauerit intempeſtiuũ quẽdam de uerborum ambiguitatibus quærẽtem, atq; ibi quot ſignificationes capiat cõcio. Cap. VII.

Domitio homini docto celebriq; in urbe Roma grãmatico, cui cognomentum Inſano factum eſt, quoniã erat natura intractabilior & moroſior. Ei Domitio Fauorinus noſter quom forte apud phanum Carmentis obuiam ueniſſet, atq; ego cum Fauorino eſſem, Quæſo inquit te magiſter dicas, mihi num erraui, ꝙ quom uellem δημηγορίας latine dicere, cõciones dixi? dubito quippe & regro, an ueterum eorũ qui electius loquuti ſunt ꝓ uerbis & oratione, dixerit quis cõcionem? Tum Domitius uoce atq; uultu atrociore, Nulla inquit prorſus bonæ ſalutis ſpes reliqua eſt quom uos quoq; philoſophorũ inluſtriſſimi nihil iã aliud q̃ uerba, auctoritateſq́; uerborũ cordi

habeatis. Mittam autē librum tibi, in quo id reperias quod quæris. Ego enim grāmaticus uitæ iam atq; morū disciplinas quæro. Vos philosophi mera estis, ut. M. Cato ait mortuaria glosaria. Nam qui cōlegisti & lexidia res tetras, & inanes friuolas, tanq̄ mulierū uoces præficarum. Atq; utinam inquit mutti oēs homines essemus, minus improbitas instrumēti haberet. Cūq; digressi essemus, nō tempestiue inqt Fauorinus hunc hominē accessimus, uidetur. n. mihi ἐπιμαίνεσθαι. i. furere & insanire. Satis inquit tamen intemperiem istam, quæ μελαγχολία. i. atrabilis dicitur, nō par uis nec abiectis ingeniis accidere, ἀλλὰ εἶναι χέδοντι τὸ πάθος τὸ ἡρωικὸν. i. & affectionem ferē hanc heroicā esse, & ueritates plerūq; fortiter dicere, sed respectū nō habere μήτε καιροῦ μήτε μέτρου i. neq; tpis neq; modi. Vel ipsum quale hoc existimatis, quod nūc de philosophis dixit: Nōne & si Antisthenes, aut Diogenes dixisset, dignū memoria uisum eēt. Misit aūt id paulopost Fauorino librum quē pmiserat Verri opinor Flacci erat, in quo scripta ad hoc genus quæstionis ptinentia hæc fuerunt. Senatū dici & p loco, & pro hominibus. Ciuitatem & pro loco, & oppido, & pro iure quoq; omnium, & pro hominum multitudine. Tribus quoq;, & decurias dici, & pro loco, & p iure, & pro hominibus. Contionem aūt tria significare, locū suggestūq; unde uerba fierent. Itē significare cœtū populi adsistētis, itē orationē ipsam quæ ad populū diceretur. Sicut. M. Tul. in oratione quæ inscripta ē, cōtra cōtionē. Q. Metelli. Ascendi inqt in contionē, concursus est populi factus. Sicuti idem. M. Tullius in ora-

tore ait. Contiões sæpe exclamare uidi, quom apte uerba cecidissent. Etenim expectant aures, ut ex uerbis colligetur sententia. Item significare cœtum populi adsistentis. Item orationem ipsam, quæ ad populũ diceretur. Exempla in eo libro scripta non erant, sed nos postea Fauorino desideranti harum omnium significationum monumenta, & apud Ciceronem sicuti supra scripsi, & apud elegantissimos ueterum reperta exhibuimus. Id aũt quod potissimum expetebat, contionem esse dictam pro uerbis & oratione docuit titulos Tulliani libri qui à M. Cicerone inscriptus est. Contra contionem. Q. Metelli, quo nihil profecto significatur aliud, quàm ipsa quæ à Metello dicta est oratio.

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα. idest similiter finientia & similiter cadentia. Atq; alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur inepta esse & puerilia Lucilii quoq; uersibus declarari. Cap. VIII.

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοιόπτωτα. idest similiter finientia, & æqualiter desinentia, & comparia & similiter cadentia. Cæteraq; huiusmodi scitamenta, quæ isti ἀπειρόκαλοι. i. inhonesti & sordidi, qui se Isocraticos uideri uolunt, in collocandis uerbis immodice faciunt & rancide, q'uã sint insipida & inertia & puerilia facetissime hercle significat in quinto saturarũ Lucilius. Nam ubi est cum amico cõquestus, quod ad se ægrotũ nõ uiseret, hæc ibidẽ addit festiuiter.

Quo me habeam pacto tametsi nõ quæris, docebo.

Quando in eo numero mansi quo in maxima non est.
Pars hominũ ut periisse uelis, quẽ uisere nolueris, cũ
Debueris, hoc nolueris, & debueris, te
Si minus delectat, quod ἄτεχνον Isocratium est.
ὀχληρῶδές que simul totũ καὶ σὺ μειρακιῶδης.
Non operam perdo. Si tu hic.

Quid significet apud M. Catonem uerbum insecena, quódq; insecenda potius legendum sit, quàm quod plerique existimant insequendo. Cap. IX.

ET sequor & item secta, & secutio cõsuetudine loquendi differũt, sed qui penitus inspexerit, origo & ratio utriusq; una est. Doctores quoq; & interpretes uocum graecarum ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα, idest. Dic mihi musa uirum καὶ. Et ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι. idest Pandite nũc musæ mihi dictum putant quod latine insequi dicitur. Namq; in altero, n, geminum, in altero l alicet esse translatum dicunt. Sed etiam ipsum illud ἔπη, idest carmina, quod significat uerba aut uersus non aliunde esse dictum tradunt quam ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι. καὶ ἐπεῖν. i. ab eo quod est sequi & dicere. Eadem ergo rõne antiqui nostri narrationes sermonesq; insectiones appellitauerunt.

Errare istos qui in exploranda febri pulsus uenarũ pertentari putant, nõ arteriarum. Cap. X.

IN herodis. C. V. uillam, quæ est in agro attico loco qui appellatur cephysiæ, aquis & lucis & nemoribus frequentem, æstu ãni me-

dio cōæſſeram. ibi aluo mihi cita & accedente febri rapida decubuerā, eò Caluiſius Taurus philoſophus, & alii quidā ſectatores eius, quom athenis uiſendi mei gratia ueniſſent, medicus qui tū in his locis repertus adſidebat mihi, narrare Tauro cœpat, quid incōmodi pateter, & q̄bus modulis q̄busq; interuallis accederet febris decederetq;. Tū in eo ſermone quom iā me ſinceriore corpuſculo factū diceret Potes inquit Tauro tu quoq; idipſum cōprehendere ἐὰν ἅψῃ τῆς φλεβός. i. ſi attrectaris uenam eius. Quod noſtris uerbis pfecto ita dicitur. Si attigeris uenā illius. Hāc loquendi imperitiā, q uenā pro arteria dixiſſet, quom in eo docti homines q cū Tauro erāt tanq̄ minime utili in medico offendiſſent, atque id murmure & uultu oſtenderent, Tū ibi Taurus ut mos eius fuit, ſatis leniter, certi inqt ſumus uir bone, nō ignorare te q̄d uena appelletur, et q̄d arteria, quod uenæ quidē ſua pte ui immobiles ſint & ſanguinis tantū à demittendi gratia explorentur. Arteriæ aūt motu atq; pulſu ſuo habitum & modum febrium demōſtrent. Sed ut uideo puulgate magis quā inſcite locutus es. Non.n. te ſolum, ſed alios quoq; itidem errātis audiui, uenā pro arteria dicere. Fac igitur ut experiamur elegantiorē eſſe te in medendo quā in dicendo, & cū diis beneuolentibus opatua ſiſtas hunc nobis ſanū, atq; ualidū quā citiſſime. Hoc ego poſtea quom in medico reprehenſum eſſe meminiſſem, exiſtimaui nō medico ſoli, ſed omnibus quoq; hominibus liberis liberaliterq; inſtitutis turpe eſſe ne ea q̄dem cognouiſſe ad noticiā corporis noſtri ptinentia, quæ nō altius occultiusq; remota ſunt, & quæ natura

nobis tuendæ ualetudinis cã, & in promptu esse, & in propatulo uoluerit. Ac ppterea quantũ habui tpis sub assiui, medicinæ quoq; disciplinæ libros attigi, quos arbitrabar esse idoneos ad docendum. Et ex his cũ alia pleraq; ab isto humanitatis usu non aliena, tum de uenis quoq; & arteriis didicisse uideor ad hũc fermè modum. Vena est cõceptaculum sanguinis, quod ἀγγεῖον, idest uas & conceptaculum medici uocant, mixti confusiq; cum spiritu naturali, in quo plus sanguinis est, minus spũs. Arteria est conceptaculum spiritus naturalis, mixti cõfusiq; cũ sanguine, in quo plus spũs est minus sanguinis, σφυγμὸς. i. pulsus aũt est intentio motus, & remissio in corde & in arteria naturalis, non arbitrarii, à medicis aũt ueteribus oratione græca ita definitus est, σφυγμὸς ἐστι διαστολὴ καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας. i. pulsus est disparatio & contractio indiuisibilis arteriæ & cordis. Vel σφυγμὸς ἐστι παλμος. ἢ ζέσις. φλεβὸς. ἢ ἀρτηρίας. idest pulsus est subsultio & palpitatio, uel ebullitio uenæ & arteriæ.

Verba ex carminibus Furii Antiatis inscitè à Cesellio uindice reprehensa uersusq; ipsi in quibus ea uerba sunt subscripti. Cap. XI.

Non hercle idem sentio cum Cesellio Vindice grammatico, ut mea opinio est, haud quaq̃ inerudito. Verum hoc tamẽ petulanter insciterq; q Furium ueterem poetã decorasse linguam latinam scripsit huiuscemodi uocum fictiõibus, quæ mihi quidem, neq; abhorrere à poetica

facultate uisæ sunt, neq; dictu profatuq; ipso tetræ, aut insuaues esse. Siaui sunt quædam alia ab inlustribus poetis ficta dure & ranade, quæ reprehendit autem Cesellius furiana hæc sunt quod terram in lutum uersam lutescere dixerit & tenebras in noctis modum factas noctescere. Et pristinas recupare uires uirescere, Et q uentus mare cærulum crispicans, nitescere faciat purpurat dixerit, Et opulentum fieri opulescere. Versus autem ipsos ex poematis furianis, in quibus hæc uerba sunt subdidi.

Sanguine diluitur tellus, caua terra lutescit.
Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ.
Increscunt animi uirescit uulnere uirtus.
Sicut fulica leuis uolitat super æquora classis.
Spiritus eurorum uiridis cum purpurat undas.
Quo magis in patriis possint opulescere campis.

Morem istum ueteribus nostris fuisse uerba patiendi mutare ac uertere in agendi modum. Cap. XII.

ID quoq; habitum est in oratione faciēda elegantiæ genus, ut pro uerbis habentibus patiendi figuram agentia ponerent, ac deinde hæc uicæ inter sese mutua uerterent. Terentius in comœdia. Pallium inquit Flaci, ut splendeat. Non'ne hoc impēdio uenustius gratiusq; est quàm si diceret, ne maculetur? Plautus etiam non dissimiliter. Quid est hoc? rugat pallium. Amictus nō sum commode. Itidem. Plautus pulueret dicit non q puluere impleat, sed ipsum pulueris plenum sit. Exi tu daue, age, sparge,

mũdum esse hosce uestibulum uolo. Venus uentura est uestra, non hoc pulueret. In Asinaria quoq; cõtemples diat pro contempleris. Meccum caput cõtemples, si quidem e're consultas tua. Cn. Vellius in annalibus. postq̃ tempestas sedauit. Atherbal taurũ immolauit. M. Cato in originibus. Eodem conuertens cõplures ex agro accessitauere, eo res eorũ auxit, Varro in libris quos ad Marcellũ de lingua latina fecit. In priore uerbo graues prosodiæ, quæ fuerunt manẽt, reliquæ mutant inquit elegantissime pro mutantur, potest etiam id quoq; ab eodem Varrone in. vii. diuinarum similiter dictũ uideri, Inter duas filias regum quid mutet inter Antigonam, & Tulliam est enim aduertere. Verba autem patiendi pro agentibus in omnibus ferme ueterũ scriptis reperiuntur, Ex quibus sunt pauca ista quæ nunc meminimus, muneror te pro munero, & significor pro significo, & sacrificor pro sacrifico, & adsentior pro adsentio, & fœneror pro fœnero, & pigneror pro pignero, & alia istiusmodi pleraq; proinde ut in legendo fuerint obuia notabuntur.

Quali talione Diogenes philosophus usus sit, pertentatus à dialectico quodam sophismatico impudenti.

Caput XIII.

SAturnalibus athenis alea quadam festiua, & honesta lusitabamus huiuscemodi ubi cõuenẽramus complusculi eiusdem studii homines, ad leuandum tempus captiones quæ sophismata appellantur, mente agitabamus. Easq; quasi talos, aut tesserulas in medium uice sua quisq; iaciebamus.

Captionis solutæ, aut parum intellectæ premium pœna uerat, nummus unus sestertius. Hoc ære conlecto quasi manuario cœnula curabatur omnibus, qui eum lusum luseramus, erant autem captiones ad hoc fere exemplum, tametsi latina oratione non satis scite, ac penè etiā inlepide exponuntur. Quod nix est, hoc grando non est, nix autem alba est, grando igitur alba non est. Item aliud non dissimile. Quod homo est hoc non equus, hō autē animal est, equus igitur aīal non est. Dicere ergo debebat qui ad sophisma diluēdum ac refellendum ritu aleatorio uocatus erat, in qua pte quoq; in uerbo captio foret. Quid dari concedíq; non oporteret nisi dixerat nummo singulo mulctabatur, ea mulcta cœnam iuuabat. Libet autem dicere q̄ facete Diogenes sophisma id genus, quod supra dixi, à quodā dialectico ex Platonis diatriba per contumeliam propositum remuneratus sit. Nam quom ita rogasset dialecticus. Quod ego sum id tu nō es, & Diogenes adnuisset, atq; ille addidisset. Homo autem ego sum quom id quoq; ad ensus esset & contra dialecticus ita conclusisset. homo igitur tu non es, hoc quidem inquit Diogenes falsum est, & si uerum si id fieri uis, à me incipe.

Quid sit numerus hemiolios, quid epitritos, & quòd uocabula ista non facile nostri ausi sunt uertere in linguam latinam. Cap. XIIII.

Figuræ quædam numerorum, quas græci certis nominibus appellant uocabula in lingua latina non habent. Sed qui de numeris lati

ne scripserunt graeca ipsa dixerunt, fingere autem nostra (quoniam id absurde futurum erat) noluerunt. Quale enim fieri nomen posset hemiolio numero, aut epitrito? Est autem hemiolios qui numerum aliquem totum in se habet dimidiumq; habet eius, ut tres ad duo, q ndecim ad decē, trigīta ad uiginti. Epitritos āt est qui habet totum aliquem numerum & eiusdem partem tertiam, ut quatuor ad tres, duodecim ad nouem, quadraginta ad trigīta. Hæc autem notare meminisseq; non esse ab re uisum est, quoniam uocabula ista numerorum nisi intelleguntur, rationes quædam subtilissimæ in libris philosophorum scriptæ percipi non queunt.

Quòd. M. Varro in Herois uersibus obseruauerit rē nimis anxiæ & curiosæ obseruationis. Cap. XV.

IN longis uersibus qui hexametri uocantur, item in senariis animaduerterunt metrici duos primos pedes, item extremos duos habere singulas posse integras partes orationis, medios haud unq̄ posse. Sed constare eos semper ex uerbis, aut diuisis, aut mixtis, atq; confusis. M. etiam Varro in libris disciplinarum scripsit obseruasse se in uersu hexametro, q omni modo quintus semipes uerbum finiret, & q priores quinq; semipedes æque magnam uim haberent in efficiendo uersum, atq; alii posteriores septem. Idq; ipsum ratione quadam geometrica fieri disserit.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER .XIX.

Responsio cuiusdam philosophi interrogati quam ob caussam maris tempestate palluerat. Cap. I.

Auigabamus à Cassiopia ad Brũdisium mare Ionium uiolentum, & uastum, & iactabũdum. Nox deinde quæ diem primum secuta est, in ea fere tota uentus à latere sæuiens nauem undis compleuerat. Tum postea quom ploran-tibus nostris omnibus, atq; in sentina satis agẽtibus, dies quidem tandem inluxit, sed nihil de periculo de sæuitia'ue remissum. Quin turbines etiã crebriores, & cœlum atrum, & fumigantes globi, et figuræ quædam nubium metuendæ, quas typhonas uocabant, impendere imminereq;, ac depressuræ nauem uidebantur. In eadem fuit philosophus in disciplina stoica celebratus, quem ego athenis cognoueram, non parua uirum auctoritate, satisq; attente discipulos iuuenes continentem. Eum tunc in tantis periculis, inque illo tumultu cœli marisq; requirebam oculis scire cupiens quonã statu animi, & an intrepidus interritusq; eēt. Atq; ibi hominem conspicimus impauidum & extrilidum, ploratus quidem nullos sicut cæteri omnes, nec ullas eiusmodi uoces cientem, sed coloris & uultus turbatione,

non multum à cæteris differentem. At ubi cœlum eni-
tuit, & deferbuit mare & ardor ille periculi deflagra
uit, accedit ad stoicum græcus quispiam diues ex Asia,
magno (ut uidebamus) cultu paratuq; rerum & fami-
liæ, atq; ipse erat multis corporis animiq; delitiis dif-
fluens. Is quasi inludens. Quid hoc est inquit ò philo-
sophe, quod quom in periculis essemus, timuisti tu &
palluisti? Ego neq; timui nec pallui. Et philosophus ali-
quantulum cunctatus, an respōdere ei conueniret. Si-
quid ego inquit in tanta uiolentia tempestatum uideor
paulum pauefactus, non tu istius rei ratione audiēda
dignus es. Sed tibi sanè Aristippus ille discipulus
me responderit qui quom in simili tempore à simillimo
tui hoie interrogatus quare philosophus timeret, quom
ille contra nihil metueret? Non eandem esse caussam si
bi atq; illi respondit, quoniam is quidem esset non ma
gno opere solicitus pro anima nequissimi nebulonis.
Ipsum autem pro Aristippi anima timere. His tūc uer
bis stoicus diuitem illum Asiaticum à sese amolitus est.
Sed postea quom Brūdisium aduentaremus mollitiéq;
essent uenti maris, percunctatus eum sum, quænā illa
ratio esset pauoris sui? quam dicere ei supersedisset,
à quo fuerat non satis digne cōpellatus. Atq; ille mihi
placide & comiter, quoniam inquit audiendi cupidus
es, audi, quid super isto breui quidem, sed necessario
& naturali pauore, maiores nostri cōditores sectæ stoi
cæ senserint, uel potius inquit lege. Nā & facilius cre
dideris si legas, & memineris magis. Atq; ibi corā ex
sarcinula sua librum protulit Epicteti philosophi qn-
tum διαλέξεων, idest disputationum quas ab Ariano

digestas congruere scriptis ζήνωνος, idest Zenonis & Crysippi nõ dubium est. In eo libro scilicet græca oratione scriptum ad hanc sententiam legimus. Vires animi, quas φαντασίας, idest imagines philosophi appellant, quibus mens hominis prima statim specie accidentis ad animum rei pellitur non uoluntatis sunt, neque arbitrii, sed ui quadam sua inferunt sese hominibus. Noscitandæ probationes autem, quas συγκαταθέσεις, idest adsensiones uocant, quibus eadem uisa noscuntur ac diiudicantur, uolũtariæ sunt fiuntq; hominum arbitratu. Propterea cum sonus aliquis formidabilis, aut cœlo, aut ex ruina, aut repentinus nescius periculi nuncius, uel quid aliud eiusmodi factum, sapientis quoq; animum paulisper moueri, & contrahi, & pallescere, necessum est, nõ opinione alicuius mali præcepta, sed quibusdam motibus rapidis & inconsultis, officium mentis, atq; rationis præuertentibus. Mox tamen ille sapiens ibidem τὰς τοιαύτας φαντασίας, idest eiusmodi imagines uisa istæc animi sui terrificanon adprobat, hoc est, οὐ συγκατατίθεται οὐδὲ προσεπιδοξάζει, idest non assentit, neque coopinatur, sed abicit respuitq;, nec ei metuẽdum esse in his quicq̃ uidetur, atq; hoc inter insipientis, sapiẽtisq; animum differre dicunt, Quod insipiens qualia sibi esse primo animi sui pulsu uisa sunt, sæua & aspera, talia uero esse putat, & eadem incœpta tanq̃ si iure metuẽda sint, sua quoque adsensione adprobat καὶ προσεπιδοξάζει, idest coopinatur. Hoc enim uerbo stoici quom super ista re disserunt, utuntur. Sapiens autẽ quom breuiter & strictim colore, atque uultu mo

nis est, οὐ συγκατατίθεται, idest non approbat, sed statum, uigoremq́; sententiæ suæ retinet, quam de huiuscemodi uisis semper habuit ut de minime metuendis, sed fronte falsa & formidine inani territantibus. Hæc Epictetum philosophum ex decretis stoicorum sensisse, atque dixisse in eo quo dixi libro legimus, adnotádaq́; esse idarco existimauimus, ut rebus forte id genus qbus dixi obortis, pauescere sensim, & quasi albescere, non insipientis esse hominis, neq; ignari putemus. Et in eo tamen breui motu naturali magis infirmitati cedamus, quàm quod esse ea qualia uisa sunt censeamus.

Ex quinque corporis sensibus duces esse cum beluis maxime communes, quodq́; turpis & improba est uoluptas, quæ ex auditu, uisu, odoratuq́; procedit, quæ uero ex gustu tactuq́; est, rerum omnium fœdissima est, quom hæc duæ bestiarum etiam sint, reliquæ hominum tantum. Cap. II.

Vinq; sunt hoíum sensus quos græci αἰσθήσεις, idest sensus appellant per quos uoluptas animo, aut corpori quæri uidetur, gustus, tactus, odoratus, uisus, auditus. Ex his omnibus quæ immodice uoluptas capitur, ea turpis, atq; improba existimatur. Sed.n. quæ nimia ex gustu atq; tactu est, ea uoluptas sicuti sapiētes uiri censuerūt omnium rerum fœdidissima est. Eosq́; maxime qui duabus istis beluinis uoluptatibus sese dediderunt, grauissimi uitii uocabulis græci appellant, ἀκολάσους. i. libidi-

nosos & intemperantes, uel ἀκρατεῖς. idest inconti-
nentes. Nos eos uel incontinentes dicimus, uel intempe
rantes, ἀκολάστους enim idest incastigatos si interpre-
tari exactius uelis, nimis id uerbum insolens erit. istæ
autem uoluptates duæ gustus atq; tactus. i. libidines
in cibos, atq; in uenerem prodigæ, solæ sunt homini-
bus communes cum bestiis, & idcirco in pecudum fero-
rum animalium numero habentur, quisquis est his fe-
rinis uoluptatibus præuinctus. Cæteræ ex tribus aliis
sensibus proficiscentes, hominum esse tantum propriæ
uidentur. Verba super hac re Aristotelis philosophi ad-
scripsi, ut uel auctoritas clari atq; inclyti uiritam
infamibus nos uoluptatibus deterreret. διατί οἱ κα-
τὰ τὴν τῆς ἀφῆς. ἢ γεύσεως ἡδονήν. ἢ γιγνομένην
οὗ ἂν ὑπερβάλλωσιν. ἀκρατεῖς λέγονται. οἵ-
τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκόλαστοι οἵ τε περὶ
τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ κατὰ τὴν
τροφὴν. ἀπ' ἐνίων μὲν, ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδύ. ἀπ'
ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι. διὸ καὶ φιλόξενος γερά-
νου λάρυγγα εὔχετο ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν
καὶ τὴν ἀκοήν. οὐκέτι, ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων.
γινομένας ἡδονὰς. κοινὰς εἶναι. καὶ τοῖς ἄλλοις
ζῴοις. ἅτε οὖν οὖσαι κοιναὶ ἀτιμόταταί εἰσι καὶ
μάλιστα ἢ μόναι ἐπονείδιστοι. ὥστε τὸν ὑπὸ τούτων
ἡττώμενον. καὶ ἀκρατῆ. καὶ ἀκόλαστον λέγομεν.
διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. οὐ-
σῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε. τὰ ἄλλα ζῷα ἀπὸ
δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται. κατὰ δὲ
τὰς ἄλλας. ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται. ἢ κατὰ συμβε-
βηκὸς τοῦτο πάσχει. ὁρῶν μὲν γὰρ τὸ ὁρῶν. ἢ ὀσφραι-
νόμενον

ὀμενον χαίρει. ὅτι ἀπολαύει. καὶ ὅταν πλη-ρωθῇ. οὐδὲ τὰ τοιαῦτα ἡδέα αὐτῷ. ὥσπερ οὐδὲ ἡμῖν ἡ τῶ ταρίχους ὀσμὴ ὅταν ἅδην ἔχωμεν τῷ φαγεῖν, ὅταν δὲ ἐνδεεῖς. ἡδεῖα. ἡ δὲ τῶ ῥόδου ἀεὶ ἡδεῖα Idest cur incontinentes eos appellare solemus, qui uoluptatæ contrectandi, aut gustandi exuperantur? Nam qui immodice reutuntur uenerea, & qui luxu delectātur aborum incontinentes uocamus, aborum tamen nō eadē ratio est, sed partim linguam, partim gulam, sua mouent suauitate. Vnde Philoxenus gruis collum a diis immortalibus sibi dari optabat. At uero qui in uidendo audiendo'ue modum excedunt, non eodem uocabulo significamus, An quoniā uoluptates sensibus hisce accommodatas, communes cum cæteris animātibus habemus? Ergo ut cōmunes spernimus & notamus, solasq; omnium aut maxime probro damus. Itaq; hominem iis deditum reprehendimus, & incontinentem intemperantemq; appellamus, q uictus a teterrimo uoluptatum genere ducitur, sed quom sentiendi genera qn q; sint, cætera animalia duobus tantum, quæ modo dixi uoluptatem sibi acquirunt, cæteris uel nihil omnino delectātur, uel per accidens ita afficiūtur, quod.n. uidet, aut olfacit, tantisper gaudet, quo ad gustus tactus'ue fruiscatur. Cūq; genus idipsum concupiscendi expleuit, illorum quoq; suauitas desiit, ut nobis salsamenti odor, quom indigemus, suauis est, ubi satiati repletiq; sumus amplius suauis non est. Rosæ autē odor semper suauis est. Quis igitur habens aliquid humani pudoris uoluptatibus istis duabus coeundi atq; comedendi, quæ sunt homini cum sue atq; asino cōmunes

gaudeat? Socrates quidem dicebat, multos homines ꝓpterea uelle uiuere, ut ederent & biberent, se bibere, atq; esse, ut uiueret. Hippocrates autem diuina uir sciencia de coitu uenerio ita existimabat, partem eē quandam morbi teterrimi, quē nostri comitialē dixere. Nāq; ipsius uerba hæc tradūtur τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν. i. coitū, morbū eē comitialē leuiorē.

Quòd turpius est frigide laudari, q̄ acerbius uituperari.
Caput III.

Turpius esse dicebat Fauorinus philosophus exigue atq; frigide laudari q̄ insectanter & grauiter uituperari. Quoniam, inquit qui male dicit, uituperat, quanto id acerbius facit, tā maxima mole pro iniquo & inimico dicitur, & plerūq; ꝓpterea fidem non capit. Sed qui infecunde atq; ieiune laudat destitui à causa uidetur, & amicus quidem creditur eius, quem laudare uult, sed nihil posse reperire, quod iure laudet.

Quamobrem uenter repentino timore adfluat, quare etiam ignis urinam lacessat. Cap. IIII.

Aristotelis libri sunt, qui problemata physica inscribuntur, lepidissimi & elegantiarū omni genus referti, in his quærit. Quamobcaussam eueniat, ut quibus inuasit repentinus rei magne timor, plerumq; aluo statim cita fiāt? item quærit. Cur accidat ut eum qui propter ignem diutius stetit, libido urinæ lacessat, ac de aluo quidem inter timen-

dum prona atq; præcipiti caussam eē dicat, quod timor omnibus sit algificus, quem ille appellat ψυχροποιητικὴν, idest frigore laborantem, quæ uis frigoris sanguinem caloremq; omnem de summa corporis cute cogat penitus & depellat, faciatq; simul uti qui timēt sanguine ex ore decedente pallescant. Is autem inquit sanguis & calor in intima coactus, mouet plerūq; aluum & incitat. De urina crebra ex igni ꝓximo facta, uerba hæc posuit. τὸ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγός. ὥσπερ ἥλιος τὴν χιόνα. idest. Ignis autem concretum resoluit & gelu constrictum, ut niuem sol.

Ex Aristotelis libris sumptū, ꝙ niuis aqua potui pessima sit, & ꝙ ex niue chrystallus concreatur. Caput V.

IN tyburte rus concesseramus, hominis amici aduiuitis, æstate anni flagrantissima ego & quidam alii æquales & familiares mei, eloquentiæ & philosophiæ sectatores. Erat nobiscum Vir bonus ex peripatetica disciplina bene doctus, & Aristotelis unice studiosissimus. Is nos aquam multam ex diluta niue bibentis coercebat, seueriusq; increpabat. Adhibebat nobis autoritates nobilium medicorū, & cum primis Aristotelis philosophi rei omnis humanæ peritissimi, qui aquam niualem frugibus sanè & arboribus fecundam diceret, sed hominibus potu nimio insalubrem esse, tabēq; & morbos sensim, atq; indiem longam uisceribus inseminare. Hæc qdem ille ad nos prudenter & beneuole, et adsidue dictabat. Sed quom bi-

bende niuis pausa fieret nulla, pmit e bibliotheca Tyburti quæ tunc in Herculis templo satis cōmode instructa libris erat, Aristotelis librū, eumq; ad nos adfert. Et huius saltem inquit uiri sapientissimi uerbis credite, ac desinite ualetudinem uestram profligare. In eo libro scriptum fuit. Deterrimam esse potu aquam è niue. Itemq; solidius latiusq; concretam esse eam, quam crystallon græci appellant. Caussaq; ibi adscripta est huiuscemodi, quoniam cum aqua frigore aeris duratur, & coit, necessum est fieri uaporationem, & quandam quasi auram tenuissimam exprimi ex ea, & emanare. Id autem inquit in ea leuissimum ē, quod euaporatur. Manet autem quod est grauius & sordidius, & insalubrius, atq; id pulsu aeris uerberatum, in modum coloremq; spumæ candidæ oritur. Sed aliquantum quod est salubrius difflari, atq; euaporari ex niue, indicium illud est, φ minor fit illo qui ante fuerat, q̄ concresceret. Verba ipsa Aristotelis ex eo libro paucā sumpsi, & adscripsi διὰ τί τὰ ἀπὸ χιόνος, καὶ κρυστάλλων ὕδατα φαῦλα ἐστὶν ὅτι παντὸς ὕδατος πηγνυμένου, τὸ λεπτότατον διαπνεῖται, καὶ κουφότατον ἐξατμίζει. σημεῖον δὲ. ὅτι ἔλαττον γίνεται ἢ πρότερον ὅταν τακῇ παγέν. ἀπεληλυθότος οὖν τοῦ ὑγιεινοτάτου. ἀνάγκη τὸ καταλειπόμενον χεῖρον εἶναι. Idest cur aquæ ex niue glacie'ue liquatæ sint uitiosæ. An quia cum aqua quæuis gelu concrescit pars tenuissima difflatur, & leuissima euaporatur Indicium illud est, φ deliquata fit minor, q̄ ante fuerit, q̄ concresceret. Cum itaq; quod salubrius est, defuerit, deterius fit quod relinquitur necesse est. Hoc ubi le

genus; placuit honorem doctissimo uiro habere Aristoteli, atque ita postea ego bellum & odium niui indixi. Alii induciás cum ea uarie factitabant.

Quòd pudor sanguinem ab extra diffundit. timor uero contrahit. Cap. VI.

IN problematis Aristotelis philosophi, ita scriptum est. διατί οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν. οἱ δὲ φοβούμενοι. ὠχριῶσιν. παραπλησίων τῶν παθῶν ὄντων, ὅτι τῶν μὲν αἰσχυνομένων διαχεῖται τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ σώματος. ὥστε ἐπιπολάζειν. τοῖς δὲ φοβηθεῖσι συντρέχει εἰς τὴν καρδίαν ὥστ' ἐκλείπειν ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν. idest quam ob causam erubescunt quos pudet, pallent qui metuunt, quom istæ adfectiões similes inter se sint. An quoniam pudefactis sanguis de corde in omnes corporis partes diffunditur, ita ut super ficiē occupet. Metu uero perculsis contrahitur ad cor, ita ut cæteris partibus defiat. Hoc ego athenis cum Tauro nostro legissem, percontantusq; essem, quid de rōne istæ reddita sentiret. Dixit quidem inquit ꝓbe & uere qd accideret, diffuso sanguine, aut contracto. Sed cur ita fieret non dixit. Adhuc enim quæri potest quā ob causam pudor sanguinē diffundat, timor contrahat, quom sit pudor species timoris, atq; ita definiatur. Pudor est timor iustæ reprehensionis. Ita enim philosophi definiunt. αἰσχύνη ἐστὶ φόβος δικαίου ψόγου. idest pudor iustæ uituperationis est timor.

Quid sit obesum, nonnullaq; alia prisca uocabula.

Caput VII.

i N agro uaticano Iulius Paulus poeta uir bonus, & rerum literarumq; ueterũ impẽse doctus prædiolũ tenue possidebat. Eo sæpe nos ad sese uocabat & olusculis pomisq; satis comiter copioseq; inuitabat. Atq; ita molli quodã tempestatis autumnæ die, ego & Iulius Celsinus, quom ad eum cœnassemus, & apud mensam eius audissemus legi Neui Alcestin, rediremusq; in urbem sole iam ferè occiduo figuras habitusq; uerborum noue, aut insigniter doctorũ in Neuiano illo carmine ruminabamur, & ut quæque uox indidem animaduerti digna subuenerat, q̄ nos quoq; possemus uti memoriæ mandabamus Erant aũt uerba, quæ tunc suppetebant huiusœmodi. Corpore inquit pectoreq; undiq; obeso, ac mente exsensa, tardigemulo senio oppressum. Obesum hic notauimus proprie magisq̄ usitate dictum pro exili atq; gracilento, ἀκύρως ἢ κατὰ ἀντί φρασιν. i. improprie, uel per oblocutionem obesum pro pingui atq; uberi dicit. Item notauimus quod obliterã gentem pro obliterata dixit. Item ꝙ hostis qui fœdera frangerent, fœdifragos, non fœderifragos dicit. Item ꝙ rubentem auroram, pudoricolorem appellauit & memnonem nocticolorem, item quod forte dubitanter, & ab eo quod est sileo, silenta loca dixit, & puluerulenta, & pestilenta, & qđ carẽdum tui est pro te quoq; magno impete pro impetu. Itẽ quod fortescere posuit pro fortem fieri, quodq; dolentiam pro dolore & auens pro libens. Item cur intollerantibus, p

intollerandis, quodq; manaolis inquit tene illis ꝑ manibus, & quis tam selicio, item fliere inquit impendio insit, idest impense fieri incipit, quodq; accipitret posuit pro iaceret. His nos inter uiam uerborum neuiatorum adnotatiunculis oblectabamus. Cætera. n. quæ uidebātur nimium poetica exprosæ orationis usu alieniora prætermisimus, uelutifuit ꝙ de Nestore ait, trisecli senex & dulciore locus. Item qđ tumidis magnisq; fluctibus inquit multigrumis, & flumina gelu concretate gmine esse onychino dixit, & quæ multiplicia ludens composuit. Quale illud est, ꝙ uituperones suos subducti superalii carptores appellauit.

Quæstio an arena, cœlum tritium pluralia inueniantur, atq; inibi de quadrigis inimicis, nonnullis præterea uocabulis, an singulari numero comperiantur.
Caput VIII.

Dulescentulis Romæ priusquàm athenas cō cederem, quando erat à magistris auditionibusq; obeundis ocium, ad frontonem Cornelium uisendi gratia pergebam. Sermonibusq; eius purissimis bonarumq; doctrinarū plenis fruebar. Nec unquam factū est, quotiens eū uidimus loquentēmq; audiuimus, quin rediremus ferè cultiores doctioresq;. Veluti fuit illa quodam die sermocinatio illius leui qdem de re, sed à latinæ tamen linguæ studio non abhorrens. Nam quom quispiam familiaris eius, bene eruditus homo, & tum poeta inlustris, liberatum se esse aqua intercutis morbo diceret, ꝙ arenis calentibus esset usus,

Tum alludēs Fronto, morbo quidem inquit cares, sed uerbi uitio non cares. C. enim Cæsar ille perpetuus dictator. C. enim Pompei socer, a quo familia & appellatio Cæsarum deinceps propagata est, uir ingenii præcellentis, sermonis præter alios suæ ætatis castissimi in libris, quos ad Marcum Ciceronem de analogia cōscripsit, arenas uitiose dici existimabat, quod arena nunquam multitudinis numero appellanda sit, sicuti neq; cœlum neque triticum. Contra autem quadrigas etiam si currus unus equorum quatuor iunctorum agmen unum sit plurātiuo semper numero dicendas putat, sicut arma & mœnia, & comitia, & inimicitias ni qd contra ea dicas poetarum pulcherrime, quo & te purges, & non esse id uitium demonstres. De cœlo inquit ille & tritico nō infiçias eo, quin singulo semp numero dicenda sint, neq; de armis, & mœniis, & comitiis quin figura multitudinis perpetua censeātur. Videbimus autem post de inimicitiis & quadrigis, ac fortasse an de quadrigis ueterum auctoritati concessero, inimicitiam tamen sicut inscientiam, & impotentiam & iniuriam, quæ ratio est, quābobrem. C. Cæsar uel dictam esse à ueteribus, uel dicendā à nobis nō putat. Quādo Plautus linguæ latinæ decus, deliciā quoq; ἑνικῶς. i. singulariter dixerit ꝑ delitiis? Mea inquit uoluptas, mea delicia. Inimicitiam aūt. Q. n. Ennius in illo memoratissimo libro dixit. Eo inquit ingenio natus sum, amicitia, atq; inimicitiam in frōte promptam gero. Sed enim arenas parum latine dici quis (credo) aut alius scripsit, aut dixit. Ac propterea peto, ut si. C. Cæsaris liber præ manibus est, promi iubeas, ut q̄ confidenter hoc dicat, æsti

mari à te possit. Tum prolato libro de analogia primo, uerba hæc ex eo pauca memoriæ mandaui. Nā quom supra dixisset, neq; cœlum tritiumue, neq; arenam multitudinis significationē pati. Nū tu inquit harū rerum natura accidere arbitraris, quod unam terrā, & plures terras, & urbē, & urbes, & imperium, & imperia dicamus? Neq; quadrigas in unā nominis figuram redigere, neq; harenam in multitudinis appellationē conuertere possimus. His deinde uerbis lectis sibi Fronto ad illum poetam, Videtur'ne tibi inquit. C. Cæs. de statu uerbi contra te satis aperte satisq; constanter pronunciasse? Tunc permotus auctoritate libri poeta, si à Cæsare inquit ius prouocandi foret, ego nunc ab hoc Cæsaris libro prouocassem. Sed quoniā ipse rationē sententiæ suæ reddere supersedit, nos te nunc rogamus, ut dicas, quam esse caussam uitii putes, & in quadrigis dicenda, & in harena. Tum Fronto ita respōdit. Quadrigæ semper, & si multiiugæ non sunt, multitudinis tamen tenentur numero, quoniam quatuor simul equi iuncti quadrigæ quasi quadriiugæ uocantur. Neque debet prorsus appellatio equorum plurium includi in singularis numeri unitatem. Eandē quoq; de arena rationem habendam, sed in specie dispari. Nā cum harena singulari numero dicta, multitudinē tamen & copiam significet minimarum, ex quibus cōstat, partiū, indocte & inscite harenæ dici uidentur, tāquam id uocabulū indigeat numeri amplitudine, cum ei singulariter dicta ingenita sit naturalis sui multitudo. Sed hæc ego inqt dixi, nō ut huius sententiæ legisq; fundus subscriptorq; fierem, sed ut ne Cæsaris uiri docti opinionem, ἀπα-

ϱαμυθεῖτον. idest absq; consolatione destituerem. nã cum cœlum semper ἑνικῶς, idest singulariter dicatur, mare & terra non semper, & puluis, uentus, & fumus non semper, cur inducias, & cærimonias scriptores ueteres nonnunquam singulari numero appellauerunt, ferias & nundinas, & inferias, & exequias nũquam? Cur mel & uinum, atq; id genus cætera numerũ multitudinis capiunt, lac non capiat? Quæri inquam ista omnia, & enucleari, & excudi ab hominibus negociosis in ciuitate tam occupata non queunt. quin his quoque ipsis quæ iam dixi, demoratus uos esse uideo, alicui (opinor) negocio destinatos. Ite ergo nunc, & quando forte erit ocium, quærite an quadrigam & arenas dixerit è cohorte illa dumtaxat antiquiore, uel oratorum aliquis uel poetarum, idest classicus adsiduusq; aliquis scriptor non proletarius. Hæc quidem Fronto requirere nos iussit uocabula non ea re (opinor) q; scripta esse in ullis ueterum libris existimaret, sed ut nobis studium lectitandi, in quærendis rarioribus uerbis exerceret. Quod unum ergo rarissimum uidebatur inuenimus quadrigam numero singulari dictã, in libro saturarum. M. Varronis, qui inscriptus est, ex Demetrias. Harenas autem πληθυντικῶς. idest pluratiue dictas minore studio quærimus quia præter. C. Cæsarem, quod equidem meminerim, nemo hoc doctorum hominum dedit.

Antonii Iuliani in conuiuio ad quosdam græcos lepidissima responsio.

Caput IX.

Dulescens è terra Asia de equestri loco, lætæ indolis, moribusq; & fortuna bene ornatus, & ad rem musicã facili ingenio ac libẽti cœnã dabat amicis ac magistris in rusculo celebrãdæ lucis annuæ, quã sibi principem uitæ habuerit. Venerat tum nobiscũ ad eam cœnã Antonius Iulianus rhetor docendis publicæ iuuenibus magister hispano ore, florentisq; hõ facundiæ, & rerum literarũq; ueterum peritus. Is ubi eduliis finis & poculis mox, sermõibusq; tp̃s fuit, desiderauit exhiberi, quos habere eũ adulescentem sciebat scitissimos utriusq; sexus, qui canerent, uoce & qui psallerẽt. Ac postea q̃ introducti pueri puellæq; sunt, iucundũq; in modũ ἀνακρέοντεια. idest anacreontea, hoc est Anacreontis uersus pleraq; & sapphica, & poetarum quoq; recentium ἐλεγεῖα. i. elegos, hoc est lugubria carmina, quædam ἐρωτικὰ. i. amatoria dulcia & uenusta cecinerunt. Oblectati aũt sumus præter multa alia uersiculis lepidissimis Anacreontis senis, quos & quidem scripsi, ut interea labor hic uigiliarum, & inquies suauitate paulisper uocum atq; modulorum adquiesceret.

τὸν ἄργυρον τορεύσας ἥφαιστέ μοι ποίησον.
πανοπλίας μὲν οὐχὶ, τί γὰρ μάχαισι κᾀμοί.
ποτήριον δὲ κοῖλον ὅσον δύνῃ βάθυνον.
καὶ μὴ ποίει κατ' αὐτὸ μήτε ἄστρα, μήτ' ἁμάξας.
τί πλειάδων μέλλει μοι, τί δ' ἀστέρος βοώτεω
ποίησον ἀμπέλους μοι. καὶ βότρυας κατ' αὐτὸ
καὶ χρυσέους πατοῦντας ὁμοῦ καλῷ λυαίῳ
ἔρωτα καὶ βάθυλλον. Idest

Argentum tornans fabrica Vulcane mihi.
Non hominem armatum, quid enim cum bellis mihi?
Sed cauum poculum cude, quantum uales maxime.
Inq; eo neq; astra, nec plaustra facias.
Nam quid cum pleiadibus, quid cum boote mihi?
Vites fabrica quæso intus, & racemos pariter
Aureosq; pulchre calcantis comites lyei.
Amoremq; profundum simul.

Tum græca plusculi qui in eo conuiuio erant, homines amœni, & nostras quoq; literas haud incuriose docti. Iulianum rhetorem lacessere, insectariq; adorti sunt tanq̃ prorsus barbarum, & agrestem qui ortus terra Hispania foret, clamatorq; tantum & facundia rabida iurgiosaq; esset. Eiusq; linguæ exercitationes doceret, quæ nullas uoluptates, nullamq; mulcedinem Veneris, atq; musæ haberet. Sæpeq; eum percunctabantur, quid de Anacreonte cæterisq; id genus poetis sentiret. Et ecquis nostrorum poetarum tam fluentes carminum delicias fecisset? Nisi Catullus inquiunt forte pauca, & Caluus itidem pauca. Nam Neuius implicata, & Hortensius inuenusta, & Cinna inlepida, & Memmius dura ac deinceps omnes rudia fecerunt, atq; absona. Tum ille pro lingua patria, tanquam pro aris, & focis animo irritato indignabundus, Cedere equidem inquit uobis debui, ut in tali ἀσωτίᾳ. idest luxu prodigalitate, atque nequitia artium nos uinceretis. Et sicut in uoluptatibus cultus, atque uictus, ita in cãtilenarum quoq; multis anteiretis. Sed ne nos, idest nomen latinum, tanquam profecto uastos quosdam & insubidos ἀναφροδισίας, idest inuenustatis cõdem-

ætis, permittite mihi quæso operire pallio caput, quod in quadam parum pudica oratione Socratem fecisse aiunt. Et audite ac discite nostros quoque antiquiores ante eos quos nominastis, poetas amasios, ac uenerios fuisse. Tum resupinus capite conuelato uoce admodũ quam suaui uersus cecinit Valeri Aeditui ueteris poetæ, Item Porci Licini, & Q. u. Catulli, quibus mundius, uenustius, limatius, præssius græcum latinum'ue nihil quicquam reperiri puto. Versus Aeditui.

Dicere cum conor curam tibi Pamphila cordis.
Quid mihi abs te quæram, uerba labris abeunt.
Per pectus miserum manat mihi subito sudor.
Si tacitus subidus, duplo ideo pereo,

Atq; item alios uersus eiusdem addidi, non hercle minus dulces q̃ priores.

Quid faculam præfers phileros, qua nihil est opus nobis??
Ibimus, sic lucet pectore flamma satis,
Istam non potis est uis sæua extinguere uenti.
Aut hymber cœlo candidus præcipitans.
Ad contra hunc ignem Veneris, nisi Venus ipsa,
Nullast quæ possit uis alia opprimere.

Item dixit uersus Porci Licini hosce quotiens.

Custodes ouium tenere propaginis agnum.
Quæritis ignem? ite huc. quæritis? ignis homo est.
Si digito attigero, incendam siluam simul omnem.
Omne pecus flammast, omnia quæ uideo.

Q. Catulli uersus illi fuerunt.

Aufugit mihi animus, credo (ut solet) ad Theotimum.
Deuenit. sic est. perfugium illud habet,

Quid si non interdixem ne illunc fugitiuum.
Mitteret ad se intro; sed magis eiceret.
Ibimus quæsitum, uerum, ne ipsi teneamur.
Formido. quid ago? da Venus consilium.

Verba hæc præter propter, in usu uulgi prodita etiam Enni fuisse. Cap. X.

Memini me quondam & Celsinum Iulianum Numidam ad Frontonem Cornelium, pedes, tunc grauiter ægrum ire & uisere, atq; ibi ꝙ introducti sumus, offendimus eũ cubantem in sim, podio Græciensi, circum undiq; sedentibus multis, doctrina, aut genere, aut fortuna nobilibus uiris. adsistebant fabri ædium cõplures balneis nouis molẽdis adhibiti, ostendebãtq; depictas in mẽbranulis uarias spẽs balnearum. Ex quibus quom elegisset unam formam, spẽmq; ueris, interrogauit, quãtus esset pecuniæ cõspectus ad id totum opus absoluendũ. Cumq; Architectus dixisset necessaria uideri esse sestertia fermè trecenta, unus ex amicis Frontonis, & præter propter inquit alia quinquaginta. Tum Fronto dilatis sermonibus, quos habere de balnearum sumptu instituerat, aspiciens ad eum amicum, qui dixerat quinquaginta esse alia præter propter, atque ille amicus non meum inquit hoc uerbum est, sed multorum hominum, quos loquentis id audias. Quid autem id uerbum significet non ex me, sed ex grammatico quærendum est, ac simul digito demonstrat grammaticum haud incelebri nomine Romæ docentem, sedentem. Tum grammaticus

usitati peruulgatiq; uerbi obscuritate motus, Quæri-mus inquit quod honore quæstionis minime dignũ est. Nam nescio quid hoc prænimis plæbeiũ ẽ & inopificiũ sermonibus q̃ notius, At enim Fronto iam uoce, atque uultu intentiore, ita'ne inquit magister de honestum ti bi, deculpatumq; hoc uerbum uidetur, quo & M. Cato, et M. Var. & pleraq; ætas superior utnecessario & latino usi sunt? Atque ibi Iulius Celsinus admonuit in tragœdia quoq; Q. Enni, quæ Iphigenia inscripta ẽ, id ipsum de quo quærebatur, scriptũ esse, et à grãmaticis contaminari magis solitum, q̃ enarrari. Quo circa statim ꝓferri Iphigeniam. Q. Enni iubet. In eius tragœdiæ choro inscriptos esse hos uersus legimus.
Otio qui nescit uti, plus negoci habet.
Quàm quom est negocium in negocio.
Nam cui quod agat, institutum est, nullo negocio
Id agit studet ibi, mentem atq; animum delectat suum
Otioso initio animus nescit, quid uelit.
Hoc idem est, neq; domi nunc nos, nec militiæ sumus.
Imus huc, hinc illuc, quom illuc uentum est, ire inlinc lubet.
Incerte errat animus præter propter uitam uiuitur.
Hoc ubi lectum est, tum deinde Fronto ad grãmaticũ iam labentem, audisti'ne inquit magister optime Ennium tuũ dixisse præter ꝓpter: & cum sñia q̃dem tali quali seuerissimæ philosophorũ esse obiurgatiões solent. Petimus igitur dicas (quoniã de Enniano iã uerbo q̃ritur) quid sit motus huiusce uersus sensus, incerte errat aius, ꝑter pp uitã uiuitur. Et grãmaticus sudans multũ, ac rubẽs multũ, quũ id pleriq; ꝓlixius riderẽt

esurgit. Et abiens. Tibi inquit Fronto postea uni dicã, ne insatiores audiant ac discant, atq; ita omnes reli-cta ibi quæstione uerbi consurreximus.

Ponit uersus Platonis amatorios, quos admodum iuuenis lusit, dum tragœdiis contendit. Cap. XI.

Celebrantur duo isti græci uersiculi, multorũ q; doctorum hominum memoria dignãtur, q sint lepidissimi & uenustissimæ breuitatis. Neq; adeo pauca sunt ueteres scriptores, q̃ eos Platonis esse philosophi affirmant, quibus ille adulescens luserit, cum tragœdiis quoq; eodem tempore faciendis præluderet.

τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν ἔχον.
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων, ὡς διαβησομένη. idest
Sauia dans agathoni animam ipse in labra tenebam.
Aegra etenim properans tanquam abitura fuit.

Amicus meus οὐκ ἄμουσος. idest non inelegans adulescens, in plures uersiculos licentius liberiusq; uertit, qui quoniam mihi quidem uisi sunt non esse memoratu indigni, subdidi.

Dum semiulco sauio meum puellum sauior.
Dulcemq; florem spiritus duco, ex aperto tramite.
Anima ægra & saucia cucurrit ad labies mihi.
Rictumq; in oris per uium & labia pueri mollia.
Rimata itineri transitus ut transileret nititur.
Tum si moræ quid plusculæ fuisset in cœtu osculi
Amoris igni percita transisset, & me linqueret.

Et mira

Et mira prorsus res moueret, ut ad me fierem.
Mortuus, ad puerum intus uiuerem.

Disertatio Herodis attici super ui & natura doloris suæq; opinionis affirmatio per exemplum indocti rustici, qui cum rubis fructiferas arbores præcidit.

Caput XII.

Erodem atticum consularem uirum athenis disserentem audiui græca oratione, in qua ferè omnes memoriæ nostræ uniuersos grauitate atq; copia, & elegantia uocum longe præstitit. Disseruit autem contra ἀπαθίαν, idest tranquillitatem stoicorum lacessitus à quodam stoico, tanquam minus sapienter, & parum uiriliter dolorem ferret, ex morte pueri, quem amauerat. In ea dissertione quantulum memini, huiuscemodi sensus est, quod nullus usquam homo qui secundum naturam sentiret, & saperet, adfectionibus istis animi, quas πάθη, idest passiones appellabat, ægritudinis, cupiditatis, timoris, iræ, uoluptatis carere, & uacare totius posset, & omnino nō dolere. Atq; si posset etiam obniti ut totis careret, nō ex re id esse melius, quoniam langueret animus, & torperet adfectionum quarundā adminiculis, ut necessario plurium imperio priuatus. Dicebat enim sensus istos motusq; animi, qui cum immoderatiores sunt, uitia fiunt, innexos implicatosq; esse uigoribus quibusdam mentium & alacritatibus. Ac propterea si omnino omnis deos imperitius conuellamus, periculum esse, ne cis adhærentes bonas quoque & utiles animi indoles amittamus. Moderādos esse igitur & scite consideratæq; pur

gandos censebat, ut ea tantum quæ aliena sunt, cõtra, q; naturam uiderentur, & cum perniciæ adgnata sunt, detrahantur. Ne profecto id accidat, quod cuipiã Thraco insipienti & rudi in agro, quem emerat, procuranto uenisse usu fabula est. Homo Thracus inquit ex ultima barbaria ruris colendi insolens, cum in terras cultioris humanioris uitæ cupidine commigrasset, fundũ mercatus est olea atq; uite consitum, qui quia nihil admodum super uite aut arbore colenda saret, uidet fortè uicinum rubos late atq; alte obortas excidentem. Fraxinos ad summum prope uerticem deputantem. Suboles uitium eradicibus caudicum super terram fusas reuellentem. Stolones in pomis, aut in oleis proceros, atq; decerptos amputantem. Acceditq; prope & cur tantã ligni atq; frondium cædem faceret, percontatus est. Et uicinus ita respondit, ut ager inquit mundus purusq; fiat, eiusq; arbor atq; uitis fecundior. Discedit ille à uicino gratias agens, & lætus tanq̃ adeptus rei rusticæ disciplinam, tum falcem ibi ac securim capit, atq; ibi homo miser imperitus uites suas sibi omnis & oleas detruncat. Comasq; arborum lectissimas, uberrimosque uitium palmites decidit, & fructeta atq; uirgulta simul omnia pomis frugibusq; gignendis felicia, cum sentibus & rubis, purificandi agri gratia conuellit, mala mercede doctus, audaciam, fiduciamq; peccandi imitatione falsa eruditus. Sic inquit isti apathiæ sectatores, qui uideri se esse tranquillos, & intrepidos, & immobiles uolunt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil irascuntur, nihil gaudent, omnibus uehementioribus animi officijs amputatis, in corpore ignauæ &

quasi eneruatæ uitæ consenescunt.

Quos pumiliones dicimus, græce νάνους appellari.
Caput XIII.

Stabant forte unà in uestibulo palatii fabulantes Fronto Cornelius, & Festus Posthumius & Apollinaris Sulpicius. Atque ego ibi adsistens cum quibusdam aliis sermones eorũ quos de literarum disciplinis habebant, curiosius captabã. Tum Fronto Apollinari, Fac me inquit oro magister ut sim certus, an recte supersederim nanos dicere, paruа nimis statura homines, maluerimq; eos pumiliões appellare, quoniam hoc scriptum esse in libris ueterũ memineram. Nanos autem sordidum esse uerbum & barbarum credebam. Est quidem inquit hoc Apollinaris in consuetudine imperiti uulgi frequens, sed barbarum non est, censetur'q; linguæ græcæ origine. Νάνους enim græci uocauerunt breui atque humili corpore homines, paulum supra terram extantes. Idq; ita dixerunt adhibita quadam ratione etymologiæ cum sententia uocabuli competente. Et si memoria inquit mihi non labat scriptum hoc est in comœdia Aristophanis, cui nomen est ὀλκάδες. idest minime plorans. Fuisset autem uerbum hoc à te ciuitate donatum, aut in latinam coloniam deductum, si tu eo uti dignatus fores. Esset'que id impendio probabilius, quàm quæ à Laberio ignobilia nimis, & sordentia in usum linguæ latinæ intromissa sunt. Tum Festus Posthumius grammatico cuipiam latino Frontonis familiari,

Docuit inquit nos Apollinaris nanos uerbum græcum esse. Tu nos doce in quo de mulis aut equuleis humilioribus uulgo dicitur, an ne latinum sit, & apud quem scriptum reperiatur. Atq; ille grammaticus, homo sane perq̃ in noscẽdis ueteribus scriptis exercitus. Si piaculum inquit non cõmittitur præsente Apollinare, quid de uoce illa græca latina'ue sentiam dicere audeo tibi Feste quærenti respondere esse hoc uerbum latinum. Scriptumq; inueniri in poematis Heluii cinnæ nõ ignobilis neque indocti poetæ. Versus eiusq; ipsos dixit, quos quoniam memoriæ mihi forte aderant, adscripsi.

At nunc me genii nana per salicta
Bigis rheda rapit citata nanis.

Contemporaneos fuisse Cæsari & Ciceroni. M. Varronem &. P. Nigidiũ ætatis suæ doctissimos Romanos. & q Nigidi commentationes propter earũ obscuritatem subtilitatemq; in uulgus non exeunt. Cap. XIIII.

Etas. M. Cic. &. C. Cæsaris præstanti facundia uiros paucos habuit. Doctrinarũ autem multiformium uariarumq; artium q̃bus humanitas erudita est, columina habuit. M. Var. &. P. Nigidium. Sed Varronis quidem monumenta rerum ac disciplinarum, quæ per literas condidit in ꝑpatulo frequentiq; usu feruntur. Nigidianæ autem commentationes non proinde in uulgus ẽxeunt, & obscuritas subtilitasq; earũ tanq̃ parũ utilis derelicta est. Sicuti sunt quæ paulo ante legimus in cõmentariis eius, quos grãmaticos inscripsit. Et quibus quædam ad demonstran-

dum scripturæ genus exẽpli gratia sumpsi. Nã quom de natura atq; ordine literarum dissereret, quas grammatici uocales appellant, uerba hæc scripsit. Quæ relinquimus inenarrata ad exercendam legentium intẽtionem, a, & , o, semper principes sunt, i, & , u, semper subditæ, e, & subdit & præit. In eurippo præit & subdit in æmilio. Si quis putat præire, u, in his uerbis Valerius, Vennonias, uolusius. Aut, i, in his iampridem iecur, iocum, iucundum, errabit. q hæ literæ quom preeunt, ne uocales quidem sunt. Item ex eodem libro uerba hæc sunt. Inter literam, n, & , g, est alia uis, ut in nomine anguis & angaria, & ancoræ, & increpat, & incurrit, & ingenuus. In omnibus enim his non uerũ, n, sed adulterinum ponitur. Nam, n, non esse lingua inditio est. Nam si ea litera esset lingua palatum tangeret. Alio deinde in loco est scriptum. Græcos non tantæ inscitiæ arcesso qui ου ex, o, & , υ, scripserũt, quantæ qui ei ex, e, & , i, illud enim inopia fecerunt, hoc nulla re subacti.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER .XX.

Disceptatio Sex. Cæcilii iurecons. & Fauorini philosophi de legibus .xii. tab. Cap. I.

Ex. Cæcilius in disciplina iuris at q; legibus Po. Ro. noscendis, inter prætandisq; scientia usu auctoritateq; inlustri fuit. Ad eum forte in area palatina quom salutationem Cæsaris opperiremur, philosophus Fauorinus accessit, cõlocutusq; est nobis, multisq; aliis præsentibus. In illis tunc eorum sermonibus orta mentio est legum decemuiraliũ. quas decemuiri eius rei gratia à populo creati composuerunt. Inq; .xii. tab. conscripserũt. Eas leges quom Sex. Cæcilius inquisitis exploratisq; multarum urbium legibus, eleganti, atq; absoluta breuitate uerborum scriptas diceret, Sic inquit hoc Fauorinus in pleraq; earũ legum parte ita uti dicis. Non enim minus cupide tabulas istas .xii. legi, q̃ illos decem libros Platonis de legibus. Sed quædam istic animaduertuntur, aut obscurissima, aut leuia, contra dura nimis & remissa, aut nequaq̃ ita ut scriptum est consistentia. Obscuritates inquit Sextus Cæcilius, non adsignemus ad præscribentium, sed inscitiæ non assequentium, quanq̃

iiquoq; ipsi qui quæ scripta sunt, minus percipiunt, culpauacant. Nam longa ætas uerba atq; mores ueteres obliterauit, quibus uerbis moribusq; sententia legum cõprehensa est. Trecentesimo namq; anno post Romam conditã tabulæ compositæ scriptæq; sunt. A quo tempore ad hunc diem anni esse non longe minus. dcc. uidentur. Dure autem scriptum esse in istis legibus, quid existimari potest? Nisi duram esse legem putas, quæ iudicem arbitrum'ue iure datum, qui ob rem dicendam pecuniam accepisse conuictus est, capite punitur, Aut quæ furem manifestum, ei cui furtum factum est in seruitutem tradit. Nocturnum autem furem ius occidendi tribuit. Dic enim queso, dic uir sapientiæ studiosissime, an tu aut iudicis illius perfidiam contra omnia iura diuina atque humana iusiurandum suum pecunia uendentis, aut furis manifesti intolerandam audaciam, aut nocturni crassatoris insidiosam uiolentiam, non dignam esse capitis pœna existumes? Noli inquit Fauorinus ex me quærere quid ego existumẽ. Scis enim solitum esse me pro disciplina sectæ quam colo inquirere potius, quàm decernere. Sed non leuis æstumator, neque aspernabilis est Pop. Roma. manus, cui delicta quidem istæc uindicanda pœnæ tamen huiusmodi nimis duræ esse uisæ sunt. Passus est enim leges istas de tam immodico supplicio, situ atque senio emori. Sicut illud quoq; non humaniter scriptũ improbauit, q̃ si homo in ius uocatus, morbo aut ætate æger ad ingrediendum inualidus est, arcera non sternitur, sed ipse aufertur, & iumento imponitur, atque ex domo sua ad prætorem in comitium noua funeris fa

cie effertur. Quam enim ob caussam morbo adfectus, & ad respondendum pro se se non idoneus iumento ad herens in ius aduersario deportatur. Quod uero dixi uideri quædã esse impendio molliora, nõ ne tibi quoq; uidetur esse dilutum, quod ita de iniuria puniẽda scriptum est? Si iniuria alteri faxit. xxv. æris pœnæ sunto. Quis. n. erit tam inops, quem ab iniuriæ faciẽdæ. xxv. asses deterreant? Itaq; quom eam legem. Q. quoq; Labeo uester in libris, quos ad. xii. tabulas cõscripsit, nõ probaret, inquit. L. Neratius fuit egregie hõ improbus, atq; immani uecordia. Is pro delectamento habebat os hoĩs liberi, manus suæ palma uerberare. Eum seruus sequebatur crumenam plenam assiũ portitãs, & quemcunq; depalmauerat numerari statim secundum. xii. tabulas, v. &. xx. asses iubebat. Propterea inquit prætores postea hanc abolescere & relinqui censuerunt, iniuriisq; æstimandis recuperatores se daturos edixerunt. Nonnulla autem in istis legibus, nec cõsistere quidẽ (sicuti dixi) uisa sunt. Velut illa lex Talionis, cuius uerba (nisi memoria me fallit) hæc sunt. Si membrum rupit meum e pacto talio esto. Præter. n. ulciscendi acerbitatem, ne procedere quoq; ex secutio iusta talionis potest. Nam cui membrum ab alio ruptum est, si ipsi itidem rumpere per talionem uelit, quæro an efficere possit rumpendi pariter membri æquilibrium? In qua re primum ea difficultas est inexplicabilis. Quin si membrum inquit alter imprudens ruperit. Quod enim per imprudentiam factum est, retaliari per imprudentiã debet. Ictus quippe fortuitus, & cõsultus, non cadunt sub eiusdẽ talionis similitudinẽ.

Quondam igitur modo imprudẽtem poterit imitari, qui in exsequẽda talione nõ licentiæ ius habet, sed iprudẽtiæ. Sed & si prudens ruperit, nequaq̃ patietur, aut altius se lædi, aut latius quod cuiuſmodi libra, atq; mẽsura caueri poſſit, non reperio. Quin etiam ſi quid plus erit, aliter'ue commiſſum, res fiet ridiculæ atrocitatis, ut cõtraria actio mutuæ talionis oriatur, & adueſcat infinita quædam reciprocatio talionum. Nam de immanitate illa ſecandi, partendiq; humani corporis, ſi unus ob pecuniam debitam a iudicatus, addictus, q̃ ſit pluribus non libet meminiſſe, & piget dicere. Quid enim uideri poteſt efferatius, quid ab hominis genio diuerſius, q̃ q membra & artus inopis debitoris breuiſſimo laniatu diſtrahantur, ſicut nunc bona uenum diſtrahũtur? Tum Sex. Cecilius amplexus utraq; manu Fauorinum. Tu es inquit unus profecto in noſtra memoria, non graiæ modo, ſed & Romanæ rei peritiſſimus. Quis enim philoſophorum diſciplinæ ſuæ leges, tam ſcite, atq; docte callet, q̃ leges tu noſtras decemuirales percalluiſti. Sed quæſo te, quom tamen digrediare paulisper curriculis iſtis diſputationem ueſtrarum academicis omiſſoq; ſtudio quicquid lubitum eſt arguendi, tuendiq; conſideres grauius cuiuſmodi ſint ea quæ reprehendiſti. Nec ideo contemnas legum iſtarum antiquitates, q pleriſq; ipſis iam Pop. Roma. deſiuerit. Non enim profecto ignoras legum oportunitates, & medelas pro temporum moribus, & pro rerum publicarum generibus, ac pro utilitatum præſentium rationibus, proq; uitiorum, quibus medendum eſt feruoribus mutari, atque flecti. Neque uno ſtatu

consistere, quin ut facies coeli & maris, ita rerum atque fortunæ tempestatibus uarientur. Quid salubrius uisum est rogatiõe illa Stolonis iugerum de numero præfinito? Quid utilius plebiscito Voconio de coercendis mulierum hæreditatibus? Quid tam necessarium existimatum est propulsandæ auium luxuriæ, quàm lex licinia fannia, aliæque item leges sumptuariæ. Omnia tamen hæc obliterata & operta sunt ciuitatis opulentia, quasi quibusdam fluctibus exæstuantis. Sed cur tibi esse uisa est inhumana omnium mea quidem sententia humanissima quæ iumentum dari iubet ægro, aut seni in ius uocato? Verba sunt hæc de lege. Si in ius uocat, si morbus æuitas'ue uitium esset, qui in ius uocabit, iumentum dato si nolet arceram ne sternito. An tu forte morbum appellari hic putas, ægrotationem grauem cum febri rapida, & querceta? Iumentũque dici pecus aliquod unicum tergo uehens? Ac propterea minus fuisse humanum existimas ægrotum domi suæ cubantem, iumento impositum in ius rapi? Hoc mi Fauorine nequaquam ita est. Nam morbus in lege ista non febriculosus, neque nimium grauis, sed uitium aliquod imbecillitatis, atque inualentiæ demõstratur, non periculum uitæ ostenditur. Cætero qui morbum uehementiorem uim grauiter nocendi habentem, legum istarum scriptores alio in loco non per se morbum, sed morbum sonticum appellant. Iumentum quoque non id solum significat, quod nunc dicitur, sed uectabulum etiam, quod adiunctis pecoribus trahebatur. Veteres enim nostri iumentum à iungendo dixerunt. Arcera autem uocabatur plostrum tectum un-

disque & munitum, quasi arca quædam magna uestimentis instrata. quanimis ægri, aut senes portari cubantes solebant. Quænam ibi igitur acerbitas esse uisa est, quod in ius uocato pauperrimo homini uel inopi, qui aut pedibus forte ægris esset, aut quo alio casu ingredi non quiret, plostrum esse dandum censuerūt, neque insterni tamen delicate arceram iusserunt, quoniam satis esset inualido cuimodi uectaculum. Atque id fecerunt ne caussatio ista ægri corporis perpetuam uacationem daret fidem detractantibus, iurisq; actiones declinantibus. Sed enim ipsum uide q in iniurias factas.v.&.xx. assibus sanxerunt non omnino omnes mi Fauorine iniurias ære isto pauco diluerunt. Tam etsi hæc ipsa paucitas assium graue pondus æris fuit. Nam librariis assibus in ea tempestate populus usus est, sed iniurias atrociores, ut de osse fracto non liberis modo, uerumetiam seruis factas impensiore damno uindicauerunt. Quibusdam autem iniuriis talionem quoque adposuerunt. Quam quidem tu taliōem uir optime iniquus paulo insectatus es. Ac ne consistere quidem dixisti, lepida quadam sollertia uerborum, quoniam talioni par, non sit talio, neque rumpi membrum facile possit, id alterius rupturæ (ut ais tu) æquilibrium. Verum est mi Fauorine talionem rarissimum fieri difficillime. Sed decēuiri minuère, atq; extingure uolentes huiuscemodi uiolentiā pulsandi. atq; lædēdi, eo quoq; metu coercēdos esse hoies putauerūt. Neq; eius qui membrū alteri rupisset, & pacisci tamē de talione redimenda nollet, tantam esse habendā rō-

nem arbitrati sunt, ut an prudens imprudens'ue ru-
pisset, spectandum putarent. Aut talionem in eo uel
ad amussim æquiperarent, uel in librili perpenderent,
sed potius eundem animum eundemq; impetum, in ea
dem parte corporis rumpendi, non eundē quoq; casum
exigi uoluerunt, quoniā modus uoluntatis præstare
posset, casus ictus nō posset. Quod si ita est ut dico, &
ut ipse æquitatis habitus demonstrat, taliones illæ tuæ
reciprocæ argutiores profecto q̃ ueriores fuerunt. Sed
quoniam acerbum quoq; esse hoc genus pœnæ putas.
Quæ obsecro te, ista acerbitas est, si idem fiat in te, qđ
tu in alio feceris? Præsertim quom habeas facultatem
paciscendi, & non necesse sit pati talionem, nisi eam tu
elegeris? Quod edictū autem prætorium de æstimādis
iniuriis probabilius esse his potest? Nolo hoc ignores
hanc quoq; ipsam talionem ad æstimatiōem iudicis re-
digi necessario solitam. Nam si reus qui depacisci no-
luerat. iudici talionem imperanti non parebat, æstima
ta lite iudex hominem pecuniæ damnabat, atq; ita si
reo & pactio grauis & acerba talio uisa fuerat, seue
ritas legis ad pecuniæ mulctā redibat. Restat ut ei qđ
de sectione partitioneq; corporis immanissimus esse ti
bi uisum est, respondeam. Omnibus quidem uirtutum
generibus exercendis, colendisq; populus Romanus è
parua origine ad tantæ amplitudinis instar emicuit.
Sed omnium maxime, atq; præcipue fidem coluit, san
ctamq; habuit, tam priuatim, q̃ publicæ. Sic consules
clarissimos uiros hostibus confirmandæ fidei publicæ
caussa dedit. Sic clientem in fidem acceptum chariorē
haberi, q̃ propinquos, tuendumq; esse contra cognatos

censuit. Neq; peius ullum facinus existimatum est, q̄ si qui probaretur clientem diuisui habuisse. Hanc autem fidem maiores nostri, non modo in officiorum uicibus, sed in negociorum quoque contractibus sanxerūt, maximeq; in pecuniæ mutuaticæ usu, atque commercio. Adimi enim putauerunt subsidium hoc inopiæ temporariæ, quo communis omnium uita indiget, si perfidia debitorum sine graui pœna eluderet. Confessi igitur æris ac debiti iudicatis triginta dies sunt dati cōquirendæ pecuniæ caussa, quam dissoluerent. Eos que dies decemuiri iustos appellauerunt, uelut quoddam iustitium, idest iuris inter eos quasi interstitionem quā dam & cessationem, quibus diebus nihil cum is agi iure posset. Post deinde nisi dissoluerant ad prætorem uocabantur, & ab eo quibus erant iudicati addicebantur. Neruo quoque aut compedibus uinciebantur. Sic enim sunt opinor uerba legis. Aeris confessi, rebusque iure iudicatis triginta dies iusti sunto. Post deinde manus iniectio esto, in ius ducito, ni iudicatum facit, aut qui pseudo eo in iure, uim dicat, secum ducito, uincito, aut neruo, aut compedibus. xv. pondo, ne minore, aut si uolet, maiore uincito. Si uolet suo uiuito. Ni suo uiuit, qui eum uinctum habebit libras farris in dies dato. Si uolet plus, dato. Erat autem ius interea paciscendi. Ac nisi pacti forent, habebantur in uinculis dies. lx. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad prætorem in comitium producebantur, quātæq; pecuniæ iudicati essent, prædicabatur. Tertiis autem nundinis capite pœnas dabāt. Aut trans tyberim peregre uenum ibant. Sed eam capitis pœnam sanciendæ sicuti dixi,

fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu, nouis'que terroribus metuendam reddiderunt. Nam si plures forent, quibus reus esset iudicatus, secare si uellent atq; partiri corpus addicti sibi hominis permiserunt. Et q. dem uerba ipsa legis dicam, ne existimes inuidiam me istam forte formidare. Tertiis inquit nundinis, partis secanto, si plus minus'ue secuerunt se fraude esto. Nihil profecto immitius, nihil immanius, nisi ut re ipsa apparet, eo consilio tanta immanitas pœnæ denunciata est, ne ad eam nunquam perueniretur. Addici namque nunc & uinciri multos uidemus, quia uinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt. Dissectum esse antiquitus neminem equidem neque legi, neque audiui, quoniam sæuitia ista pœnæ contemni non quita est. An putas Fauorine si non illa etiam ex. xii. tabulis de testimōiis falsis pœna aboleuisset, & si nūc quoque ut antea qui falsum testimonium dixisse conuictus esset, è saxo tarpeio deiceretur mētituros fuisse p testimonio tam multos, q̄ uidemus? Acerbitas plerunq; ulsciscendi maleficii, bene atque caute uiuendi disciplina est. Historia de Meto Suffetio albano nobis quoq; non ad nodū numero istiusmodi libros lectitantibus ignota non est. Qui quoniam pactum atque condictum cum rege Pop. Roma. perfide ruperat, binis quadrigis uinctus, in diuersa nitentibus laceratus est. Nouum atque asperum supplicium quis negat? Sed quid elegantissimus poeta dicat, uide. At tu dictis albane maneres. Hæc atque alia ubi Sex. Cæcilius omnibus qui aderant ipso quoque Fauorino approbante, atque laudante disseruit, nunciatum est Cæsarem iam salutari,

& separati sumus.

Vocabulum siticinum in M. Catonis oratione quid significet. Quamob caussam. L. Accius poeta in grammaticis sicinistas nebuloso nomine esse dixerit.

Cap. II.

Siticines scriptum est in oratione. M. Catonis, quæ inscribitur. Ne imperium sit ueteri ubi nouus uenerit. Siticines inquit & liticines & tubicines. Sed Cæsellius Vindex in commentariis lectionum antiquarum, scire quidem se ait, liticines lituo cantare, & tubicines tuba. Quid istuc autem sit, quod siticines cantant hõ ingenuæ ueritatis, scire sese negat. Nos aũt in Capitonis Attei collectaneis inuenimus siticines appellatos, qui apud sitos canere soliti essent, hoc est uita functos, & sepultos. Eosq; habuisse proprium genus tubæ, qua canerent, a cæterorum tubicinũ proprietate differens, quos sicinistas uolgus dicit. Qui rectius locuti sunt, sicinnistas litera n gemina dixerunt. Sicinniũ.n. genus ueteris saltationis fuit. Saltabundi aũt canebant quæ nunc stantes canũt. Posuit hoc uerbũ L. Accius poeta i pragmaticis. Appellariq; sicinnistas ait nebuloso nomine, credo propterea nebuloso, quod sicinnium cur diceretur obscurum esset.

Artificium scænicorum studium, amoremq; inhonestum, probrosumq; esse, & super ea re uerba Aristotelis philosophi adscripta.

Caput III.

C Omœdos quispiam & tragœdos, & tibicines dives, adulescens Tauri philosophi discipulus liberos homines, in deliciis atq; in delectamentis habebat. Id genus autem artifices græce appellantur οἱ περὶ τὸν διόνυσον τεχνῖται. idest Liberi patris Artifices, cũ adulescentem Taurus à sodalitatibus conuictuq; hominum scænicorum abducere uolens, misit ei uerba ex Aristo. libro exscripta, qui προβλήματα ἐγκύκλια, idest quæstiones circulares inscriptus est. Iussitq; ut ea quotidie lectitaret. διατί οἱ διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροί εἰσιν, ὅτι ἥκιστα λόγου καὶ φιλοσοφίας κοινωνοῦσι διὰ τὸ περὶ τὰς ἀναγκαίας τέχνας πολὺ μέρος τοῦ βίου εἶναι καὶ ὅτι ἐν ἀκρασίαις τὸν πολὺν χρόνον εἰσίν. ὅτε δὲ ἐν ἀπορίαις ἀμφότερα δὲ φαυλότητος παρασκευαστικά. idest cur genus id hominum quod dionisiacos technitas .i. artifices bacchanales appellamus, improbis eẽ moribus magna ex parte consueuerunt? An quia minime sese studio sapientiæ dedunt? eo scilicet q in artibus necessariis magnam partem ætatis suæ consumunt, uitã pluri mum traducunt incontinenter, partim etiã cũ inopia, quod quidem utrũq; uitia & gignit & auget.

Exempla epistolarũ Alexandri regis, & Aristotelis philosophi, ita uti sunt edita, eaq; in linguam latinã uersa. Caput IIII.

C Ommentationum suarum artiumq; quas discipulis tradebat Aristo. philosophus regis Alexandri magister duas species habuisse dicitur.

dicitur. Alia erant quæ nominabat ἐξωτερικὰ. i. extraria uel extrinseca. Alia quæ appellabat ἀκροαματικὰ. i. auscultatoria ἐξωτερικὰ dicebantur, quæ ad rhetoricas meditationes facultatem argutiarum, ciuiliũ⸗que rerum notitiam conducebant. ἀκροαματικὰ autem uocabãtur, in quibus philosophia remotior subtiliorq; agitabatur, quæq; ad naturæ contemplationes, disceptationes'ue dialecticas pertinebant. Huic disciplinæ quã dixi ἀκροαματικὴν. i. auscultatoriam, tempus exercendæ dabat in lycio matutinum. Nec ad eam quenq̃ temere admittebat, nisi quorum ante ingenium & eruditionis elementa, atq; in discendo studium laboremq; explorasset. Illas uero ἐξωτερικὰς. i. extrarias auditiones exercitiumq; dicendi, eodem in loco uesperi faciebat. Easq; uulgo iuuenibus sine delectu dabat. Atque eum δειλινὸν περίπατον. i. post meridiariam ambulationem appellabat. Illum alterum supra ἑωθινὸν. id est diluculariã. Vtroq; enim tempore ambulans disserebat περιπατῶν. id est deambulans. Librosq; suos earum rerum omniũ commentarios seorsum diuisit, ut alii ἐξωτερικοὶ. id est extrarii dicerentur, partim ἀκροαματικοὶ. id est auscultatorii. Quos quom in uulgus ab eo editos Rex Alexãder cognouisset, atq; ea tempestate armis exercituq; omnem prope Asiam teneret, regemq; ipsum Darium prœliis & uictoriis urgeret, in illis tamẽ tantis negociis literas ad Aristotelem misit. Non eum recte fecisse, q̃ disciplinas ἀκροαματικὰς. id est auscultatorias, q̃bus ab eo ipse eruditus foret libris foras editis inuulgasset. Nam qua inquit alia re præstare cæteris poterimus, si ea quæ ex te accepimus, omnium pro

sus sunt communia. Quippe ego doctrina anteire ma=
lim, q̃ copiis atq; opulentiis. Rescripsit ei Aristoteles ad
hanc sententiam. ἀκροαματικοὺς. i. auscultatorios li=
bros, quos editos quereris, & nō perinde ut arcana ab
sconditos. neq; editos scito esse, neq; non editos, quoniam
iis solis qui nos audiunt, cognobiles erunt. Exempla
utrarumq; literarum sumpta ex Andronici philosophi
libro subdidi. Amaui autem prorsus in utriusq; episto
la breuitatis elegantissimæ filum tenuissimum.
Αλέξανδρος Αριστοτέλει εὖ πράττειν. οὐκ ὀρθῶς
ἐποίησας ἐκδοὺς τοὺς ἀκροαματικοὺς τῶν λό
γων, τίνι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων εἰ
καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων
ἔσονται κοινοὶ ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ
τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέ
ρειν, ἔρρωσο. Αριστοτέλης βασιλεῖ Αλεξάνδρῳ
εὐπράττειν ἔγραψές μοι περὶ τῶν ἀκροαματι
κῶν λόγων. οἰόμενος δεῖν αὐτοὺς φυλάττειν
ἐν ἀπορρήτοις. ἴσθι οὖν αὐτοὺς καὶ ἐκδεδομένο
υς. καὶ μὴ ἐκδεδομένους. ξυνετοὶ γάρ εἰσι μόνοις
τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν ἔρρωσο. i. Alexander Ari
stoteli salutem. Haud recte fecisti q̃ auscultatorios libros
edideris. In qua enim re à cæteris nos item præstabi=
mus, si disciplinæ in quibus eruditi sumus, omnium om
nino sint communes? Equidem malim in rerum usu opti
marum, q̃ in facultatibus anteire. Vale. Aristoteles regi
Alexādro salutē. Scripsisti ad me de libris auscultatori
is inter arcana illos condi putans oportere. Sed tu eos et
esse editos, & minime editos scito, cognobiles enim iis tā
tum erunt, qui nos audierint. Vale. Hoc ego uerbum ξυ

νεποι περ θεοι, quærens uno itidem uerbo dicere, aliud non repperi q̃ quod est scriptum à M. Catone in. vi. origine. Itaq; ego inquit cognobiliorem cognitionem esse arbitror.

Quæsitum atq; tractatum utrum sit, rectius dicere, habeo curam uestri, an uestrum. Cap. V.

Ercũctabar Apollenarem Sulpicium, quom eum Romæ adulescentulus sectarer, qua ratione diceretur, Habeo curam uestri, aut misereor uestri. Et iste casus uestri eo in loco quem uideretur habere casum rectum. Istic mihi ita respondit. Quæris inquit ex me quod mihi quoq; est iamdiu in perpetua quæstione. Videtur enim nõ uestri oportere dici, Sed uestrum sicut græci loquuntur ἔστι μελοῦ μοι ὑμῶν. καὶ κήδομαι ὑμῶν. idest habeo curam uestrum, & cõsulo rebus uestris quo in loco ὑμῶν aptius uestrum dicitur q̃ uestri, & habet casum nominandi quem tu rectũ appellasti. Inuenio tamen inquit non paucis in locis nostri atque uestri dictum non nostrum aut uestrum. L. Sylla rerum gestarum lib. ii. quo si fieri potest, ut etiam nunc nostri uobis in mentem ueniat. Nos'q; magis dignos creditis, quibus ciuibus quàm hostibus utamini, quiq; pro uobis potius, quàm contra uos pugnemus, neque nostro, neque maiorum nostrorum merito nobis id continget. Terentius in Phormione. Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet pœnitet. Afranius in togata, nescio qui nostri miseritus tandem Deus, & Laberius in necromantia. Dum diutius detinetur nostri

oblitus est. Dubium porrò inquit nõ est, quin eodẽ hæc omnia casu dicantur nostri oblitus est, nostri miseritus est, qui dicitur mei pœnitet, mei miseritus est, mei oblitus est. Mei autem casus interrogandi est, quem genetiuum grammatici uocant, & ab eo declinatur quod est ego huius deinde pluratiuũ est nos. Tui æque declinatur ab eo quod est tu. huius itidem pluratiuum est uos. Sic nãq; Plautus declinauit in Pseudulo in hisce uersibus.

Si ex te tacente fieri possem certior here,
Quæ miseriæ te tam misere macerent.
Duorum liberi ego hominum parsissem lubens,
Mei te rogandi, & tui respondendi mihi. Mei. n. Plautus hoc in loco nõ ab eo dixit quod est meus, sed ab eo qđ est ego. Itaq; si dicere uelis patrem mei pro patrem meum quo græci modo τὸν πατέρα μοῦ dicunt insitate quidem, sed recte profecto, eaq; ratione dices, qua Plautus dixit labori mei, pro labori meo. Hæc autem ipsa ratio est in numero pluratiuo, qua Gracchus misereri uestrum dixit, & qua M. Cic. contentio uestrum, & contentione nostrum dixit. Quaq; ratione Quadrigarius in annali. xix. uerba hæc posuit. C. Mari, & quãdo te nostrum, & Reipu. miserebitur? Cur igitur Terentius pœnitet nostri, & non nostrum & Afranius nostri miseritus est non nostrum? Nihil hercle inquit mihi de ista re in mentem uenit, nisi auctoritas quædam uetustatis non nimis anxie, neq; superstitiose loquẽtis. Nam sicuti multifariam scriptum est uestrorum pro uestrum, ut in Plauti mustellaria in hoc uersu. Verum illuc esse maxima pars uestroruũ intellegit, quom uellet maxima pars dicere uestrum. Ita nonnunquam uestri quoq; di-

ctum est uestrum. Sed procul dubio qui rectissime loqui uolet, uestrum potius dixerit q̃ uestri. Et idcirco importunissime inquit fecerunt, qui in plerisq; Sallustii exemplaribus scripturam istam sincerissimam corruperunt. Nam quom ita in Catilina scriptum esset. Sæpe maiores uestrum miseriti plebis Romanæ, uestrum obleuerũt, & uestri super scripserunt, ex quo in plures libros mendæ istius indoles manauit. Hæc memini mihi Apolenarem dicere, eaq; tunc ipsa ita ut dicta fuerant, notaui.

Quàm diuersæ græcorum sententiæ super numero Niobæ filiorum. Cap. VI.

Mira & prope adeo ridicula diuersitas fabulæ apud græcos poetas depræhenditur, sup numero Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros puellasq; eius senos dicit fuisse. Euripides bis septenos. Sappho bis nouenos Bachilides, & Pindarus bis denos. quidam alii scriptores tres fuisse solos dixerũt.

De iis quæ habere συμπάθειαν, idest consensum uidentur, cum luna augescente ac senescente. Cap. VII.

Annianus poeta in fundo suo, quẽ in agro Falisco possidebat, agitare erat solitus uindemiã hilare atque amœniter. Adeos dies me, & quosdam item alios familiares uocauit. Ibi tum cœnantibus nobis magnus ostrearum numerus Roma missus est, Quæ quom apposita fuissent, & multæ quidem, sed inuberes macræ quoq; eẽnt. Luna inq̃t Annianus nũc uidelicet senescit, ea re ostrea quoq; sicuti alia quædã te,

nuia exsutaq; sunt. Quom quæreremus quæ alia ite se nescente luna tabescerent. Non'ne Luciliū inquit nostrū meministis dicere. Luna alit ostrea, implet & echinos, muribus fibras, & pecu addit. Eadē autem ipsa quæ crescente luna gliscunt deficiente contra luna defiunt. Aelurorum quoq; oculi ad easdem uices lunæ, aut ampliores fiunt, aut minores. Id etiam inquit multo mirandum est magis, qđ apud Plutarchū in. iiii. in Hesiodū cōmentario legi. Cepe tum reuirescit. & congerminat decedente luna. Cōtra aūt, inarescit adulescente, eam caussam esse dicunt sacerdotes Aegyptii. cur pelusiotæ cepe nō edant, quia solum holerum omnium contra lunæ aucta, atque damna uices minuendi & augendi habeat contrarias.

Qualibus uerbis delectari solitus sit Antonius Iulianus, positis in mimiābis, scripsit de innocentia sua, quom ita dictitat, nunquam uestimenta à populo posci.

Cap. VIII.

Electari mulceriq; aures suas dicebat Antonius Iulianus figmentis uerborū nouis Cn. Martii hois eruditi, qualia hæc quoq; eēnt, quæ scripta ab eo in mimiābis memorabat. Simulq; amicā refouere frigdā caldo. Colūbatiz labra cōserēs labris. Item id quoq; iucunde lepideq; fictum dictitabat.
Iam tonsiles tapetes ebrii fuco,
Quos concha purpura imbuens uenenauit.

Quid uocabulum iure manu consertum significet.

Cap. IX.

Ex iure manum consertum, uerba sunt ex antiquis actionibus, quæ cū lege agitur & uin

dictæ contendũtur, dici nunc quoque apud prætorem so lent. Rogaui ego Romæ grãmaticũ celebri hoĩem famã & multo noĩe, quid hæc uerba essent. Tum ille me despi ciens aut erras inquit adulesces, aut ludis. Rem.n. do ceo grãmaticã nõ ius respõdeo. Si quid igitur ex Vergi lio, Plauto, Ennio quærere habes, quæras licet. Ex ennio ego inq̃ est magister, qđ quæro. Ennius.n. uerbis hisce usus est. Cũq; ille demiratus aliena hæc esse à poetis, & haud usq̃ in carminibus Enni diceret, tum ego hos uer sus ex octauo annali absentes dixi. Nam forte eos tanq̃ insigniter præter alios factos meminerã.
Pellitur è medio sapientia, ui geritur res.
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
Haud doctis dictis certantes, nec maledictis
Miscent inter sese inimicitias agitantes.
Non ex iure manu consertum, sed mage fero
Rem repetunt, regnumq; petunt, uadunt solida ui.
Quũ hos uersus Ennianos dixissem. Credo inq̃t gram maticus iam tibi. Sed tu uelim credas mihi. Q. Ennium didicisse hoc non ex poeticæ literis, sed ex iuris aliquo perito. Eas igitur tu quoq; inquit, & discas, unde Enni us didicit. Vsus consilio sum magistri, quod docere ipse debuerat, à quo discerem præter monstrantis. Itaque id quod ex iureconsultis, ex libris quoq; eorum didici inse rendum his commentariis existimaui. Quoniam in me dio rerum & hominum uitam qui colunt, ignorare non oportet uerba actionũ ciuiliũ celebriora, manum cõsere re. Nã de qua re disceptabatur in iure p̃senti, siue ager, siue quid aliud est, cum aduersario simul manu prende ret. In ea re omnibus uerbis uindicare .i. uindicia cor=

reptio manus in re atq; in loco præsenti, apud prætorẽ ex.xii.tabulis fiebat. In quibus ita scriptum est. Si qui in iure manum conserunt. Sed postq̃ prætores propagatis italiæ finibus datis iurisditionibus negociis occupati, pacisci uindiciarum dicendarum caussa lõginquas res grauabatur, institutum est contra.xii. tabulas tacito sensu, ut litigantes non in iure apud prætorem manum conserent, sed ex iure manu consertum uocarent.i. alter alterum ex iure ad conserendam manum in rem de qua ageretur uocaret. Atq; profecti simul in agrum de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo uti unam glebam in ius in urbem ad prætorem deferrẽt & in ea gleba tanquã in toto uindicarẽt. Idcirco Ennius significare uolens bellum non ut ad prætorem solitum est, legitimis actiõibus neq; ex iure manu consertum, sed bello ferroq; & uera ui atq; solida, quod uidetur dixisse conferens uim illam ciuilem, & festucariam, quæ uerbo dicetur, nõ quæ manu fieret cum ui bellica & cruenta.

Quid sit sculnæ uerbum positum apud. M. Varronem.
Cap. X.

P. Planii liber est non incuriose factus. Is inscriptus est de uerbis sordidis. In eo scripsit Suluam uolgo dici, quasi sæculauam, quem qui elegantius inquit loquuntur, sequestrem appellant. Vtrunque uocabulum à sequendo factum est, quòd eius qui electus sit, utraque pars fidem sequatur. Sculnam autem scriptum esse in historia. M. Varronis qui inscribitur Catus idem. P. Planius in eodem libro admonet. Sed quod apud sequestrem depo

ſitum erat,ſequeſtro poſitum per aduerbiũ dicebant. Cato de Ptolemæo contra Termum.

Per Deos immortales nolite atq; ſequeſtro ponere.

Autoris tanquam præfationis admonitio in operis totius ſumma,de noctium ordine. Cap. XI.

ET qui iocundiora alia reperiri queunt. Ipſe autem ad hoc ſcripſi ut liberis quoq; meis pa ratæ iſtiuſmodi remiſſiones eſſent, quando animus eorum interſtitiõe aliqua negociorum data laxari indulgeriq; potuiſſet. Vſi autem ſumus ordine rerum fortuito quem antea in excerpendo feceramus. Nã proinde ut librũ quẽq̃ in manus ceperã,ſeu græcum,ſeu latinum,uel quid memoriæ dignũ audieram ita quæ libitum erat,cuius generis cũq; erat indiſtincte atq; promiſcue adnotabam,eaq; mihi ad ſubſidiũ memoriæ quaſi quoddam literarum penus recondebam. Vt quando uſus ueniſſet,aut rei,aut uerbi,cuius forte repens obliuio tenuiſſet,& libri ex quibus eam ſumpſeram, non adeſſent, facile inde nobis inuẽtu,atq; depromptu foret. Facta,igitur eſt in his quoq; commentariis eadem rerum diſparilitas,quæ fuit in illis adnotationibus priſtinis, quas breuiter & indigeſte & incõdite ãnotatiõibus tractationibus lectiõibusq; uariis feceramus. Sed quoniã lõgmqs per hiemem noctibus in agro(ſicuti dixi) terræ atticæ commentationes haſce ludere,ac facere exorſi ſumus, idcirco ea inſcripſimus noctium atticarum, nihil imitati feſtiuitates inſcriptionũ,quas plæriq; alii utriusq; linguæ ſcriptores,in id genus libris fecerunt. Nam quia

uariam & miscellam, & quasi confusaneam doctrinam conquisiuerant, eo titulos quoq; ad eam sententiã exquisitissimos indiderunt. Nãq; alii musarũ inscripserũt, alii siluarum. Ille κηρίον, i. fauum. Alius κέρας ἀμαλθείας, i. partim copiæ cornu. Quidam lectionis suæ. Alius antiquarũ lectionum. Atq; alius πινακίδιον. i. indicem. Et item alius ἐγχειρίδιον. i. pugillarẽ aut tabellam. Sunt ẽt qui pandectas. i. omnium receptacula inscripserunt. Sunt autem qui διατριβὰς. i. exercitationes & studia. Sunt adeo qui de disciplina, & de regia philosophia & de natura humana, & epistolicarum quæstionum. Est qui memoriales titulos fecerit. Est qui studiosorum, & de rediculis, & Est qui historiæ naturalis. Est Est præterea qui pratum. Est idem qui Est item qui scripsit. Sunt item multi qui collectanea. Neq; item desunt, qui indices libris suis fecerũt, aut epistolarum moralium, aut epistolicarum quæstionum, aut confusarum. Et quædam alia inscripta nimis lepida, multasq; prorsus cócinnitates redolẽtia. Nos uero ut cœptus noster est incuriose, & imeditate, ac prope ẽt subrustice, ex ipso loco ac tpe hybernarum uigiliarũ, atticas noctes inscripsimus. tantum cæteris omnibus, in ipsius quoq; scriptionis laude cedẽtes, q̃tum cessimus in cura & elegantia scriptiõis. Sed ne consiliũ quidem in excerpendis, notãdisq; rebus idem mihi quod plerisq; illis fuit. Nãq; illi oẽs & eorũ maxime græci multa & uaria lectitantes in quas res cũq; inciderent, alba ut dicitur linea sine cura discriminis, solã copiã sectati conuerrebant, quibus in legendis ante animus senio aut tædio

languebit. q̃ unum alterũ ue repperit quod sit aut uelu ptati legere, aut cului legisse, aut usui meminisse. Ego ue ro quũ illud Heracliti ephesii uiri sume nobilis uerbum cordi habere, q̃d profecto ita est. introite, nam & hic dii sunt. Ipso quidẽ uoluendis trãseundisq; multis admodũ uoluminibus per oĩa, semper negociorũ interualla, in q= bus furari ociũ potui exercitus defessusq; sum. Sed modi ca ex iis eaq; sola accepi, quæ aut ingenia ꝓmpta expe= ditaq; ad honestæ eruditionis cupidinẽ, utiliumq; artiũ contẽplationẽ celeri facilíq; cõpedio ducerent, aut hoĩes aliis iã uitæ negociis occupatos, à turpi certe agrestiq; rerũ atq; uerborũ impitia uindicarent. Quod erũt aũt in his cõmentariis pauca quædã scrupulosa, & anxia, uel ex grãmatica, uel ex dialectica, uel ẽt ex geometria, quæq; erunt itẽ paucula remotiora sup augurio, & iure pontificio, nõ oportet ea defugere, quasi aut cognitu non utilia, aut pceptu difficilia. Nõ. n. fecimus altos nimis & obscuros in his rebus q̃onum sinus, sed primitias quasi= dã, & quasi libamenta ingenuarũ artiũ dedimus, quæ uirũ ciuiliter eruditum neq; audisse unq̃, neq; attigisse, si nõ utile, at quidem certe indecorũ ẽ. Ab his igitur sicui forte nonnunq̃ tempus uoluptasq; erit lucubratiunculas istas cognoscere, petitum impetratumq; uolumus, ut in le gendo quæ pridem scierint, non aspernentur, quasi nota inuulgataq;. Nã & quid tã remotum in literis ẽ, quin id tamẽ cõplusculi sciãt? Et satis hoc bladũ est, nõesse hæc ne q; in scholis decantata, neq; in cõmẽtariis ꝓtrita. Quæ porrò noua sibi ignotaq; offenderint, æquũ eẽ puto, ut si ne uano obtrectatu cõsiderẽt, an minutæ istæ admonitio nes pauxillulæ neq̃q̃ tamẽ sint, uel ad ualẽdum studi=

um honestæ, uel ad oblectandū frigidæ fouendumq; animum. Sed eius seminis generisq; sunt ex quo facile adolescant, aut ingenia hominū uegetiora, aut memoria adminiculatior, aut oratio solertior, aut sermo incorruptior, aut delectatior motio, aut in ludo liberalior. Quæ autem parum plana uidebuntur, aut minus plena instructaq;, petimus inquā ut ea non docendi magisq̃ admonendi gratia scripta existiment, & quasi demonstratiōe uestigiorum contenti persequantur ea post si libebit, uel libris repertis, uel magistris. Quæ uero putauerint reprehendenda his, si audebunt, succenseant, unde ea nos accepimus. Sed enim quæ aliter apud alium scripta legerint, ne iam statim tempore obstrepent, sed tractiones rerū & auctoritates hominum pensitent, quos illi quosq; nos sequuti sumus. Erit autem id longe optimū, ut q in lectitando, scribendo, commentando, nunq̃ uoluptates, nunq̃ labores cœperunt, nullas hoc genus uigilias uigilarunt, neq; ullis inter eiusdem musæ æmulos certationibus, disceptationibusq; elimati sunt, sed intemperiarū negociorumq; pleni sunt, abeant percontando. scribēdo à noctibus his procul, atq; alia sibi oblectamenta quærant. Vetus adagum est. Nihil cum fidibus graculo nihil cum amaracino sui. Atq; etiam quo sit quorundā male doctorum hominum seuitas & inuidentia irritatior, mutuabor ex Aristophane corōna pesta pauca. Et quã ille homo festiuissimus fabulæ suæ spectandæ legem dedit, eandem ego commētariis his legendis dabo, ut ea ne attingat, ne' ue adeat profestum & profanum uulgus à ludo musico diuersum.

Versus legis datæ hi sunt.

Volumina commentariorum ad hunc diem.xx.iam facta sunt. Quantum autem uitæ mihi deinceps deum uoluntate erit, quantum à curanda re familiari, procurandoq; cultu liberorum meorum dabitur, ea omnia subcisiua, & subsecundaria tempora ad colligendas huiuscemodi memoriarum delectatiunculas conferam. Progredietur igitur numerus librorum diis bene iuuantibus cũ ipsius uitæ quuli quiq; fuerint progressibus. Neq; longiora mihi dari spatia uiuendi uolo, q̃ dum ero ad hãc facultatem scribendi commentandiq; idoneus. Capita rerum quæ cuiq; commentario insunt exposuimus hic uniuersa, ut iã statim declaretur, quid quoue in libro quæri inueniriq; possit.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII CAPITA PRIMI LIBRI.

CAPITA SEBVNDI LIBRI.

CAPITA TERTII LIBRI.

CAPITA QVARTI LIBRI.

CAPITA QVINTI LIBRI.

CAPITA SEXTI LIBRI.

CAPITA SEPTIMI LIBRI.

CAPITA OCTAVI LIBRI.

CAPITA NONI LIBRI.

CAPITA DECIMI LIBRI.

CAPITA VNDECIMI LIBRI.

CAPITA DVODECIMI LIBRI.

CAPITA TERTIIDECIMI LIBRI.

CAPITA QVARTIDECIMI LIBRI.

CAPITA QVINTIDECIMI LIBRI.

CAPITA DECIMISEXTI LIBRI.

CAPITA DECIMISEPTIMI LIBRI.

Falsum

CAPITA DECIMIOCTAVI LIBRI.

CAPITA DECIMINONI LIBRI.

CAPITA VIGESIMI ET VLTIMI LIBRI.

FINIS.

Impressae sunt Florentiae. A. Gellii noctes istae lucubratissimae supraema arte curaq; & sumptibus Philippi de Giunta Florentini. Anno M.D.XIII. Mense Ianuario. Leone Pont. Maxi. Christianã. R.P. moderante.

REGISTRVM.

aa bb a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z. & A B C D E F G H I K L M N O P.

Quaterniones omnes praeter P Is enim duernio.

